ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1
JEUDI
1er JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.390 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.390

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Եւ ՍԱԿԱՅՆ, ՄԻԱՑ ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐՈՎ *ըսողը՝ կը փոխուի*

Աւանդութիւնը կ'ուզէ որ Ամանորը ողջունուի լաւատեսութեամբ: Բայց, ի՞նչպէս: Ո՞ր ճակատին վրայ կարելի է յուսադրիչ որեւէ երեւոյթ գտնել, որպէսզի սրտանց ըսենք՝ Շնորհաւոր Նոր Տարի:

Ան, զոր կը թաղենք լեզի համ մը կը թողու արդէն:

Միջազգային դեռնի վրայ, տեղական ճակատամարտներ փոխարինեցին աշխարհամարտը, ահաբեկչութիւնը – եւ դեռ հեռու չէ Փարիզի սեւ Սեպտեմբերը – կեանքեր խլեց յանուն դաւերու, որոնց հետ, ընդհանրապէս, զոհերը ոչ մէկ կապ ունին, պատանդներ սակարկութիւններու ծառայեցին, ու երբ, այժմէական սուր հարցեր, յանկարծ դադար մը կ'արձանագրէին, ի չդոյէ հրատապ ողբերգութեան մը, մեռիաններու միտքը կ'իյնար Իրան – Իրաք պատերազմը, որ ամէն օր հարիւրաւոր երիտասարդներ կը զրկէ արեւուն ծագիլը տեսնելէ:

Ֆրանսային կարծեց թէ վարչակարգ փոխելով, բան մը պիտի բարեփոխէ ու Մարաէն ի վեր կեանք տուաւ համակեցութիւն մկրտուած անբնական վիճակի մը, որու հետեւանքները օրէ – օր աւելի ցայտուն կը դառնան: Հոսանքի մը կամ անձի մը դէմ քուէարկելով, ըստ իր սովորութեան, Ֆրանսացին իշխանութեան գլուխ բերաւ խախուտ մեծամասնութիւն մը, որ իր ճապաղարանքին մէջ, կարծեց թէ պիտի կարենայ վարել ի'ր քաղաքականութիւնը, երբ չի կրնար չարունակել իսկ ճախին պարտադրած խոտակեցութեան ընկերային ծրագիրը: Բայց, իշխանութեան անյագ ծարաւը տեղ չի ձգեր որեւէ իրատեսութեան: Ուսանողական ցոյցերը սկիզբ մըն էին միայն, ինչպէս յետագայ իրադարձութիւնները եկան հաստատելու: Եւ այսօրուան մեծամասնութիւնը չի կրնար չանդրադառնալ թէ ոչ մէկ չահ ունէր – ոչ ինք, եւ մանաւանդ ո'չ երկիրը – ընտրութիւնները չահելու:

Մեր ճակատին վրայ ալ, պատկերը այնքան յուսատու չէ: Ինքնախաբէութիւնը չէ որ մեզ կրնայ փրկել դառն իրականութիւնները տեսնելու պարտաւորութենէն: Քանի մը երիտասարդ եւս գացին բանտի մութ խուցերուն մէջ, տանիքին վրայէն փնտռելու Վերլէնի երկինքը, հոսհոս յուշարձան մը աւելցայ, անտարբեր ամբոխներու յիշեցնելու համար թէ 1915–ին, ժողովուրդի մը կէսը յուղարկաւոր էր միւս կէսին, ու միջազգային տեսիլներու սպասման սրահներուն մէջ, չարունակեցինք սիրտ ու հոգի մաչեցնել, որպէսզի լի նպաստ մեզի, հոգեչահ խօսքերով բանաձեւ մը քուէարկուի:

Տարւոյն վերջին չարաթներուն, խանդավառութեամբ աւետեցինք թէ դպրոցն է մեր ապագան, ու որոշեցինք նոր դպրոց բանալ, մինչ Փարիզի Հայոց առաջնորդը ահազանգ կը հնչեցնէր, թէ ունեցած մեր հին դպրոցը պիտի փակենք, եթէ ... : «Եթէ»ն, անշուշտ, դրամի կը վերաբերի, բան մը, որ խորքին մէջ այնքան ալ անդառնալի բան մը չէ, կը բաւէ հաշուել կոչունքներու կամ պարահանդէսներու համար մսխուած դումարները:

Դրական, եւ արտաքին ճակատի վրայ՝ արդիւնաւոր աշխատանքներու չարքին, անհրաժեշտ է յիշատակել Ֆրանսերէն հաստոցներու լոյս ընծայումը, ինչպէս օրինակ՝ «Նեմեսիս զօրծողութիւն» կամ «Մուսա լերան 40 օրերը», եւ մշակութային բովանդակութեամբ հրատարակութիւններ, որոնք լաւագոյնս կրնան ծառայել հայ դատին եւ ժողովուրդի մը ծանօթացման:

Տարին փակելէ առաջ, Ֆրանսահայութիւնը վայելեց այցելութիւնը Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նորընտիր նախագահին՝ Կ. Դալլաքեանի եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ՝ Վարդգէս Պետրոսեանի: Բան մը կար փոխուած, այս անգամ, քանի որ երկու պատասխանատու անձերն ալ աւելի լայն չփումներ ունեցան, հրէի հեթանոսի նախապիրութիւնները նեղը նախապատման չդնելով: Թէ փոփոխութիւնը ձեւի՞ն մէջ է միայն թէ խորքին, այլ խօսքով՝ քաղաքականութի՞ւն կը փոխուի, թէ միայն ռազմավարութիւն, ապագան միայն կրնայ ըսել:

Այլապէս չահեկան էր Վարդգէս Պետրոսեանի ելոյթը Րաֆֆիի 150–ամեակին առթիւ: Ելոյթ, որ ամբողջութեամբ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ եւ, անսովոր երեւոյթ, «մանանեխի կրճատումներով» հաղորդուեցաւ նաեւ հեռատիպով, հոգ չէ թէ այդ մանանեխի կրճատումներուն մաս կազմէր սա տողը՝ «...իրրեւ Հայաստանի Հանրապետութիւն», որ կ'ամբողջացնէր բանախօսին նախադասութիւնը· – «Վերականգնեց Հայ Պետականութիւնը...»: Վարդգէս Պետրոսեան մեծ ճարտարութեամբ օգտագործեց Րաֆֆիի խենթին երազը, անոր միջոցաւ ներկայացնելու համար այսօրուան Հայաստանը իր նուաճումներով եւ վերելքով: Հասատեց սակայն թէ Րաֆֆիի խենթին մէկ երազը կը մնար անկատար, քանի արեւմտահայաստանը մաս չի կազմեր Հայրենիքին: Եւ, մեզի՛ համար, «Նոր Հաճըն»ները, «Նոր Արարկիր»ները կամ «Նոր Երզնկա»ները այրած սրտի մխիթարանքներ են, եթէ նոյնիսկ – բնական է – կը խանդավառեն Սփիւռքի հայրենակցական միութիւնները:

×

Եւ ահա կը թաղենք տարի մը եւս: Լաւատեսութեամբ ողջունելու համար՝ նորը, որ կուգայ: Վասնզի, նման օրերու մանաւանդ, հարկ է տեսնել չիշին այն կէսը՝ որ լեցուն է:

Ու դիմաւորել Ամանորը, միշտ նոր յոյսերով:

«ՅԱՌԱՋ»

1987 .. 1987 .. 1987 .. 1987 .. 1987
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՅԱՌԱՋ

Կը շնորհաւորէ իր ընթերցողներուն Ամանորը
ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՑԱՅՏՆԷ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՑ
ՈՐՈՆՔ ՓՈՒԹԱՅԻՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵԼ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞Վ ԳՐԳՌԵՑ ՀԱՅԵՐԸ

ընուածը՝ չի փոխուիր

ՈՐՈՇՈՒՄԸ
ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ...

Քանի մը օր վերջ հետեւեալ հեռագիրը կը ստացուէր Լոնտոնի դեսպան Թէվֆիք Փաշայէ: Կառավարութեան փափաքները փոխանցեցի Արտաքին Գործոց նախարար Սըր Կրէյի, որ չատ լաւ ընդունելութիւն ցոյց տուաւ: Խոստացաւ քանի մը օրէն հաղորդել ինծի անունը այն անձնաւորութեան, զոր յարմարագոյնը պիտի նկատէ այդ գործին համար»: Շաբաթ մը վերջ ալ հաղորդուեցաւ, թէ Լորա Միլնըրը ընտրուեր է եւ մենք այս լուրը ստանալով չատ ուրախացանք: Դեսպանին հրահանգուեցաւ, որ Օսմանեան Պետութեան չնորհակալութիւնը փոխանցէ անգլիական կառավարութեան: Միջոց մը վերջ ալ Լոնտոնի դեսպան Թէվֆիք Փաշայէ հետեւեալ հեռագիրը հասաւ, – «Սըր Կրէյ զիս իր մօտ հրաւիրեց ու հետեւեալ լուրը հաղորդեց, – ռուս դեսպանը ինծի եկաւ եւ ասպէս ըսաւ, – տեղեկացայ որ Թուրքերը Արեւելեան նահանգներու մէջ բարենորոգումներ կատարելու նպատակաւ ձեզմէ մասնագէտներ ուզեր են: Այդ հողերը մեր սահմաններուն վրայ կը գտնուին եւ Հայերը մեր կողմը մեծամասնութիւն կը կազմեն: Հետեւաբար, այս հարցը մեզի համար ուղղակի ապահովութեան կապուած խնդիր մըն է: Ստոյգ է, որ այդ բարենորոգումները պէտք է կատարուին, բայց միակողմանի չի կրնար ըլլալ: Եթէ բարենորոգում պիտի կատարուի, այդ մէկը պէտք է ըլլայ միջազգային հակակշռի մը ձեւին տակ»: Գիտէք, Ռուսերը մեր դաշնակիցներն են, այնպէս որ, դժբախտաբար չենք կրնար անոնց կամքին ու փափաքին դէմ չարժիլ»:

×

ՌՈՒՍԻՈՑ ԽԱՂԸ

Անգլիական կառավարութիւնը միայն մեր առաջարկը մերժելով չէր բաւակացած, միջազգային հակակշռի նախադրծին պատրաստութիւնն ալ Ռուսերուն ձգած էր: Վեց նահանգները դրաւելու նպատակէն թելադրուած այս ձեռնարկը կը սկսի Պոլսոյ ռուս դեսպան Մ. Կիրսի կողմէ Արտաքին Գործոց նախարար Սազոնովի ուղարկուած 1912 Նոյեմբեր 26 թուակիր հեռագրով, որ արձանագրուած է ռուսական Նարնջագոյն Գրքին առաջին թիւին մէջ ու կը սկսի հետեւեալ տողերով, – «Ռուսական հիւպատոսարաններէն ինծի հասած տեղեկութիւններուն համաձայն, Հայերը բարենորոգումները կ'ուզեն որ ոչ միայն կատարուի ռուսական հակակշռի ներքեւ, այլ նաեւ նոյնիսկ կը պահանջեն որ իրենց ապրած հողամասերը դրաւուին մեր կողմէ: Ես, Հայկական Հարցը Ռուսիոյ համար ամենակարեւոր խնդիրը կը նկատեմ անձնապէս եւ հետեւաբար կը փափաքիմ որ կառավարութիւնս չարժման անցնի այս հարցին հիմնական լուծում մը բերելու համար: Անմիջականօրէն ուղղակի դրաւումը անպատեհ է իմ կարծիքով: Բարենորոգումնե – րու գործադրումով պէտք է գործի ձեռնարկել եւ ասիկա իրականացնել ռուս կամ եւրոպացի պաշտօնեաներու բացարձակ հակակշռին ներքեւ»:

(Շար· 2)

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Յունուար 2–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Յունուար 3:

«LE MONDE»

LA LONGUE TRAQUE DES ARMENIENS

×

«Լը Մոնտ», Դեկտեմբեր 31–ի իր թիւին մէջ կ'անդրադառնար Ժաք Տէրոժիի «Նեմեսիս զօրծողութիւն» հատորին: Լիւք Ռոզընվալէկ ամփոփ կերպով կը ներկայացնէ գիրքին բովանդակութիւնը, սկսելով Թալէաթի սպանութենէն, բացատրելով թէ ի'նչ պայմաններու մէջ, Հայերը ստիպուած էին իրենք իսկ հետապընդել դարուս առաջին ցեղասպանութեան թուրք պատասխանատուները ու տեսնել անոնց դառը: Լիւք Ռոզընվալէկ, ակնարկելով այն Հայերուն, որոնք անխոնջ կերպով կը չարունակեն Թեհլիրեանի սկսած գործը, կ'եզրակացնէ· –

«Ils ont trouvé en Jacques Derogy, dont le livre passionné et passionnant se lit d'un trait, un avocat talentueux».

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ չարժումը միշտ նոյն սուր բնոյթն ունէր, Զորեքչաբթի օր, երկաթուղիին ճակատին վրայ, ուր «աճուրդը» կը բարձրանայ ժամէ – ժամ: Աշրարեւ, ամէն անգամ որ տնօրէնութիւնը դիմում մը կ'ընէր օրակարգի հարցերուն, բանուորները եւ սենտիքաները նոր նախապայման մը կ'աւելցնէին: Շուրջ 5000 ուղեվարներ ցոյց մը ըրած էին Երեքչաբթի, Սէն – Լազար փողոցը, ուր կը գտնուի Ազգային Երկաթուղիի տնօրէնութիւնը, մինչ միջնորդին հետ ժամադրութիւններ կային յաջորդ օրուան համար: Մեթրօ եւ հանրակառք նուազ խանգարումներ ունէին, մինչ կազ – էլեկտրականութիւն 24 ժամուան գործադուլ մը պիտի ընեն Երեքչաբթի օր (Յունուար 6): Կացութեան բնական հետեւանքներէն մէկն է Ֆրանքին անկումը: Պանք տը Ֆրանսը կը ստիպուէր միջամտել Երեքչաբթի օր, հրապարակ հանելով 30 միլիոն մարք եւ 15 միլիոն տոլար, բայց եւ այնպէս մարքը 3·30–ի բարձրացած էր: Պարզ է, որ դրամահոսութեան կասեցումը, զոր յաջողած էր ճախը, չի կրնար տոկալ այս ձեւով:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ – ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ տեղի ունեցած կռիւները (Դեկտեմբեր 19) սուրիական բանակին եւ սիւննի ծայրայեղ – ներու միջեւ 400 մեռեալ պատճառած են, ըստ Փարիզ հրատարակուած «Լիբանանցի մահմետական ուսանողներ»ու զեկոյցին:

ԿՐԵՄԼԻՆԸ մերժած է այս տարի ամանորեան մաղթանքներու փոխանակումը հեռատեսիլէն, ինչպէս եղած էր անցեալ տարի:

ԱՆԹՈՒԱՆ ՓԻՆԷ, Սէն – Շամոնի նախկին քաղաքապետը, բայց մանաւանդ այն մարդը որ վերականգնեց Ֆրանսայի տնտեսութիւնը եւ ցարդ կը մնայ երկրին լաւագոյն տնտեսագէտը, 95 տարեկան եղաւ առջի օր: Այս առթիւ, յայտարարութիւն մըն ալ ըրաւ չեշտելու համար թէ համակեցութիւնը ըլլալիք բան մը չէր:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ՀԷՔԵԱԹԸ

Ձմեռուն ծայրը կը գտնուէր պանդոկը՝ հետի եւ ձիաւոր ուղեւորներու համար: Գիշեր – ցորեկ կռնակի վրայ բաց էր դուռը: Խախտախնդիրները, հաճոյասէրները, գործի մարդիկ ու վիշտերէ ընկճուածները իր յաճախորդներն էին:

Առաջին յաճախորդը որ ներս մտաւ հոնկէ՝ երիտասարդ էր ու քաջակազմ: – «Շատ տարիներո՛ւ» ձայնեց. նոյնը կըրկնեցին ներկաները: Տառատակը կախեց գամէ մը եւ բուխերիկին մօտ իր աթոռը դրաւեց, որովհետեւ ցուրտէն վատ կըտրած էր: – «Մօտեցի՛ր, ըսաւ պինգը դիտող տղու մը, մի՛ վախնար, ես ՅՈՒՆՎԱՐն եմ. ե՛ս եմ որ կը բերեմ նուէրները. քուկինները դիմակաւոր պարա – հանդէսներ, քիչ վերջը ձեզի պարել պիտի տամ. բայց նախ ինծի ճաշ բերէք, հաւեղէն ու հին գինի. ահա՛ ճաշացուցակս. կեցցէ՛ ուրախութիւնը»: Իր կիթառը պարի յանկերգ մը թրթռացուց: Ան աւելի չուտ մեկնեցաւ քան իր նախորդը՝ կըրկնելով. «Կենալու տեղն չունիմ, պէտք է որ 28 օրուան մէջ կարենամ՝ այնքան տեղ, որքան ինչ առջինն ու վերջինը 31 օրուան մէջ»: Ցետոյ ան տեղ տուաւ ուրիշ ճամբորդի մը որ ընաւ երեն չէր նմաններ, երկայնահասակ, նիհար, ժպտուն, անօթի ու մսկոտ: – «Բարե՛ւ, Բախտ – Խորան»: այս եղաւ իր բարեւը Փետրուարին՝ որ «Ածու բարին, Աւազ Ուրբաթ» ապազարձեց ու անհետացաւ:

– Հրամանքնիդ ո՞վ էք. հարցուց պանդոկապետը որ կը վարանէր պայն ընդունելու մասին: «Իմ անունս ՄԱՐՏ է. կուգամ Մեծ – Պահքի երկրէն. քաղցածու – թեանս չեն նայիր՝ ամէն տեղ ինծի ծամ բռնել կուտան. բուք – բորանը կը մանէ կ'ելլէ սա վրանոցիս ծակերէն. իս չեն սիրեր բնաւ, որովհետեւ չեն էէ սիրուս»: – «Մուտ ալ չես» մռլտաց պանդոկապետը, եւ մեղքընալուն՝ առջին գչեց Բարկենգանքէն աւելցուք ճուազեղը, ոլինկան ու պանիրի կտորը:

Ցաջորդ առաու Մարտը ծոյլ ծոյլ երկընցած էր խոչերին վրայ. երբ բակէն լսուեցաւ սոյլ մը: Ցատքեց տեղէն՝ նեղսրտած. «Անպիտա՞ն ԱՊՐԻԼ, որ եռեւէս է ինկեր» ըսելն ու կծիկը գնելը մէկ ըրաւ. երբ Ապրիլ ներս կը մտնէր պանդոկէն: Կապուտաչուկ լակոտ մըն էր այս, ժիր, ժպտուն բայց ժիտ կերպարանքով. աչքի կը զարնէր իր կանանչ կրկնոցակը, գլխուն վրայ ալ կար մանուշակի փունջ մը: Հարցուց թէ իրմէ առաջ ճամբորդ եկած էր: Երբ Բարեկենդանքին անունը տուին՝ հապտանք մը ճմռթկեց իր դէմքը, յետոյ աւելցուց. «Ներկաուակութեան իշխանն է ան, մանկլաւիկն եմ ես Աստեա – Գարունին որ մէկ պահեկէն հոս պիտի ըլլայ»: Այս խօսքին վրայ իրարանցում մը սկսաւ պանդոկին մէջ, ոմանք բակը կ'աւլէին, ուրիշներ պատուհաննե-

րը կը բանային. մինչ Ապրիլը ծաղիկներ կը սփռէր գուրսի մարգերուն մէջ ու քնած ծառերը կը ցնցէր՝ արթընցնելու համար անոնց պատուհները: Ցատկուտան դանդակները սկսան դանդաչել ժամերուն աչտարակներէն: – «Ասպետ – Գարունն ուշացաւ, ըսաւ մանկլաւիկը՝ փողոց նայելէ վերջ. մեզքը՛ Ութնթ – Մարտին ճիտը, կեցէք դէպ ի վեր երկրննամ քիչ մը՝ փոխձիան պատրաստելու համար սիրոյն»:

Արդարեւ Ասպետը կ'ուշանար. որովհետեւ կ'ընկերանար սիրուն իշխանուհիի մը՝ Ծաղկանոյշ – Կանանչին որ հեծած էր ծանրապնդ ճերմակ էգ ջորիի մը վրայ, եւ ճամբուն երկայնքին՝ սոխակ, սարեակ ու խայտխտ անուշ անուշ կ'ողջունէին գինք. «Բարի, հազա՛ր բարի, Օրիորդ ՄԱՑԻՍ»: Հագեր էր չրջազգեստ մը օշոշներով, հարսնուկներով ու ծաւիկոտրուկներով բանուած, ո՛ւ բոյնի մը չափ քընքուշ իր ափին մէջ կը գգուէր պզտիկ ծիծառ մը:

Իշխանուհին չհասած՝ բախտախնդիր մը մտաւ պանդոկին ներս. չապիկին վրայէն բան հագած չէր. կարմիր գօտի մը կը բռնէր իր տարատը: Աւիկա ամէն մարդ կը ճանչնար: – «Բարե՛ւ, ՅՈՒՆԻՍ ազբար, գոչեց պանդոկապետը գուարթ, դուն կուգաս խարին համար»: – «Ինչպէս միշա, յարեց, մարդը համարձակ. դաշտը Թողուցի գերանդիս»: Ցետոյ ծարուըցած՝ երկարեց գդումէ իր ըմպանակը որ պարապ էր: Ցորեկէն վերջ ամայի էր պանդոկը. մարդին խոտերը կարելու վրայ էին բոլորն ալ: Գիշերը խոշոր սայլեր կը թաւալէին դէպ ի մարագները. կը լսուէր արտունճին հնչուն ծիծաղը. «Կեցցէ՛ կեանք իմ ապնուշը, հնձուած խարին հոտը կը զովացնէ Թոքերը». եւ սկսաւ երգ մը մռլտալ, երբ չրջակայ բլուրներուն վրայ վառող խարոյկներուն լեզու լեզու բոցերը կ'երկընային աստեղացնցուղ երկինքն ի վեր: – «Կեցէք բարով, դալ տարի աս տաեն կը տեսնուինք նորէն» պոռաց գուարթերես Ցունիսը՝ գերանդին ուսին, եւ իջաւ առուակին ի վար, ճամբու ընթացքին զովանալու համար:

Իրաւ ալ տաք էր. ցորեկուան արեւը կ'անօսրացնէր չուքերը. չուները կը քնանային իրենց որջերուն, հաւերն ալ կը ծուարէին իրենց փոշոտ բոյներուն մէջ. իշխանին ապօտ երդիքին տակ ուր կային փեղկերուն ծերպերէն սպրդուն մոլորած ճառագայթներ՝ սեւ ճանճերու պարս մը կը բզզար չաքարի կտորի մը վրայ:

Նոյն պահուն էր որ բաց գուռը քիչ մըն ալ հրելով՝ երկու մարդ մտան բակ. մերկ էր մէկուն բազուկը, հնձողի լայնեղր գլխարկին տակ դէմքն ալ սեւցած էր աբեւէն. կաշիէ գօտիին անցուցած էր մանգաղը: Միւսը հագուած էր քաղքենիի պէս, բաճկոնակը միայն բաց էր. քընքնաթոր էր դէմքը, ոտնամաններն ալ փոշեպատ: – «Ես ՅՈՒԼԻՍ կը կոչուիմ» ըսաւ քաղքենին: – «Ե՛ս ալ, գոռաց գաշտի մարդը, գիւղացիք միայն Հնձար անունը կուտան ինծի»: Ասոնք մէկ հօրմէ – մօրմէ եղբայրներու պէս նմանանք ունէին իրարու: – «Միւս պանդոկն երթանք, ձայնեց քաղքենի Ցուլիան իր ընկերոջ. աս ի՞նչ տաք է, քիչ մը խմենք պաղըշկինք»: Աւիկա Հնձար – Ցուլիսի ալ փափաքն էր. գարեջուրի զովութիւնը կը հրապուրէր մին ու միւսը. քաղքենին՝ ոստաններու ամառներէն, հնձաբու շրջուցիչ ճակատներէն եւ գործարաններու հնոցներէն խօսեցաւ. գիւղացին՝ հասկաթնուռ ցորեանը, գաշտերու ոսկի ալիքներն ու ճպուռներու ճուռոյն յիշեցնող մանգաղներու խշրտոցը ներբողեց: – «Գիշերը քնանալ կարելի չէ» արտնջաց մին: – «Աոե՞ն չունինք աչուընիս խփելու» կըցեց միւսը՝ գաւաթը պարպելով:

Ոտքերնին իջեւանէն հագիւ դուրս գրած էին, երբ ինքնաշարժի մը չեխորին պիլ ձայնը դուռ փութացուց պանդոկապետը: Ամբողջ ընտանիք մը կը կոպմէին վար իջնողները որոնք եկան փուռլ չէնքին առաջքի գալար արիշին տակ: Ընտանեքին պետը մինչ կը քննէր ուղեցոյց – քարտէսը, հիժուպիժ կը ղոչէին միւսները. «Կեցցէ՛ արձակուրդը»: – «Մենք ծով պիտի մանենք» ըսաւ աղջնակ մը. – «Իո՞նչ ծով, մենք լեռները պիտի մագլցինք» դիմադարձեց անդրէն իր ըզկ աղբարիկը: Գործը մեծնալու վրայ էր, երբ մայրերնին անուշի կապեց. «Ծով կամ լեռ, մենք արձակուրդի ենք ելեր»: – «Ովքե՞ր են սա կռուազաններըը» հարցուց կաշեայ հեսկեր զրած որսորդ մը պանդոկապետին: – «Մեծ գործարանատէր մը, Պր. ՕԳՈՍՏՈՍ է անունը. Ջերմօն վաճառանիշն ինք ստեղծած է»: Որսորդը պահ մը նայեցաւ փոշիներու ամպի մը մէջէն սուրացող ինքնաշարժին եաեւէն, յետոյ մտաւ ներս:

Երկու հոգի հոն կը գտնուէին արդէն: Մին իր քովն էր գրեր խաղողի կայք մը, միւսը սեղանին վրայ բաց էր ձգեր ներկատուփ մը: – «ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ» լսուեցաւ մէկուն ձայնը՝ սեմին վրայէն: – «Սեպտեմբերը ե՛ս եմ» յոխորտաց որսորդը թիկնէթեկին: – «Այդեպան – Սեպտեմբերը ես ի՞նքս եմ» աւելցուց կայքին տէրը: – «Նկարիչ – Սեպտեմբերն ալ ես ի՞նքս եմ» ծմծմաց երրորդը: – «Համաձայնեցէ՛ք, վճռեց ձայն մը որ Աչունինն էր, որովհետեւ մէկ Սեպտեմբեր կայ միայն»: – «Սեպտեմբերն ա՛յն է որ իր չուներով ու չեփորներով սար ու ձոր կը չուլլտի»: – Սեպտեմբերն ա՛յն է որ այդեկութի ողկոյզները կը դնէ հնձան»: – «Սեպտեմբերն ա՛յն է որ նկարակալը կը տեղաւորէ ոսկեծիրան անտառին չքնդութեանը դիմաց»: Վէճը գուցէ չարուներ, եթէ նոյն միջոցին պանդոկապետը սեղանին վրայ չդնէր գինիի չիշ մը՝ կնքուած գլուխով: Բաժակահարութիւնը հաչտութեան գաշ նկատուեցաւ: Ցետոյ մին իր հրացանը, միւսն իր կայթը, երրորդն ալ իր նկարակալը չալկած՝ բաժնուեցան իրարմէ:

Օթեվանը պարապ չմնաց երկար: Մինչ սիրողը տղաքը կը պատրաստուէին գըլուխ երթալու, ապարակապանի մը գրասենեակով մէկը ամպեց. թաւիշ երիզներ ունէր հագուստը, սօլերուն ներքաններն ալ հողով ծածկուած էին. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՆ էր որ հերկի կ'երթար: – «Օրերը կարճեցան, բաւ ան, աշխարհքին բանը կայ ընելիք, հերկ, ցաքան, վարուցան, համբարել հողկլիթն ու ճակնդեղը, ո՞ր մէկն ըսեմ»: Երբ կը մեկնէր, մշակ մը ընկերացաւ իրեն՝ սերմի գոնոցով: Մարտը չաչեց, ձիանը յառաջ խաղաց, ու քիչ յետոյ արօրին խոփին էր որ կը պատռէր դորշ հողը:

Նայիս՝ մախաղով մուրացիկ մը երեւցաւ պանդոկին սեմին: – «Ո՞վ ես դուն» հարցուց հոնկէ անցնող անդապահ մը: – «Դատարկապորա ՆՈՅԵՄԲԵՐԸ»:–«Ո՞ւր այսպէս»: Մարդը հորիզոնը ցոյց տուաւ ձեռքի երկաթ բերէն ծայրովը. «Հեռո՛ւն, աւելի տա՛ք երկիրներ. արագիլներն ու ծիծեռնակները հոն լինձ կը սպասեն արդէն»: – «Ապրելու միջոց ունի՞ս գոնէ»: – «Մուրացած հացս ողջ ըլլայ, աւելին՝ խրամներու մէջ գիզուած տերեւներն իրը անկողին»: Անդապահը պռատեց յօնքերը. քիչ էր մնացեր որ ձերբակալէր, սակայն ինք ալ ծիծեռնակներու ընկերանալ չկրնալէն տխուր՝ յարեց. «Ճամբադ գնա, աս տեղուանքը հեղ մըն ալ չահանամ զքեզ»: Դատարկապորտը կըրկնել չտուաւ անոր խօսքը, կորսուեցաւ խոզոյն տարածուող մշուշին մէջ՝ ցոյց տուած ինքնութեան թուղթը նորէն ծոցը դնելով:

Մշուշին յաղորդեցին հիւսիսային քամին, ձիւնը, սառնամանիքը, երկար գիշերներն ու անարեւ օրերը: Պանդոկին մարդիկը խմբուեր էին բուխերիկին չուրջ՝ ուսերնին տնկած: Շուն մը սկսաւ հաչել: – «Ուչ է, աս տաեն ո՞վ է արդեօք եկողը» մենախորհեց տանտէրը նեղսրտած, մինչ մոլկեր կը բախէին դուռն՝ գրանը սեմին, ներբաններուն փակած ձիւնակոճերը քեզրթելով: Մինչեւ աչքերն իջած մուշտակէ զգակով՝ քթան մօրուօք ծերուկ մը ներս մտնելէ առաջ թօթվեց ձիւնով ծածկուած մաչկեակը: Տղաքը յանկարծ ճանչցան գինք, ու «Բաբի՛րիկուն, Ծնունդ Պապա» ձայնեցին ծափելով: Իրաւ ալ Ծնունդն էր եկողը, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ բալխիրը վարդը: – «Ծնունդ Պապա, ո՞ւր է եղեւինդ» հարցուց մանչուկ մը: – «Դուրսն է, անտառէն նո՛ր կտրեցի»: – «Ի՞նչ կայ գամբիւղիդ մէջ» հետաքրքրուեցաւ քուրիկը: – «Վաղն առտու մուխուն կ'իմանաս. դնա պաճիկ ըրէ՛ հիմա եւ ինծի ձեզ մուճակներդ»: Եւ մինչ սպասուհին փորը չաղանակով լեցուած հնդկահաւը կը դնէր ցայգաճաշի սեղանին վրայ, Դեկտեմբերի բալխիրը՝

ՍՕՍԵԱՑ ԱՆՏԱՌ

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

հայկական soliածառ

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, որ մեծ ջրհեղեղէն յետոյ առաջին ձիւնը Մասիսի վրայ նստած է Հայկ Նահապետի հայր՝ Թորգոմի ժամանակ: Այդ եղած է մեզմէ չորս հարիւր տարի առաջ:

Մինչ այդ ծառերն ու ծաղիկները գուրսէն չէին վախնար եւ Հայոց աշխարհը նման էր մշտադալար զմրուխտ բուրաստանի:

Այդ ժամանակները հեթանոս Հայերը նոր տարին կը տօնէին գարնանամուտին: Անգամ մը, ճիշդ Նոր Տարուան նախօրէին, արտասովոր գուրտեր իջան Մասիսի կատարէն եւ խուժեցին գաշտերն ու հովիտները: Ծառերը սկսան ցրտահարիլ: Թորգոմ հոգ ու արմատով պոկեց տան բակի փոքրիկ ծիրանենին ու տուն տարաւ: Իրենց Նահապետի օրինակին հետեւեցան միւս Թորգոմազունները: Մէկն իր բակի դեղձենին ներս կը տանէր, միւսը՝ բալենին, երրորդը բարտիի փոքրիկ ոստը, չորրորդը՝ եղեւնին: Եւ Նոր Տարուան չեմին բոլոր Թորգոմազունները տուներն ալ ծառեր կային: Հնչեց Նոր Տարուան զարուստան ազդարարող ծնդզան, եւ սկսան տօնական ուրախութիւնները:

Մարդիկ չմոռցան տան կանաչ հիւրը: Կը պարէին անոր չուրջը, զարդարանքներ ու նուէրներ կը նետէին ճիւղերուն:

Ծառը կարծես կը զարգարէր, չքեզչուք կը դարձնէր տարեմուտը:

Նոր տարիէն յետոյ, երբ տաքերը ինկան, մարդիկ տուներէն հանեցին ծառերը եւ նորէն տնկեցին պարտէզներու եւ այգիներու մէջ:

Ցաջորդ տարուան նախօրէին, չնայած որ ցրտեր չեղան, մարդիկ այգիներէն զարձեալ ծառեր տարին տուն եւ նախորդ տարուան պէս ուրախութիւններ սարքեցին չուրջը:

Այնուհետեւ հայկական ընտանիքներու մէջ բոլոր նոր տարիներու գալուստը կը նչուէր կանաչ ծառի կամ ոստի ներկայութեամբ:

Այդպէս ծառը դուրսէն տուն մտաւ ու դարձաւ տօնածառ:

×

ծիրանեակ

Բահէն գաւառին մէջ Օկոմի անունով մեծ աւան մը կար: Այգեպան Ցոլակ կ'ապրէր այս աւանին մէջ: Ա՛յ թէ այգեպան էր, հա՛: Ինչի որ ձեռք կուտար, կը կանաչնար: Ցոլակ, սակայն, խաղաղ չէր ապրեր: Անոր ծիրանաւէտ այգին հաճելի չէր Օկոմիի իշխանին: Գիշեր մը չարակամ իշխանի սադրանքով վատաբարոյ մարդիկ կը մտնեն Ցոլակի այգին ու կը կտրեն ծաղկած ծառերը: Բայց մի քանի տարի չանցած Ցոլակի այգին նորէն կը գառնայ ծիրանացոլ: Անոր ծիրանենիներու սպիտակ ու վարդագոյն ծաղիկներու բուրմունքը կը թեւածէր Օկոմիի մէկ ծայրէն միւսը: Սա աւելի կը զայրացնէր

բոժոժներու խժլտացնող ժխորով՝ կը քշէր կը տանէր Ծնունդ Պապան սպիտակ դաշտերուն մէջէն:

– «Ա՛ս տարի ամէն տեսակ մարդ տեսանք» ըսաւ պանդոկապետուհին:–«Պա՛տ, կեցց ամուսինը, մէկ ապրիւրի ջուր՝ բոլորն ալ»: – «Մէջերնուն ամէնէն չատ սիրածս՝ ինքզինքը Բարկենտանք անուանող Բրինձն (իշխան) է» աւելցուց տղախինը: Տղաքը կը փոխատացէին. «Ես Պրն. Օգոստոս չատ կը սիրեմ, ինքնաշարժ ունի»: – «Ես՝ Այգեպան – Սեպտեմբերը, խաղող ունի»: – «Ես՝ Ծնունդ Պապան, խաղալիք ունի»: Համաձայնութեան չկըրցան գալ:

...Եւ դուն, ընթերցո՛ղ, ի՞նչ կը խորհիս: Անցեալի, ներկայի եւ ապագայի բոլոր այս անցորդներուն մէջէն՝ որո՞նք ամէն տարի նոյն կարգով կու գան ու կ'երթան, ո՞րն է նախասիրածդ: Անհոգ եղիր, դուն պիտի տեսնես զայն՝ ապրելով եւ յուշիկ յուշիկ... օրացոյցս թղթատելով:

ԹԷՈՂԻԿ

իշխանը: Անոր հրահրումով թագաւորը Յովակը կ'արտաքսէ Օկոմիէն եւ բնակութեան վայր կը նշանակէ աւանի ղիսաւերեալը գտնուող ամեհիս արին կատարը:

– Գնա՛ Ծիրանենի անկէ այնտեղ, – քամահրանքով այղեսանի երեսին կը շպրտէ իշխանը:

Յովակի անառէը մնացած այղին կը չորնայ, Օկոմիի մէջ մարդիկ կամաց – կամաց կը մոռնան Ծիրանի ու Ծիրանենիներու մասին: Բայց չատ տարիներ յետոյ ամեհի լերան կատարին ու լանջերին կը սկսին խշխշալ կանաչ Ծիրանենիները: Այնքան չատ են, որ չես կրնար կարտել: Զարութենէն իշխանը կաթուածահար կ'ըլլայ ու կը մեռնի: Յովակ կը լսէ այդ մասին թէ չէ, յայտնի չէ, բայց լերան բարձրութենէն այլեւս չիջներ հայրենի Օկոմի: Իսկ Ծիրանավառ լեռը կը կոչուի Ծիրանեաց:

×

ոստանի Ծիրանեաց ծառուղին

«Գագիկ մեծ արքայի աշխարհաշինութեան, բազում տեղերու նորոգման ու Ոստան աւանի հրաշակերտման մասին:

... Իր պարապած բազմաթիւ ամրոցներէն չատակապէտ երկուքը կը գրաւեն դիտողը, սակայնելով ակնապիշ նայելու: Մէկը Ոստան աւանն էր, ծովեզերքին, Ծըղտաւանեաց գաւառին մէջ եւ յոյժ բարեխառն է, երկրի չորս կողմերէն առհասարակ այնտեղ կը փչէ քամին: Այն վայելչագեղօրէն զարդարուած է սաղարթախիտ ու պտղաբեր ծառերով ու բազմաթիւ այգիներով: Քաղաքի շուրջը կը բլխին անուշահամ աղբիւրներ, որոնք օգնութիւն կը մատուցանեն մարդոց բազում պէտքերու համար: Իսկ հարաւակողմը, ամրոցի մօտակայքն է բարձրաբերձ Արտոս լեռը, որ գարնանային եղանակին կ'ամբարէ եւ իր վրայ կը պահպանէ արմատներու եւ ծաղիկներու զալարութիւնը, վերեւը ունենալով ձիւնահորեր՝ թագաւորներու ու բոլոր անոնց համար, ովքեր կը կամենան օգտուիլ»:

ԱՆԱՆՈՒՆ

Տասներորդ դարուն Հայոց մեծ ճարտարապետ ու մեծ քանդակագործ Մանուէլ Վասպուրական աշխարհի Ըշտունիք գաւառը երկու հրաշալիք կը կերտէ: Մէկը, Վանայ Ծովակի հարաւային ափին, Աղթամար կղզիի դիմաց գտնուող Ոստան աւանն էր, միւսը՝ տաճարատարդ Աղթամար կղզին:

Հրաշակերտ էին ոչ միայն Ոստանի տաճարները, այլեւ ծառուղիներով ու ծաղկանոցներով բարեզարդուած փողոցնեըը: Աւանի ամենամեծ փողոցը կը կոչուէր Ծիրանեաց: Սա միառեակ բարձրութեամբ ծիրանենիներու երկչարք ծառուղի էր, որ յօնքի պէս կամար կը կազմէր Ոստանի բարձրադիր կողմը: Մանուէլ հմուտ քարգործներու հետ կամբաձեւ փողոցի համաչափութիւնը խախտող հակայ ապառաժուտի միջով դեռ նուղի կ'անցընէ: Եւ ծիրանենիներու չարքը կը չարունակուի նաեւ ապառաժուտի տակէն, առանց որեւէ տեղ ընդհատուելու: Հայոց ծիրանենիները բուրմունք կ'արձակեն, կը ծաղկին, կը կանաչնան եւ քաղցրահամ պտուղներով կը բեռնաւորուին նաեւ դեռնի տակ: Մինչ այդ ոչ ոք առօրդեռնեայ ծառուղի չէր տեսեր:

Ոստանի Ծիրանեաց ծառուղի փողոցը Հայոց ծառաչխարհի եօթ հրաշալիքներէն էր:

Անդամ մը Մանուէլ Գագիկ Արծրունի արքայի հետ կը պտտնէր Ծիրանեաց փողոցին մէջ: Գեռնուղիի հատուածով երբ կ'անցնէին, արքան ըսաւ.

– Այսքան տարի հիացած եմ քու ճարտարապետութեամբդ, քեզ միշտ տեսած եմ դյուխդ բարձր, հայեացքդ երկնքին: Արդ, ըսէ՛ ինծի, այդդ հանճարաչատ, ինչպէս եղաւ, որ վերեւ – վերեւ նայելով գեռնի տակ կառուցեցիր այս հրաշքը:

Եւ Մանուէլ պատասխանեց.

– Ներքեւը նայողը հողի ընդերքը չի կրնար մտնել: Ներքեւը ճանապարհ բանալու համար պէտք է մտովի ընկերութիւն ընել միայն արծիւներու հետ:

ԳԷՈՐԳ ԳԱՊԱՐԱՃԵԱՆ ԿԸ ԲՆԱԿԻ ԼԻՈՆ ԲԱՑՑ ԿԸ ԲԵՄԱԴՐԷ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ՝ «ԴՐԱՄՕԺԻՏԸ ՊԱՏՄԱՆ Է»

Քանի մը ամիսներ առաջ, Ռուբէն Սեւակի ծննդեան հարիւրամեակին առնչութեամբ, Նիսի մէջ եւ յետոյ Մարսէյլ, առիթ ունեցայ ներկաներուն դնահատելու բեմադիր մը՝ որուն Ֆրանսահայերը ծանօթ չէին: Նաեւ՝ հեղինակ մը, քանի որ այդ օրուան յայտագրին մէջն էր թատերախաղ մը, «Ռուբէն Սեւակի վերջին օրերը», առեղծագործութիւն նոյնինքն բեմադիրին, Գէորգ Գապարաճեանի: Անցագրակի բսենք որ այս գործը հրատարակուեցաւ, այս տարի իսկ, Պէյրութ, «Արարատ» մատենաշարքին:

Եթէ Գէորգ Գապարաճեան՝ որ ծնած է Պոլիս 1920–ին, մեզի եւ, թերեւս, ուրիշ Ֆրանսահայերու ալ, անծանօթ մըն էր արուեստի մարզին մէջ, նոյնը չէր պոլսահայերու համար: Վերջացնելէ վերջ քաղաքին արուեստանոցին թատերական ճիւղը, ան ունեցած է երկար ասպարէզ մը թէ՛ հայ թատրոնին մէջ եւ թէ՛ թրքականին: Այս վերջնոյն մասին չուզեր արտայայտուիլ արհամարհանքով, բայց կ'ըսէ «գժբախտաբար, ... եթէ թրքական թատրոնը, անցեալ դարուն, հմայնուած է Հայերու կողմէ, այսօր Թուրքերը ունին թատերական մշակոյթ մը՝ զոր տղայական պիտի ըլլար ոչինչի տեղ դնել»: Գոնէ այդ է Գէորգ Գապարաճեանի կարծիքը, խօսակցութեան մը ընթացքին զոր ունեցանք վերջերս անոր հետ:

Ու այս առթիւ Պր. Գապարաճեան մըտաբերեց իր առաջին դերերէն մէկը, ըսաւ՝ «Թրքերէնէ հայերէնի թարգմանուած «Գազանը»ին մէջն էր, հեղինակ՝ Ֆարուք Նաֆիզ Զամլըզէլ»:

Պէտք չէ մոռնալ, որ Հանրապետութեան հռչակումէն վերջ, երկար տարի մը, հայերէն լեզուով թատերախաղերու ըեմադրութիւնը արգիլուած էր Թուրքիոյ մէջ: Գէորգ Գապարաճեան կը պատմէ. «կը պատահի, որ անգամ մը, «Մարմարա» թերթի խմբագիր Սուրէն Շամլեան առիթը կ'ունենայ զոնուելու վարչապետ Սարաճօղլուի մօտ ու հարց կուտայ անոր, թէ ի վերջոյ, ինչո՞ւ հայերէն լեզուով ներկայացում կարելի չէ: Թուրքը կը պատասխանէ՝ ինչո՛ւ չէ... ու արգելքը կը վերցուի»: Թերեւս վարչապետը անտեղեակ իսկ էր այդ արգելքին դոյութենէն:

Ու Թուրք հեղինակին «Գազանը» յանդգնած թատերախաղը կը բեմադրուի, վերջապէս, հայերէն. Թարգմանութիւն, նոյնպէս չափածոյ եւ բեմադրութիւնն ալ՝ Աչոտ Մատաթեանցի, 1947–ին: Մատաթեանց, երբեմնի քանեակեան Թուականներու սկիզբի համբաւաւոր Պոլսոյ Հայ «Տրամաթիկ»ին զեկավարը, մնացած էր յետոյ ալ ծանօթ արուեստագէտ մը, գործօն Թրքական թատրոնին մէջ: Գլխաւոր դերը ան կու տայ Գէորգ Գապարաճեանին:

Անկէ վերջ, երիտասարդ դերասանին առջեւ կը բացուի, ի սպաս հայ թատրոնին, լայն ասպարէզ՝ ուր իր ելոյթները Շիրվանզատէի, Շանթի հեղինակութիւններուն մէջ, Համլէթի եւ ընդհանրապէս, չէյքսփիրեան զանազան կերպարներուն մէջ, արուեստագէտներու ուշադրութիւնը կը գրաւեն:

Իր առաջին պատուանշանը տրուած է իրեն Անգլիոյ մշակութային սպասարկութեան կողմէ, Համլէթի իր դերին ի յիշատակ, բեմադրութիւն Գասը գիւղի մէջ, թարգմանութեամբ՝ Յովհաննէս Ման Մատեհեանի:

Այս առթիւ տեղին է յիշել այն հսկայ աշխատանքը զոր ի գլուխ հանած է Շահինեան դեսպան, իրանահայ Մատեհեանը (1864 – 1931), հայացնելով ուրիշ աշխատութիւններու կարգին, Շէյքսփիրի խազացանկը: Ունեցած ենք եւ ունինք ալ միջազգային մակարդակի արժէքներ՝ ոնց որ, դժբախտաբար, անծանօթ կը մնան մեր Ֆրանսախօս սերունդին: Ու թերեւս ալ՝ ոչ միայն անոր...:

Այդ պատուանշանը – անգլիական – միակը չէ անշուշտ զոր Գէորգ Գապարաճեան ստացած է իր թատերական ասպարէզին ի յիշատակ: Վերջիններէն երկուքը, կը յատնանք, ոչ վերջիները, Ռուբէն Սեւակի անունը կրող գրական մրցանակն էր՝ որ իրեն արուեցաւ Փարիզ, անցեալ Ցունիսին եւ ուրիշ մը՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան մրցանակը, այս վերջինը իր մէկ այլ թատերական հեղինակութեանը համար անուն՝ «Գողերու դուռը բաց կը ձգեն»:

Գէորգ Գապարաճեան հեղինակն է չարք մը թատերգութիւններու՝ որոնցմէ մէկն ալ՝ «Պարտուած հերոսներ», Յ. Ճ. Սիրունիի թարգմանութեամբ, անցած է ռումէն թատրոնին մէջ:

Կը բնակի ներկայիս Լիոն. չէ դադրած դրելէ, բերելով հանդերձ իր օժանդակութիւնը ազգային կեանքին: Ատենապետն է Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեանը:

Իրրեւ արուեստի մարդ, աւելի ծանօթ է ան, անկասկած, Նիս–ի մէջ քան՝ Լիոն: Լիոն բնակութիւն հաստատած ըլլալը, արդարեւ, արգելք մը չի նկատեր մասնակցելու Նիսի Հայ Մշակոյթի Միութեան ձեռնարկներուն, իրրեւ բեմադիր հանդիսութեանց: Այսպէս, կը ճամբորդէ մերթ ընթ մերթ Նիս, մարզելու տեղական խումբեր: Կ'ըսենք՝ խումբեր, որովհետեւ Ֆրանսական մըն ալ կ'օգտուի Գէորգ Գապարաճեանի փորձառութենէն, բեմական տաղանդէն:

Նիսի մէջ հայերէն յառաջիկայ ներկայացումը ծրագրուած է Փետրուար 15–ին համար: Կը բեմադրուի հանդուցեալ Սիրարփի Գապարաճեանի «Դրամօժիտը պատման է» կրող գործը: 13 հոգի դեր պիտի ունենան հոն, ինչ որ կը պահանջէ անկասկած մեծ աշխատանք բեմադիրէն եւ՝ լուրջ պատրաստութիւն դերակատարներէն:

Յաջողութիւն կը մաղթենք եւ կը յուսանք որ Նիսի, եւ, ընդհանրապէս, Քոթ–ա'Ազիւրի հայութիւնը պիտի դիտնայ քաջալերել Մշակութային Միութեան այս նոր ձեռնարկը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի վէրնէօյ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ու Ֆրանսայի պիտի ձգէինք իր այս կաչկանդ աքլորը, որ յոյսերու այս երկիրը կը սահմանափակէր գրաւուած խոհանոցով մը:

Մայրս համբոյր արցունքն մնացած թղթատրամները, ու զաղտնօրէն կոճակ մը եւս փրցուց իր հագուստէն:

Ծայր աստիճան թշուառութեան մը պատճառած անօթութիւնը ողբերգական բան է, որ պատճառ – արդիւնք յարաբերութեամբ ունի իր որոշ տրամաբանութիւնը: Սակայն այս սենեակին մէջ, ուր լոյս ունենալու համար կը բաւէր կոճակի մը կոխել, չորս չափահաս մարդ ու տղեկ մը, ամէնէն անհեթեթ կացութեան մը մատնուած էին ախորժազրկիս ափսէի մը առջեւ, որ միմիայն պուտ մը կրակի կը կարօտէր կերակուրի վերածուելու համար:

Մենք ակրը չէինք մեր ուտելիքին, այլ՝ կրակ մուրացողներ:

– Պարոն, կտոր մը փուռ չունէի՞ք արդեօք, խնդրեմ:

Ու յուզելու համար կրնայինք աւելցնել. «Ատուած կը հատուցանէ ձեզ»:

Բայց երկնարնակ պարոնը, փոխան հատուցումի մեր խնդրած բոցերուն խ տես կրնար զիրենք զժոխք, սառանային զիրկը ղրկել, ուր առատ էր բոցը:

×

Կրակէն բոց, ու օճախէն փուռ, ծաղեցաւ դաղափար մը. հացադործը: Խանութը մեր դռնէն քանի մը քայլ անդին էր: Գիշեր էր արդէն, երբ ափսէն մեր ձեռքը, հասանք, խանութին փեղկը իջած էր: Գեռնէն վեր բացուածքէ մը լուսաւոր քառանկիւն մը ինկած էր մայթին վրայ:

Ծռեցայ ու տեսայ վերէն վար սպիտակ հագուած մարդ մը, որ խմորեղէններու ափսէները փուռ կը քշէր: Հօրս նշան ըրի որ մօտենայ: Հակած, դլուխ դլխի կը դիտէինք նոյն տեսարանը, փուռը եւ սպիտակազդեստ մարդը:

Հայրս դլուխը ներս երկարեց.

– Ներողութիւն պարոն ... ներողութիւն ...

Մարդը վեր առաւ դլուխը, պահ մը վարանեցաւ, յետոյ աթոռակ մը դրաւ պատին տակ, ու բարձրացաւ մեր դիմաց:

Հայրս ափսէն դրաւ բացուածքին եղերքը:

– Խնդրեմ ... չատ չնորհակալ եմ:

Գեռնէն վրայ ծունկի եկած կը սպասէինք իր որոշումին: Արդեօք հաւատացեալի մեր ակամայ դիրքի՞ն համար, իր կողմէ դեռ չմատուցուած ծառայութեան մը յայտնուած չնորհակալութե՞ն, թէ մեզ ճանչցած ըլլալով (առաւօտուն քանի մը չարժուձեւ փոխանակած էինք հաց դնելու համար), մարդը ժպտեցաւ: Ձեռքի չարժումներով մեղի ցոյց տուաւ աջի առաջին դուռը, յետոյ անցքը եւ ափսէն ձեռքը, ըսպասելու նշան ըրաւ: Քանի մը քայլ եւս գացի: Գիտէի որ եթէ դլուխս վերցնէի, հոն վերը, փոքրիկ պատչդամին պիտի տեսնէի վար հակած ու մտահոգ երեք մայրերուս ուրուականները: Հոն էին անոնք: Ուրախ, մեծ չարժումներս ապահովութիւն տուին անոնց ու հետեւեցայ հօրս:

Մեր չորրորդ յարկէն մինչեւ այդ հացադործին խանութը կարճ էր ճամբան, սակայն մենք թշնամական Ֆրանսայէ մը անցեր էինք աւելի սրտակից Ֆրանսա մը:

Պետական մեծ չէնքերու վրայ փորագրուած կարգախօսէն ձեռք ձգած էինք ապրելու ազատութիւնը: Եղբայրութեան ու հաւասարութեան բացակայութեան՝ – որոնք աւելի դիւրին էր յայտարարել քան իրականացնել – պուտ մը բարեկամութիւն լիուլի պիտի բաւէր մեզի:

Այդ պուտ մը բարեկամութիւնը այդ դիշեր դանդ հացադործի մը փուռին անկիւնը:

Երբ փռապանը բացաւ փուռին դռնակը, կրակը իր բոցերով լուսաւորեց մեզ, ու մեր ափսէն դնաց միանալու միւս խմորեղէններուն:

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

(Շար. 13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արման Զերչեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Երամեան, Տէր եւ Տիկին Հերայր Պատմաճեան, Տէր եւ Տիկին Ռեմի Զերչեան եւ զաւակները՝ Օլիվիէ եւ Սեսիլ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Երամեան եւ իրենց զաւակը, Պր. Վազինակ Երամեան, Օր. Օր. Քաթրին եւ Նաթալի Պատմաճեան, Տիկին Զարուհի Զերչեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Մերտինեան, Գափլանեան, Սանթէլլի, Պահչեճեան, Գոստիկեան, Էլմայեան ընտանիքները, զաւակները ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 4, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ԶԵՐՉԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խաչերեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Հերմինէ Մերանկիւլեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ, ի յիշատակ իր սիրելի ամուսնոյն՝ եղիշէ Մերանկիւլեանի *մահուան 7–րդ տարելիցին եւ իր քրոջ՝* Յասմիկ Խճճէեանի *մահուան 8–րդ տարելիցին՝ 200 Ֆ. Կապոյտ Խաչին, 200 Ֆ. Կարմիր Խաչին, 200 Ֆ. Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 100 Ֆ. Ռատիօ – Սպղ–ին (ստանալ «Յառաջ»էն եւ 200 Ֆ. իր սիրելի «Յառաջ»ին։*

×

Յակոբ Միհնասեանի *մահուան առթիւ, Վալանսէն Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սերոբեան 100 Ֆ. կը նուիրեն Ս. Ղազարի Օժանդակ Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին։*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE MARSEILLE
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

- SUPER LOTO -
Dimanche 4 janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeurs

– ՄԱՐՍԷՅԼ – ՄԱՐՍԷՅԼ – ՄԱՐՍԷՅԼ –
– ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ –
– ՄԱՐՍԷՅԼ – ՄԱՐՍԷՅԼ – ՄԱՐՍԷՅԼ –

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽԱՂ

Կիրակի, Յունուար 4, ժամը 15–ին
– բազմաթիւ արժէքաւոր նուէրներ –

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
La Section des Dames de l'UGAB
de Paris
vous invite au

DINER
TRADITIONNEL

Qu'elle organise à l'occasion
du Noël Arménien
le Lundi 5 Janvier à 20 heures précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
Participation aux frais : 250 Frs.
Pour réserver votre table
téléphonez au :
45 - 20 - 03 - 18 avant le 1er Janvier

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սէն – Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս – Եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող Հայկական միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հանդէսը կիրակի, Յունուար 4, կէսօրէ եւս, ժամը 4–ին, Եկեղեցւոյ մէջ։

Հանդէսը կը զեկավարեն ուսուցչուհիներ՝ Օրդ. Հայկուհի Գազանճեան, Օրդ. Ազատուհի Մանուկեան եւ դպրոցիս տնօրէնը՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իղնատիոսեան։

Յայտագրին մաս կը կազմեն արտասանութիւններ, երգեր եւ անակնկալներ, որոնք պիտի ներկայացուին դպրոցիս աշակերտներու կողմէ։

Աշակերտները պիտի դիմաւորեն Կաղանդ պապան, որ իր անակնկալներով պիտի ժամանէ։ Կաղանդ Պապան նուէրներ պիտի բաժնէ աշակերտներուն։

Կը հրաւիրուին թաղիս ժողովուրդն ու աշակերտներուն ծնողները, քաջալերելու համար ուսանողները, ինչպէս նաեւ վայելելու հայկական ջերմ մթնոլորտ մը։

×

Շաւիլի դպրոցին տօնածառին առթիւ, հիւրասիրութիւն, Կիրակի, Յունուար 4, ժամը 16–ին, Եկեղեցւոյ սրահը։

Կը հրաւիրուին բոլոր աշակերտներն ու ծնողքները։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41 +
PRÉSENTE SES MEILLEURS VŒUX POUR L'ANNÉE 1987
ET SOUHAITE UNE BONNE FÊTE DE NOEL

ԹԻՐԶԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ
ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԻ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴԸ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
— CUISINE SOIGNEE —
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ
ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. –

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի – Քրիստոսի։

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին։

Մարգարէական ընթերցուածները կը կարդան՝ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի աշակերտները։

Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15ին։

Կը պատարագէ՝
ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։

Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·15–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագը կ'երգուի Քառաձայն՝ Եկմալեանի եղանակով, Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, զեկավարութեամբ Կոմիտաս Գէորգեանի։

Պատարագի աւարտին՝ «Զրօրհնէք» կը կատարուի։

Մեր ժողովուրդի յատուկ ուշադրութեան կը յանձնենք թէ. – «Պետական անօրինութեամբ, բոլոր Հայերը – ընդդրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ – կրնան այսօր բացակայիլ՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»։ Արձակուրդի օր է այս օրը Հայերուն համար։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Բ. օր Ծննդեան։ Ճիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻսԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. –

Ժամը 16·30–ին Մարգարէական Թուղթեր։

Ժամը 17·30–ին հանդիսաւոր պատարագ եւ նախատօնակ։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

Ցաւուր պատշաճի քարոզ՝ ժամը 11·30–ին։

Ցաւարտ պատարագի, Զրօրհնեաց կարգ։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. –

Ժամերգութիւն՝ ժամը 18։

Պատարագ՝ ժամը 18·45։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·45։

Պատարագ՝ ժամը 10·45։

Ցաւարտ պատարագի՝ Զրօրհնէք։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. –

Ճրագալոյց, ժամը՝ 16·30–ին։

Պատարագ, ժամը՝ 17·30–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Պատարագ, ժամը՝ 10–ին։

Ցաւարտ պատարագի՝ Զրօրհնէք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8–ին։

Պատարագ՝ ժամը՝ 10–ին։

Ծննդեան պատգամ, ժամը՝ 11·15–ին։

Զրօրհնէք, ժամը՝ 11·45–ին։

Ս. Ծննդեան պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ խմբավար՝ Խաչիկ Եըլմազեանի։

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ ժամերգութեան, առաւօտուն ժամը 8·30։

Պատարագ, ժամը՝ 10։

Հաղորդութիւն մանուկներու, ժամը՝ 11·30։

Պատարագին աւարտին, Զրօրհնէք։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵԳԻՇԷ ԽՋԿՐ. Ա. ՔՀՆԳ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ճիշատակ է Մեռելոց։

Սկիզբ ժամերգութեանց, առաւօտուն ժամը 9։

Պատարագ, ժամը՝ 10։

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց։

Քահանան կէսօրէ վերջ, ժամը 2–ին ներկայ կ'ըլլայ դերեզմաններոց։

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ժամերգութիւն, ժամը՝ 9։

Պատարագ, ժամը՝ 10։

Քարոզ, ժամը՝ 11։

Զրօրհնէք, ժամը՝ 11·30։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Մեռելոց. –

Ժամերգութիւն, ժամը՝ 9։

Պատարագ, ժամը՝ 10։

Հոգեհանգիստ, ժամը՝ 11·30։

Կէսօրէ վերջ, դերեզմանօրհնէք, ժամը՝ 14–էն սկսեալ։

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8·30։

Հանդիսաւոր պատարագ, ժամը՝ 10։

Քարոզ, ժամը՝ 11·30։

Զրօրհնէք, ժամը՝ 12։

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. –

Պատարագ՝ ժամը 18–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Զրօրհնէք՝ ժամը 11·30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, զեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեանի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30–ին։

Պատարագ, ժամը՝ 9·45–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի, կը կատարուի «Զրօրհնէքի» արարողութիւն։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս կոմիտաս երգչախումբը զեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Մեռելոց։

Պատարագ, ժամը՝ 10–ին։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Ծնունդը կը տօնուի երեքշաբթի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՑ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կիրակի, Յունուար 11–ին կը կատարուի Զրօրհնէքի արարողութիւնը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԶԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, Յունուար 3, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, զաղութիս Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճըշդապահ ըլլալ։

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
3

SAMEDI
3 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 391
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.391

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ»

ԸՍԱՒ ՄԻԹԵՐԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԻԼԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ
ԵՒ
ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ՄՏԱՀՈԳԻԶ Է

—×—

Ըստ աւանդութեան, Նախագահ Միթերան, Զորեքշաբթի իրիկուն, ժողովուրդին ներկայացուց նոր տարուան մաղթանքները: Ցիշելէ եաք անոնք՝ որոնք ցաւի, աղքատութեան, գործազրկութեան, հիւանդութեան, առանձնութեան մէջ են, Նախագահը ըսաւ թէ մաղթանքները զուրս կ'ընէ ժողովուրդին չեն փոխուիր ժամանակին հետ: Կը մաղթէ որ Ֆրանսան դիտնայ միանալ, երբ որ հարկ է: Կը մաղթէ որ դիտնայ ապրիլ եւ ապրեցնել իր ժողովրդավարութիւնը: ... 1986–ի դէպքերը ցոյց տուին անվարան ճակատելու անհրաժեշտութիւնը ահաբեկչութեան դէմ: Ցոյց տուին որ հարկ էր պայքարիլ գործազրկութեան դէմ, պատասխանել երիտասարդներու տենչերուն եւ անոնց տալ միջոցները դիտութեան եւ արհեստի պատասխանատուութեան դուռները բանալու: Ցոյց տուին որ հարկ էր յարատեւել մեր ճիգին մէջ պաշտպանութեան դէմ: Ասոնք են ազգային հարցերը, որոնց չուրջ պէտք է համախմբուիլ: Ուրիշներ ալ կան՝ արտաքին քաղաքականութիւնը, պաշտպանութիւնը, խաղաղութիւնը, Եւրոպայի կառուցումը, երրորդ աշխարհի ճգնը, սովի դէմ պայքարը, մարդկային իրաւունքները: Եւրոպան, առանձին պիտի չիրագործուի: Եկող ամիսներուն, բուռն յարձակումներու պիտի ենթարկուի: Պէտք է օդնել: Ֆրանսան մեր հայրենիքն է, Եւրոպան՝ մեր ապագան: Մարտ 16–ի ընտրութիւնները նոր հարց մը մէջտեղ դրին: Տարին սկսած էինք մեծամասնութիւնով մը եւ քաղաքականութիւնով մը: Շարունակեցինք ուրիչ մեծամասնութեամբ մը, ուրիչ քաղաքականութիւն մը տանելու համար: Իրաց այդ կացութեան մէջ, պարտականութիւնս յստակ էր եւ որոշումս՝ որոշուած.– Պէտք էր խնայել Ֆրանսայի աւելորդ տագնապ մը: Աւելորդ եւ վտանգաւոր Հանրապետութեան լաւ ընթացքին համար, վտանգաւոր՝ անոնց վերականգնումին համար: Ֆրանսա պէտք է յաղթէ, եւ ատոր համար պէտք է նախապատուութիւն տալ ընկերային խաղաղութեան:

×

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Երկաթուղիի գործադուլը ոչ միայն կը չարունակուէր Ուրբաթ օր, այլեւ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ ստացած էր, քանի որ անօրէնութիւնը չէր կրնար նուազագոյն երթեւեկն իսկ ապահովել, բանթողներու տեղծած խանգարումներուն եւ տեղ – տեղ դրաւումներուն հետեւանքով:

Պարզ է, որ ընկերային մթնոլորտը չատ ծանր է եւ այլեւս կարելի չէ խօսիլ աշխատավարձի կամ աշխատանքի պայմաններու մասին, չարժումին քաղաքական բնոյթը յստակ է: Ինչ որ մտահոգիչ է, նաեւ այն է որ չարժումներուն տէրը չեն սենտիքաները եւ ամէն կողմ «համակարգումի կոմիտէ»ներն են, հետեւելով ուսանողական օրինակին, որոնք որոշում կուտան: Ուրբաթ առաւս, վարիչեան կայարաններու դրաւումը բանթողներուն կողմէ արդելք էր որ որեւէ կառախումբ կարենայ մեկնիլ: Բանթողները կ'ուզէին՝ առանց կառախումբի օրուան մը վերածել Ցունուար 2–ը: Տնօրէնութիւնը, ճարահատ, նախ ինքնութիւնը առած էր խանգարող կամ խափանարար տարրերուն, ապա ոստիկանութեան դիմած, որպէսզի դիծերը պարպուին:

Պրեկանոնի նախագահական ամարանոցը, ուր Ամանորը կ'անցընէր, Միթերան ընդունեցաւ ուղեվարներու պատուիրակութիւն մը, որուն յայտնեց թէ այդ հարցին մէջ, սահմանադրականօրէն ոչ մէկ իրաւասութիւն ունի, բայց խոստացաւ բարեխօսել Շիրաքի մօտ:

Ներկայիս, երբ կառավարութեան նչանակած միջնորդը դիջումներ ըրաւ, եւ աշխատավարձի յաւելումէն եաք, ջնջեց ակտճղումի դրութիւնն ալ, ուղեվարները նոր պահանջներ դրին: Աչխատավարձի յաւելումը, որ սկիզբը երկրորդական կը նկատէին, հիմա առաջնահերթ դարձած է եւ պահանջն է՝ 8%: Ինչ որ ակնկալելի էր նաեւ, կը պահանջուի դարձադուլի օրերու վճարումը: Անհաւանական չէ, որ եթէ ատոնք ալ կարդադրուին, նոր պահանջներ դրուին: Երեքշաբթի օրուան համար, կանխազգարարութիւն մը կար մեթրոյի, հանրակառքի եւ կազելեկտրականութեան համար:

Ուղեվարներուն առարկութիւնները կը վերաբերին միջնորդին զործածած լեզուին, որ երկդիմի կը նկատուի եւ վատահութիւն չի ներչնչեր: Գործադուլը այլեւս 17 օր է կը տեւէ եւ հանդամանակից մարմիններ ալ կը ստեղծուին բանթողներուն ապրուստը ապահովելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՐԹՕ – ՌԻՔՈՑԻ մայրաքաղաքին՝ Սան – Խուանի չքեղ պանդոկի մը մէջ ծածկած հրդեհը չատ մեծ համեմատութիւններ առած է եւ զոհերու թիւն ալ ժամէ-ժամ կը բարձրանայ, քանի նոր դիակներ կը գտնուին: Ուրբաթ առաւսան լուրերու համաձայն, արդէն 100–ի կը հասնէր մեռեալներու թիւը եւ նոյնքան ալ վիրաւորներ կային: Հաւանական կը նկատուի որ ոճրային արարք մը ըլլայ:

ՓԵՔԻնի մէջ, հակառակ ահաւոր ցուրտի մը, ձիւնին տակ, հազարաւոր պատերնիներ չարունակած են ցոյցեր ընել ազատութիւն եւ ժողովրդավարութիւն պահանջելով:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Ա· կայանը, սխալմամբ, վարչապետ Քոհլի 1986–ին արձանագրած մաղթանքները սխալած է, Զորեքշաբթի իրիկուն, մինչ դիտողներ այլ յայտարարութիւններ լսած էին միւս կայանին վրայ: Բողոքի հեռաձայններէ եաք, Ա· կայանի պատասխանատուները ներողութիւն խընդրած են թիւրիմացութեան համար, բայց ամէն մարդ համոզուած չէ որ ակամայ բան մըն էր, որովհետեւ Ա· կայանը «ձախ» կը նկատուի եւ կը կարծուի որ կատարուածին նպատակն էր վարկաբեկել նախարարապետը, ընտրութիւններէն երեք չարաթ առաջ:

«ԱՇԽԱՐՀԻ ՃՆՇՈՒԱԾՆԵՐՈՒ կազմակերպութիւնը» յայտարարեց զեկոյցով մը, Պէյրութի մէջ, որ մեռցուցած է հըրեայ Լիբանանցի երեք պատանդները, զորս կը պահէր 21 ամիսէ: Իսրայէլի մէջ, վրդովումը մեծ է եւ վարչապետը ըսաւ թէ նման յարձակումներ, Լիբանանի անպաշտպան Հրեաներուն դէմ, անպատիժ պիտի չմնան:

ՊԱՊԸ «մարեմական տարի» հռչակեց Հոգեգալուստէն սկսեալ մինչեւ 1988 Օգոստոս 15: Այս որոշումը միաձայնութեամբ չէ տրուած եւ բոլորը համամիտ չեն եղած Պապին, այն առարկութեամբ թէ մարեմական պաշտամունք մը կրնայ վնասել էքիւմենիզմին:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՈՍԿԻՆ կը չարունակէ իր անկումը եւ Դեկտեմբերի վերջին օրերը նուազագոյն սակին հասած էր՝ տոլարը 92 լիբանանեան կ'արժէր:

ՌՈՒՍ ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԵԿԵղեցին, Մինակի մետրոպոլիտին՝ Փիլարէթ Եպիսկոպոսի բերնով, մամուլով կը յարձակի Պապին վրայ, որու գործելակերպը եւ դատումները «չատ լեհ» կը նկատէ: Ռուս կրօնաւորին գրութիւնը լոյս տեսած է Սթամփա–ի մէջ եւ չատ դժգոհութիւն պատճառած Վատիկանի շրջանակներուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՎ ԳՐԳՌԵՑ ՀԱՑԵՐԸ

—

ղաղը՝ կը փոխուի ղաւաճը՝ չի փոխուիր

Ռուսական քաղաքականութիւնը, այլեւս արեւելեան շրջաններու մասին իր ըստեղծած պատրուակները ուղղակի դործանական կ'ուզէ միացնել եւ Սադանով նախ բարեկամական թելադրութեան մը ձեւին տակ իր դեսպանին միջոցաւ որոչ յանձնարարութիւններ կը փոխանցէ Պոլսոյ կառավարութեան: Դեսպանն ալ, իր կարգին հետեւեալը կ'ըսէ Բարձրագոյն Դրան պատասխանատուներուն, – «Հայաստանի հարցը ձեր լուրջ նկատառման կը յանձնեմ: Եթէ անհրաժեչտ բարենորոգումները չկատարուին չուտափոյթ կերպով, օտարներու միջամտութիւնը ստիպողական եւ անխուսափելի կը դառնայ: Նկատելով որ մենք սահմանակից ենք իրարու այդ շրջաններուն մէջ պատահելիք խառնակութիւններու չարունակումը կրնայ մեր յարաբերութիւններուն վրայ ժխտական ազդեցութիւն դործել եւ անփափաքելի հետեւանքներու առաջնորդել»:

Միւս կողմէ, Հայկական Դաչնակցութիւն Կուսակցութեան ներկայացուցչին ալ տոքթ· Զավրիեւի մօտ կը կանչուի եւ հետեւեալը կ'ըսուի· – «Կայսերական կառավարութիւնը Հայաստանի ճակատագրով ամենաջերմ կերպով կը զբաղի եւ ուչադրութիւն կ'ընծայէ: Այսուհանդերձ, Հայերն ալ պէտք է որ կացութեան փափուկ վիճակը նկատի ունենալով խուսափին իրենց դիրքն ալ դժուարացնելու կոչուած ընթացքներէ եւ վերաբերումներէ: Հայերը՝ Եւրոպացիներու աչքին պէտք չէ որ այնպէս մը ցոյց տան իրենք զիրենք, որ Թուրքերու բարքերէն ու սովորութիւններէն անհանդիստ կ'ըլլան եւ Թրքական բանակներու ենթարկուած պատուիրներէն օդտուելով կ'ուզեն հասարակ ապստամբական դէպքերու ծընունդ տալ եւ յառաջ գալիք չարժումին յեղափոխութեան մը ձեւը տալ»:

ԴԷՊԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ռուս դեսպանը, Հայոց Պատրիարքին ամէն առթիւ կը թելադրէր իրարու հետեւ բողոքադրեր ներկայացնել Բարձրագոյն Դրան եւ այդ պատճառաւ ալ ստացուած ամէնէն աննչան պատահարներուն վերաբերեալ հեռագրերն անդամ Պատրիարքին կը փոխանցէր որպէս զգայացունց դէպք կամ ահաւոր պարագայ: Ան ստիճան, որ ստուգուած է թէ միայն Հոկտեմբերէն Մայիս Բարձրագոյն Դրան յանձնուած բողոքադրերուն թիւը կը հասնէր 173–ի:

Նկատելով որ մենք անգլիական կառավարութեան դիմած էինք բարենորոգումներու համար մասնագէտներ ուղելով, ռուսական կառավարութիւնը, որ աւելի առաջ այդ մասին հաւանութիւնը առած էր Լոնտոնի, 1913 Մայիս 23–ին Պերլինի իր դեսպանին պաշտօն յանձնած էր որպէսզի տեսակցութիւն մը ունենայ դերման արտաքին նախարարին հետ: Իսկ 1913 Մայիս 24–ին ալ Փարիզի, Վիէննայի եւ Հռոմի ռուս դեսպանները ալ հետեւեալ հեռագիրները ստացան, իրենց գրատնուած երկիրներուն կառավարութեան փոխանցելու համար:

«Համոզուած ենք, որ Թուրքիոյ հայաբնակ շրջաններուն մէջ կատարելի բարենորոգումներուն մասին բանակցութիւնները սկսելու ժամանակը եկած է այլեւս: Նկատի ունենալով Ռուսիոյ անմիջականօրէն սահմանակից

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱԼԻԼ ՄԷՆԹԷՇ

(1874 – 1946)

—— ο ——

Գրեց՝ Ա· ՊԼԻԶԼԷՐԵԱՆ

Ո՞վ է Հալիլ Մէնթէշէ, որուն յուչերը այսօր Պոլսոյ մէջ հրատարակուող «Հիւրիյէթ» Թրքերէն Թերթը կը ներկայացնէ մաս առ մաս: Ուզեցինք անոր կենսագրականը «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել:

Հալիլ Պէյ, յետագային Մէնթէշ մականունով ծանօթ, Ժէօն Թուրքերու 1908–ին Իչխանութեան գլուխ գալէն յետոյ կարեւոր պաշտօններ վարեց: Եղաւ Օսմանեան Բ· Սահմանադրութեան ժամանակ Ազգային Ժողովի նախագահ, դատական նախարար: 1914–ի պատերազմին միջոց մը Արտաքին նախարարի պաշտօնը եւս վարեց:

Մտերիմ եւ գործակից, Թալէաթ – Ինվէր – Ճէմալ երրեակին, երբ 1909–ի գարնան Ապտիւլ – Համիտ փորձեց Ժէօն – Թիւրք իչխանութիւնը տապալելով կրկին կայսրութեան դեկը ափին մէջ առնել, միւս Ժէօն – Թիւրք պարագլուխներուն նման Հալիլ Պէյ եւս վտահելի թաքստոց մը փնտռեց իր մորթը ազատելու համար· Հալիլի թաքստոցը եղաւ Գրիդոր Զօհրապի բնակարանին նկուղը ուր ան չաբաթներով պատսպարուեցաւ: Իսկ երբ 1915 Ցունիսի սկիզբին Գրիդոր Զօհրապ Թաղէաթի հրամանով ձերբակալուեցաւ եւ աքսորուեցաւ, Հալիլ Պէյ իբր արդար (՞) փոխադարձութիւն քանի մը տարի առաջ հայ երեսփոխանին կողմէ իրեն եղած ասպնջականութեան, ոչ մէկ քայլ առաւ իր վազեմի բարեկամն եւ պաշտպանը փրկելու համար: Հակառակ Տիկին Զօհրապի կողմէ իրեն եղած թախանձանք – ներուն Հալիլ անդրդուելի մնաց: Հալիլի այս անմարդկային ընթացքին մասին, քանի մը տարի առաջ, 1919–ին Պոլսոյ մէջ հրատարակուող՝ «Եէնի Կազէթա» Թերթերէն Թերթէն հետաքրքրական յօդուած մը Թարգմանելով «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ արդէն անդրադարձած ենք:

Պատերազմէն յետոյ Հալիլ եւս հայկական չարդերու եւ տարագրութեան իբր հեղինակ ամբաստանեալ «Միութիւն եւ յառաջդիմութիւն» կազմակերպութեան պարագլուխներու դատավարութեան մաս կազմեց: Բայց ինչպէս ծանօթ է, բացի դատավարութեան բացակայ քանի մը փախստականներէ, բոլորն ալ յետագային իբր պարկեչտ (՞) քաղաքացիներ անպարտ արձակուեցան:

Ամթաթիւրքի օրով, Հալիլ Եդէականի չրջանէն Մուղլա նահանգէն երեսփոխան ընտրուեցաւ եւ Հանրապետական Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովի անդամ եղաւ:

Հալիլ Մէնթէշէի յուչերը առաջին անդամ Պոլսոյ մէջ աւելի քան քառասուն տարիներ առաջ լոյս տեսան: Մեր ձեռքին տակ այժմ չունինք նախկին տպագրութիւնը, բայց հաւանաբար այժմու «Հիւրրիյէթ»ի հրատարակութիւնը նախորդէն արտատպուած է:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (111) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Երկիր	Մ· ՆՇԱՆԵԱՆ
Ջայլ	Վ· ՈՒԺ
Ընդառաջում	Գ·Ր· ՊԼԻԶԵԱՆ
Jisr Al Mahabba	*B. H. SAKAYAN*
Sans trace	*V. TAVCHANDJIAN*

ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՕՋԱԽԸ ԱՅՍՕՐ ՈՒ ՎԱՂԸ

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՏՈՒՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

ԻՐԻՆԱ. ԶԻԳԻՆԵԱՆ

Ցիշողութիւնը առարկայական հասկացողութիւն չէ, ձեռքով չես չօշափեր զայն: Բայց մեզի հետ է միշտ եւ ամէնուր մեր ժառանգութիւնը, մեր անցեալը:

Տուն – թանգարանը կոչուած է յաւերժացնելու մարդու, անոր ապրածին ու ըստեղծածին մասին մեր յիշողութիւնը: Հոն ամէն ինչ այդ մասին կը խօսի՝ գիրքը, լուսանկարը, անձնական գործածութեան իրեր, նոյնիսկ պատերուն փակցուած պաստառներն ու առաստաղէն կախուած լուսամփոփը:

Պլեխանով փողոց, տուն՝ 32···: Մեծ բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի տունն էր, իսկ հիմա՝ տուն – թանգարանը: Կառուցուած է 1945–ին, Գրիգոր Ազաբաբեանի նախագծով, ի դէպ, Լենինեանի Իսահակեաններու եւ Ազաբաբեաններու ընտանիքները ժամանակին դրացիներ եղած են: Եւ ճարտարապետին յղացումն էր՝ Երեւանի մէջ վերաշինել Գիւմրիի այն սեւ քարակոփ տունը: Անիկա Հայաստանի կառավարութեան նուէրն էր Վարպետին, որ դարձաւ իւրօրինակ «ժամանակակից Վերնատուն» մը, որու հիւրերն էին դրականութեան եւ արուեստի մարդիկ, ինչպէս Փաալօ Ներուտան, Ժորժի Ամատուն, Իլիա Էրէնպուրկը, Իոսէփ Կրիչեւսկին, Սերկէյ Շէրվինսկին, Վերա Զվեագինցեւան, որոնց իսահակեանական թարգմանութիւնները առաջին անգամ հնչած են այդ յարկին տակ:

Իսահակեան չափազանց զրուցասէր, դիմացինը ուշադիր մտիկ ընելու կարողութեամբ օժտուած էր՝ ցերեկը զանազան չփումներով կ'անցընէր, ուշ իրիկնամուտին կը նստէր գրասեղանին մօտ ու կ'աշխատէր: Ամենասիրած տեղը տունին մօտի պարտէզին տուֆակերտ «բազկաթոռն» էր, որու վրայ կը նստէր ամրան գով ժիշերներուն, ու կը նստէր՝ հայեացքը յառած աստղալից երկնքին: «Մարդկութեան ապագան ալեկոծի է, աստղերը», – կանխազուշակած է ան տակաւին 1893 թուականին: Ցաճախ կը հանդիպէր Վ. Համբարձումեանին, կը զրուցէր Բիւրականի աստղադիտարանը. անոր համար նոր աստղ մը յայտնաբերումը կը նմանէր նոր ու հիասքանչ բանաստեղծական քերթուածի մը ծնունդին:

Կը սիրէր գիրքերը ··· գիրքը պէտք է իսկական գործ ըլլայ ոչ միայն իր բովանդակութեամբ, այլեւ կազմով, ձեւաւորմամբ: Իսահակեանի տուն – թանգարանը եզակի նմոյշներ կը պարունակէ՝ գրեթէ բոլոր լեզուներով հրատարակուած երեւելի գրական, գիտական եւ բանաստեղծական կոթողներ:

Վերջերս վարպետին տուն – թանգարանը հարստացաւ Մարինա Ցվետեւայի նուիրուած «Սուրբ Երրորդութիւն» սրբատակերով, որ կը յիշեցնէ երկու բանաստեղծներու հանդիպումը Փարիզ 1932–ի աշնան, որու մասին կը պատմուի Ցվետաեւայի աղջկան՝ Ա. Էֆրոնի յուշերուն մէջ:

«Որքան զեղեցիկ էին անոնք երկուքն ալ. ան (Իսահակեանը)՝ ունկնդիրը, եւ ան (Ցվետաեւան)՝ ընթերցող: Որքան ներդաշնակ էին անոնց կերպարները: Կովկասցիի անոր սքանչելի գլուխը՝ արծուաքիթ եւ հայեացքը՝ արծուային, պահուրտած ծերացող, ծանրացած մուգ կոպերու տակ:

··· Ցվետաեւայի յամառ եւ սիրալիր խնդրանքով ան արտասանեց իր մայրենի լեզուով՝ յոտնկայս, ի նշան կանանց եւ բանաստեղծութեան նկատմամբ խորին յարգանքի. ներկաները քարացած էին այդ ճայնին ազդեցութենէն, որ կ'արտասանէր մեզի համար անհասկնալի, յիշողութեան մէջ դրոշմուող բառեր, որոնց արտասանութենէն, կարծես պայթիւնէն եռք, խլացնող լռութիւն տիրեց:

– Այո, դուք իսկապէս լեռներու բանաստեղծ էք, – բացագանչեց Ցվետաեւան»:

Նեֆերթիթիի սքանչելի պատճէնը չուտով կը լրացնէ հիմնական ցուցադրութիւնը: Ցաւերժական գեղեցկութեան այդ խորհրդանիշը Վարպետը ձեռք բերած է Փարիզ, իր վերջին խնայողութիւններու դնով: Եգիպտուհիին վեհ կեցուածքը ներշնչանքի աղբիւր էր բանաստեղծին համար, ան կխանդրին զետեղած էր իր աշխատասենեակը՝ պրպտարանին վրայ եւ բանաստեղծական ներշնչման եւ մտորումներու պահուն կարծես կը խօսակցէր անոր հետ: Կիսանդրին Վարպետին ստեղծագործական որոնումներուն անխօս վկան եւ ունկընդիրը եղած է:

Բանաստեղծին ստեղծագործական մօթիֆներէն է թռչուն – պուտուտան: Լեւ Թոլսթոյի ծննդեան 80–ամեակին նուիրուած է «Պուտուտա» լեգենդը: Ամբողջ կեանքի ընթացքին ան պահպանեց իր սէրը պուտուտայական մշակոյթին նկատմամբ: Վարպետի հաւաքածոյին քանի մը պրոնզէ արձանիկները նոյնպէս յանձնուած են Թանգարանին:

Թանգարանի նոր ձեռքբերումներէն են նաեւ 1950–ին Առաքել Պատրիկի չինած Վարպետին զծանկար դիմանկարը, Վահէ Վահեանին 1943–ին գրուած նամակը, որ յաղթանակի նկատմամբ հաւատքով տոգորուած խօսք է:

1945 – 1955–ի ընթացքին Նիկողայոս Նիկողոսեան ստեղծած է բանաստեղծին կերպարը մարմնաւորող երեք արձան: Մէկը կը գտնուի Լենինական, միւսը դրուած է Իսահակեանի անունը կրող պուրակին մէջ: Հետաքրքրական էր երրորդին ճակատագիրը: Որոշուած էր կիսանդրին զետեղել Իսահակեան վարժարանի բակը: Նիկողայոս Նիկողոսեանի լուսագոյն աշխատանքներէն է: Վարպետին արծուային փրոֆիլը, դէպի հեռուն ուղղուած հայեացքը, քանդակագործի յղացումով, մարդկային ոգիին, հանճարին յաղթա – նակն է: Իսահակեանի որդիին եւ թոռան երկարամեայ որոնումներուն շնորհիւ միայն 1983–ին գտնուեցաւ Երեւանի քաղաքային գերեզմանատան պահեստարանին մէջ, հին արձաններու կոյտի մը մէջ: Կիսանդրին յանձնուած է տուն թանգարանին, եւ այցելուները չուտով հնարաւորութիւն կ'ունենան զայն տեսնելու թանգարանի բակը, պատուանդանի վրայ:

«Իմ ակրը Աւետիք Իսահակեանի նկատմամբ ժառանգական է, դեռ պատանի ժամանակ հօրմէս լսած եմ իր մասին···: Ձեմ կրնար ներել ես ինծի. անոր ծանօթ էի 1954–էն եւ ունենալով իր հրաւէրը, չայցելեցի իրեն: Այն ժամանակ ինծի կը թուէր, թէ ան յաւիտենական կեանք ունի, եւ դեռ կ'այցելեմ Վարպետին: Վերջապէս եկայ, բայց աւ՛ղ, ան տունը չէ: Եւ, այնուամենայնիւ, բանաստեղծութեան, զեղեցկութեան, երաժշտութեան եւ զգացումներու տան մէջ յաւերժ կ'ապրի եւ պիտի ապրի իմ բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանը», – կը կարդանք Ռասուլ Համզատովի խօսքը: Մոսկովանութիւն մը եւս. «Առաջին անգամը չէ, որ սրտի թրթիռով կը մտնեմ Իսահակեանի տունը, անոր պարտէզը, աշխատասենեակը, ննջարանը, ուր մահճակալի վերեւ մօրը փոքրիկ նկարը կայ:

Ես վազուց չերմօրէն եւ անկեղծ կը սիրեմ Աւետիք Իսահակեանի բանաստեղծութիւնը, անոր ամբողջ նկարագիրը, – համաշխարհային մեծագոյն քնարերգուներէն է ան, բոլոր Հայերու, համայն մարդկութեան բանաստեղծը: Ազնուութիւնը, անկեղծութիւնը, խորութիւնը, ցաւն ու խմաստնութիւնը Իսահակեանի բանաստեղծութիւնը կը դարձնեն անկրկնելի, անդիմադրելի, համակող բոլոր անոնց համար, որոնք կը սիրեն կեանքը: Ես կը խոնարհիմ իմ սիրելի Աւետիք Իսահակեանի բիբլիական հոգին եւ Անոր

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

«Տի Ցայթ»ը Հայերու մասին

—×—

Դեկտեմբեր 12 թուակիրը յայտնի «Տի Ցայթ» շաբաթաթերթը, կէս էջ տրամադրած էր «Ոչ ոք կարեւորութիւն տալու բողոքներուն» յօդուածին, որուն ենթախորագիրը աւելի խօսուն է· «Հայերու ցեղասպանութիւնը պէտք է յիշուի»: Գրութեան անմիջական ազդակը հանդիսացած ըլլալ կը թուին Պրէմընի մէջ գրանուղղ Տօնաթ եւ Թէմմէն հրատարակուած երեք գիրքերը, որոնց կարեւորագոյնը Լէվիսիուսի 1919ին կազմած «Գերմանիա և Հայաստան» փաստագրական հատորն է: Նոյնքան ուշագրաւ է Հայնրիխ Ֆիրպիւխերի «Հայաստան 1915: Այն ինչ որ Կայսերական կառավարութիւնը չպատմեց իր հպատակներուն» գիրքը: Ֆիրպիւխեր Ա. համաշխարհային պատերազմի չրջանին Թուրքիոյ մէջ գործող գերման դիւանագիտական պատասխանատու պաշտօնեայ՝ զօրավար Լիման ֆօն Զանտերսի թարգմանն էր:

«Տի Ցայթ»ի վերոյիշեալ յօդուածին մէջ կը հանդիպինք հետեւեալ տողերուն· «Հայերուն չարդը Թուրքիոյ քաղաքական կեանքի բոլոր խաւերուն համար արդիւնաւէտ նիւթ մըն է, նոյնիսկ անոր իրականութիւնը կը ժխտուի, անոր նշումը իսկ կ'որակուի իբրեւ ազգային արժանապատուութեան վրայ կատարուած յարձակում: Այս մօտեցումը երբեմն իր հետեւանքները կ'ունենայ նոյնիսկ օտար աշխատասէրներու երկիրը՝ Արեւմտեան – Գերմանիոյ մէջ: Իւրաքանչիւր անգամ որ «Թագու Հայաստանը» հրապարակաւ

ամբարձելու փորձեր կատարուին զժուարութիւններ կը յարուցուին՝ եթէ նիւթը չներկայացուի ըստ բաւականի «հատասակչռուած» եղանակով»:

Այս տողերը զարմանալի չեն կրնար թուիլ մեզի, քանի որ հոն նոր ոչինչ կայ: Զարմանալին եւ նոյնիսկ ուրախալին այն տողերուն «Տի Ցայթ»ի մէջ լոյս տեսած ըլլալն է: Վերյիշենք· նոյնինքն «Տի Ցայթ»ը ասկէ երկու տարի առաջ՝ 1984 Դեկտեմբեր 7–ին իր «Թղթածրար» կոչուած բաժնին մէջ (հոն ընդհանրապէս որոշ այժմէականութիւն ունեցող հարցեր կը քննարկուին) «Թուրքերու դէմ ատելութիւն» խորագիրը կրող երկարաշունչ դրութիւն մը կը տպէր, ուր թէեւ բաներ մը տալ կը փորձուէր եղեռնի տարաձիէն, նոյն տեղն զգալիօրէն տուրք տալով վերոյիշեալ «հաւասարակչռականի» մօտեցման: Ի մէջ այլոց կը յիշուէին Թուրքերուն Թալէաթի հեռագիրները՝ որպէս իրականութիւն, նոյն կեցուածքը կար նաեւ Մալթա աքսորուած Թուրքերուն ապատ արձակման հարցին մէջ: Աչառս որ այն տեղն մատչելի չէր Վահագն Տարեանի հիանալի ուսումնասիրութիւնը, զոր օրերս կարդալու պատեհութիւնը ունեցայ: Մտքիննէ որ Տարեանի ռահվիրայական աշխատանքը ի մտոյ լոյն խաւերու տրամադրութեան տակ դրուի՝ թէ անգլերէնով եւ թէ այլ լեզուներով:

Վերադառնալով «Տի Ցայթ»ին նորագոյն դրութեան, պէտք է ըսենք որ հոն ամէն ինչ ըսուած է բացէ ի բաց, առանց այլեւայլի: Ըստ երեւոյթի գերման չարաթաթերթը «Հայկական Հարցին մէջ ցարդ որդեգրած սխալ ուղիէն հեռացած եւ Թուրքեւզերման պատմական բարեկամութեան հրամայականները» զանց առած ըլլալ կը թուի:

Ց. ԿԱՄԻՐԵԱՆ

×

Պէտք է իրականացուին այս բոլոր նախագիծերը ու նկատառումները, չէ՞ որ Աւետիք Իսահակեանի տուն – թանգարանը մէկն է այն հոգեւոր օջախներէն որ անմար կը պահէ մեր յիշողութիւնը ազգային կեանքի, մշակոյթի եւ գաղափար – բարոյական ասպնջներու մասին:

Պէտք է յուսալ, որ Պլեխանով փողոցի թիւ 32 տունը ամէն ինչով կը համապատասխանէ իր այդ խորհրդանշական առաքելութեան ու իմաստին:

ՀԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՑՏԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑ «ԱՂԲԱՐԻԿԸ»

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Դեկտեմբեր 18–ին, Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի «Արծրունի Ջըրբաշեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ալտա Ազնաւուրի «Փլթիլ Ֆէյր» դիրքին ներկայացումը, որուն յաջորդեց ընդունելութիւնը: Հայ եւ օտար հետաքրքիր բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը:

Արշամ Պապայեան, նախագահը Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին, բացումը կատարեց եւ յատկապէս ներկայացուց Ժորժ Կառվարենցը, որ կ'ընկերանար իր կնոջը: Գծեց անոր բեղուն գործունէութիւնը չարժանկարի եւ երգի բնագաւառներէն ներս որպէս երաժշտական յօրինող եւ արձանագրած վայրկեան յաջողութիւնները:

Զրոյցը վարեց «Լը Փրովանսալ» օրաթերթի խմբագրութեան անօրէնը՝ Ժան Ռընէ Լափլէն: Դիրքը ներկայացուց որպէս Ազնաւուր ընտանիքին աւանդավէպը: Ալտա Ազնաւուր խօսեցաւ իր հօր Միշայի մասին, անոր մուտքը Ֆրանսահայ դպրոցին մէջ որպէս երգիչ, ողեկոչեց Շառլ առաջին քայլերը «միւզիք – հոլ»ի մէջ եւ մանաւորապէս արձանագրած առաջին յաջողութիւններէն մէկը Մարսէյլ եւ ապա զուտ մեծ ընդունելութիւնը: Ալտա խօսեցաւ նաեւ իր առաջին հանդիպումի մասին Ժորժ Կառվարենցի հետ: Արտայայտեց իր սէրը հանդէպ իր արմատներուն եւ ընդգծեց հայ լեզուին կարեւորութիւնը Հայուն ազգային ինքնութեան մէջ: Ժորժ Կառվարենց ողեկոչեց իր առաջին հանդիպումը Շառլ Ազնաւուրի հետ եւ յետոյ բացատրեց իր երաժշտական յօրինումներու յղացումը, պատրաստութիւնը եւ իրագործումը, այլ խօսքով իր աշխատանքի եղանակը: Ցայտնեց իր հիացումը հանդէպ իր հօր՝ Գէորգ Կառվարենցի, որմէ ժառանգած է դրական ճաշակ: Կառվարենց ըսաւ թէ, ուր որ ալ երթայ, մինչեւ Ամերիկանները, միշտ Հայու մը կը հանդիպի որ կը յիշէ իր հայրը, կը խօսի անոր դրական վաստակի մասին: Ընդհանուր ձեւով զրոյցը ընթացաւ Ազնաւուր – Կառվարենց ընտանիքներուն չուրջ: Ունկնդիրներէն մէկ հարցում մը միայն եղաւ, «Անոնք ինկան» երգի մասին: Ան առթիւ, ներկայ ուն – կընդհէր մը, Հրեայ, բաւ թէ բացառիկ երգ մըն է որ մեծ յուզումով ունկնդրած է, առաջին անգամ կարծելով թէ Հրեաներուն համար զրուած է, եւ միայն վերջին տողով է որ հասկցած է թէ Հայերու ցեղասպանութեան մասին է:

Ապա, սկսաւ ճօնադրութիւնը: Ալեքսենք որ զրոյցին առաջ, Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Տիկնանց Մարմինը ներկաները հիւրասիրեց քոքթէյլով մը: Տեղական մամուլը լայն սիւնակներ եւ նկարներ յատկացուց այս «դէպք»ի մասին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ԿԸ ՁԵՌՆԱՐԿԷ ԱԶԱՏ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒՆ

ՔԻՅՄՊՐԻՃ, ՄԱՄ. – *Հոկտեմբեր 18ին Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ տեղի ունեցած միօրեայ սեմինարով բացումը կատարուեցաւ Ջօրեան Հիմնարկի կողմէ կազմակերպուած «Ազատ Համալսարան»ի առաջին փորձառական տարուան աշխատանքներուն:*

Ազատ Համալսարանը 4 տարի առաջ հաստատուած Ջօրեան Հիմնարկի դիւանատուր ծրագիրներէն մէկը պիտի դառնայ ժամանակի ընթացքին: Հաստատուած Տնօրէններու Խորհուրդի 1985–ի ժողովին, ծրագրի նպատակն է սեմինարներու, դիւաժողովներու ու դասախօսական շարքերու միջոցաւ քննութեան նիւթ դարձնել ժամանակակից հայութեան վերաբերող հարցեր: Ազատ Համալսարանի ծրագիրը կը յատկանշուի մի քանի կարեւոր դիծերով. –

Ա.–Ներկայացուած նիւթերը կ'ընդգրկեն մարզեր, որոնք սովորաբար համալսարաններու հայագիտական յայտագիրներուն մաս չեն կազմեր, ինչպէս քաղաքական դիւանագիտութիւն, ընկերաբանութիւն, մարդաբանութիւն, փիլիսոփայութիւն, ընկերային հոգեբանութիւն, օրէնսդիտութիւն, ժամանակակից արուեստ եւլն.:

Բ.– Սեմինարները բաց են բոլոր անոնց, որոնք հետաքրքրուած են ներկայացուած նիւթերով.

Գ.– Կարծիքներու փոխանակութիւնն ու ազատ արտայայտութիւնը հիմնական մասերը կը կազմեն սեմինարներուն.

Դ.– Ներկայացուած նիւթերը կը զետեղուին իրենց միջազգային ու տեսական ծիրերուն մէջ եւ չեն սահմանափակուիր աւանդական եղրերով.

Ե.– Համալսարանը չունի կեդրոն, այլ տարածուած է զանազան քաղաքներու մէջ. այս ձեւով, դասախօսները իրենք են, որ կը տեղափոխուին ու սեմինարները հասանելի կը դարձնեն մեր ժողովուրդի ու հետաքրքրուողներու աշխարհագրականօրէն ցրուած մասնիկներուն:

1986 – 1987 տարեշրջանը Հիմնարկին կողմէ կը նկատուի փորձառական շրջան մը, որու ընթացքին պիտի քննուին յետագայ տարածուն ծրագրի զործադրութեան լաւագոյն ձեւերը: Այս փորձառական տարուան ընթացքին, օրինակի համար, չուրջ քսան դասախօսներ պիտի վարեն 15 սեմինարներ ու մասնակցին 3 դիւաժողովներու, Հիւսիսային Ամերիկայի 5 քաղաքներու մէջ: Յառաջիկայ տարուան ընթացքին՝ 1987 – 1988–ին, այդ թիւերը հաւանաբար կրկնապատկուելին:

Ազատ Համալսարանի առաջին երկու սեմինարները ներկայացուեցան Մոնրէալի Համալսարանի փիլիսոփայութեան դասախօս Կարպիս Քորթեանի կողմէ, Սան Ֆրանսիսքոյի եւ Լոս Անճըլըսի մէջ: Փրոֆ. Քորթեանի նիւթն էր «Օրինականութեան Տաղնապը» եւ կը վերաբերէր 20–րդ դարու հիմնական երեւոյթներէն մէկուն՝ անհատներու զժուարութիւնը ընդունելու պետական ու ընկերային այլ կառոյցներու ինքնատահմանումն ու ինքնարդարացումները:

Նոյն Ազատ Համալսարանի յայտագրով Նոյեմբեր 8–ին Պոսթընի մէջ սեմինար վարեց Ժերար Շալեան, որ Փարիզի Էքոլ Նասիոնալ ա'սամինիսթրասիոնի քաղաքական դիտութեանց դասախօս է ու միջազգային համբաւ ունեցող հեղինակ: Շալեան ներկայացուց «Ազգ – Պետութիւն եւ Սփիւռք» նիւթը, կեդրոնանալով առաջինի զարգացման ու Սփիւռքի պահանջներու վրայ:

Քաղաքական դիտութեանց դասախօս – Նիւ Եորքի Քուինզ Համալսարանէն – Հրաչ Զատեան Դեկտեմբեր 13–ին Թորոնթոյի մէջ խօսեցաւ «Արտաքին Քաղաքականութեան մը կարելիութիւնները՝ Սփիւռքեան իրավիճակի մէջ» նիւթի մասին: Նոյն նիւթը կը կրկնէ Փետրուար 14–ին՝ Նիւ – Եորքի մէջ:

Ջօրեան Հիմնարկի վարիչ եւ պատմաբան Ժիրայր Լիպարիտեան Յունուար 10–ին Թորոնթոյի մէջ եւ Մարտ 21–ին Նիւ – Եորքի մէջ պիտի վարէ սեմինարներ «Հակադրութիւնն ու փոփոխութիւնը հայ զաղութին մէջ» նիւթի մասին:

Բազդատական զրականութեան դասախօս – Ուէսթլէյըն Համալսարան – Խաչիկ Թէօլէօլեան Յունուար 24–ին Նիւ – Եորքի մէջ եւ Մարտ 14–ին Պոսթընի մէջ պիտի վարէ սեմինարներ «Ղեկավարութիւն եւ հեղինակութիւն Սփիւռքի մէջ» նիւթի չուրջ:

Քաղաքական դիտութեանց դասախօս եւ հարաւային – Քալիֆորնիոյ Համալսարանի Քաղաքական Գիտութեանց Բաժանմունքի վարիչ՝ Հրայր Տէմքէճեանը Փետրուար 21–ի իր սեմինարի ընթացքին պիտի խօսի «Ուժի յղացքներ. մօտեցումներ եւ չափանիշներ» նիւթին չուրջ:

Ապրիլ 11–ին Թորոնթոյի մէջ եւ Մայիս 16–ին Նիւ – Եորքի մէջ «Անցեալն ու ներկան հայ արուեստի մէջ» նիւթի մասին պիտի խօսի Հարվըրտ Համալսարանի արուեստի պատմութեան դասախօս Նօրա Ներսէսեան:

Բացի միօրեայ այս սեմինարներէն, 1986 – 1987ին տեղի պիտի ունենան նաեւ երեք դիւաժողովներ՝ մասնակցութեամբ բազմաթիւ դասախօսներու: Առնչմէ առաջինը պիտի կայանայ Սան – Ֆրանսիսքոյի մէջ Փետրուար 14ին՝ «Ամերիկահայ փորձառութիւնը» նիւթին չուրջ: Մայիս 1 – 3–ին Լոս – Անճըլըսի մէջ տեղի պիտի ունենայ դիւաժողով «Ուժ եւ օրինականութիւն հայ զաղութին մէջ» նիւթի մասին: Իսկ Յուլիս 7 – 14 Պոսթընի մէջ տեղի պիտի ունենայ սփիւռքեան հարցերու քննութեան նուիրուած սեմինար:

1986–ի ընթացքին Ջօրեան Հիմնարկը կազմակերպած է այլ երեք սեմինարներ: Ապրիլին, Պոսթընի մէջ կայացաւ երկօրեայ հանդիպում, ուր քննուեցաւ սփիւռքեան երեւոյթը ուսումնասիրելու ձեւերու հարցը: Մայիսին չուրջ քսան դիտնական – կաններ ուսումնասիրելին ցեղասպանութեան ժխտումի հիմնական պատճառները: Իսկ Նոյեմբերին կայացաւ միօրեայ յատուկ սեմինար նուիրուած բանաւոր պատմութեան:

Այս աշխատանքները կը տարուին բազմաթիւ այլ ծրագիրներու կողքին: Կը չարունակուին, օրինակի համար, Սփիւռքի վերաբերեալ վաւերագրական նիւթերու հաւաքն ու կազմակերպութիւնը, ցեղասպանութեան վերաբերեալ փաստաթուղթերու հաւաքման ու կազմակերպութեան հսկայական աշխատանքը, վերապրողներու յուշերու արձանագրութիւնը պատկերիզներու վրայ եւ հրատարակչական այլ աշխատանքներ:

1986–ի Սեպտեմբերէն Նոյեմբերի վերջը հիմնարկի հրաւէրով ԱՄՆ այցելեց պրիւնէլաբնակ Պետրոս Ալահայոյեան, որ վերջին մի քանի տարիներուն իր ժամանակի մէկ կարեւոր մասը յատկացուցած է վերապրողներու հետ տեսակցութիւններով փրկելու հայ տոհմիկ երաժշտութեան բեկորներ: Երաժշտագէտ Ալահայոյեան տասը շաբաթներու իր այցելութեան ընթացքին կարողացաւ այցելել Լոս – Անճըլըս, Ֆրեզնօ, Տիթրոյթ եւ Պոսթըն եւ այդ ընթացքին հարցազրոյց ունեցաւ չուրջ 60 վերապրողներու հետ, որոնք օժանդակեցին այս կարեւոր աշխատանքին:

1986 Նոյեմբերին Ջօրեան Հիմնարկը ամբողջացուց իր հիմնադրութեան չորրորդ տարին: Հիմնարկի տնօրէնութիւնը սկսած է պատրաստել քառամեայ լայնածաւալ տեղեկագիր մը, որ պիտի տրամադրուի մամուլին ու հանրութեան առիթ դիտութիւն եւ քննութիւն:

— «ԾԱՒԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԻ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Շատ հաճելի էր լսել հացագործին փրանսերէնը: Մեր պոռոտան զրացիէն, կամ դունտ ու կլոր տանտիրուհիին ըսածներէն աւելին չէի հասկնար իր խօսքերէն ալ, սակայն մեր հացագործը կարծես կ'երգէր իր լեզուն: Մարսէյլի հով մը կար բառերուն ընթացքին մէջ. այն ճամբուն վրայ, ուր յետադային հանդիպեցայ Միսթրալի, Տօռէի, Փանեոլի, Ժիոնոյի եւ ամբողջ իրենց դիւթական շրջանին:

Հայրս յայտնի յանդգնութեամբ մը փորձութիւնը ունեցաւ վրատանգաւոր արկածախնդրութեան մը, հացագործին բացատրել ուզելով արեւելեան միլ – փէօյին՝ «պախլաւա»յին պատրաստութիւնը, որուն ֆրանսական կարկանդակին հետ հասարակաց միակ կէտը այն էր, որ, ոչ մին, ոչ ալ միւսը հազար թերթ ունէին: Ինչպէս՝ հազարոտանին, հազար չնորհակալութիւնը ու հազար բարեւը, հոն ալ սըխալ կար որակումին մէջ:

×

Պախլաւային օրը, որ կիրակի մը կ'ըլլար անշուշտ, պէտք էր շատ կանուխ ելլել ու ամբողջ կէս օր մը այդ գործին յատկացնել:

Խմորը պատրաստելէ ետք, անկէ կը փրցնէին դունտ մը, զոր կ'ալիւրոտէին, որպէս սեղանին չփակչի: Գրանակով մը կը տափակցընէին զայն ու կը տարածէին կարելի եղածին չափ բարակցնելով: Ասկէ անդին ձեռքեր կը փոխարինէին փայտէ գլանը: Հայրս, մայրս, երկու մօրաքոյրներս բոլորուած, նստած մաս մաքուր լաթի մը չուրջ, իրենց ձեռքերուն վրայ կ'առնէին այս խմորը ու կը սկսէին քաշել, տակէն պրկել զայն: Կեդրոնէն մեկնելով, իրենց մատները թեթեւ չարժումներով կը տահէին մինչեւ եղերքը: Ու խմորը կը բարակնար, կ'ընդլայնէր: Ամէնէն աննշան ծակ մը, բացուած մատի մը կողմէ, որ չէր դիտցած չափել առաձգական այս խմորին տոկունութիւնը, պատճառ կ'ըլլար միւսներուն ուրախ բողոքներուն, որոնք իրենց կարգին կը մասնակցէին հաւաքական յանցանքին: Կարեւորը կրկնութենէ խուսափիլն էր:

Այս գործին մէջ հարկաւոր էր համառութիւն, ճարպիկութիւն եւ թեթեւութիւն մը, որոնք կը հմայէին զիս: Ցիշողութեանս խորերէն, որպէս պալէի դանդազեցուած ժապաւէն մը, դարձեալ կը տեսնեմ այդ մատները, որոնք կը զղուէին խմորը, կը հարթէին, կը չփէին իրենց հանդիպած կոշտերը, մինչ խմորի նման կը ծալուէին, կը զարնուէին մարմիններն ալ. առաձգական, երբեմն դիւրաշարժ, երբեմն քմայքոտ:

Այսօր դիտեմ, թէ անուշեղէնը պատրուակ մըն էր միայն մեր վերապրած ամէն մէկ օրը, տօնական օրուան մը վերածելու համար, ուր այս պալէն կը պարէին միասին ըլլալու երջանկութենէն:

Խմորի դունտը տատնապատկուած չափերով վերածուած թափանցիկ ալիւրէ թերթի մը, դրուած էր կլայուած մեծ ափսէի մը տակը: Առաւօրէն իւղոտած այս թերթը, վրան չաքար ու կինամոն ցանուած մանրուած ընկոյզի խառնով մը ծածկուած, մեր ապագայ բուրդին առաջին յարկը կը կազմէր: Ցետոյ խմորի նոր դունտով մը կը վերսկսէին, նոր թերթի մը պատրաստութիւնը:

Ո՛չ անշուշտ հազար թերթ: Սակայն չկուն հաս մը կը չարէին նոյն ձեւով, մինչեւ ափսէին բերանը, ամէն մէկ թերթի կարագի իւղ խառը, ընկոյզը, չաքարն ու կինամոնը:

Տախտակէ քանակի մը օգնութեամբ մեծ դանակ մը կակուղ մը կը մխրճուէր խմորին մէջ ու հաւասար, փոքր չեղանկիւններու կը վերածէր զայն: Երբ ափսէն փուռէն կ'ելլէր վարդագոյն, ոսկեզօծ, կըսկուծ, եռացած չաքարաջուր կ'անցընէին վրան:

Մեր փոքր խումբը իր մատներով չինուած այս գլուխ գործոց–ին վրայ հակած, չէր դիմադրեր իր յաջողութիւնը ստուգելու համար համ նայելու փորձութեան: Շեղանկիւններու ձեւով կտրուած խմորը ափսէին եղերքը անպայման կը ձգէր քառորդ կամ կէս չեղանկիւններ: Համեհաելու արարքը պէտք է այս կտորներով ահմանափակուէր, քանի ինձմէ, որու անմիջապէս կուտային լման չեղանկիւն մը: Ամէն մարդ կ'արտայայտէր գովեստներով լեցուն իր գնահատանքը:

(Շար. 14)

(Շար. Ա. Էջէն)

ըլլալը Օսմանեան Պետութեան արեւելեան նահանգներուն եւ մեծ թիւով ալ Հայերու ներկայութիւնը նաեւ սահմանէն ապին, այս երկիրը միւս բոլոր Պետութիւններէն աւելի մօտէն հետաքրքրուելու իրաւունք ունի չրջանի անդորրութեամբ եւ ապահովութեամբ: Ներկայիս անհրաժեշտութիւնը կը ծագի զիտնալու թէ չահակից Պետութիւնները կողմնակի՞ց են վերոյիշեալ նահանգներուն մէջ կատարելի բարեկարգումներուն մասին խորհրդակցութիւն սկսելու թէ ոչ: Հետեւաբար, իրաքանչիւր երկիր լաւ կ'ընէ եթէ այդ ուղղութեամբ Պոլսոյ իր դեսպանը պատուիրէ այս զործով, արուած ըլլալով որ բոլորէն աւելի անոնք են որ տեղեակ են, խիստ բնականօրէն, խնդրին բուն էութեան»:

Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները, կատարելապէս համաձայն ըլլալով կարզադրութեան, այդ ուղղութեամբ առաջին առթիւ հրահանգ տրին Պոլսոյ իրենց դեսպաններուն: Միւս կողմէ, Գերմանիա, Աւստրիա եւ Իտալիա եւս բանակցութեանց մասնակցելու որոշումը յայտնեցին, բայց ի վիճակի հետեւեալ երկու պայմանները յառաջ քչեցին: Ա) Անվթար պահել Սուլթանին վհատութեան իրաւունքները ու Օսմանեան Պետութեան հոդային ամբողջականութիւնը: Բ) Բանակցութեանց մասնակցութիւնը նաեւ Օսմանեան Պետութեան անունով ուզարկելի ներկայացուցիչի մը:

Նկատելով որ երկրորդ պայմանին մերժումին ու չնչման վրայ Ռուսիա ծռացաւ ու պահանջեց աննկատ թողուլ զայն, յիշեալ երեք Պետութեանց կառավարութիւնները ի վերջոյ հրաժարեցան իրենց ներկայացուցած այդ պայմաններէն:

(Շար. 3)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Յունուար 25, Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին մեծարանքի հանդիսութիւններ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Գարուն երգչախումբին համերգներ եւ տարեդարձ՝ Մարտ 15 եւ 29

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՒՑ ԽԱԶԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
8 ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

Թուական՝ Կիրակի, Յունուար 11, կէսօրէ եաք ժամը 15–ին:
վայր՝ ԼԷՈՓՈԼՏ ՊԷԼԼԱՆ սրահ
17, Լէոփոլտ Պելլան փողոց — ՓԱՐԻԶ 75002

Գեղարուեստական յայտագիր՝ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի միութեայ դպրոցներու աշակերտութեան:

ՀՏՊԻՏ — ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊ.

Սիրով կը հրաւիրուի հայ գաղութը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱԶԻ Լիոնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Զեզ Յունուար 11, Կիրակի օր, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, տօնելու աւանդական «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը:

Մասնաճիւղիս նորակազմ «Մանկանց Երգի – Պարի Համոյթ»ի երեխաները պատրաստած են երգեր, պարեր ու զաւեշտներ:

«Վարդօ» Թատերախումբը կը բերէ իր մասնակցութիւնը, Յովհաննէս Թումանեանի հատընտիր թատերգութիւններով:

Եւ անշուշտ «Կաղանդ Հայրիկ»ը պիտի այցելէ բաշխելու նուէրները՝ ներկայ բոլոր երեխաներուն:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱԶԻ Վիէնի մասնաճիւղին դպրոցին «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը:

Երգ, պար, տրամախօսութիւն աշակերտներու կողմէ. «Կաղանդ Պապա»ն նուէրներով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող մանուկները:

Կիրակի, Յունուար 11, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին:
Théâtre Municipal

ՔԱՅԱՒԻԿ ՀԱՆԴԷՍ
Grand Gala

կազմակերպուած

ՆԱՅԻՐԻ

ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ի պատիւ երաժիշտ – խմբավար

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ՝
ԱՑՏԱ ԱԶՆԱՎՈՒՐ–ի
ԵՒ
ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ–ի

Սիրայօժար մասնակցութեամբ բազմաթիւ երգիչ – երգչուհիներու. – ՌՈԶԻ ԱՐՄԷՆ, ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՎԻԳԷՆ, ՅԱՐՈՒԹ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՀԷՔԻՄԵԱՆ, ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ, ԱԽԹԱՄԱՐ Պարախումբ, ՆԱԻԱՍԱՐԴ Պարախումբ, ԲԻԻԶԱՆԴ ՖՆՏԶԳԵԱՆ, Տիւօ ԶԵՓԻՒՐ:

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10, ԺԱՄԸ ՁԻՇԴ 20·30–ԻՆ
SALLE DES FETES
16, Place de l'Hôtel de Ville — ASNIERES

Մուտքի տոմսերը ի զօրու են վիճակահանութեան:

Ալֆորվիլի ճաշիկ ասթիւ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ յարգոյ հասարակութեան թէ Յունուար 10–ի ճաշին արձանագրութիւնները փակ են:

ՀԱՅԿ. ՕՆՈՒՆԴ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Հայկական Ծնունդը» Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Շաբաթ, Յունուար 10, երեկոյեան ժամը 9–էն սկսեալ: Առատ կերուխում, հայկական եւ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ: «Կալէք տէ Ռուա»:

Մուտքը ազատ է:

– ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ –

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի «Լոյս Սառնան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, նոր տարուան եւ Ս. Ծընունդի առիթով, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 15–ին Պուլվար Օտտոյի Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Irma fourrures
VOUS SOUHAITE
UNE BONNE
ANNEE
SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS
ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վաճառվելով
ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ
ԶԱՓԻ ՎՐԱՁ - ՆՈՐՈՂՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ
ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Meubles
Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. 42. 89.27.47

"Յուպտիկ. գեղ «Ցտուց»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

UNION DE LA JEUNESSE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

U. J. A. ALFORTVILLE

L'U.J.A. FETE EN 1987
LE CINQUANTIEME ANNIVERSAIRE DE SA CREATION

Pour marquer cet événement important pour notre Communauté, L'U.J.A. a décidé d'emmener deux équipes de jeunes en ARMENIE :
— Une équipe de poussins
— Une équipe de pupilles
— DU 11 AU 25 AVRIL —

Ils séjourneront deux semaines, visiteront les sites historiques et auront l'occasion de rencontrer sur le terrain, en matchs amicaux, des équipes similaires.

Les supporters et amis qui désirent accompagner ce groupe de jeunes sont chaleureusement attendus et peuvent d'ores et déjà s'inscrire sur une liste d'attente, le nombre de places étant limité.

L'organisation du voyage est assurée par l'AGENCE

OPTIMA TOURS

Pour tout renseignement, téléphoner à :
M. Hovannès KOUYOUMDJIAN 42 07 74 21
M. David PABOUDJIAN 43 78 23 99
Mme Sonia COUMRYANTZ 47 42 10 35
OPTIMA TOURS

Lic. A 130

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
4
DIMANCHE
4 JANVIER
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 112

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.392 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.392

ամեհոսիճ

Վարչն՝ մարմարի, կարմրաքարի վերթեւումներ կ'ելլեն, զախնիի, արմաւենիի պահներ, հրեշտակներ ու հնչուն իրենց թռիչքին մէջ ամփոփուած լորամարգեր, կ'ողողեն ներքին պատշգամբ· բազրիքի լուսթիւնը միջոցը կը բռնէ, կը կամարաձգէ։ Խոբքին՝ նուռի, խաղողի, զոբզերու որթան անուշութեան վրայ բազմաձայնութիւնն է վերիմայրող ղէմքերուն, նաժիշտներուն, երգեհոնում մը զոյներու բաշխուած քնարներու, տաւիղներու, թաւջութակի ու սրինդի խուռափերին։ Իսկ մեծ թերատին մէջ, զուարթ ու վտղաւոր բացուածքին կը պարզուի ժպիտը սեւաչուի Մնէմոսինէին։

Ան է, ինքը, ան՝ որ կը յիշէ, կը յուշէ ներքնապէս կշռոյթը ականջիդ անվրէպ, ան՝ որ որմնանկարի պատումին, քանդակներուն, տաճարին, ձայներուն ու բառերուն մէջ, աւելը թէ վերամբարձ, կը պահպանէ առաջին յայտնութիւնը։ Ժպիտ մը սիրոյդ, մօր, նուագուն, մթամշոյ, յայտնութենական հսկողի, որ կ'անջատուի, բաժնուելը է անհերեւոյթին, բայց միշտ բռնուած անոր առքին մէջ, անոր ծագումին։ Օ այդ ուր հիւթել, էայայա, բայց ահարկու փայլատակումը կ'ընդոսդոջէ զէմքի քեզ, զէմքի երկրորդ լսողութիւն,

որ խօսքով, պայծառացում թէ խորտակում, թեկնեա։

թաղ

Տարբեր քաղաքին մէջ, չէզոք փողոցի երկայնքին՝ հանրաչարժը օր մը կեցաւ ծառի մը թեթեւ սաւեւերին· մարդիկ, հրմշտուք, եւ յանկարծ ողողեց քեզ անոր վախչող բոյրը· — ան էր, պզտիկ, վարդագոյն, մանուշակագոյն ծաղիկներով եւ անպտուղ ծառը մանկութեան, որ թոյնի ծառ կը կոչէիք, իսկ հոս՝ դրախտածառ։ Տարիներ չէիր հանդիպած անոր, բոլոր երկիրներուն մէջ, ուրկէ կ'անցնէիր, կարծես չգայած ըլլար աչխարհէն երբ կարպիսենց կացինը զգետնեց զայն· բունը ողորկ, դրեթէ հարթ կեղեւով, մուգի ու կարմիրի միջեւ վարանող, կը փարձրանար մինչեւ քեզի համար անմատչելի պատշգամբը, հոն, ուրկէ Հերմինէ ինքզինք կ'ընծայէր արեւուն, զարնան խաժ ծուլուն։

Անկէ վար, այնքան վար որ երբեմն ճիւղերը խառնուին իրարու, թզենին էր՝ իր զգլխիչ հոտովը թաւ տերեւներուն, ծեր, որդնոտ ճերմակ թուզերով· չէիր համարձակեր բարձրանալ անոր ոլորապտոյտ ճիւղերն ի վեր, ուր կային, ըլլալու էին, զազանի անկիւններ մանկական սէրերու համար, կը վախնայիր անոր օճանման թեւերէն, բարդուած, դիզուած, լծկած մաշկով, վարը նստող մչեղի, անանուն մայրիկի մորթին նման· ճիւթ կը ծամէր անդադար, օրն ի բուն, փուչիկ կը յօրինէր, կը պայթեցնէր, եւ վարդագոյն ճիւթը կը փակչէր անոր կորտուած շրթներուն։ Սուր, ճաթած ձայնով կը կանչէր քեզ թղթախաղի, որ սորվեր էր արդեօք ո՞ւր, Մուչի իրենց թոնրատան ո՞ր պիչերին, եւ իր դրեթէ ճաղատցած գլուխը կը ծածկէր վառ գոգով մը, քմայքոտ, ջղային կնիկը, միշտ մաքուր, կարծես բաղնիքէ նոր ելած· կը կաղար ան պարտէզին մէջ, կը թրվռար մէկ թուփէն միսը, կը հակէր առնդուխներուն վրայ չարուած, կարղապահ, մեխակի, ռեհանի, լուլուայի թաղարներուն, եւ երբեք, երբե՛ք չէր խօսեր քեզի հոնկէ ուրկէ գալու էր։ Ե՞րբ պարտէզը քանդեցին, երբ մեռա՞ մչեղի մայրիկը, տաղնապահար, բայց երբ ակռտերը փակեց անոր կոպերը, ճակատը կնքեց, լռութիւնը եղաւ ամբողջական։ Անհետ։ Լռութիւնը չկար։

Հիմա, բոյրին մէջ, թեթեւ, թեթեւտուն ու միշտ իր յաւիտենական ոտքը յառաջ քաչելէն, ան է, ան է որ կ'ընդառաջէ զէմքի քեզ, կը կոչէ քեզ, հեռուէն կարծես վերամին կանչէր քեզ կէս մնացած թղթախաղին, անհատնելի բարբառի մը բառերը փափաքով, որ նայիս զէմքին, խրճրճուած ճերմակութեամբ, թուղթերը բանաս, իրեն յանձնուիս։ Կը կառչէ, կը փարի ան քեզի մինչեւ թունաւորէ քեզ։ Միակ վկան եւ ծառին, որ եթէ հոս չըյառնէ նորէն, թերեւս ամէն ինչ թուի մտացածին, երեւակայական, ինչպէս թափանցիկ սոուերը որ հանրաչարժը հոտ – անցաւ, պահ մը զէմքիդ վրայ ձգելով պատրանքը զրահատային զովութեան։

վարդավառ

Զինք եկեղեցի կը զրկեն կիրակի առտու· չի զիտեր օրը, տարին, որ կը զառնայ, կը տանի տգան տօնէ տօն։ Կը մնայ մարմնին վրայ դեռ զովութիւնը ճերմակ, նոր արգուկուած չապիկին, որ իրանին նիհար կայտառութիւն մը կ'աւելցնէ, այն պահուն երբ սալորենիի տաւերէն անցաւ դեղձենիին, պիտի զառնայ հողէ փողոցին անկիւնը· կը յիշէ այրուածքը, այդ թաց փայլը որ ղլուխն ի վար ողողեց զինք, եւ կաթիլներ կը կախուին մազերէն· դեռ ականջին կը հնչէ բազմաճաշն ծիծաղը տանիքներու արիշներուն տակ պահուըտող աղջիկներուն· լսեցի՞ն իր «մաման» արդեօք։

Թրջուած՝ ան քայլ մը եւս պիտի առնէ, երկուք, զէպի փողոցին անհասանելի ելքը, երկար տերեւներով ու հոտաւէտ խարշափով աենդածառը, երբ ջուրի նոր հեղեղ մը աւելի ջերմ՝ կը ծափէ չուրջը· վերը կը պայթի խնդուքը երկրաձգուող, ճաճանչող քրքիջը աղջիկներուն, որ կը պոռան, կը փախսան իրարու, կը կոչեն զինք, աներեւոյթ՝ որթեւ եաին ապաստանած, բայց ինք, Օ Մարի, Օ Զուարթ կամ Շաքէ ձեղ կը յիշէ, կը ճանչնայ, դիտէ ձեր սրունքներուն չուրջ թափառող հեղուկ, աներեւան կայելի հոտերը, զուք որ կը ցատքտէք տանիքէ տանիք, զիրար կը քաչքչէք, կը րզքտէք, կը խածնէք, ջուրի թռչող ցայտքերուն հետ։

Ինք պիտի զառնայ տուն, քիթին կաթիլ մը ջուրի, բռունցքը պինդ, որոշած՝ յաջորդին պիտի կանխէ, թրչէ, լոգցընէ իր վրայ խնդացող այս աղջիկները։

Շապիկը հանած պահուն՝ կը սիրէ այդ օրը, երբ թաղին բոլոր ծորակները կը բխեցընեն, կ'արձակեն իրենց հեչտադին զովութիւնը, եւ պզտիկ, մեծ, նոյնիսկ չիկնող օրիորդները թեթեւ, ամառնային, խանդոտ կ'ըլլան, իրեն անծանօթ զեղեցկութիւն մը կը հեղեղեն, կը յորդեցնեն առատ, երկրորդ ու անկարեւի մկրտութեան մը համար։ Ինք միայն զիտէ, հիմա որ չկան այլեւս, թէ երկրին բոլոր զետերը կը հոսեցընեն անոնք բերրիութեամբ մինչեւ արտ ու անզատաման, կ'ոռոգեն անապատներն անգամ մեր մարմնին։

ճերմակ երկինք

Հոն ուր սալայատակը տարածութեան կը տրիւէ, հրուանդան՝ կը մատուցանէր զիս, անպաչտպան՝ միջոցին,

Ծուէն մը չէր ան, որ կը պատռուի փողոցի մը եզքին, ոչ ալ ծովափի չափուցիչ բացութիւն մը ամենակալ,

այլ միաթաւալ, առանց ամպի, բայց առանց լոյս – ատուերի, աղմուկի ու լռութեան, զուրկ՝ հրեշտակի վերթեւող աւետումներէն եւ զերծ՝ դոյներու, ձեւերու սկզբումէն,

ճերմակ երկինքն էր, Այն-Թ'էօսթաչի, կեդրոնի չուկաներու, սակարանի պանթէոնեան զմբեթին միջեւ առկախ։ Անոր դէմ ու դէպի զայն կ'ուղղուէին վերանորոգուած ճակատները չէնքերուն, կ'արձակէին իրենց պատուհաններու, նեղ, վախկոտ պատշգամներու մետաղլոր ոճաւորումները, առիքներու, տանիքներու զինկէ, հարթրեկտիճ կամ դասականօրէն ճշդրիտ օրէնսդրութիւնը· եզան մէկէն փարթամ աւերակները քանդուած Փարիզին, մեր անցեալը։

Օրուան ժամերէ դուրս այս պահուն՝ ոչինչ կը փնտռէի, դիտէի։ Մարմինս պահեր էր իր գնացքին առօրեայ, կաղացող կշռոյթը, բայց կեցած՝ զաղարին մէջ, քարերուն վրայ, կարծես թեթեւցած, անոր դէմ որ կու զար, երկնքին՝

աւելի ճերմակ քան կարմիր հեռատանները բեւեռային ցերեկուան, աւելի ճերմակ քան Պէյրութի տանիքներուն վրայ ծայրածաւալող, հնչուն մանիչա-

ՔՆԴԱՌԱՋՈՒՄ

Գրեց՝

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

ղիակ, հիմա որ չկան այլեւս, թէ երկրին բոլոր զետերը կը հոսեցընեն անոնք բերրիութեամբ մինչեւ արտ ու անզատաման, կ'ոռոգեն անապատներն անգամ մեր մարմնին։

ճերմակ երկինք

Հոն ուր սալայատակը տարածութեան կը տրիւէ, հրուանդան՝ կը մատուցանէր զիս, անպաչտպան՝ միջոցին,

Ծուէն մը չէր ան, որ կը պատռուի փողոցի մը եզքին, ոչ ալ ծովափի չափուցիչ բացութիւն մը ամենակալ,

այլ միաթաւալ, առանց ամպի, բայց առանց լոյս – ատուերի, աղմուկի ու լռութեան, զուրկ՝ հրեշտակի վերթեւող աւետումներէն եւ զերծ՝ դոյներու, ձեւերու սկզբումէն,

ճերմակ երկինքն էր, Այն-Թ'էօսթաչի, կեդրոնի չուկաներու, սակարանի պանթէոնեան զմբեթին միջեւ առկախ։ Անոր դէմ ու դէպի զայն կ'ուղղուէին վերանորոգուած ճակատները չէնքերուն, կ'արձակէին իրենց պատուհաններու, նեղ, վախկոտ պատշգամներու մետաղլոր ոճաւորումները, առիքներու, տանիքներու զինկէ, հարթրեկտիճ կամ դասականօրէն ճշդրիտ օրէնսդրութիւնը· եզան մէկէն փարթամ աւերակները քանդուած Փարիզին, մեր անցեալը։

Օրուան ժամերէ դուրս այս պահուն՝ ոչինչ կը փնտռէի, դիտէի։ Մարմինս պահեր էր իր գնացքին առօրեայ, կաղացող կշռոյթը, բայց կեցած՝ զաղարին մէջ, քարերուն վրայ, կարծես թեթեւցած, անոր դէմ որ կու զար, երկնքին՝

աւելի ճերմակ քան կարմիր հեռատանները բեւեռային ցերեկուան, աւելի ճերմակ քան Պէյրութի տանիքներուն վրայ ծայրածաւալող, հնչուն մանիչա-

վհուկին

Տեղեր՝ որ սիրած ըլլամ։

Տան մը անկիւնը՝ երբ պատուհանը կը բացուի ձորակէն ծուլուն· պարտէզ մը՝ իր կէսօրուան խիտ, բազմաստեղն չուքերով· թթենիի հովանին՝ որուն տակ քու թաղիդ ամբողջ էրզուրումը ճգարան կը վառէ, ժողովի կը նստի· եւ դեռ փողոցի մը զարձը՝ ուր մասնաւոր հովեր կը ղերկրող ու բաժնուող հողէն, եւ կը տրուէր՝ անդիմադրելի, անդիմարկելի· չունէը անուն· կ'ըսէի, պիտի ըսէի ճերմակ երկինք, կը պահուըտէի բառերու եւին, տարազումի մը արագութեան, անոր հեռակայ, սպանիչ օտարութիւնը դիտնալով։

Թերեւս պէտք էր հետեւիլ անոր անչարժութեան ու բերումին, որ կը բխէր կոր աչքին, ճերմակ՝ ճերմակութենէ անդին, միջոց առանց միջոցի, ուր կ'արձակուէի, կը մտնէի,

տրուեցայ անոր անընթեռնլի ապատանին, կարծես վաղեմի առընչութիւն մը դիս կը կրէր անոր եւ առաջին համապատասխանումի մը մէջ ըլլայինք զոյակից։

Թոքերս անոր ներքին կշռոյթը եղան· պէտք էր այլեւս ըլլայի պատասխան, կ'ըլլայի թափանցիկութիւն ու պարզում, կ'աճէի յուզումներու, հեւքերու, ձայնավրէպներու խլութեամբ եւ մարմինս կը դիմէր ծանրութեան կեդրոնին, օտարութեանս խօսուն։ Փխրուն, բայց անով հարուստ։

հեղութիւն

Տեղեր՝ որ սիրած ըլլամ։

Տան մը անկիւնը՝ երբ պատուհանը կը բացուի ձորակէն ծուլուն· պարտէզ մը՝ իր կէսօրուան խիտ, բազմաստեղն չուքերով· թթենիի հովանին՝ որուն տակ քու թաղիդ ամբողջ էրզուրումը ճգարան կը վառէ, ժողովի կը նստի· եւ դեռ փողոցի մը զարձը՝ ուր մասնաւոր հովեր կը ղերկրող ու բաժնուող հողէն, եւ կը տրուէր՝ անդիմադրելի, անդիմարկելի· չունէը անուն· կ'ըսէի, պիտի ըսէի ճերմակ երկինք, կը պահուըտէի բառերու եւին, տարազումի մը արագութեան, անոր հեռակայ, սպանիչ օտարութիւնը դիտնալով։

Թերեւս պէտք էր հետեւիլ անոր անչարժութեան ու բերումին, որ կը բխէր կոր աչքին, ճերմակ՝ ճերմակութենէ անդին, միջոց առանց միջոցի, ուր կ'արձակուէի, կը մտնէի,

տրուեցայ անոր անընթեռնլի ապատանին, կարծես վաղեմի առընչութիւն մը դիս կը կրէր անոր եւ առաջին համապատասխանումի մը մէջ ըլլայինք զոյակից։

Թոքերս անոր ներքին կշռոյթը եղան· պէտք էր այլեւս ըլլայի պատասխան, կ'ըլլայի թափանցիկութիւն ու պարզում, կ'աճէի յուզումներու, հեւքերու, ձայնավրէպներու խլութեամբ եւ մարմինս կը դիմէր ծանրութեան կեդրոնին, օտարութեանս խօսուն։ Փխրուն, բայց անով հարուստ։

Տարբեր քաղաքին մէջ, չէզոք փողոցի երկայնքին՝ հանրաչարժը օր մը կեցաւ ծառի մը թեթեւ սաւեւերին· մարդիկ, հրմշտուք, եւ յանկարծ ողողեց քեզ անոր վախչող բոյրը· — ան էր, պզտիկ, վարդագոյն, մանուշակագոյն ծաղիկներով եւ անպտուղ ծառը մանկութեան, որ թոյնի ծառ կը կոչէիք, իսկ հոս՝ դրախտածառ։ Տարիներ չէիր հանդիպած անոր, բոլոր երկիրներուն մէջ, ուրկէ կ'անցնէիր, կարծես չգայած ըլլար աչխարհէն երբ կարպիսենց կացինը զգետնեց զայն· բունը ողորկ, դրեթէ հարթ կեղեւով, մուգի ու կարմիրի միջեւ վարանող, կը փարձրանար մինչեւ քեզի համար անմատչելի պատշգամբը, հոն, ուրկէ Հերմինէ ինքզինք կ'ընծայէր արեւուն, զարնան խաժ ծուլուն։

Անկէ վար, այնքան վար որ երբեմն ճիւղերը խառնուին իրարու, թզենին էր՝ իր զգլխիչ հոտովը թաւ տերեւներուն, ծեր, որդնոտ ճերմակ թուզերով· չէիր համարձակեր բարձրանալ անոր ոլորապտոյտ ճիւղերն ի վեր, ուր կային, ըլլալու էին, զազանի անկիւններ մանկական սէրերու համար, կը վախնայիր անոր օճանման թեւերէն, բարդուած, դիզուած, լծկած մաշկով, վարը նստող մչեղի, անանուն մայրիկի մորթին նման· ճիւթ կը ծամէր անդադար, օրն ի բուն, փուչիկ կը յօրինէր, կը պայթեցնէր, եւ վարդագոյն ճիւթը կը փակչէր անոր կորտուած շրթներուն։ Սուր, ճաթած ձայնով կը կանչէր քեզ թղթախաղի, որ սորվեր էր արդեօք ո՞ւր, Մուչի իրենց թոնրատան ո՞ր պիչերին, եւ իր դրեթէ ճաղատցած գլուխը կը ծածկէր վառ գոգով մը, քմայքոտ, ջղային կնիկը, միշտ մաքուր, կարծես բաղնիքէ նոր ելած· կը կաղար ան պարտէզին մէջ, կը թրվռար մէկ թուփէն միսը, կը հակէր առնդուխներուն վրայ չարուած, կարղապահ, մեխակի, ռեհանի, լուլուայի թաղարներուն, եւ երբեք, երբե՛ք չէր խօսեր քեզի հոնկէ ուրկէ գալու էր։ Ե՞րբ պարտէզը քանդեցին, երբ մեռա՞ մչեղի մայրիկը, տաղնապահար, բայց երբ ակռտերը փակեց անոր կոպերը, ճակատը կնքեց, լռութիւնը եղաւ ամբողջական։ Անհետ։ Լռութիւնը չկար։

Հիմա, բոյրին մէջ, թեթեւ, թեթեւտուն ու միշտ իր յաւիտենական ոտքը յառաջ

թաղ

Տարբեր քաղաքին մէջ, չէզոք փողոցի երկայնքին՝ հանրաչարժը օր մը կեցաւ ծառի մը թեթեւ սաւեւերին· մարդիկ, հրմշտուք, եւ յանկարծ ողողեց քեզ անոր վախչող բոյրը· — ան էր, պզտիկ, վարդագոյն, մանուշակագոյն ծաղիկներով եւ անպտուղ ծառը մանկութեան, որ թոյնի ծառ կը կոչէիք, իսկ հոս՝ դրախտածառ։ Տարիներ չէիր հանդիպած անոր, բոլոր երկիրներուն մէջ, ուրկէ կ'անցնէիր, կարծես չգայած ըլլար աչխարհէն երբ կարպիսենց կացինը զգետնեց զայն· բունը ողորկ, դրեթէ հարթ կեղեւով, մուգի ու կարմիրի միջեւ վարանող, կը փարձրանար մինչեւ քեզի համար անմատչելի պատշգամբը, հոն, ուրկէ Հերմինէ ինքզինք կ'ընծայէր արեւուն, զարնան խաժ ծուլուն։

Անկէ վար, այնքան վար որ երբեմն ճիւղերը խառնուին իրարու, թզենին էր՝ իր զգլխիչ հոտովը թաւ տերեւներուն, ծեր, որդնոտ ճերմակ թուզերով· չէիր համարձակեր բարձրանալ անոր ոլորապտոյտ ճիւղերն ի վեր, ուր կային, ըլլալու էին, զազանի անկիւններ մանկական սէրերու համար, կը վախնայիր անոր օճանման թեւերէն, բարդուած, դիզուած, լծկած մաշկով, վարը նստող մչեղի, անանուն մայրիկի մորթին նման· ճիւթ կը ծամէր անդադար, օրն ի բուն, փուչիկ կը յօրինէր, կը պայթեցնէր, եւ վարդագոյն ճիւթը կը փակչէր անոր կորտուած շրթներուն։ Սուր, ճաթած ձայնով կը կանչէր քեզ թղթախաղի, որ սորվեր էր արդեօք ո՞ւր, Մուչի իրենց թոնրատան ո՞ր պիչերին, եւ իր դրեթէ ճաղատցած գլուխը կը ծածկէր վառ գոգով մը, քմայքոտ, ջղային կնիկը, միշտ մաքուր, կարծես բաղնիքէ նոր ելած· կը կաղար ան պարտէզին մէջ, կը թրվռար մէկ թուփէն միսը, կը հակէր առնդուխներուն վրայ չարուած, կարղապահ, մեխակի, ռեհանի, լուլուայի թաղարներուն, եւ երբեք, երբե՛ք չէր խօսեր քեզի հոնկէ ուրկէ գալու էր։ Ե՞րբ պարտէզը քանդեցին, երբ մեռա՞ մչեղի մայրիկը, տաղնապահար, բայց երբ ակռտերը փակեց անոր կոպերը, ճակատը կնքեց, լռութիւնը եղաւ ամբողջական։ Անհետ։ Լռութիւնը չկար։

Հիմա, բոյրին մէջ, թեթեւ, թեթեւտուն ու միշտ իր յաւիտենական ոտքը յառաջ

ՔՆԴԱՌԱՋՈՒՄ

Գրեց՝

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

կապոյնը, կու զար, կ'ընծայուէր, կը բախէր զէմքիս· տարօրինակ ու մեծ մտածում մերթ, մերթ ցնորք, աղեկիզում մը մտածման, եւ կը թուէր անչրջանցելի, չուրջս բոլորուող, կը խուժէր ան վերէն, մետաղային ու թանձր որոտում, լուռ, կը փակէր ինքզինք, կը սրփռուէր քաղաքի ապականութեան ու մանրէարոդրոջ մթնոլորտէն անդին, կը խըզէր ինձմէ աչխարհագրութիւնը յիշողութեան ու տեղերուն, ուր եղած ըլլայի, զիտնալի յղումներ, բաղդատութիւններ, ասացուածքներ· կը յօդատէր զիս, կու զար հղօրութեամբ մը, ներզօրութեամբ մը թաւնացող ամէն իրէ ու ըընջող ամէն նչան, որոնց պիտի կառչէի՝ ահեղ ճիղով մը մոռնալու համար անոր անատնելի ու ցաւցնող խառնիխունը, օտար ահաւորութիւնը։

Համրացեր էի։ Ճերմակ երկինքն էր, կիրի երկինք, բարձրացող հանքերէն, ընդերկրող ու բաժնուող հողէն, եւ կը տրուէր՝ անդիմադրելի, անդիմարկելի· չունէը անուն· կ'ըսէի, պիտի ըսէի ճերմակ երկինք, կը պահուըտէի բառերու եւին, տարազումի մը արագութեան, անոր հեռակայ, սպանիչ օտարութիւնը դիտնալով։

Թերեւս պէտք էր հետեւիլ անոր անչարժութեան ու բերումին, որ կը բխէր կոր աչքին, ճերմակ՝ ճերմակութենէ անդին, միջոց առանց միջոցի, ուր կ'արձակուէի, կը մտնէի,

տրուեցայ անոր անընթեռնլի ապատանին, կարծես վաղեմի առընչութիւն մը դիս կը կրէր անոր եւ առաջին համապատասխանումի մը մէջ ըլլայինք զոյակից։

Թոքերս անոր ներքին կշռոյթը եղան· պէտք էր այլեւս ըլլայի պատասխան, կ'ըլլայի թափանցիկութիւն ու պարզում, կ'աճէի յուզումներու, հեւքերու, ձայնավրէպներու խլութեամբ եւ մարմինս կը դիմէր ծանրութեան կեդրոնին, օտարութեանս խօսուն։ Փխրուն, բայց անով հարուստ։

Երբեմն այնտեղ ապրեր եմ եւ զանոնք· յաճախ բաժնուեր անոնցմէ, մեկնելով այլ տեղ, մտնելով ժամանակին մէջ։ Մերթ մնացեր եմ հոն ուր էին, մոռցած զանոնք, կռթնած անոնց այլութեան։ Թերեւս այս մոռացումը կը հերքէր պարզ, առօրեայ, քնահմայ երջանկութիւնը վայրերուն։ Թերեւս այս հերքումը անհրաժեշտ էր ինծի, որպէսզի աչքերու, մորթի, մարմնի փակութեան մէջ, անկէ անդին արձակուող միջոցի մը մէջ անատրած, չքեղութիւնը աճէր իրրեւ անատէր, լքուած, անդէմ, բայց պահ մը, անապատելի պահ մը դիս իր յայտնութեան դիմաց աքսորող երկրի տեսիլք։ ■

ԵՐԿԻՐ

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Ուղին որեւէ տեղ չերեւիր նկարներուն վրայ: Որեւէ տեղ: Եթէ բացակայած չըլլար այդ երեկոյեան, իրմէ պիտի մնար առնուազն ձայն մը, հեռաք մը, յիշատակ մը: Պիտի մտնէր «դումարում»ին վերադերող զեկոյցներուն մէջ, պիտի յառնէր, դուրս՝ ոչնչութենէն: Բայց ո՛չ մէկ բառ, իրմէ թէ իր մասին: Իր մարմինը հաւանաբար օր մը վերադարձնեն երկիր, հողածուխեամբ ու երկիւղածութեամբ, կը բօնաւորները հաւանաբար քակեն իրենց երկարաւուն աղօթքներուն կծիկը ու պարզեն իրենց հաստափոր աղօթամատեաններըը իր բաց դադարին վերեւ, ուր կծկուած ազատուն մարմինը կը հանդչէ այսօր, արդէն իսկ: Հաւանաբար կարդան պատշաճ ողբասացութիւնը, իր հոգւոյն հանդըստին, երկու հարիւր վաթսունը հինգերորդ անգամ ըլլալով: Հաւանաբար փոխադրեն զայն ծաղկածոր գինուորական գերեզմաննոցը ու կատարեն պաշտօնապէս համայնական արարողութիւնը: Նախադահը հաւանաբար հոն՝ պատուանդանին վրայ բարձրացած, կարդայ յուզումնալից, սրտաչարժ ու աղեխարշ դամբանականը, ու բարձրախօսները արձագանգեն, տարածայնեն, թաղմապատկեն իր բառերը բլրան չորս ծագերուն, հեռուհեռ աւելի ուժով, աւելի հնչիւնաւոր, ողբի, սուգի եւ քինախնդրութեան բանաձեւերը տանելով կանաչաւէտ թաւուտներուն ընդմէջէն ու լեցնելով խճուղիները, ուր նոյն բաղմութիւնը հաւաքուած ըլլայ, հաւանաբար, երամ երամ, ոմանք հեռաքրքիր, ոմանք հանդիսատես, ոմանք դլխիկոր ու լացակումած, ոմանք խօսքերու ալիքներէն տարուած միայն, թափանցուած անոնց եղերկնային, ոմանք սգակիր, ոմանք սգակից, եւ տեղ տեղ՝ խումբեր կազմուած ըլլան, պուրակներու կղզեակներուն մէջ, անձնական արարողութեան վերլուծէն համակուած, թերեւս աւելի կղզիացած ողբ մը վերապահած իրենք իրենց, ընդհանուր ողբին մէջ, ընդհանուր ողբին հետ զուգակցարար, միանաբար, մխրճուած անոր մէջ, եւ սակայն անկէ ձերբազատ, խմբական աղօթքի մը նուիրուած, բարձրախօսներու ալիքաւոր ձայնին մէջ լողացող, առաջքն առնելով, մասնակցելով, միախառնուելով: Հաւանաբար մայրեր ծնրադիր բարձրացնեն իրենց ազաղակը պուրակէ պուրակ, գերեզմանաքարէ գերեզմանաքար, դողացը-

հըրդազդած, ծանրախոհ, յառաջացող խճողուած խճուղիներէն, չհասկցող թերեւս արտասանուած խօսքերը, տպաւորուած սակայն, համակուած իրենց կարդին ընդհանուր երկիւղէն եւ ընդհանուր ողբ ու կոծէն: Օտարներ, հոն կայք հաստատածներէն թերեւս, քալեն միասնաբար, ամբոխին հետ, արարողութիւնը վերջացած, ձայները մարած, բարձրախօսները լռած, ճառերը տեղ բրած ուղեղներուն մէջ, լացերը սրբուած կամ յորդուն տակաւին, քալեն դէպի ելքը միւսներուն քայլով, ինչպէս թէ վերադառնային այլեւս բոլորը միասին հրախաղութենէ մը, հրավառութենէ մը, անկախութեան տօնին, կամ այլ առիթով, երախաները ճոուղուն, մեծ մայրերը հեծկլտուն, ու խորհին, օտարները, այո, խորհին որ ամէն ինչ կ'երթայ իր ճամբով, կեանքը իր ճամբով, ու մահը իր ճամբով:

Ո՛ն է որ կը հաղորդէ լուրը հեռաձայնով, հաղորդած կ'ըլլայ զայն, նախ Ֆրանսին, եւ յետոյ՝ Ռաֆֆիին (Իլանային կողակիցը, զբօսաշրջիկութեան պետական գործակալութեան վարիչը, մայրաքաղաքի իր գրասենեակին մէջ նըստած այդ պահուն): Երկու պարապանեքուն ալ՝ կը գործածէ նոյն բառերը, նոյն բանաձեւը – er ist gefallen: «Կէչթորպըն» չըսեր, կ'ըսէ՝ «Կէֆալըն», չի հրաժարիր բառէն, կը կրկնէ զայն, երկու անգամ, այսինքն՝ ոչ միայն Ռաֆֆիին (որուն հետ խօսելու առեն, ասիպուած ըլլար թերեւս այդ զարձուածքը գործածելու), այլեւ Ֆրանսին (որուն հայրենասիրութիւնը կամ ազգային նախանձախնդրութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ թնաւ): Կ'ըսէ՝ er ist gefallen· Լինկաւ պատերազմի դաշտին: Զգնայ աննպատակ փանակի մը հետ անմեղ բնակչութիւնները բնաջնջելու, օտար հող մը գրաւելու: Ո՛չ· մեռաւ իր երկիրը պաշտպանելու համար: Վէճը սակայն չի կրկնուիր հեռաձայնէն· հին է, այնքան հին՝ որ պէտք չկայ հակազդելու, խծբծելու իր զգացումները, նոր բախտում մը ունենալու հետը: Այդպէս է: Այդպէս կը զգայ: Իր խելքը չէ զոհած երկրին սիրոյն, խելքը զործ չունի հոս: Այդպէս կ'ուզէ իր ծնունդին տրամաբանութիւնը, որ «դումարում»ին մէջ պիտի հասնի, հասած է արդէն իսկ, իր զազաթնակէտին: Ամէն անդին այլեւս ելք չկայ իրեն համար, դաշինքը կնքուած է ընդ միշտ: Քանի՞ նկար կը պարունակէ Ֆիլմ մը, երեսունը երկո՞ւ, երեսունը վե՞ց: Ընդմիջա կորսուած՝ հարիւրաւոր նկարներ, քանի որ առոնցմով նիքի պատկերները, քանի որ առոնցմով վերջացուցած է Ռ.ն իր Ֆիլմը, կորսուած նաեւ՝ Ռ.ին դլխաւորաբար մերկ պատկերները, յարկաբաժինը: Եւ դեռ հաւանաբար ուրիշ ինչե՛ր: Նոյն հեռաձայնային խօսակցութեամբ՝ լուրը կու ձայնային խօսակցութեամբ՝ լուրը կու դայ երկու կորուստներուն, քանը ինը կամ երեսունը երեք լուսանկարներու կորուստը, եւ Ուղի Աւնեռին կորուստը· ինկած, այնպէս չէ՞, պատերազմի դաշտին, այրած թերեւս իր հրաուայլին կամ իր ճիփին մէջ, այրած բայց այն առեն՝ ինչպէ՞ս փոխադրեն իր մարմինը, թերեւս աճիւնները միայն, թերեւս ո՛չ իսկ այդ, ոչի՛նչ, ո՛չ իսկ լուսանկար մը: Կ'ըսուէր վերջերս, երկրի թերթերէն մէկուն մէջ, որ առաջին անգամ ըլլալով, եւ ի տարբերութիւն ինը, տասը հինգ, եւ երեսունը չորս տարի առաջ տեղի ունեցած պատերազմներու առեն պատահածին, մարմինները եա կը բերուին եղեր անմիջապէս, դէպի երկիր, կը յանձնուին եղեր ընտանիքներուն, ողբացեալ ու ազատուր: Բայց եթէ չըլլայ այլեւս մարմինը, այդ պարագային՝ ի՞նչ կ'ընեն արդեօք: Հեռաձայնէն՝ Ռ.ն ակնարկութիւն չունեցաւ այս մասին, մարմնին յանձնուելուն, դադո՞վ, թաղարո՞վ, կամ պարդ ծանուցադիրով մը, ստորագրուած ջոկատի թէ դումարտակի հրամանատարին կողմէ: Ի՞նչ կրնայ մնալ հրաուայլի մը մէջ այրած մարմնէ մը, մոխի՞ր միայն, թէ մարդկային ձե՞ւ մը տակաւին, ածխացած կըմախք մը, կամ ոչինչ, պարզապէս ոչինչ, թիթեղի եւ փլատիքի ճաղանճ մը, խըլեակ մը ճամբուն վրայ, ճռռած, ճմլուած, քայքայուած, ցրուած մետաղային անդամներ: Ո՛չ Ռ.ն, ո՛չ ալ թերթերը կը խօսին այս մասին: Արգիլուած գօտի է այսօր, սահմանները դոց են, հասկնալի է, ո՛չ մէկը պիտի թափանցէ մինչեւ դէպքին վայրը: Ողբասացութիւնը, պետական մըխիթարանքը կրնան ծայր տալ սահմանին այս կողմը միայն, երկրին մէջ, յիշողութեան սրբատեղիներուն վրայ: Բայց պատահա՞ծը: Ո՛չ մէկ պատմում, ո՛չ մէկ մանրամասնութիւն, ո՛չ մէկ յիշատակութիւն· ո՛չ իսկ տեղը, ուր կրնար պատահած ըլլալ, ուր հակառակորդ համազէնները մօտեցած ըլլան հրաուայլերու կարճ թափօրին թերեւս, կրակ բացած ըլլան

ազատեր են միայն: Քանի՞ նկար կը պարունակէ Ֆիլմ մը, երեսունը երկո՞ւ, երեսունը վե՞ց: Ընդմիջա կորսուած՝ հարիւրաւոր նկարներ, քանի որ առոնցմով նիքի պատկերները, քանի որ առոնցմով վերջացուցած է Ռ.ն իր Ֆիլմը, կորսուած նաեւ՝ Ռ.ին դլխաւորաբար մերկ պատկերները, յարկաբաժինը: Եւ դեռ հաւանաբար ուրիշ ինչե՛ր: Նոյն հեռաձայնային խօսակցութեամբ՝ լուրը կու դայ երկու կորուստներուն, քանը ինը կամ երեսունը երեք լուսանկարներու կորուստը, եւ Ուղի Աւնեռին կորուստը· ինկած, այնպէս չէ՞, պատերազմի դաշտին, այրած թերեւս իր հրաուայլին կամ իր ճիփին մէջ, այրած բայց այն առեն՝ ինչպէ՞ս փոխադրեն իր մարմինը, թերեւս աճիւնները միայն, թերեւս ո՛չ իսկ այդ, ոչի՛նչ, ո՛չ իսկ լուսանկար մը: Կ'ըսուէր վերջերս, երկրի թերթերէն մէկուն մէջ, որ առաջին անգամ ըլլալով, եւ ի տարբերութիւն ինը, տասը հինգ, եւ երեսունը չորս տարի առաջ տեղի ունեցած պատերազմներու առեն պատահածին, մարմինները եա կը բերուին եղեր անմիջապէս, դէպի երկիր, կը յանձնուին եղեր ընտանիքներուն, ողբացեալ ու ազատուր: Բայց եթէ չըլլայ այլեւս մարմինը, այդ պարագային՝ ի՞նչ կ'ընեն արդեօք: Հեռաձայնէն՝ Ռ.ն ակնարկութիւն չունեցաւ այս մասին, մարմնին յանձնուելուն, դադո՞վ, թաղարո՞վ, կամ պարդ ծանուցադիրով մը, ստորագրուած ջոկատի թէ դումարտակի հրամանատարին կողմէ: Ի՞նչ կրնայ մնալ հրաուայլի մը մէջ այրած մարմնէ մը, մոխի՞ր միայն, թէ մարդկային ձե՞ւ մը տակաւին, ածխացած կըմախք մը, կամ ոչինչ, պարզապէս ոչինչ, թիթեղի եւ փլատիքի ճաղանճ մը, խըլեակ մը ճամբուն վրայ, ճռռած, ճմլուած, քայքայուած, ցրուած մետաղային անդամներ: Ո՛չ Ռ.ն, ո՛չ ալ թերթերը կը խօսին այս մասին: Արգիլուած գօտի է այսօր, սահմանները դոց են, հասկնալի է, ո՛չ մէկը պիտի թափանցէ մինչեւ դէպքին վայրը: Ողբասացութիւնը, պետական մըխիթարանքը կրնան ծայր տալ սահմանին այս կողմը միայն, երկրին մէջ, յիշողութեան սրբատեղիներուն վրայ: Բայց պատահա՞ծը: Ո՛չ մէկ պատմում, ո՛չ մէկ մանրամասնութիւն, ո՛չ մէկ յիշատակութիւն· ո՛չ իսկ տեղը, ուր կրնար պատահած ըլլալ, ուր հակառակորդ համազէնները մօտեցած ըլլան հրաուայլերու կարճ թափօրին թերեւս, կրակ բացած ըլլան

նաեւ: Օտարը կը յիշէ սուրբ քաղաքին մինչեւ ծովեզերեայ մայրաքաղաքը երկարող ճամբուն վրայ, այ կողմը, ծառերուն միջեւ դիմամբ ձգուած հրաուայլի կմախքները, երեսունը չորս տարի առաջ տեղի ունեցած պատերազմէն մնացորդները, հոն լքուած կամ ընդհակառակն՝ զմռսուած, որպէսզի բոլորին յիշողութեան մէջ մնայ Հրոյ Դուռերուն ճակատամարտը, հակառակորդ ժողովուրդին դէմ, ճակատամարտը որ բացաւ վերջնական սեփականատիրութեան Դուռը, այս հողին վրայ, երկիրը, հրաուայլերու բացօթեայ թանգարան, ու հակառակորդ ժողովուրդը՝ այդ օրերէն ի վեր վտարանդի: Ճամբու եզրին, ամէն անգամ՝ երբ օթօպիւսը կամ ակրվիսը կ'անցնէր առջեւէն, մահուան հանդէսը, հակառակորդ դունդերու բախտը, անտառին հրաւառումը, եւ հրաուայլերը որ կը պայթին մէկը միւսին եառէն: Օտարը ուրիշ պատկեր չունի աչքին առջեւը, երբ կը փորձէ երեւակայել Ուղիին մահը, հեռաձայնային խօսակցութեան պահուն, ու կը փորձէ կորսուած պատկերները վերակազմել, ճենճերող մարմիններ, միսեր, ճարճատող կրակին յանձնուած ոսկեր, սրունքներ, ղլուխներ: Մարդիկ իրար հալածած են հոն, անտառին մէջ, կրակով եւ ոումբով, եւ այսօր նոյն ոումբն է, որ կը պայթի տեղ մը, ամայի, կատարեալ լոյսի մը ճառագայթումին մէջ, հապիւ ընդմիջելով հրաուայլերուն վազքը դէպի վերջին մայրաքաղաքը, այլեւս մատնուած քանդումին: Եւ հակառակորդներուն մասին, դիմացի մեռեալներուն չուրջ՝ ոչ մէկ բառ, հեռաձայնը կ'արձանագրէ Ռ.ին պատարիւնութիւնը միայն, հաւատարող յանկարծ լրագրական բանաձեւերուն, անոնց սառուցեալ ու սահմռկեցուցիչ լինքնարդարացումին, անոնց լինքնագոհ պատճառաբանութիւններուն, միշտ կողմնորոշ, ու կողմնորոշելու սահմանուած: Հակառակորդին մեռեալները Ռ.ի յիշողութեան մէջ կը մնան զարմանալիօրէն անյուշ, ոչ թէ մոռցուած, քանի որ մոռնալու համար բան մը՝ պէտք է նախ գիտցած ըլլար զայն, գիտակցած ըլլար անոր: Պատկերներու կորուստը կ'անցնի, իրրեւ լուր, հեռաձայնային զծի մէկ ծայրէն միւսը· կ'անցնի նոյնպէս Ուղի Աւնեռին մահը· կորուսեալ, բայց յիշուած: Հեռաձայնը պատչաճ զործիքն է, կը խորհի օտարը այդ պահուն: Բայց դիծը կը մնայ դոց դիմացինի յուշին, անոր՝ որ երկիր չունի· խելամիտ ու մտածող զործիք, կարծես (գեղի՛ կը խօսիմ այս վայրկեանիս) զործիքն ունենար իր ներքին, ինքնուրոյն բանականութիւնը, բանելու իր իւրայատուկ եղանակը, ու գիտնար իր անտեսանելի թելերէն մէկը դոց պահել աներկիր մեռեալներու յուշին:

Երբ հեռաձայնը զարկաւ, օտարը լռած էր արդէն իսկ արտադրող մեքենան: Արտադրական աշխատանքը կրնար պարզ մեղսակիցը ըլլալ հեռաձայնային նրբիմաստ բանեցումին: Զրներ ան ի վերջոյ ուրիշ բան, եթէ ոչ խօսքերը արձանագրել, նօթագրել, եւ պատկերներու զուգարտուէն՝ համայնապատկեր մը հանել: Պայմանաւ որ չպակսին պատկերները: Կը մասնակցի ընդհանուր հսկողութեան: Չի կրնար երկիրը փոխել, երթալ տեղւոյն վրայ իր աչքով (որո՞ւն աչքով) տեսնել մահերը յանկարծահաս· սահմանները դոց են· ու լեզուն, որուն մէջ կը կատարուի օտարին արտադրութիւնը, արգիլուած է միւս կողմը, վակ սահմանէն անդին: Արգիլուա՞ծ: Այո, սահմանը անթափանց է խօսողին եւ արտադրողին առջեւ: Այնկէ կ'անցնին միայն զնաջնջումի զործիքները: Կը յառաջանաս մինչեւ այն կէտը, այն փոքր հրուանդանը, ուրկէ քաղաքակրթութիւն մը սկսեր է ծաւալիլ, կը բարձրանաս ծովուն եղերքէն, մինչեւ քարանձաւներու այդ զմայլելի համալիրը, որուն մէջ ծովը կը խաղայ, կը նետէ իր չնչահատ, վէմվէտուն ու փրփրադէզ ալիքները, քարայրէ քարայր պաշարելով ներքին տարածութիւնը երկրի այդ ծայրամասին, պարտեզով իր խակ բացած անցքերուն ու անձաւներուն մէջ, ուրկէ քարին մէջ անսպասելի ճեղքերէ՝ կաբելի է նորէն եւ վերստին ծովը դիտել, լուսաւոր, փղփղուն տարածքը ծովուն: Երբ կը հասնիս այդտեղ, հարիւր մեթր վարը, ճամբան քիչ մը եւս կը բարձրանայ, ու սահմանը զծուած է, փշաթելերով, ցանկորմերով, վերահսկումի աշտարակներով: Բաժնուած ենք վերստին, այս անգամ անվերադարձ կերպով· միւս կողմը՝ կործանումը միայն, եւ արտադրութեան ո՛չ մէկ կարելիութիւն:

Անկէ կու գայ սակայն հրամանը:

■

ՋԱՅԼ

1

Երկար է օրը
Դժուար է հոգէն
Բարձրանալ ու յետոյ
Երկար է օրը:
Բայց բարձրանալը չէ
Տեսիլը չկար
Ջուրն է որ կ'ուզէի դուրս
Ու կ'ընկրկի կրկին:
Ես ընկղմած էի:

Ու մարմինիս ճողփիւնը ճահիճին մէջ
հիմա
Եւ արեւուն եղջիւրը աչքերուս
Ու շուրջս ուշչող թաղանթը խաւարին
Եւ շուրջս մարդոց դէմքերուն
կը թանձրանան
Դիմակները մահուան

2

Անոնք են, անոնք
Կ'երկարեն օրս:
Հորը չկայ:

Կ'ուզեմ, հոգս
Կ'ուզեմ գտնել,
Գտնել մտնել
Կ'ուզեմ հոգս

Բայց ո՞ր խուփին ետին
Այս խուփերէն խաւարը ականող·
Մի՛ խաբուիր

Բեւեռներ են ասոնք որ խաւարը չփախչի

3

Խաւարը փախչի՞
Խաւարը ի՞նչպէս կրնայ փախչիլ
Երբ խաւարը չկայ
Չկար
Երբ հորը կ'անհետանար
Եւ ինչ որ հիմա շուրջդ կը գալարի
Միրաժն է խաւարին
Որ չի ճահիճներ
Կը պատէ ձեզ, բայց չի շրջեր
Եւ երկար է երկար է օրը
Շուրջդ կը դառնայ իր պարոյրով

Եւ կամուրջները կը փորձեն
Կամուրջները կամակոր
Կը տեղչան, կ'ուզչին
Կը ջանան, կը չոխին
Կը փլչին

Ու քերնիդ մէջ բիչ մը ջուր
Ի՞նչպէս կրնաս փախչիլ
Ի՞նչպէս յուսալ

4

Դուք որ պտոյտը ընտրեցիք եւ կապոյտը
Դուք որ վազեցիք աւազներուն վրայ
Ընկրկեցաք յետոյ ու կառչեցաք միրաժին

Եւ ձեր ուղին
Դարձաւ ուղիղ
Մինչեւ պտոյտը վերջին եւ կապոյտը

Երանի ձեզի որ չհասաք
Երանի ձեզի որ պիտի չհասնիք
Բնաւ
Որքան ալ կամակոր
Դժուար է
Դժուար է ապրիլ միրաժին մէջ
Ապրիլ

Ձեր դէմքերուն չծաւրացան
Որպէս փակաղ
Դիմակները մահուան

5

Ինչո՞ւ այս ջայլը
Այս խորդացող ամբոխը իւրաքանչիւր
քայլափոխի
Եւ պիտի հանդիպիս դուն դեռ
Ամբոխէն ներս ու ամբոխէն դուրս
Պիտի հանդիպիս դուն անոնց դարձեալ
Արդէն դրած են դէմքերուն
Դիմակները որով պիտի հանդիպին իրենք
Մահուան

Ընդառաջեն կամ ճահանջեն
Պահանջեն կամ զիջանին
Նոյնն է պահը
Հաճոյանան կամ բրտանան
Շահարկեն կամ սակարկեն
Ծպտուին կամ մերկանան
Նոյնն է պահը
Սրբանան կամ մոլեգնին
Նոյնն է պահը
Նոյնն է ահը

Հասի՛ր
Մատներդ դի՛ր
Դժուար է ապրիլ
Թող դադրի

6

Աւաղ, բարացած մարդիկը չեն ասոնք,
Խաւարը չէ այս պղնձեայ,
Եւ ոչ ալ դուն հերոս
Անմահական ջուրով:

Տոչորած ես հիմա ու կոկորդդ չոր,
Եւ ականները կը պայթին,
Կը խոխոջէ կոյաջուրը
Կամուրջներուն տակ,
Խոցուած ռնգեղջիւրէն,
Որ դանդաղ կը տապալի:

Վերջին շունչէն առաջ
Հազիւ շունչս գտած
Հազիւ ելած լեզու
Պիտի կրնա՞մ
Պիտի տոկա՞մ
Իր կոտտացող անկման
Պիտի տեսնե՞մ ինչպէս
Եղջիւրը կը խրէ

ՎԱՐԱՆ ՈՒԺ

8 / 14 — 9 — 1986

JISR AL MAHABBA

par

B. Hamazasb SAKAYAN

Bien que le temps me soit compté, et m'eût-il manqué cruellement, cela me chagrinerait, chère Amie, que j'en puisse tirer prétexte et ne vous remercie pas pour votre dernier envoi. Je parle de cette lettre du 31 dernier portant (vous ne sauriez le nier, dissimulatrice, lâcheuse, et que sais-je encore qui se puisse écrire sans vous empourprer les pommettes) les deux couronnes du cachet postal de la Principauté. Gratitude donc. Pas exempte cependant d'un sentiment peu avouable qui tache salement l'âme et la bonne conscience : l'envie de votre «plein soleil de midi», de votre «jardin exotique», et de votre vue de milliers de géolettes, yachts et autres esquifs de plaisance dominés par le gros rocher et les murailles imposantes et feuilles du palais des Grimaldi. Fallait-il que tout se passe ainsi, vous sur la Côte prenant indolemment, insolemment seule, du bon temps, je ne saurais le dire. Croyez, pour le moment, que j'ai enragé ferme. Seriez-vous sitôt revenue ici? Je me serais plu à vous rouer de coups, bien ou mal placés, à vous laisser ensuite, artistement tuméfiée, semi-consciente, sur le carreau moite, tandis que, vaguement menaçants, la main ostensiblement caressante sur la braguette, de vrais hommes pour vivre ensemble le dernier acte, des divisions de voltigeurs motocyclistes de la République se profileraient. Si vous voyez ce que je veux dire. Dévergondé certes, mais pas assez pour oser la témérité, le bel oisillon des iles Aeoliennes souffrira-t-il je l'escompte fort de savoir qu'à votre retour la superbe de mon dédain pourrait vous battre froid.

Matières moins frivoles, moins conjoncturelles (plus encore étant considéré ma grande bonasserie qui m'incline à l'indulgence à votre endroit, ce qui, au demeurant, ma chère, est une erreur) retiennent toutefois mon attention. En particulier la note concluant votre lettre. De par sa teneur et son ton (ce ton qui, n'étant pas posé, manquant singulièrement de placidité, est, pour aller vite, assez «suffragette»), elle est préoccupante. De toute façon, elle atteste que nous sommes condamnés à ne pas enregistrer nos points de désaccord respectifs tant que nous serons affectés d'une étrange surdité pour toutes les argumentations de l'autre. Qu'affirmez-vous, en effet, dans cette note? Votre détestation pour «l'enfermement, les prisons et tous les totalitarismes - surtout celui de l'Amour», avant de poursuivre : «J'aime les Cœurs, saignants... ou pas, le désordre de la passion, et l'extrême volupté des amours tranquilles».

Sans m'appesantir sur les contradictions dans les termes qui composent cette citation, je constate que vous avez choisi ce côté de la barricade où je ne me reconnais plus. Car si, dans cette guerre immémoriale des deux Vénus, celle - plantureuse et facile - qui aguiche les longues files d'attente du vulgaire bêlant et la Vénus glorieuse, vivifiante et pacificatrice, la première conserve vos faveurs, je n'ai rien à ajouter. Sinon prendre acte. Et me reconnaître, à l'occasion, une éloquence aux ailes rognées, aux effets défaillants à vous avvoir fait partager ce que je crois, que nous avons su toujours, cette vision intérieure qui procure joie et chaleur. Je n'en persisterais pas moins jusqu'à mon dernier souffle, jusqu'à mes derniers regards pour le cercle de mes proches et pour l'azur immense, à concevoir, et vivre, l'Amour comme pur principe actif, dispensateur de vibrations positives, qui transmue les miasmes pernicieux en force positive de lumière et de dilection, sans que chacun des hôtes de cette force vive et pure ait la fatuité d'en attendre quelque chose, gratification ou amertume qui noue la gorge.

Ne vous méprenez pas. Je ne vous enjoins pas, si tant est que j'en ai jamais eu le dessein prétentieux, de vous retrancher de l'ordre des êtres désirants et désirables. Ce que je ne veux plus, pour ma part, c'est me figurer le tendre sentiment comme un cœur de carte à jouer violemment rouge brique, la membrane tendue, veinée, parcourue de pulsations régulières et qui saignerait d'abondance. Si vous parlez d'«enfermement», de «prison», de «désordre de la passion», je pense à : espace ouvert sur l'infini, plénitude, harmonie. Vous évoquez «des amours tranquilles», quand j'aspire à l'Amour. A l'Amour qui rassérène parce qu'il relève de l'esprit de la Paix intergalactique, qui n'est pas effusion, qui n'occasionne aucun déversement d'aucune humeur, d'aucune âcre secrétion de nos enveloppes charnelles. Je ne veux aimer, désormais, que cet Amour qui procède réellement du Ciel et dont Saint Paul énuméra méthodiquement, dans je ne sais plus quelle lettre aux Corinthiens, les qualités :

> «L'amour est longanime et bon. L'amour n'est pas jaloux, il ne se vante pas, ne se gonfle pas d'orgueil, ne se conduit pas avec indécence, ne cherche pas son propre intérêt, ne s'irrite pas. Il ne tient pas compte du mal subi. Il ne se réjouit pas de l'injustice, mais se réjouit avec la vérité. Il supporte tout, croit tout, espère tout, endure tout».

Consentir à désapprendre les usages, les rituels, les manies de l'Aphrodite ordinaire, libérer ainsi le jeu quotidien de nos interrelations, les décorseter; ne pas renoncer à apprendre le bien aimer; se connecter, ne serati-ce qu'une heure, à un réseau planétaire, groupe de méditation qui réunirait nos cœurs et nos esprits, accéder à un état de conscience éminent d'où le genre humain nous apparaîtrait -quelle acmé ineffable ! - en tant qu'UN à bord du globe, respirant la Lumière, la Vie et l'Amour : tout doit être là, ma fille, à qui veut encore entendre l'écho du substrat de notre être-au-monde.

Avant-hier, j'ai reçu une invitation pour l'expo. personnelle de Camille... Oui, le doute n'est pas permis. Eussiez-vous jamais deviné qu'il referait surface (vous l'aviez déjà mis six pieds sous terre - osez donc me contredire, meurtrière aux sicaires tranchants, tout spirituels qu'ils fussent!), qu'il exposerait une quinzaine de jours dans un duplex du quar-

●▶

tier de la Bastille. Vous vous souvenez certainement de sa rétrospective au pays, annulée au dernier moment, qui aurait dû être fastueuse, de haute gamme, etc... On murmure que, depuis, il n'a pas cessé de pester, de marmonner, de remâcher ce lamentable incident; qu'il s'était même interdit toute nouvelle occasion de présenter au public ses travaux. Il y a aussi au verso du carton d'invitation, pour y revenir, une espèce de présentation de notre peintre par un critique que nous ne connaissons pas, nouveau venu ou peut-être un stagiaire. De son amphigouri jargonnant que Trissotin et Vadius réunis ne renieraient pas, voici, je n'y résiste plus, un morceau de choix. Allez, chère Amie, votre réputation n'est plus à faire. Vous êtes fondamentalement fielleuse, gloussez, frétillez d'aise, de grâce ne vous retenez pas.

«(...) Avec une persévérance que rien n'altère (Camille C. travaille depuis plus de vingt ans) ses toiles évoquent ,au plus juste du saisissement, le point d'extrême focalisation d'un instant, l'expression de l'immédiateté, fixée dans sa dynamique.

Les arborescences evergreen, jaillissant de structures irréelles et plafonnantes, entraînées dans des étreintes douces et passionnées, dans de complexes enchevêtrements, figurent une gestuelle multiple, ludique, imaginaire... L'arbre n'impose plus les exigences de ses données formelles. Au delà du corps des végétaux, la violence érotique du mouvement inscrit l'incertitude volontaire des contours par des désaxements compensés, des instabilités. (...)»

Nous aurons appris,au moins, par cette présentation, en la créditant d'un minimum d'exactitude, que Camille n'est pas en train de sortir de sa mauvaise passe, qu'il ressasse à l'envie les mêmes motifs végétaux. Possible également qu'improductif chronique, on veuille nous resservir ses vieilles toiles des années 79 - 81. Dans les deux cas, je suis convaincu que sa crise excède le strict domaine pictural, qu'elle nous parle d'une brisure des énergies de sa psyché. On nous a toujours dit qu'il n'est plus le même homme, qu'il a même pu battre la campagne après que la sœur Atropos ait coupé le sifflet au jeune Azade, reléguant à la Fosse ce qu'il lui restait de vie et d'individualité,en attendant une possible rematérialisation. Et cependant, sous d'autres traits qu'Azade, Azade s'en irait reparaître sur la route de Camille, et frapper ses pupilles ? Ce n'est pas possible, nous sommes en plein roman. Votre avis sur la question infirme-t-il mes doutes ?

Pourtant, je me prends à rêver, malgré tout ce qui a pu advenir et ce qui nous a été donné de connaître, malgré l'évidence : Si nous ne nous étions, très stupidement, j'en conviens, brouillés avec Camille, si vous n'aviez mis à exécution, garce, fieffée félonne, cette lubie de fuir sur la Côte... Paris serait déjà embouteillé dans la dame-jeanne de nos ambitions? Je vous ai vu venir, très Chère, mais vous n'y êtes pas. Nous excursionnerions plutôt toute la mince bande de la Riviera, empruntant tour à tour une grosse cylindrée, je m'en remets à votre choix, p'tites lignes ferroviaires follement exotiques et calèches enguirlandées de gogos. Grisés par la vitesse et les senteurs des prairies de farigoule, nous entrerions en vainqueurs dans Monte Carlo, Cannes and eventually Saint Tropez, descendrions dans quelque suite réservée, vert pastel, au New Nations Plazza Hôtel, et pousserions in fine jusqu'à Nice et la vallée de l'Estéron. Imaginez-nous à Nice même, tous les trois devant l'hôtel particulier de la princesse Loukachevskaïa, en train de gravir, lentement, avec aisance et ce sentiment diffus, persistant, d'aller contre l'enchaînement fatal des choses - le large escalier intérieur en fer à cheval, puis immobiles, extasiés devant les Van Dongen et les Mossa du premier étage. Et Camille qui confère, intarissable, décidément bien en verve, de l'Art et de l'Amour.

Au fait, en parlant de crise, d'une autre que celle prêtée, abusivement qui sait, à Camille, si je vous touchais quelques mots... soyez sans crainte, je ne veux pas vous retenir plus longtemps, aussi je serai bref. Mais je compte bien vous réexposer tout ceci de vive voix, dès que possible, sauf à vous faire bâiller. Dernièrement donc, une nuit fort tard, alors que je me promenais sur un bord de Seine, tout en ratiocinant en moi-même, il m'est arrivé une étrange aventure. Une expérience décapante de mise à plat. La tabula rasa. Les apriori qui, jusqu'ici, sous-tendaient son travail d'écriture s'écroulent, se dissolvent. On ne peut plus faire l'économie d'un nouvel art du court récit, assorti de principes, de règles, quelque arbitraires qu'ils soient encore.

Par ailleurs, vous trouverez jointes à ce courrier, quelques «pages littéraires» antérieures à cette nuit où la lumière s'est faite. Faites-en l'usage que vous entendrez. Vous quittant, bien à regret, veuillez m'en croire, daigne, haute et puissante Dame, Votre Béatitude Eminentissime, agréer l'hommage de mon profond respect. Plaise au Seigneur que cette lettre vous trouve fraîche, gaie, comme la bichette du grand cerf qui brame au clair de lune, toute frisée, le teint hâlé, une toilette de tulle (à moins que, de toutes les matières, vous préféreriez la ouate) vous seyant à ravir, en train de vous appliquer un stylo à lèvres rose indien brillant, soutenu, tirant très légèrement vers le mauve, si bien-nommé : perfide !

×

«D'abord, ne rien voir; le yeux, déshabitués de la lumière, se ferment brusquement. S'efforcer de les rouvrir. Et demeurer, alors, émerveillé, stupéfait.
Un cri unique : «La mer !»
Au-delà des limites de la vue, une vaste nappe d'eau. Commencement d'un lac ? D'un océan ? Le rivage, largement échancré, offre son sable fin, doré, aux dernières ondulations des vagues. Les flots grisâtres se brisent avec ce murmure sonore particulier aux milieux clos et immenses. Au souffle d'une brise, chargée d'humides émanations salines qu'il est voluptueux - infiniment - d'aspirer de nouveau, une légère écume s'envole. Sur la grève légèrement inclinée, à distance respectable de la lisière des vagues, les contreforts de rochers énormes, qui montent en s'évasant à une incommensurable hauteur, viennent mourir. Quelques-uns, déchirant le rivage de leur arête aigüe, forment des caps, des promontoires rongés par la dent du ressac. Plus loin, leur masse se profile nettement sur les fonds brumeux de l'horizon.

Une lumière particulière éclaire les moindres détails de ce véritable océan. Non pas la lumière du soleil : faisceaux éclatants, irradiation splendide des rayons. Ni la lumière pâle et vague de l'astre de Diane - qui ne sera jamais qu'une réflexion sans chaleur. Le pouvoir éclairant de cette lumière, sa diffusion tremblante, sa blancheur claire, sèche, le peu d'élévation de sa température, son éclat accusent une origine purement électrique. Phénomème cosmique continu. Comme une aurore boréale. L'effet de cette lumière intense, dépourvue de chaleur, est triste, souverainement mélancolique. Par dessus les nuages, sentir, en lieu et place d'un firmament ensemencé d'étoiles, une voûte de granit oppressante, tel qu'un ciel spleenétique.

Commencer à cotoyer cet océan nouveau, suivre les sinuosités du rivage. Sur la gauche : rochers abrupts, grimpés les uns sur les autres, formant un titanesque entassement d'un effet prodigieux. Sur leurs flancs : d'innombrables cascades se déroulent, s'en vont en nappes limpides, retentissantes. Quelques légères vapeurs, sautant d'un roc à l'autre, marquant la place des sources chaudes.

Un peu fatigué, s'asseoir à l'extrémité d'un promontoire au pied duquel des flots se brisent avec fracas. De là, contempler. L'imagination impuissante devant l'immensité. Admirer avec une stupeur mêlée d'une quantité certaine d'effroi. Par certaines accalmies du vent, le silence descend sur les rocs arides. Plus profond que les silences du désert, il pèse à la surface de l'océan. Se penser seul, le seul être vivant de ce monde souterrain.

Azade reprend le chemin de la grève. Se déchausse. Ses pieds s'enfoncent à moitié dans une mousse fleurissante - rouleaux au terme du voyage, qui se meurent et s'insinuent dans la plage de grès. Il s'immobilise dans une zone humide encore d'une marée antérieure. S'échapper, à jamais, hors de la Fosse, avancer toujours, percer les brumes lointaines, déchiffrer ce rideau jeté sur le fond mystérieux de l'horizon. Où finit-elle, pourtant, où conduit-elle, cette mer ? Pourrais-je jamais en reconnaître les rivages opposés ? Quelques instants, Azade tergiverse, se demande quelle tenue adopter pour continuer le périple. Me dégarnir du gros tricot jaune vif, retrousser mon pantalon au-dessus des genoux ? Il jette, plutôt, tous ses effets loin de lui. Il se présente face à la mer. Les flots recouvrent ses chevilles, ses cuisses robustes, puis tout son corps. Il est le fils de Mélanouch et de l'Africain. Il nage avec célérité Et s'éloigne du rivage».

BRUNO HAMAZASB SAKAYAN
Décembre 1986

sans trace

par Varoujan TAVCHANDJIAN

En vain je cherche substitut au désastre
Parmi les héritiers du drame
Porteurs du démon de l'anonymat
Continuateurs zélés d'une tradition surannée
Ils quadrillent l'espace en marge du présent
De leur sénilité avancée.
Dépositaire d'un bonheur unique
Charlatans vulgaires
Pris dans l'étau de la servitude
Ils contemplent leur univers, déliquescent,
A travers d'étranges lucarnes
Les saoûlant du son invariable
D'un cliquetis métallique
Arme d'un suicide à doses létales répétées
Inoculant l'inertie.
Hantés par la fièvre du désaveu
Ils préfèrent croupir dans leur tanière
A l'embouchure du fleuve de la vie
Plutôt que de s'aventurer dans ses courants
Impitoyables envers ceux qui ne savent pas.

Ils n'en sortiront que pour être emportés
Par le levain de la révolte
Charrié par les éclaboussures du passé
Cette manne suprême qui lézarde l'édifice
Construit sur un faux air d'abdication
Maquillée en un simulacre d'espoir
Cette manne suprême qui éternellement
Irriguera mes veines en éruption
Devant cette soumission à votre Irrévocable
Vous l'avez inventé pour vous défaire
Du fardeau de l'avenir
Bâtisseurs d'un monde en quête d'architecte
L'Histoire ne vous retiendra pas
Vous n'avez jamais existé
C'est la fin de l'agonie
Vous allez pourrir dans ce monde
Où comprendre est le mal absolu
Vous allez crever
Sans homélie ni sermon
Disparaître
Sans protocole ni cérémonie
Bientôt ce sera le triomphe
L'apothéose enfin
Mais une apothéose sans lendemain.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
6

MARDI
6 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.393 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.393

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԿ

—×—

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

ԸՍՏ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ՝
ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒԻ

ԸՍՏ ԲԱՆԹՈՂՆԵՐՈՒՆ՝
ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՎԱՏԹԱՐԱՆԱՑ

ՄԵԹՐՕ, ԿԱԶ, ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՊԻՏԻ ՀԵՏԵՒԻՆ,
ԲԱՑՑ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՑՍՏԱԿ ՉԷ

—— o ——

Մթնոլորտը պղտոր է: Տարակարծութիւնները՝ չատ, ժողովուրդը՝ դժգոհ: Ցաւակ է, որ սէնտիքաներու կացութեան եւ չարքերուն տէրը չըլլալը չի նպաստեր որեւէ կարգադրութեան: Համարկումի կոմիտէները, ձեռնարձակ քուէարկութեամբ կ'որոշեն երկաթուղիի գործադուլի չարունակութիւնը: Պերժըրան կ'ուզէր որ քուէարկութիւնները դադրին ըլլան, որպէսզի անոնք, որոնք կ'ուզեն աշխատիլ ճնշումի տակ, տարբեր կարծիք չյայտնեն: Կառավարութիւնը վճռական չէ մնայ, ինչ կը վերաբերի աշխատավարձերու եւ չուզեր վտանգել դրամահոսութեան դէմ իր տարած պայքարը: Քրագիւքի (Սէ – Ժէ – Թէ) կը փորձէ – եթէ կարելի է նման պատկերով մը բացատրել – «սուրացող ճեպընթացը առնել» կէս ճամբէն իսկ, ներգրաւման (ռեֆիւպերասիոն) իր քաղաքականութեան եւ իր սենտիքան գործացնելու համար: Այնքան տարուած է ատկէ, որ հակառակ իր հրեայ (լեհ) ծագումին, չի վարանիր Ցիսուան իսկ օգնութեան կանչելու եւ երկուշաբթի առտու Իւմանիթէի իր յօդուածը խորագրելու՝ «Ել եւ քալէ՛», ժողովուրդը ցոյցի հրաւիրելու համար երեքշաբթի օր: Այդ Երեքշաբթին, արդէն, սեւ օր մը պէտք է ըլլայ, եթէ բոլոր հրահանգները գործադրուին եւ չբանին, երկաթուղիէն զատ, մեթրօ, հանրակառք, իսկ կազ – ելեկտրականութիւնն ալ ընդհատումներ կատարեն:

Շարաթ եւ Կիրակի ապահովութեան հանրապետական խումբերը (Սէ–Էո–Էս) սոխուեցան ամէն տեղ միջամտել պարպել տալու համար գիծերը կամ գիծերու ուղղութիւնն ու փոփոխութիւնը ճչդող կեդրոնները զօրս կը գրաւէին բանթողները արգելք հանդիսանալու համար երթեւեկին վերակսմին: Արձակուրդէ վերադարձներն են, որոնք մեծ հարցեր կը ստեղծէին եւ այդ իսկ պատճառով կրելի եղաւ կարգ մը կառախումբերու մեկնումը ապահովել, Էո – Էնթէռ 300 յաւելեալ թռիչք հաստատած էր, մինչ բազմահազար հանրակառքեր ալ օգնութեան կը փութային: Քրագիւքի եւ այլ պատասխանատուները անընդունելի կը գտնէին ապահովութեան ուժերու միջամտութիւնը, առանց երբեք ընդունելու թէ բանթողները չեն յարգեր ժողովրդավարութեան սահմանադրական սկզբունքը, որ է՝ աշխատանքի ազատութիւնը: Երկուշաբթի առտու, ընդհանուր ճեւով երթեւեկը ապահովուած էր մեծ թէ արուարձանի գիծերուն վրայ, տարբեր համեմատութիւններով, ըստ կայարաններու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիբիականն օդուժը, Կիրակի օր, ռմբակոծեց Զատի այն չրջանը, որ կը գտնուի 16րդ զուգահեռականին հարաւը, այսինքն՝ Ֆրանսական հակակշռի տակ: Պարզ է որ Քատաֆի ապարէզ կ'ուզէ կարդալ Ֆրանսայի եւ դրդռել Ֆրանսական իշխանութիւնները, որոնք մինչ ցարդ ալ պիտի պաշտպանեն այդ չրջանը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆԻ միջեւ փոքր միջադէպ մը պատահած է, իբրեւ հետեւանք Նիւ – Եորքի Արքեպիսկոպոս՝ կարդինալ Օ'Քոնորի այցելութեան: Ծիրանաւորը Երուսաղէմ զացած էր, Իսրայէլի վարչապետին հրաւէրով, ամանորեան պատարագ մատուցանելու, բայց մերժեց պաշտօնական տեսակցութիւններ ունենալ իսրայէլացի դեկավարներուն հետ, Երուսաղէմի իրենց դրասենեակը, որպէսզի ճանչցած չըլլայ Իսրայէլի իշխանութիւնը Ս. Քաղաքին վրայ: Վատիկան, միշտ կոմունակից կը մնայ միջազգային կանոնագրի մը: Կարդինալը կոմունակից է նաեւ Պաղեստինցիներու ինքնորոշման իրաւունքին:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ յայտարարեց (Էո – Թէ – Էվ – լը Մոնտ) թէ այս տարի հանրաքուէ մը պիտի կատարուի նախապատհական պաշտօնաչրջանը 7–էն 5 տարիի իջեցնելու համար: Աւելցնելով հանդերձ թէ այդ ուղղութեամբ Միթերան իրեն բան մը չէ ըսած, անկարելի կը թուի որ պատասխանատու դեկավարի մը հաւատ – նութիւնը առած չըլլայ, քանի որ, ըստ Սահմանադրութեան, հանրաքուէ կը կատարէ նախագահը, եթէ ինք որոշէ կամ նախարարապետին կամ ժողովներու նախագահներուն առաջարկով: Ամէն պարագայի մէջ, նման փոփոխութիւն մը (որ, ի դէպ, նախատեսուած էր Միթերանի կոմմէ 81–էն առաջ, ընտրապայքարի առեն) կը նպաստէ 70–ամեայ Միթերանի, որու (կրկին) թեկնածութիւնը եւ մանաւանդ՝ վերընտրութիւնը լաւ ճամբու վրայ է արդէն:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան չրջանի ախոյեանութեան մրցումներու իրենց դասակարգի հանդիպումներուն Ալֆորվիլի հայկական խումբը 1 – 1 արդիւնքով հաւասար մնացած է Վիլժուիֆի հետ, իսկ Իսիի Հայ Մարզականը 1–ի դէմ 2 կէտով չպրծած է Անթոնիի:

Հ· ՄԵՆԹԷՇԻ
ՑՈՒՇԵՐԸ

Նիւթերու առատութեան պատճառով, Հ· Մենթէշի Ցուշերու չարունակութիւնը՝ մեր չաղորդ թիւով:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԱԾ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6–ԻՆ

«Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»:

ՀԱԻԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԵՐ ՈՐ Ի ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԵՒ ՈՐ Ի ՍՓԻՒՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

Սուրբ Ղրկան Աբրահամեան Հայոց աշխարհից, Ամենայն Հայոց Սուրբ Էջմիածնի բարձունքից, վերստին բերում ենք ձեզ բոլորիդ մեծ աւետիսը մեր Փրկչի՝ Ցիսուս Քրիստոսի սուրբ ծննդեան:

Այո՛, այսօր ոտն է Սուրբ Ծննդեան՝ աւետիս:
Ծնուեց Քրիստոս Փրկիչ արքան՝ աւետիս:
Երկինք երկիր հաչտուեցին՝ աւետիս:
Հնչեց ձայնը խաղաղութեան՝ աւետիս:

Պատմութեան յարափոփոխ ժամանակների ու ճանապարհների վրայ, մարդկային բազմութիւնների մչտատեւ երազանքն ու ազերան է եղել աչխարհում տեսնել խաղաղութեան եւ մարդկանց միջեւ բարի կամեցողութեան թագաւորումը:

Ու երկու հազար տարիներ առաջ, Աստուածորդու ծնունդը խաղաղութեան պատգամի չեփորումով, հանդիսացել է երկնքի պատասխանը, խաղաղութեան եւ բարի կամեցողութեան ծարաւի մարդկանց ու ազգութիւններին: Պատգամ, որ ինչքան ժամանակները եկել ու անցել են, այնքան առաւել հրամայական է դարձել, ի խնդիր մարդկային կեանքի ու քաղաքակրթութեան զոյատեւման երկրի վրայ:

Այսօր, սուրբ Ծննդեան տօնի առաւօտեան, մեր Մայր Եկեղեցին եւ Մենք՝ առաջին սպասաւորը նրա, վառաբանում ենք լուսաբացը Քրիստոսի փրկչագործ կեանքի, որը սկիզբ է առել խաղաղութեան եւ ի մարդիկ հաճութեան աստուածառաք պատգամով:

Քրիստոսի ծնունդով, պատմութեան հորիզոնի վրայ ճառագայթել է, այո՛, խաղաղութեան փրկարար դաղափարը, եւ մահախուճապ սերունդներ, մանաւանդ խոնարհ ու ճնշուած մարդկային զանգուածներ, երկու հազար տարիներ չարունակ երազել են, ոգեղել ու մարտնչել են, վերջապէս աչխարհի վրայ կեանքի կոչուած տեսնելու համար թագաւորումը խաղաղութեան դաղափարի:

Մեր օրերին էլ չարունակւում է այդ սրբազան մարտնչումը, եւ մանաւանդ մեր օրերին, երբ մարդիկ ձեռք են բերել պատերազմելու ահարկու միջոցներ, մարդկային կեանքի զոյատեւմանը սպառնացող զէնքեր:

Ի՞նչ ողբերգութիւն, ի՞նչ ողբերգական ճակատագիր, այսօ՛ր երբ մարդկային իմացական հանճարը յայտնաբերել է նիւթի ցարդ անծանօթ անչափելի ուժերը, որոնք կոչուած են երջանկաբեր դառնալու մարդկային կեանքի համար, նոյն այդ հրաչագործ ուժերը կարծէք վերածուեւ – լու են երկրի վրայ կեանքը բնաջնջող դժոխային մեքենաների:

Աստմական ուժերը ծառայեցնել մարդկութեան բնաջնջման, արդեօք չի՞ նմանում Բաբելոնի աչտարակը կառուցող խեղլատարներին, որոնք երկինք բարձրանալու, տիեզերքը նուաճելու աչխարհակալ դոռոզ մտածումով հետամտում էին Աստծուն հասնել ու նրա ստեղծագործութիւնը կործանել: Մեր օրերին էլ, հիւլէի ուժերը սանձազերծել՝ պատերազմական, մարդասպան նպատակներով, նոյնպէս խելագար ժխտումն է Քրիստոսի ծնունդեամբ չեփորուած խաղաղութեան աւետիսի:

Մեր քրիստոնէական խիղճը, մեր բարոյական գիտակցութիւնը թելադրում են մեզ հպատակուել Աստուծոյ խաղաղարար պատգամին եւ ընդդիմանալ պատերազմին, ընդդիմանալ ամէն տեսակի սպառազինութիւններին: Եւ հոգեկան մըխիթարութիւն է Մեզ համար, որ ազգութիւնների խաղաղ գոյակցութեան հրամայականը հետզհետէ առաւել թափով համաչխարհային ծաւալ է ստանում ամէն տեղ մեր երկրագնդի վրայ, եւ բազմաթիւ Պետութիւնների պատասխանատու դեկավարներ հանդէս են գալիս ի պաչտպան – նութիւն խաղաղութեան մարդասիրական քաղաքականութեան, որոնց չարքին առաջին դծի վրայ է դասւում Սովետական Միութեան կառավարութիւնը, այնքան վճռական հետեւողականութեամբ ու լաւատեսութեամբ:

Մենք ազօթում ենք տիւ եւ դիչեր, որ Աստուած զօրավիգ ու մարտակից լինի խաղաղարար Պետութիւններին, որ դադարեցուեն ամէն տեսակի սպառազինումները, որ սկիզբ առնի ընդհանուր եւ ամբողջական զինաթափում, որ միլիոնաւոր մարդկանց արիւնով ներկուած քաներորդ դարը, յաջորդող դարին փոխանցի մի մարդկային նոր աչխարհ առանց հրի եւ սրի:

Մեր այս ազօթքը բխում է նաեւ հայ Եկեղեցու եւ նրա հաւատացեալ ժողովրդի խղճից, մի Եկեղեցի ու մի ժողովուրդ, որ դարեր ու դարեր չարունակ ճնչուել է եւ նահատակուել այլազգի պատերազմող աչխարհակալների սմբակների տակ, մի Եկեղեցի ու մի ժողովուրդ, որի մէկ երրորդը, մօտ երկու միլիոն խաղաղ ազգարնակչութիւն, բնաջնջուել է իր պատմական հայրենի հողի վրայ իսկ, առաջին համաչխարհային պատերազմի 1915 եւ 1916 թուականներին, մի Եկեղեցի ու մի ժողովուրդ, որ ահա մօտ երթ տասնամեակներից ի վեր հասել է իր ազգային կեանքի խաղաղութեան նաւահանգստին ու ապրում եւ զարգանում է ապահով ու անվտանգ պայմաններում՝ վերածնուած իր հայրենի արդի Պետութեան հովանու ներքեւ, սովետական բազմազգ Հանրապետութիւնների մեծ ընտանիքում:

Մեր Եկեղեցու եւ ժողովրդի բոլոր արդար իղձերի, բոլոր լոյս երազանքների իրականացումը պայմանաւորուած է համայն աչխարհի ու մեր վերածնուած հայրենիքի խաղաղութեան եւ անվտանգութեան պահպանման: Հայ ժողովրդի արդար իտէալների հետապնդումը, լաւատեսութեամբ է դրոչմւում մեր մայր երկրի արդի պայծառ իրականութեամբ:

Սիրելի հաւատացեալներ, ահաւասիկ Մեր ազօթքը, ահաւասիկ Մեր խոհերը մեր Փրկչի՝ Ցիսուս Քրիստոսի սուրբ ծննդեան այս լուսաչող առաւօտեան:

Թող բարին Աստուած քաղցրութեամբ ընդունի Մեր եւ ձեր ազօթքները, եւ Սուրբ Ծննդեան ու Աստուածայայտնութեան չնորհները թող առատապէս լինեն մեր Մայր Եկեղեցու, մեր հաւատաւոր ազգի բոլոր զաւակներուն վրայ, այլեւ համայն մարդկութեան վրայ: Այդ չնորհներով լուսաւորուած ու զօտեպնդուած՝ աչխարհի բոլոր մեծ ու փոքր Պետութիւնները թող գտնեն խաղաղ կեանքի ու համերաչխ գործակցութեան ճանապարհները, միասնական ճիգերով՝ համերաշխութեամբ ու լաւատեսութեամբ:

Եկէք միխիթարուենք այսօր այն հաւատքով, թէ երկնառաք խաղաղութեան դաղափարը յաղթութեամբ է պահպանուել, զի նա է հանդիսանում հզօրագոյն զէնքը: Եւ ով արդար է, թող վերցնի խաղաղութեան զէնքը, զէնքը աստուածասիրութեան, զէնքը մարդասիրութեան, զէնքը իրաւ յաղթութեան:

Եւ յայնժամ պիտի իրականանայ տեսիլքը մեծ սաղմոսերգուի՝ «Արդարութիւն եւ խաղաղութիւն համբուրեցին» (Սաղմ· 86· 11):

«Շնորհք, սէր եւ խաղաղութիւն Տեառն մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի, եղիցին ընդ ձեզ այժմ եւ միշտ»: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԷՋԷՆ

1986-Էն ԴԷՊՔԵՐ, ԴԷՄՔԵՐ, ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

Հոչակուած Ղազարոսեան Միջազգային Տարի, 1986–ը սկսաւ մեծ արկածներով եւ տեսաւ սաստկացումը կոյր ահաբեկչութեան ու զինեալ պայքարներու:

Փարիզ – Տաքար Ռալին սուզի մէջ: Թռանի արկածով մը կը մեռնին մրցումին հիմնադիրը եւ կազմակերպիչը՝ Թիէրի Սապլին, եւ երգիչ՝ Տանիէլ Պալավուան, երիտասարդ լրագրողուհի մը եւ թռանին վարորդն ու օդնականը:

Հարաւային Եմէնի մէջ, բուռն եւ վայրագ բախումներ կը պատճառեն հազարաւոր զոհեր: Օտարները կը լքեն երկիրը: Նիւթական ծանր վնասներ եւս:

Պէյրութի մէջ, սեւ օրերը իրարու կը յաջորդեն: Յունուար 21–ին, քաղաքին արեւելեան կողմը կը պայթի 250 քիլօ պայթուցիկ կրող կառք մը, պարգելով ահաւոր պատկեր մը, դժոխային տեսարաններ: Հաշուեկշիռը ծանր է՝ 30 մեռեալ եւ հարիւրէն աւելի վիրաւոր: Յունուար 31–ին, անարդ ոճիր մը կը ցնցէ հայ գաղութը: Ոճիր մը, որուն զոհ կ'երթան 3 Դաշնակցական ղեկավարներ՝ Վարդգէս Տէր – Կարապետեան, Լեւոն Պէրպէրեան եւ Ներսէս Խուտաւերտեան: Իսկ, կ'առեւանգուի Յակոբ Պարսումեան: Ընդհանուր ընդվզում եւ դատապարտում: Արարքին տէր կ'ըլլան ինքզինքը սպէս մկրտած Հ. Յ. Դ. յեղափոխական Շարժում մը (?):

Յուզում եւ ազգային սուգ Միացեալ Նահանգներու մէջ: Անջրպետային անդնդախրձիկ արկած մը: Չալէնճըը այրանաւը հազիւ երկինք բարձրացած կը վերածուի բոցավառ գունդի մը, հարիւրաւոր չհմած վկաներու առջեւ: Եօթը համբորդներն ալ կը մեռնին:

Ամառան «սքուի»ը: Խորհրդային – Մխիթեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Պրաւդա»ն, Փրանսագիր, Յունուար 23–ին, կը ծախուի Փարիզ: Հարիւր հազար օրինակ կը խլուին: Այս բացառիկ թիւը թարգմանութիւնն է, առանց որեւէ մեկնաբանութեան, «Պրաւդա»ի Յունուար մէկի թիւին:

×

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Մինչ, Փրանսայի քաղաքական դասակարգը կը պատրաստուի համակեցութեան, երկիրը եւ յատկապէս մայրաքաղաքը կը դառնայ մենաշնորհեալ թիրախ մը Մխիթեան – Արեւելքէն եկող ահաբեկիչներուն, որոնք կը ստեղծեն սարսափի մթնոլորտ մը: Արդարեւ, նոյն չարթուան ընթացքին չորս մահափորձ: Շան – զ'Էլիզէի Քլարիճ վաճառատուներուն կեդրոնը, Սէն – Միշէլ հրապարակի ժիպէր ժէօն ղրաւատնը, Հալլերու Ֆնաք – Սփորը: Ծանր հաշուեկշիռ մը՝ քանիէ աւելի վիրաւոր: Բարեբախտաբար էյֆէլի աշտարակը 3–րդ յարկը զետեղուած ռումբ մը դիպուածով կը գտնուի եւ կը խածատուի:

Ահաբեկչութիւնը ապրանք մըն է որ կը փոխադրուի. նոյնիսկ մինչեւ հիւսիսային Եւրոպա, Շուէտ: Եւ առաջին զոհը՝ նախարարապետ Օլոֆ Փալմէ, որ կը սպանուի չարժառահէ մը դուրս ելած պահուն: Անբացատրելի արարք մը: Քաղաքական աշխարհը կը կորնչցնէ մեծ դեմոկրատ մը, 3–րդ աշխարհի պաշտպան մը եւ ուխտաւոր մը ապագինման:

Յովհ. Պօղոս Բ. Պապը մահափորձէն չի վախնար, քանի կը ձեռնարկէ իր 29–րդ համբորդութեան: Այս անգամ դէպի Հնդկաստան, ուր կ'այցելէ 14 քաղաք:

Հայկական Փիլիպպեանները մենատիրութիւնները կը տապալին: Ժան – Գլօտ Տիւվալիէի հարստութիւնը վերջ կը գտնէ ծայրայեղ բախումներու եւ ցոյցերու մէջ ու հերոսը փախուստ կուտայ երկրէն եւ առժամեայ ապաստան կը գտնէ Ֆրանսա: Փիլիպպեաններու մէջ, Մարկոսի վերջին բռնատիրական արարքը, ընտրութիւններու դեղծարումը, չի դիմանար ժողովուրդի մը կամքին որ իշխանութեան գլուխ կը բերէ Քորի Աքուինօ: Սակայն, այս երկու երկիրներուն համար ալ ժողովրդավարութեան ճամբան այնքան ալ դիւրին պիտի չըլլայ:

Զմռռնանք Փետրուար 16–ը: Մոնփըլիէի մէջ կը կատարուի պաշտօնական բացումը Հայկական Ցուշարձանին:

×

ՄԱՐՏ

Ֆրանսայի երեսփոխանական ընտրութիւնները տուին իրենց վճիռը՝ մեծամասնութեան փոփոխութիւն եւ համակեցութիւն: Երկու յատկանշական բայց ոչ–անակնկալ կէտեր՝ Համաչնաւոր կուսակցութեան պատմական անկումը եւ Ազգային – Ճակատի յաղթանակը: Շիրաք կը նշանակուի համակեցութեան առաջին նախարարապետը: Կողմերը ժողովրդավարութեան խաղը կը խաղան ու կը ըսպառեն որ . . . : Բայց, ոմանք չեն սպասեր եւ այժմէն ասպարէզ կը կարդան, քանի Շիրաքի կառավարութեան կազմութեան հետ ռումբ մը կը պայթէ Շան – զ'Էլիզէի Փուէն – Շօ Կալըտիին մէջ, ընելով երկու մեռեալ եւ 28 վիրաւոր: Իսկ, ուրիշ ռումբ մը խայծատուած է ԷՒ – Ը – ԷՒ–ի գիծին վրայ ուշիմ ճամբորդի մը շնորհիւ:

Ուրիշ պայքար մը: Ֆրանսական Ազգային Ժողովի նախագահի աթոռին աչք ունին՝ Ժիսքար եւ Շապան Տէլմաս: Հոս, համակեցութիւն չկայ: ԷՒ – Փէ – ԷՒ–ը կ'ընտրէ իր թեկնածուն՝ Շապան Տէլմաս: Այս ընտրութեան մեծ բացակայ մը՝ Մարսէլ Տասօ որու մահը հաղորդած էր Ռոթիտիէն տը փարի, քանի մը օր առաջ, առանց առուգելու: Ազգային Ժողովի երիցագոյն անդամը բացման նիստին պիտի չնախագահէ, հիւանդութեան պատճառաւ:

Ըսել թէ Լիբանան անիշխանութեան երկիր մըն է, վաղուց լափալիսեան ճըշմարտութիւն մըն է: Ամէն ինչ անորոշ է եւ բարդ:

Իսլամական ձիհատը կը յայտարարէ Ֆրանսացի պատանդ՝ Միշէլ Սէօռայի սպանութիւնը: Սպառնալի՞ք թէ իրականութիւն: Ու ասոր վրայ կ'աւելնայ առեւանգումը Անթէն 2–ի չորս լրագրողներուն: Ահիկա ճնշում մըն է Ֆրանսայի վրայ իրաքեան իր քաղաքականութիւնը վերատեսութեան ենթարկելու համար:

(Շար. 1)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐԿԻՐ – ԵՐԿԻՐ

ԱԼՊԱՆԻԱ

Այս երկիրը, որ մինչեւ այսօր ինքնամեկուսացումի քաղաքականութիւն կը վարէ, ինքզինք նկատելով հարազատ Մարքսեան ուղղութեան հետեւող Պետութիւն, փոքր, այլ սակայն, յատկանշական քայլեր ձեռք կ'առնէ «բաց դուռներ»ստեղծելով:

Տուեալ լմաստով կարեւոր կը նկատուի նոր երկաթուղին հաստատումը Թիրանայէն Թիթօկրատ, այնկէ՝ Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային Հանրապետութիւնէն մէկը ներկայացնող Մոնթենեկրօ, – Գարատաղ, – մայրաքաղաքը (*):

Երկաթուղին, որ ընդամէնը 55 քիլոմեթր է՝ 25–ը Եուկոսլաւիոյ սահմանին մէջ, 1979–էն ի վեր կը դառնայ անտեսական – քաղաքական հարց: Պայմանագիրի ստորագրութենէն երկու տարի ետք, Պելկրատի եւ Թիրանայի միջեւ լուրջ տարակարծութիւններ եւ խոչընդոտներ ի յայտ կուգան, յատկապէս ալպանացի ծագում ունեցող, բայց եուկոսլաւ քաղաքացի նկատուող Քոզովօի խնդրին կապակցութեամբ (**): Միւս կողմէ, Մոնթենեկրօ, – Գարատաղ, – ուրկէ կ'անցնի երկաթուղին Եուկոսլաւիոյ հատուածը, տնտեսական հարցեր կ'արծարծէ՝ ձգձգումներու եւ ուշացումներու ենթարկելու նպատակով ղիծին իրագործումը: Արդէն, կ'առարկէ այս վերջինը պնդելով, թէ ծրագիրին իրականացումը կը վերաբերի կեդրոնին, այլ խօսքով Պելկրատի դաշնակցային կառավարութեան առաջադրութիւններուն: Երկար եւ փափուկ բանակցութիւններէ ետք՝ Թիթօկրատի եւ Պելկրատի միջեւ, միայն անցեալ տարուան կէսերուն է, որ կարելի կը դառնայ սկսիլ շինարարական աշխատանքները: Գալով ալպանական հատուածին, որուն շինութեան աշխատանքներուն կը մասնակցին մասամբ նաեւ «կամաւոր ջոկատներ» վերջ կը գտնէր 1984 Դեկտեմբերին եւ պաշտօնական բացումն ալ կը կատարուէր ամիս մը ետք:

Այսպէս, ընթացիկ տարեշրջանի երկրորդ վեցամսեակէն ի վեր Ալպանիա, կը կապուի՝ Եուկոսլաւիոյ ճամբով, եւրոպական երկաթուղիներու ցանցին:

Անկասկած, ասկէ առաջ եւս Թիրանա կը ձգտի յարաբերաբար փոքր կապեր ըստեղծել Արեւմուտքի երկիրներուն հետ: 1983–էն ի վեր Փէրի – պօթը երթուղարձ կը կատարէ Տուրէսթի եւ Թրիէսթի միջեւ: Օդանաւային հինգ ընկերութիւններ՝ հունգարական, ռումանական, յունական, եուկոսլաւական եւ զուիցերական, շաբաթը մէկ վայրէջք կը կատարեն մայրաքաղաքին օդակայանը. ալպանական բեռնատարներ ալ կ'երթեւեկեն եւրոպական երթուղիներու վրայ: Այսուհանդերձ, ներկայիս, առաջին անդամն է, որ երկիրին ապրանքները երկաթուղիով փոխադրելու կարելիութիւնը կը ստեղծուի: Փոխադարձաբար, նաեւ ապահովելով օտար արտադրութիւններ:

Այսուհանդերձ, դեռ ո՛չ մէկ ճամբորդ կրնայ օգտուիլ ասկէ, թէեւ դէտեր նկատել կուտան, թէ Թիրանա, աստիճանաբար, մասնակի քայլեր պիտի առնէ այս ուղղութեամբ, քանի զբօսաշրջիկութիւնը իր այլազան նպաստը կը բերէ:

Թ. Ա. Թ.

ԾԱՆՕԹ (*).– Դաշնակցային միւս Հանրապետութիւններն են՝ Սերպիա, Խըռուաթիա, Սլովենիա, Պոսնա – Հերսէֆ, Մակեդոնիա, նոյնպէս երկու իւիճնավար մարզեր:

(**) Իւիճնավար մարզ, որուն աւելի քան 1·5 միլիոն բնակչութեան 85 տոկոսը ալպան ծագում ունեցողներէ կը բաղկանայ: Մաս կը կազմէ Սերպիոյ Հանրապետութեան եւ շրջանը կը համարուի «սիրտը» երբեմնի համանուն թագաւորութեան: Մարզին Ալպանացիները անջատողական տրամադրութիւններ ի յայտ կը բերեն՝ Ալպանիոյ միանալու տենչով: 1974–ի Սահմանադրութեան համաձայն, Հանրապետութիւն մը իրաւունք կ'ունենայ մերժելու որեւէ անդամահատում:

ԻՍԻԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 14–ին, ժամը 15–ին Իսիի Օսիթորիոմի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան Կաղանդի հանդէսը:

Շատ կանուխ, աւելի քան 400 հոգիներ՝ ծնողներ, հրաւիրեալներ ու պատուոյ հիւրեր՝ քաղաքապետ եւ ենթանախարար Պր. Ա. Սանթինի, Պր. Նուրհան Քըչնկեան, Փարիզի Եկեղեցւոյ վաքչութեան առենապետ Պր. Ս. Գործունեան, վերապատուելի Ռ. Լեւոնեան, շրջանի մխիթեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, փոխ – քաղաքապետներ՝ Կ. Քէհէյեան եւ Մ. Գարակէօզեան պրաւած էին իրենց տեղերը:

Բացումը կատարեց աշակերտութեան ծնողական մարմնի անդամուհիներէն Տիկին Ե. Ս. Ապրիլեան, որ յանուն հոգեւոր հովիւի եւ հոգաբարձութեան ու Մբնոցաց Մարմնի չնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն իրենց հաւատարմութեան համար չշեշտեց թէ.–«Եթէ կ'ուզենք այս օտար ափերուն վրայ որպէս հայ ապրիլ եւ մանաւանդ գոյատեւել, պէտք է որ համախմբուինք մեր գոյութեան եւ միասնականութեան գոյդ խորհրդանշաններու Հայ Եկեղեցիի եւ Հայ Դպրոցի չուրջ: Առանց լեզուի ապրի մը չի կրնար երկար ապրիլ ու ստեղծագործել»:

Մխիթեան մէջ ուսուցչուհիներու առաջնորդութեամբ բեմ եկան դպրոցի աւելի քան 80 աշակերտներ, մոմ ի ձեռին ու դաշնակի ընկերակցութեամբ Օր. Թադուհի Գէորգեանի՝ երգելով Լուռ գիշեր, ... Սուրբ գիշեր...:

Ծափերու եւ ուրախ ճիչերու ընկերակցութեամբ եկաւ ու հասաւ նաեւ Կաղանդ պապան ու բարմեցաւ փառաւոր կերպով: Ինչ հետաքրքրական էր Կաղանդ պապայի եւ աշակերտութեան միջեւ եղած խօսակցութիւնը: Աշակերտներէն Սոֆօ Ապրիլեան, Անի եւ Ալան Կիւրլէք, Անի Պալեան, Արէս Սիրատակ, Էլիզ Յակոբեան յաջորդաբար արտասանեցին Նոր Տարին եւ Տօնածառը խորհրդանշող երկերը:

Տիկին Բ. Յակոբեան յանուն Ծնողական Մարմնի Փրանսերէն լեզուով ուղերձ մը կարդաց, դիմելով ծնողներուն թէ չատ կարեւոր է մեր զաւակներուն փոքրը տարիքէն տալ հայեցի կրթութիւն, հայ նոր սերունդի ապագան աւելի յուսադրող տեսնելու համար: Մեր զաւակները ծանօթանալով մեր նախնեաց հոգեկան ժառանգին ու մշակոյթին իրենք գիրենք աւելի ուժով պիտի զգան ընդդէմ օտար եւ տասնեակ անդամ հարուստ եւրոպական մշակոյթին:

Դպրոցական երգչախումբը յաջողութեամբ երգեց «Լ'Անֆան տ'Արմէնի» եւ աշակերտուհիներ՝ Մ. Լ. Քէօսթանեան եւ Ֆլորանս Նիւք Չիլեան արտասանեցին Լ'Արպր տը Նօէլ եւ Մա Լաննկ երկերը:

Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Վարդապետ խօսք առնելով նախ չնորհակալութիւն յայտնեց պատուոյ հիւրերուն ու բոլոր ներկաներուն եւ Ֆրանսերէն լեզուով խօսք ուղղելով քաղաքապետ եւ ենթանախարար՝ Պր. Սանթինիի, մասնաւորապէս չնորհակալութիւն յայտնեց իր վեց տարիներու համագործակցութեան եւ օժանդակութեան համար Միօրեայ Վարժարանի ձեռք բերած յաջողութիւններուն եւ այժմ նաեւ ամէնօրեայ դպրոցի ձեռնարկութեան մէջ: Խօսք առաւ նաեւ յանուն հոգաբարձութեան՝ տոքթ. Վ. Կարապետեան՝ պատմականը ընելով հայ ժողովուրդին, չեշտելով մբչակոյթի կարեւորութիւնն ու դպրոցի մը չինութեան անհրաժեշտութիւնը, եւ ի մասնաւորի պնդելով այն քաջարձակ ճըշմարտութիւնը թէ՝ ապագայի հայ դպրոցը Իսիի մէջ չրջանի ժողովուրդի իսկ անմիջական պահանջն է եւ մենք ստիպուած ենք հաւատարիմ մնալ մեզի վըստահուած առաքելութեան:

Պր. Ա. Սանթինի խօսքին մէջ ըսաւ թէ 44 դարերէ ի վեր Հայը փաստած է իր անցեալով թէ ինք խոկապէս չինարար ազգ մըն է: Թէ Հայը գիտակցօրէն գիտցած է յանուն մշակոյթին եւ քաղաքակըրթութեան զոհել եւ ամէն բան: Գոհունակութիւն յայտնեց թէ վեց տարիներու երկար եւ դժուարին աշխատանքի

արդիւնքը պիտի ըլլայ ապագայի հայ դպրոցը՝ որու իրագործումին ինք կը հաւատայ եւ ամէն ջանք ու ճիգ պիտի կատարէ անոր իրականացումին համար:

Աշակերտութեան երդչախումբը խանդավառութեամբ երգեց «Մարդկի մօտ», «Դպրոցական հիմն» եւ «Իմ հեռաւոր հայրենիք», դեկավարութեամբ Օր. Հ. Եբիցեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Օր. Թ. Գէորգեանի: Յաջորդաբար եւ լոյթ ունեցան նաեւ Քրիսթին Քօլոքքսա, Սեւան Քանքայեան եւ Բաֆֆի Պալեան՝ «Կիլիկիա,», «Իմ երկրի համար» եւ մանաւանդ «Մենք քիչ ենք, բայց Հայ ենք» քերթուածը արժանացաւ ծափերու: Զիլեան քոյրերը սրնդի վրայ նուագեցին՝ «Նա Մի Նագ», «Գարուն եկաւ», եւ «Երեւան», իսկ Հ. Մասխեան, Մ. Տէյիրմէնճեան եւ Մ. Էօլմէզեան արտասանեցին «Մմբայի Բազիկն» ու «Ազուէսը» երկը:

Տիկին Ս. Զիլեան յայտարարեց թէ 6 տարիներէ ի վեր հաբիւրաւոր աշակերտներ ունեցած է մեր դպրոցը, եւ պէտք է չեշտենք թէ հակառակ անոր որ անոնք տարիքի պատճառաւ հեռացած են, բայց միշտ իրենց կապը պահած են դպրոցի եւ եկեղեցիի հետ: Եւ անոր որպէս բաւարար չափ այժմ ելոյթ պիտի ունենան Ռ. Խաչատուրեան որ դաշնակի վրայ պիտի կատարէ Սքարլաթիի Սօնաթը եւ Շոփէնի Վալսը, իսկ Իզապէլ եւ Սօֆի Մանուկեան քնարի եւ սրնդի վրայ պիտի նուագեն Կոմիտասէն՝ «Մխրանի ծառ», «Միրզա», «Կաքաւիկ» եւ «Անտունի»:

Վիճակահանութիւնը կատարեալ եւ բացարձակ յաջողութեամբ պսակուեցաւ, քանի պատրաստուած 300 բացիկները դիւրութեամբ վաճառուեցան, ապահովելով 30.000 հազար ֆրանքի մուտք մը դպրոցի պարախումբի հագուստներու վերանորոգման համար: Իսկապէս Հայերը գիտեն տալ հոն ուր որ պէտք է:

Վերջապէս ելոյթ ունեցան պարախումբի մեծ եւ փոքր ներկայացուցիչները, որոնք Օր. Միշլինի եւ իր նոր օգնականներու աշխատանքի շնորհիւ չատ կարճ ժամանակամիջոցին պատրաստած էին խիստ հետաքրքրական պարացանկ մը: Ապրիք...:

Միւռոն վարդապետ շնորհակալութիւն յայտնեց պատուոյ հիւրերուն, նուէրներ բաշխուեցան ուսուցչուհիներուն իրենց լաւ աշխատանքի համար, Արմէնէին, Հերմինէին, Հռիփսիմէին ու Լիտային, կազանդ պապային ու բոլոր անոնց որոնք ուղղակի կամ անուղղակի ձիգ չէին խնայած հանդէսի յաջողութեան համար:

Մասնաւոր շնորհակալութիւններ յայտնուեցան Պր. Ռ. Ջրբաչեանի, որ վեց տարիներէ ի վեր աշակերտութեան կը տրամադրէ աւազական հայկական չոր պտուղները:

Ազօթքով ու չատ ուրախ մթնոլորտի մէջ վերջ դուաւ այս խիստ դեղեցիկ ու հաճելի կազանդի հանդիսութիւնը:

ՌՈԶԻԹ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

ԼԻՈՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԵՐՓՆԱՊԱԿԻՆԵՐԸ

1983–ին միայն կարելի եղաւ նկարագրագրել Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վեց պատուհաններուն ապակիները: Երկու տասնեակ տարիներ մնացած էին անոնք մերկ, ինչ որ, առնուազն, կը վնասէր տաճարին լուսապայծառութեան:

Լիոնի հայ բարերարներէն Պր. Մարգար Մարգարեան եւ իր կինը, Արփինէ, ի յիշատակ իրենց ծնողաց եւ ազգականներուն, յանձն առին բոլոր ծախքերը եւ եկեղեցին ունեցաւ վերջապէս իր երփնապակիները (վիթրօ), գործ տեղացի վարպետ Ժան Ռոքէի:

Բնականաբար, Ֆրանսացին, Լիոնի Գեղարուեստի Հիմնարկին նախկին դասախօս, թէեւ տեղեակ քրիստոնէական պատմութեան, անծանօթ էր հայ սուրբերուն: Դժուարաւ ստանձնեց այս մեծածաւալ գործը՝ որուն կատարելութիւնը տեւեց աւելի քան տարի մը, Իրաւ է որ նկարիչը ծերուկ մըն է: Պր. Մարգարեան կ'ըսէ թէ Ժան Ռոքէ սկսաւ կայտառանալ, երբ ձեռք զարկաւ պատկերացնելու մեր Սուրբերը: Անկասկած պէտք է մեծ եղած ըլլան Նորվան Եպիսկ.ի աջակցութիւնը ու խորհուրդները որպէսզի Ժան Ռոքէ ի դլուխ հանէր ապագրուած գործը՝ որ յաջողութիւն մըն է, չատերու գատողութեամբ: Կը պատկերացնէ մեր հոգեւոր մշակոյթին կարեւոր դէմքերն ու դէպքերը:

Որպէսզի պատմութիւնը հասկնալի ըլլայ բոլորին, մանաւանդ մեր Ֆրանսախօս սերունդին, բարեդէպ թելադրութեամբ մը, վերջերս հրատարակուեցաւ, Եկեղեցւոյն (1) հովանաւորութեան տակ, գրքոյկ մը՝ որ կու տայ, հարուստ դոյներով, պատուհաններուն նկարները: Ջօնուած են, կարգաւ, սուրբերուն՝ Ստեփանոսին, Թադէի, Մծբնայ Յակոբին, Գրիգոր Լուսաւորիչին, Բարթողիմէոսին եւ բնականաբար՝ Մեսրոպ Մաշտոցին, Մեսրոպ՝ գրիչը ձեռքին, այրուբենը կողքին:

Սաթենիկ Կոստանեան՝ որուն հրմտութիւնը եկեղեցական պատմութեան չուրջ ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, կը ներկայացնէ Ֆրանսերէն, աչքաճաղատած ոճով, այդ սուրբերէն իւրաքանչիւրին դերը մեր պատմութեան մէջ:

Իր դրութիւնը կ'եղրակացնէ սապէս.– «Անոնց (սուրբերուն) նահատակութիւնը կը լուսաւորէ մեր ճամբան, անոնց կրած չարչարանքները կը վանեն մեր թուլութիւնը, անոնց քաջութիւնը կը զօրացնէ մեր տեւելու կամքը, անոնց յիշատակը մեզ կ'ապրեցնէ յուսատու լոյսի մը մէջ»: *Մաղթենք որ այդպէս ըլլայ բոլորին համար...*

Խնամուած տպագրութեամբ (2), երփներանգ այս գրքոյկը պէտք է հետաքրքրէ ոչ միայն Լիոնի Հայերը այլ նաեւ բոլոր Ֆրանսահայերը, Ֆրանսախօսները ընդհանրապէս, որոնք կ'ուզեն ծանօթանալ հայ կրօնական մշակոյթին: Շնորհիւ Պր. Տիւմէճեանի հոգածութեան, տպուած են նաեւ բացիկներ նոյն նկարներով: Կրնան ծառայել բարեմաղթութիւններու, ոճներու առթիւ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

(1) Eglise arménienne
40, rue d'Arménie — Lyon 3e

(2) Imprimerie LESCUYER — Lyon

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ «Լը Սալամ» պանդոկին մէջ, Դեկտեմբեր 6–ին, տեղի ունեցած է Հայ Գեղարուեստասիրաց եւ Կոկանեան Սրահ Մխիթարեաններու տարեկան պարահանդէսը: Երգիչ Ժորժ Կորկոտեան եւ «Տը Կոսց» նուագախումբը ջերմ պահեր ստեղծած են: Եղած են նուէրներ ի նպաստ միութիւններուն:

×

ՇԻՔԱԿՈՑԻ Համազգայինը Նոյեմբեր 1–ին ոճնած է իր հիմնադրութեան 5–րդ տարեդարձը՝ Հայ կեդրոնի Շահնազարեան սրահին մէջ: Երիտասարդներ գործադրած են գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, պարերէ եւ արտասանութիւններէ: Բանախոսած է Հրանդ Մարգարեան (Նիւ – Եորքէն): Եղած են նուէրներ:

×

ՊՈԼՍՈՑ Արամեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 29–ին, տեղի ունեցած է Պերճ Էրզեանի հայկական մանրանկարչութեան ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են մանրանկարչական ոճով պատրաստուած դունագեղ աշխատանքներ, թափանցիկ ապակենկարներ եւ պատմական այլազան վանքերու եւ եկեղեցիներու մանրանկարներ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ընկերակցութեան Ընդհանուր Ժողովը գումարուեցաւ Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ ժամը 16-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ: Օրուան նախագահ ընտրուեցաւ Պր. Կարպիս Ջրբաչեան եւ քարտուղար՝ Պր. Հրանդ Տիւզեան:

Վարչութեան քարտուղար Պր. Տիգրան Պալեան կարդաց ընդհանուր գործունէութեան տարեկան տեղեկագիրը, որ միաձայնութեամբ վաւերացուեցաւ:

Գանձապահ Պր. Վէգիրեան կարդաց նիւթական գործունէութեան տեղեկագիրը, որուն մասին բացատրութիւններ տուաւ հաշուակալ Պր. Յակոբ Մամճեան: Այս տեղեկագիրն ալ միաձայնութեամբ վաւերացուեցաւ:

Օրակարգի յաջորդ նիւթն էր Ընկերակցութեան կեդրոնատեղիին 32, Թրէվիզ փողոցէն 118, Քուռսէլ փողոց՝ Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն փոխադրութիւնը, որու մասին անհրաժեշտ արտօնութիւնը առնուած էր Հ. Բ. Ը. Միութենէն: Ժողովը չնորհակալութեամբ յարմար նկատեց այս փոխադրութիւնը:

Ընկերակցութեան Վարչութիւնը ներկայացուց իր հրաժարականը, որ ընդունուեցաւ Ժողովին կողմէ եւ անդամներուն չնորհակալութիւն յայտնուեցաւ իրենց արդիւնաւոր գործունէութեան համար:

Չեռնարկուեցաւ հինգ անդամներէ բաղկացեալ նոր Վարչութեան ընտրութեան, որ իր կազմութենէն վերջ ընտրեց իր դիւանը.

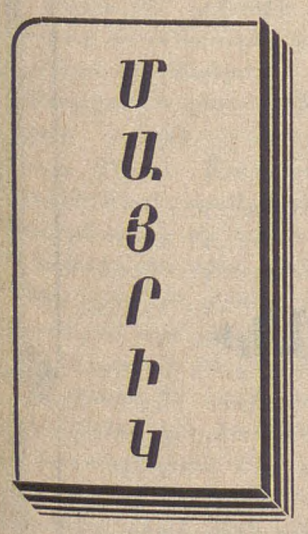
Նախագահ՝ Պր. ՅԱԿՈԲ ՎԷՋԻՐԵԱՆ
Փոխ – Նախագահ՝
Օր. ՀԵՐՄԻՆԷ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Քարտուղար՝ Պր. ՀՐԱՆԴ ՏԻՒԶԵԱՆ
Գանձապահ՝ Պր. ԿԱՐՊԻՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ
Փոխ–գանձապահ՝ Պր. ԱՌԼԷՆ ԹԵԼԵԱՆ

Բաղձանքներու բաժնին մէջ, առաւելապէս փափաք յայտնուեցաւ, որ Ընկերակցութիւնը ընդլայնէ իր գործունէութեան դաշտը՝ ձեռնարկելով նորանոր իրագործումներու:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Վերապահ դատումի մը պարագային, պատասխանը պատրաստ էր:

– Սպասէ մինչեւ իրիկուն. չաքարաջուրը չէ ծծած դեռ:

Ու չաքարաջուրը իր գործը կը տեսնէր մինչեւ գիշեր: Ցամքօրէն կը ներթափանցէր, կը քալէր ճեղքերէն ներս, կը մղուէր թերթերու միջեւ ու կը թանձրանար ամէն մէկ կտորի եզերքը: Աւրքայավայել այս անուչեղէնին, ապատարկուքեան պահուն թաղ մը կ'աւելցուէր:

Կլայուած, խոշոր ու քիչ մը խորունկ պնակի մը մէջ ամէն առտու համբերատաւօրէն հաւաքած կ'ըլլայինք կաթին երեսը կապած սերը. գիշերուան զով օդին կը ձգէինք զայն ու օրերու ընթացքին թանձրացած կ'ըլլար: Շեղանկիւններուն չափով կը կարէինք անկէ:

Ու մեր «չիսնաթերթ»ը սերէ իր դլխանոցով փառաւորապէս կը բազմէր մեր պնակին մէջ:

Աչհայրենիք, առանց անուրի կօրսուած չուներ՝ մենք կը բոլորուէինք նման փոքրիկ երջանկութիւններու չուրջ, ճակատելու համար նոր աշխարհի մը, ու անսոյդ վաղորդայններու անձկութեան դէմ:

×

Այս էր ամբողջը, կարծեմ, որ հայրս այդ իրիկուն կ'ուզէր բացատրել բարի վտապանին: Սակայն միշտ «ներողութիւն»ով, «եթէ կը համիլ»ով ու «չատ չնորհակալ եմ»ով սահմանափակուած իր բառամթերքը, մեր հոյակապ միլ – ֆէօյը վերածել չաքարոտ անհրապոյր խառնուրդի մը: Մեզ լծող մեր լեզուները չուտով լռութեան կը դատապարտէին մեզ ու սպիտակազդեստ մեր մարդուկը վերսկսաւ իր' պիտցած ձեւով չաղուել ալիւրը:

Երբ լրացաւ եփելու ժամանակը, մեր ափսէն փուռէն ելաւ. հոյակապ էր: Վառ կրակին հետ չփումը պիտին արճագոյն կեղեւ մը հագցուցած էր, որ կը պատէր ներսի վարդագոյն միսը: Գետնախընձորները խորոված էին, իսկ լոլիկներն ու դդումները կարագով կարմրցրած:

Մեր հացագործը խօսք չհասկցաւ կրակին դինին մասին: Այն մերժեց վճարում ընդունիլ ու հասկցուց, որ իր փուռին մէջ սիրով տեղ պիտի տար մեր յաջորդ «պախլաւա»յին:

Հայրս յանկարծ սկսաւ մեծ հանգստութեամբ մը արտայայտուիլ.

– Շատ չնորհակալ եմ ... չնորհակալ եմ:

9.

Խաւարը երբեք կատարեալ չեղաւ մեր սենեակին մէջ: Առանց վարագոյրի պատուհանէ մը միշտ կ'ըլլար երկնքի քառանկիւն մը որ իր աստանդական աստղերը կը վառէր մինչեւ որ արշալոյսը յաղթանակէր:

Ֆրանսայի այդ առաջին դիշերը, մեզ՝ անորոշ դասակարգի մը համբորդներս, մեր բաժանեակը տեղաւորած էր ոչ յարմարաւէտ մահիճներու մէջ, որոնք սակայն ունէին ճոխ ձեռագործներով մեր հոյակապ սաւանները: Հայրս մեր նեղ ուսանին վրայ կը քնանար: Մայրս ու Աննա մօրաքոյրս պառկած էին երկու հոգինոց անկողնին մէջ, ինծի ու Գայեանէ մօրաքրոջս ձգելով մահիճը: Հրեշտակադէմ Գայեանէս ամբողջ կեանքը ուրիշը անհանգիստ չընելու մղձաւանջով տարուած, միշտ պատրաստ իրեններուն մէկ ժպիտին համար զոհուելու, չատ քիչ տեղ զրաւած էր մահիճին վրայ: Ինքն իր վրայ կծկուած, ծունկերը ծալած կզակին տակ, իր անկիւնը անշարժացած մնացած էր. ու առաւօտուն նոյն տեղը կը գտնէի զինքը:

Սակայն այդ իրիկուն, հակառակ քնանալու մեծ փափաքով մը ծանրացած կոպերուս, քունի եւ արթնութեան միջեւ կը տատանէի: Կէս – քուն վիճակի մը մէջ էի. կարճ, արագասահ պատկերներ, շարքով, ժամանակագրական անկանոնութեան մը մէջ իրարու կը յաջորդէին. նաւը, տիկին Փէլերէնի դէմքը, մեռեալին ծով իջնելը, քովի պռոչտացողը...: Մահիճս, որ գետինը փռուած էր, կը շարժրտիկէր մէկ ծայրէն միւսը: Ականջներս սրեցի. ինծի այնպէս թուեցաւ որ այլեւս չէի լսեր խմիններուս ընչառութիւնը: Ո՞ւր էի: Սառանձնութեան վախով անդամալուծուած, անդիմադրելի պահանջը զգացի ատուդելու, թէ միշտ հոն էին անոնք:

(Շար. 15)

(Շար. Ա. էջէն)

Ռեկըն հիւանդանոց մտաւ կիրակի, ուր նախ ազիքի փոքր գործողութեան մը ենթարկուեցաւ (4 անվնաս նկատուած փոլիփներու անդամահատումը), ապա՝ չաղնակազեղձի: Մի քանի–նահանջներու նախադահը՝ 76 տարեկան կ'ըլլայ գալ ամիս:

ՊՐԱԶԻԼԱԿԱՆ վարիկ օդանաւային ընկերութեան մէկ Պոյինգը ճգմուեցաւ առջի օր, Ափճանի մօտ, անտառին ծոցը: 49 մեռեալ կայ եւ 2 հոգի ազատած են: Օդանաւը Ափճան Ռիօ տէ Եանէրիօ կ'ապահովէր:

ՊՈԼՈՑ սէնակոկին դէմ գործուած ոճրափորձին մէջ, մատ ունեցած կ'ըլլան Իրան, Սուրիա եւ Լիբիա, ըստ Նիւզ – Ուիքի: Ուաշինկթընի համար, սակայն, միակ պատասխանատուն Ապու Նիտալն է:

Ա. ՓԻՆԷ, նախկին նախարար եւ քաղաքապետ Սէն – Շամոնի, 95 տարեկանին մերժեց իրեն շնորհուած պատուոյ լեգէոնը, առարկելով թէ ոչ մէկ պատճառ կը տեսնէ պատուոյ լեգէոն ստանալու ու ա–ւելցնելով. – «Նախատեսուած է, որ արժանանալու համար պատուոյ լեգէոնին, պէտք է բացառիկ ծառայութիւններ մատուցանած ըլլալ երկրին: Բացառիկ ոչ – մէկ ծառայութիւն ըրած եմ: ... Զէն սպասեր որ մարդիկ 95 տարեկան ըլլան, պատուոյ լեգէոն տալու համար»: Ամեսիկ մէկը, որ ճգնաժամային չրջանի մը, փրկած է իր երկրին տնտեսութիւնը, աննախընթաց ձեւով եւ որ կը խոստովանի թէ բացառիկ ոչ մէկ ծառայութիւն ըրած է...:

ՓԱՐԻԶի ԻՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ յարձակման ենթարկուած է Տիկին Ե. էֆթեան: Զարագործը գոհարեղէն եւ 5000 ֆրանք առած տարած է:

Հայց Ծնունդ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Հայկական Մնունդը» Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Շաբաթ, Յունուար 10, երեկոյեան ժամը 9–էն սկսեալ: Առատ կերուխում, հայկական եւ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ: «Կալէք տէ Ռուա»:

Մուտքը ազատ է:

– Թէյասեղան –

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի «Վոլա Սաուն» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, նոր տարուան եւ Ս. Ծնունդի առիթով, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 15–ին Պուլվար Օտոյի Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

HORLOGERIE - BIJOUTERIE

BAIL A CEDER

à Paris 9e

CAUSE RETRAITE

Magasin bien agencé avec arrière boutique — 1 pièce et cuisine à l'entresol, affaire familiale depuis 1936.

tél. : 48 - 74 - 28 - 74

Maison de la Culture Arménienne

45, rue de la Défense
Issy-lesMoulineaux

———×———

Viens avec moi,
jeune Arménien de 6 à 12 ans
les samedis après-midi
pour dessiner, faire du théâtre
et pour d'autres activités.

rendez-vous le 10 janvier à 14 h

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Այրի Տիկին Սիրանույշ Փափազեան եւ թոռները,

Տէր եւ Տիկին Մխիթար Զալտըրաք եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Պերճ Զալտըրաք եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Մխլոյեան եւ զաւակները (Երեւան),

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մխլոյեան եւ զաւակները (Երեւան),

Այրի Տիկին Արշալոյս Ֆանարճեան, ինչպէս նաեւ Ֆանարճեան, Մարգարեան, Երէցեան, Մազաքեան ընտանիքները յայտնի կը դանուցանեն իրենց զարմիկին, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(Ակնցի)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 31–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Երկուշաբթի, Յունուար 5, ժամը 10·45ին Օպոնի հիւանդանոցին մատրան մէջ եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Մոնմորանսիի նոր գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ս. Փափազեանի եւ Զալտըրաք ընտանիքին:

×

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մխիթար Զալտըրաք կը նուիրեն 500 Ֆ. Ազգատանիքին, 250 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Պր. Պօղոսեանէ (Ալֆորվիլլէն) 1500 Ֆ., Օր. Գոհարիկ Գէորգեանէ 300, Պր. Ա. Պործակեանէ (Ռէնսիէն) 800, Պ. Մկրտիչ Սարոյեանէ (Փարիզէն) 300, Օր. Ռ. Քիւրամեանէն (Մարսէյլէն) – ի յիշատակ իր հօր – 300, Պր. Ս. Հայրապետեանէ (Սթէնէն) 500, ԷՄ – ԷՆ Ընկերութենէն (է. Նչանեան) 3000, Պր. Արսէն Տիրքէլէսեանէն 3000, Օր. Վ. Նազաչեանէ (Փարիզէն) 1000 Ֆ., Պր. Տաթօն Սարհատեանէ (Պոպինիէն) 1000, Տիկին Ս. Զապունեանէ (Ալֆորվիլլէն) 500, Պր. Ա. Կիրակոսեանէ (Փավիյյոն – Սու – Պուայէն) 500, Տէր եւ Տիկին Քէօչկէրեանէ (Ռոմէնվիլլէն) 500, Պր. Ա. Նչանեանէ 500, Տիկին Էլիզա Մկրտիչեանէ 250, Տիկիններ՝ Արապեանէ եւ Վարդանեանէ (Տիկին Մարի Յովնանեանի մահուան առթիւ) 200, Տէր եւ Տիկին Տօրք Տէր – Յակոբեանէ 1000, Տիկին Մ. Ալեանաքէ 250, Տիկին է. Մկրտիչեանէ 250, Պր. Ա. Կառավարեանէ 100, Օր. Անգինէ Աբրահամեանէ 1000, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ալթունեան 1000 Ֆ.:

Այս առթիւ, Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը յատուկ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք իրենց թանկագին մասնակցութիւնը բերին վարժարանի աւանդական Տօնածառի յաջողութեան, ինչպէս նաեւ անօրէնութեան եւ ուսուցչական կազմին հետ կը շնորհաւորէ Ծնողները եւ դպրոցի բարեկամները:

Տօնածառ

ՍԷն – Թերոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցի ամանորի հանդէսը, Շաբաթ, Յունուար 10, ժամը 21–ին դպրոցին սրահը:

Նախագահութեամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Ղեկավարութեամբ, ուսուցիչներ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի, Պր. Խաչիկ Ելմազեանի եւ Եղիչէ Քհնյ. Փանոս – եանի:

Երգ, արտասանութիւններ եւ զուարճալի մը աշակերտներուն կողմէ:

Կաղանդ պապան կը բաժնէ իր բերած նուէրները:

Սեր – Թերոմի Կապոյտ Խաչուհիներու կողմէ՝ թէյ եւ կարկանդակներ:

Կը հրաւիրուին թաղիս եւ չրջակայքի Ծնողքները եւ Թաղեցիները անխտիր ներկայ ըլլալու եւ քաջալերելու համար պատասխանատուները եւ աշակերտները:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ. – «Յառաջ»ի համակիր մը 1000 Ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Աբշաւիր Կլորիկեան 800 Ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Ղազարեան 200 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Վեթերան հայրենակից՝ Հայկազուն Թիւրքիւնճեանի մահուան առթիւ, բազմաթիւ, հայկական թէ տեղւոյն Ֆրանսական, բարեկամ – ընկերակցութիւններու կարդին եղած նուիրատուութիւններու կարդին եղաւ նաեւ հայ մամուլին՝ «Յառաջ»ին. – Այրի Տիկին Նուարդ Թէրզեան եւ զաւակները 100, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Թիւթիւնճեան 300, Գէորգ – կարպիս Մինասեան ընտանիք 100 Ֆ.:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

ՓԱՐԻԶի ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ 8 ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

Թուական՝ Կիրակի, Յունուար 11, Կէսօրէ ետք ժամը 15–ին:

վայր՝ ԼԷՕՓՈԼՏ ՊԵԼԼԱՆ սրահ
17, Լէոփոլտ Պելլան փողոց — ՓԱՐԻԶ 75002

Գեղարուեստական յայտագիրը՝ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի միօրեայ պզտրոցներու աշակերտութեան:

ՀՏՊԻՏ — ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ

Սիրով կը հրաւիրուի հայ գաղութը:

ԼԻՈՆի ՄԷՋ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Լիոնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Զեզ Յունուար 11, Կիրակի օր, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, տօնելու աւանդական «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը:

Մասնաճիւղիս նորակազմ «Մանկանց Երգի – Պարի Համոյթ»ի երեխաները պատրաստած են երգեր, պարեր ու զուարճներ:

«Վարդօ» Թատերախումբը կը բերէ իր մասնակցութիւնը, Յովհաննէս Թումանեանի հատընտիր թատերգութիւններով:

Եւ անշուշտ «Կաղանդ Հայրիկ»ը պիտի այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երեխաներուն:

ՎԻԵՆի ՄԷՋ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Վիեննի մասնաճիւղին դպրոցին «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը:

Երգ, պար, տրամախօսութիւն աշակերտներու կողմէ. «Կաղանդ Պապա»ն նուէրներով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ դտնուող մանուկները:

Կիրակի, Յունուար 11, Կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին:

Théâtre Municipal

Ս. ՓՕՂՈՍ–ՓԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. – Ծնունդ:

Սկիզբ առաւօտեան ժամերգութեան 9:
Պատարագ՝ 10·30:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Զրօրհնէք:

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. – Մեռելոց:

Սկիզբ առաւօտեան ժամերգութեան 9:
Պատարագ՝ 10:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ, ապա հաւաքոյթ ննջեցեալոց:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Անիէռ – Պուա – Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Յունուար 12, Երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne, ASNIERES

ԿԱՅԱՒԱՏԵՍ

Grand Gala

կազմակերպուած

ՆԱՅԻՐԻ

ԵՐԳԱՀԱՒՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Ի պատիւ երաժիշտ – խմբավար

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆի

Հովանաւորութեամբ՝

ԱՑՏԱ. ԱԶՆԱՎՈՒՐ–ի
ԵՒ
ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ–ի

Սիրայօժար մասնակցութեամբ բազմաթիւ երգիչ – երգչուհիներու. – ՌՈԶԻ ԱՐՄԷՆ, ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՎԻԳԷՆ, ՅԱՐՈՒԹ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՀԷՔԻՄԵԱՆ, ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ, ԱԽԹԱՄԱՐ Պարախումբ, ՆԱԻՍԱՐԴ Պարախումբ, ԲԻՒԶԱՆԴ ՖՆՏՐԳԵԱՆ, Տիւօ ՋԵՓԻՒՐ:

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 20·30–ԻՆ
SALLE DES FETES
16, Place de l'Hôtel de Ville — ASNIERES

Մուտքի տոմսերը ի զօրու են վիճակահանութեան:

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՐԱՒ

HARATCH

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
7

MERCREDI
7 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 394

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNÉE — No 16.394

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՎ ԳՐԳՈՒԵՑ ՀԱՅԵՐԸ

ըսողը՝ կը փոխուի
ըսուածը՝ չի փոխուիր

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ

Իր կառավարութեան կողմէ ուշ ատեղ թարգման Մանուելեթամի հրահանգուած ըլլալով բանակցութեան մտնել հայ ղեկավարներուն հետ եւ կարծիքի փոխանակումներ ունենալ, այդ տեսակցութեանց աւարտին պատրաստուած էր բարենորոգումներու բանաձեւ մը, որ հետեւեալ դլխաւոր բաժիններէն բաղկացած էր. –

1) Էրզրում, Վան, Պիթլիս, Տիյարպէքիր, Սվազ եւ Տրապիզոն նահանգներով կազմել միացեալ նահանգ մը, որ պիտի դրուի միակ Ընդհանուր Կառավարիչի մը հեղինակութեան տակ:

2) Շահակից Պետութիւններու վոխադարձ հաւանութեամբ, այս Ընդհանուր կառավարիչը կրնայ ըլլալ Եւրոպացի մը կամ ոչ – իսլամ մը, որուն պաշտօնավարութեան չրջանը պիտի ըլլայ հինգ տարի:

3) Ընդհանուր կառավարիչը լիազօրուած պիտի ըլլայ ամէն տեսակ վարչական տնօրինումի, առանց ստիպողութիւնը ուղեղուլ Սուլթանին հաւանութեան դիմելու, որեւէ պաշտօնակոչում կամ պաշտօնանկութիւն կատարելու ժամանակ: Ոստիկանութիւնն ու ոստիկան – զօրաց ուժերը պիտի գտնուին իր բացարձակ հրամանին տակ, հետեւաբար կարդապահութիւնը ապահովելու համար կրնայ ի հարկին զինուորական ուժ ալ գործածել, եթէ կարիքը զդայ:

4) Ընդհանուր ժողովները բաղկացած պիտի ըլլան հաւասար թիւով մահմետական ու քրիստոնեայ ներկայացուցիչներէ:

5) Ընդհանուր ժողովներուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ կարգաւորել չրջանի բնակիչներուն չահերն ու այլ դործերը:

6) Ժողովներու վարչական կազմը պիտի բաղկանայ վեց անդամներէ, որոնցմէ երեքը հայ պիտի ըլլան եւ երեքը Թուրք:

7) Գաւառակները իրրեւ վարչութիւն պիտի ունենան գաւառապետ մը եւ գաւառական Խորհուրդ մը, որ կրնայ չորսէն մինչեւ ութ անդամ ունենալ, որոնք պաշտօնի պիտի կոչուին ընտրովի: Անոնք գաւառապետը պիտի ընտրեն իրենց մէջէն: Պաշտօնեաներն ու դատաւորներն ալ պիտի ընտրուին չրջանին մէջէն, հաւասար թիւով մահմետական եւ քրիստոնեաներ ըլլալու պայմանաւ:

8) Ոստիկան – զինուորներն ու ոստիկան – կանական ուժերն ալ պիտի բաղկանան հաւասար թիւով Մահմետականներէ եւ Քրիստոնեաներէ, որոնց գլուխը եւրոպացի հրամանատար մը պիտի դտնուի:

9) Բանակային միաւորներն ալ խաղաղութեան չրջանին իրենց մարզումը պիտի կատարեն այն չրջաններուն մէջ, ուր պաշտօնաւորուած են գործելու համար:

Այս բանաձեւին մէջ նշուած է նաեւ, որ վերոյիշեալ վեց նահանգներէն դուրս միւս նահանգներուն մէջ բնակող Հայերու համար ալ Պետութիւնները կարգադրութիւններ պիտի ընեն անհրաժեշտ բարենորոգումները իրագործելու համար: Մանաւորաբար Աստանայի մէջ Հայերու իրաւունքներն ու ապահովութիւնը պիտի երաշխաւորուին: Բանաձեւը, բացի կարդ մը մանր – մունր փոփոխութիւններէ, դրեթէ ամբողջութեամբ ու նոյնութեամբ ընդունուեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ
ԱՆՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Պերլինի կառավարութիւնը, ռուսական բանաձեւին ներկայացուցած անպատեհ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՏԱՒՈՐ ՊՐԻՒԿԻՒՆ, որու յանձնուած է Ախիոն Տիւէքթի թղթածրարը մահափորձէ մը ազատեցաւ, երկուշաբթի իրիկուն, չնորհիւ ոստիկանի մը ուշիմութեան եւ պազարիւնութեան: Պահապան – ոստիկանը, որ հսկողութեան չրջապը-տոյտներ կ'ընէր դատաւորին բնակած չէնքը, անդրադարձած է թէ դատաւորին յարկին վրայ ձեռնառումբ մը կայ, թելով կապուած: Ով որ ոտքը թելէն անցընէր, անմիջապէս պայթումի առիթ կուտար: Կարելի եղած է աւերին խափանել:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ընդունեցաւ կառավարութեան ամանորեան մաղթանքները, երկուշաբթի օր: Արարողութիւնը չերմ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած է եւ Նախագահը համամիտ եղած է կառավարութեան հետ պայքարելու համար դրամահոսութեան դէմ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Քապուլ, երկուշաբթի օր: Շրխարնածէն կ'ընկերանայ Կրեմլինի Խորհրդատուն՝ Դորբինին: ԹԱՍ զործակալութիւնը, որ լուրը հաղորդած է չի ճչդեր բուն պատճառը, գոհանալով միայն՝ «աչխատանքի այցելութիւն» որակելով: Միւս կողմէ, երկրին մէջ, ձեռքի տակէ դուրաններ կը ծախուին, հարիւր հազարաւոր օրինակներով: Մէկ դուրանը 30 ռուբլի կ'արժէ Գապուլ, բայց մինչեւ 2000 ռուբլիի կը ծախուի Տաչկենտ, սեւ չուկայ եւ առու – ծախ ընողներն ալ Խորհրդային զինուորականներ են, որոնք սակայն, ոչ մէկ կապ ունին իսլամի հետ, բայց տեղեակ են Մորհ. Միութեան մահմետականներու պահանջին:

ԹՈՒՐՔԻԱ. վեց միլիոն թոն քարիւղ պիտի դնէ Իրանէն 1987–ին: Այս լուրը հաղորդած է, Պոլսոյ մէջ, Իրանի Քարիւղի նախարարը եւ աւելցուցած է թէ կ'ուսումնասիրուի նաեւ կազուղիի մը չինուելիքը երկու երկիրներու միջեւ, ճչդելով թէ Իրան կրնայ Թուրքիոյ անհրաժեշտ ամբողջ բնական կազը հայթայթել:

ԷՍԹՈՆԻՈՑ մէջ, Մորհ. Միութիւնը անանձնական այցելութիւն մը կատարած է Քապուլ, երկուշաբթի օր: Շրխարնածէն կ'ընկերանայ Կրեմլինի խորհրդատուն՝ Դորբինին: ԹԱՍ զործակալութիւնը, որ լուրը հաղորդած է չի ճչդեր բուն պատճառը, գոհանալով միայն՝ «աչխատանքի այցելութիւն» որակելով: Միւս կողմէ, երկրին մէջ, ձեռքի տակէ դուրաններ կը ծախուին, հարիւր հազարաւոր օրինակներով: Մէկ դուրանը 30 ռուբլի կ'արժէ Գապուլ, բայց մինչեւ 2000 ռուբլիի կը ծախուի Տաչկենտ, սեւ չուկայ եւ առու – ծախ ընողներն ալ խորհրդային զինուորականներ են, որոնք սակայն, ոչ մէկ կապ ունին իսլամի հետ, բայց տեղեակ են Մորհ. Միութեան մահմետականներու պահանջին:

ԹՈՒՐՔԻԱ. վեց միլիոն թոն քարիւղ պիտի դնէ Իրանէն 1987–ին: Այս լուրը հաղորդած է, Պոլսոյ մէջ, Իրանի Քարիւղի նախարարը եւ աւելցուցած է թէ կ'ուսումնասիրուի նաեւ կազուղիի մը չինուելիքը երկու երկիրներու միջեւ, ճչդելով թէ Իրան կրնայ Թուրքիոյ անհրաժեշտ ամբողջ բնական կազը հայթայթել:

ԷՍԹՈՆԻՈՑ մէջ, Մորհ. Միութիւնը անանձնական փորձի մը կը դիմէ, աչխատավարձերը ճչդելով ըստ արտադրութեան: Կէս միլիոն բանուոր պիտի վճարուին համաձայն իրենց արդիւնաւորութեան: Այս կարգադրութիւնը կը միտի, ըստ «Պրաւդա»ի, հեռացնելու ծոյլերն ու բացակայապաշտները:

ՏԱՐԿՈՎՍԿԻԻ յուզարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փարիզի ռուս – օրթոտոքս եկեղեցին, երկուշաբթի օր եւ Ռոստրոպովիչ բացառաբար նուագեց Պախի կտոր մը թաղմանդի համար: Ծանօթ է որ խորհրդային բեմադիրը մեռաւ 54 տարեկանին, խլիրդէ:

ՕՆՈՒՆԴ

ԵՐԷԿ, ԱՅՍՕՐ, ՎԱՂԸ.

Այս երեք բառերուն մէջ ամփոփուած են մեր կեանքին պատկերն ու վիճակները:

ԵՐԷԿը՝ նախաքրիստոնէական չրջանէն յետոյ յատկապէս՝ մեղի կը ներկայանայ մեր հայրերուն՝ Փրկչին հետ հանդիպումով: Այդ «Մեծ և Սքանչելի Խորհուրդ»ին որպէս չարունակութիւն կը դտնենք Քրիստոսի աչակերտները՝ առաքեալները, որոնք կ'ուղեւորին երկրի չորս ծագերը, որոնց չարքին նաեւ՝ Հայաստան, հոն եւս դնելով սերմերը աւետարանական արդութեան, Լուսաւորութեան, եղբայրասիրութեան եւ ծառայասիրութեան, որոնցմով անան, աճեցան ու ապրեցան մեր նախնիք:

Երէկէն կուգան ճչմարտութեան եւ երջանկութեան առաչնորդող բոլոր պատգամները: Երէկէն կուգան համեստութիւնը, խոնարհութիւնը, սէրը: Երէկէն կուգան մեր եկեղեցիներն ու դպրոցները: Երէկէն կուգան աչխատական բարերարութիւնները եւ դթութիւնները՝ բարի կամեցողութիւնները:

ԱՅՍՕՐը՝ մենք ենք, որ Աւետարանական որակումով՝ ծառայ չենք, այլ՝ որդի եւ ժառանգ Աստուծոյ:

Յաճախ հարց կուտանք թէ որքան չափով մենք այդ կոչումին արժէքը կը դնահատենք ու կ'ապրինք: Որդին՝ արեւնակցական կապով իսկ ժառանգն է ծնողին: Ժառանգը՝ մեղի փոխանցուած բարոյական եւ նիւթական մղում մըն է, որուն կը փարինք այնքան խանդաղատանքով՝ որքան՝ մեղի կեանք պարգեւողին:

Սիրելի հոգեւորական եղբայրներ, եւ սիրելի զաւակներ Հայաստանեայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն,

Տարի մը երէկին կը յանձնենք ու նոր այսօրի մը կը բանանք մեր սիրտը՝ միչտ աւելի կատարեալին ակնկալութեամբ:

Կը հրաւիրենք ձեզ որպէս ՈՐԴԻ եւ ԺԱՌԱՆԳ՝ խօսակցութեան մտնել ձեր անձին հետ՝ հարց տալով. –

Ի՞նչ ըրինք անցնող օրերուն, որոնք հոգեմտաւոր եւ յար ըլլային մեր հայրերու կեանքին:

Մեր ընտանիքին՝ անոր ամենօրեայ հացը ապահովելէ անդին ի՞նչ բերինք: Տիրե՞ց այնտեղ Հայու լեզուն. ապրուե՞ց Հայու հոգին՝ իր բոլոր սրբազան աւանդութիւններով: Սէրը, եղբայրասիրութիւնը, զործակցութիւնը, համերաչխութիւնը տիրեցի՞ն ընտանիքի անդամներուն մէջ: Դարձա՞նք կարեկից մեր բարեկամներուն: Սիրեցի՞նք մեր համայնքը: Մեր եկեղեցւոյն՝ մեր մարմնական ներկայութեամբ եւ նիւթական օժանդակութեամբ, անոր բարգաւաճման անդիչաչարօրէն օգնեցի՞նք: Պահպանե-

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՐԱՆՋԵԱՆ

Մեր հին աւրուընդի վերջին դէմքերէն մէկը՝ Մեսրովբ Մարանջեան եւս իր մահկանացուն կնքեց եւ ինչպէս յաճախ նման պարագաներու մէջ, այսօր ցաւօք սրտի չենք կրնար տալ իր լրիւ կենսագրականը: Գիտենք սակայն թէ ան մէկն էր անոնցմէ, որոնք դեր մը խաղացած են մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, մանաւանդ իրենց երիտասարդ օրերուն Հայաստանի մէջ:

Ծնած Լենինական, ասկէ 93 տարի առաջ, Մեսրովբ Մարանջեան չրջանաւարտ էր Գէորգեան ճեմարանի, որու հարիւրամեակին առթիւ չահեկան յօդուածաչարք մը տպորագրած է «Յառաջ»ի մէջ (1974, Մարտ 13 / 24): Բազմաթիւ այլ յօդուածներով ալ աչխատակցած է «Յառաջ»ի, բայց միշտ յետաձգած իր յուչերը, որոնք այնքան կարեւոր էին որպէս վկայութիւն ամբողջ ժամանակաչրջանի մը: Մօտէն ճանչցած էր բազմաթիւ դէմքեր եւ քաջատեղեակ էր ամբողջ չրջանի մը պատմութեան: 1973 Յունուարին, «Յառաջ»ի մէջ տպորագրած էր այլապէս հետաքրքրական յօդուած մը՝ «Թ. Թորամանեանի երկերուն խաթարման առիթով» խորագրուած:

Երբ 1918–էն ետք, Ֆրանսա կը հանձնէր կ'աւարտէր Նանսիի զիւղատնտեսական ծանօթ վարժարանը, յետագային կը հաստատուէր Պորտօ, ուր ապրած է երկար տարիներ, նախքան Փարիզ հաստատուիլը: Իոր զարգացումի տէր, բծախնդիր լեզուական եւ ուղղագրական հարցերու, Մեսրովբ Մարանջեան կը պատկանէր սերունդի մը, որ հայրենիքէն հեռու, պահած էր միչտ հին օրերու չիւատակները, զորս այնքան սիրով եւ յուզումով կը պատմէր, երբ խմբագրատուն կ'այցելէր:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մարանջեանի եւ ընտանիքին:

ցի՞նք եւ սատար հանդիսացա՞նք Գոյ եղող հայկական մեր դպրոցներուն: Ուզարկեցի՞նք այնտեղ մեր զաւակները, որպէս զի անոնք հայկական ժառանգութեամբ հարստանան եւ անանին ու հպարտանալով՝ իրենք եւս նախանձախնդիր դառնան ժառանգին դուրգուրալու: Հետաքրքրուեցա՞նք մեր երէցներով, որոնք երբեմն լքելով տարիներ չանճնեցինք ծերանոցներու խնամքին, փոխանակ անոնց օրհնութիւնը որպէս պակ վայելելու մեր ընտանիքներու դլխուն: Հիւանդներուն եւ սգաւորներուն տարի՞նք մեր կարեկցութիւնը: Ազգային բոլոր մեր հաստատութիւններուն՝ հոգեւոր, կրթական, բարեսիրական, մամլոյ, մչակութային եւ ընկերային՝ բերի՞նք արդեօք մեր հետաքրքրութիւնը, մասնակցութիւնն ու աջակցութիւնը...:

Ահա որդի եւ ժառանգ ըլլալուն ծանր չանճնառութիւնը:

Վա՞ղը՝ այսօրուան հարցերուն տալիք մեր գործնական եւ դրական պատասխանը պէտք է ըլլայ:

Թող Աստուածային չնորհը Սուրբ Ծննդեան՝ զօրացնէ ձեզ, երջանիկ ըլլալու պայմանները տեսնել կարենալու, եւ նաեւ՝ զգալու մեր ալ սիրտը ձեզի մօտ՝ օգնականութեան:

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ: «Քիչեցէ՛ք ձեր առաջնորդները, որոնք Աստուծոյ խօսքը պատգամեցին. նայելով անոնց ընթացքին, հետեւեցէ՛ք անոնց հաւատքին» – Եբրայեցւոց՝ ԺԳ. 7–:

Աղօթարար՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Ընդհանուր Տեղակալ
Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան
Եւրոպայի Հայոց

կողմերը չահակից Պետութիւններուն հաղորդելու համար հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտար անոնց, 1913 Յունիս 26 թուակիր զեկոյցով.–

«Համաձայն Ռուսիոյ կողմէ պատրաստուած նախագծին Արեւելեան վեց նահանգները միացուելով անոնց վարչութիւնը Սուլթանին կողմէ յարմար տեսնուած ու նշանակելի Քրիստոնեայ Ընդհանուր Կառավարիչի մը պիտի յանձնուի: Այս պարագային, յիշեալ չրջաններուն յարաբերութիւնները թէ վարչական եւ թէ զինուորականօրէն ամբողջովին կ'անջատուին եւ կը խզուի կեդրոնական կառավարութենէն: Նկատելով որ պաշտօնեաներն ու դատաւորներն ալ կը նշանակուին կամ պաշտօնանկ կ'ըլլան Ընդհանուր Կառավարիչին կամքով եւ անոր փափաքին համաձայն, զինուորներն ալ ներկայիս կը ծառայեն Հայաստանի մէջ: Հետեւաբար, յիշեալ բանաձեւը Անատոլուի կէսը Հայաստան կը դարձնէ եւ Սուլթանին հեղինակութիւնը կարեւոր համեմատութեամբ մը կը տկարացնէ: Այս պարագային ալ Օսմանեան Պետութեան հոդամասերուն բաժանումը գործնականօ-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԻՋԻՆ

1986-Էն
ԴԷՊՔԵՐ, ԴԷՄՔԵՐ, ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ա Պ Ր Ի Լ

Ալլազան դէպքերով հարուստ ամիս մը։ Պատմական եւ աննախընթաց։ Հռոմի մէջ, Ապրիլ 13–ին, Յովհ. Պօղոս Բ. Պապը կ'այցելէ սինագոգ մը։ Խորհրդանշական եւ էքիւմէնիք արարք մը զոր Հրեաները բարեարար չեն գտներ, որովհետեւ Պապը չէ ակնարկած Իսրայէլի ճանաչման։

Աղգարարութիւն մը։ Ռեկըն ամբաձիգ օդնաւերը կը ղրկէ Տրիպոլիսի եւ Պենղազիի վրայ դաս մը տալու համար Քատաֆիի վրայ։ Այս վերջինը, որ զաւակներէն մէկը կը կորսնցնէ ամբակածման մէջ, կը ցնցուի ու մի քանի օր հրապարակէն կ'անհետանայ, դուռ բանալով զանազան մեկնաբանութիւններու։ Լիբիոյ հակազդեցութիւնը անմիջական է եւ Անգլիան է որ առաջին զոհ կուտայ երկու պատանդներ։ Ռեկընի յաղթանակը այնքան ալ համոզիչ չէ, քանի Եւրոպացիներ միացեալ ճակատ չեն կազմեր Լիբիոյ դէմ, մանաւանդ Ֆրանսան։

Հիւլէական արկած մը որ կը ցնցէ ու կը մտահոգէ ամբողջ աշխարհը։ Չերնոպիլ (Ուկրանիա) կը դառնայ մղձաւանջ մը բոլորին։ Մոսկուա առաջին անգամ ըլլալով լուրը կը հաղորդէ եւ օդնութեան կը կանչէ։

Հայկական աշխարհը ոգեկոչումներով, պատարագներով, յոյցերով, չարժանըկարնէրով, տողանցքներով, հանրաժողովներով, բոլոքի զանազան արտայայտութիւններով կը նչէ Ապրիլ 24–ը, որ նաեւ Ֆրանսական Ազգային Ժողովի մէջ բերանացի հարցումի մը առիթ կուտայ, որուն ընթացքին Արտաքին Գործոց նախարարը՝ Ժ. Պ. Ռեմոն Ֆրանքեւէրքան համակեցութիւն կը քարոզէ յայտարարելով.– «Կարելի չէ այսօրուան Թուրքիոյ վերագրել ջարդերու պատասխանատուութիւնը։ Պէտք չէ որեւէ վնաս բերել Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան։ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները չեն կրնար սահմանափակուիլ հայկական հարցով»։ Նկատի պէտք է առնել որ ցեղասպանութիւն բառը չի գործածուիր։

Ճիշդ է որ Ֆրանսական կառավարութիւնը ուրիշ մտահոգութիւններ ունի մանաւանդ ելմտական՝ քանի Ֆրանքը կ'արժեզրկուի, եւ ներքին հաւասարակշռութիւնը հարկ է պահել սահմանադրութիւն բառին հոլովումովը։

Ջատիկը յարութեան ճառագայթներով կ'ողողէ Ս. Ղազարը նոր միաբանի մը ուխտով։ Գօտեպնդիչ դէպք մը տագնապի այս օրերուն։

Վազդէն Ա. Կաթողիկոս, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ խորհէն, կը պատգամէ թէ՝ Վարդանանցը, Ապրիլ 24–ը եւ Սարդարապատը պէտք է զօրացնեն հայ ժողովուրդի միասնականութեան պիտակցութիւնը, նաեւ կը նշուիրագործէ Մայիս 28–ը տակաւին կ'աւելցնէ թէ հայ դատի լուծումը կ'անցնի նոյեմբերեան ուղիէն։

Նոր հիմնարկի մը առեղծում՝ Լէա եւ Նափոլէոն Պիւլիւքեան Հիմնարկը։

Մահազրութիւն։ Կին մը կը մեռնի։ Սիմոն Տը Պովուար, Ֆրանսայի ժամանակակից գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն։ Իրեն կը հետեւի այլ եզակի դէմք մը՝ Ժան Ժընէ, անիծեալ դրագէտ, միաւորական...։ Այս անգամ ճիշդ է՝ Մարսէլ Տասօ, Ֆրանսական օդանաւորդութեան մեծ դէմքը, Ազգ. Ժողովի երիցագոյն անդամը կը մեռնի։ Ամերիկեան չարժանկարը կը կորսնցնէ հեղինակաւոր դէմք մը՝ Օթօ Փրէմինկէր։

Մ Ա Յ Ի Ս

Մայիս 8–ը սեւ օր մը Մարսէյլ քաղաքին համար։ 33 տարիներու սիրոյ պատմութիւն մը վերջ կը դնէ։ Կաթոն Տըֆէռի մահուան լուրը կը չանթահարէ ամբողջ քաղաք մը։ Քաղաքապետ եւ նախարարը կ'արժանանայ համազգային մեծարանքի։ Մարսէյլի նոր քաղաքապետ կ'ընտրուի, իր հաւատարիմներէն, Ռոպէր Վիկուռու։

Ճարտարարուեստականացած հօթը մեծ երկիրներու վեհաժողովին, Փրանսա լինքնատիպ դիմագիծ ցոյց կու տայ համակեցութեան իր երկու գլուխներով՝ նախագահ եւ նախարարապետ։ Կը ստորագրուի համաճայնագիր մը ահաբեկչութեան եւ հիւլէական ապահովութեան չուրջ։

Աւանդական ուխտագնացութիւն։ Սոլիւթրէի մէջ Ֆրանսուա Միթերան կը յայտարարէ՝ կը միջամտեմ երբ Փրատացիներուն միասնականութիւնը խնդրոյ առարկայ դառնայ։

Խորհրդային Միութեան տագաւարին Հայաստանը ներկայ է Փարիզի Տօնավաճառին ստեղծելով մեծ հետաքրքրութիւն հայ եւ օտար այցելուներու մօտ։

Յովհ. Պետրոս ԺԲ Գասպարեան Հայ Կաթողիկոս Պատրիարքը հովուական չրջապտոյտ մը կը կատարէ Փրանսա եւ յատկապէս կը նախագահէ Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Ս. Գրիգոր Հովուական եւ մշակութային նոր կեդրոնի բացումին։

Հայր Մանուէլ Երկաթեան Զանազքալէի բանտէն ազատ կ'արձակուի։

Զուգորդութեան համաճայնագրի բանորագրութիւն Երեւանի եւ Մոնփելիէի համալսարաններուն միջեւ։

Պէյրութ։ Հակահայ արարքներ կը ստեղծեն խուճապ ու կ'ընեն հօթը զոհ։ Հայերը կը դիմեն զօրծադուլի։ Պէյրի կը խոստանայ պատժել հակահայ մահափորձերու հեղինակները։ Հայ–Լիբանանեան տեսակցութիւններ տեղի կ'ունենան։ ԱՍՍԱՄՆ կը սպառնայ։

×

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

Մունթիալ։ Տիէկօ Մառատոնա, Արժանթինի եւ միւսները։ Ֆրանսա կը վերագառնայ Մեքսիկայէն, պրոնզէ մէտալով բայց նաեւ յուսախաբութիւններով։

Հակառակ հրէական բուռն պայքարին Աւստրիացիները կ'ընտրեն Քուրտ Վալտհայմ Հանրապետութեան Նախագահ։

Ֆիլիփէ Կոնզալէս եւ ընկերվարականները կը յաղթեն Սպանիոյ երեսփոխանական ընտրութիւններուն։

Յունիս 16, Սովէթոյի 10–րդ տարեդարձին առթիւ, Հարաւային Ափրիկէի մէջ կը հռչակուի պաշարման վիճակ։ Ամբողջ երկրին մէջ ընդհանուր գործադուլ եւ ընդհանուր դրաքննութիւն։

Պէյրութի ժխորէն զուրս կուգան Ֆրանսացի երկու պատանդներ՝ Ֆիլիփ Ռոչօ եւ Ժորժ Հանսէն։ Կը մնայ հօթը հոգի, որոնցմէ ոմանք 1985 Մարտէն ի վեր։

Մահազրութիւն։ Նոյն օրը կը մեռնին Յորկէ Լուիս Պորժէս արժանթինցի մեծ բանաստեղծը եւ Պենի Կուտման ճազի ծանօթ դէմքը։ Եւ մի քանի օր յետոյ Քոլիւշն է որ կը մահանայ։ Երգիծախօսը՝ զոհ արկածի մը, խորհրդանիշ մըն էր ընկերութեան մը։

Գայթակղեցուցիչ որոշում մը։ Եւրոպայի Յորհրդարանի Քաղաքական Յանձնախումբը ընդունեցաւ ճեռնհաս չի նկատեր Հայկական ցեղասպանութեան հարցը քննելու համար։ Բացայայտ դաւ մը որ կուզայ հաստատելու, եթէ հարկ էր, թէ Հայերը ուելի կը խանդարեն քան կը հետաքրքրեն։ Աչիկա անշուշտ պատճառ չէ որ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած Մերձաւոր և Միջին Արեւելքի պատմութեան հարցերու նուիրուած համագումարին, խորհրդային պատմաբաններ միաճայնութեամբ հաստատեն Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը։

Պարսկահայութիւնը դէմ յանդիման իր դժուարութիւններուն։ Այս անգամ Թեհրանի ոստիկանութիւնը արգելք կը հանդիսանայ Մայիս 28–ի առթիւ կատարուելիք հանրապետական դահաբանական մաղթանքի արարողութեան։ Պարսկական հեռատեսիլէն քրիստոնեաները կը կոչուին՝ առոր կենդանի։

Ազգային համակամութեան դեղեցիկ օրինակ մը։ Լիբանահայութիւնը հակառակ իր տագնապալի օրերուն եւ ժխոտակ պայմաններուն կը բանայ հանգանակութիւն Ս. Ղազարի փրկութեան համար։ Իսկ այլուր, հանգանակութիւնը իր «հանգարտ» ընթացքը կը չարունակէ։

(Շար. 2)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՄԻԿԷԼ ՍԷՐՎԱՆԹԷՍ

Յարուեաչ մօրուք մը ու բարակ դէմք մը ունէր Միկէլ Սէրվանթէս, որդին էր քասթիլյան վիրարոյժի ու հարուստ դեղձկուհիի մը։ Ծնած էր 1547–ին, եւ մեռած՝ 1616–ին, Ու. Շէյքսփիրի հետ նոյն տարին։ Քան տարեկանին ուսանող է Մատրիտ, քանչորսին, Իտալիա՝ դինուոր, երեսունին, Ալժէ գանատարկուած, քառասունին Անտալուզիայի մէջ պաշտօնեայ։ Համբաւը իրեն կը հասնի քանի մը չարթուան մէջ, գրեթէ վաթսուն տարեկան – նին, գործով մը, որ կը հարատացնէ հեղինակը։

Բառական անկայուն, ու փոփոխութիւններով հարուստ կեանք մը կը վարէ։ Այդ չրջանին սպանական վարչամեքենան Իսպեռական թեռակզդիչն բառական դուրս տարած է իր սահմանները։ Մարդիկ կան, որոնք պաշտօնի մը տիրացած են, եւ ուրիշներ, որոնք իրենք թէ տիրացած են։ Վիրարոյժ Սէրվանթէս կը պատկանի երկրորդ խումբին. եւ ի՞նչ էր որ վիրարոյժ մը այդ չրջանին. սափրիչէ մը քիչ մը աւելին։

Պարտքերու մէջ խեղդուած, խլացած վիրարոյժը իր ակնկալած մեծարանքը պտնելու յոյսով, իր ընտանիքը առած կը ակսի չրջապտութեան։ Այս թափառումները կը տեւեն տասը պատանութեան ամբողջ չրջանին։

Այդ չրջանին կարեւոր է ծագումի պարագան. եւ վարկաբեկիչ բան է հարըստութեան ակր չեղողներու համար, իբենց «սրեան հարազատութիւն»ը փաստած չըլլալ։ Ու այս կարգի երիտասարդներ, ենթակայ՝ հրեայ կամ դաւանափոխ մահմետական նկատուելու վախին, արքունի ծառայութեան մէջ ցած աստիճաններ միայն կրնային գրաւել։

Միկէլ կ'ընտրէ դէնքի ասպարէզը։ դինքը կանխած է եղբայրը, որ կը սպաննուի 1600–ին, պատերազմի մը ընթացքին։

1567–ին Միկէլ իր զրական ձիրքերուն պատճառաւ յանձնարարուած աչակերտ մըն է համալսարանի ուսանող պատրաստուղ վարժարանի մը տեսուչին՝ Լոփէզ տէ Հոյոսի։

1569 Սեպտեմբերին արքունի հրամանագրով մը բանտարկութիւն կը պատնջուի Միկէլ Սէրվանթէսի մը համար։ Ան կ'ամբաստանուի մեռնամարտի մը ընթացքին որմնադիր մը վիրաւորած ըլլալով։

Մեկնելով դիւանները մէջ գտնուած այս փաստաթուղթէն, կենսագիրները կը հետեւցնեն, թէ խօսքը կը վերաբերի Տոն Քիշոթի հեղինակին, ասով բացատրելով նաեւ անոր յանկարծակի Իտալիա մեկնումը։

Յաջորդ տասնամեակը պատմական կարեւոր չրջան մըն է. չուրջ երեսուն տարուան խաղաղութեան փակագիծ մը եւրոպական Օսմանեան կայսրութեան գահակալը՝ Սոլիման, կ'որոշէ կրկին ձեռնարկել Ա–

նախորդ բեւեռուքը նուաճելու։ 1570–ին գամաքահանում կը կատարէ Կիպրոս, ահուղողի մատնելով քրիստոնեայ աչխարհը։

Քրիստոնեայ ուժերու միացումով կը կազմուի նաւատորմ մը ծովակալ Անտրէա Տորիայի հրամանատարութեան ներքեւ, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Սէրվանթէս։ Հակառակ հիւանդ ըլլալուն կը մասնակցի բախումներու, եւ կը վիրաւորուի։ Ապաքինելէ ետք միջոց մը եւս կը մասնակցի ծովային կռիւներու, ապա կ'որոշէ Սպանիա վերադառնալ։

Սակայն ճամբան իր ու եղբօրը գտնուած նաւը փոթորիկի մը բռնուելով, կ'իյնան բարբարոսներու ձեռքը, գերի են Ալժէ քաղաքը, որ ծովահէններու բոյն մըն է եւ կը գտնուի Թուրքերու ձեռքը։ Հինգ տարուան ընթացքին 4 փախուստ կը փորձէ։ Թէեւ կեանքը այնքան ալ ցաւոտային չէ հարուստ բանտարկեալներու համար։ Եւ Սէնվանթէս կարծել կուտայ, որ հարուստ մէկն է ինք։ Ընտանիքը կը պարտաւորուի փոխ առնել երկու եղբայրներու համար պահանջուած փրկագինը. նախ եղբայրը ազատ արձակել կուտայ Միկէլ. ինք 1580–ին Սպանիա կը վերադառնայ։ Կրկին կը սկսի չաճախել Մատրիտի թատերական ու գրական չրջանակները ուր կը ծանօթանայ Անա Ֆրանքա կոչուած երիտասարդուհիի մը ու աղջիկ մը կ'ունենայ անկէ։

Ասոր տալով դժուարին կացութենէ մը, կը հասնի Էսքիվիաս, հոն կ'ամուսնանայ (1584), սակայն չուտով կը ձանձրանայ ու երեք տարի ետք կը լքէ ընտանիքը։

1587–ի գարնան Ֆիլիփ Բ. նաւատորմ մը կը զինէ. «Անպարտելին՝ Արմատա» կը բաղկանայ 300 նաւերէ ու 30 հազար մարդոցմէ, պիտի պատերազմի Անգլիոյ դէմ։ Ցորենի պաչար մը անհրաժեչտ է այս արչաւանքին համար, ու Սէրվանթէս պետական գրասումի պաչտօնեայ կը դառնայ։ Ան գիւղական չրջաններէ ցորեն պիտի հաւաքէ հաստատումի մը խոստումով։ Եւ որովհետեւ նախապէս կատարուած խոստումները չեն յարգուած, միջոցները կը պատահին։ Հինգ տարի ետք երբ գրասումը կը վերջանայ, Սէրվանթէս սուտ մը իսկ չէ յայտնած մէկ կողմ դնել։

Կը վերադառնայ Մատրիտ, կը չաճախէ գրական չրջանակները, մէկ կողմէ ալ գործ փնտռելով։ 1594–ին հարկահաւաք կը կարգուի։ Պէտք է 2·5 միլիոն մարավէտիի գումար մը հաւաքէ անվճար մնացած տուրքերէ, Կրանատայէն եւ չրջաններէն։ Մոթրիլի մէջ մարդիկ կ'ըսեն, թէ պարտք չունին, այլ կորսնցուցած են իրենց ստացագիրները։ Սէրվանթէս կ'ընդունի որ պահանջուած գումարին մէկ մասը վճարուած ըլլայ, իսկ մնացածը կը գտնէ։ Գանձումները կը վստահելի սեվիլյի վաճառականի մը ու կը բռնէ Մատրիտի ճամբան։ Հոն տեղեակ կը գտնայ, որ Մոթրիլի հարկատուները նենգ խաղ մը խաղացած են իրեն, կ'ուզէ վերադառնալ, սակայն ճամբան լուր կ'առնէ նաեւ, որ Սեվիլյի վաճառականը իրեն պահ տուած գումարը առած, խոյս տուած է։

Ամէն բան կը բարգանայ դարձեալ Սեվիլյայի մէջ, երբ գատաւորը իրմէ կը պահանջէ ոչ միայն հաւաքած ու վճառականին յանձնած գումարը, այլեւ ամբողջը, զոր պարտ էր հաւաքել։ Նման գումար մը հայթայթելու անկարող է Սէրվանթէս. կը բանտարկուի։ Երկու ամիս բանտը կը մնայ։

Անուրանալի է, որ բոլոր այս արկածախնդրութիւններու ընթացքին ան նիւթ ու տիպարներ հաւաքած է իր գործերուն համար։

1605–ի առաջին օրը լոյս կը տեսնէ «Տոն Քիշոթ»ը։ Աննախընթաց յաջողութիւն կ'ունենայ։ Շուտով պէտք կ'ըլլայ նոր տպագրութեան ձեռնարկել։ Առաջին հրատարակութիւնը եղած է 500 տպաքանակով. եւ մինչ երկրորդ հրատարակութեան պատրաստութիւնները կ'ընէին, առաջին տպօրինի հրատարակութիւնները կ'ողողեն հրատարակը, հաւորներ կը ղրկուին մինչեւ Փերու։

Ցունիսին, դահաժառանգի մը ծննդեան տօնակատարութիւններու տողանցքին մէջ տեղ կը գրաւեն նաեւ Տոն Քիշոթ եւ Սանչօ Փանսա։ Անոնք ծանօթ են նաեւ անդրագետներու։ Ցաջողութիւնը ակներեւ է։ Կը պատմուի, որ թագաւորը տեսնելով ուսանող մը, որ քթքթոցներ կ'արձակէ, կ'ըսէ իր չուրջինները. – «Այս ուսանողը կամ խելքը կորսնցուցած է, եւ կամ Տոն Քիշոթ կարդալով զրադած է»։ Սէրվանթէսի գիրքը արդիական առաջին վէպը չէ միայն, այլ նաեւ առաջին պէտք – սելլըր մը։

Ա. Թ. Թ.

ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆ ՕԹԷՐՕ

Իր արտակարգ գեղեցկութեան համար, զինք կոչած են «Լա պէլ Օթէրօ»: Երջանիկ չէջանին – Լա պէլ Էփօք – գեղեցկութեան ամէնէն զգլխիչ թագուհիներէն մին էր ան: Շատ կանուխ, տասնեւչորս տարեկանին, կը լքէր իր զիւղ ծննդավայրը՝ Կալիա, եւ կը մեկնի Պարչելոնա:

Բարձրահասակ, հիանալի կազմուածքով, մատղսած էր այդպիսով խոյա տալ թչուառութենէ, ու իր մարմնոյն շնորհներուն լ'ղին, դիպել հարստութիւն: Գեղանի Սպանուհին, Քարոլինա Օթէրօ, ամէն բան էր· գերասանուհի, երգչուհի, պարուհի ու նաեւ ցոփակեաց: Լրագրողի մը ըսած էր որ, եթէ ամբողջ գրամը կորսընցուցած չըլլար խաղարաններուն մէջ, գայն պիտի յատկացնէր պոռնիկներու յաւուր համալսարան մը կառուցանելու, որպէսզի աշխարհի ամէնէն հին արհեստը կիրարկող հանրակինները, ինչե՛ր, ինչե՛ր սորվէին...: Պարչելոնայէն վերջ, զինք կը գտնեն Մարսէյլ, ուր ան կ'երգէ Փալէ տը Քրիսթալի մէջ: Իր հիացողները զիրար կը հրմշտկեն իր օթեակին մէջ: Բայց Նինա, իր աչքերը կը սեւեռէ մի միայն ամէնէն հարուստներուն: Զայն կ'առաջնորդեն Մոնթէ – Գարլօ, ուր առաջին անգամ ըլլալով իր կեանքին մէջ, կը մտնէ դրօսավայր – խաղարանին մէջ – քաղինօ–: Առանց խաղին որեւէ հասկացողութեան, կանանչ գորգին վրայ կը գեռեղէ փոքր մեռաղը կարմիրին վրայ, ու կարմիրը կ'ելլէ քանեւեւութ անգամ յաջորդաբար: Այդ տարօրինակօրէն բախտաւոր առիթը, իր մէջ կ'արթնցնէ, այդ պահէն սկսեալ, խաղալու կիրքը, որ ղինք պիտի չլքէր երբեք: Քարոլինա կ'որոշէ նետուիլ դէպի Փարիզ, լոյս քաղաքը, ուր կը փայլին արդէն, իրենց փառաւոր ազամանդներով դիչերային բոլոր թագուհիները, Քլէօ տը Մէրոտ, Լիան տը Փուժի եւ Էմիլիէն տ'Ալանսոն: Քանի մը չաբաթներու ընթացքին, Լա պէլ Օթէրօն, կը հաւասարի արդէն յիչեալներուն:

Իրիկուն մը յանկարծ, հռչակաւոր Մաքսիմ'սի մէջ, հրաւառ դեղանին կ'նստուի սեղանի մը վրայ եւ մերկ ոտքերով հոն կը պարէ Ֆանտանկոն այնպիսի զրգռիչ խոյանքով, որ այն առենի նչանաւոր ծաղրանկարիչ Սէմ, զայն դիտելով, պիտի խոստովանէր, – այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ գիստերս կը կորմրէին–: Ամէնուն մատչելի չէր Լա պէլ Օթէրօն. տասը հազար ոսկեայ ֆրանք պատիւ ունենալու համար հետը գիչերելու: Ինք կը կրկնէր, հարստութիւնը կուգայ քնանալով ... պայմանաւ չննջել առանձին: Թագաւորներ ու կայսրեր ծունկի են եկած իր առջեւ ու տոզանցած իր անկողնին ընդմէջէն: Պելժիոյ թագաւոր Լէոփոլտ երկրորդէն, Վիլհելմ երկրորդ, կայսր Գերմանիոյ, Նիքոլա երկրորդ, ապագայ ցար, Իրանի չահ՝ Միւզաֆար – էտ – Տին, Կալլէսի Իչխան, ապագայ Թագաւոր Էտուարդ եօթներորդ, բոլորն ալ գայն կ'ողողէին ագամանդներով, ոսկե – զննիներով եւ լեռնակուտակ հնչուն դրամներով: Բայց գափնին կը պատկանէր Ադրիատիա Պրինի:

Արիատիա սոսկալի կերպով տգեղ է, կ'ըսէր ան, ու կը զգենու անմաքուր կերպարանքով, ու չատ քիչ անգամ ինձ կը նուիրէր անարժէք ոսկեղէն մը եւ ծագիկներ: Սակայն եւ այնպէս մեծ սիրահար մըն էր· սէրը կ'ապրէր ուժ անգամով մէկ գիչերուան մէջ ... այո՝ այր մարդ մըն էր, իսկական...:

Ընդհանրապէս անանկացած կամ չատ ազքատ սիրողները անդթօրէն կ'արտաքսէր:

Կայսին որ զրկուած իր հրապոյրը վայելէլ, յուսալքութեան տաղնապով, անձնասպան կ'ըլլային իսկ, ատրճանակի դնդակը ուղղելով իրենց գլխին, ինչ որ ամերիկեան մամուլին մէջ, զեղեցկուհի Օթէրօն, յորջորջուած էր կէս կին, ծովանոյշ, անձնասպանութեան մղող ... մակդիրով, «սիրէն տը սիւիսիտ»: Բայց, մեծ պատերազմին ծագումով, մարդիկ ուրիչ պատճառներ պիտի ունենային մեռնելու համար եւ այլեւս իրենք գիրենք պիտի չսպաննէին զեղուհի Օթէրօյին համար: Քարոլինա Օթէրօյի գայթակղեցուցիչ ասպարէզը վերջ գտած է այլեւս: Բայց հանգստեան կոչուած արկածախնդիր կինը տակաւին չատ հարուստ է: Կը հաստատուի Ֆրանսայի հարաւային գօտիին մէջ, ուր կ'ունենայ հոյակապ դղեակ մը: Աւա՛ղ, խաղավայրերը չատ մօտիկ են իր բնակարանին:

Դղեակ, յարկաբաժին եւ ոսկեղէններ, չատ չուտով պիտի չողիանան կանանչ գորգերուն վրայ, ծովամոյն իր խաղալու կիրքին կրակով, որ մէկ գիչերուան մէջ, իրեն կորսնցնել պիտի տար նաեւ բազմաթիւ միլիոններ: Գեղեցկուհին իր երկրաւոր կեանքը կը վերջացնէ Նիսի պարտունակ պանդոկի մը մէջ 96 տարեկանին, 1965–ի Ապրիլ 10–ին, իր ժգտունած չիչատակներով, որոնց մէջ իր նկարը ապրպարուած ցարին կողմէ, դեղնորակ պատկերներ եւ անարժէք զարճած ոսկեղէններ: Այդ բոլորը պիտի ծախուին աճուրդով հազար ֆրանքէ պակաս: Այս էր ողորմելի վախճանը անոր, որ եղաւ դարուն ամէնէն համայիչ եւ վտանգաւոր սիրարանողը:

Քաղեց՝ ԳԵՂԱՄ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի հանդիսութիւն մը, նուիրուած՝ նկարիչ Փօղ Կիրակոսեանի: Ներկայ եղած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան ներկայացուցիչ Անդրէաս Եպիսկոպոս Պետոզլեան, եկեղեցական թէ պետական անձնաւորութիւններ: 60–ամեայ արուեստագէտին կեանքն ու գործը ներկայացուցած է քանդակագործ Զաւէն Յարչեան: Լիբանանի Գեղարուեստից Ակադեմիայի պատասխանատուներէն Ժոզֆ Ասպու Ըրզք զրուատած է (արաբե – րէն) Փօղ Կիրակոսեանի տաղանդը: Արուեստարան Ժոզֆ Զաարուր բնորոչած է (ֆրանսերէն) Կիրակոսեանի գոյներուն եւ գիծերուն ուժականութիւնը, անոնց լեզուով ստեղծուած աչխարհը: Գրիգոր Շահինեան՝ յանուն Համազգայինի՝ չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք խօսք առնողներուն, հրաւիրած է Գարեգին Բ.ը իր պատգամը տալու: Հայրապետը բնորոչած է (ֆրանսերէն) արուեստով նրաւճուած աչխարհի մը դռյութիւնը Փօղ Կիրակոսեանի ստեղծած պատառոներուն մէջ, որոնք մարդը կը բարձրացնեն ազօրեայէն, սովորականէն վեր, դէպի ստուածայինին ոլորտները: Իր խօսքի ուարտին, Գարեգին Բ. դնահատելով արուեստագէտին քառասնամեայ վաստակը եւ ծառայութիւնը, Փօղ Կիրակոսեանի չնորհած է «Մեսրոպ Մաչտոց» չքանչանը:

×

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒՒ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցւոյ յարակից Ցարութիւն Ամբրա Պէզճեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, նչուած է կեդրոնականի բաժակի պահը: Հանդիսութիւնը վարած է տօքթ. Հերմոն Արաքս: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Սանուց Միութեան առենապետ Սարգիս Գիւլէկէչ: Ինամակալութեան առենապետը՝ Տօքթ. Արման Զաքըրօղլու, կարդացած է տեղեկագիր մը, անդրադառնալով կեդրոնականի յառաջդիմութեան, անօրէնուհի Օր. Սիլվա Գուլումճեանի գնահատելի գործունէութեան: Ցորելենական Յանճնախումբին առենապետը՝ Տօքթ. Մարաիրոս Ենիեորկան, անդրադարձած է կեդրոնականի 100–ամեակի հանդիսութիւններուն, տարուած աչխատանքներուն եւ իմաոյ հրատարակուելիք Յուշամատեանին, որ կը բազկանայ 600 էջերէ: Արտասանած է Սիլվա Կոմիկեան:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ն. Փալանճեան ճեմարանի «Դանիէլ Վարուժան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է հին ու նոր չրջանաւարտներու հաւաքոյթը: Խօսք առնելով Տիկին Սօսի Փայլեան – Սիւլիւքճեան, յանուն Վարչութեան, ողջունած է նոր չրջանաւարտները եւ զանոնք կոչած «Լեւոն Պէրպէրեան սերունդ»: Խօսք առած է նաեւ Ցակոբ Ժամկոչեան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՆՈՐԹ ԷՆՏՈՎԷՐԻ (Միացեալ – Նահանգներ) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է Հ. Ց. Դ.ի 96–րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Լովըլի կոմիտէին: Հանդիսութիւնը վարած է Արա Ճղնաւորեան: Խօսք առած են զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները: Բանախօսած է Կրէկ Պետեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է Պոսթընի Համազգայինի «Էրեբունի» պարախումբը:

×

ՊՈՍՏՈՆ «Եերաթոն» պանդոկին մէջ, Դեկտեմբեր 22–ին, տեղի ունեցած է Գեղարուեստական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Կեդրոնականի 100–ամեակի Յանձնախումբին: Հանդէս եկած է օփերային մեներգչուհի Տիկին Ալիս Մանուկեան՝ օտար երգահաններու գործերէն զատ մեկնաբանելով նաեւ երգեր Պատմագրեանէ (Օրօր), Մելիքեանէ (կարմիր վարդը), Ս. Գարամանուկեանէ (Աչնային), Ժան Ալմուխեանէ (Սէր), Միրզոյեանէ (Երազ տեսայ) եւ Ժողովրդական Ծիծեռնակը: Յայտագրի աւարտին, ներկայ բազմութիւնը բոլորուած է պիւֆէի չուրջ: Ձեռնարկը վերջինը եղած է կեդրոնականի հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած հանդիսութիւններուն:

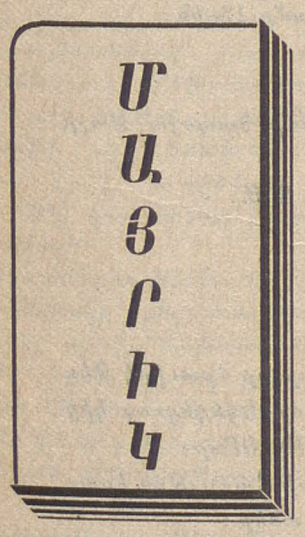
×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի կեդրոնը, Դեկտեմբեր 12–ին, տեղի ունեցած է Արամ Հայկազի նուիրուած գրական երեկոյթ մը: Դասախօսած է Գրիգոր Շահինեան՝ երեք բաժիններով տալով գրաղէմին կեանքն ու գործը:

×

ՊՈԼՍՈՑ Արամեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12–ին, դասախօսած է Պերճ Իրգեան՝ «Հայկական մանրանկարչութիւնը» նիւթին չուրջ: Ցուցադրուած են նաեւ լուսապատկերներ հայկական մանրանկարչական արուեստի նմոյչներէ եւ բանախօսին աչխատանքներ վերարտադրութիւններէն:

— «ԾԱՌԱՉ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Անլսելի ձայնով մը մրմնջեցի.

– Կը քնանա՞ք:

Կարծեմ ես իսկ չլսեցի իմ ձայնս: Գիչերուան անթափանց, ցուրտ լռութենէն խուճապահար, սարսռափած, ուզեցի Գայեանէն գոնել: Ան, ահա՛, փրկութեան լաստս էր: Ձեռքս երկարեցի դէպի իր զըտնուած անկիւնը, սակայն պարապութիւն միայն կար: Կծկուած իր անկիւնը, իմ հաւատքենէս դուրս կը մնար ան: Այս անգամ աւելի հնչուն ձայնով մը կրկնեցի.

– Կը քնանա՞ք:

Իր տուփէն արձակուած լարուած զսպանակի մը պէս դուրս նետուեցաւ իր վերմակին տակէն: Վառեցաւ լոյսը, որ չլացուցիչ թուեցաւ ինծի, եւ որ մեր սենեակին միակ լամբն էր պարզապէս: Մայրիկ, Աննա մօրաքոյր իրենց անկողնին մէջ նստած, մտահոգ ինծի կը նայէին, ելլելու պատրաստ: Հայրս խոր քունի մէջ էր:

– Ազէկ չե՞ս. բա՞ն մը կ'ուզես:

Այս պարզուկ, սիրոյ փշրանք բառերը դիս ձերբազատեցին դիչերուան սոսկերներէն:

Պէտք չունեցայ այն չիմար պարիկին, որ կ'անցնէր երեւակայական քուներ բաչխելու համար: Մեծերու կողմէ պզտիկներու համար հնարուած քնարերներու այս գինաչարէն ես կը նախընտրէի թարի դէմքերը իմ սուրբ պահակներուս. Մայրիկիս, Աննային ու Գայեանէին: Սիրոյ երրորդութիւն այս երեք մայրերս նոյն զուրգուրանքով, չփոթած, նստած իրենց անկողիններուն մէջ, համբերութեամբ արթուն կը հսկէին, որ քնանայի: Հեռուհեռէ այս տեսարանին գիծերը մեղմացան, ապա անչքացան քաղցր մշուշի մը մէջ: Կը քնանայի:

×

Առաջին քերուրտուքը զգացի վիգիս կամ դէմքիս վրայ տեղ մը, սակայն բնազդական մղում մը ինծի մեքենաբար քերել տուաւ այդ կէտը, առանց արթննալու: Քունի մէջ թաղուած էի, ու խայթուած բազմաթիւ կէտեր պէտք եղան միաժամանակ, որպէսզի արթննամ:

Կիսամութին մէջ – լուսամփոփին վրայ անձեռոց մը նետեր էին, անկասկած զիս չարթնցնելու համար – կը նչմարէի մօրս, Աննային ու Գայեանէին անկողնիս վրայ հակած ուրուականները: Հայրս եկաւ, փոքր դոյլ մը ջուրով ու դրաւ գետին:

– Մի՛ վախնար ... բան չկայ:

Այդ պահուն էր, որ հակառակ քունով ծանրացած ըլլալուն, աչքերս տեսան առաջին միջատը: Սուրճի հատիկի մը մեծութեամբ, նոր ծծած արիւնով ուռած, սպիտակ աւանիս վրայ յամրօրէն կը յառաջանար ան: Հայրս թերթ մը թուղթ դրաւ անոր ճամբուն վրայ. կեդանին վրան ելաւ. հայրս թուղթը բռնեց դոյլին վրայ, ծռեց, կեդանին սահեցաւ, ինկաւ ու ջուրին մէջ խեղդուեցաւ: Մանաւանդ պէտք չէր ճմռել զայն, սաւանին վրայ արիւնի հետք մը չձգելու եւ զազրելի հոտէն խուսափելու համար:

Սակայն մշուկը մեկնակետ մակարոյծ մը չէ: Գիչերային այս փոքրիկ արիւնարբուներու ամբողջ հորդայ մը արչաւած էր մեր անկողիններէն ներս: Ծռած, թուղթի կտորներ մեր ձեռքը, բոլորս ալ կը մասնակցէինք այս տարօրինակ որսին, որ չէր վերջանար: Մակաբուծագիտական ուսումս այդ գիչերը սկսաւ, գործնական աչխատանքով: Մօտէն կը տեսնէի արիւն ծծող այս միջատները, իրենց 6 ոտքերով, որոնք կը չարժէին միաժամանակ, անուղղ փնտռելով մարդկային մորթին վրայ, որ իրենց նախընտրած միջավայրն էր, քան որեւէ ուրիչ մը: Իրենց զպայտրանքներու օժանդակութեամբ մակերեսը կը հետախուզէին, դանելու համար իրենց ախորժակին յարմար մասը: Անկէ ետք կը սկսէին խայթել ու ծծել:

Իրենց խայթուածքն ու ծծելը ցաւ չէին պատճառեր, այնպէս որ կրնային հանդիստ մը հեռանալ ու չենթարկուիլ իրենց զոհին անմիջական հակազդեցութեան: Քերուրտուքը քանի մը րոպէ ետք կը սկսէր, արթնցնելով ենթիկան, իր մորթին վրայ փոքր ուռուցքով մը, որ յաջորդ առաւօտ կ'անհետանար: Սակայն արնախումբ ուռած ու փքուած իր ընթրիքէն, այնքան յամրօրէն ու անճարակութեամբ կը յառաջանար, որ կարելի էր բռնել, ոչնչացնել զայն, յետոյ քնանալ փորձել, մինչեւ որ ծծիչները պարզած, յարձակումի պատրաստ երկրորդ բանակ մը հասնէր:

(Շար. 16)

(Շար. Ա. էջէն)

րէն սկսած կարելի է նկատել: Պէտք է դիտնալ, որ պերման կառավարութիւնը որոշած է ի դին ամէն բանի արգիլել նըման պարագայ մը եւ բացարձակապէս դէմ է այդպիսի կարգադրութեան մը»:

Գերման կառավարութիւնը երբ իր տեսակէտը կը պարզէր այս գեկոյցով, միւս կողմէ կը պահանջէր նաեւ որ Օսմանեան Պետութեան ալ կարծիքը առնուէր այդ մասին, անպայման: Պերլինի իշխանութիւններուն կողմէ բերուած այս առաջարկը վեց Պետութիւններու պատուիրակութեանց կողմէ խորհրդակցական ժողովի մը դումարման փափաքին կը կապէր: Դեսպաններն ալ կ'որոշէին բանաձեւը լայնքին ու երկայնքին քննարկելու համար զայն փոխանցել իրենց աւագ թարգմաններուն:

Թարգմանները, Յուլիս 3–ին ժողով կը դումարեն Աւստրիական դեսպանատան Ենիգիւղի ամարանոցին մէջ: Այդ ժամանակամիջոցին, Բարձրագոյն Դուռն ալ կ'որոշէ Օսմանեան կայսրութեան հոգամասերը բաժնել վարչական վեց շրջաններու, որոնցմէ ամէն մէկը կը ղեկավարէր Ընդհանուր Քննիչի մը հսկողութեան տակ եւ այս վարչական նոր կարգադրութիւնը կը հաղորդուի չահագրգիռ Պետութեանց: Խորհրդակցական ժողովին մէջ, առաջին առթիւ Գերմանիա եւ իր դաշնակիցները կ'առաջարկեն ռուսական բանաձեւին քննարկումէն առաջ ձեռք առնել Օսմանեան Պետութեան կողմէ կատարուած վարչական նոր կարգադրութիւնը եւ հարցին մօտենալ այդ իրողութեան լոյսին տակ, բայց Համաձայնական Պետութիւնները, այսինքն՝ Ռուսիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա բացարձակապէս կը մերժեն այդ առաջարկը, հետեւաբար Ռուսիոյ կողմէ, ներկայացուած բանաձեւին քննարկումը կը սկսի յիշեալ խորհրդակցական ժողովին մէջ»:

ՈՉ ՄԷԿ ԱՐԴԻՒՆՔ

Ենիգիւղի հանդիպումները, որոնց ճեռնարկուած էր Յուլիս 3–ին, որոշ ընդհատումներով չարունակուեցան մօտաւորապէս երեք շաբաթ, բայց Իտալիոյ պատգամաւորը բնաւ չմանակցեցաւ խօսակցութեանց, թէեւ ամէն անգամ որ կարծիք յայտնուեցաւ, միշտ համամիտ ու համակարծիք գտնուեցաւ գերման եւ աւստրիացի իր պաշտօնակիցներուն: Ուստի, իտալական կառավարութիւնն ալ կը բաժնէր Պերլինի կարծիքն ու մտահոգութիւնները, պահանջելով որ անպայման նկատի առնուին Պոլսոյ կառավարութեան կողմէ կատարուած վերջին վարչական կարգադրութիւններն ալ, այդ նպատակաւ ալ Յուլիս 23–ին հետեւեալ գրաւոր գեկոյցը հրատարակեցին պաշտօնապէս, – «Հայաբնակ նահանգներուն մէջ, ուր կը մտածուի կարգ մը բարենորոգումներ կատարելու մասին, յարմար պիտի ըլլար նման քայլ մը առնելէ առաջ նկատի ունենալ Օսմանեան իշխանութեանց կողմէ հրատարակուած նոր վարչական դրութիւնը եւ Բարձրագոյն Դրան հաւանութիւնը անպայմանօրէն առնել կատարելի այդ կարգադրութեան համար»:

Եւ որովհետեւ կարելի չեղաւ որեւէ համաձայնութիւն գոյացնել կողմերու միջեւ ու բոլորն ալ պնդեցին իրենց տեսակէտներուն վրայ, բանակցութիւնները խզուեցան ու ժողովը ցրուեցաւ առանց արդիւնքի մը յանգելու:

(Շար. 4 եւ վերջ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տիկին Մարիւթ Պէքեան եւ Օր. Սիլվա Յակոբեան 500 Ֆ. իրենց եղբօր՝ Պետրոսի զաւկին վահէի ծննդեան առթիւ, Տիկին Թագուհի Երկանեան 200 Ֆ. Դպրոցին:

×

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները Ազգ. Մխիթեան կը նուիրեն.– Սէն – Մօրիսէն՝ Պր. Յակոբ Գրիգորեան 2000 Ֆ. դպրոցին, 1000 Ֆ. Հայկազեան Միութեայ վարժարանի աշակերտութեան համար, եւ 500 Ֆ. Եկեղեցւոյ:

Մերիպէլ–էն՝ Տէր եւ Տիկին Գասպար Նորատեան, Եդուարդ Նորատեանի ապաքինման առթիւ 500 Ֆ. Եկեղեցւոյ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Անիէռ – Պուա – Քոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Յունուար 12, երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne, ASNIERES

Տիկին Հրաչիկ Մարանճեան,
Օր. Անթուանէթ Մարանճեան,
Տիկին Անահիտ Սանթամա – Մարանճեան եւ զաւակները՝ Լորէնձօ եւ Իզապէլ,
Քրիք ընտանիք (Լոնտոն),
Մարանճեան ընտանիքներ (Լենինական եւ Լենինգրատ),
Զաւոյեան ընտանիք (Երեւան),
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՐԱՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 3–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Յունուար 8, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Մահազդ չսպասողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

Տիկին Սիրանոյշ Եսայեան,
Այրի Տիկին Զարուհի Արթինեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Անգինէ Պայպուրթլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Սուրէն Պայպուրթլեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թեւոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարաօղլանօղլու,
Օր. Օր. Լիւսի եւ Ասղիկ Տէր – Պարսամեան,
Օր. Շաքէ Գայմադեան,
Տէր եւ Տիկին Վահան Կարապետեան,
Պր. Մօրիս Վաթէլ եւ զաւակը,
Պարտիզպանեան ընտանիք,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զարմիկին, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 29–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Յունուար 8, ժամը 13·45–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Իվրի – Փարիզիէն դերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

ՎԻԷՆ

Յունուար 11, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Սէն – Թէօոոր մատրան մէջ, Ս. Ծննդեան ոտնի առթիւով, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի Ջրհօրնէքի աւանդական արարողութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի եւ շրջանի մեր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս հանդիսաւոր արարողութեանց:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶ

Փարիզի մասնաճիւղ Խաչուհիներու ձեռքով պատրաստուած համադամ՝

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

կազանդի մրգեղէն, չամբանները...

Գեղարուեստական բաժին:

Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին,
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:
17, rue Bleue, 75009 Paris
Ճաշագին՝ 150 Ֆ.:

— DEDICACE DE LIVRE —

le SAMEDI 10 JANVIER de 15h30 à 18h30
dans les studios de RADIO ASK
77, rue La Fayette, 75009 Paris
aura lieu une
SÉANCE DE VENTE ET DÉDICACE
du livre de GUILLAUME HAMALIAN
« *J'AIME LA POLITIQUE* »
entrée libre

– ԹԷՕԱՍԵՂԱՆ –

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի «Վոլա Սաունի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, նոր տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւով, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 15–ին Պուլվար Օտտոյի Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Շահան Վահանեան 1000 Ֆ.:

×

ՓԱՐԻԶ. – Արամ Պետրոսեան 100 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պր. Զ. Խաչիկեան (Իսի) ամանորի առթիւ կը նուիրէ. – 500 Ֆ. Որբերու Օգն. Մարմնին, 300 Ֆ. կապ. Խաչի Իսիի մանաճիւղին, 300 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին եկեղեցւոյ, 300 Ֆ. Փարիզի հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ Մայր եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արամ Մուրատեան 300 Ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) Մարտիրոս Օհանեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլէն Խօրէնեան ընտանիքը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Լիւսի Օհանեանի, Տիկին Վարդուհի Օհանեանի, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ալքալեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց զաւկին, ամուսնոյն եւ ազգականին՝ Մարտիրոս Օհանեան կրկնծայի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Տօնածառ

Սէն – Ժերմէն Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցի ամանորի հանդէսը, Շաբաթ, Յունուար 10, ժամը 21–ին դպրոցին սրահը:

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Ղեկավարութեամբ, ուսուցիչներ՝ Տիկին Մայոտ Կարապետեանի, Պր. Խաչիկ Եըլմազեանի եւ Եղիշէ Քհնյ. Փանոս – Հանի:

Երգ, արտասանութիւններ եւ զուարճալի մը աշակերտներուն կողմէ:

Կաղանդ պապան կը բաժնէ իր բերած նուէրները:

Սէր – Ժերմէն Կապոյտ Խաչուհիներու կողմէ՝ թէյ եւ կարկանդակներ:

Կը հրաւիրուին թաղիս եւ շրջակայքի ծնողքները եւ թաղեցիները անխտիր ներկայ ըլլալու եւ քաջալերելու համար պատասխանատուները եւ աշակերտները:

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ. –

Յունուար 11, Զ· օր Ծննդեան:

Ժամը 10–ին՝ պատարագ կը մատուցի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ԱՄՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

EXCEPTIONNEL

RECITAL DE VIOLON

Sous le Patronage de
Monseigneur Kude NAKKACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris

HAROUTUNE BEDELIAN

PREMIER PRIX
DU CONCOURS DE VIOLON DE LA BBC

NARINÉ HAROUTIUNIAN
PIANO

BEETHOVEN
CESAR FRANCK
KOMITAS
KHATCHADRIAN
HAROUTIOUNIAN

MERCREDI 21 JANVIER à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT
78, rue Cardinet Paris 17e
Métro . Malesherbes

Retrait des places : aux églises arméniennes

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է «Թրիքօ Քլամխս» յանձնախումբէն փոխան ծաղիկի Հայկազուն Թիւթիւնճեանի մահուան առթիւով 2000 Ֆրանք, շրջանի հայկական դպրոցի շինութեան համար:

ՀԱՅԿ· ԾՆՈՒՆԴ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Հայկական Ծնունդը» Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Շաբաթ, Յունուար 10, երեկոյեան ժամը 9–էն սկսեալ: Աստատ կերուխում, հայկական եւ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ: «Կալէք տէ Ռուա»:

Մուտքը ազատ է:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
8 ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

Թուական՝ Կիրակի, Յունուար 11, կէսօրէ հետք ժամը 15–ին:
վայր՝ ԼԷՕՓՈԼՏ ՊԷԼԼԱՆ սրահ
17, Լէոփոլտ Պելլան փողոց — ՓԱՐԻԶ 75002

Գեղարուեստական յայտագիր՝ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի միօրեայ ղպրոցներու աշակերտութեան:

ՀՏՊԻՏ — ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ

Սիրով կը հրաւիրուի հայ գաղութը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ Զեղ Յունուար 11, Կիրակի օր, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, տօնելու աւանդական «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը:

Մասնաճիւղիս նորակազմ «Մանկանց Երգի – Պարի Համոյթ»ի երախաները պատրաստած են երգեր, պարեր ու զուարճանքներ:

«Վարդօ» Թատերախումբը կը բերէ իր մասնակցութիւնը, Յովհաննէս Թումանեանի հատընտիր թատերգութիւններով:

Եւ անշուշտ «Կաղանդ Հայրիկ»ը պիտի այցելէ բաշխելու նուէրները՝ ներկայ բոլոր երախաներուն:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Վիէնի մասնաճիւղին ղպրոցին «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը:

Երգ, պար, տրամախօսութիւն աշակերտներու կողմէ. «Կաղանդ Պապա»ն նուէրներով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող մանուկները:

Կիրակի, Յունուար 11, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին:
Théâtre Municipal

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
8

JEUDI
8 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 395 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.395

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԻԼ

ՉԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԻՐ

ՇԻՐԱՒ ԶՈՒԱՐԹՆԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ

ՖՐԱՆՍԸ Կ'ԻՋՆԱՅ

—×—

Նախարարապետը առաջին հրապարակային ելոյթն ունեցաւ, ուղեվարներու գործադուլէն ի վեր, Եւրոպա Մէկ ճայնասփիւռի կայանէն, հարցազրոյցի մը ձեւին տակ, էլթապաչի հետ: Շիրաք, որ կ'ամբաստանէ Ա.Ժողովքի ընդհ. համաձայնավար կուսակցութիւնը (Սէ – Ժէ – Թէ) եւ դաշնակցութիւնը, վճռական կը մնայ մինչ կը վերաբերի աշխատավարձերուն, չեչտելով թէ երկրին տնտեսական քաղաքականութիւնը չի կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ: Տեղի տալ, կը ճշդէ Շիրաք, պիտի նշանակէր աւելցնել գործադուլկերու թիւը եւ զարկ տալ դրամահոսութեան: Ուղեվարներուն պահանջները, եթէ օրինաւոր են, նախապատուութիւն չեն կրնար ունենալ: Առանձնաշնորհեալ դասակարգի մը կը պատկանին ուղեվարները եւ հարկ է նախ նկատի առնել անոնք որոնք ամէնէն աննպաստ պայմաններուն մէջ են: Նախարապետին տրամաբանելու այս եղանակը չի համոզեր, պարզ է, քանի որ ոեւէ աշխատաւորի համար, նոյնիսկ այն ուղեվարներուն որոնք 9–էն 15 հազար ամսական եկամուտ ունին, առանձնաշնորհեալ մէկ դասակարգ կայ միայն՝ հարուստը: Ամէն պարագայի մէջ, երկրին կացութիւնը ընկերային դեռնի վրայ մինչ խառնակ է: Ոչ բանթողները միաճայնութիւն ձեռք ձգած են, ոչ ալ աշխատիլ ուզողները: Հետեւանքն այն է, որ ամէն ինչ կէս կը բանի, կէս չի բանիր: Այսպէս երկաթուղիին կացութիւնը չի փոխուիր, կառախումբեր կան, բայց խանգարողներ ալ չատ կան, ուրեմն տեղ տեղ բնաւ երթեւեկ չկայ, այլ տեղեր ալ զանազան հարմարութիւններով, ըստ կայարաններու պայմաններուն: Մերթօն, նոյն պատկերը կը պարզէր եւ Երեքշաբթիէն ետք, Զորեքշաբթի ալ, երթեւեկը բոլորովին դադրած էր 2 – 3 դիծերու վրայ, մինչ 50–էն 60% կամ նուազ էր բանող դիծերուն վրայ:

Էլեկտրականութիւն – կազ աւելի երկար եւ չաճախակի ընդհատումներ ունեցան քան ինչ որ կը նախատեսուէր: Զորեքշաբթի օր ալ, ոչ մէկ յոյս կար բարելաւման: Թղթատարն ալ խառնակ պատկեր մը կը պարզէ, տեղ տեղ զոհան կեդրոններուն մէջ, գործադուլի չարժումներ ծայր տուած են:

Երեքշաբթի օր, Սէ – Ժէ – Թէ–ի ցոյցը 40 հազար հոգի ժողված էր ըստ կազմակերպիչներուն, 10 հազար ըստ ոստիկանութեան:

Ինչ որ ալ ըլլայ այս կացութեան վախճանը, նոյնիսկ եթէ մէկ օրէն միւսը դործադուլները վերջ գտնեն, երկրին տրնտեսութիւնը չի կրնար հետեւանքներ չկրել: Ֆրանքը ամէն օր կ'իյնայ եւ իր ամէնէն ցած սակին իջած էր, Երեքշաբթի օր, մառքին բաղդատմամբ: Այդ իսկ պատճառով, Ֆրանսա կ'ուզէ որ Գերմանացիք՝ «իրենց պատասխանատուութիւնները ստանձնեն», այսինքն վերարժեւորեն մառքը, բայց Պոն ալ տրամադիր չի թուիր: Պանք տը Ֆրանսը ոչ մէկ միջամտութիւն ըրաւ չուկային վրայ, Երեքշաբթի օր, ճիշդ այդ նպատակաւ, թոյլ տալով նոյնիսկ որ Ֆրանքը անցնի «Եւրոպական դրամական դրութեան» արձանած նուազագոյն սահը: Ֆրանսա կը նախընտրէ որ Գերմանիա վերարժեւորէ, որպէսզի իր դրամին տրկարութիւնը չատ բացայայտ չըլլայ: Այլ խօսքով, յանցաւորները՝ Ֆրանսացիք չեն, որոնց գործերը լաւ չեն երթար, այլ՝ Գերմանացիք են, որովհետեւ անոնց գործերը լաւ ընթացքի մէջ են...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, մըցակից քաղաքագօրքերու բախումները սասակացան Երեքշաբթի օր: Գլխաւոր ճակատամարտողներն են սուրիական ընկերային – ազգային կուսակցութեան եւ Ճումպլաթի քաղաքագօրքերը:

«ԹՐԲԵՐԼԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՖ» կամ «Թուրքերէնը ինչպէս կը խօսուի հիւանդներու անարին», այս է խորագիրը դասընթացքի մը, որ մանրապիտական բառամթերք մը կը ներկայացնէ 600 էջնոց գիրքով մը եւ 90 վայրկեան տեւող երկու երիզակով, դիւրացնելու համար գերման բժիշկներուն եւ թուրք հիւանդներուն հասկացողութիւնը: Այսինքն, Թուրքը չէ որ (1 միլիոն 600 հազար են Գերմանիա) իր ապրած երկրին լեզուն պէտք է սորվի, այլ Գերմանացին ստիպուած է ... թուրքերէն սորվիլ: Անհանգստութեամբ իր տեսակին մէջ, այս դասընթացքը պատրաստեր է Խանէնի համալսարանը գործակցութեամբ Հեռենանիա – Վէսթվալիայի նախարարութեան:

ՆՈՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ՄԸ՝ կը Շաւտոն սկսաւ լոյս տեսնել Զորեքշաբթի օր, տեսակ մը աշակողմեան Քանառ Անշէնէ: Մինութէն հեռացած խմբագիրներ են, որոնք ձեռնարկած են այս հրատարակութեան:

ԱՊիՃԱՆի օդանաւային արկածէն ազատած երկու ճամբորդներէն մէկն ալ մեռաւ, այլ խօսքով 51 հոգիներէն միայն մէկ հոգի փրկուած է:

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ սկսած է աւեր գործել նաեւ Խորհրդային Միութեան մէջ եւ ըստ ոմն ալ Ներքին նախարարն է «Պրաւդա»ի մրջոցաւ: Մոլիներուն պաշտօնական թիւն է 46 հազար, բայց կը թուի որ չի համապատասխաներ իրականութեան: Ներքին նախարարը կ'ըսէ թէ երկար ատեն թերգնահատուած էր հարցը եւ պատեն ճառ գործած էր տարածման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 10 ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ

1986–ին խորհրդային մարզանքի նուաճումներուն մէջ իրենց արժանի բաժինը ունեցան նաեւ Հայաստանի լաւագոյն մարզիկները, անոնք՝ որոնք ելան համամիութենական եւ միջազգային մրցում – ներու բեմերը, սահմանեցին աշխարհի ու Եւրոպայի մրցանիշներ, մեսաներուս հարուստ աւարով զարդարեցին իրենց կուրծքը: Անոնք նաեւ վստահեցուցին, որ Հայաստանի լաւագոյն մարզիկներու բացեղծած բարի աւանդութիւնները շարունակողներն են եւ արդէն այսօր պատրաստ են ջահը ստանձնելու:

Ահա այս տաք մրցակցութիւնն ու ձեռք ձգուած նուաճումները նկատի առնելով է, որ մարզական լրագրողները մասնակցած են «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ»ի խմբագրութեան եւ մարզական լրագրողներու դաշնակցութեան կազմակերպած աւանդական հարցումին՝ որոշելու համար 1986–ի տասը լաւագոյն մարզիկները:

Դատինեկիրները որոշուած են ըստ ձեռք ձգուած միաւորներու:

1· – Ռոբեր Էմմիեան (6751 կէտ) – *Թեթեւ մարմնամարզ:*

2· – Լեւոն Ջուլֆալակեան (4459 կէտ) – *դասական ըմբշամարտ:*

3· – Ռաֆայէլ Վահանեան (2827 կէտ) – *ճատրակ:*

4· – Մեխակ Ղազարեան (2387 կէտ) – *կռւիամարտ:*

5· – Իսրայէլ Յակոբկոխեան (1773 կէտ) – *կռւիամարտ:*

6· – Նշան Մուճեան (1722 կէտ) – *կռւիամարտ:*

7· – Սերգէյ Կաւով (1285 կէտ) – *առագաստ:*

8· – Օգսէն Միրզոյեան (1131 կէտ) – *ծանրաբարձ:*

9· – Անիտա Զախարեան (1118 կէտ) – *փինկ փոնկ:*

10· – Եդուարդ Գէորգեան (889 կէտ) – *մարմնամարզութիւն:*

Լրագրողներն ու ընթերցողները յիշած են նաեւ անունները՝ կռւիամարտիկ Մանուէլ Աւետիսեանի, փինկ – փոնկի վարպետներ Աննա Պօղոսեանի եւ Արմինէ Մակինեանի, ծանրաբարձներ Գառնիկ Ղազարեանի եւ Իսրայէլ Միլիտոսեանի, ատաղձի ըմբշամարտիկներ Գնէլ Մեժլումեանի, Սասուն Եղշատեանի եւ Գուրգէն Թուխխալեանի (սամբօ), նշանառու Հրաչեայ Պետիկեանի, ճատրակի վարպետ Սմբատ Լպուտեանի եւ Վլադիմիր Յակոբեանի, թեթեւ մարմնամարզիկ Գրիգոր Պետրոսեանի, ջրացատրդ Արսէն Ջաւադեանի եւ Լիւբով Ալեքսանդրովայի (պասքէթպոլ):

1986–ի Հայաստանի լաւագոյն խումբը նկատուած է Արովեանի «Հատիս»ը (պասքէթ պոլ):

×

«ՀԷՔԵԱԹԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔ»Ի ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Երեւան նախագիծ» հիմնարկի ճարտարապետները «Հէքեաթային քաղաք»ի նախագիծ մը կը տեղծեն Երեւանի արուեստական լիճի մօտերը իրագործելի: Նախագիծին զեկավարը՝ ճարտ. Եդուարդ Սաֆարեան, նշած է թէ համագրոյթը կ'ընդգրկէ հետաքրքրական չատ մը երեւոյթներ: Անոր գլխաւոր փողոցը այցե – լուները կը փոխադրէ Կրիմ եղբայրներու հէքեաթներու աշխարհը: Անոնց հերոս – ները հանդէս կուգան երաժշտական եւ լոյսի ու ստուերի թատրոններու մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԵԾ»

—— ∘ ——

Փնտռեցի ու գտայ:

Երկար ատեն փնտռեցի թէ մեր ազգին Է՛ն տաղանդաւոր մարդիկը որո՞նք են: – Մեր կղերականները: Անոնք ո՛չ միայն Ս· պատարագ, հսկում ու թաղում կը կատարեն եւ հակառակ ասոր չեն մոռնար իրենց աշխարհական ծագումը, այլեւ կը ձգտին Աստուծոյ ծառայութենէն անդին ու գերիվեր գեղեցիկ դպրութեանց: Անոնցմէ ինչեր՝ բացառութիւններ միայն չեն գիտեր մանրանկարի մը, սկիհի մը, գորգի մը արժէքը միջազգային աճուրդի շուկաներուն վրայ· նոյնպէս ինչեր չեն գիտեր ոսկի գրիչին, մելանին, հուսկ՝ էերթելուն հմայքը:

Վասնզի վերջին կրօնական նորոյթն է էերթելը:

Ինչո՞ւ չըլլայ: Ի վերջոյ Խրիմեանը ո՞վ էր, տաղաչափ մը չէ՞ր· հապա՝ Շնորհալին, Նարեկացին: Ինչո՞ւ սեմ ունենալը պիտի նշանակէ ապաշխարանք ու տըխ – ճանք: Կրնայ նշանակել նաեւ մեծածախս, գունատիպ գիրք, հատիկ – հատիկ գիրերով (ծախքը ազգը ինչո՞ւ չհոգայ): Բայց լաւագոյն պիտի չըլլա՞ր Ամանորի ու Սուրբ Ծննդեան առթիւ ոտանաւոր յղանալ անծօրէն, կարճ ու տառապալից երկուսիմէ մը վերջ, յետոյ տպել, բազմագրել այցետոմսի վրայ: Եղած է արդէն:

Սիրելի հաւատացեալդ ընթերցող, ահա ձեզի ուղղուած «սիրոյ ջերմ ողջոյն» մը, հանդերձեալ կեանքիդ մէջ Արարատ մը խոստացող·

«Կ'անցնին կրկին օրերը հին
Խոստմնադրուժ օրերն կեանքին
Պանդուխտ հայորդին,
Կ'երդէ իր հին երգն անգին
Երգն Արարատին»:

Ի լուր այս երգին կ'անդրադառնամ, որ մեզի կը պակսի էերթողական սիւռդ մը: Այնտեղ, այս նոր ու հոգեշունչ կոչեց – եալներու սերունդը հազուագիւտ պատեհութիւնը կ'ունենայ էերթելու, տաշելու, կոփելու ո՛չ թէ այնքա՞ն սեմէդ մեր հաւատքի ժայռը, այլ 21 դարա ու գերաշնորհ բրիչ – գրիչներ:

ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Համագրոյթին մէջ տեղ կը գտնեն ժողովրդական հմուտ վարպետներու արհեստանոցներու հինաւուրց բակը եւ «Հայկական խոհանոց» խանութը: Բացի կախարդական դղեակներ, հոմմագացներ, խորհրդաւոր քարանձաւներ այցելելէ, մանկական աշխարհի հիւրերը կարելիութիւն կ'ունենան ուսումնասիրելու մոլորակի վրայ կեանքի զարգացման պատմութիւնը:

×

ՋԵՐՄՈՒԿ ԱՒՈՂՋԱՐԱՆԸ ԿԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

Խորհ· Միութեան մէջ հռչակ վայելող «Ջերմուկ» ջրաբուժական, լեռնա – կլիմայական առողջարանը կ'ընդարձակուի: Տարւոյն սկիզբէն բուժուելու եւ իրենց առողջութիւնը ամրապնդելու գացած են մօտ 40 հազար աշխատաւորներ՝ Խորհ· Միութեան բոլոր կողմերէն: Երկու բուժարաններ 400 նոր մահճակալներով կը սպասարկեն բուժուողներուն: Մօտ ատենէն կը սկսի բանիլ 500 տեղնոց բուժարանը: Կը կառուցուին երկու նոր չէնքեր եւս: Ջերմուկը հռչակ ունի իր տաք հանքջրերով, որոնք կը նմանին Զեխոսլո – վաքիոյ Կառլովի Վարի առողջարանի ջուրերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԷՋԷՆ

1986-Է Ն ԴԷՊՔԵՐ, ԴԷՄՔԵՐ, ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՒԼԻՍ

Կեցցէ Ազատութիւնը: Աչխարհի ամէնէն հռչակաւոր արձանը, Ազատութեան Արձանը, կը տօնախմբէ իր հարիւրամեակը բացառիկ չուքով: Ֆրանքօ-ամերիկեան պատմութիւնը կը դանէ նոր հասարակաց արմատներ երկու նախագահներու հանդիպումով եւ յարատարարութիւններով: Նիւ – Եորքէն Մոսկուա, Միթերան իր հետ կը տանի Ազատութեան պատգամը եւ Կորբաչովին անձին ընդմէջէն կը տեսնէ նոր դիմագիծի մը փորձը երկրին մէջ:

Կեցցէ՛ Ազատութիւնը եւ նոյն առեն Թուրքերը կը փակեն Կիպրոսի սահմանները: Արեւմտեան երկիրները զարմանք եւ ցաւ կը յայտնեն, այդքան: Այդքան, քանի քաղաքականութիւն ըսուածը կը չարունակուի ... եւ կը հաստատուի Ֆրանքօ-ամերիկեան մշակութային նոր կապեր եւ վարչապետ Խօզալ կ'ընդունուի Մոսկուա ... եւ կը վերադառնայ զժգոհ նոյնիսկ:

Կեցցէ՛ Ազատութիւնը: Ֆրանսայի Ազգային ծօնին օրն իսկ, Միթերան կը մերժէ առորագրել ապազգայնացմանց հրամանագրերը: Համակեցութիւնը նաեւ ազատութիւն է:

Մենաբանութեան չկարօտող յայտարարութիւն մը: Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ զօրավար Քէնան Էվրէն, էրզրումի մէջ, կ'ըսէ. – «Եթէ ուժ մը ունին թող գան, առնեն ու տեսնենք», եւ կ'աւելցնէ. – «Թուրք ազգը պատմութեան ընթացքին ոչ մէկուն, ոչ մէկ անմեղի դէչութիւն րրած է»:

Ֆրանսայի մէջ, ահաբեկիչներու նոր *թիրախը՝* ոստիկանութիւնը: Փարիզ, ոստիկանական ջոկատի մը կեդրոնատեղիին մէջ կը պայթի տասը քիլօնոց ռումբ մը՝ մէկ մեռեալ եւ 22 վիրաւոր պատճառելով:

Պատմական հանդիպում Իսրայէլի վարչապետ՝ Շիմոն Փէրէսի եւ Մարոքի թագաւոր՝ Հասան Բ-ի միջեւ: Արաբական աչխարհի մէջ՝ հակազդեցութիւնները չատ չերմ չեն:

Այլ տեսակի պատմական դէպք մը: Ֆրանսայի չրջավազքին ամերիկացի մը՝ Կրէկ Լէմոն, առաջին անգամ ըլլալով, յաղթական կը հասնի Շան – զ'Էլիզէ:

Եզակի եւ պատմական դէպք մը եւս: Արուեստագէտ մը իր ոզջութեան կը տեսնէ հաստատումը իր թանգարանին: Վանսի մէջ, Մչակոյթի եւ Հազորդակցութեանց նախարարի ներկայութեամբ կը բացուի Գառզու Թանգարանը:

Պարսկահայութեան հոգերը կը չարունակուին: Այս անգամ երկրի իչխանութիւնները կը փակեն Արարատ Մարզանը:

×

ՕԳՈՍՏՈՍ

Աննախընթաց հրդեհներ: Մահաբեր կրակը Յուլիսէն Օգոստոս, Ալփ – Մարի – Թիմէն Տոմ, Արեւէշ, Կառ, Պուչ – տու – Ռան եւ մինչեւ Քորսիքա աւերներ գործեց: Ծանր հաչուեկչիռ մը՝ 10 մեռեալ, 30 հազար հեկտար անտառ այրած եւ հազարաւոր ազէտեալներ: Կրակ, բայց նաեւ կայծակ, փոթորիկ, տեզատարափ անձրեւ Հարաւային – Ֆրանսայի վրայ պատճառելով այլ տեսակի նոր աւերներ:

Լիբանան: Ոճրափորձ, թակարդ–կառք, առեւանգում, բիրտ ուժի ամէն ձեւի գործածութիւն կը պատկանին առօրեային: Հայկական զաղութը թիրախ: Պուրճ – Համուտի մէջ ոճրափորձ՝ 2 հայ մեռեալ եւ 12 հայ վիրաւոր: Տորայի մէջ թակարդ–կառքի մը պայթումը կուտայ 2 հայ զոհեր: Մար Մխայէլ – Նահրի կամուրջ չրջանի դէպքերու հետեւանքով Շիրակ հրատարակչատունը հրոյ ճարակ կը դառնայ: Այս դժոխքէն, մէկ ամսուան համար, 21 լիբանահայ մանուկներ կ'ընդունուին Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանը:

Թուրքիոյ մէջ, ծայրայեղ – ազ ահաբեկիչներ զոհ կ'երթան իրենց ռումբին: Ոճրափորձի համար պատրաստուած կառքը կը պայթի եւ իր չորս ճամբորդները կը մեռնին:

Պերլինի մէջ, կը նչուի պատի մը 25–ամեակը, խորհրդանիչ ազատ աչխարհի պարտութեան:

Վան զործադրութեան երեք երիտասարդները՝ Վազգէն Սիսլեան, Յակոբ Զուլֆայեան, Գէորգ Կիւզէլեան ազատ կ'արձակուին եւ ոդիսականէ մը յետոյ ի վերջոյ կը մեկնին ու կը հասնին Պէյրութ:

Արարատ Մարզանը կը վերաբացուի Թեհրանի մէջ, բայց ձերբակալութիւններ կը կատարուին Սպահան:

Հայ մը՝ Ռոբերտ Էմմիեան, լենինականցի ոսկէ մետալի կ'արժանանայ Մարմնամարզութեան Եւրոպայի Ախոյենութեան աստումի ճիւղին:

×

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Ահաբեկչական արիւնահեղ մարտահրաւէր մը բովանդակ Ֆրանսան կը նետէ վախի եւ սարսափի մէջ:

Իպրահիմ Ալտալլահ, Անիս Նագաչ, Վարուժան Կարպիճեան 3 բանտարկեալ որոնց ազա տարձակումը կը պահանջուի ռումբերու ժխորին մէջ ի դին՝ 11 մեռեալի, 200 վիրաւորի: Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու համակամութեան կոմիտէն (Սէ – Էմ – Փէ – Փէ – Ս.) արդէն Մարսին, Պէյրութէն, տէր կ'ըլլար Շան–զ'Էլիզէ Փուէն Շօ Կալրեի ոճրափորձին ուղղակի ասպարէզ կարգալով Ֆրանսական պետութեան:

Ռումբերու յաջորդական պայթումներուն դիմաց, Օթէլ – տը – Վիլի թղթատարական զրասենեակը, Շան – զ'Էլիզէի Փըպ – Ռընոյի մէջ, Փարիզի ոստիկանատունը, ռիւ տը Ռէնն Ֆրանսական կառավարութիւնը կը մնայ միակամ եւ վճռական, տեղի չի տար ապառնալիքներուն տակ, կը փնտռէ կարծեցեալ ահաբեկիչները հանրապզերով եւ կը զոնէ զանոնք, բայց Լիբանանի մէջ:

Ապա կը սկսի ոստիկանական եւ զիւանագիտական չուրջպար մը Դամասկոսէն՝ Պէյրութ, Ալժէ, Թեհրան, Փարիզ, մերթ ապառնալիքներու տակ, մերթ Ազգային Միութեան կարգախօսով եւ որուն մէջ Գերապայծառ Քափուչի կ'ըլլայ բանակցութեան մարզը:

Այս ոճրափորձերուն մէջ ի՞նչպէս չխօսիլ հայկ. մասնակցութեան մը մասին:

Սակայն, Ֆրանսան միակ երկիրը չէ որ կը ճանչնայ ահաբեկչութեան իր սեւ Սեպտեմբերը: Պոլոյոյ մեծ սինակոկի մը մէջ, չորս ահաբեկիչներ ներս կը խուժեն, պաշտամունքի պահուն, եւ կրակ կը բանան: Ցեղապաչտ արարք մը որ կը խլէ 23 մեռեալ եւ տասնեակ վիրաւոր: Փաքիստանի մէջ, Քարաչիի ամերիկեան օդանաւի առեւանգումը կը վերջանայ արեան մէջ:

Ահաբեկչութիւնը պատերազմի ձեւ մըն է որ ասպարէզ կը կարգայ ժողովրդավարութիւններուն: Եւրոպան, Լոնտոնի մէջ, կ'որոշէ միացեալ ճակատ կազմել, բայց ի՞նչ ազդու միջոցներ ձեռք կրնայ առնել:

Սեպտեմբեր ամսուան միւս լուրերը կը մնան երկրորդական դիծի վրայ: Բայց եւ այնպէս հարկ է յիչել խորհրդային «Ատմիրալ Նախիմով» նաւուն ընկղմիլը Սեւ ծովու մէջ, Լոս – Անճըլըսի օդանաւային բախումը, Փինոչէի դէմ ձախողած մահափորձը, Քալամաթայի երկրաչարժը, Ժաք – Անրի Լաբթիկի մահը՝ դարուս մեծագոյն լուսանկարիչներէն մին, Ժոսիէն – Պոտիս հաւասար արդիւնքը Թուլուզի երեսփոխանական մասնակի ընտրութեանց, սիտային օրէ – օր տարածումի Ֆրանսայի մէջ ... եւայլն:

(Շար. 3)

ԷՄՄԻԵԱՆԻ ԱՍՏԵՂԱՅԻՆ ԺԱՄԸ

Էմմիեանները հայրենիք ներգաղթած էին Ցունաստանէն եւ բնակութիւն հաստատած Լենինական: Ընտանիքի հայրը՝ Ժիրայրը, որ ատա արդէն քառասուն տարի ենթավարպետ է գուլպայի գործատան մէջ, եւ մայրը՝ անային տնտեսուհի Տիկին Ազատուհին, իրենց երեք զաւակները – բուն հետ կ'ապրէին սովորական անդորր կեանք մը: Բայց երբ ծայր առին իրենց կրտսեր որդիին Ռոբերտի մարզական յաջողութիւնները, հաճելի անհանգստութիւն մը թափանցեց էմմիեաններու յարկին տակ: Անընդհատ մեկնումներ, ուսումնամարզական հատաքներ, մրցելոյթներ, եւ ամենազժուար բանը՝ պատրաստ...

Ամէնէն չատ մայրը կը յուզուէր: Պատքեթպոլիստուհիներու Հայաստանի հատուածականին նախկին անդամ Ազատուհի էմմիեանն էր Ռոբերտի մէջ սէր արթընցուցած սպորտի նկատմամբ: Ան էր, որ կանուխէն զգացած էր որդւոյն սրտի մարզական զարկերը եւ զայն այնուհետեւ կ'ուզէր տեսնել այն բարձունքներուն վրայ, որոնք իրեն համար երազանք մնացեր էին:

Ռոբերտը՝ վախ, բայց աչխոյժ ու ճարպիկ երախայ մը, լաւ կը վազէր, կը ցատքէր՝ եաին թողլով նոյնիսկ իրմէ տարիքով մեծերը:

Մայրը ամէն բան կ'ընէր, որպէսզի որդին չչեղի իր հրապուրանքէն: Մարզական դեղեցիկ պայուսակներ կը դնէր, փոքր չափի վազքակօչիկներ, որ այն տարիներուն ձեռք բերել դիւրին չէր:

– Ձեր որդին արագ կը յառաջդիմէ, – անգամ մը խրախուսեց մարզիչը, որ սովորաբար զովեստներ չէր չռայլեր...:

– Ձեմ զարմանար, – ժպտեցաւ մայրը, – ան ընդհանրապէս ... անհամբեր է: Դարոց ալ չաճախեց վեց տարեկանին:

Ապագայ բոլոր ախոյեաններու նման Ռոբերտն ալ իր յաջողութիւնները սկսաւ քաղաքային, հանրապետական մակարդակի մրցումներուն, ներառեալ Արտեկ աւանդաբար տեղի ունեցող «Ցուսոյ մեկնարկ»ները: Լենինականի մարզադպրոցի յաջող սանը, իր բնածին ձիրքերուն աւելցնելով աչխատասիրութիւնը, մարզումի խիտ ռէժիմով, ձեռք բերուած ցուցանիչներով երթեք չզոհանալու նախանձելի յատկութիւնը, կանուխէն սկսաւ նաեւ լուրջ զրոհ մարզական բարձունքներու համար: «Սրբապրումներ» կատարեց երկրի պատանեկան, ապա նաեւ երիտասարդական մրցանիչներուն, դարձաւ երիտասարդներու ախոյեան, Եւրոպայի առաջնութեան երրորդ մրցանակակիր, առաջին տեղեր գրաւեց միջազգային երկու մրցամարտերուն մէջ: Զրաւարարուելով «պաչտօնական» մարզումով ան չամախ կը վազէր իրենց՝ Մաչտոց դպրոցի բակին մէջ:

1983 Թուականի ՍՍՀՄ ժողովուրդներու ապարտակիադային անմոռանալի յաջողութիւն արձանագրուեցաւ հայկական թեթեւ աթլետիկայի պատմութեան մէջ: Հեռացատակորդներու մրցաչարին ոսկի եւ արծաթ մետալներուն տիրացան միեւնոյն քաղաքի՝ Լենինականի ներկայացուցիչները՝ Յովհաննէս Ստեփանեան եւ Ռոբերտ Էմմիեան, որոնք իրենց եաեւ ձգեցին թէ՛ բոլոր մրցակիցները, թէ՛ 8 մեթր սահմանապիծը (806 եւ 803 սմ.): Այդ 18 տարեկան Ռոբերտի առաջին լուրջ յաջողութիւնն էր չափահասներու մրցումներուն:

Օրէ օր աճող մարզիկը յաջորդ տարուան աչնան Բաքու տեղի ունեցած ՍՍՀՄ բաժակի խաղարկման եզրափակիչին իր ցատքերու սահմանը աւելցուց 13 սմ-ով եւս (813), բարելաւելով Հայաստանի չափահասներու, ՍՍՀՄ–ի եւ Եւրոպայի երիտասարդներու մրցանիչերը:

Թեթեւ աթլետիզմը այնպիսի մարզաձեւ է, ուր պարզապէս կարելի չէ անընդհատ բարելաւել ցուցանիչները (մարզական կարողութիւններն ալ որոշակի սահման ունին): Վերելքի աստիճաններուն վրայ երբեմն կ'ըլլան սայթաքումներ, վայրէջքի ակնթարթներ: Երբեմն այլ մկաններու ղերյոդնածութեան կամ մարզումներու անբաւարարութեան, երբեմն ալ՝ «զափնիներու վրայ ննջել»ու հետեւանք է: Ռոբերտը, որ արդէն մոռցած էր իր միւս յաջողութիւնները «արծաթէ ժպիտ»ը, ուրիչ հանդամանք մը սպիպեց յարաբերական զազար առնել: Մարզիկներէն միչտ անբաժան, անոնց ծրագրերը խափանող վնասուա՛ծքը ... 1985–ի սկիզբին, մրցումներէն մէկու ժամանակ, խոնաւ եղանակին, ան վնասեց մէջքի մկանները: Այդ անկէ խլեց ոչ միայն հիւանդանոցի բուժումի տասը օր, այլեւ ... Ցունաստան տեղի ունենալիք Եւրոպայի առաջնութեան ուղեգիրը:

Նորէն, լարուած մարզումներ հանրապետութեան վաստակաւոր մարզիչ Մկրտիչ Կարապետեանի եւ մարզանքի վաստակաւոր վարպետ, Հայաստանի հատքականի մարզիչ Վարդան Յովսէփեանի դեկավարութեամբ: Անցեալի ծանօթ դնդասէրզրդ, ՍՍՀՄ–ի ախոյեան ու մրցանիչերու տէր Յովսէփեանը, վերջին տարիներուն օժանդակելով Ռոբերտի մարզումներուն, զգալի աչխատանք կը տանի կարեւոր մրցումներուն զայն նախապատրաստելու համար: Էմմիեան չանդիպիր կը մարզուէր, կը յղկէր թափավազքի ու ցատկերու թեքնիքը, կը ձգտէր արագութիւնը հասցնել առաւելագոյնի, իրեն յատուկ կամքի ուժով աստիճանարար կը վերականգնէր նախկին լաւ մարզավիճակը: Տագնդաւոր մարզիկին համար յատկապէս բեղնաւոր էր այդ տարուան ամառը: Մէկը միւսին յաջորդած ներկայացուցչական երեք մրցումներուն ոչ մէկուն կարելի չեզաւ «կասեցնել» արագավազ ցատկորդ Էմմիեանի սլացքը: Նախ յաղթող զարձաւ Սոչիի համամիութենական մրցումներուն, ապա՝ Զնամենսկի եղբայրներու միջազգային չուչամրցաչարին, եւ Գերմանիա – ՍՍՀՄ աւանդական մրցամարտին: Ու բոլոր ցատկերն ալ՝ 8 մեթրէն աւելի: Ամէնէն տպաւորիչը անչուչտ, Մոսկուայի չուչամրցումն էր, ուր Ռոբերտ հետացատկեց 830 սմ.՝ սահմանելով այդ մրցումներուն նոր մրցանիչ, եւ ցոյց տալով մրցանիչի լաւագոյն արդիւնքը Եւրոպայի մէջ:

Թեթեւ մարզանքի միջազգային դաչնակցութեան հանդէսի ներկայացուցիչ Ռիչարտ Հայմէնս (Մեծն – Բրիտանիա) նչեց, որ մինչ այդ միայն ամերիկացի երկու մարզիկներ՝ հանրայայտ Կարլ Լիւսի եւ Լարի Միրիքս յաջողած են ցուցադրել ցատքերու այդպիսի փայլուն չարք: Լենինականցիին ցատքերն ուչադրաւ էին՝ 815, 825, 827, 830 սմ.:

Հայմէնս խոստովանեցաւ. «Էմմիեան արագ աճող մարզիկ է, եւ ինծի կը թուի, թէ մօտ ապագային ան կրնայ հասնիլ 8·45 – 8·50 սմ. արդիւնքի»:

Անոր ծնողքին եւ մարզիչներուն ուրախութիւնը լրացուց 20–ամեայ մարզիկին նոր մէկ «ցատքը» ... դէպի կեանք: Ան մասնագիտական զասէն՝ Ֆիզ – զատարակութենէն «դերազանց» դնահատականով աւարտեց Լենինականի մանկավարժական ինստիտուտը:

Մարզական կեանքի մէջ այնքան չեն ուրախացներ արդիւնքներն ու մետալները, որքան անոնցմով թելադրուած հաւատքը սեփական ուժերու նկատմամբ: Իսկ Ռոբերտին՝ երիտասարդ, հետաքրքրասէր մարզիկին չատ անհրաժեչտ էր այդ հաւատքը: Ան, որ սովորաբար չէր սիրեր խօսիլ իր նպատակներուն մասին, այդ յաջողութիւնները թաքուն դիտեց որպէս նոր թռիչքի ոստնակ: Իսկ կէս տարի առք «պաղտնի» ծրագրերը բացայայտուեցան բոլորին համար:

1986–ի սկիզբին իրարու յաջորդեցին երկու մեծ մրցումներ: ՍՍՀՄ ձմեռնային առաջնութիւնը լուրջ ստուգաքք էր եւրոպական քննութենէն առաջ, եւ հասկնալի էին երկրի հատաքականի աւագ մարզիչ Իգոր Տէր – Յովհաննիսեանի մտահոգութիւնն ու ապրումները: Կրնայ՞ն, արդեօք, իր ընտրեալները արդարացնել մարզասէրներու յոյսերը, դրսեւորել բոլոր յատկութիւնները:

Այդ ընտրեալներէն մէկն ալ Ռոբերտ Էմմիեանն էր, որու վիճակուած էր Մոսկուայի մրցաչարին թէ՛ ուրախացնել, թէ՛ ... քիչ մը վչտացնել մարզիչը: Քանի տարի առաջ, երբ Ռոբերտ նոր լքած էր օրօրոցէն, Տէր – Յովհաննիսեան ՍՍՀՄ–ի ու Եւրոպայի «ձմեռնային» մըրցանիչ սահմանեց 8·23 սմ. արդիւնքով: Քանի երկար տարիներ ... Բայց մարզական աչխարհի մէջ յաւերժական մրցանիչներ չկան, միեւնոյն է, զեղեցիկ օր մը դահընկէց կ'ըլլան: Այդ համարձակ պրոը իր հայրենակիցի նուաճման վրայ ձեռ-

ՍԻՐԵԼԻ ՎԱՂԸ

Ֆրդրաճաբրիել Ս. Ֆ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Իբրեւ որբագրական սխալ կարելի է նշել այն, որ Ֆրդրաճաբրիել Ս. Ֆ. իր գրքի առաջին էջերուն վրայ կը գրէ, թէ ինք ծնած է Ֆրանսայի Ռոշֆոր քաղաքին մէջ, մինչ ան իրականութեան մէջ ծնած է Ռոշֆորի մօտակայ գիւղերէն մէկուն մէջ։ Ռոշֆոր ծնած է իր հայրը, որ հոն ապրած է մինչեւ 1915 թուականը։ Ռոշֆորի մէջ ան ունեցած է դերասանական կարճատեւ կարիերա մը, ինչպէս նաեւ՝ ռազմական։ Ան մասնակցած է Առաջին Համաշխարհային Պատերազմին, ուր ստացած է քաջութեան մի քանի շքանշաններ։ Ֆրդրաճաբրիել Ս. Ֆ. ունի նաեւ գրական ուրիշ գործեր, որոնք հրատարակուած են Ֆրանսայի մէջ։

Ֆրդրաճաբրիել Ս. Ֆ. ամուսնացած է Ռոշֆորի մէջ ծնած Ժանէթ Ռ. Ֆ. անունով կնոջ մը հետ, որ ինքնին գրական ասպարէզի մարդ է։ Ան գրած է «Ռոշֆորի Ժողովուրդը» (Le Peuple de Rochefort) անունով գիրքը, որ հրատարակուած է 1977 թուականին։ Ժանէթ Ռ. Ֆ. ունի նաեւ ուրիշ գործեր, որոնք հրատարակուած են Ֆրանսայի մէջ։

Ֆրդրաճաբրիել Ս. Ֆ. եւ Ժանէթ Ռ. Ֆ. ունին երկու զաւակներ, որոնք ծնած են Ռոշֆորի մէջ։ Անոնք են՝ Ժան-Ֆրանսուա Ռ. Ֆ. եւ Ժան-Ֆրանսուա Ս. Ֆ.։ Ժան-Ֆրանսուա Ռ. Ֆ. ծնած է 1948 թուականին, իսկ Ժան-Ֆրանսուա Ս. Ֆ.՝ 1951 թուականին։ Ժան-Ֆրանսուա Ռ. Ֆ. ունի կին մը եւ երկու զաւակներ։ Ան ապրած է Ռոշֆորի մէջ, մինչեւ որ 1982 թուականին ան տեղափոխուած է Փարիզ։ Ան հոն կը գործէ որպէս լրագրող։ Ան աշխատած է «Ֆրանս Սուար» (France Soir) եւ «Լիպերասիոն» (Libération) օրաթերթերուն մէջ։ Ան ներկայիս կ՚աշխատի «Ֆիգարօ» (Figaro) օրաթերթին մէջ։ Ան ամուսնացած է Ֆրանսուազ Ռ. Ֆ. անունով կնոջ մը հետ, որ ծնած է Ռոշֆորի մէջ։ Ան ունի երկու զաւակներ։

Ժան-Ֆրանսուա Ս. Ֆ. ամուսնացած է Ռոշֆորի մէջ ծնած Մարի-Ֆրանսուազ Ռ. Ֆ. անունով կնոջ մը հետ, որ ծնած է Ռոշֆորի մէջ։ Ան ունի երկու զաւակներ։

Ֆրդրաճաբրիել Ս. Ֆ. ունի նաեւ քոյր մը, որ ամուսնացած է Ռոշֆորի մէջ ծնած Ժան-Լիւք Ռ. անունով տղամարդու մը հետ։ Ժան-Լիւք Ռ. ունի նաեւ եղբայր մը, որ ամուսնացած է Ռոշֆորի մէջ ծնած Ժանին Ռ. անունով կնոջ մը հետ։ Ժանին Ռ. ունի նաեւ քոյր մը, որ ամուսնացած է Ռոշֆորի մէջ ծնած Ժան-Ֆրանսուա Ռ. անունով տղամարդու մը հետ։ Ժան-Ֆրանսուա Ռ. ունի նաեւ քոյր մը, որ ամուսնացած է Ռոշֆորի մէջ ծնած Ժան-Ֆրանսուա Ռ. անունով տղամարդու մը հետ։ Ժան-Ֆրանսուա Ռ. ունի նաեւ քոյր մը, որ ամուսնացած է Ռոշֆորի մէջ ծնած Ժան-Ֆրանսուա Ռ. անունով տղամարդու մը հետ։

Ֆրդրաճաբրիել Ս. Ֆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Միհրան Հանտալեան զաւակները ու թոռը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 11, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գալատեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աբելեան եւ զաւակները, Տիկին Աբելեան, ինչպէս նաեւ Պալեան, Գազանճեան, Գազիկեան եւ Աթապեան ընտանիքները խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց եւ ի մասնաւորի Գիւտ Եպիսկոպոսի եւ Մեսրոպ քահանայի, որոնք մասնակցեցան իրենց սուգին՝

ԱՇԲԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԳԱԳԱՏԱՇԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՅԱՒԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ա.յտրնեան, Տիւզեան, Քէչիչեան եւ Պաղտասարեան ընտանիքներուն, ինչպէս նաեւ Ա.յտրնեան ընտանիքի մերձականեւրուն՝ Հայոց Ա.յտրնեանի մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Քոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Յունուար 12, Երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին։

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne, ASNIERES

– ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ –

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի «Լոյս Սաունի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, նոր տարուան եւ Ս. Ծննդեան առիթով, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 15–ին Պուլվար Օտտոյի Եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

ՀԱՅԿ ԾՆՈՒՆԴ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Հայկական Ծնունդը» Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Շաբաթ, Յունուար 10, երեկոյեան ժամը 9–էն սկսեալ։ Առատ կերուխում, հայկական եւ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ։ «Կալէք տէ Ռուա»։

Մուտքը ազատ է։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարտիկ Տահաեան Ամանորի առթիւ, մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր քրոջ՝ Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեանի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ռոմանէն՝ Այրի Տիկին Աբեգնազ Քէվիէնկեան 150 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Սարգիս Տեփանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի։

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ. –
Յունուար 11, Չ. օր Ծննդեան։
Ժամը 10–ին՝ պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸՉԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

RADIO ASK

SAMEDI 10 JANVIER de 15h30 à 18h
DANS LES LOCAUX DE L'AAAS
77, rue La Fayette, 75009 Paris

GUILLAUME HAMALIAN

le plus jeune chroniqueur politique de la bande FM
VENDRA ET DEDICACERA
SON 1er LIVRE
« J'AIME LA POLITIQUE »
180 pages — Prix TTC 49,00 F

ՎԻԷՆ

Յունուար 11, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Սէն – Թէօսոր մատրան մէջ, Ս. Ծննդեան ոտնի առիթով, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Զրհօրնէքի աւանդական արարողութիւն։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի եւ չըրջանի մեր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս հանդիսաւոր արարողութեանց։

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

Փարիզի մասնաճիւղ Խաչուհիներու ձեռքով պատրաստուած համադամ՝

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

կազանդի մրգեղէն, չամբանեը...

Գեղարուեստական բաժին։

Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։
17, rue Bleue, 75009 Paris

Ճաշագին՝ 150 Ֆ.։

RADIO ASK

98,5 MHz

SAMEDI 10 JANVIER à 10h50

CYPRIEN KATSARIS

avant son récital au
CARNEGIE HALL DE NEW YORK
sera l'invité de
HUGUETTE AGEDERIAN
et de
ROLAND HEINTZELMANN
pour leur 100e EMISSION

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Լոլա Սաունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ընդունած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տէր եւ Տիկին Փափազեանէ երկուօրեակ զաւակներով բախտաւորուելու առթիւ՝ 100, ընկերուհի Տէր-Կարապետեանէ 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբեանէ 100 Ֆ., ընկերուհի Գալայճեանէ եղբօրը՝ Յակոբի անուան մօնակատարութեան առիթով՝ 100 Ֆ., ընկերուհի Արմազանեանէ 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մաղիկեանէ 50 Ֆ., կարօ Խոզիկեանի մահուան 10–րդ տարելիցին առիթով Տիկին Ապահեան 20 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կոնոեան 25 Ֆ.։

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սէն – Թերոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը եւ Հ. Ը. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ ղպրոցի ամանորի հանդէսը, Շաբաթ, Յունուար 10, ժամը 21–ին ղպրոցին սրահը։

Նախագահութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Ղեկավարութեամբ, ուսուցիչներ՝ Տիկին Մայոտ Կարապետեանի, Պր. Խաչիկ Եըլմազեանի եւ Եղիչէ Քհնյ. Փանոս-եանի։

Երգ, արտասանութիւններ եւ զուարճալի մը աշակերտներուն կողմէ։

Կաղանդ պապան կը բաժնէ իր բերած նուէրները։

Սէր – Թերոմի կապոյտ Խաչուհիներու կողմէ՝ թէյ եւ կարկանդակներ։

Կը հրաւիրուին թաղիս եւ չրջակայքի ծնողքները եւ թաղեցիները անխտիր ներկայ ըլլալու եւ քաջալերելու համար պատասխանատուները եւ աշակերտները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՑԹԸ

Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին։

Սալ Տը Լա Շիմի

L'Association «LE TRIANGLE IMAGINAIRE»

propose

«9 Séances sur la littérature arménienne»

en arménien et en français

avec

K. BELEDIAN et M. NICHANIAN

Première séance : le 16 janvier de 20h à 23h

La littérature arménienne, pourquoi?, par K. Beledian
La catastrophe et la tâche des Modernes, par M. Nichanian

46, rue de Vaugirard — 75006 Paris
Métro : Saint Sulpice ou Odéon — R.E.R. : Luxembourg
Participation aux frais : 30 Frs.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
8 ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

Թուական՝ Կիրակի, Յունուար 11, կէսօրէ ետք ժամը 15–ին։
վայր՝ ԼԻՕՖՈՒՏ ՊԵԼԼԱՆ սրահ
17, Էմոփոլա Պելլան փողոց — ՓԱՐԻԶ 75002

Գեղարուեստական յայտագիր՝ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի միօրեայ ղպրոցներու աշակերտութեան։

ՀՏՊԻՏ — ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ

Սիրով կը հրաւիրուի հայ գաղութը։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Զեզ Յունուար 11, Կիրակի օր, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, տօնելու աւանդական «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը։

Մասնաճիւղիս նորակազմ «Մանկանց Երգի – Պարի Համոյթ»ի երախաները պատրաստած են երգեր, պարեր ու զուեչտներ։

«Վարդօ» Թատերախումբը կը բերէ իր մասնակցութիւնը, Յովհաննէս Թումանեանի հատընտիր թատերգութիւններով։

Եւ անչուշտ «Կաղանդ Հայրիկ»ը պիտի այցելէ բաշխելու նուէրները՝ ներկայ բոլոր երախաներուն։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղին ղպրոցին «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը։

Երգ, պար, տրամախօսութիւն աշակերտներու կողմէ. «Կաղանդ Պապա»ն նուէրներով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող մանուկները։

Կիրակի, Յունուար 11, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին։
Théâtre Municipal

ՔԱՅԱՒԱՒԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

Grand Gala

կազմակերպուած

ՆԱՅԻՐԻ

ԵՐԳԱՀՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ի պատիւ երաժիշտ – խմբավար

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ՝
ԱՑՏԱ. ԱԶՆԱՎՈՒՐ-ի
եւ
ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ-ի

Սիրայօժար մասնակցութեամբ բազմաթիւ երգիչ – երգչուհիներու. – ՌՈԶԻ ԱՐՄԷՆ, ԷՎԼԻՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՎԻԳԷՆ, ՅԱՐՈՒԹ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՀԷՔԻՄԵԱՆ, ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ, ԱԽԹԱՄԱՐ Պարախումբ, ՆԱԻԱՍԱՐԴ Պարախումբ, ԲԻԻԶԱՆԴ ՖՆՏՉԳԵԱՆ, Տիւօ ՋԵՓԻՒՌ։

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 20·30–ԻՆ
SALLE DES FETES
16, Place de l'Hôtel de Ville — ASNIERES

Մուտքի տոմսերը ի գործու են վիճակահանութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
9
VENDREDI
9 JANVIER
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 396
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.396

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ԿՈՒՊԱԿԱՆԻ ՊԱՌ՝
ԿԱՄ ՈՉ – ԹԵԿՆԱԾՈՒ
ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

—×—

Հինգշաբթի օր, կացութիւնը բարելաւում չէր արձանագրած, ընդհակառակն, էլեկտրականութեան եւ կապի չարժումը աւելի ծանրակշիռ ընոյթ կ'առնէր, որովհետեւ երկու սենթիքաններ կը միանային Սկ – Ժէ – Թէ–ին: Պէտք է ըսել թէ էլեկտրականութեան մէջ ծայր առած այս չարժումը չատ ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ գործի ճակատին վրայ, մանաւանդ որ նոյնիսկ բուժարանները չէին խնայուած Զորեքշաբթի օր (9–րդ թաղամասին մէջ, օրինակ) ինչ որ վտանգաւոր է եւ ցարդ՝ աննախընթաց:

Երկաթուղիի մարզին մէջ ալ, փոխադրութիւն չկայ եւ փարիզեան արուարձաններու բնակիչները, օրական երթեւեկը 4 – 5 ժամ կը կորնչցնեն, չարչարելով, աշխատանքի երթալու համար: Կայ, սակայն, աւելի մտահոգիչ հարց մը, այն է խափանարարական արարքներու կողքին, պիծերու թէ գործիքներու փճացումը, ինչ որ ուղեվարներու գործը չէ, այլ՝ խռովարար տարրերու, քանի մի վերջոյ արհեստի որոշ բարոյական մը կայ եւ աշխատաւոր մը իր իսկ ապրանքը չի փճացներ: Քանի մը բանթոզներ արտայայտուեցան արդէն այս ուղղութեամբ, անընդունելի դանելով կատարուածը: Մէկը կ'ըսէր նոյնիսկ՝ «այլեւս իմ գործադուլս չէ»:

Զարգացած արարքները կը բազմանան, կառախումբեր ճամբան կը մնան, որովհետեւ ուղեվարներու խմբիկներէն կը պղտչուին կենսական գործիքներ:

Մեթրօ – հանրակառք նոյն պատկերը կը պարզէին Հինգշաբթի օր: Հոն ալ, խանգարումներ կան, ամանք արգելք կ'հանդիսանան որ հանրակառքեր մեկնին, թոյլ չտալով որ՝ աշխատիլ ուզողը՝ աշխատի:

Առտու եւ իրիկուն Փարիզի փողոցները ու մայթերը խճողումի բոլոր մրցանիշները կը կոտրեն եւ ժողովուրդը – այսինքն՝ Տը Կոլի հօրթերը – հետիոտն, յուրաքին ու երբեմն ալ անձրեւին, բարի – բարի դործի կ'երթան կուգան:

Հինգշաբթի թղթատարի որոշ կեդրոններ ալ եւս չէին ուզեր մնալ եւ գործադուլ աշխատանքները կը դադրէին Փարիզի կարեւորագոյն դրասենեակը՝ ռիւ տիւ – Լուվը:

Կառավարութիւնը կը ձգէ որ բանակցութիւններ չարունակուին անօրէնութեանց եւ սենթիքաններու մէջեւ, վճռական մնալով, ինչ կը վերաբերի աշխատավարձերուն:

Կասկած չկայ, անշուշտ, թէ մթնոլորտը ապականած է, թէ «փտած բան մը կայ» երկրին մէջ եւ ընդդիմութիւնն ալ հրճուելու ոչ մէկ պատճառ պէտք է ունենայ, սա պարզ պատճառով որ ներկայ կացութենէն բուն տուժողը՝ ալը չէ, այլ՝ Ֆրանսան:

Եւ ճիշդ այս առեն է, որ Ռեմոն Պառ կ'արտայայտուէր «ճչմարտութեան ժամ»ուն, հեռատեսիլի Բ. կայանէն: Կացութեան մասին խօսելէ զատ, պարզ է որ հարցապնդող երեք լրագրողներն ալ հետաքրքրուեցան նախագահական թեկնածու՝ Պառով: Պիտի ըլլա՞յ, պիտի չըլլա՞յ, ե՞րբ, եւայլն, եւայլն: Նախկին վարչապետը Լա Ֆոնթէնի տպաւինեցաւ, ոգեկոչեց «Նապաստակն ու կռեան», չատ նապաստակներ կը տեսնէ ու ինք կը նախընտրէ կրեան ըլլալ (ի դէպ, չմոռնանք որ Լա Ֆոնթէնի կրեան ուչ ճամբայ կ'ելլէ, բայց ··· ինք է որ կը հասնի):

Պառ վարձեց հուսալ ինքնագոհ եւ անաչքախտական երեւալ, բայց ինչ ալ ընէ վարժապետ կը մնայ: Յայտնեց թէ բացարձակապէս համակամ է կառավարութեան, նոյն քաղաքականութիւնը կրնար վարել տարբեր ձեւով: Շեչտը կը դնէ, դլխաւորաբար տարբերութեան վրայ, չմոռնալով յիշել թէ, ինք չէր ընդուներ կառավարութեան դլուխ ըլլալ, նման – համակեցութեան – պայմաններու մէջ, այսինքն՝ ընդդիմութեան պետով մը էլիզէ: Հոս, յատուկ է, իրեն համար Միթերանի Հանրապետութեան Նախագահի դերին մէջ չի մնար, ընդդիմութեան դլուխն է: Համաձայն չըլլալով համակեցութեան, պէտք չէ կարծել որ կ'ուրախանայ, ի տես անոր ձախողութեան, քանի որ երկիրն է որ վնաս կը կրէ:

Աչխատավարձերու վրայ, ճիշդ է որ կառավարութիւնը տեղի չտայ, բայց խօսիլը անհրաժեշտ է: Արդար չի դտներ ուղեվարներու դժգոհութիւնը, ով որ, ներկայիս, աչխատանքի ապահովութիւն ունի պէտք չէ չատ ձայն բարձրացնէ: Ինչ որ կը պատահի հետեւանք կը նկատէ կառավարական բարեփոխումներու չափազանցութեան մը – օվըրոտովի: Միչտ կը չեշտէ որ պարկեչտ է մեծամասնութեան հանդէպ: Ըսած էր որ ձեռնպահ պիտի մնար, վատահութեան քուէի առեն, չըբաւ ու վատահութիւն յայտնեց, երբ տեսաւ որ մեծամասնութիւնը խախտած է: Ըսել կ'ուզէ որ ուրիչներ պարկեչտ չեզան իրեն հետ (այսինքն՝ Շիրաք եւ իր կուսակցութիւնը, որ Ազգ. Ժողովի մէջ հետու էին պարկեչտ դիրք բռնելէ եւ բաւական օգտակար եղան ··· ընկերվարականներուն):

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ յատուկ է, ամէն անդամ, այն է որ ան որ գործի դլուխ չէ, դիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՔԱՄԻԼ ՇԱՄՈՒՆի դէմ ոճրափորձ մը կատարուեցաւ, Զորեքշաբթի օր, արեւելեան – Պէյրութ, թակարդ – կառքի մը պայթումով: Կէս վայրկեանի տարբերութիւն մը բաւեց որ նախկին նախագահը (86 տարեկան) չատ թեթեւօրէն վիրաւորուի միայն ձեռքերէն, բայց իրեն կատարով հետեւող երեք թեկնածուները ու երեք անցորդ մեռան: Ոճրափորձը տեղի ունեցած է էշրէֆիէի մուտքին, Զորեքշաբթի առտու 9·30ի չուրջ: 75 քիլօ պայթուցիկ կրող փէժօ 504 մըն է, որ պայթած է Շամունի անցքին առեն: Լիբան կոյսին Սայիտաթ ալ Թալէի եւ Աստուծոյ պաչտպանութեան չնորհիւ ազատած է Շամուն, բատ իր յայտարարութեան, ճչդելով թէ կոյսին մեռելիոնն ալ միչտ կուրծքին վրայ կը պահէ: Շամուն, որ ներկայիս ելմտական նախարար է, չըլլան մը նկատուած է «Անգլիացիներուն մարդը» ապա՝ Ամերիկացիներուն (58ին, անոնց միջամտութիւնը ուզած է):

ՖՐԱՆՍԱ պատասխանեց Լիբիոյ ռմբակոծելով Ուատի Տումի լիբիական կայանը, Զատի հիւսիսը: Երկու երկիրներն ալ, խորքին մէջ, ոչ մէկ չահ ունին որ յարաբերութիւնները վատթարանան:

ՍԵՐԳԷՅ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ եւ Վալերի Սենգերով, խորհրդային երկու այլախոհներ, որոնք բանտն են, որոշած են չարունակել Մարչենկոյի պայքարը եւ կամաւոր ծոմի դիմած են: 5 եւ 7 տարի բանտարկութեան դատապարտուած են «հակախորհրդային քարոզչութեան» ամբաստանութեամբ:

ՍԻՊԵՐԱԿԱՆ ՅՈՒՐՏ մը կը տիրէ ··· Սիպիր, ուր ջերմաչափը 0–էն վար 60 աստիճան է, ինչ որ չէր պատահած 15 տարիէ: Մոսկուայի մէջ ալ արդէն, 0–էն վար 31 աստիճան է:

ՏՈՄՍԵՐ

1986

Աշխարհի ստեղծուած օրէն կայ արեւածագը, կայ մայրամուտը, կայ գիշերը: Նոյն ժամանակէն կան աշունն ու գարունը: Բնութիւնը կատարելապէս կազմակերպուած իրողութիւն մը եղած է, ծադիկները գիտցած են թէ ե՛րբ պէտք է բացուին, ճանի՛ ժամուան կեանք պիտի ունենան, անձրեւը գիտցած է ե՛րբ տեղալ, հովը գիտցած է ո՛ր ուղղութեամբ փչել:

Բայց մարդիկ գոհ մնացած չեն այս կազմակերպութենէն, գտած են զայն նախնական ու որոշած առաւել դասաւորել, առաւել միջամտել բնութեան աշխատանքներուն: Ու բաժնած են օրը ժամերու, տարին՝ ամիսներու, ամիսները՝ շաբաթներու, տարին՝ եղանակներու: Անոնք ստեղծած են անիծեալ օրացոյցը ու պարտադրած մահկանացուներուն որ ամէն տարի հաշուեկշիռ կատարեն, մուտքի եւ ելքի սիւնակներ բանան, կատարեն գումարումի, հանումի կամ բազմապատկութեան գործողութիւններ ու հասնին եզրակացութիւններու, շահի կամ վնասի արդիւնքներու:

Ահա անցաւ տարի մըն ալ ու աշխարհի բոլոր թերթերը կը յարգեն ընկալեալ սովորութիւնը, կ'արձանագրեն կարեւոր դէպքերը ամիսներու ենթախորագիրներուն տակ, խառակուսիներու մէջ կ'տանեն կարեւորագոյն իրադարձութիւնները, կը ձեռնարկեն վերլուծումներու, մեռած տարիի դիագնոզութեան:

Մեռած տարիի դիագնոզութեան ···: Ի՛նչ միամտութիւն, երբ ան չի մեռնիր, երբ միայն *ժամանակն* է որ անմահ է, կուտայ խարկաճիը թաւալելու պարզապէս հիւծելով մեզ, մեզ աւելի մօտեցնելով մեր վախճանին, իսկ մնալով մի՛շտ նոյնը, մի՛շտ նոյնը, մի՛շտ նոյնը:

Անցաւ տարին: Թող ե՛ս ալ գործեմ այդ ինֆլեխաբէութիւնը ու տեսնեմ, թէ ինչ ըրաւ ան տասներկու ամիս կամ յիսուներկու շաբաթ, տեսնեմ, թէ անոր տարածութեան վրայ ինչեր գործուեցան, մարդիկ ինչպէս օգտագործեցին կամ չարաշահեցին տարի կոչուած ժամանակին շրջորհները:

Անցաւ տարին ու մարդիկ շարունակեցին ապանիել գիրար, գործեցին անարգ ոճիրներ, մեծամեծներ բանակցութիւններ վարեցին, մարդիկ ու խորհրդարաններ փուէարկեցին նոր օրէնքներ, ուրիշներ ցոյցի ելան ուրիշ օրէնքներու դէմ ու պահանջեցին որոշ նախագիծերու ջնջումը: Անցաւ տարին ու կարգ մը վայրեր պատահեցան երկրաշարժներ, բնութիւնը իր գայրոյքը արտայայտեց իր հասկցած ձեւով, վար առնուեցան մէկ – երկու մենատէրներ, կատարուեցան ֆանի մը պետական հարուածներ, տեռորիստներ ահ ու սարսափ սերմանեցին: Անցաւ տարին ու կարգ մը երկիրներ վարչակարգ փոխեցին, ուրիշ երկիրներու մէջ ֆաղաֆացիներուն տրուեցան յաւելեալ ազատութիւններ, խօսուեցաւ, մի՛շտ խօսուեցաւ հեռատեսիլի կարեւորութեան մասին, միւիթելի անհրաժեշտութեան շուրջ, արձակուեցան նոր արբանեակներ, կատարուեցան նոր ցոյցեր ու եթէ դեռ կարենիւթիւն կար, Փարիզի թերթավաճառներու կրպակներուն վրայ կիները էչ մը եւս մերկացան:

Բայց այս բոլորին մէջ, յիշողութեանս էջին ընդգծուած, այլ ֆանդակուած դէպքը ուրիշ է:

Անցնող տարուան ընթացքին, փրան – սական լրագիրի մը առաջին էջին վրայ, խոշոր տառերով տպագրուեցաւ *Դերձակս հարուստ է* հայերէն նախադասութիւնը: Տպագրուեցաւ այդ նախադասութիւնը ու այդ օրուան լրագիրը ինծի պէս գնած էր նաեւ ուրիշ հայ մը, նայած էր առաջին էջին, նայած էր վերջին էջին, կարդացած էր լուրերը, հետաքրքրուած աշխարհի լուրերով, բայց չէր հասկցած որ այդ թերթի առաջին էջին վրայ, կարգ մը ուրիշ լեզուներով տպագրուած նախադասութիւններէն մէկը *մեսրոպատառ* էր: Նայած էր ան առաջին էջի այդ նախադասութեան՝ ինչպէս կով մը պարտէզի մը ծաղիկներուն:

1986–ի՞ն էր ասիկա, թէ 1985–ին: Ընթոքի մէջ եմ, բայց ի՛նչ կարեւորութիւն:

Եթէ 1985ին էր, ուրեմն ասիկա կը հանդիսանայ վերջին երկու տարիներուն պատահած դէպքերուն կարեւորագոյնը: Եթէ նոյն այդ Հայը 1987–ին ալ պիտի տեսնէ նման նախադասութիւն ու պիտի չկարենայ հայերէնը զանազանել չիճարէնէն, սա նոր տարիին մեծագոյն եւ ամէնէն տխուր իրադարձութիւնը ա՛յդ պիտի ըլլայ:

Այսպէս է· կայ կարեւորը, կայ աւելի կարեւորը, կայ կարեւորագոյնը:

Բայց այս բոլորէն անդին եւ վեր, կայ էականը, հիմնականը:

Այս բոլորէն վեր, կայ անփոխարինելին:

Մ· ՊԶԱՒԶԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25 – 30)

ՏԻԳՐԱՆ ՁՈՒԽԱՃԵԱՆԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 150–ԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍԱԽՕՍԵԱՆՑ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս տարի կը լրանայ հայ երաժշտութեան դասականներէն Տիգրան Ձուխաճեանի ծննդեան 150–ամեակը: Այս առթիւ Երեւանի մէջ կազմուած է յոբելենական յանձնախումբ մը՝ Հայաստանի զանազան չրջաններու մէջ մեծ հանդիսութեամբ նչելու համար յոբելեանը: Վարչապետի տեղակալ Ս· Աւետիսեանի նախագահութեամբ յանձնախումբը դումարած է իր անդրանիկ նիստը, որու ընթացքին մշակուած է հանդիսութեանց ծրագիրը:

Այսպէս, որոշուած է երեկոյթներ կազմակերպել Լենինական, Կիրովական, Դիլիջան եւ այլ քաղաքներու մէջ: Ձեռնարկութիւններու եւ կազմակերպութիւններու մէջ դասախօսութիւններ կը սըրուին Ձուխաճեանի կեանքին ու գործին մասին: Հայաստանի մամուլը թիւեր կը նըւիրէ, իսկ ձայն – հեռատեսիլը հաղորդումներ կը սիրէ երաժիչտին մասին: Ձուխաճեանի վաստակին նուիրուած դիտական միացեալ նստաչրջան կը կազմակերպեն Արուեստի Հիմնարկը, Երաժիչտներու Միութիւնը եւ Կոմիտաս Երաժըչտանոցը: Երեւանի օփերան կ'իրականացնէ Տիգրան Ձուխաճեանի «Կարինէ» օփերայի բեմադրութիւնը: Հրատարակչական պետական կոմիտէն լոյս կ'ընծայէ մենագրութիւն մը, ինչպէս նաեւ երաժիչտին գործերուն բազմահատոր հատընտիրը: Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութիւնը եւ Երաժիչտներու Միութիւնը կը կազմակերպեն վոքալիսթներու մրցում մը, իսկ Նկարիչներու Միութիւնը կը պատրաստէ յոբելենական յիչատակի մետալ եւ կրծքանչաններ:

Տիգրան Ձուխաճեանի ծննդեան 150–ամեակին նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւնները վերջ կը գտնեն Ապրիլին, Երեւանի օփերային մէջ երեկոյթով մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԷՋԷՆ

1986-ԷՆ
ԴԷՊՔԵՐ, ԴԷՄՔԵՐ, ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱՍԱԼԱ–ն չարունակութիւնը կ'առնէ Սէ – Էմ – Փէ – Փէ – Ա–ին եւ կը սպառնայ Ֆրանսային, ինչ որ մտածել կուտայ թէ գործակցութիւն կայ ահաբեկչական զանազան խմբակիցներուն միջեւ: Ֆրանսական մամուլը լայնօրէն կ'անդրադառնայ եւ չատ դիւրաւ կը չփոթէ ԱՍԱԼԱ–ն եւ Հայերը: «Յառաջ»ի խմբագրականը, Հոկտեմբեր 10 փառաւոր պատասխան մը կուտայ Ֆրանսական մամուլի անպարկեշտ կեցուածքին:

Քանատա: Օթաուայի դատարանը ցրկեանս բանտարկութեան կը դատապարտէ երեք հայ մարտիկներ՝ Բաֆֆի Թիթիզեան, Գէորգ Մարաշլեան եւ Յովիկ Նուպարեան: Շատ ծանր եւ անարդար վճիռ մը որ մեծ յուզում կը ստեղծէ Քանատայի հայ գաղութին մէջ:

Անգամի մը համար, լաւ լուր մը հայկական ցեղասպանութեան կապակցութեամբ: Սթրազպուրկի մէջ, Եւրոպական Խորհրդարանի Բիւրօն չեղեալ կը հռչակէ Քաղաքական Յանձնախումբի բացասական որոշումը եւ հարցը կրկին անոր կը յանձնէ:

Պապը Յովհ. Պօղոս Բ. իր 3–րդ այցելութիւնը կը կատարէ Ֆրանսա: Ժողովրդական բացառիկ դէմք մը, որ բազմութիւններ զօրակոչի կ'ենթարկէ Լիոնէն Թէզէ, Փարէ – Լը – Մոնիալ, Տարտիյի, Արս եւ Այնըսի: Յանուն ոչ – կաթողիկէ եկեղեցիներուն ողջոյնի խօսք կ'արտասանէ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Այս առթիւ, Պապին պատգամը կ'ըլլայ մէկ օր, Հոկտեմբեր 27, բոլոր դէնքերը լուռ: Այդ օրը, Ասիզայի մէջ, տեղի կ'ունենայ միջ – կրօնական հանդիպում մը որուն Հայաստանեայց Եկեղեցին կը մասնակցի երկու եպիսկոպոսներով: Պապին պատգամը այնքան ալ չյարդուեցաւ, քանի բոլոր հրացանները չլռեցին:

Կարի Գասպարով կը պահէ ճառարակի համաչխարհային ախոյեանի իր տիտղոսը:

Էլի Վիզէլ կը ստանայ Խաղաղութեան Նոպելեան Մրցանակը եւ ափրիկեցի սեւ դրագէտի մը կը տրուի Գրականութեան Մրցանակը:

1992–ին, Ողիմպիական ամբան խաղերը Պարչելոնա տեղի պիտի ունենան, բայց ձմրան խաղերը՝ Ալպերվիլ:

Ռէյքժավիքի մէջ, Ռեկըն – Կորպաչով, այնքան սպասուած հանդիպումը վերջ կը դնէ ճախողութեամբ մը:

Կը մեռնի Ժորժ Տիւմէզիլ, մեծ հընդեւրոպագէտ, պատմաբան, բանասէր, լեզուագէտ եւ հայագէտ:

Վերջացնելու համար հայկական լուր մը: Բացառիկ հանդիսութիւններով Պոլսոյ հայութիւնը կը տօնախմբէ Պատրիարքութեան 525–ամեակը եւ Շնորհք Պատրիարքին գահակալութեան 25–ամեակը:

×

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Փարիզէն Ուաչինկթըն համակեցութիւնը իր ճամբան կը բռնայ: Միացեալ – Նահանգներու խորհրդարանական մասնակի ընտրութիւններուն Ռեկըն եւ հանրապետականները կը կրեն լուրջ ճախողութիւն մը: Ներկայացուցչական ժողովէն կետոյ, Ծերակոյտը եւս կ'անցնի Դեմոկրատներուն: Այսուհանդերձ, Ճորճ Տէօբմէհան կառավարիչ կը վերընտրուի, ինչպէս նաեւ Զարլզ Փափազեան որպէս Քալիֆորնիոյ երեսփոխան:

Պէյրութէն – Դամասկոս, Ֆրանսացի երկու պատանդ՝ Մարսէլ Ֆուսարի եւ Քամիլլ Սոնթակ ազատ կ'արձակուին: Շնորհակալութիւն Սուրիոյ, Ալժերիոյ եւ Սաուտի – Արաբիոյ: Կը մնայ վեց Ֆրանսացի պատանդ:

Ահաբեկչութիւն: Աքսիոն – Տիւէքթ՝ ծայրայեղ – ձախ կազմակերպութիւնը թիրախ առնելով Ֆրանսական գործատրութիւնը եւ ոճրափորձեր կատարելէ յետոյ Փէօճօի Ընդհանուր Տնօրէնութեան եւ Փէչինէի դէմ, որոնք կը պատճառեն մեծ նիւթական վնասներ, կը ապաննէ Ռենոյի տնօրէնը՝ Ժորժ Պէս: Այս ահաբեկչական արարքը խոր վրդովում կը յառաջացնէ երկրին մէջ:

Յովհ. Պօղոս Բ. Պապը յոգնիլ չի գիտեր: Կրկին ճամբայ կ'ելլէ եւ այս անգամ իր ամէնէն երկար շրջապտոյտը կատարելով՝ Պանկլատէշէն, Սինկափուրէն, Ֆիճիէն, Նոր – Զելանտայէն մինչեւ Աւստրալիա:

Գրական մրցանակներու եղանակն է: Կոնքուրը կը վարձատրէ Միշել Հոսթի «Վալէ տը Նիւլի» վէպը: Ռընօտօն կ'երթայ Քրիսթիան Ճուտիչէլլիի «Սթասիոն Պալնէէռ» գործին: Իսկ, Ֆեմինային կ'արժանանայ Ռընէ Պելլեթօ «Դժոխք» գործին համար, Մեհիսիսը կը տրուի Փիէռ Քոմպէնքոյի «Սառոյին յուզարկաւորութիւնը» հատորին եւ Էնթէռալիէն՝ Ֆիլիփ Լապրոյի գործին՝ «Օտար ուսանողը»:

×

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Դեկտեմբերը եղաւ, Ֆրանսայի մէջ, ընկերային բախումներու ամիսը եւ Մարտ 16–էն ի վեր համակեցութիւնը ճանչցաւ իր առաջին ծանր տագնապները:

Ուսանողական չարժումը ցոյց տուաւ խզումը ընկերային ծրագիրներու, ընկերութեան մը եւ երիտասարդութեան մը միջեւ. երիտասարդութիւն մը որ կը չանայ գտնել իր ուղին ընկերութեան մէջ եւ որուն առջեւ ապագան անորոշ եւ մութ է: Իշխանութիւնները չհասկցան չարժումին հիմնական դրդապատճառները եւ յաջորդական սխալներով, վարանումներով, յապաղած զիջումներով հասան Դեկտեմբեր 4–ի ցոյցին եւ անոր յաջորդող օրերուն, որոնց ընթացքին բախումները բերին՝ մէկ մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւոր: Ոչինչ լուծուած է, եւ ամէն ինչ չհատագուած մարտին:

Ֆրանսացիներու տօնական օրերը խանդարուեցան երկաթուղիի գործադուլի նոր–: Ներկայիս քրտերէն լեզուով բազմաթիւ թերթեր ու պարբերաթերթեր կը հրատարակուին, գլխաւորաբար Իրաքի մէջ: Քրտերէնի զործածութիւնը արգիլուած է Թուրքիոյ մէջ:

Քիւրտերը մեծ մասով սիւննի մահմետականներ են. կան սակայն եզիտներ, ալաուիներ, քրիստոնեաներ, Հրեաներ եւայլն:

×

ՔԻՒՐՏԵՐԸ
ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քիւրտերը իրենց պատերու հովանաւորութեան տակ, մինչեւ Սեւրի (1920) եւ Լօզանի (1923) դաշնագրերը, հպատակներն էին Օսմանեան եւ պարսկական կայսրութիւններուն: Ժ. դարուն կեդրոնական իշխանութեան կեցուածքը երբ կը կարծրանայ, Քիւրտերու մէջ կը ծնի ազգայնական չարժում մը:

1804–ին կը բացուի ապստամբութիւններու չրջանը: Ռուսերը կը դրդեն Քիւրտերը որ դլուխ վերցնեն Բ. դրան դէմ: Ժ. դարը կ'անցնի ազգայնական ապըստամբութիւններով:

Ա. աչխարհամարտին հակառակ Պոլսոյ ճնչումին, քիւրտ պարագլուխները կը դաչնակցին Անդլիոյ հետ: – Իրենց պետը՝ Մահմուտ ալ Պէրզինճի անդլիական ուժերու կողմէ նահանդապետ կը կարդուի հոն, ինչ որ կարծել կուտայ իրեն, թէ երկրին ինքնավարութիւնը ամիսներու հարց մըն է:

Սակայն այլ կ'ըլլայ իրականութիւնը. Քիւրտիստան եւս կը բաժնէ Միջին – Արեւելքի երկիրներուն աչխարհաքաղաքական ճակատագիրը: Քիւրտերը կը սրտռուին Միջին – Արեւելքի հինգ երկիրներուն մէջ ու այլեւս քրտական հարց չի մնար:

Քիւրտերու հանդէպ թրքական յանձնառութիւնները չյարդուեցան: Մ. Քէմալ 1924–ին արգիլեց քրտերէնի գործածութիւնը: Հակազդեցութիւնը չուչացաւ. քրտական զինեալ դիմադրութիւնը, չէյխ Սայիտի գլխավորութեան տակ, ծաւալեցաւ ամբողջ քրտական Անատոլուի մէջ: Թուրք կառավարութիւնը քաջ գիտնալով, որ անոնց նպատակը քիւրտ անկախ պետութեան մը հիմնումն է, դիմեց ամէն տեսակ միջոցներու: Հարիւրաւոր գիւղեր հրդեհուեցան, հազարաւոր գիւղացիներ (40–էն 250 հազար) սպանուեցան: Շարժումին պարագլուխը հարիւրի չափ կողմնակիցներով կախազան հանուեցաւ (1925), ու Անգարայի որոշումով ապըստամբ չրջաններու քիւրտ բնակչութիւնը տեղահանուեցաւ:

1927–ի գարնան քիւրտ գլխավորներ Արարատ լերան վրայ հաւաքուելով, կ'որոշեն պայքար մղել, մինչեւ իրենց հողերուն վերջնական եւ ամբողջական ազատագրումը: Կ'որոշեն նաեւ հաչտութիւն կնքել իրենց վաղեմի թչնամիին՝ Հայերու հետ: Կ'ապահովեն նաեւ Իրանի Շահին նեցուկը: Երկու տարիի չափ իրենց հակակչռին կ'ենթարկեն Վանայ լճին չրջակայքը, ոչ արհամարհելի հողամաս մը: Սակայն երբ Իրան կը քաչէ իր նեցուկը ու կ'արտօնէ որ թուրք ուժեր թափանցեն իր սահմաններէն ներս, հալածելու համար Քիւրտերը, անոնց ապըստամբութեան երկրորդ փորձն ալ ճախողութեամբ կը վերջանայ: 1932–ին Մ. Քէմալ պարպել կուտայ քրտական չրջանները «առողջական, նիւթական, մշակութային, քաղաքական, ռազմավարական» պատճառներով. կը ջնջուին քիւրտ զեկավարներու իշխանութիւնները. քրտական բոլոր բարքերն ու աւանդութիւնները կ'արգիլուին: Կ'արգիլուի նաեւ խօսիլ «Քիւրտեր»ու մասին: Այնուհետեւ անոնց կը տրուի «լեռնական Թուրքեր» որակումը:

Քրտական երրորդ ապստամբութիւն մը կը ծագի 1937 – 1938–ին Տէրսիմէն, ուր բնակչութիւնը կ'ընդդիմանայ հպատակիլ կառավարութեան տեղահանութեան որոշումին: Ներքին գործոց նախարարը ձէլալ պէյ բանակէն օժանդակութիւն կը խնդրէ. քրտական չրջանները կը ռմբակոծուին ու վերապրող Քիւրտերը ի վերջոյ կը հանկնան, որ պէտք է հնազանդին: Իսկ ձէլալ պէյ թուրք Խորհրդարանին առջեւ հպարտութեամբ կը յայտարարէ. «այլեւս քրտական հարց չկայ ... յեղուզակները բռնի ուժով քաղաքակրթուած են...»:

Ներկայիս, այլեւս Թուրքիոյ մէջ Քիւր-

«ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ» ՀԱՏՈՐԷՆ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Զազրոսեան լեռներու բարձրաւանդակներուն վրայ, Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ սահմաններու մէջ կ'ապրի Բաենոփոնի «քիւրտ» անուանած ժողովուրդը: Այս տարածութեան «Քիւրտիստան» անունը տրուած է սելճուկեան Թուրքերու կողմէ Ժ. դարուն. մօտաւորապէս 400 հազար քառակուսի քիլոմեթր մակերես ունի:

Քիւրտերը պատմութեան թատերաբեմին վրայ կը յայտնուին, որպէս Մեդացիներու մէկ ճիւղաւորումը. արաբ պատմաբաններ «Քիւրտ» անունը կուտան Մեդացիներու պարսկացած վաչկատուն մէկ ցեղին ու թերեւս քանի մը հայ ու հրեայ դաղութներու խառնուրդի մը:

Այսօր 16 – 17 միլիոն են անոնք: Բաժնած են Օսմանեան կայսրութեան հպատակ Միջին – Արեւելքի բոլոր ժողովուրդներուն ճակատագիրը մինչեւ 1920 թուականը. իսկ այդ թուականէն ի վեր հետամուտ են անկախ Քիւրտիստանի մը հիմնումին: Իրենց լեզուն հնդեւրոպական լեզուախումբին իրանեան ճիւղին կը պատկանի:

Անդրպատութիւնը երկար տարեն ծանօթ է անոնց մօտ, մինչեւ իսկ մեր օրերը: Ունին հարուստ բանահիւսութիւն մը՝ – դիւցազնավէպ, ժողովրդական, սիրային երգեր, հէքեաթներ – որոնք դրի առնուած են թրքական, պարսկական կամ արաբական տառերով: Արաբատառ քրտական դրականութիւն մը գոյութիւն ունեցած է Ը. դարէն սկսեալ, որ սակայն Ժ. դարուն անկումի չրջան մը ապրած է: Մչակոյթի զարթօնքը կը զուգադիպի Ժ. դարու վերջաւորութեան. իսկ 1920–էն սկսեալ քրտական մշակոյթի կեդրոնը կը գտնուի Իրաք՝ – Պաղտատ, Սիւլայմանիէ, Քիրքուք:

Քիւրտերը մեծ մասով սիւննի մահմետականներ են. կան սակայն եզիտներ, ալաուիներ, քրիստոնեաներ, Հրեաներ եւայլն:

Քիւրտերը իրենց պատերու հովանաւորութեան տակ, մինչեւ Սեւրի (1920) եւ Լօզանի (1923) դաշնագրերը, հպատակներն էին Օսմանեան եւ պարսկական կայսրութիւններուն: Ժ. դարուն կեդրոնական իշխանութեան կեցուածքը երբ կը կարծրանայ, Քիւրտերու մէջ կը ծնի ազգայնական չարժում մը:

1804–ին կը բացուի ապստամբութիւններու չրջանը: Ռուսերը կը դրդեն Քիւրտերը որ դլուխ վերցնեն Բ. դրան դէմ: Ժ. դարը կ'անցնի ազգայնական ապըստամբութիւններով:

Ա. աչխարհամարտին հակառակ Պոլսոյ ճնչումին, քիւրտ պարագլուխները կը դաչնակցին Անդլիոյ հետ: – Իրենց պետը՝ Մահմուտ ալ Պէրզինճի անդլիական ուժերու կողմէ նահանդապետ կը կարդուի հոն, ինչ որ կարծել կուտայ իրեն, թէ երկրին ինքնավարութիւնը ամիսներու հարց մըն է:

Սակայն այլ կ'ըլլայ իրականութիւնը. Քիւրտիստան եւս կը բաժնէ Միջին – Արեւելքի երկիրներուն աչխարհաքաղաքական ճակատագիրը: Քիւրտերը կը սրտռուին Միջին – Արեւելքի հինգ երկիրներուն մէջ ու այլեւս քրտական հարց չի մնար:

Քիւրտերու հանդէպ թրքական յանձնառութիւնները չյարդուեցան: Մ. Քէմալ 1924–ին արգիլեց քրտերէնի գործածութիւնը: Հակազդեցութիւնը չուչացաւ. քրտական զինեալ դիմադրութիւնը, չէյխ Սայիտի զեկավարութեան տակ, ծաւալեցաւ ամբողջ քրտական Անատոլուի մէջ: Թուրք կառավարութիւնը քաջ գիտնալով, որ անոնց նպատակը քիւրտ անկախ պետութեան մը հիմնումն է, դիմեց ամէն տեսակ միջոցներու: Հարիւրաւոր գիւղեր հրդեհուեցան, հազարաւոր գիւղացիներ (40–էն 250 հազար) սպանուեցան: Շարժումին պարագլուխը հարիւրի չափ կողմնակիցներով կախազան հանուեցաւ (1925), ու Անգարայի որոշումով ապըստամբ չրջաններու քիւրտ բնակչութիւնը տեղահանուեցաւ:

1927–ի գարնան քիւրտ գլխավորներ Արարատ լերան վրայ հաւաքուելով, կ'որոշեն պայքար մղել, մինչեւ իրենց հողերուն վերջնական եւ ամբողջական ազատագրումը: Կ'որոշեն նաեւ հաչտութիւն կնքել իրենց վաղեմի թչնամիին՝ Հայերու հետ: Կ'ապահովեն նաեւ Իրանի Շահին նեցուկը: Երկու տարիի չափ իրենց հակակչռին կ'ենթարկեն Վանայ լճին չրջակայքը, ոչ արհամարհելի հողամաս մը: Սակայն երբ Իրան կը քաչէ իր նեցուկը ու կ'արտօնէ որ թուրք ուժեր թափանցեն իր սահմաններէն ներս, հալածելու համար Քիւրտերը, անոնց ապըստամբութեան երկրորդ փորձն ալ ճախողութեամբ կը վերջանայ: 1932–ին Մ. Քէմալ պարպել կուտայ քրտական չրջանները «առողջական, նիւթական, մշակութային, քաղաքական, ռազմավարական» պատճառներով. կը ջնջուին քիւրտ զեկավարներու իշխանութիւնները. քրտական բոլոր բարքերն ու աւանդութիւնները կ'արգիլուին: Կ'արգիլուի նաեւ խօսիլ «Քիւրտեր»ու մասին: Այնուհետեւ անոնց կը տրուի «լեռնական Թուրքեր» որակումը:

Քրտական երրորդ ապստամբութիւն մը կը ծագի 1937 – 1938–ին Տէրսիմէն, ուր բնակչութիւնը կ'ընդդիմանայ հպատակիլ կառավարութեան տեղահանութեան որոշումին: Ներքին գործոց նախարարը ձէլալ պէյ բանակէն օժանդակութիւն կը խնդրէ. քրտական չրջանները կը ռմբակոծուին ու վերապրող Քիւրտերը ի վերջոյ կը հանկնան, որ պէտք է հնազանդին: Իսկ ձէլալ պէյ թուրք Խորհրդարանին առջեւ հպարտութեամբ կը յայտարարէ. «այլեւս քրտական հարց չկայ ... յեղուզակները բռնի ուժով քաղաքակրթուած են...»:

Ներկայիս, այլեւս Թուրքիոյ մէջ Քիւր-

ԳԱՂԱՓԱՐ ԳԱՂԱՓԱՐ

ութերու կացութիւնը փոխուած է, անոնց մասին երբ կը խօսուի «լեռնական Թուրքեր» չեն ըսեր, այլ՝ «Արեւելքի Թուրքեր»: Ու զրեթէ այս է ամբողջ փոփոխութիւնը: Միշտ հալածանքի ենթակայ են, կը բանտարկուին, մահուան կը դատապարտուին բոլոր անոնք, որոնք կը խօսին, կամ կ'երազեն ինքնավարութեան, կամ անկախութեան մասին:

Հակառակ որ, 1950–ին Դեմոկրատ կուսակցութեան իշխանութեան օրով քրատկան հարցին նոր մօտեցում մը կը փորձուի: Կարելի կ'ըլլայ քրտերէն խօսիլ, քրտերէն թերթեր կը հրատարակուին, սակայն, առանց Քիւրտերու, կամ Քիւրտիստանի ակնարկելու: Այս շրջանին է, որ Քիւրտ մտաւորականներ եւ ուսանողներ կը միանան Թուրք ձախակողմեան հաւաքածին, մինչ Իրանի եւ Իրաքի մէջ մարմին կ'առնէ քիւրտ ազգայնական յեղափոխութիւնը: Այն Քիւրտերը, որոնք Թրքական ինքնութեամբ մը կը ներկայանան, կ'ունենան հաւասար իրաւունքներ, կրնան երեսփոխան կամ նախարար դառնալ, ինչպէս «Նոր Թուրքիա» կուսակցութեան քիւրտ հիմնադիրը, կամ Հանրօգուտ աշխատութեանց քիւրտ նախարարը, որ 1979–ի գարնան հրապարակաւ յայտարարած էր.– «Թուրքիոյ մէջ Քիւրտեր կան. եա, ինքս ալ Քիւրտ եմ»: Ու այս խիտպա նախարարը անջատողական քարոզչութեամբ ամբաստանուած, երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր:

Դառնանք սակայն 1960–ական թուականներուն. 1967–ին, Թուրք Բանուորական կուսակցութեան անդամ քիւրտ շարքայիններ, ուսանողներ բողոքի ցոյց մը կը կազմակերպեն ... բանտին մէջ: 1969–ին քիւրտ երիտասարդ յեղափոխական կազմակերպութիւն մը իր մասին խօսիլ կուտայ. դեկտեմբերը կապուած են յառաջդիմական չարժումներու եւ ծայրայեղ ձախի ուժերուն հետ պայքար կը մղեն: Սակայն 1971–ի դինուորական հարուածը, որ տապալեց Տէմիրէլի կառավարութիւնը, վերջ կուտայ անոնց գործունէութեան: 15 տարիէ ի վեր քիւրտ ազգայնականներ կրկին կը բանտարկուին, չարչարանքներու կ'ենթարկուին, կը լսպանուին:

1980–ին դինուորական նոր հարուածով մը իշխանութեան դլուխ եկաւ գօրավար Էվրէն. ան հարցին կը մօտենայ ակադեմական պատճառաբանութեամբ. Քիւրտերը Թուրքեր են. անոնք կը սերին միջին Ասիոյ Թուրք Թափառաշրջիկ ցեղախումբերէն, ուրեմն նոյն ծագումը ունին: Ան կը մոռնայ անշուշտ, որ Արեւելքի մէջ կը կազմուի Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութիւնը, եւ չարչարանքն ու մահը կ'իչխեն Արեւելքի լեռներուն վրայ:

Ա. Թ. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂԱՓԱՐ ԳԱՂԱՓԱՐ

ԼՈՍ – ԱՆՁԼԷՍԻ համալսարանը Հայոց եւ միջին արեւելեան պատմութեան դասախօս Ռ. Յովհաննէսեան մասնակցած է ազգագրութեան խորհրդային – ամերիկեան երրորդ համագումարին, որ տեղի ունեցած է Փրինսթըն համալսարանը, Դեկտեմբեր 1 – 3: Ան իրրեւ նիւթ առած է «Ազգագրութիւնը՝ ներկայ հասարակութիւններու մէջ»: Ռ. Յովհաննէսեան նախագահած է նաեւ համագումարի նիստերէն մէկուն, ու քննարկած Խորհրդային – Միութեան եւ Միացեալ – Նահանգներու ազգային միւսորներու նուիրուած զեկոյցները: 1985–ին ալ ան մասնակցած է ազգագրութեան երկրորդ համագումարին, որ տեղի ունեցած է Կիեւի մէջ, ու ներկայացուցած է ԱՄՆ–ու հայ զաղութին մասին ուսումնասիրութիւն մը: Կը նախատեսուի որ այս չարքին չորրորդ համագումարը, 1987–ին տեղի ունենայ Երեւան:

Համագումարէն եառ ազգագրագէտներու խորհրդային խումբը այցելած է Լոս Անճըլըսի հայկական հաստատութիւններ ու հանդիպումներ ունեցած զաղութի դէմքերուն հետ: Այս խումբին մաս կը կազմէին նաեւ Մոսկուայէն Ի. Վ. Յարութիւնեան, Երեւանէն Ր. Ս. Կարապետեան:

×

ԳԱՀԻՐԷի Հայ Ազգային Հիմնադրամի կազմակերպութեամբ ճաշ – ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Սերօ Խանդաղեանի: Ներկայ եղած են թեմին Առաջնորդը, համայնական մարմիններու եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները: Ողջոյնի խօսք արտասանած եւ հիւրը ներկայացուցած է Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան նախագահը՝ Վահագն Տեփոյեան: Խօսք առնելով Սերօ Խանդաղեան յիշած է դէպքեր Բ. Աշխարհամարտէն, անդրադարձած է Հայաստանի բնակչութեան ճգին եւ հաղորդած է ցաւալի լուր մը, թէ Արփա – Սեւան փապուղիին առաստաղը 2·5 քիլոմեթր երկարութեան մը վրայ փլած է վերջերս. վերանորոգման աշխատանքները սկսած են եւ երկուքուկէս տարիէն Արփա գետին ջուրերը դարձեալ կը սկսին հոսիլ Սեւանի մէջ: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Զաւէն Արք. Զինչինեան:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 21–ին, տեղի ունեցած է Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Արամ Եպիսկոպոս Քէշիշեանի արքեպիսկոպոսի տուչութեան արարողութիւնը: Պատարագած է Առաջնորդը: Քարոզած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ չեչտելէ եառ Լիբանանի Հայոց դիմագրաւած տագնապը եւ այդ տագնապին դիմաց ցուցաբերուած վերականգնումի ամուր վճռակամութիւնը, վեր առած է Արամ Եպիսկոպոսի դերը այդ տագնապալից չրջանին: Կարդացուած է Հայրապետին կոնդակը, որով Արամ Եպիսկոպոսի շնորհուած է արքեպիսկոպոսի տիտղոս, իրրեւ դնահատութիւն անոր ծառայութեանց: Յաւարտ պատարագի, Առաջնորդարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն, ուր խօսք առնելով քաղաքական ժողովի առենապետ տօքթ. Միսաք Արզումանեան չեչտած է Արամ Արք.ի առաջնորդական եօթը տարիներու ընթացքին կեդեցական, կրթական, ազգային, միջ – համայնական ու միջ – եկեղեցական մարզերէ ներս:

×

ԵՇԻԼԳԻԼՂի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 28–ին, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքին: Պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մուրադեան: Յաւարտ արարողութեանց տրուած է ճաշ մը, որու ընթացքին պարծագրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

LE COIN DU JURISTE

LE VIAGER

———×———

La vente en viager est une pratique de plus en plus courante, elle consiste pour un couple ou une personne agée, à vendre sa maison ou son appartement, tout en gardant la jouissance de ce bien durant sa vie.

Le prix de vente, fixé librement entre les parties, est converti en une rente annuelle et viagère dont le calcul s'opère suivant certaines méthodes sur lesquelles je reviendrai.

Ce prix peut également être scindé en deux parties, la première qui s'appelle le bouquet représente une partie du prix qui est payée comptant, et le surplus qui est converti en rente viagère.

Tout le monde peut effectuer une rente viagère, que ce soit une personne seule, ou même un couple.

Si la personne est seule on stipule que l'appartement ou l'immeuble ne sera libre qu'au décès.

Si la vente a lieu par un couple, on peut stipuler que les lieux ne seront libérés qu'au décès du survivant des époux vendeurs.

Une restriction importante existe lorsque la vente a lieu par une personne au profit d'autres qui seront considérées comme ses héritiers, ou même légataires en vertu d'un testament. Dans ce cas l'administration fiscale considère que la vente est assimilée à une donation déguisée et percevra les droits de mutation à un tarif beaucoup plus élevé. C'est la raison pour laquelle il faut agir avec beaucoup de prudence lorsque ce genre de transaction intervient entre les membres d'une même famille.

Comment se calcule la rente?

On prend tout d'abord en compte la valeur des biens vendus, telle qu'elle résulte du marché immobilier local.

On tient compte de l'age du vendeur, ou crédirentier, pour déterminer son espérance de vie.

On tient compte également des réverves que le vendeur a pu faire à son profit. (Usufruit, usage et habitation jusqu'à sa mort).

Les tables de mortalité que l'on trouve chez le notaire, déterminent alors le coefficient qu'il y a lieu d'appliquer au prix en fonction de l'age du vendeur, ainsi pour une personne qui a 70 ans le coefficient sera de 9,15 pour un homme et de 12,4 pour une femme, car il est démontré statistiquement que l'homme décède plus tôt que la femme.

Sur le plan fiscal, il est nécessaire de savoir que la rente viagère constitue un revenu qui devra être déclaré pour une fraction de son montant (30% au-dessus de 70 ans).

En ce qui concerne l'acquéreur, par contre il ne pourra pas déduire cette rente de ses revenus.

Plus haut j'ai parlé de la réserve d'usufruit. Cette réserve s'évalue également en fonction de l'age du bénéficiaire, elle est de 1/10 au dessus de 70 ans, de 2/10 au dessus de 60 ans et de 3/10 au dessus de 50 ans. Etc...

Très souvent, des héritiers potentiels, pour éviter de payer des droits de succession importants, (neveux, nièces...) employent la solution du viager, mais il est quand même très prudent de se renseigner au préalable, pour éviter des conséquences fiscales qui peuvent s'avérer douloureuses.

Levon DJOLAKIAN

Marseille

— «ԾԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԾ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ո՛չ կայր էի, ոչ խուլ, ոչ ալ չամր կամ անդամալոյծ, սակայն բոլորը կը զգայի միաժամանակ, յօդուածր այն ձայներուն դիմաց, որոնք իմ հասկացողութեանս կանոնին չէին պատկաներ: Նախ երկչոտութեամբ կը սկսէի թեւերս չարժել, հասկցնելու համար խօսակիցիս, թէ ինձ չէի հասկնար: Այն ատեն ան կը վերսկսէր իր նախադասութիւնը, վերցնելով յօդերն ու ածականները: Բոլոր բայերը աներեւոյթ եղանակով կը զործածէր, այսպէսով առեղծելով անդրպէտ բթամիտի վայել լեզու մը:

«Ես ձեզի ասլ ... դուք առնել ... մեկնիլ ոչ...»

Ակռ ալ ասելի բան չէի հասկնար, սակայն ի տես այսքան բարեկամեցողութեան, հասկցած ըլլալ կը ձեւացնէի, մնալով սպառած, յուսահատած, վհատած այս լեզուին առջեւ, որ անմատչելի կը թուէր ինծի:

Առժամեայ այս անկարութենէն փրկուելու համար, մեր ժամանումի առաջին օրերէն իսկ, մայրս արձանագրեց «մանչերու դըպրոցի մը մանուկներու դասարանը»:

Ուսուցչուհին Տիկին Օրթոլի կը կոչուէր. դասերու մակարդակը մանկապարտէզէն վեր էր, սակայն բաւական վար՝ նախակրթարանէն: Իսկ իմ մակարդակս, ոչ մէկ բանի կը համապատասխանէր:

Ձիս նստեցուցին դասարանին խորը, միւաներէն անջատ տեղ մը. ունէի տետրակ մը, գրիչ մը ու գրասեղանին մէջ փորուած կաղամար մը: Ամէն էջի առջեւի տողին սկիզբը կար նմոյշ մը, զոր պէտք էր մինչեւ վար ընդօրինակէի: Մինչ Տիկին Օրթոլի բնականոն աշակերտներու համար կը չարունակէր իր դասը, դասընկերներուս գըրելութիւնները յաճախ կը դառնային դիտելու վտիտ ու նրբիրան այդ թարդանը, որ իր ճկենիէն լլյած էր քաղաքակրթեալներու աշխարհը:

Ծուռ կամ զուգահեռ համաչափ փոքր ցլիկներ կը չարուէին ամբողջ էջերու երկայնքին: Ցետոյ նմոյշները եղան կիսատրոլորակներ եւ բոլորակներ: Բոլորակները գիծերու միացած, քիչ քիչ վերածուեցան գիրերու, գիրերը՝ բառերու. բառեր՝ որոնք խօսքի ճամբան կը բռնան:

Օրուան աւարտին Տիկին Օրթոլի եկաւ տետրակիս վրայ հակելու: Ցայտնապէս գոհ, ան ուսիս զարկաւ, որպէս քաջալերանքի նշան: Ասոնք վիճակացոյցիս առաջին թիւերը եղան:

Ցառաջդիմութիւնս կը չափէի ամէն օր կանգ առնելով մեր փողոցի անունը կրող կապոյտ խորքի վրայ ճերմակ գիրերով ցուցատախտակին առջեւ: Օրուան ընթացքին սորված գիրերուս համաձայն, փոքր առ փոքր կը չռնայի կարդալ այդ անունը: Բաւական չուտով հասած էի «...արաաի փողոց»ին, սակայն տակաւին գիր մը կը պակսէր անունը ամբողջութեամբ կարենալ կարդալու համար: Այբուբենը Ա. Բ. Գ.ի սովորական կարգով չէին սորվեցներ ինծի, այլ, ձեւերու նմանութեան կամ յարակցութեան համաձայն: Վերջինը եղաւ «Փ»ը: Այս գիրը նախ ճեռագիր, ապա գլխագիր գրելու երջանկութիւնը տրդյութեանս ամենամեծ ուրախութիւններէն մէկը եղաւ:

Այդ օրը այդ տառով բառեր գրելով, վերջնապէս ազատած էի կապանքներէս:

Տիկին Օրթոլի դասարանին երկրորդ կարգը տեղ մը տուաւ ինծի. այլեւս միւսներուն միջեւ կը գտնուէի ու ես ալ զիս բոլորովին համարկուած կը նկատէի:

Դասերէն եառ մօրս վազեցի գոչելով.

– Մայրի՛կ, գրել գիտեմ ու ամէն բան կը կարդամ. ամէ՛ն բան:

Հասնելով մեր փողոցին անկիւնը մատս երկարեցի ցուցատախտակին. պակսող գիրը գտած էր տեղը, ու բարձրաձայն կարդացի.

– Փարաաի փողոց:

Փողոցի ամբողջ երկայնքին բարձրաձայն կը կարդայի խանութներու անուանատախտակները.

– Մսավաճառ, նպարեղէն, կարագ եւ պանիր, փականագործ, նորոգութիւն:

Ցետոյ սկսայ երգել իմ յօրինած մէկ եղանակովս:

– Ապակեզործ Պուչարան, առաջնակարգ դեղարան, վիրաբոյժ – ատամնարոյժ:

(Շար. 18)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Յունուար 11, առաւօտեան ժամը 11–ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյն մէջ, պատարագ կը մատուցուի եւ հանդատեան պաշտօն կը կատարուի:

ՀԱՅՐ ՆԻԿՈՂՈՍ Վ. ՓԵՀԵՒԱՅԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր վախճանման քառասունքին առիթով:

Հանգուցեալ վարպետին յիշատակը յարգող հաւատացեալներն ու բարեկամները հրաւիրուած են ներկայ ըլլալ ու աղօթել անոր համար:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը զաղութին տարեցները կը հրաւիրէ թէյասեղանի մը, Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 ռիւ տը Մատրիտ: Օթօբար մը կ'անցնի տարեցներու բնակավայրէն ժամը 14·30–ին: Վերադարձը ապահովուած է նոյն ձեւով:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Լուսատեսողական Հայկական Միութիւնը հինգ ցուցահանդէսներ կազմակերպած է, իր կեդրոնատեղին՝

9, rue des Petits Hotels, Paris 10

Յունուար 6–էն 12՝ Շուշան, 13–էն 19՝ Կիլամ Փոնսէն, 20–էն 26՝ Ակտա, 27–էն Փեւրուար 2 Անթոնիոզ, Փեւրուար 3–էն 9՝ Ժաք Ասլանեան:

Հայկական Փիլմի իր երրորդ փառատօնն ալ տեղի կ'ունենայ Մարտ 4–էն 17:

Maison de la Culture Arménienne

45, rue de la Défense
Issy-lesMoulineaux

———×———

Viens avec moi,
jeune Arménien de 6 à 12 ans
les samedis après-midi
pour dessiner, faire du théâtre
et pour d'autres activités.

rendez-vous le 10 janvier à 14 h

Հ. Բ. Ը. Մ. ՎԻԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 19–ին՝ Մ. Արուեան Մշակութային Տան մէջ:
(1 ՔԷ Բաժս Վիէն)

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հ. Բ. Ը. Մ.ի միօրեայ դպրոցին աշակերտները:

Մուտքը ազատ է:

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի կրթասէր հասարակութիւնը:

– ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ –

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի «Լոլա Սաուռնի» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թէյասեղան մը, նոր տարուան եւ Ս. Ծընունդի առիթով, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 15–ին Պուլվար Օտտոյի Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

ՀԱՅԿ· ԾՆՈՒՆԴ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Հայկական Ծնունդը» Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Շաբաթ, Յունուար 10, երեկոյեան ժամը 9–էն սկսեալ: Առատ կերուխում, հայկական եւ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ: «Կալէք տէ Ռուա»:

Մուտքը ազատ է:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Փարիզի մասնաճիւղ Խաչուհիներու ձեռքով պատրաստուած համադամ՝

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

Կաղանդի մրգեղէն, չամբանեը...

Գեղարուեստական բաժին:

Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին,
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:
17, rue Bleue, 75009 Paris

Ճաշագին՝ 150 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սէն – Ժերմէն Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ դպրոցի ամանորի հանդէսը, Շաբաթ, Յունուար 10, ժամը 21–ին դպրոցին սրահը:

Նախագահութեամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Ղեկավարութեամբ, ուսուցիչներ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի, Պր. Յաչիկ Եղմազեանի եւ Եղիշէ Ք.հնյ. Փանոս-եանի:

Երգ, արտասանութիւններ եւ պարէշտ մը աշակերտներուն կողմէ:

Կաղանդ պապան կը բաժնէ իր բերած նուէրները:

Սէր – Ժերմի Կապոյտ Խաչուհիներու կողմէ՝ թէյ եւ կարկանդակներ:

Կը հրաւիրուին Թաղիս եւ շրջակայքի ծնողքները եւ թաղեցիները անխտիր ներկայ ըլլալու եւ քաջալերելու համար պատասխանատուները եւ աշակերտները:

RADIO ASK

SAMEDI 10 JANVIER de 15h30 à 18h
DANS LES LOCAUX DE L'AAAS
77, rue La Fayette, 75009 Paris

GUILLAUME HAMALIAN

le plus jeune chroniqueur politique
de la bande FM
VENDRA ET DEDICACERA
SON 1er LIVRE
« J'AIME LA POLITIQUE »
180 pages — Prix TTC 49,00 F

ՎԻԷՆ

Յունուար 11, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Սէն – Թէօատր մատրան մէջ, Ս. Ծննդեան տօնի առիթով, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՉԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Ջրհօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի եւ շրջանի մեր հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու այս հանդիսաւոր արարողութեանց:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Յունուար 12, Երկուշաբթի, ժամը 20·30–ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne, ASNIERES

L'ECOLE

TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*

KATCH NAZAR

COMÉDIE MUSICALE D'APRÈS UN CONTE ARMÉNIEN
LE DIMANCHE 25 JANVIER 1987 A 18h30 PRÉCISES

THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 - PARIS

AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE

MISE EN SCÉNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy	43810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris	42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart	46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris	48782279

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կազմակերպութեամբ՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
8 ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

Թուական՝ Կիրակի, Յունուար 11, կէսօրէ հաք ժամը 15–ին:
վայր՝ ԼԷՈՓՈԼՏ ՊԵԼԼԱՆ սրահ
17, Լէոփոլտ Պելլան փողոց — ՓԱՐԻԶ 75002

Գեղարուեստական յայտագիր՝ մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի միօրեայ դպրոցներու աշակերտութեան:

ՀՅՊԻՏ — ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ

Սիրով կը հրաւիրուի հայ գաղութը:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի *կողքին*
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

CUISINE SOIGNEE

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
10-11
SAMEDI-DIMANCHE
10-11 JANVIER
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՉ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 397 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.397

« LE SOIR »

UN MONDE MERVEILLEUX MÉCONNU : LA MINIATURE ARMÉNIENNE D'ISPAHAN

— o —

Պրիւսէլի «Լը Սուար» օրաթերթին մէջ (1987, Յունուար 3 – 4), Ալպէր Պիւրնէ գնահատական տողեր տորդագրած է Սպահանի մանրանկարչութիւններուն նուիրուած հատորին, որ վերջերս լոյս տեսաւ Պելժիա :

Փրոֆէսէօրներ՝ Սիրարփի Տէր – Ներսէսեան եւ Արբակ Մխիթարեան ձեռքն – հասօրէն արտայայտուած են հատորին մէջ, որու նախաբանը գրած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ. :

Պիւրնէ կը գրէ ի մէջ այլոց :–

... Un Arménien devenu Belge après une enfance passée en Egypte, Arpag Mékhitarian, connu comme égyptologue et arabisant, a eu l'occasion de collationner et de photographier la part la plus précieuse de cette collection. Un autre savant, Mlle Sirarpie Der Nersessian, qui a fait carrière en art et archéologie de l'Orient chrétien tant en France qu'aux Etats-Unis, a entrepris l'étude de cette précieuse documentation. De la collaboration de ces deux spécialistes sont nées chez un éditeur belge, ces *Miniatures arméniennes d'Ispahan* (1) que le Catholicos arménien Karékine II a préfacées et enrichies d'une introduction historique.

De quelque origine qu'elle soit, la miniature fait partie d'un monde merveilleux, trop précieux et trop fragile, hélas!, pour qu'on l'expose comme on le fait de tableaux ou de gravures. Cela lui donne un certain air élitiste que des livres comme celui-ci permettent de combattre efficacement par leur diffusion. Sans pouvoir classer, sur le plan de la reproduction en couleurs, cet ouvrage-ci parmi les merveilles de l'imprimerie contemporaine, il n'en constitue pas moins un exemple d'initiative comblant une réelle lacune.

Les ouvrages retenus pous représenter cette phase de l'art religieux arménien sont essentiellement des Bibles et des Evangiles. On y retrouve des thèmes communs à tous les commentaires illustrés des textes sacrés chrétiens: la Création, la chute d'Adam et Eve, les Evangélistes, la Nativité, le baptême du Christ, les phases de la Passion et, thème plus volontiers oriental qu'occidental, la descente aux Limbes. Dans les conventions de l'imagerie pieuse, on trouve çà et là quelques caractéristiques typiquement arméniennes, comme la présence d'un serpent noué sous les pieds du Christ dans le Jourdain à l'heure du baptême. Le couleurs sont généralement franches, claires, notamment les bleus et les rouges; les visages sont souvent ronds et les grands yeux sont volontiers élargis comme par un trait de fard vers les tempes.

En fin de volume, Arpag Mékhitarian reprend, en forme de sommaire, une description des manuscrits avec quelques commentaires soulignant par exemple la contribution de plusieurs artistes aux mêmes œuvres.

ALBERT BURNET

(1) Les éditeurs d'Art associés, en coédition avec le Catholicossat arménien de Cilicie. Un volume 218 pages 23× 32 cm, 124 reproductions.

(*) En France, s'adresser à la Librairie H. Samuelian, 51, rue M. le Prince 75006 Paris.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԻԼ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄ

ՄՆԱՑԵԱԼԸ՝

ԱՆՈՐՈՇ

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

—×—

Ուրբաթ օր, երկաթուղիին կայութիւնը որոշ չափով բարելաւուած կը թուէր եւ նոր յոյսեր կային, իրրեւ հետեւանք ընկերութեան նախագահին նոր առաջարկներուն : Տարեկան արձակուրդի յաւելեալ 2 օրէն (112 օր է, ներկայիս) զատ, տնօրէնութիւնը, որ առկախ ձգեց աշխատավարձքերու սակաճշդումի դրութիւնը, կը խոստանայ նաեւ աշխատանքի պայմաններու բարելաւումը :

Աշխատանքը վերսկսելու որոշումը կը մնար սակայն «խաւ»ին, որ ընդհանուր ժողովներ կը կազմակերպէր : Միւս ճամբաներուն վրայ, այսինքն՝ ելեկտրականութիւն, հանրակառք, մեթրօ, կայութիւնը անորոշ է : Ամէնէն ծանրակշիռը եւ բուռն դժգոհութեանց տեղի տուողը ելեկտրականութեան ընդհատումն է, քանի որ հսկայ վնասներ կը պատճառէ հատատութեանց, գործատուներու եւ մինչեւ իսկ կը վտանգէ կեանքեր, քանի որ առանց կանխազգի ընդհատումներ կատարուած են բուժարաններու մէջ, ուր գործողութիւններ կը կատարուէին կամ հիւանդներ տիալիզի տակ էին : Այս պատճառներուն պատասխանատուութիւնը իրարու վրայ կը ձգեն բանթող եւ անօրէնութիւն, մինչ միջադէպեր ալ կը բազմանան, ցոյցեր տեղի կ'ունենան եւ դրժբախտաբար կուսակցութիւններն ալ (ԼՌ – ՓԼ – ԼՌ, ԻԻ – ՏԷ – ԼՖ) կը դրգռեն ժողովուրդը, որ սրեւէ դրդումի պէտք չունի, իր ամէնօրեայ դժուարութիւնները կը բաւեն իրրեւ դրդիչ :

Հինգշաբթի օր, բազմաթիւ էին անոնք որոնք դրաւած են ելեկտրականութեան կեդրոններ, ինչպէս՝ ռիւ տ'Ափուֆիր, բայց «Իւմանիթէ»ի համար ասոնք բոլորն ալ ալ եւ ծայրայեղ – ալ ջոկատներ են, փաստն ալ այն է որ ոմանք կը պոռային՝ «Բրագիւքի՝ Մոսկուա դնա՛» : Լիպէ կը ճշդէ, անշուշտ, որ 200 – 300 վոճք ահաբեկիչներ էին, որոնք իրենց բարկութիւնը չէին կրնար զսպել, մէկը ցայտախտակ մըն ալ կը բերէր, ուր Բրագիւքի պատկերը կայ, սա նախադասութեամբ՝ «Մխակ Լեհը որ Մոսկուան կը սիրէ»... : Մնաց որ տարբերական տրբամաբանութիւնը – ուր ոչ ալ, ոչ ձախ գործ ունին – կը բաւէ հատատելու համար որ անոնք որոնց աշխատանքը երաշխաւորած է (հանրային սպասարկութիւն) իրենց գործադուլով պիտի սեղծեն նոր գործազուրկեր :

Երկաթուղիի ճիւղին մէջ, խտիանարական արարքները կը շարունակուին եւ ուղեվար մը նոյնիսկ մեղադրանքի տակ առնուեցաւ :

× Թուպոն, կօտէն, Նէնժէսէը ցոյցի կը հրաւիրեն փարիզցիները երկուշաբթի, Շան – զ'Էլիզէ : Կօլիսոններ կ'ուզեն 68–ի «լուռ մեծամասնութեան» ձայնը լսելի դարձնել : Նման ձեռնարկները, ուախայն, վորձաքարեր են որոնք կրնան բոլորովին հակառնեայ արդիւնքներ տալ, մանաւանդ երբ 87–ը՝ 68–ը չէ, Շիրաքն ալ՝ Տը Կոլ չէ : Բայց, Սէ – ժէ – Թէ–ն եւ համամնաւար կուսակցութիւնը մեծ նպաստ մը բերին Շիրաքի քաղաքականացնելով չարժումը եւ ատիկա հացին իւղ կը քսէ մեծամասնութեան :

× Յունար 17–ին, Շաբաթ օր, գործաձողներու համակարգում մըն է որ ցոյցի կը հրաւիրէ բոլոր անոնք, որոնք կը տուժեն գործադուլներէն : Այս ցոյցին նպատակն է՝ ա) գործաձողներու ձայնը լսելի դարձնել, անոնք չեն ուզեր պատանդներն ըլլալ տաղնապի մը որ իրենց չի վերաբերիր, բ) ստիպել չհակիկ կողմերը, որ բանակցին այն ամէն ինչի չուրջ, որ բանակցելի է, հուսկ, ապագային համար պաշտպանութեան մնայուն չարժում մը կազմակերպել, հանրային սպասարկութեանց բոլոր օգտագործողներու :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ ձեռք կ'առնուի Մոսկուայի կողմէ եւ մաքրագործումներն ալ պիտի չպակսին : «Պրաւդա» կը գրէր արդէն, որ Հանրապետութեան մէջ, հիմնն պէտք է բարեփոխում կատարել եւ ամէն ինչ կարգի բերել : Նոր քարտուղարը, Ռուսը, որու նշանակումով ծագեցան խռովութիւնները, յայտարարած է թէ անխնայ պայքար պէտք է տանիլ : Բազմաթիւ պատասխանատուներ յականէ անուանել ցոյց կը տրուին, որպէս «քաղաքական սխալներու» հեղինակներ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ուսանողուհիներու գլուխը ծածկելու չծածկելու հարցը մեծ համեմատութիւններ առած է, ինչ որ ցոյց կուտայ որ Թուրքիա կը յառաջդիմէ դէպի ... ետ : Մահմետական ծայրայեղ ուսանողական մարմիններ բողոքած են, Հինգշաբթի օր, որոշումի մը դէմ որ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՄԵԼԱՆԹՈՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Դեկտեմբեր 26–ին, Անվերսի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ բարերար՝ Մելանթոն Ասլանեան :

Ծնած էր Այնթապ 1913–ին, ապա ընտանեօք անցած Հալէպ, ուր կատարած է իր ուսումը եւ յետագային ուսուցչական պաշտօն վարած Սահակեան եւ Հայկազեան վարժարանները : 1949–ին փոխադրուած է Պէյրութ, ուր եւս վարած ուսուցչական պաշտօններ, աշխատակցած է «Ագդակ»ի, անդամակցած Համազգայինի : 1961–ին, վերջնապէս հաստատուած է Անվերս, ուր մինչեւ իր առողջական վիճակի քայքայումը, կը վարէր ազամանդավաճառի իր հաստատութիւնը :

Մելանթոն Ասլանեան, առաւելաբար ծանօթ էր որպէս ազգային բարերար : Մեծ նուիրատուութիւններ կատարած է Համազգայինի (Պէյրութ), Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին, Մայր Աթոռ Էջմիածնի, Պէյրութի Ս· Յակոմիրեան վարժարանին (տարբալուծարանով մը օժտած է), Հայ-Սքուլին (աւետարանական դպրոց), Հալէպի ծերանոցին, նաեւ մեկենաս եղած է բազմազան ձեռնարկներու, կրթաթոշակներ ապահոված ուսանողներու եւ զանազան օժանդակութիւններ կատարած Հայաստանի : Պէյրութի մէջ, անդամ էր աւետարանական դատաստանական խորհուրդին :

Մելանթոն Ասլանեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 30–ին, Անվերսի անկլիքան եկեղեցին : Արարողութեան կը նախագահէր Գիւտ Եպիսկոպոս, որ դամբանական մը խօսած է, վեր առնելով ողբացեալին բարեմասնութիւններն ու նուիրումի ոգին : Գաղութին կողմէ խօսք առած է մեթր Խտուար Ժախեան, որ հայերէն եւ ֆրանսերէն ոգեկոչած է Մելանթոն Ասլանեանի կեանքն ու գործը :

Յաւակցական հեռագրեր ղրկած էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ հաստատութիւններ :

×

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ասլանեանի, զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Ասլանեան եւ Ապաճեան ընտանիքներուն :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՄԱՑԱՆՔ

ԵՐԵՒԱՆ, – ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
(ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25 – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6)

ԵԼԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍԱԽՕՐԵԱՆՑ ԾՐԱԳԻՐԸ

Մարտ 13ին կը լրանայ Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 90–ամեակը : Զայն նչելու համար կազմուած է յորելենական յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ Կարէն Դեմիրճեանի : Յանձնախումբը իր գումարած անդրանիկ նիստին կազմած է հանդիսութեանց ծրագիրը, որ հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ : Երեւան եւ Մոսկուա դումարել յորելենական հանդիսաւոր նիստեր· Լենինական, Կիրովական եւ այլ մեծ քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ բարձրադոյն եւ միջնակարգ հաստատութիւններէ ներս կազմակերպել երեկոյթներ· Հայաստանի թերթերը եւ հանդէսները, ձայն – հեռատեսիլը, «Գիտելիք» ընկերութեան եւ Գրողներու Միութեան կողմէ կազմակերպուած դասախօսութիւնները ու երեկոյթները կը ներկայացնեն Չարենցի կեանքն ու գործը : Չարենցի ղրականութեան կը նուիրուի Մ· Աբեղեան ղրականութեան հիմնարկի, Գրողներու Միութեան եւ Երեւանի պետական համալսարանի միացեալ դիտական նստաշրջանը :

Ըստ ծրագրի, Հայաստանի հրատարակչական պետական կոմիտէն հայերէն լոյս կ'ընծայէ Եղիշէ Չարենցի երկերու հատաքածոյի Գ· եւ Դ· հատորները, ընդհանր երկերու հայերէն եւ ռուսերէն հրատարակութիւնը, «Պոակ Չարենցին» գիրքը՝ հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով, մենագրութիւն մը գրողին մասին : Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութիւնը, երաժիշտներու եւ Գրողներու Միութիւնները կը կազմակերպեն Եղիշէ Չարենցի բառերով յօրինուած լաւագոյն երգի մըրցում մը : Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէն Սփիւռքի դանազան դպրոցները կը ղրկէ Չարենցի կեանքին ու գործին նուիրուած նիւթեր : Չարենցեան քաղաքին մէջ տեղի կ'ունենայ Չարենցեան քերթողութեան տօն : Հայաստանի Նկարիչներու Միութիւնը կը պատրաստէ յիշատակի մետալներ եւ կրծքանշաններ : Նախատեսուած են նաեւ այլ ձեռնարկներ :

Յօբելենական Յանձնախումբի նիստին խօսք առած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան, Նկարիչներու Միութեան նախագահ Մարդիս Մուրադեան, բանաստեղծներ՝ Հ· Յովհաննիսեան, Մ· Մարգարեան, Մ· Աբեղեան Գրականութեան Հիմնարկի տեսուչ՝ Եդ· Ջրբաշեան, Երաժիշտներու Միութեան նախագահ՝ Եդուարդ Միրզոյեան եւ Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար՝ Ս· Յարութիւնեան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԹԱՑԻԿ ՀԱՐՑԵՐ

Երեւանի մէջ, Դեկտեմբեր 19–ին ցումարուած է այսպէս կոչուած Հանրապետական Կուսակցական Տնտեսական Ակտիվի ժողովը, որու ներկայ եղած են ո՛չ միայն Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի անդամներ, այլեւ՝ պետական, աշխատաւորական, երիտասարդական եւ այլ կազմակերպութիւններու Կոմիտէներու անդամներ:

Կ. Դեմիրճեանի բացման խօսքէն ետք, դեկուցումը կատարած է կեդր. Կոմիտէի երկրորդ քարտուղարը՝ Ե. Կոչեակով, որ ինչպէս բոլորն ալ գիտեն, Մոսկուայի աչքն ու ականջն է Հայաստան:

Բ. Քարտուղարին երկար դեկուցումը չօշափած է չատ կարեւոր հարց մը, այն է առանց վանդներու, արկածներու, – դժբախտաբար՝ մահեր անպակաս, – աշխատանքին կազմակերպումը, հոլովոյթը տնտեսութեան, շինարարութեան, գիւղատնտեսութեան եւ յարակից բոլոր մարզերուն մէջ: Ան արդէն սկիզբէն իսկ յայտարարած է, թէ հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն եւ, հետեւաբար, արկածներուն նուազումին, դեռ աշխատանքի պաշտպանութեան վիճակը շարունակում է մնալ անբաւարար: (Այստեղ պէտք է հասկնալ՝ անդոհացուցիչ): Շրջադարձ արձանագրուած չէ, քանի գերակշիռ մեծամասնութեամբ աշխատանքի անվտանգութեան հարցերը ճնշարկման առարկայ են դառնում սոսկ լուրջ պատահարներից եւ դժբախտ դէպքերից յետոյ:

Ինչո՞ւ իրաց այս վիճակը: Նախ որովհետեւ նոր թեքնոլոժին անհրաժեշտ չափով չի ըլլացուիր, մարդիկ չեն պատրաստուիր նորութիւնները իրագործելու ուղղութեամբ, օրինակ՝ արդիական մեքենաներու օգտագործում: Ապա՝ ծրագիրները իրականացնելու մտադրութեամբ տարբեր կանոնները կը խախտուին, պատասխանատուները կը պահանջեն յաւելեալ ճիգեր՝ անհամապատասխան աշխատաւորներու մասնագիտական – ֆիզիքական կարողութեանց: Անհրաժեշտ հրահանգներն ու կարգադրութիւնները կ'ուշանան, անձնակազմերու նախապատրաստական աշխատանքներ, փորձեր չեն կատարուիր, եւայլն:

Արտայայտուելով այլազան ճիւղերու մասին, Ե. Կոչեակով ամէնէն առաջ մատնանշած է փոխադրութիւն – երթեւեկութիւն հարցը: Շարք մը մանրամասնութիւններ տալէ ետք, ինչպէս օրինակ, Գորիսի բեռնատար արկածին մասին՝ մարդկային գոհեր, անխուսափելի կերպով, ըսած է, թէ ընտրութեամբ աւտոդումի – քննութեան ենթարկուած հազար փոխադրակառքերուն կէսը ունեցած են դանազան տեխնիկական անսարքութիւններ: Պարզօրէն, պէտք չէր գործածութեան դրուէր:

Արկածներուն, ինչպէս նաեւ փոխադրամիջոցներուն կէս – ճամբան մնալուն հիմնական պատճառը երթեւեկի կանոն – ներուն կոպիտ, – անոր բառն է, – խախտումը եղած է: Ինքնաշարժերը, փոխադրակառքերը, բեռնատարները չատ – չատ կը սուրան վարորդներուն անզգոյշ չարժումներով, մնաց որ քիչ չեն այնպիսիները, որոնք պէտք եղած վարժութիւնը, փորձառութիւնը չունին: Միշտ չէ որ վարորդներուն համար աշխատանքի եւ հանգրուաններուն բնականոն, – ներքեւ, – պայմաններ կ'ապահովուին: Այս կապակցութեամբ գերլոդնածութիւն բառը գործածած է: Աւելցուցած է նոյնպէս, թէ բաւ ուսումնասիրութիւններուն, չատ ձեռնարկութիւններ չունին հարկ նկատուղ նորոդութեանց միջոցները, պահեստամասեր, ձգադողներ (փընչօ):

Յատկապէս ծանր վիճակ է ստեղծուել Երեւան քաղաքի բնդհանուր օգտագործման վերգետնեայ մարդատար տրանսպորտում:

Հայաստանի պատկան մարմինները, ինչպէս յաճախ գրած ենք, որոշումներ տուած եւ անհրաժեշտ նկատուղ քայլեր ձեռք առած են, որպէսզի չինարարական ճիւղին աշխատանքներն եւս առաւել չափով մեքենայացուին, արդիականացուին: Դժբախտաբար, ցայսօր զանգաղ կ'իրականացուին ասոնք, յատկապէս նոր մեքենաներու եւ կատարելագործեալ միջոցներու կիրարկումը, հիներու նորոգութիւնը:

Ե. Կոչեակով այս առիթով ալ դիտել տուած է, թէ Հանրապետութեան կառոյցներում տարեկան փիչ դժբախտ դէպքեր չեն տեղի ունենում: Ցոյց տուած քանի մը օրինակները ո՛չ միայն վիրաւորեալներու, այլեւ մեռեալներու մասին կը խօսին: Օրէնքով, իրրեւ ապահովութեան միջոց, արգիլուած է տասը եւ աւելի յարկեր ունեցող չէնքերու կազիֆիկացումը, քանի զանոնք պէտք է օժտել ելեկտրական ջեռուցումով: Սահմանուած օրէնքին խախտումները ակնյայտնի կը մնան: Ցաւալի իրողութիւն կը մնայ նաեւ մեծ համալիրներու, օճախներու թերի գոյացվիճակը: Խանգարուած աստրերկրեայ կազմուղներու վերանորոգումներուն աշխատանքները չատ դանդաղ թափով կ'իրականացուին: Չի կարող չանհանգստացընել հրդեհների գգալի բանակը արտադրական եւ այլ օբեկտներում: Մահացու ելքով դժբախտ պատահարների բանակն այստեղ կազմում է Հանրապետութիւնում տեղի ունեցող բոլոր դէպքերի մէկ երրորդ մասը: Հիմնական պատճառները գրեթէ միշտ նոյն են՝ անկարգապահութիւն, որակեալ մասնագէտներու մակարդակի պակաս, անհրաժեշտ հսկողութեան անտեսում եւայլն:

Ձեկուցաբերին համաձայն բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն աշխատանքի պաշտպանութեան գոյավիճակը գոհացուցիչ չէ նոյնպէս մանգնի - կաթնեղէնի արգիլնաբերութեան մարզին մէջ: Բըննութիւնները ու ստուգումները ցոյց տըւած են, որ արկածներուն, խանգարումներուն մէկ երրորդը արդիւնք է աշխատանքի անբաւարար կազմակերպումին, կարգ ու կանոնի անհատատումին, ատոր առկայն աւելին՝ գործերէն չհսկողներու եւ սխալ հրահանգներուն, ութ տոկոսը՝ թեքնոլոժիկ հարցերու խախտումին, 24 տոկոսն ալ երթեւեկութեան կանոններու խախտումներուն:

Ե. Կոչեակով չատ կարեւոր խնդիրի մը մասին ալ արտայայտուած է, առանց մանրամասնութիւններ ներկայացնելու: Ասոք եղած է Հայաստանի միակ հիւլէական կայանի մասին: Ան ընդգծելէ ետք, թէ պատկան իշխանութիւնները տեւական կերպով խիստ հսկողութիւն կը բանեցընեն հիւլէակայանի անվթար աշխատանքին ուղղութեամբ, աւելցուցած է, թէ այսուհանդերձ տուեալ ատոմակայանի նման բարդ կառոյցի արդիւնաւէտ եւ անվտանգ շահագործումը նրա իւրաքանչիւր աշխատողից պահանջում է անչափ մեծ պատասխանատուութիւն, ծայրայեղ մտազգաստութիւն եւ ուշադրութիւն:

Ուրեմն, անուղղակի կերպով ասոր նկատցուցած վտանգներուն մասին արտայայտուած է:

Շատ կարեւոր նկատած է վերաբերումի փոփոխութիւնը քիմիական եւ քարիւղա – քիմիական արտադրութեանց անվտանգութեան նկատմամբ: Ցաւօք, առայժմ այդ ճիւղի ձեռնարկութիւններում անվըտանգութեան պահանջուող մակարդակ չի ապահովուում:

Զանազան այլ խնդիրներու կարգին մանրակարկուման հարցն ալ կարեւոր նկատած է արտադրութեանց ճիւղերուն մէջ, քանի Հայաստանի չորս ձեռնարկութիւններէն մէկը թերութիւններ կ'արձանագրէ ներկայիս:

Ա. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ» ՀԱՏՈՐԷՆ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ

(Ր. եւ վերջ)

Քաղաքային կառավարութեան մը վերադարձէն (1984) ի վեր կացութիւնը յարուցած է Փիւրեախտանի մէջ. Իրան – Իրաք պատերազմը, Իրանի իսլամական յեղափոխութիւնը Թուրք կառավարութեան ձախողութիւնները կ'արագացնեն քիւրտ յեղափոխական չարժումը: Իրանի եւ Իրաքի Փիւրեերուն ղրկուած ղէնքերը կ'անցնեին Անատոլուէն: Հոն, լեռնային չրջաններու մէջ քիւրտ հրոսախումբերը պայքար կը մղեն. հազարաւոր Քիւրտեր ձերբակալուած են, դատարանները տարուած եւ դատապարտուած:

1950 – 1980 տարիներու միջեւ մէկ միլիոն քիւրտ աշխատանքի կը մեկնին Արեւմուտք, յատկապէս Գերմանիա:

×

ԻՐԱՆԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Իրանի մէջ քրտական ազգայնութիւնը կը խլրտի այն չրջանին, ուր (1922) Ըրզա Շահի օրով կեդրոնական իշխանութիւնը այլամերժ կը դառնայ: Այս արկածախնդիրը Հիթլերէն հմայուած, օր մըն ալ իր երկիրը խուժած կը դտնէ (1941) ռուսական եւ բրիտանական զօրքը: Կը կորսընդնէ իր գահը, տեղը կ'անցնի որդին՝ Մուհամմէտ, որ կ'իշխէ մինչեւ 1979:

1941–ին Ուրմիոյ լիճին հիւսիսային չրջանը կը գտնուէր խորհրդային զրաւումին տակ: Հոս, հողի նեղ երիզի մը վրայ կը հիմնուի անկախ քրտական Պետութիւն մը (1945): Կը կազմուի քրտական բանակ մը, որուն հրամանատարութիւնը կը յանձնուի մոլլա Պարզանիի: Սակայն 1946–ին Խորհրդային զօրքը կը հեռանայ Իրանէն ու Քիւրտերը կը կորսընդնեն իրենց գլխաւոր նեցուկը: Թեհրան կ'ուզէ կցել այդ հողաչերտը. զէնքերն են որ կը խօսին: Պարզանի իր փոքր բանակով կը փախչի Իրաք, ուր իրենց ընկերները բանտարկուած եւ սպաննուած են:

1979–ի Յոմէյնիի կրօնական յեղափոխութիւնը վրդոված է իրանեան Քիւրտիստանը. սակայն այլեւս անոնք բաժնուած են: Այս բաժանումին մէջ դեր ունին կրօնական հակումները. շիի Քիւրտերը աւելի կողմնակից կը թուին Յոմէյնիի, իսկ սիւննիները՝ ինքնավարութեան:

×

ԻՐԱՔԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

1958–ին Հաշէմներու միապետութեան անկումէն ի վեր, իրաքեան կառավարութեան եւ Քիւրտերու յարաբերութիւնները չատ բարդ են, նկատի ունենալով կողմերու բազմաթիւ ու բազմազան չահերը: 1960 – 70 երկարատեւ պատերազմի չրջան մը կ'ըլլայ ուր 60 հոգի կը մեռնին, 300 հազար Քիւրտեր առանց ապաստանի կը մնան: Քրտական երկրորդ պատերազմ մը, առաջինէն աւելի սաստիկ, կ'ըլլայ 1974 – 1975–ին Իրանի ալ միջամտութեամբ: Իրաքցիներու յաղթանակը վերջ կուտայ ինքնավարութեան յոյսերու: 1958–ին Մոլլա Պարզանի կը վերադառնայ Խորհրդային Միութենէն, ուր ապաստանած էր 1946–ին: Ամբողջ 12 տարի ան կարեւոր դեր խաղացած էր քրտական ժողովրդավար կուսակցութեան զարգացումին մէջ, սակայն հարցեր ունէր ճամբակողմեաններու հետ: Այս վերջիններու պարագլուխն էր Թալապանի: Ան հերոսի մը նման կ'ընդունուի Պաղտատի մէջ, ուր նոր իշխանութիւնը (զօրավար Բասրմի) զայն դաշնակից կը նկատէ:

Սակայն յետոյ հարցերը կը կնճռոտին. Քասրմ հաչտ աչքով չի դիտեր Պարզանիի իր նախկին թշնամիներէն անպայման վրէժ լուծելու մոտեւեռումը: Կը վախնայ, նաեւ, անոր միապետութեան կողմնակից ու հողային յեղաշրջումին դէմ դիրք գրաւած կարգ մը ազաներու հետ մշակած յարաբերութենէն: 1960–ի վերջաւորութեան քրտական ապստամբութիւնը կը պայթի ու կը ծաւալի: Նախկեմեան ռումբերով փէշմէրկաներով, ամբողջ վայրագութեամբը քրտական պատերազմը իրաքեան առօրեային մէջ անժխտելի իրականութիւն մը կը դառնայ, որ կը հետաքրքրէ նաեւ դրացի երկիրները, ինչպէս՝ Թուրքիա, Իրան: Ու անոնք, որ արդէն թշնամական կեցուածք ունէին Քասըմի հանդէպ, թիկունք կը կանգնին Քիւրտերուն, այն պայմանով, որ չարժումը չվտանգուի իրենց սահմաններէն ներս:

Վերջապէս 1970–ին խաղաղութեան դաշինք մը կը ստորագրուի. անով կ'ընդունուի իրաքեան Պետութեան երկպետ հանդամանքը – արաբեւքիւրտ–, Քիւրտերմաս կը կազմեն կառավարութեան ետն.:

Մինչեւ 1974 կատածները կը յայտնուին, որ Պարզանի Իրաքի դէմ կը գործէ. պինք կ'ամբաստանեն Քերքիւքի նաւթահորերու չրջանը Ամերիկացիներու խոստացած ըլլալով: Ու երբ Պաղտատ կը ներկայացնէ Քիւրտիստանի ինքնավարութեան օրէնքի նախագիծ մը, քիւրտ պարագլուխները միաձայնութեամբ կը մերժեն զայն, քանի որ 1970–ի համաձայնութիւնէն նուազ բան կուտար իրենց: Եւ 1974–ի Ապրիլին պատերազմը կը վերսկսի: Իրաքի առաջին յաջողութիւններէն մտահոգուած Շահը գինուորական օժանդակութիւնը կ'աւելցնէ Իրաքի Քիւրտերուն: Ի վերջոյ կը ստորագրուի Ալժէրի համաձայնութիւնը (Մարտ 15, 1975). Սատամ Հիւսէյն ու Շահը կը պարպեն Իրան – Իրաքեան սահմանամերձ քրտական չրջանները ու Շահը կը դադրեցնէ իր գինուորական օժանդակութիւնը: Կուրներր կը դադրին, Պարզանի բազմահազար իր փէշմէրկաներուն հետ կը քաչուի Իրան: Ապա կը մեկնի Միացեալ – Նահանգներ ուր կը մեռնի 1979–ին:

Իր մահը կը պատակէ Քիւրտ ժողովրդավար կուսակցութիւնը. Թալապանի կը հիմնէ «Քիւրտ Հայրենասէրներու Միութիւն»ը: 1980–ի Իրան – Իրաք բախումը կրնար առիթ տալ երկու երկիրներու Քիւրտերուն, միանալու եւ բանակցութեան մտնելու իրենց իրավիճակին մասին Պաղտատի ու Թեհրանի հետ: Սակայն այնքան բաժան – բաժան եղած են, որ անկարելի կ'ըլլայ նման քայլ մը առնել:

1983–ի վերջաւորութեան «Հայրենասէրներու Միութիւն»ը եւ Պաղտատ նոյն մտահոգութիւնը ունին. Իրանի յառաջխաղացը: Թալապանի Պաղտատի հետ կը ստորագրէ համաձայնութիւն մը, Դեկտեմբեր 10–ին, ուր կը խոստանայ հանդիսատ ձգել իրաքեան զօրքերը, փոխարէն քրտական ինքնավարութեան մը իրաւունքին: Սակայն 1984 Մայիսին Իրաք կը ըսկսի Միացեալ – Նահանգներէ, Խորհրդային Միութենէ ու Ֆրանսայէ օժանդակութիւն ստանալ, այնպէս, որ կրնայ այնուհետեւ անգիջող դիրք մը բռնել Քիւրտերու հանդէպ: Թալապանի 4000 փէշմէրկաներով մեկուսացած է իրաքեան Քիւրտիստանի հարաւակողմը:

×

ՍՈՒՐԻԱ, ԼԻԲԱՆԱՆ, ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

800 հազար Քիւրտեր կ'ապրին Սուրիոյ հիւսիս – արեւմտեան, ձէզիրէ կոչուած չրջանը, Իրաքի եւ Թուրքիոյ սահմանին մօտիկ հողերու վրայ: Մինչեւ 1958 ատոնց օտար էին հալածանքն ու ազգայնապաշտութիւնը: Ասոնք կը յայտնուին, երբ Սուրիա ու Եգիպտոս կը ծրագրեն կազմել միացեալ արաբական հանրապետութիւն մը: Սակայն բախումները առաւելապէս քաղաքական դեմքի վրայ կը մնան ու արիւնալի միջադէպերու չեն վերածուիր:

Լիբանանի մէջ պատերազմէն առաջ 70 հազար Քիւրտեր կ'ապրէին, մեծ մասով Անատոլուէն գաղթած: Պատերազմի ըսկիզբին Լիբանանէ խոյս տուողներ անցած Սուրիա:

Իսկ վերջապէս Խորհ. Միութեան մէջ Քիւրտեր կան Հայաստան եւ Վրաստան. Քիւրտերը հոն կը ներկայացնեն ճանչցուած հարիւր ազգութիւններէն մէկը. մշակութային կատարեալ ազատութիւն կը վայելեն:

Ա. Թ. Թ.

ԻՐԱՆ

ԻՍԼԱՄ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

Թեհրանի «Թալարէ Վահտաթ» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 24–ին, տօնուած է Ծնունդը, նախաձեռնութեամբ իսլամական առաջնորդութեան նախարարութեան կրօնական փոքրամասնութիւններու հարցերու հիմնարկին եւ համագործակցութեամբ նոյն նախարարութեան յեղափոխական երգերու եւ երաժշտութեան կեդրոնին: Բացումը կատարելով նախարարութեան մշակութային բաժնի պատասխանատուն չնորհաւորած է Քրիստոսի ծնունդը եւ նշած, թէ «Յիսուսի ծնունդը կը համարուի զրկեալներու եւ ճնշուած – ներու իղձերու իրականացումը եւ բարոյական սկզբունքներու եւ առաւելածանաչումի ամրապնդումը»: Խօսք առած են հայ երեսփոխաններ Վարդան Վարդանեան եւ Արտաւազդ Բաղումեան. կարգացուած են երեք թեմերու թեմական խորհուրդներու յատուր պատչաճի խօսքը եւ Արտակ Աբգ·ի կոչը: Խօսք առած է նաեւ ասորի երեսփոխան Պր. Ինանիչօ:

Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է յեղափոխական երգերու եւ երաժշտութեան կեդրոնի երգչախումբը՝ վարուեցաւ Գուրգէն Մովսիսեանի, դաշնակի ընկերակցութեամբ Լիլի Սարգսեանի մեկնաբանելով «Քրիստոսի ծնունդը», Եկմալեանի «Սուրբ սուրբ»ը եւ կարա Մուրզայի «Լէփօ լէ լէ»ն: Երկրորդ բաժնին մեկնաբանուած են Մոցարթէն, Պէթհովէնէն եւ Վէբերէն գործեր, սէնֆոնիք նուագախումբին կողմէ զոր ղեկավարած է Էպրահիմ Նազարի:

×

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԵՒ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Իրանի Ներքին նախարարութիւնը հաղորդագրութեամբ մը նշած է, թէ կուսակցութիւններուն, քաղաքական խմբակցութիւններուն, արհեստակցական միութիւններուն, իսլամական միութիւններուն եւ կրօնական փոքրամասնութիւններուն վերաբերեալ օրէնքի կանոնադրութեան կազմութիւնը աւարտած է եւ իսլամական միութիւնները կանոնադրութիւնը յանձնուած կառավարութեան քննութեան:

Նոյն հաղորդագրութեան մէջ նշուած է, թէ կուսակցութիւններու եւ քաղաքական խմբակցութիւններու կանոնադրութիւնը նախապէս կառավարութեան կողմէ վաւերացուած էր եւ որու գործադրութիւնը կը յայտարարուի պատեհ առիթով: Նկատի ունենալով որ կրօնական փոքրամասնութիւններուն վերաբերող կանոնադրութիւնը եւ անոր գործադրման նախապատրաստութեան եղանակները աւարտած են Ներքին նախարարութեան կողմէ, ուստի Սահմանադրութեան 13–րդ եւ կուսակցութիւններու գործունէութեան օրէնքի 4–րդ յօդուածներու հիման վրայ, փոքրամասնութիւններու միութիւններ կազմակերպելը արտօնագիր ստանալու եւ իրենց միութիւնը արձանագրել տալու համար պէտք է դիմեն Ներքին նախարարութեան:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ԽՄԱՆ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՁԱՇԸ Հ.Բ.Ը.Մ.Ի ՅԱՐԿԻՆ ՏԱԿ

Քրիստոնեայ համաշխարհի Յիսուս Մանկան Ս. Ծննդեան խորհուրդին նոյնհետայն Ամանորի խնդութեանց եւ բարեմաղթութեանց հոգեւոր եւ աշխարհիկ դոյզ-ոտներու խորհրդանիշը եղող վշտաբեր եղեւին ատազափաթիլ ճիւղերուն չուրջ հաճելի է տեսնել խմբուած բարօր կեանքի յոյսերով համակուած կարօտաները, ողջունելու նոր այդպարացը, եւ հայցելու որ զգաստանան եւ յաւէտ չքնանան պժգալի խռովարարներ եւ ահաբեկիչներ, կարենալ վայելելու հրաշակերտ բնութեան մեզ ընծայած անդին չնորհները: Յաճախ սակայն պատիր երազներ...

Իսկ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին Ծննդեան եւ Մկրտութեան Յունուար 6–ի վարդնեան տօներու խորհուրդը աշխարհի հայաշատ կեդրոններու մէջ կը յարդուի խթման աւանդական ձաշով, որուն կարգին Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը այս տարի եւս, հաւատարիմ այդ աւանդութեան, Յունուար 5, երկուշաբթի դիւրեր խըթման ճաշին հրաւիրած էր անդամ եւ համակիրները զուարթ մթնոլորտի մը մէջ միասնաբար տօնելու հայկական ծնունդը:

Երեկոյթը կը հովանաւորէր Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս Նազդաչեան, իր չուրջ ունենալով միութեան պատուոյ նախագահ՝ Ն. Ֆրէնկեան, Ֆրանսայի կեդրոնական յանձնախումբի առենապետ Տոքթ. Լ. Ադամեան, Փարիզի Յանձնախումբի առենապետ՝ Մ. Սապպաղ:

Տէրունական Ազօթքէն ետք, ճաշի ընկերին, յանուն Տիկնանց Յանձնախումբին՝ Տիկին Գործունեան, իր ուրախութիւնը եւ չնորհակալութիւնը յայտնելով ներկաներուն, կը չնորհաւորէր Նոր Տարին, կը յայտնէր յանձնախումբի գործունէութեան գլխաւոր նպատակը որ էր Զորեքշաբթի օրերու հայերէն լեզուի ուսուցումը 4–էն 18 տարեկան մանուկ եւ պատանիներու, կարող ուսուցիչներու միջոցաւ, եւ այդ՝ կեդրոնին բացումէն ի վեր, ի պին ամէն զոհողութեան, համոզուած թէ ազգապահպանութեան ամենատագնապու միջոցն է. մեր հասոյթի միակ ապրիւրն է ձեր օգնութիւնը: Տիկին Գործունեան կը չեշտէր թէ սեզոնակիցները պիտի գնահատէին տիկնանց պատրաստած ախորժարեր ճաշերը:

Գիւտ Եպիսկոպոս կանուխէն կը մեկնէր՝ հետեւեալ առաւօտեան պատարագի մատուցման պատճառաւ: Իր մեկնումէն առաջ իր օրհնէնքը կուտար ներկաներուն:

– Կ'ուզեմ յիշեցնել թէ անցնող տարին այս մեծ միութեան 80–ամեակով նշուեցաւ: Տարեդարձներ որ ոչ թէ կատարուած գործի մը սահմանն է, հապա չարունակական ամբողջ կեանքի մը, որու կ'ապարիներ մեր ժողովուրդին զաւակները: Ս. Ծնունդը կուգայ նուիրագործել բարի ծառայութեանց ղգացումներուն եւ մեզի կը բերէ եկեղեցւոյ օրհնութիւնը: Աստուածորդին ծնաւ որպէսզի չարունակենք օրինակելի ըլլալ անոնց որոնց ժառանգորդը եղած ենք: Շնորհաբեր ըլլայ մեզ եւ ձեզ Ս. Փրկչի ծնունդը, եւ վարդ առաւօտ հաստատենք մեր ուխտը:

Գիւտ Եպիսկոպոսին մեկնումէն վերջ սկսան պարերգերը, խրախճանքը, շամբանեաներու խիցերը կը պայթէին, բաժակները կը բարձրանային, պարեր կ'ուտեւորէին երեկոյթը: Պր. Սասունեան մեծ պատառի վրայ կը պատկերասփռէր 80–ամեակի հինգ օրերու տիւթոզրիթիւ–ները: Խանդավառութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ ժամեր:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ

Երկիր և Մշակոյթ կազմակերպութիւնը կը նուիրուի իր սկզբնական օրերէն հայկական հողին վերաճանաչման եւ տեղւոյն վրայ հայ ազգային առաքելածքներու վերկութեան: Իր գործունէութիւնը կեդրոնացած է մասնաւորաբար Ատրպատականի եկեղեցապատական մեծ յուշարձաններուն եւ կալուածներուն վրայ՝ Պարսկաստանէն ներս, եւ Բեսարաբի շրջանին վրայ՝ Սուրիա, ուր չատերուն անծանօթ դիւղարնակ հայ հասարակութեան մը տնտեսական եւ ընկերային կառոյցն ամբացնելու կ'աշխատի: 1985էն ի վեր Կազմակերպութիւնս հայկական պատմական յուշարձաններու պաշտպանութեան համար Պարսկաստանի մէջ կեանքի կոչուած Միջեթնական Յանձնախումբին պաշտօնական ներկայացուցիչն է արաասահման, եւ սոյն ծրագրին նիւթական ստանձնած մեծաւ մասամբ: Առաջնութիւնը տրուած է Սուրբ Թադէի, Սուրբ Ստեփանոս Նախավկայի եւ Ծործորի վանքերուն, որոնց փրկութիւնը երկարատեւ եւ ծանր աշխատանքներ պիտի պահանջէ: Շինարարութիւն կը տարուի Բեսապի մէջ նաեւ. սակայն ասկէ ընդարձակ է անշուշտ կազմակերպութեանս ընդգրկած ընդհանուր պետինը:

Շնորհիւ իր ամառնային արշաւներուն, Երկիր եւ Մշակոյթը նաեւ առիթ կուտայ սիւնեցահայ երիտասարդներու, որպէսզի՝ աշխատանք տանելով տեղւոյն վրայ, փոխադրեն իրենց համոզումները գործական գետնի վրայ եւ ծանօթանան իրենց ժառանգին: Յարատեւութեամբ, կազմակերպութիւնս կ'ուզէ հետապնդել չինիչ եւ հիմնական գործ մը՝ բաղադրելի իւրաքանչիւրի մտահոգման հետ եւ լրացուցիչ անոր: Հետեւաբար պատեհութիւն մը կը ստեղծէ որուն միջոցաւ չատեր կրնան միացնել ջանքերնին, ամէնուն կողմէ ընդունուած ձգտումներու եւ պարտականութիւններու չուրջ:

Երկիր եւ Մշակոյթի հիմնարկութեան եւ իր ծրագրերու ձեւաւորման նախաչափ ձեռնարկներու տասներորդ տարելիցին առթիւ, Յունուար 24–ին, Փարիզի մէջ կազմակերպուած է ճաշ – ընդունելութիւն մը, որուն ընթացքին լաւագոյն կերպով կարելի պիտի ըլլայ տեղեկացնել գոյացած արդիւնքներու եւ առնուած քայլերուն իմաստն ըմբռնել (տես Դ. էջ):

— «ԾԱՌԱՉ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԾ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Երկնային ղրախտ այդ փողոցը որ կ'ոգեկոչէր այլ աշխարհի մը յաւերժական զեղեցկութիւնը, այդ օրը բոլորովին տանելի թուեցաւ ինձի, հակառակ մլուկներով լեցուն իր ղժոխքին:

Այդ կարեւոր օրը ծնելու համար մայրս, զոր կը խլացնէի նոր սորվածներս պոռչտալով, կանգ առաւ թերթամաճառի մը կրպակին առջեւ, ու առաջարկեց մանկական պատկերազարդ հանդէս մը գնել, լեցուն՝ ախպարներով, որոնց բերնէն պղպջակներ կ'ելլէին: Լուրջ դէմքով մը խնդրեցի որ ես ընտրեմ: Երկար տեւեց որոշում մը տալը, ու դժուար: Ոտքի մատներուս վրայ ցցուած, կը քննէի կրպակին ճակատը լուացքի մղլակներով բռնուած հրատարակութիւնները:

Ընտրեցի «Գիտութիւն Եւ Կեանք»ը որովհետեւ այս խորագիրը դիս կը փայփայէր, սակայն յատկապէս հպարտութեան այն վարդագոյնին պատճառով, որ պահ մը տարածուած էր մայրիկիս այտերուն վրայ:

Այբուբենով արբշիռ, թերթս թեւիս տակ, որուն անունը դարձած էր դէպի անցորդները, ինքզինքս չափահասներու աշխարհը ընդունուած կը նկատէի:

Այդ իրիկուն հաճոյքով կը թերթատէի նկարներով, ուրուանկարներով լեցուն, փայլուն էջերը, սակայն գիտութեան ու կեանքի նիւթերուն այդ կանխահաս ընթերցումէն ոչ մէկ բան հասկցայ: Մեծերու բեմին վրայ դեր ստանձնելու տարիքը չունէի:

Ուզած էի 15 տարեկան ըլլալ, մինչ 6 տարեկան էի միայն, ու Մոցարթ մը չէի:

Արդիլուած այս աշխարհին դիմաց տխրօրէն վերաղարձայ մանկութեանս.

– Հայրի՛կ, պատմութիւն մը պատմէ ինծի:

Թերթատեցի, ու եկել մլճերս ու այգիս,
Կռունկ, պահ մը կացիր՝ ձայնիկդ ի հոգիս,
Թղթիկ մի գրեմ, ճեզ տամ ամանաք,
Տարեալ հասուսցիս զայդ իմ սիրելեաց:

Հարազատ բնագրին մէջ թռչունները թեւաբախելով կը հեռանան եւ կ'անհետին հորիզոնին եռին, առանց լսելու պանդուխտին ողբը:

(Շար. 19)

– 8 –

Տարիներ ամբողջ, հայրս հոյակապ պատմող մը եղաւ. եղաւ թէ՛ չարժանկարս, թէ՛ հեռատեսիլս, թէ՛ պատկերազարդ պատմութիւնս: Իր եռանդը՝ որով կը կապկէր իր հերոսները, անոնց խօսակցութիւնը, կ'ընդմիջուէր յաճախ իմ պոռթկումներովս:

– Էհ՛, եաքը՞ ... վերջը՞:

Հանդոյցը, – ամէն անգամուն նոր կը թռէր անակնկալէ անակնկալ: Ան, համաճայն դէմքիս արտայայտութեան, կը յածէր իր պատումին լարերուն վրայ: Աչքերուս մէջ տխրութեան ամենաթեթեւ երանգ մը, որուն պիտի յաջորդէր արցունքը, կը թեթեւցնէր պատումին ճնշումը, յանկարծ անոր զուարթ դարձուածք տալով: Ամբոխին մէջ կորսուած տղեկը կը դանէր հայրը, անօթի աղջնակը սեղանակիցը կ'ըլլար վեհանձն իշխանին:

Այդ իրիկուն հայրս իր պատմութիւնը սկսած էր երգով մը.

Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս:

Հին քերթուածի մը բառերով յօրինուած ժողովրդական չատ զեղեցիկ կարօտի երգ մըն էր, զոր հայրս կը պատմէր, ինծի մատչելի առասպելներու լեզուով մը:

Աչուն էր:

Պանդուխտը կը նայէր երկնքէն գաղթող թռչուններուն, որոնք թեւատարած կը հեռանային դէպի ուրիչ երկիրներ:

Կռունկ, պատմութիւն մը պատմէ ինծի:

(Շար. Ա. էջէն)

կ'արգիլէ ուսանողուհիներուն իրենց գլուխը ծածկել համալսարաններու մէջ եւ 200 «ծածկապաչա»ներ էրզրումի՝ Աթաթիւրք համալսարանի իրենց դասերուն չեն գացած, քանի որ չէին կրնար գլուխը դուց մտնել: Միաժամանակ, Էվրէն, Աստանայի մէջ, յայտարարած է թէ «տեղի տալ ծայրայեղ մահմետականութեան նոյնքան վտանգաւոր է Թուրքիոյ համար, որքան՝ համայնավարութիւնը»:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ արքայական ընտանիքը մեծ իրարանցումի մէջ է, որովհետեւ թագուհիին 3-րդ տղան իշխան Էտուարտ վախճոտի համբաւի մը տիրացաւ մէկ օրէն միւսը: Արդարեւ, հրաժարած է դինուորական ծառայութիւնը չարունակելէ ծովային սպասարկութեան մէջ, որովհետեւ երեք ամիս դիմանալէ ետք, արցունքոտ աչքերով, կը խոստովանի թէ մառիւններու կեանքը չատ դժուար է իրեն համար: Չօրը հետ ալ «առած – տրուած են» այս առթիւ, բայց տղան խօսք չէ հասկցած: Մամուլ եւ ժողովուրդ խօսակցութեան նիւթ դուած են, բայց կը թուի որ, փափկակազմ այս իշխանը միշտ տառապած է նաեւ եղբօրը հետ բազդատուելէ, Անտրիւզ «Մալուխներու հերոս» մկրտուած ըլլալով:

Ցաւակցութիւն

ՓԱՐԻԶ. – Ա.յնթապցիներու Հայրենակցական Միութիւնը խորին ցաւակցութիւն-ներ կը յայտնէ Ալանեան ընտանիքներուն (Պելժիա), բարերար՝ Մելանթոն Ալանեանի մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան (Լիոն),
Տէր եւ Տիկին Մարիօ Մոնթէլէոնէ (Քանն),
Տէր եւ Տիկին Ներսէս Թիւթիւնճեան (Լիոն),

իրենց զաւակներն ու թոռները, սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՓՆԱՐ ԹԻՐՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ իր մէկ տղէկան բնակարանը, Հրէշտակատուած հարատատներու դուրգուրանքով, Դեկտեմբեր 22ին:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

RECHERCHE POUR SUCCESSION

— Familles SAYABALIAN originaires de KONIA
(descendants de Armadéni ; Garabed ; Samuel ; eux-mêmes enfants de SAYABALIAN Parsegh et ICANIBALOGLOU Antaram)

— Familles BAGHDASSARIAN originaires de Konia et CESAREE (descendants de Paramas et Nerssès, eux-mêmes enfants de BAGHDASSARIAN Khatchadour et OBADACHIAN Fila)

Adresser Etat-Civil complet (personnel et de ses auteurs) à :

Etude COUTOT-ROEHRIG
B.P. 54 13254 MARSEILLE CEDEX 6

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Ասթիկ Ա.էհեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց ծնողաց չիրիմին ուխտագնացութեան (Պոլիս – Պարախտակ) առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Ը. օր Ծննդեան: Տօն ուսուանակոչութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. –

Յունուար 15. – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Ակսօր Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ անուան տօնն է:

Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերար՝ Ա.ՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇՃԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ բոլոր ննջեցեալներուն համար:

Հ. Բ. Ը. Մ. ՎԻԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 19–ին՝ Ա. Արուեան Մշակութային Տան մէջ:
(1 ՔԷ Բաժո Վիէն)

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հ. Բ. Ը. Մ.ի միօրեայ դպրոցին աշակերտները:

Մուտքը ազատ է:

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի կրթասէր հասարակութիւնը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը ղաղութին տարեցները կը հրաւիրէ թէյասեղանի մը, Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 ռիւ տը Մատրիտ: Օթօքար մը կ'անցնի տարեցներու բնակավայրէն ժամը 14·30–ին: Վերադարձը ապահովուած է նոյն ձեւով:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

A l'occasion des dix ans d'activité de l'Organisation Terre et Culture

Un Dîner-Réception

se déroulera le samedi 24 janvier à 20 heures 30 dans les
Salons Hoche
9, avenue Hoche, 75008 Paris

Durant la soirée, en présence de nombreuses personnalités, le Conseil d'administration présentera une rétrospective des activités de l'association.

Projection d'un film documentaire tourné en 1986 à Kessab (zone à peuplement arménien au nord de la Syrie) :
Հողին ձայնը
(45 mn, couleurs, sous-titrage français).

Exposition photographique (135 agrandissements couleurs) et apéritif à partir de 19 heures 30.

Réservations : 48 55 40 74 ;
M. Loussignan 45 04 63 00 (journée) ; 47 02 99 45 (soir)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՍԱՐՍԵԼԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻ
ԵՒ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17, ԺԱՄԸ 21–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
SALLE MARCEL PAGNOL
RUE GOUNOD, VILLIERS LE BEL
avec la participation
de l'Orchestre ANI
ENSEMBLE TZIGANE
ENSEMBLE GREC

Տոմսերը ապահովել, հեռաձայնելով. –
Նպարավաճառ Արեւտուր. – 39 – 85 – 31 – 08
Նպարավաճառ Գարաճեան. – 39 – 85 – 39 – 29
եւ
39 – 85 – 39 – 54 – 39 – 87 – 44 – 61

L'ECOLE
TEBROTZASSERE PRÉSENTE
KATCH NAZAR
COMÉDIE MUSICALE D'APRÈS UN CONTE ARMÉNIEN
LE DIMANCHE 25 JANVIER 1987 A 18h30 PRÉCISES
THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 PARIS
AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE
MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES : CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS
Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy 43810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris 42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart 46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris 48782279

UNION DE LA JEUNESSE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

U. J. A. ALFORTVILLE

L'U.J.A. FETE EN 1987
LE CINQUANTIEME ANNIVERSAIRE DE SA CREATION

Pour marquer cet événement important pour notre Communauté, L'U.J.A. a décidé d'emmener deux équipes de jeunes en ARMENIE :
— Une équipe de poussins
— Une équipe de pupilles
— DU 11 AU 25 AVRIL —

Ils séjourneront deux semaines, visiteront les sites historiques et auront l'occasion de rencontrer sur le terrain, en matchs amicaux, des équipes similaires.

Les supporters et amis qui désirent accompagner ce groupe de jeunes sont chaleureusement attendus et peuvent d'ores et déjà s'inscrire sur une liste d'attente, le nombre de places étant limité.

L'organisation du voyage est assurée par l'AGENCE

OPTIMA TOURS

Pour tout renseignement, téléphoner à :
M. Hovannès KOUYOUMDJIAN 42 07 74 21
M. David PABOUDJIAN 43 78 23 99
Mme Sonia COUMRYANTZ 47 42 10 35
OPTIMA TOURS

Lic. A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
13

MARDI
13 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 398 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.398

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՌՔԸ ԵՒ ՖԼՈՐԷՆԸ՝ ՎԵՐԱՐԺԵՒՈՐՈՒԱԾ

ՖՐԱՆՔԸ՝ ԱՆՓՈՓՈԽ

———×———

Երկար, երկար բանակցութիւններ անհրաժեշտ եղան լուծումի մը յանգելու համար։ Պրիւսէլի մէջ, նախ մասնակիցները խորհրդակցութեան նստան, ապա՝ կիրակի ելմտական նախարարը եւրոպական այն երկիրներուն, որոնք մաս կը կազմեն «Եւրոպական դրամական դրութեան», որ մկրտուած է նաեւ «դրամական օձ»ը։

Պալատիւը չատ վճռական էր եւ որեւէ ձեւով չէր ուզեր համակերպիլ Ֆրանքի արժեզրկման։ Առանց իւմիւռի, պէտք էր համոզել Գերմանիան որ յանգսաւորը՝ Ֆրանսան չէ եւ պէտք է Գերմանիա հեռեւանքները քաշէ իր անտեսութեան բարգաւաճ կացութեան։

Ի վերջոյ, կիրակի պիչերը համաձայնութիւն գոյացաւ եւ գերմանական մարքը 3% վերարժեւորուեցաւ։ Իրեն հետ, ինչպէս միշտ, հոլանտական Ֆլորէնը, որ մաքին «զարմիկն» է։ Պելժիա, սակայն, չուզեց ետ մնալ, այլ օգտուիլ առիթէն փաստելու համար իր ժողովուրդին տնտեսական խստակեցութեան իր քաղաքականութեան դրական կողմը։ Լիւքսանպուրկ եւ Դանիա զօրավիգ կեցան իրեն եւ որոշուեցաւ 2% ալ վերարժեւորել պելժիական Ֆրանքը։

Պալատիւը միշտ լաւատես է, հակառակ Ֆրանսայի արձանագրած վնասներուն պործազուներու հետեւանքով եւ Պրիւսէլ ժամանած պահուն իսկ, վստահեցուցած էր, որ Ֆրանսա չի թողուր «դրամական օձը» եւ թէ լումայափոխութեան հակակշիռը պիտի չվերահաստատուի։

×

ԳՈՐԾԱԴՈՒԻԼ

ԵՐԿԱԹՈՒԳԻ ԵՒ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԳՐԵԹԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

ՄԵԹՐՕ – ՀԱՆՐԱԿԱՌՔ
ԴԵՌ ԿԸ ԿԱՂԱՑ

Շաբաթ օր արշէն եւ երկուշաբթի՝ մանաւանդ, երկաթուղիի երթեւեկը գրեթէ կանոնաւորուած էր ամբողջ երկրին մէջ, բացի մէկ – երկու տեղերէ, հարաւը, ուր ծայրայեղութեան կողմնակիցներ կային միշտ։ Ընդհանուր ձեւով երթեւեկին 75%–ը ապահովուած էր, փարիզեան արուարձանները, փոքր համեմատութիւններով միայն, կանոնաւորուած չէր (Կառիւ Նոռ եւ Կառ տը լ'Էսթ, ուր երթեւեկը 60 – 70% էր)։

Հարաւ – արեւմուտքն է, ուր կացութիւնը ամէնէն ծանրակշիռն է (Պորտօ, Պուիւ)։

Ելեկտրականութեան ճակատին վրայ, թէեւ որոշ տարբեր գոհ չեն կամ բաւարար չեն գտներ ձեռք ձգուած առաւելութիւնները, որոշուած է սակայն, նկատի առնելով մանաւանդ ցուրտը, որ որեւէ ընդհատում չըլլայ։

Աշխատակցական ճակատի վրայ, պահպանումները բացայայտ են։ Խմոն

Մէտ կոչ կ'ընէ որ աշխատանքը վերսկսի, Քրպիւքի կը յամառի՝ «Մարիկ մ'ընէք լակոնները, անոնք որոնք համակերպում, հրաժարում կը քարոզեն» ու կը հրաւիրէ աշխատաւորները որ չարժումները չարունակեն։

Այս էր մթնոլորտը, երկուշաբթի օր, երբ երկու յոյցեր տեղի կ'ունենային Փարիզ։ Մէկը էն – Փէ – էն–ի հրաւէրով՝ Փալէ–Ռուայալի հրապարակը, միւսը՝ Լը Փէնի հրաւէրով՝ Օփերա։ Այս երկրորդը միայն բանթողներու դէմ չէր, այլեւ կառավարութեան, որ կ'ամբաստանուի իր թուլամորթութեան համար։

×

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՒՍԱՆՈՂՈՒՀԻՆԵՐՈՒ
ԳԼՈՒԽ ԾԱԾԿԵԼՈՒ ԱՐԳԵԼՔԸ
ԲԱՆԱՎԷՃ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ

ԷՎՐԷՆ ՇԱՏ ԽԻՍ Է ԷՕՋԱԼ՝ ԹՈՑԼԱՏՈՒ

———×———

Գլուխը բա՞ց թէ գո՞ց։ Մահմետական մոլեռանդ տարրերու բողոքը հրապարակուած չըջաբերականի մը դէմ, որ կ'արգիլէ ուսանողուհիներուն գլուխը գոց համալսարան երթալ, մեծ ազմուկ հանած է երկրին մէջ։ Էվրէն, գրած էինք առջի օր, բուռն պայքարի կը դիմէ եւ չի վարանիր նոյնքան վտանգաւոր դառնալ, իր երկրին համար, կրօնամոլութիւնը եւ համայնավարութիւնը։ Որոշ գործակցութիւն մ'իսկ կը տեսնէ ծայրայեղ մահմետականներուն եւ համայնավար տարրերու միջեւ։ Անդին, ուսանողուհիներ կամաւոր ծոմի դիմած են, որպէսզի արտօնուի գլուխը ծածկել։ Բայց, Էվրէն բնաւ միտք չունի տեղի տալու եւ յայտարարած է նոյնիսկ թէ պատրաստ է – «Աթաթիւրքեաններուն հետ դժոխք երթալու» (այս ճակատագիրը կը խոստանան Ատաթիւրքի նախկին միւֆթիի հետեւորդները, բոլոր անոնց որոնք աշխարհականութիւն կը քարոզեն)։ Նախագահը կը ձաղկէ այս տգէտները, որոնք արդելք կը հանդիսանան կիներու զարգացման եւ կը սպառնայ. – «Ազգը կը ճղմէ գլուխը անոնց՝ որոնք համայնավար կամ կրօնական օրէնքի վրայ հիմնուած Պետութիւն մը կ'ուզեն ստեղծել»։

Իօղալ, առիթը կ'օգտագործէ յայտնելու համար իր տարակարծութիւնը Էվրէնի հետ։ Գլուխը քօղով ծածկելու մէջ՝ «կրօնական հակազդեցութեան սպառնալիք» չուզեր տեսնել եւ կը ներկայանայ որպէս պաշտպանը կրօնական ազատութեանց։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՐՏԸ մրցանիշ կը կոտրէ Եւրոպայի մէկ ծայրէն միւսը եւ Ֆրանսան ալ չէ խնայուած։ Յունուար 12–ին, Փարիզի մէջ ջերմաչափը 0–էն վար 7 էր արդէն եւ կը նախատեսուի որ մինչեւ 15 իջնէ եւ հաւանական կը նկատուի որ ձիւնէ հարաւը։ Նոյն օրը ամէնէն տաք վայրը Քորսիքան էր, ուր 1 կամ 2 աստիճան էր։

ԺԱՐՈՒԶԵԼՍԿԻ Հռոմ հասաւ երկուշաբթի օր, երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար։ Զուտ քաղաքավարական ընդունելութիւն մը տեղի կ'ունենար, առանց մասնաւոր ջերմութեան։ Կարեւորագոյն պահը կը նկատուի իր հայրենակիցին՝ Յովհ. Պօղոս Բ.ի հետ տեսակցութիւնը։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ թագաւորը պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսա։ Առաջին տեսակցութիւնը կ'ունենար Նախագահ Միթերանի հետ, Երկուշաբթի օր, յաջորդ օրն ալ՝ Շիրաքի։ Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերն են. – Այսրայրդանանը, Ծոցին պատերազմը եւ իսրայէլարաբական տագնապին չուրջ միջազգային ժողովի մը ծրագիրը։

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ մէջ, ձերբակալութիւնները ու դատապարտումները սկսած են։ Տեղական թերթը՝ «Ղազախստանսկայա Պրաւդա» կ'արձագանգէ արդէն ուսուցչուհիի մը դատապարտութեան։ Ղազախ կին մըն է որ հինգ տարի արդելափակման դատապարտուած է «ազգայնական տեսլութեան դրդումի» յանցանքով։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ ասիկա սկիզբ մըն է միայն։

ՔԱ – ԿԸ – ՊԷ–ի պատասխանատու մը պաշտօնանկ եղած է, որովհետեւ կը «հալածէր» քիչ մը չատ հետաքրքիր լրագրող մը։ Ինչ որ աննախընթաց է, այն է որ լուրը հաղորդուած է «Պրաւդա»ի առաջին էջը, ՔԱ – ԿԸ – ՊԷ–ի տնօրէնին իսկ կողմէ։ Մաքրագործումները կրնան տարածուիլ նաեւ ոստիկանութեան մէջ։

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ նոր պատակոծմի մը նախօրեակին են։ Համագումարին, նախկին նախագահը՝ Միչէլ Քրէփօ եւ իր բարեկամները դուռը քաշեցին զացին եւ հրաժարեալ նախագահը, մինակ մնացած, դիւրութեամբ վերընտրուեցաւ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ օդակայանը յաջորդական ռմբակոծութիւններու թիրախ ըլլալով, փակուեցաւ եւ երթեւեկն ալ դադրեցաւ։ Այս ռմբակոծութիւնները 5–ուկէս միլիոն տոլար արժած են լիբանանեան Միտլ – Իսթ – Էյրվեյզին, որու մէկ օդանաւը բոլորովին փճացած է, ուրիշ մըն ալ՝ վնասուած։

ՆՈՐ – ՔԱԼԵՏՈՆԻՈՑ Աւստրալիոյ հիւպատոսը արտաքսուեցաւ՝ Ֆրանսայի կողմէ։ Ֆրանսական կառավարութեան համար Աւստրալիա քիչ մը չատ կը խառնուի Նոր – Քալիտոնիոյ ներքին հարցերով, զօրավիգ կենալով անկախապաշտներուն։

ԻՐԱՆ չատ բուռն ռմբակոծութիւններու ձեռնարկած է Պաղտատի վրայ, ուր զոհերու թիւը չատ մեծ է։ Ըստ Թեհրանի ճակատն ալ աւելի քան հազար իրաքցի դինուոր մեռած կ'ըլլայ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, Իսրայէլացիք «բախամմոր» ՄԱԿ–ի զինուոր մը սպաննած են։ Կառավարութեան բանբերը ցաւ յայտնած է եւ ճշդած որ քննութիւն բացուած է։

ՍՊԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ Ֆելիփէ Կոնզալէս, Թունուզի մէջ, հանդիպում մը ունեցած է Արաֆաթի հետ։ Խօսակցութեան նիւթ եղած են պաղեստինեան գաղթականներու ծանր վիճակը, եւ ահաբեկչութիւնը։ Ըստ Սպանիոյ վարչապետին, Արաֆաթ չէչտած է, որ կ'ընդունի ՄԱԿ–ի բոլոր բանաձեւերը եւ համոզուած է որ եւրոպական Հասարակապետութիւնը պէտք է քայլ մը առնէ «արդար եւ մնայուն կարգադրութեան մը համար»։

ԾՈՎԸ 12 օրուան մէջ 13 հոդի խլեց։ Զոհերը գլխաւորաբար նաւասոր – ձըկնորսներ են, սառնամէղ երկուքը նորմանտական ափը ջրամոյն եղան, գոհ՝ սաստիկ հովին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

———

ՆՈՐ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻ ՍԵՄԻՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

———•———

Խորհրդային ախոյենութեան յառաջիկայ մրցումներու սեմին Երեւանի «Արարատ»ը, ինչպէս բարձրագոյն լիկայէն հանդէս եկող միւս խումբերը, սկսած է իր մարզումները։ «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթի թղթակիցը՝ Մ. Նազարեան, այցելելով Զորազրիւը, ուր տեղի կ'ունենան մարզումները, հանդիպում մը ունեցած է մարզիչ Արկադի Անդրէասեանի հետ, իրազեկ դառնալու համար «Արարատ»ի ներկայ կացութեան, պատասխանատուներու հետապնդած նպատակին, խումբին ձգտումներուն, նախապատրաստական աշխատանքներուն եւ այլ հարցերու։

Զրոյցի ընթացքին Անդրէասեան նշած է, թէ «Արարատ»ի տղոց առողջական վիճակը այնքան ալ դէշ չէ. մարզումներու ատեն ուշադրութիւնը կեդրոնացուած է մարզիկներու ուժային կարողութիւնները վերահաստատելու վրայ։ «Իսկ սկզբունքը մնում է նոյնը, – ըսած է մարզիչը, – ձգտելու ենք ֆութպոլիստների ֆիզիքական ու ֆունկցիոնալ կարողութիւնների աստիճանը առաւելագոյնի հասցնել յառաջիկայ երկու ամսուայ ընթացքում»։

Անդրադառնալով «Արարատ»ի կազմին մէջ կատարուած փոփոխութիւններուն, Արկադի Անդրէասեան նշած է, թէ երիտասարդ երկու մարզիկներ՝ Սանամեան եւ Գ. Կարապետեան, վարժընթացի համար ղրկուած են Աբովեանի «Կոտայք» խումբը, իսկ Ռոբերթ Գալստեան՝ հիւանդութեան պատճառաւ հեռացած է «Արարատ»էն։ Փոխարէնը՝ «Արարատ» հրաւիրուած նորեկներն են՝ «Կոտայք»էն Է. Ճուվելեփեան, Ա. Անտոնեան, Գ. Ենգիբարեան եւ Բ. Սաֆարեան, իսկ Տաշքենդի «Պախտակոր»էն Ա. Այվազեան։ Փորձի չրջան կ'անցընէ նաեւ զինուորական ծառայութիւնը աւարտած Գ. Քամալեան։ Տակաւին կարելի է նոր անդամներ ընդունիլ խումբէն ներս։ Մարզիչը մեծ յոյսեր կապած է խումբի փոխարինող եւ պահեստի մարզիկներու հետ, որոնց մէջ կան բաւական լաւ ուժեր։

Յունուարի կէսերուն «Արարատ» կը մեկնի Գագրա, Սեւ ծովու ափը, ուր կը փորձուին թաքթիք խաղաձեւերու տարբերակներ, չանք կը թափուի բարձրացնելու համար թէ՛ պաշտպանութեան եւ թէ՛ յարձակողական գործողութիւններու արդիւնաւէտութիւնը։

«Արարատ»ի ապագայով մտահոգ մարզիչներն ու խումբին պատասխանատուները անցնող մրցաշրջի դասերը նկատի առնելով ամէն չանք ի գործ կը դնեն, որպէսզի բոլոր մարզիկները կանոնաւոր կերպով մասնակցին բոլոր մարզումներուն եւ նախապատրաստական փորձերուն, կարենալ յաջողելու համար յառաջիկայ մրցաշրջանին։

Կը յուսանք որ խորհրդային 50–րդ ախոյենութիւնը բարեբեր եւ յաջող մրցաշրջան մը կը դառնայ «Արարատ»ի համար եւ բազմահազար համակիրներ առիթ կ'ունենան ուրախ պահեր պարելու իրենց սիրելի խումբին յաջողութիւններով։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ Գ. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՀՈԳԻ՞Ս

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Ախտ, սեւ մազերուն նայողը ժժուար կը հաւատայ թէ չիտնըլուէթ տարեկան է երուանդը, հոգիով երիտասարդ այս տըզան՝ որ, ուրկէ ուր չես դիտեր, վեց տարի առաջ եկաւ եւ «կայք հաստատեց» Լիզպոն, հեռաւոր այս ափերուն վրայ բախտը փորձելու, առեւտրական նոր գործի ձեռնարկելու:

Աչխարհ պտրատած, «տեսած – անցուցած» մարդ – «ես Փարիզի մէջ տասը տարի մէթրէս պահած մարդ եմ, ի՞նչ կը կարծես կոր դուն» – չյուսահատեցաւ անհամար դժուարութիւններէն որոնք առաջին օրերուն, մէկը միւսին եռեւէն ցցուեցան իր առջեւ:

Տարիներ առաջ հեռացած է Արեւելքէն, երկար տարի ապրած է Փարիզ, քանի մը տարի Ամերիկա՝ «չուկան ուսումնասիրելու», անկէ՝ երկու տարի անցած է Զուիցերիա, յետոյ՝ Պրիւսէլ եւ վերջապէս Լիզպոն՝ ուր այլեւս որոշած է հաստատուիլ:

Ի՛նք ալ չի կրնար համոզիչ բացատրութիւն մը տալ թափառումներուն համար: Իսկ եթէ այդ մասին հարցնող ըլլայ՝ պատասխանը նոյնն է միշտ:

– Չ՛, հայու ճակատագիր:

– Միս մինակ մարդ ես, Երուանդ, կ'ըսեմ իրեն երբեմն, ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ նոյն պայմաններու տակ հա՛ Փարիզ ապրիս ես, հա՛ Պրիւսէլ կամ Լիզպոն: Կ'արժէ՞ր դարձդ քանդել՝ ծանօթներէ, բարեկամներէ հեռու՝ այստեղ նորէն ծայրէն սկսելու համար:

Անխօս կը նայի աչքերուս ու կարծես ինծի հետ ինքնիր վրայ կը մեղքնայ: Ցետոյ, զլուխը օրօրելով՝

– Իրաւունք ունիս, սիրելիս, կ'ըսէ, ե՛ս ալ չեմ դիտեր, հայու ճակատագիր է կ'երեւի: Թերեւս հայու արկածախնդրական ոգին է, ժժուարութիւններ ստեղծելու՝ եւ ապա զանոնք յաղթահարելու զոհունակութիւնը, ո՞վ գիտէ: Երբեմն կը մտածեմ ես ինծի. – Ազէկ, դրամ չահեր եմ, դիզեր եմ, որո՞ւ համար: Ոչ բնաւորիք ունիմ՝ ոչ ալ ուրիշ հարազատներ որ օր մը ունեցածիս տէր կանգնին երբ բան մը պատահի ինծի: Հանգիստ ապրելու չափ դրամ ունիմ վտակ Ատաւոյ, անկէ աւելին ի՞նչ պիտի ընեմ:

Կ'ըսէ, երբ դիչերը միասին նստած կ'ըլլանք ճաշարանի մը անկիւնը ու ինք անհոյ այս քաղաքին մէջ կը պատմէ իր ցաւերէն, կարօտներէն: Ցաջորդ առտու սակայն, բարձրացող արեւին ու հեզհեզէ եռալ սկսող կեանքին հետ նորոգուած ախորժակով մը ու եռանդով կը վազէ գործին, զրամին եռեւէն:

– Մէյ մը որ մեքենան լարեցիր՝ ալ զրամը կուգայ ինքնիրեն: Կը բացատրէ Երուանդ իր «աչխարհ տեսած մարդու» փորձառութիւնով:

×

Երկկէս դիչերուան մօտ հեռաձայնեց.

– Գիտե՞ս թէ հայ «քոյրիկ» մը գտայ այսօր: Երեւակայէ, աւելի քան 10 տարի է Լիզպոն հաստատուած են եւ լուր չունինք:

– Ուրկէ ո՞ւր: Ինչպէ՞ս լմցար:

– Շատ խօչ ձեւով մը. միտքէդ չանցնիր: Եթէ անմիջապէս պիտի չքնանաս զամ քանի մը վայրկեան, սուրճ մը առնենք եւ պատմեմ:

Ու եկաւ:

– Ո՞վ է եղեր տեսնենք սա գտած «քոյրիկդ»:

– Քաղաքէն դուրս կը բնակին կոր, օտար ամուսինին հետ, իրենց պատճանին մէջ քաչուած: Ամուսինը տարիներէ ի վեր մատակարարն է Եւրոպայի գահընկեց թագաւորներէն մէկուն բնատնիքին՝ որ տարիներով ապրին – անդին թափառէլ եռք, տանըմէկ տարի առաջ եկած եւ վերջնականապէս հաստատուած է այստեղ: Կարծեմ թագաւորը մահացած է արդէն բայց թագուհին կայ տակաւին: Մինչեւ տարիքը անցուցած ազնիւ զոյգ մըն են: Տիկինը խալիս – խուլիս հայ է Արեւելքէն՝ ուր հանդիպած է ամուսինին, երբ նախկին թագաւորը, գահը կորնցըներ էր եռք տանէն մը ապաստանած է իրենց երկիրը: Որեւէ քար վերցուր՝ վտտահ կրնաս ըլլալ որ տակէն ելլողներուն մէջ հայ մը կ'ըլլայ: Ամէնէն անհաւանական դիրքերու վրայ, անկիւններու մէջ մեր ազգակիցներուն կը հանդիպիս անպայման: Ամէն տեղ ենք: Հիմա ըսեմ՝ նորէն վրաս պիտի խնդաս. – Հայու ճակատագիր չէ ի՞նչ է ասիկա:

– Տակաւին չըսիր սակայն թէ ինչպէ՞ս գտար «քոյրիկդ»:

– Փորթուկալցի բարեկամուհիս կը ճանչնաս, չէ՞:

– Դեղի՞ն մազերովը:

– Չէ, միւսը, Մարիա – Թէրէզան՝ որ 40 տարեկան կը կարծէ զիս: Բայց կեցիր, անկէ առաջ ուրիչ բան մը ունիմ հարցնելիք: Քեզի ալ պատահա՞ծ է բնաւ որ օտար կնոջ մը հետ ամէնէն մտերմիկ մէկ պահուդ սիրոյ, զուրգուրանքի բառերդ անզգալաբար հայերէնով զուրս գան յանկարծ: Շատ տարօրինակ է: Մէկէ աւելի անգամներ պատահած է ինծի:

– Ջարմանալի ոչինչ կայ ատոր մէջ, բարեկամ, որովհետեւ մեր էութեան մէջ, մեր անկեղծ պահերուն երբ մերկացած կ'ըլլայ հոգին ընկալեալ զանազան տարազներէ, կեանքը հայերէ՛ն է որ կ'ապրինք, հայերէ՛ն կը զգանք, կը մտածենք: Ինչ որ է, չարունակէ:

– Մարիա – Թէրէզան ինծի էր անցեալ. Շարաթ զիչեր եւ մտերմիկ պահու մը, կ'ըլլա՛յ եա, հայերէնով «հոգի՛ս» բսի իրեն, առանց անդրադառնալու: աղջիկը մէկէն կտրեց խօսքս.

– Ի՞նչ կը նչանակէ «հոգիս»: Ուրիչ ոչ մի խօսք չի տուում Հայաստանի, հայ ժողովրդի մասին: Իսկ Ք. Ա. 6–րդ եւ 5–րդ դարերը անուանուած են վաղ հայկական, այսինքն՝ այցելուին ասում են, որ յիչեալ դարերից առաջ այս կողմերում Հայեր չեն եղել:

Ահա Հայաստանի պատմութեան թանգարանը. ցուցաչարի սկզբից հասնում ենք մինչեւ Ք. Ա. 6–րդ դարը, եւ բազում ցուցանակներում ոչ մի խօսք չկայ, որ դա Հայաստան է կամ գոնէ ինչ – որ կերպ առընչուած է Հայաստանին: Այս բաժնի վերջին ընդարձակ ցուցանակի վրայ, որի վերնագիրն է. – «Ուրարտու պետութեան յուչարձանները», կարդում ենք՝ «Վաղ հայկական ժամանակաչրջանում՝ Ք. Ա. 6 – 5–րդ դարերում...» եւայլն: Այսինքն՝ ասում են վերջնում է ոչ հայկականը եւ Ք. Ա. 6 – 5–րդ դարերում նոր – նոր բացւում է Հայոց պատմութիւնը:

Երեւան քաղաքի պատմութեան թանգարանում նոյնն է. հնագոյն ժամանակներից հասնում ենք 9 – 6–րդ դարերը եւ ամբողջ ընթացքում հայկականի կամ Հայաստանի մասին ոչ մի խօսք չկայ: Յիչեալ երեք դարերը ներկայացնող բազմաթիւ ցուցանակներում էլ Հայեր, Հայաստան չկան, եւ միայն 5 – 4–րդ դարերին հասնելուց յետոյ կարդում ենք տեղեկատուական վերնագրով ցուցանակը՝ «Վաղ հայկական եւ անտիկ ժամանակաչրջան»: Մի կողմ թողնենք – ԱՆՏԻԿ բառի անճիշդ գործածութիւնը (այժմ այդ անուան տակ հասկանում են հին Հռոմի եւ հին Յունաստանի պատմութիւն): Կարեւորն այստեղ այն է, որ ՎԱՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ գրուածը թանգարանում հէնց հայկականի բուկիզն էլ նչանակում է, այսինքն, որ այդ ժամանակաչրջանում Հայերն իրը նոր էին յայտնուել այս լեռնաչխարհում եւ մեր քաղաքի տեղում: Իսկ ո՞րն է, ըստ այդ մատակարարութեան, ոչ հայկականից յետոյ Երեւանի այդ ՎԱՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ: Կարդում ենք նոյն ցուցանակում. «Վաղ հայկական ժամանակաչրջանում՝ 5 – 4–րդ դդ. Ք. Ա. էրեբունին դարձել է Աքեմենեան Դինաստիայի 18–րդ սատրապութեան կեդրոն»: Այսպէս ուրեմն, Հայաստանի պատմութեան թանգարանի համեմատ այստեղ վաղ հայկականը 100 տարով էլ այս կողմն են բերել, ա՛յն էլ, ըստ թանգարանի, այդ վաղ հայկական ժամանակաչրջանում Երեւանը (էրեբունին) ընդամէնը Պարսկաստանի սատրապեստութեան ինչ – որ կենտրոն է եղել: Փաստօրէն Հայաստան, հայ ժողովուրդ դարձեալ չկան ու չկան:

Էրեբունի թանգարանում էլ է իչխում նոյնը, եւ բուն այդ թանգարանի, հայկական առաջին պեռուէթիւնը սկիզբ է առել Ք. Ա. դարձեալ այդ չարաբաստիկ 6–րդ դարից:

Պատմութեան թանգարաններում բացատրողները նոյն ոգով են խօսում այցելուների առջեւ. կրկնում եւ ծաւալում են վերոյիչեալ ոչ հայկականի եւ վաղ հայկականի մասին ցուցանակներին գրած մեկնաբանութիւնները:

Պատմական պետութեան եւ լեզուաբանութեան նորագոյն տուեալներով Հայերը, Հայոց լեզուն եւ հայ մշակոյթը այս լեռնաչխարհում եղել են հնագոյն ժամանակներից, եւ եթէ վաղ հայկականի հարց կայ, ապա այն սկսուել է առնուազն Ք. Ա. 4–րդ հազարամեակում: Այս լեռնաչխարհում Հայերի բնիկ լինելու փաստուած երոզութիւնն այժմ ընդունում են չատ պետականներ: Իսկ Փրոֆ. Ի. Դեակոնովը, որ եկուորութեան հետեւողական պաչտպանն է, գրում է, որ Հայերը Ք. Ա. 12–րդ դարում արդէն եղել են այս լեռնաչխարհում (տես՝ «Պատմա – բանասիրական հանդէս», 1983, թիւ 4, էջ 149 – 178): Տալիս են Ք. Պիոտրովսկու անունը, որն, իրը, դէմ է Հայերի բնիկ լինելու տեսակէտին: Դա այդպէս չէ. դեռեւս 1946–ին Պիոտրովսկին իր «Հայ ժողովրդի ծագման մասին» զրքոյկի մէջ ուղղակի գրել է, որ Հայերը այս լեռնաչխարհում բնիկ են. «Երոպայից կամ Փոքր – Ասիայի արեւմտեան չրջաններից Հայ ժողովրդի Առաջաւոր Ասիա գալու մասին եզած տեսակէտը լիովին անհոգ է, զուրկ պատմական որեւէ հիմնաւորութիւնից: Ընդհակառակը, Հին Արեւելքի պատմութեան նիւթերը որոչակիօրէն վկայում են Առաջաւոր Ասիայի հետ Հայերի ունեցած խոր կապերի մասին՝ լիովին ժխտելով Ք. Ա. 6–րդ դարում պատմական ասպարէզում Հայերի յանկարծակի երեւալու մասին յայտնուած տեսակէտը» (էջ՝ 35): Իսկ վերջերս գիտնականը իր մի յայտարարութեան մէջ ասաց, որ «Ուրարտու» պետութեան բնակչութեան մեծագոյն մասը հայկական է եղել:

«Գրական թերթ»ը (1983, թիւ 36) գրեց. «Էրեբունի» թանգարանում հայ ժողովրդի պատմութեան հին ու հնագոյն չրջանները սխալ ներկայացնելու եւ ցուցանակների լեզուական ցածր մակարդակի մասին: Հարիւրաւոր նամակներ են ստացուել, որոնց հեղինակները վրդովմունք կը յայտնեն այդ եւ այլ թանգարաններում մեր հնագոյն պատմութիւնը սխալ ներկայացնելու կապակցութեամբ: «Գրական թերթ»ում տպուեց նաեւ պաչտօնական պատասխան: Ի՞նչ արուեց «Էրեբունիում»: Ցուցանակներում ուղղեցին միայն թերթում նչուած տասնեակները, իսկ պատմական ազաւաղումները նոյնութեամբ մնացին:

Երեւան քաղաքի պատմութեան թանգարանի պիտ – խորհրդի նիստում ասուեց «վաղ հայկական»ը սխալ ներկայացնելու մասին: Բացատրիչն պատասխանեցին հետեւեալը. «Թանգարանի գործը չէ պատմական վէճերի մէջ մտնել եւ հարցեր ճշդել, մենք օգտւում ենք պատմական պետութեան տուեալներից. ինչ որ մեր ակադեմիան կ'ասի, այն էլ կ'անենք»:

Բայց ահա ակադեմիայի հրատարակած «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» բազմահատորեակի մէջ հայ ժողովրդի ծագմանը նուիրուած բաժնի հեղինակ ակադեմիկոս Ս. Երեմեանը նորերս «Կոմունիստ» թերթում (1981, թիւ՝ 9, 1984, թիւ՝ 7) ու «Գիտութիւն եւ տեխնիկա» ամսագրում (1985, թիւ՝ 4) երեք ընդարձակ յօդուած հրապարակեց, որոնցում նա ցոյց է տալիս, որ Հայերը եւ Հայոց լեզուն այս լեռնաչխարհում բնիկ են, այստեղ եղել են հնագոյն ժամանակներից: Ցօդուածներից առաջինում, որ կոչւում է «Հայկական լեռնաչխարհի բնիկները», կարդում ենք. «Գիտականօրէն ապացուցուած է, որ Հայերը բնիկ ժողովուրդ են, այսինքն՝ նրանք Հայկական լեռնաչխարհի արմատական, սկզբնական բնակիչներ են», իսկ վերջնում գրուած է. – «Նիւթական բազմաթիւ վկայութիւնները, լեզուական փաստերը, հնագոյն առասպելներն ու աւանդոյթները, այս ամէնը ժամանակակից պետութեանը հիմք են տալիս ամենայն համոզուածութեամբ ապացուցել, որ Հայերը Հայկական լեռնաչխարհում տեղբնիկներ են եղել...»:

Ակադեմիկոս Գ. Գալոյեանը նոյնպէս մերժում է Հայերի եկուորութեան տեսակէտը (տե՛ս նրա «Պատմութեան քառու-

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԲ

Ամէն ժողովրդի մշակութային կեանքի էական բաղադրիչներն են նրա պատմութեան թանգարանները: Դրանք են, որ առաւել անմիջականօրէն, չօչափելիօրէն հարիւր հազարաւորների են ներկայացնում տուեալ ժողովրդի ծագումը, հեռաւոր անցեալը, անցած պատմական ուղին, մաքառումները, նաեւ այդ ժողովրդի ներկայ կեանքի, եթէ կարելի է ասել՝ պատմական հիմնաւորումը:

Նման թանգարանում ամենաէականն հարցերից մէկն այն է, թէ երբուանի՞ց է սկսւում այդ ժողովրդի պատմութիւնը, ե՞րբ է նա մտել պատմութեան ասպարէզ:

Հայաստանում եւ մանաւանդ Երեւանում ունինք պատմութեան չատ թանգարաններ, որոնք այսօր հարուստ են բազմաթիւ ու չափազանց արժէքաւոր ցուցանմուչներով:

Անչուչտ, այդ թանգարաններն ունեն իրենց տէրերը. հողերը, որոնց մասին արժէ հանգամանօրէն խօսել, բայց այժմ մեզ յուզում է մի հարց, որին եւ ուզում ենք անդրադառնալ:

Պատմութեան թանգարաններում հաւաստի ցուցաչար ունենալը գործի սկիզբն է միայն, ցուցանմոյշներն ինքնին պետք քիչ բան են տալիս այցելուներին: Շատ կարեւոր է նաեւ ցուցանմոյշները լուսաւորելը, անոնց արժէքը այցելուներին ներկայացնելը: Պէտք է կարողանալ այնպէս անել, որ ցուցանմոյշը «խօսի» այցելուի հետ, նրան պատմի իր ժամանակաչրջանի մասին, իսկ այդ պետը կատարում են մակագրութիւնները, ցուցանակները, աչխատակիցների տուած բացատրութիւնները: Էական նչանակութիւն ունի ցուցանմոյշներն այցելուներին ներկայացնելու դիտական մակարդակը, ճչգրտութեան աստիճանը:

Մի չարք անգամ է պրուել, որ հայ ժողովրդի հնագոյն պատմութեան հարցերը մեր թանգարաններում ճիշդ չեն ներկայացւում: Բայց, ցաւօք, անարդիւնք:

Այսպէս, օրինակ, Երեւանում գործող պատմութեան թանգարաններում եղած մակագրութիւնների եւ արուեստ բացատրութիւնների համաձայն, մեր լեռնաչխարհում հայ ժողովրդի առկայութեան սկիզբը, իսկ որոչ դէպքերում՝ բուն գոյութեան սկիզբը համարւում են Ք. Ա. 5 – 6–րդ դարերը, երբեմն՝ 4–րդը: Ցուցաչարերի սկզբում ներկայացւում են Ք. Ա. տարբեր ժամանակաչրջաններ, եւ մինչեւ Ք. Ա. 5 – 6–րդ դարերը ոչ մի տեղ ոչ մի խօսք չի ասւում Հայաստանի, հայ ժողովրդի մասին: Իսկ Ք. Ա. 6–րդ եւ 5–րդ դարերը անուանուած են վաղ հայկական, այսինքն՝ այցելուին ասում են, որ յիչեալ դարերից առաջ այս կողմերում Հայեր չեն եղել:

Ահա Հայաստանի պատմութեան թանգարանը. ցուցաչարի սկզբից հասնում ենք մինչեւ Ք. Ա. 6–րդ դարը, եւ բազում ցուցանակներում ոչ մի խօսք չկայ, որ դա Հայաստան է կամ գոնէ ինչ – որ կերպ առընչուած է Հայաստանին: Այս բաժնի վերջին ընդարձակ ցուցանակի վրայ, որի վերնագիրն է. – «Ուրարտու պետութեան յուչարձանները», կարդում ենք՝ «Վաղ հայկական ժամանակաչրջանում՝ Ք. Ա. 6 – 5–րդ դարերում...» եւայլն: Այսինքն՝ ասում են վերջնում է ոչ հայկականը եւ Ք. Ա. 6 – 5–րդ դարերում նոր – նոր բացւում է Հայոց պատմութիւնը:

Երեւան քաղաքի պատմութեան թանգարանում նոյնն է. հնագոյն ժամանակներից հասնում ենք 9 – 6–րդ դարերը եւ ամբողջ ընթացքում հայկականի կամ Հայաստանի մասին ոչ մի խօսք չկայ: Յիչեալ երեք դարերը ներկայացնող բազմաթիւ ցուցանակներում էլ Հայեր, Հայաստան չկան, եւ միայն 5 – 4–րդ դարերին հասնելուց յետոյ կարդում ենք տեղեկատուական վերնագրով ցուցանակը՝ «Վաղ հայկական եւ անտիկ ժամանակաչրջան»: Մի կողմ թողնենք – ԱՆՏԻԿ բառի անճիշդ գործածութիւնը (այժմ այդ անուան տակ հասկանում են հին Հռոմի եւ հին Յունաստանի պատմութիւն): Կարեւորն այստեղ այն է, որ ՎԱՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ գրուածը թանգարանում հէնց հայկականի բուկիզն էլ նչանակում է, այսինքն, որ այդ ժամանակաչրջանում Հայերն իրը նոր էին յայտնուել այս լեռնաչխարհում եւ մեր քաղաքի տեղում: Իսկ ո՞րն է, ըստ այդ մատակարարութեան, ոչ հայկականից յետոյ Երեւանի այդ ՎԱՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ: Կարդում ենք նոյն ցուցանակում. «Վաղ հայկական ժամանակաչրջանում՝ 5 – 4–րդ դդ. Ք. Ա. էրեբունին դարձել է Աքեմենեան Դինաստիայի 18–րդ սատրապութեան կեդրոն»: Այսպէս ուրեմն, Հայաստանի պատմութեան թանգարանի համեմատ այստեղ վաղ հայկականը 100 տարով էլ այս կողմն են բերել, ա՛յն էլ, ըստ թանգարանի, այդ վաղ հայկական ժամանակաչրջանում Երեւանը (էրեբունին) ընդամէնը Պարսկաստանի սատրապեստութեան ինչ – որ կենտրոն է եղել: Փաստօրէն Հայաստան, հայ ժողովուրդ դարձեալ չկան ու չկան:

Էրեբունի թանգարանում էլ է իչխում նոյնը, եւ բուն այդ թանգարանի, հայկական առաջին պեռուէթիւնը սկիզբ է առել Ք. Ա. դարձեալ այդ չարաբաստիկ 6–րդ դարից:

Պատմութեան թանգարաններում բացատրողները նոյն ոգով են խօսում այցելուների առջեւ. կրկնում եւ ծաւալում են վերոյիչեալ ոչ հայկականի եւ վաղ հայկականի մասին ցուցանակներին գրած մեկնաբանութիւնները:

Պատմական պետութեան եւ լեզուաբանութեան նորագոյն տուեալներով Հայերը, Հայոց լեզուն եւ հայ մշակոյթը այս լեռնաչխարհում եղել են հնագոյն ժամանակներից, եւ եթէ վաղ հայկականի հարց կայ, ապա այն սկսուել է առնուազն Ք. Ա. 4–րդ հազարամեակում: Այս լեռնաչխարհում Հայերի բնիկ լինելու փաստուած երոզութիւնն այժմ ընդունում են չատ պետականներ: Իսկ Փրոֆ. Ի. Դեակոնովը, որ եկուորութեան հետեւողական պաչտպանն է, գրում է, որ Հայերը Ք. Ա. 12–րդ դարում արդէն եղել են այս լեռնաչխարհում (տես՝ «Պատմա – բանասիրական հանդէս», 1983, թիւ 4, էջ 149 – 178): Տալիս են Ք. Պիոտրովսկու անունը, որն, իրը, դէմ է Հայերի բնիկ լինելու տեսակէտին: Դա այդպէս չէ. դեռեւս 1946–ին Պիոտրովսկին իր «Հայ ժողովրդի ծագման մասին» զրքոյկի մէջ ուղղակի գրել է, որ Հայերը այս լեռնաչխարհում բնիկ են. «Երոպայից կամ Փոքր – Ասիայի արեւմտեան չրջաններից Հայ ժողովրդի Առաջաւոր Ասիա գալու մասին եզած տեսակէտը լիովին անհոգ է, զուրկ պատմական որեւէ հիմնաւորութիւնից: Ընդհակառակը, Հին Արեւելքի պատմութեան նիւթերը որոչակիօրէն վկայում են Առաջաւոր Ասիայի հետ Հայերի ունեցած խոր կապերի մասին՝ լիովին ժխտելով Ք. Ա. 6–րդ դարում պատմական ասպարէզում Հայերի յանկարծակի երեւալու մասին յայտնուած տեսակէտը» (էջ՝ 35): Իսկ վերջերս գիտնականը իր մի յայտարարութեան մէջ ասաց, որ «Ուրարտու» պետութեան բնակչութեան մեծագոյն մասը հայկական է եղել:

«Գրական թերթ»ը (1983, թիւ 36) գրեց. «Էրեբունի» թանգարանում հայ ժողովրդի պատմութեան հին ու հնագոյն չրջանները սխալ ներկայացնելու եւ ցուցանակների լեզուական ցածր մակարդակի մասին: Հարիւրաւոր նամակներ են ստացուել, որոնց հեղինակները վրդովմունք կը յայտնեն այդ եւ այլ թանգարաններում մեր հնագոյն պատմութիւնը սխալ ներկայացնելու կապակցութեամբ: «Գրական թերթ»ում տպուեց նաեւ պաչտօնական պատասխան: Ի՞նչ արուեց «Էրեբունիում»: Ցուցանակներում ուղղեցին միայն թերթում նչուած տասնեակները, իսկ պատմական ազաւաղումները նոյնութեամբ մնացին:

Երեւան քաղաքի պատմութեան թանգարանի պիտ – խորհրդի նիստում ասուեց «վաղ հայկական»ը սխալ ներկայացնելու մասին: Բացատրիչն պատասխանեցին հետեւեալը. «Թանգարանի գործը չէ պատմական վէճերի մէջ մտնել եւ հարցեր ճշդել, մենք օգտւում ենք պատմական պետութեան տուեալներից. ինչ որ մեր ակադեմիան կ'ասի, այն էլ կ'անենք»:

Բայց ահա ակադեմիայի հրատարակած «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» բազմահատորեակի մէջ հայ ժողովրդի ծագմանը նուիրուած բաժնի հեղինակ ակադեմիկոս Ս. Երեմեանը նորերս «Կոմունիստ» թերթում (1981, թիւ՝ 9, 1984, թիւ՝ 7) ու «Գիտութիւն եւ տեխնիկա» ամսագրում (1985, թիւ՝ 4) երեք ընդարձակ յօդուած հրապարակեց, որոնցում նա ցոյց է տալիս, որ Հայերը եւ Հայոց լեզուն այս լեռնաչխարհում բնիկ են, այստեղ եղել են հնագոյն ժամանակներից: Ցօդուածներից առաջինում, որ կոչւում է «Հայկական լեռնաչխարհի բնիկները», կարդում ենք. «Գիտականօրէն ապացուցուած է, որ Հայերը բնիկ ժողովուրդ են, այսինքն՝ նրանք Հայկական լեռնաչխարհի արմատական, սկզբնական բնակիչներ են», իսկ վերջնում գրուած է. – «Նիւթական բազմաթիւ վկայութիւնները, լեզուական փաստերը, հնագոյն առասպելներն ու աւանդոյթները, այս ամէնը ժամանակակից պետութեանը հիմք են տալիս ամենայն համոզուածութեամբ ապացուցել, որ Հայերը Հայկական լեռնաչխարհում տեղբնիկներ են եղել...»:

Ակադեմիկոս Գ. Գալոյեանը նոյնպէս մերժում է Հայերի եկուորութեան տեսակէտը (տե՛ս նրա «Պատմութեան քառու-

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՎԱՂԱՆՍ

Ռ.Ա.Կ. «ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ» ԱԿՈՒՄԲԻ ԱՄԱՆՈՐԸ

—×—

Վաղանսի Ռ.Ա.Կ. Հրաչ Երուանդ Ակումբի, Դեկտեմբեր 31–ին կազմակերպած Ամանորի խրախճանքէն, Յունուար 1–ի առաւօտը, ժամը 6–ին, երբ խուռներամ բազմութիւնը ակամայ կը բաժնուէր իրարմէ, 6 տարեկանէն մինչեւ 75 տարեկան ներկաները անխտիր, կ'ըսէին կազմակերպիչներուն. –

Ապրիք տղաք, վարձքերնիդ կատար, չառնից այսպիսի կազանդի հայկական ուրախութիւն եւ վայելք չէինք ապրած մեր զաւակներուն հետ միասեղ...:

Արդար էր ծնողքներուն այդ հրճուալից արտայայտութիւնը, որովհետեւ, Հրաչ Երուանդ Ակումբի պատուոյ նախագահ՝ Պր. Ա. Քէշիշեան, իր բացման խօսքին մէջ կ'ըսէր. – «Մեր տղոց առաջին մտահոգութիւնն էր կազմակերպել այնպիսի զբաղմաւէջի եւ հաճելի յայտագրով Ամանորի խրախճանք մը, ուր ծնողքներ, անոնց զաւակներն ու թոռնիկները, միասեղ կարենային հայկական կազանդ մը ծոնել եւ լաւագոյնս ուրախանալ»...:

Ապա, Պր. Ա. Քէշիշեան, ներկայացուց, բոլորովին երիտասարդներէ կազմուած «Հրաչ Երուանդ»ի վարչութիւնը, Ատենապետութեամբ Ս. Աւետիսեանի:

Տազօ, Նուպար, Արմէն, Մոսիկ եւ Գօզօ լրենց երգերով ու նուագով, Տիկիններ Հ. Քէշիշեան, Ժ. Իւսթինեան եւ Պր. Յ. Թումայեան լրենց մեներգներով անոնման խանդավառութիւն առեղծեցին:

Ռ. Պետիկեան, եւ Պարոնները՝ Յ. Գրամմինասեան, եւ Յ. Կօշկարեան խօսք առին, եւ օրուան պատշաճ ելոյթներ ունեցան:

Ճիշդ կէս գիշերին, սրահին լոյսերը մարեցան, եւ մոմի լոյսերուն տակ, Ն. Սչկր. Քհնյ. Վարդանեանի առաջնորդութեամբ «Հայր Մեր»ը կ'երգուէր, յանկարծ մուռք դործեց սիրելի Կազանդ պապան: Կարելի չէ նկարագրել քառասունէ աւելի երախաներուն հրճուանքն ու ուրախութեան ճիչերը ... եւ, նոյնիսկ ծնողքներուն եւ երիտասարդներուն ալ, որոնք Կազանդ պապային չուրջ հաւաքուելով կը «ջանային հաւատալ» եւ ուրախանալ ... Բարի Կազանդ պապան ամէնուն բաժնեց նուէրներ, եւ բոլորէն խոստում առաւ որ՝ լաւ Հայեր ըլլան, եւ Հայերէն խօսին միշտ...

Կարգադիր Յանձնախումբի տղաքն ու աղջիկները, 8 ժամ անընդհատ, համադամ ճաշերու, անուշեղէններու, պիտակներէն եւ խմիչքներու անթերի սպասարկութիւն չռայլեցին:

Ուրախճանքին լաւագոյն պահերէն մէկն էր նաեւ այն, երբ Ա. Քէշիշեան յայտնեց ներկաներուն թէ՝ օրուան եկամուտը պիտի ուղարկուէր Պէյրութի իրենց ընկերներուն, կարգ մը հրատարակութիւններու իրականացումը դիւրացնելու համար, ինչ որ բուռն ծափահարութեամբ ընդունելեայ ներկաներէն:

Հրաչ Երուանդ Ակումբի, Ամանորի գուտ հայկական այս յաջող ձեռնարկը հայկականութեան դնահատելի օրինակ մը եղաւ ներկաներուն, եւ մանաւանդ, այլ ձեւերով ծոնող բացականերուն...:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հ. Բ. Ը. Մ.

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

o—o—o—○—o—o—o

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը 1987 – 88 տարեշրջանին եւս կրթաթոշակ պիտի յատկացնէ արժանաւոր ուսանողներու, որոնք կը հետեւին հայագիտական, մարդկայնական և ազատ արուեստից ուսումներու եւ փոխատուութեամբ պիտի օժանդակէ տարբեր ճիւղեր ընտրած այլ արժանաւորներու:

1· – *Միութիւնը կրթաթոշակով կամ փոխատուութեամբ կ'օժանդակէ առաւելագոյն ՉՈՐՍ ուսումնական տարեշրջան:*

2· – *Ոչ – համալսարանական թեկնածուներ պէտք է ՎԿԱՅՈՒԱԾ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ մը:*

3· – *Համալսարանական կամ ոչ՝ թեկնածուներ պէտք է ունենան ուսումնական բարձր մակարդակ:*

4· – *Նախապատուութիւն պիտի տրուի՝*

Ա. – ուսուցիչներու, երբ անոնք մասնաւոր կերպով կը յանձնառարուին իրենց վարժարաններու անօրէնութեան կամ հոդարարձութեան կողմէ.

Բ. – թեկնածուներ, որոնք գործօն մասնակցութիւն կը բերեն կամ բերած են հայ կեանքին.

Գ. – ուսանողներու, որ կը ծրագրեն իրենց բնակավայրերուն կամ անոնց մերձակայ աշխարհագրական գօտիներուն մէջ համալսարան յաճախել:

5· – *Թեկնածուներու հայերէնագիտութիւնը եւ ի մասնաւորի հայ վարժարաններէ շրջանաւարտներու վերջին 3 տարիներու հայերէնի եւ առընչակից նիւթերու նիշերը կարեւորութեամբ նկատի պիտի առնուին:*

6· – *Լիբանանէն եւ Ֆրանսայէն թեկնածուներ իրենց դիմումը պէտք է կատարեն մինչեւ 1987 Փետրուար 15, Միութեան հետեւեալ մարմիններուն. –*

Armenian General Benevolent Union
District Committee of Lebanon
P.O. Box 715
Beirut, Lebanon

Union Générale Arménienen
de Bienfaisance
Comité Régional de France
11, square Alboni
75016 Paris, France

7· – *Սուրիայէն թեկնածուներ պէտք է դիմեն մինչեւ 1987 Հոկտեմբեր 10, Միութեան Սուրիոյ Շրջ. Յանձնաժողովին. –*

Armenian General Benevolent Union
District Committee of Syria
P.O. Box 348
Aleppo, Syria

8· – *Այլ վայրերէ թեկնածուներ մինչեւ 1987 Փետրուար 15, իսկ Հարաւային – Ամերիկայէն և Աւստրալիայէն խնդրարկուներ մինչեւ 1987 Նոյեմբեր 14, պէտք է դիմեն ուղղակի կեդր. վարչ. ժողովին հետեւեալ հասցէով. –*

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662
USA

9· – *Թեկնածուներ իրենց խնդրամատոյց նամակին մէջ պէտք է յայտնեն որչափս, թէ ինչ ճիւղի կը հետեւին, որպէսզի համապատասխան հարցաթերթիկ առնան պատկան մարմինէն, եւ իրենց թղթածրարը վերադարձնեն նոյն մարմինէն ամէնէն ուշը մինչեւ Մարտ 31:*

10· – *Միութեան շրջանային կրթական յանձնախումբերը իրենց շրջանի թեկնածուներուն թղթածրարները ուսումնասիրելէ ետք զանոնք մինչեւ Յունիս 10 պիտի փոխանցեն կեդր. վարչ. ժողովին, արժանաւորներուն մասին պատճառաբանեալ յանձնարարութեամբ:*

11· – *Միութենէն արդէն իսկ կրթաթոշակ ստացող սաները պէտք է մինչեւ Մարտ 31 դրաւոր կեդր. վարչ. ժողովին հաղորդեն, թէ յառաջիկայ տարեշրջանին իրենց ուսումը պիտի շարունակե՞ն թէ ոչ. ապա պէտք է ղրկեն Ա. եւ Բ. կիսամեայի կամ տարեվերջի քննութեանց արդիւնքները՝ անմիջապէս որ զանոնք ստանան իրենց յաճախած կրթական հաստատութիւններէն:*

12· – *Իրենց համալսարանական ուսման ընթացքին առանց մեր դիտութեան եւ հաւանութեան ճիւղ փոխող սաները կը դադրին օժանդակութիւն ստանալէ:*

13· – *Նկատի պիտի չառնուին դիմումները անոնց, որ՝*

Ա. – չեն յարգած վերոյիշեալ պայմանները.

Բ. – թերի թղթածրարով ներկայացած են.

Գ. – ԴԻՄՈՒՄԻ ՊԱՀՈՒՆ ՄԻՋԻՆ – ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿԻՉ ԸԼԼԱԼՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ՅԱՃԱԽԵԼ ԱՆԳԼԻՈՑ, ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԿԱՄ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԻՋ:

Այս յայտարարութիւնը միաժամանակ հրատարակութեան կը տրուի Ամերիկայի եւ արտասահմանի հայ թերթերուն մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ
Սետլ Պրուք, Ն. Ճ.
1987, Յունուար 2

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Կզակիս առաջին զողալուն իսկ, մայրերու երրորդութիւնս, որոնք հօրմէս աւելի աչալուրջ էին այդ իրիկուն, իրենց յօնքերը պըրստեցին ու աննկատելի ժեսթերով զդուշացուցին հայրս, թէ մօտ էր Նիահարայի ջրվէժին հոսքը:

Ան առեն, առանց պահիկ մը իսկ իր ինքնավստահութիւնը կորսընցնելու, բոլորովին անվրդով, հայրս պարզապէս փոփոխութեան ենթարկեց երրորդ տունը:

Յանկարծ զորշ թռչուն մը կ'անջատուէր իր երամէն ու սքանչելի թռիչքով մը երկնքին վրայ հոյակապ 8 մը գծելէ ետք, կուգար պտըտիլ քովս թառելու. իր կատուով նամակը կ'առնէր անկէ ու կը խոստանար զարնան վերադարձին հետաւոր իր հայրենիքէն լուրեր բերել:

Հակառակն ըլլալով բոլոր կանխատեսումներուն, այս վերջին տունը հեծկլտանքներու մէջ խեղդեց զիս. արցունքի խոշոր կաթիլներ կ'ողողէին դէմքս:

Աննա մօրաքոյրս, որ միշտ խիստ էր երբ հարցը վերաբերէր զիս պաշտպանելու, սոսկալի նայուածքով մը դարձաւ պատմողին.

– Գիտէի որ ա՛յս էր ըլլալիքը. տասը վայրկեանէ ի վեր կը ջանամ զդուշացնել քեզ:

Հայրս զիրկը առաւ զիս.

– Մանչս, լաւ չհասկցար. Թռչունը իմ լաւ վար, լսեց պանդուխտին կանչը:

Երկու հեկեկանքի միջեւ վերջապէս բացատրեցի իրեն, թէ հոգս չէր թռչ աչքերով, քարսիրտ այդ պանդուխտը. ես մտահոգ էի այդ խեղճ թռչունին համար, որ այդքան երկար միջոցը պիտի կարէր, կատուին մէջ այդ նամակը բռնած:

Ներէ՛, հայրենիքիս հին օրերու քերթողը: Հայրս այդ իրիկուն զրեթէ զաւանանութիւն մը գործեց ու աւելցուց վերջին տուն մըն ալ:

Հիւկոյեան անլուսին գիշերուան մը չանթերով լուսաւորուած երկնքին մէջ մեր զորշ թռչունը քաջաբար պայքար կը մղէր աշխարհի վախճանը ծանուցանող փոթորիկի մը դէմ, մինչ յուսահատութեան արցունքներս կը հոսէին սանձարձակ ովկիանոսին մէջ:

Ո՛չ տարմորոր, ո՛չ արծիւ, մեր կռունկը կատուին մէջ նամակը բռնած, կը զդար թէ իր ուժերը կը լքէին զինք: Ան իր խոստումին հաւատարիմ մնալու վերջին ճիգով մը, քանի մը վայրկեան եւս կը սաւառնէր, ապա իր թեւերը կը դադրէին թափահարելէ, ու կը սկսէր անկումը՝ դէպի ովկիանին փրփրերախ վիհերն ու հրէշային կատարները...:

... Ան առեն, ճիշդ ա՛յդ պահուն, իր ուղղաճիպ անկումին մէջ կը յայտնուէր սպիտակ նաւ մը, որ իր երեք կայմերը կը պարզէր ուժասպառ թռչունին:

Վերջնապէս ապահովուած, ճամբորդութեան այս վախճանով, արցունքներս կը զադրէին, ու կռունկիս հետ կը քնանայի. ան վեց տարեկանի իմ ճէյմս Պոնտն էր ու մանկութեանս Կոլտորաքը:

– 9 –

«Տունը աշխատող բանուորուհիներ կ'ուզուին»:

Այս ծանուցումը փակցուած էր չապկադործի մը փոքրիկ խանութին ցուցափեղկին՝ Ռուվիէը փողոց թիւ՝ 4:

Հօրս թռչակը կրնար անբաւարար ըլլալ հինգ հոգի ապրեցնելու: Մօրս հագուստին վրայ նոյն կերպասէն կոճակներու ձեւով կարուած ոսկեդրամներէն հինգ հատ մնացած էր:

Շաբաթներէ ի վեր Մայրիկս ու Գայեանէ կը զեգերէին խանութներով եղերուած առեւտրական շրջաններու փողոցներուն մէջ. Լա Քանրպիէռ, Սէն – Ժէրմէյ, Ռոմ...:

Անոնք քննած էին ցուցափեղկերը, ցուցադրուած ապրանքը, ու դռներուն վրայի ծանուցումները:

«Վաճառորդուհիներ կը փնտռենք՝ չատ ներկայանալի»:

«Փորձառու արկղակալներ կ'ուզուին»:

«Որակաւոր զբագրուհիներու պէտք կայ»:

(Շար. 20)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Ժերմ. – Ընկեր Յորէն Ուլուսեան «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար կը նուիրէ 300 Ֆ. ի յիշատակ իր կնոջ՝ Ազնիւ Ուլուսեանի մահուան 2րդ տարելիցին եւ իր եղբօր՝ Յովսէփ Ուլուսեանի մահուան 6–րդ տարելիցին առթիւ:

×

Լիոնէն՝ Պր. Փաթքալ Ղազարեան 200 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջին կարապետ Մուրատեանի (Տէսին) մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի:

ՇԱՐՔՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իւրաքանչիւրին համար.– Տիկին Սաթենիկ Ղզէլեան 100 Ֆ., Տիկին Մարգրիտ Յովսէփեան 100 Ֆ.:

×

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի թաղականութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.– Հայկ Տէր – Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ. – կարապետ Աւագեան 250, Տէր եւ Տիկին Սահփան Քէչիչեան 200, Տէր եւ Տիկին Տէր-Մովսէսեան 200, Տէր եւ Տիկին Զէօրէքճեան 100, Պր. Լեւոն Արզումանեան 50, Տէր եւ Տիկին Նաճարեան 100 Ֆ.:

Ալիս Վարդուկեանի (ծնեալ՝ Քէչեան) մահուան առթիւ.– Պր. Ժան Վարդուկեան 200, Պր. Արման Քէչեան 200, Պր. Խոսրով Քէչեան 200, Տէր եւ Տիկին Պիսկիճեան 200, Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր – Զաքարեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գասպարեան 100 Ֆ., Տիկին Մարտիկ 50 Ֆ., Թահմազեան ընտանիք 200 Ֆ.:

Պետրոս Էթարեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Էթարեան 200, Սէն-Թ'Անթուանի թաղականութիւն 200 Ֆ.:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը նախանձախնդիր հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան մէջ նշանակալից դեր կատարող անձնաւորութիւններու հիւիմներու անվթար պահպանման, ձեռնարկած են զօրավար Անդրանիկի եւ հայրենասէր հրապարակագիր եւ ազգային դէմք Գրիգոր Օտեանի գերեզմաններուն նորոգութեան: Ինչպէս ծանօթ է այս երկու անձերու գերեզմաններն ալ փէր Լաչէզ կը գտնուին եւ ոչ շատ հեռու իրարմէ: Պատկան իշխանութիւններէն անհրաժեշտ արտօնութիւնը առնուած է արդէն:

Զօրավար Անդրանիկի արձանը պիտի մաքրուի եւ անհեռանելի կամ անընթեռնելի դիրերը պիտի վերանորոգուին, իսկ Գրիգոր Օտեանի տապանաքարը բոլորովին փոխելու արտօնութիւն տրուած է:

Այս երկու անձերուն մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ ունեցած կարեւոր դերը նկատի ունենալով վերոյիշեալ երկու կազմակերպութիւնները նախընտրած են անհրաժեշտ ծախքը ժողովրդական հանգանակութեան չնորհիւ ապահովել:

Նուիրատուները կրնան իրենց չէքերը պատրաստել հետեւեալ կերպով.–

à l'ordre : A.A.A.S. (sépulture)
կամ՝
à l'ordre : U.G.A.B. (sépulture)
եւ ղրկել.–
A.A.A.S.
B.P. 425 09
75424 Paris Cedex 09
կամ՝
U.G.A.B.
11, square Alboni
75016 Paris

Նուիրատուներուն անունները յաջորդաբար մամուլին մէջ պիտի հրատարակուին:

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

Կը խնդրուի Սփիւռքի թերթերէն արտատպել:

Հ. Բ. Ը. Մ. — *ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ*

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Մխրան Նաճարեան 200 ֆրանք:

×

Տիկին Սիրանոյշ Սահակեան 50 Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Փարիզի մասնաճիւղ Խաչուհիներու ձեռքով պատրաստուած համադամ՝

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

կաղանդի մրգեղէն, չամբանեը...

Գեղարուեստական բաժին:

Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին,
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:
17, rue Bleue, 75009 Paris
Ճաշագին՝ 150 Ֆ.:

ՇԱՐՔՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Շնորհիկ Զէրչեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Վազէն Երամեան 250 Ֆ., Տիկին Մարի – Ժան Խաչատուրեան 500, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պաամաճեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Արթինեան (Մարթիկ) 200 Ֆ., Այրի Տիկին Անոյշ Խանչէրեան (Մարսէյլ) 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան – Քլօտ Պահչէճեան (Մարսէյլ) 250, Տէր եւ Տիկին Խաւսար ապիչէճեան (Մարսէյլ) 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան 300 Ֆ., Պր. Պաամաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաւսար Պահչէճեան (Մարսէյլ) 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան 300 Ֆ., Պր. Պաամաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաւսար Պահչէճեան (Մարսէյլ) 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Նէտէլեան 300, Տէր եւ Տիկին Էֆխանեան 200 Ֆ., Տիկին Մարիամ Նէտիլեան 200 Ֆ.:

Պետրոս Պետրոսեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Գեղանոյշ Պետրոսեանէ 200 Ֆ.:

×

Շաբվիէօր Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Կարօ Ժամկոչեան (Տէսին) 500 Ֆ. իր զաւկին մկրտութեան առթիւ, Արման Պահատուրեան (Լիոն) 1000 Ֆ. Եկեղեցւոյս գաշտահանդէսին առթիւ, Մինաս Մելկոնեան (Փարիզ) 500 Ֆ. իր եղբօր Վարդգէսի մահուան առթիւ, Աթոն Պաղտիքեան (Մարսէյլ) 500 Ֆ. Վարդգէսի մահուան առթիւ, Ժաք Աբրահամեան (Վիլէօրպան) 1000 Ֆ. իր մօրը մահուան առթիւ, Ճէսըրայէլ Պահատուրեան (Լիոն) 1000 Ֆ. Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ, Արթիւր Պահատուրեան (Լիոն) 2000 Ֆ. Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ, Ճէսըրայէլ Պահատուրեան (Լիոն) 1000 Ֆ. Ս. Եկեղեցւոյս Ս. տարելիցին առթիւ եւ վարժարանի:

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացաւ 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Սարգիս Էֆխանեան, փոխան ծաղկեպսակի՝ Շնորհիկ Զէրչեանի մահուան առթիւ:

×

Իսիի Ս. Մարիամ Ածուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի, ընդհանուր դպրոցին չինութեան համար. – Այրի Տիկին Եպրաքսէ Մանուկեան 200 Ֆ. Տօնիկ Համպարեանի մահուան առիթով, Պր. Յակոբ Ալեքսան 200 Ֆ. Կապրիէլ Կարապետեանի մահուան առիթով, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Գէօսթաղ 200 Ֆ., Տիկին Բուլուբ Սիրանիք 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրիմ 400 Ֆրանք:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. –

Յունուար 15. – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Այսօր Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ անուան տօնն է:

Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն բարերար՝ Ալեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի բոլոր ննջեցեալներուն համար:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Տէսինի «ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ» Հայ Մշակոյթի Տունը կը հրաւիրէ բոլոր հայ տարեցները իր տարեկան ճաշին՝ Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին:

Մասնակցութեամբ՝ Տարեցներու համար հայ հաւաքոյթներուն սիրայօժար աշխատող Կապոյտ Խաչուհիներուն:

Ապահովագրութեան համար Յունուար 16–էն առաջ հեռաձայնել՝ 78–49–42–97 թիւին բացի Կիրակի, եւ երկուշաբթի օրերէն:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին:

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՔՒԹԻՑՈՎ

պատրաստուած Կեսարացի տիկիններու կողմէ, ընկերակցութեամբ Թէյի սեղի պիտի ունենայ Յունուար 18, Կիրակի, ժամը 15–ին, Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան՝ սրահին մէջ:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Պիտի ըլլան նաեւ Մելքոնեան հաստատութեան մասին ելոյթներ:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Միհրան Էլմայեան, Բիւզանդ Ֆրնտրգեան, Անահիտ Սվաճեան, Սարդարեան Ճոյրեր, փոքրիկն Սոֆի Համբարձումեան եւ անակնկալներ:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը գաղութին տարեցները կը հրաւիրէ Թէյասեղանի մը, Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 rիւ տը Մատրիտ: Օթօբար մը կ'անցնի տարեցներու բնակավայրէն ժամը 14·30–ին: Վերադարձը ապահովուած է նոյն ձեւով:

Հ. Բ. Ը. Մ. ՎԻԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 19–ին՝ Խ. Աբովեան Մշակութային Տան մէջ:
(1 Քէ Բաժօ Վիէն)

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հ. Բ. Ը. Մ.ի միօրեայ դպրոցին աշակերտները:

Մուտքը ազատ է:

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի կրթասէր հասարակութիւնը:

L'Association «LE TRIANGLE IMAGINAIRE»

propose

«9 Séances sur la littérature arménienne»

en arménien et en français

avec

K. BELEDIAN et M. NICHANIAN

Première séance : le 16 janvier de 20h à 23h

La littérature arménienne, pourquoi?, par K. Beledian
La catastrophe et la tâche des Modernes, par M. Nichanian

46, rue de Vaugirard — 75006 Paris
Métro : Saint Sulpice ou Odéon — R.E.R. : Luxembourg
Participation aux frais : 30 Frs.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՍԱՐՍԵԼԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻ ԵՒ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17, ԺԱՄԸ 21–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
SALLE MARCEL PAGNOL
RUE GOUNOD, VILLIERS LE BEL

avec la participation

de l'Orchestre ANI

ENSEMBLE TZIGANE
ENSEMBLE GREC

Տոմսերը ապահովել, հեռաձայնելով.–
Նպարավաճառ Արեւտուր.– 39 – 85 – 31 – 08
Նպարավաճառ Գարաճեան.– 39 – 85 – 39 – 29
եւ
39 – 85 – 39 – 54 – 39 – 87 – 44 – 61

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
14
MERCREDI
14 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 399 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.399

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՅՈՒՐՏԸ

Վրցանիվ կը կոտրէ Եւրոպա

ՄԷԿ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ՝
ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ

×

Ցուրտը բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ եւրոպայի մէկ ծայրէն միւսը եւ ելեկտրական մը երկիրներ ի շարս որոնց Ֆրանսա, անսովոր օրեր կ'ապրին: Երեքշաբթի օր, բարելաւում չկար: Փարիզի մէջ, ջերմաչափը 0–էն վար 13–ի հասած էր, հարաւը՝ ձիւնի տակ թաղուած էր (Մարսէյլէն՝ Վէնթիմիլյ), հազարաւոր անտունիներ տաք ապուր մը եւ անկողին մը կը փնտռեն: Փարիզի մէջ, Փրկութեան բանակը եւ «Սիրտի ճաշարանները» չեն հասնիր եւ հակառակ մեթրոյի անօրէնութեան ընդլայնմութեան, հարկ եղաւ մեթրոյի քանի մը կայան (Սանթիէ, Մապիյոն) բաց թողուլ դիչերը: Ցուրտին հետեւանքով է նաեւ որ, Երկուշաբթի օր, Ֆրանսա մեծ վառնդ անցուցած է: Արդարեւ, Նանթ – Քորսըմէ ելեկտրական կեդրոնը յանկարծ չէ բանած, սառ կազմուած ըլլալով եւ Ֆրանսայի արեւմտեան չրջանի 19 նահանգներ եւ փարիզեան թաղամասեր բոլորովին զրկուած էին ելեկտրականութենէ երկուշաբթի օր, երկար ժամեր:

Եւրոպայի մէջ, միայն Փորթուկալն է առանձնաչնորհեալ չրջանը: Լիզպոն ջերմաչափը 14–ի բարձրացած է, մինչ Ցունաստան իսկ չէ խնայուած: Ֆրանսայի մէջ, հակառակ իր անունին՝ Տու–ի նահանգն է ուր ցուրտը պատմական մրցանիշ կոտրած է, ջերմաչափը իջած ըլլալով մինչեւ 0–էն վար 33, ինչ որ Մոսկուայի ջերմութիւնն է: Խորհրդային Միութեան մէջ արդէն 49 հոգի մեռած են ջեռուցման օժանդակ գործիքներու պատճառաւ: Մանկապարտէզները փակուած են եւ 4–էն 12 տարեկան երախաներու դպրոց երթալն ալ արգիլուած:

Վրաստանի չուրջ յիսուն գիւղեր բոլորովին կտրուած են աչխարհէն, ձիւն եւ հիւս աւեր գործած են, տեղ – տեղ ձիւնը 5 մեթրի հասած է, ինչ որ չէր տեսնուած 30 տարի է: Բազմաթիւ արկածներ պատահած են, բայց խորհրդային հեռատեսիլը զոհի մասին չի խօսիր:

Մեծն – Բրիտանիոյ մէջ տասը հոգի մեռած է եւ աննախընթաց դէպք՝ Լոնտոնի հռչակաւոր ժամացոյցը Պիկ – Պեն անգամ կեցած է:

Ֆրանսայի մէջ 35 տարեկան այր մը, որ զերոյէն վար 15 աստիճան օդով յարմար նկատած է ճոպիճկ ընել, զոհ գացած է սրտի տագնապի մը: Բժիչկ էր...:

×

ՑՈՑՑԵՐԸ

Գործադուլներու դէմ, զանազան ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզ եւ գաւառը:

Փարիզի մէջ, Փալէ – Ռուայալի հրապարակը համախմբուած էին ԷՒ – Փէ – Էֆ–ի կոչին պատասխանողները:

Ի՞նչ էր ատոնց թիւը: Ամէնէն խոհեմ թերթերը՝ «Քանի մը հազար» բացատրութիւնով կը զահանան: Ոստիկանութիւնը 10 – 15 հազարի չուրջ կը նկատէր մասնակցողներու թիւը, «Լիպերասիոն» տասը հազար կը դրէ, անգամի մը համար համաձայն դանուելով ոստիկանութեան տուած թիւին հետ: «Ֆիկառօ» 50 հազարի կը հասնի, մինչ կազմակերպիչը՝ Ժաք Թուպոն չի վարանիր 150 հազարի մասին խօսելու, հաւանաբար դումարումի իրայատուկ մեթոտ մը ունենալով: Այս ցուցարարները հանրային ապատարկութեանց յանախորդներն են եւ 4 չարթի դործադուլէն ձանձրացած են: Կ'ուզեն – ցուցատախտակներով – Քրազիւքի Ռուսաստան ղրկել, յարգել ոչ միայն գործադուլի իրաւունքը այլեւ աչխատելու իրաւունքը, չատեր կը բացագանչեն՝ «Աչխատանքի ազատութիւն», «Միթերան, ելիր գնա՛», եւայլն, եւայլն: Այն ապատրոութիւնը կայ նաեւ որ անփորձ ցուցարարներ են, որ մանք առաջին անգամ է որ փողոց կ'իջնեն:

Քիչ անդին, Հազիւ 2000 հոգի ժողված է Լըմիէն, Օփերային առջեւ: Ինք եւ իր համախոհները միայն բանթողներուն դէմ չեն, այլեւ՝ Շիրաքի եւ իր կառավարութեան, որոնք չեն կրնար ժողովուրդին բնական կեանքը ապահովել, պարտադրել որ նուազադոյն ապատարկութիւնը երբեք չդադրի եւայլն, եւայլն:

Երեքչաբթի օր, սկզբունքով գործադուլները վերջացած պէտք է ըլլային, բայց գործնական դետնի վրայ, կացութիւնը բարելաւուած ըլլալով հանդերձ, ամբողջովին բնականն չէր: Հանրակառքերը մօտ 70 %–ով կ'ապահովէին երթեւեկը, մեթրոն պէտք է կանոնաւոր ըլլար, բայց կարգ մը դիծերու վրայ յապաղումները եւ խճողումները կը չարունակուէին: Երկաթուղին ալ Հինդչաբթի, Ուրբաթ միայն կրնար 100 % ապահովել երթեւեկը, վերջին բերդերն ալ –օրինակ Մարսէյլ – այլեւս վերջ պիտի տային չարժումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ եմատական նախարարը, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտարարեց թէ երբ մառքը 3 %– կը վերարժեւորուի, գործնական դետնի վրայ, Ֆրանքը ինքնաբերաբար արժեզրկուած կ'ըլլայ: Արդարեւ, Գերմանացիք չատ զոհ չեն Ֆրանսական չրջանակներու յայտարարութիւններէն, որոնք, ըստ իրենց, չեն համապատասխաներ իրականութեան եւ Ֆրանսա ուզէ – չուզէ պիտի արժեզրկէ Ֆրանքը աչնան: Պելժիոյ եմատական նախարարը զովքը հիւսած է Գերմանացիներուն, որոնք՝ «ամէն բան ըրին որպէսզի Ֆրանսացիք ճերմակ երես ելլեն»:

ՍԵՐԳԻՑ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ կինը, երկուշաբթի օր, իր մահոդուութիւնը յայտնած է ամուսնոյն առողջական վիճակին մասին: Ծանօթ է, որ Զիսատոպոլի բանտին մէջ, Գրիգորեանց ամիս մըն է կամաւոր ծոմի դիմած է:

ՊԷՅՐՈՒԹ, Արեւելքի երբեմնի Զուբյերեան, այսօր կը դասուի աչխարհի 125 վտանգներու կարգին, որոնք կը սպասեն մարդկութեան: 20–րդ դարու փոռձանքներու ընտրութիւնը ըրած էր վերջերս «Հերըլտ Թրիպիւն»: Հոն կան ծանօթ վտանգներ, ինչպէս՝ հիւանդութիւն, առնէտ, հրաբուխ, թմրեցուցիչ, ուիսքի, սեռային սանձարձակ յարաբերութիւն եւ նորերու կարգին է, որ կ'աւելնայ Պէյրութ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԴԺԳՈՒՀ ԵՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԷՆ...

Ուաշինկթընէն Թեհրան, Թուրքերը դժգոհութիւններ ունին, որոնց կ'արձագանգէ «Մլլիյէթ» (Յունուար 13):

×

ԱՄՆ–ու Թուրքիոյ ւազ դեսպանը Շ. Էլչքտաղ ներկայ գտնուած է «Թուրք միութիւններու դաշնակցութեան» երեսուներորդ տարեդարձի հանդիսութեան, ու խօսք առնելով արտայայտուած է յատկապէս երկու երկիրներու յարաբերութեան պարզած ներկայի պատկերին մասին: Էլչքտաղ չեչտած է այն պարագան, որ Նոյեմբերի ընտրութիւններէն առք ԱՄՆու Ծերակոյտին ու Ներկայացուցչականն Ժողովին մաս կազմած են հակաթուրք տարրեր: Միւս կողմէ միացեալ ոգեւոր գործունէութիւն կը կատարեն հայկական եւ յունական լոպիները, որոնց գլխաւոր նպատակն է Քոնկրէսին քուէարկել տալ Հայերու ցեղասպանութեան օրինագիծը: Թուրք դեսպանը կըրկնած է թէ նման պարագայ մը մեծապէս կը վնասէ ԱՄՆ – Թուրքիա փոխ – յարաբերութիւններուն: «Ակնկրեա են իրենց հաչիւները· կը խորհին որ Թուրքիոյ կապերը տկարացած են Եւրոպայի հետ: Ամերիկեան եւ Թուրք յարաբերութիւնները, ՕԹԱՆ–ի մէջ գրաւած տեղը ամէնէն կարեւոր ազդակներ են, որոնք Թուրքիան կը պահեն Արեմտեան աչխարհին մէջ: Եթէ կարենան Թուրք ժողովուրդին մօտ այս ազդակներուն դէմ հակազդեցութիւն մը արթնցնել, այդ պարագային կը դիւրանայ Թուրքիան արեւմտեան աչխարհէն անջատել, ու կղզիացնել: Ինչ որ ճամբայ կը հարթէ Թուրքիոյ փլուզումին ու բաժան – բաժան ըլլալուն» ըսած է էլչքտաղ:

×

...ԵՒ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԷՆ

Թուրք ուսանողուհիներու գլուխ ծածկել – չծածկելու հարցը երկրին մէջ կարեւոր պատակտում ստեղծելէ ետք, սկսած է ազդեցութիւն ունենալ նաեւ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան վրայ:

Արդարեւ, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան կցորդ Ն. Քանտէմիր երբ պաչտօնական այցելութեամբ մը Թեհրան գտնուած է, երկրին վարչապետը Մուհէվի խօսելով Թուրք եւ իրանեան յարաբերութիւններու մասին, ըսած է թէ այս յարաբերութիւններու զարգացման մէջ հիմնական դեր կրնայ կատարել մահմետական հաւատքի ու արժէքներու հանդէպ յարգանքը: Միւս կողմէ Ղոմ քաղաքի մոլլաները զեկոյցով մը փափաք յայտնած են, որ Թուրքիա «հրաժարի պայքար մղելէ իսլամական հաւատքին դէմ»: Իրանեան օրաթերթ մըն ալ գլուխ ծածկելու արգելքը ներկայացուցած է որպէս «մահմետականներու ասպարէզ կարդալ»ու չարժում մը:

Իրանի այս կեցուածքը ժխտական տրամադրութիւն ստեղծած է Անգարայի մէջ, մանաւանդ որ Քանտէմիրի այցելութեան գլխաւոր նպատակը կը նկատուէր երկու երկիրներու փոխ յարաբերութեան մէջ որոշ բարւոքում մը ստեղծել: Անգարա պատասխանելով այս արտայայտութիւններուն ըսած է. – «Թուրքիա ոչ մէկ երկրի ներքին գործերուն միջամտած է, ու նոյն կեցուածքը կը փափաքի տեսնել նաեւ իր դրացիներուն մօտ»: Բարձրաստիճան Թուրք պաչտօնատար մըն ալ ըսած է· «այլեւս հասած է Իրանի այս կեցուածքին «կեցի՛ր» ըսելու ժամը»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ, – ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
(ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25 – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6)

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80–ԱՄԵԱԿԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Մ. Նալբանդեան մանկավարժական հիմնարկի նիստերու դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Մկրտիչ Արմէնի ծննդեան 80–ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ կուսակցութեան Լենինականի քաղաքային կոմիտէին եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան:

Բացումը կատարելով Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Նորայր Ադալեան՝ ի մէջ այլոց նչած է. – «Մկրտիչ Արմէնը ժամանակակիցն էր Եղիչէ Չարենցի, Ակսել Բակունցի, Գուրգէն Մահարու, Նայիրի Զարեանի, բայց ոչ թէ ժամանակային առումով նրանց կից, ինչպէս սովորաբար լինում է մարդկային յարաբերութիւններում, այլ կեանքում եւ գրականութեան մէջ նրանց ճանապարհակից ու բախտակից: Նա եւ նրանք սկզբնաւորեցին սովետահայ գրականութիւնը՝ տուեցին մեր գրականութեան յատակագիծը, կառուցեցին հիմքը, ճակատն ու միջնապատերը, որտեղ է՛ւ անցեալի լաւագոյն ղիմագիծերն էին, է՛ւ աւելի դժուար իրագործելի մի բան՝ նորի պատկերը: Նրանց բացած գրական – հոգեւոր ճանապարհը, որով անցել եւ անցնելու են մեր գրական մշակները, մեր ժողովրդի մեծագոյն նուաճումներից է, Հայոց լեզուի, մեր բազմադարեան գրականութեան կենսունակութեան ոգեւորիչ վկայութիւնը»:

Մ. Արմէնի կեանքին ու գրականութեան մասին զեկուցում մը կարդացած է Մելիքսէթ Մելքոնեան: Խօսք առած են Մ. Նալբանդեան մանկավարժական հիմնարկի դասախօս կարապետ Դուրգարեան, ուսանողուհի Նարինէ Մովսիսեան, Մ. Արմէն Դպրոցի հայերէն լեզուի ու գրականութեան ուսուցչուհի Զուլիետա Մարտիրոսեան եւ գրող Գէորգ Դեւրիկեան:

Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են ջութակահար Ռուբէն Ահարոնեան, երգչուհիներ՝ Արաքս Մանսուրեան եւ Շողիկ Զաքարեան, դաչնակահարուհիներ Սվետլանա Սաֆոնովա եւ Նարինէ Աւագեան, արտասանող Արմէն Սարգսեան եւ Լենինականի դուդուկահարներու համոյթը:

Երեկոյթին ներկայ եղած է կուսակցութեան Լենինականի Ա. քարտուղարը՝ Դոնարա Յարութիւնեան:

×

ԱՐԱՄ ՏԷՐ – ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ նչուած է երաժիչտ Արամ Տէր – Յովհաննիսեանի ծննդեան հարիւրամեակը, մեծ հանդիսութեամբ: Բացումը կատարած է Հայաստանի երգչախմբային ընկերութեան նախագահուհի Լիմմա Յատուրեան: Արամ Տէր – Յովհաննիսեանի կեանքին ու վաստակին մասին խօսած է Կոմիտաս երաժչտանոցի դասախօս Ռոբերտ Աթայեան: Խօսք առած են Հայաստանի երաժիչտներու Միութեան նախագահ Եդուարդ Միրզոյեան, պետական երգչախումբի ղեկավար՝ Յովհաննէս Չեքիճեան, երաժիչտ Ղազարոս Սարեան եւ Արամ Տէր – Յովհաննիսեանի երգչախումբի մենակատարուհիներէն Հ. Կանայեան, չեչտելով ողբացեալ երաժիչտին դերը ոչ միայն հայ, այլեւ խորհրդային երաժչտական մշակոյթի զարգացման մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐՄԻՆ ՎԵԿՆԵՐ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Ռ. Գ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ,
Լ. Կ. ՄԵԼԻՔ – ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Ա.

Հայ ժողովուրդը իր պատմութեան ամէնէն եղերական օրերուն մինակ չմնաց. ունեցաւ նաեւ բարեկամներ տարբեր երկիրներու մէջ: Շատ չէին անոնք, բայց ազնիւ էին, անշահախնդիր ու վեհ: Ամէնէն նուիրեալ բարեկամներու մէջ իր ուրոյն տեղն ունի վերմանացի յայտնի գրող ու բանաստեղծ, արտայայտչապաշտներու առաջին սերունդի ներկայացուցիչ, հրապարակախօս, հակաֆաշիստ, հիւմանիստ Արմին Թէոֆիլ Վեկներ: Մէկը, որու լուսանկարներու շնորհիւ յայտնի դարձան եղեռնի զարհուրելի տեսարանները՝ երիտթուրքերի կազմակերպած ահաւոր ոճիրը հաստատող անհերքելի փաստերը:

Արմին Թէոֆիլ Վեկներ ծնած է 1886 Հոկտեմբեր 16–ին Էլպէր Ֆէլտ – Վուբերտալ քաղաքը, տոհմիկ բրուսական ընտանիքի մէջ: Մանկութեան տարիները անցուցած է հօրենական յարկի տակ՝ Պէրլին, Տիւսէլտորֆ, Պրեսլաւ քաղաքները: 1908–ին աւարտած է լիսէն: Այնուհետեւ իրաւագիտութիւն ուսանած է Պրեսլաւ, Ցիւրիխ եւ Պէրլին: 1913–ին իրաւաբանութեան տոքթորի աստիճան ստացած է: Այդ տարիներուն բազմաթիւ ճամբորդութիւններ կատարած է Եւրոպա, Հիւսիսային – Ափրիկէ եւ Առաջաւոր Ասիա:

Որոնող խառնուածքը զինք մղած է մենաւորները գրաղումներու. եղած է նաւահանգիստի բանուոր – բեռնակիր, պահակ, տնային ուսուցիչ, խմբագիր, թերթերու թղթակից, հոդագործ, հիւանդապահ, ճանապարհորդ՝ հաւաստարիմ մնալով միայն բանաստեղծութեան:

Վեկների բանաստեղծութիւններու առաջին գրքոյկը հրապարակուած է տակաւին գպրոցական տարիներուն: Ջայն հանրութեան ծանօթացուցին «Արձակ բանաստեղծութիւններ» եւ «Քաղաքներու դիմապատկերը» (Պերլին, 1910, 1917) ժողովածուները:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներուն Վեկներ բանակ կը կանչուի, նախ կը ծառայէ արեւելեան ռազմաճակատին վրայ, ապա Կէլիպոլու – Տարանէլ, որպէս հիւանդապահ. աւելի եւք 1915–ին կը փոխադրուի Պաղատատ, որպէս կարմիր Խաչի առողջապահական ծառայութեան սպայ եւ միաժամանակ, որպէս գերմանական թերթերու թղթակից:

Պաղտատի ճամբուն վրայ, երբ կ'անցնի Մէյջաթաքի անապատներէն, ականատես կը դառնայ հայ ժողովուրդի մեծ Եղեռնին: Տեսածէն ցնցուած, Վեկներ կ'ուխտէ մինչեւ վերջին շունչը պայքարիլ հայ ժողովուրդի արդար դատի համար, ընդդէմ երիտթուրքական ցեղասպան քաղաքականութեան եւ զայն հովանաւորող գերման դաշնակիցներու:

Մահապատիժի ապառնալիքի տակ ան կը լուսանկարէ այդ ահաւոր տեսարանները. «վերջին օրերուն բազմաթիւ լուսանկարներ առի: Ինծի պատմած էին, որ ձեմալ փաշան՝ Սուրիոյ զահիճը, մահուան սպառնալիքով արգիլեր էր լուսանկարել փոխադրումի ճամբարները: Ծռած, փորակապիս տակ պահած կը կրէի սարսափի եւ բողոքի այդ պատկերները: Մէսքէնէի եւ Հալէպի ճամբարներուն մէջ, ես շատ աղերսագրեր հաւաքեցի եւ պահեցի ուսապարկիս մէջ՝ Պոլսոյ ամերիկեան հիւպատոսարանը յանձնելու համար, քանի որ փոստը զանոնք չէր առաքեր...: Ես լեցուն էի այն գիտակցութեամբ, որ չափով մը օգնական եմ այդ թշուառներուն (Ա. Վեկներ, «Տունդարձի 40 օր ու գիշեր» օրագրէն):

Իր ստացած ծանր տպաւորութիւններու մասին պարբերաբար նամակներ եւ յօդուածներ կ'ուղարկէր Գերմանիա: Անոնցմով յետագային կազմուեցաւ ծանօթ «Անդարձ ճանապարհ» (Պերլին, 1919) գիրքը:

Թուրք կառավարութիւնը կը պահանջէ զայն Թուրքիայէն վտարել: Անոր ծանր հիւանդութիւնը առիթ հանդիսացաւ զօրացնելու Վեկները: Կը վերադառնայ Գերմանիա, հետը բերելով եղեռնի տեսարաններու բազմաթիւ լուսանկարներ, յօդուածներ, պատմուածքներ՝ ապրածին ու տեսածին գեղարուեստական արտացոլումները: Գերմանիա արգիլեցին իրեն դրել Հայերու մասին:

1920–ական թուականներուն Վեկներ խաղաղասիրական մեծ գործունէութիւն կը ծաւալէ: Կը մասնակցի «Մտաւոր եւ Ֆիզիքական աշխատաւորներ»ու առաջին համաժողովին:

Այդ տարիներուն տարուելով ընկերվարական գաղափարներով, ան տարբեր պարբերականներու մէջ հանդէս կուգայ յեղափոխական հրապարակախօսութիւններով եւ յօդուածներով: Կը հրատարակէ եւ կը խմբագրէ «Տէր Օսթէն» հանդէսը, որու կ'աշխատակցին ամէնէն յառաջդիմական գրողները (Հայնրիխ Մանն, Սթեֆան Ցվայկ, Առնոլտ Ցվայկ, Քուրթ Հիլլէր եւ ուրիշներ):

1927–ին խորհրդային կառավարութեան հրաւէրով Վեկներ իր կնոջ՝ արձակագիր Լոլա Լանտաուի հետ կուգայ Մոսկուա, մասնակցելու Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 10–րդ տարեդարձի տօնակատարութեան:

Վեկներ 1925 – 1933 շրջանին ճանապարհորդած է Սպանիա, Պարսկաստան, Արաբիա, Պաղեստին:

1930–ական թուականներուն սկիզբը Վեկներ կը յարի գերմանական գրականութեան եւ արուեստի ձախ ճակատին. իր անունը կը կարդանք պրոլետարական յեղափոխական գրողներու ընտրական կոչին տակ:

1933 Ապրիլին, արդէն Փաշիզմի օրերուն, Վեկներ բաց նամակ մը կ'ուղղէ Հիթլէրին, պահանջելով որ վերջ տայ Հրեաներու հալածանքին: Աւտր հետե – ւանքը կ'ըլլայ եօթը բանտ, երեք համակեդրոնացման ճամբար, «լուսթեան ճամբար» եւ փախուստ ու տարագրում օտար երկիրներ: «Երբ զիս ձերբակալեցին Պերլինի մօտ գտնուող վրանիս մէջ, ես վէպի այն գլուխս կը գրէի, ուր կը նկարագրուին Թրքական բանտին մէջ հայու մը տանջանքները, որոնք յետոյ գրեթէ բառացիօրէն իմ վրաս պիտի գայի» կը գրէ ան Կ. Մելիք Օհանջանեանի ուղղած 1963 Սեպտեմբեր 14–ի նամակին մէջ:

Երկար ժամանակ Անգլիա, Ֆրանսա թափառելէ ետք, ան կը հաստատուի Իտալիա, աւստրիացի գրող Պերտի Էքշթայնի անունով, առնելով իր յանկարծամահ եղած բարեկամին անունը: Հոլանտուհի մեկենասին միջնորդութեամբ Վեկներ – Էքշթայն զերմաններէն լեզուի դասեր կը վարէ Փաւովայի համալսարանը:

Հիթլէրի Իտալիա այցելած չրջանին ան կրկին կը ձերբակալուի:

Վեկների անունը արձանագրուած է Ֆաշիզմի օրով հրատարակուած «Բանտարկուած եւ հուրի մատնուած» խորագիրը կրող ցուցակ – գրքոյկին մէջ՝ 250 ականաւոր գրողներու, գիտնականներու ու հասարակական գործիչներու անուններու չարքին, որպէս «տարագրուած եւ աքսորի մէջ մահացած»: Այդ է պատճառը, որ պատերազմէն ետք զայն մեծ պատիւ կը նկատէին Գերմանիա:

1947–ի գերմանական գրողներու յետպատերազմեան համաժողովին Վեկների անունը՝ գրուած մարմարէ ընդհանուր յուշատախտակի վրայ, բարձրաձայն արտասանուեցաւ Ֆաշիզմի զոհ գրողներու հոգեհանդիսատին, ուր ներկայ էր ինքը, ծպտուած՝ որպէս էքշթայն: Ուստի ան Գերմանիա չվերադարձաւ ու հաստատուեցաւ Իտալիա (Հոմ եւ Սորմպոլի կղզիի իր ամարանոցը) չարունակելով ստեղծագործել: Այդ չրջանին գրած է յօդուածներ, փորձագրութիւններ, պատմուածքներ, բազմաթիւ նամակներ, յուշեր:

Արմին Վեկներ կը պատկանի գերմանական արտայայտչապաշտութեան առաջին սերունդի ճակատին: Իր ստեղծագործութեան հիմնաքարն է մարդասիրութիւնը, մարդկայնութիւնը, բնկերային արդարութիւնը, եղբայրութիւնը, պայքարը՝ մարդու եւ ազգերու հալածանքին դէմ: Իր ամբողջ կեանքին տեւողութեան ան հաւատարիմ մնաց պատանեկութենէն դաւանած այդ գաղափարներուն: Վեկների ստեղծագործութիւնը ուշագրաւ է գաղափարական զարմանալի միասնութեամբ:

Իր գրական ժառանգութիւնը մեծ է ու բազմազան. չափածոյ եւ արձակ բանաստեղծութիւններու ժողովածուներ, պատմուածքներ, վէպեր, փորձագրութիւններ, ճանապարհորդական ուղեգրութիւններ, հրապարակախօսական յօդուածներ:

Առաջին իսկ գրական ստեղծագործութիւններով, գերմանական գրականութեան մէջ Վեկներ նոր թեմա ներմուծեց. ժամանակակից մեծ քաղաքի թեման: Բանաստեղծութեան նիւթ դարձաւ մեծ քաղաքը իր բոլոր գրական եւ բայաոական կողմերով: Անոր մէկը միւսին հետեւող հրատարակուած բանաստեղծական ժողովածուները՝ «Երկու քաղաքներու միջեւ» (1909), «Լսէ՛ զիս Աննա Մարիա» (1912), «Քաղաքներու դիմապատկերը» (1917, վերջերս արդիւնեցաւ, Վեկներ մեղադրուեցաւ բարոյականութեան խախտումի համար), «Հազար նպատակներու փողոցը» (1924) բուռն վէճերու պատճառ դարձան եւ զայն հռչակեցին որպէս «մեծ քաղաքի քնարերգու»: Նոյն թեման արտացոլայ նաեւ Վեկների «Խոստովանութիւն» եւ «Մոնի, կամ աշխարհը ներքեւէն» (1926) ծանօթ վէպերուն մէջ:

Գրողի ստեղծագործութեան մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն ճանապարհորդական ուղեգրութիւններ, «Արձակ բանաստեղծութիւններ», «Էսքիզներ հայրենիքէն եւ ճամբորդութիւններէ» (1910), «Աչխարհներու խաչմերուկին (1929), «Պատի առնել» (1930, տպաւորութիւններ Խորհ. Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն), «Մեքենաները տափաստանի վրայ» (1932), «Որս հազարամեայ երկրին մէջ» (1932): Ան կոմունակի դիտող չէ եւ կ'ապչեցնէ նկարագրած երկիրներու կեանքին ծանօթութեամբ, գարմանալի սուր դիտողականութեամբ, նկարագրածին համաչափութեամբ, փայլուն ոճով եւ զարուեստականութեամբ:

Վեկների ստեղծագործութեան մէջ յատուկ տեղ կը գրաւէ արեւելեան, յատկապէս՝ հայկական թեման, որ 1915–էն մինչեւ կեանքին վերջը կը դառնայ իրեն համար հիմնականներէն մէկը: «Երանութեան տունը», «Պատանի Հիւսէյինը» (թրքական նորավէպեր), «Անդարձ ճանապարհը» ժողովածուներու մէջ զետեղուած են Արեւելքէն նորավէպեր, նամակագրութիւններ: Ան գերմանական գրականութեան մէջ առաջինն էր, որ Արեւելքը ներկայացուց «առանց վարդագոյն երանգաւորումի» (Ս. Ցվայկ): Արեւելեան նորավէպերու ոճը, գեղարուեստական արժանիքները բացառիկ են ժամանակի գերմանական գրականութեան մէջ: «Անդարձ ճանապարհ»ը մարդկային մեծ սիրոյ երգ է: Այդ սէրը՝ խոչտանգուածներու հանդէպ Վեկները կը զարձնէ մարտնչող գրող, հրապարակախօս, Հայոց ճակատագրի պաշտպան: Ի զուր չէ, որ զայն կը կոչէին «մարդկութեան հրապարակախօս – պաշտպան»: Հայերու նուիրուած երկեր են. «Կիներու բաղնիքի գրոհը», «Հայ մայր մը», «Տարագրում», «Ճիչ Արարատէն», «Հրէ դուներ», «Բարի լոյս», «Պատուի առնել»:

Վեկների երկերէն հայերէնի թարգմանուած է «Բարի լոյս»ը եւ «Հայ մայր մը»ն: Ռուսերէնի՝ «Օսման» եւ «Կիներու բաղնիքի գրոհը», նաեւ հատուած մը Վ. Ուիլսընին ուղղուած բաց նամակէն:

Վեկների ստեղծագործութիւնը բազմաթիւ անգամներ արժանացած է մեծ պնդահատանքի: Ինչպէս արտայայտուած գաղափարներու, այնպէս նաեւ ստեղծագործութիւններու գեղարուեստական արժանիքներուն շնորհիւ ան դասուած է ժամանակի ականաւոր գրողներու չարքը, որպէս «Եւրոպական չափանիշով բանաստեղծ», անձնաւորութիւն մը, որ «կը պատկանի ամբողջ աշխարհին»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԼԱԶՈՒԱՐԹ»

Սանուց Միութեան մէջ ճաշկերոյթ մը կազմակերպուած էր եղանակի բացման առթիւ: Գանի մը բարեկամներու ընկերակցութեամբ, մենք ալ մասնակցած էինք ճաշին: Ակումբէն ներս մտնելու առեն նոր պաշտօնեայ մը դիմաւորեց մեզ: Շատ քաղաքավար ընդունելութիւն. ցոյց կուտար, բայառիկ փութկոտութեամբ մեր վերարկուները կ'առնէր, զանոնք խնամքով հանդերձակալէն կը կախէր, յետոյ ճամբայ ցոյց կուտար մաքուր հայերէնով մը.

Հրամեցէք:

Այդքան: Աւելի երկար չնայեցայ: Կ'եթէ թէ նախկինը գացեր է, նոր պաշտօնեայ մը եկեր է, ըսի միտքս:

×

Հաճելի ժամանակ անցուցինք: Քիչ մը թեթեւ երաժշտութիւն եւ պար, քիչ մը տոհմիկ երգ, ժամերը սահեցան գացին: Ուշ առեն երբ կ'ելլէինք, յանկարծ դարձեալ տեսայ քիչ առաջուան պաշտօնեան, որ նոյն քաղաքավարութեամբ ու փութկոտութեամբ, տէրերուն կը յանձնէր իրենց վերարկուները: Երբ կարգը ինծի եկաւ, հարցուց հայերէնով.

– Ձեր վերարկուն ի՞նչ գոյն է:

Մեքենաբար պատասխանեցի.

– Լաճիվերթ:

– Լազուարթ, կրկնեց մեր մարդը քթին տակէն եւ սկսաւ փնտռել վերարկուներուն մէջէն: Զարմացայ, ցնցուեցայ, այս անգամ ուշադրութեամբ նայեցայ:

Ամբողջ քաղաքին մէջ կարելի՞ էր արդեօք այսպիսի հայկական ակումբի մը կամ գրասենեակի մը մէջ դնել երկրորդ պաշտօնեայ մրն ալ, որ լազուարթ բառը գործածէր հանդերձակալին մէջէն վերարկու մը փնտռելու առեն:

Ան կարեւորութիւն չդարձուց իմ ուշադրութեանս վրայ եւ չարունակեց փնտռել վերարկուս: Ցետոյ ցոյց տուաւ երկու «լազուարթ» վերարկուներ, որոնք քով քովի կախուած էին:

– Ա՛յս մէկը, թէ ոչ միւսը, հարցուց նոյն կատարեալ հայերէնով:

– Այս մէկը, պատասխանեցի:

Կարծեցի որ պաշտօնեան կը ծաղրէր, թերեւս ճանչցած էր զիս որպէս հայերէն թերթի խմբագիր մը եւ հետս խաղի ելած էր Հայերէնի կեղծ բծախնդրութիւն մը բեմադրելով: Չհասկցայ: Բայց շատ ալ հաւանական չէր որ ծաղրի ենթած ըլլար: Նոյն կերպով կը չարժէր բոլորին հետ ալ: կարծես բացառիկ հաճոյք կ'առնէր հայերէն խօսելէ, մաքուր հայերէն խօսելէ: Անցայ:

×

Երկու օր վերջ, Սանուց Միութեան վարիչներէն մէկուն հետ կը խօսակցէինք: Հետաքրքրուեցայ, թէ ո՞վ էր նոր պաշտօնեան: Նոր պաշտօնեայ չէ, պատասխանեց: Հին պաշտօնեան հիւանդ է եղեր, անոր տեղ օգնելու եկեր է: Ցետոյ ժպտեցաւ ու աւելցուց:

– Մելքոնեանցի է:

Բարեկամիս ժպիտին ես ալ ժպիտով փոխադարձեցի եւ յետոյ խոչոր, չատ խոչոր ցաւ մը զգացի սրտիս մէջ: Ո՞ւր հասած էինք, Տէր Աստուած: Ամբողջ Սանուց Միութեան մէջ, թերեւս ամբողջ քաղաքին մէջ խօսելու արժանի նիւթ մրն էր ահաւասիկ «լազուարթ» բառը պիտոյ «վերարկու» բառը գործածող, վերջապէս «ա՞յս մէկը, թէ ոչ միւսը» ըսել գիտցող հայ պաշտօնեայի մը գոյութիւնը: Ուշադրաւ կը դառնար այդ մարդը, մեզ կը զբաղեցնէր, մեր հետաքրքրութիւնը կը սրէր իր գործածած հայերէնով: Ո՞ւր հասած էինք, որ այդ զարմանալի երեւոյթը բացատրելու համար, մենք, որ այսքան մեծ թիւով վարժարաններ ունէինք մեր քաղաքին մէջ, պէտք կը զգայինք աւելցնելու, որ ան «Մելքոնեանցի» մրն էր: Այսինքն, գրեթէ տարաշխարհիկ էակ մը, ուրիչ մոլորակէ եկած մը:

×

Ինձ բազմաչարչար լեզու: Ո՛չ ոք թերեւս այնքան սրտով կ'ողբայ քեզ, որքան այս պիչերը կ'ողբամ ես: Դուն որ տասնամեակներէ ի վեր մի առ մի վրայէդ վար կ'առնես բոլոր լուսաճաճանչ գեղեցկութիւնները, դուն որ կամաւոր կերպով կը մերկանաս քու հոյակապ պերճանքէդ ու կը յօժարիս մնալ մինչեւ իսկ ամէնօրեայ ամենապարզ տարազներու մէջ, մինչեւ իսկ կը յօժարիս ցնցոտիներ կրելու, որպէսզի քու տէրերդ չկարենան քեզմէ, որպէսզի տէրերդ իսկապէս տէր ըլլան քեզի, տէր մնան քեզի, ուրիշներու չնային, հիմա դուն իսկ թերեւս կը զարմանաս, եթէ տեսնես մէկը որ պիտի թէ իրն ես, որ կը ճանչնայ քեզ եւ իր հետ կը պտըտցնէ քեզ:

Այո՛, խեղճ բազմաչարչար լեզո՛ւս, կ'ողբամ քեզ:

Ռ. Հ.

ՊԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

«ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՅԵԼԻ»ԻՆ ՄԷՋ

— o —

Գերման հետաքրքիր Ա. պիծը կիրակի օրերը կը սիրէ «Վելթպիկըլ» (Աշխարհի հայելին) հպարզապարը: Հոն 45 վայրկեանի ընթացքին կը ծեծուին չորս տարբեր նիւթեր: Դեկտեմբեր 21–ի հերթական հաղորդումը, որուն պատասխանատուն Թիւնը Քէօլնի Վէ – Տէ – Էր–ը տանձնած էր, բերաւ մօտ տասը վայրկեանոց տպաւորութիւններ պոլսահայ ներկայէն: Անվարան կարելի է ըսել թէ սոյն կայանը այս անգամ ալ որդեգրած էր, ուղի մը, որ չատ կարճ կարելի է բնորոշել· չհեղիլ իրականութենէն, բան մը, որ արդէն Ր. Ճորտանոյի չարժանկարին առթիւ չօշափելի էր: Հոս յիշենք որ այս վեր – ջինին արձանագրութիւնը օրերս Տօնաթ եւ Թէմմէն հրատարակչութեան մօտ լոյս տեսած է: (*)

Առաջին նախադատութիւններէն իսկ յայտնի եղաւ որ ներկան կ'ըմբռնուէր իբրեւ արիւնոտ անցեալին չլուծուած հարցերուն չարունակութիւնը Պոլսոյ Հայերու առօրեային վրայ յատակօրէն կը նշմարուէին այդ անցեալին տուրեր – ները: «Պատմութիւնը ուրանալը եւ կամ մոռացումի մատնել փորձելը ո՛չ մէկ տեղ բանի մը կը ծառայէ, ո՛չ հոս, ո՛չ ալ Թուրքիոյ մէջ», ըսաւ խօսնակը տեղ մը:

Վէ – Տէ – Էր–ը ցոյց տուաւ Պատրիարքարանի հիմնադրութեան 525–րդ տարեդարձին տեսարաններ, յիշեցնելով որ Հայերու թիւը օրէ օր կը նուազի: Կը լրացուէին երդչախումբին երգեցողութիւնը եւ Թղթակիցին ձայնը· – «Հայերը սոսկացան իրենց մտածումները իրենց պահել, նոյնիսկ անիրաւութիւնները անտեսել: Անոնք կը նախընտրեն ապօթել քան թէ Թուրքերուն հետ վէճի բռնուիլ»:

Ակէ անմիջապէս վերջ հետեւեալ տեսակցութիւնը· – «տեսարան մը· կը խօսինք այս ծերուկին հետ՝ Մայր Եկեղեցիին բակը: Քանի տարիներ առաջ պատուէն հոս եկեր է: Ինչո՞ւ ձգեցիր դադարը եւ եկար հոս, կը հարցնեմ իրեն: Բերնէն անզգալաբար հետեւեալ նախադասութիւնը դուրս կուգայ· – Որովհետեւ մեր հոգիները առին մեր ձեռքէն: Բայց ո՛չ, կը միջամտէ ուրիշ մը, ըսէ որ տրզաքդ Պոլիս եկան եւ դուն ալ անոնց հետեւեցար»:

Զրոյցի մը ընթացքին Պատրիարք Հայրը կը հաստատէ թէ «Հայերը որոշ բաներ դիտեն, նոյնպէս Թուրք իշխանութիւնները, բայց երկու կողմերն ալ իրենց կարծիքը չեն յայտներ: Իրարու հետ երբեք չեն խօսիր Ա. Աչխարհամարտի դէպքերուն մասին, այնպէս որ մենք մեր Թուրք հարեւաններուն հետ որեւէ խնդիր չունինք»: Աւելի վերջը Թղթակիցը կ'եզրակացնէ· – «Եթէ Հայերը (կը տեսնենք տեսարաններ Գոց – Շուկայէն) հետեւին Պատրիարքին յորդորներուն, իրենց ապագան փայլուն կրնայ ըլլալ սա ցուցափեղկի մէջ տեսանելի ոսկիներուն պէս, բայց եթէ անոնք ստիպուին իրենց ինքնութիւնը պարզել, ի յայտ պալ իրրեւ հայ, այն ատեն եւ մանաւանդ վերջերս իրենց առջեւ հետզհետէ բարձրացող խոչընդոտներ կը դրուին»:

Հոս Թղթակիցը ծանրացաւ եկեղեցական հիմնարկներու, կալուածներու զբաղար կացութեան վրայ, մատնանշեց նորոգութիւններու հարցը: Աւելի վերջ այցելեց հայկական դպրոց մը, անդրադարձաւ հայկական դպրոցներուն ծանր վիճակին: Ցոյց տուաւ աչակերտներու ցանկը, մեծամասնութիւնը Թրքական ազգանուններով· – «Թրքական ազգանուններով աւելի դիւրին է վերապրիլ, եթէ անգամ մը եւս չմարսուած անցեալը օղը ապականէ»:

Չէր պակասեր նաեւ «Պատին վրայի արիւնը» չարժանկարը: Վէ – Տէ – Էր–ին աշխատակիցը կ'ըսէր թէ ան կը վիճտայ կազապարացած պնդումներով, թէ ասկէ տարբեր՝ աւելի լայնախոհ մօտեցումներ իրրեւ թշնամիի քարոզչութիւն կը նըկատուին, ուստի արգիլուած են, արժանի պատժուելու: Կարդը եկած էր վերջին դրուագին, խօսքը նորէն տանք Վէ – Տէ – Էր–ին· – «Պոլսոյ գինուորական տանը: Կը հարցափորձուի Սեւան Պետրոս Նշանեան, ներկայիս գինուոր: Վկայ մը իրրեւ թէ լսած է Նշանեանին «Թուրքերը 2·5 միլիոն Հայեր ջարդած են», բան րլլալը: Ակէ գաս ան անկախ Հայաստան պահանջած է, կ'աւելցնէ դատախազը: Այն ինչ որ գրի կ'առնուի բոլորովին անծանօթ է ամբաստանեալին: Հայ Պետութիւն մը իրրեւ ցնորք կը նկատէ, ըստ իրեն 2·5 միլիոն ջարդուած Հայերու մասին ծայրայեղները անգամ չեն խօսիր: Մէկը մուր քաած է իր վրան եւ ան չի կրնար հաւատալ թէ նման մատնութիւն մը կրնայ պատճառ դառնալ դատավարութեան մը: Ան չուզեր արտայայտուիլ թէ ով որու կողմէ ջարդուած է: Դատաւորը իր խօսքը կը կտրէ, ան յատակ դիրքորոշում մը կ'ուզէ լսել ամբաստանեալէն: Մինչ իր կարծիքով ջարդ չէ պատահած, այլ փոխարէն երկու կողմերն ալ մեծ թիւով մեռեալներ ունեցած են: Այսպէս է, կ'ըսէ Նշանեան եւ իր երեսի արտայայտութենէն յայտնի կ'ըլլայ թէ ան չէր իր ըսել ուզածը: Հարցուփորձի վերջաւորութեան դատաւորը իրեն կը պարզէ թէ քննութիւնները առաջ կը տարուին հակաթուրք քարոզչութեան մեղադրութիւնով, որ հինգ տարուան բանտարկութեան դուռ կրնայ բանալ: Նշանեան ցնցուած դուրս կ'ելլէ սրահէն»:

Առ ի տեղեկութիւն յիշեցնենք որ Թուրքիոյ մէջ հինգ տարուան բանտարկութեան «արժանանալու» համար աւելի դիւրին միջոցներ ալ կան, զոր օրինակ՝ կը բաւէ հնութեան մը որեւէ մէկ կողմը փայտի կտոր մը գամել տալ, պայմանաւ որ վերոյիշեալ հնութիւնը ըլլայ Թուրքիոյ հնութեանց պահպանման տուրը վճարելէ ետք:

Ա. ԿԱՄԻՆԵԱՆ

(*) Der Völkermord an den Armeniern, Donat und Temmen Verlag, Bremen, 1986, 47 S., 5.00 DM.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԶԱԼԳԱՅԻ «Տայնըսթի Փալաս» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է տոհմիկ երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիւանեանի Երիտասարդական Միութեան: Մասնակցած են Համազգայինի պարախումբը, Աչնճարի դհոլն ու զուռնան, Համազգայինի «Սիմոն Վրացեան» մանաճիւղի տոհմիկ երգերու երգչախումբը, Համազգայինի Պէյրութի մանաճիւղը եւ «Կարուսել» նուագախումբը: Տարաղնեբրու ցուցադրութիւն, ազգագրական, տոհմիկ եւ յեղափոխական երգ ու պար, արտասանութիւն ստեղծած են խանդավառ մթնոլորտ մը: Կազմակերպիչ Միութեան կեդրոնի չինութեան ի նպաստ եղած նուէրներէն դոյացած է աւելի քան մէկուկէս միլիոն լիբանանեան ոսկի:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հայոց առաջնորդ Արամ Եպիսկոպոս Քէչիչեանի փափաքին ընդառաջելով Շայթօ ընտանիքը հաստատած է հիմնարկութիւն մը՝ Ժողէֆ Շայթօ անունով: Հիմնարկութիւնը կը հետապնդէ կրթական, բարեսիրական ու մշակութային նպատակներ: Առաջնորդին նախագահութեամբ կազմուած է յատուկ Յանձնախումբ մը՝ որ պիտի վարէ հիմնարկութեան գործունէութիւնը, յատուկ կանոնադրութեան մը համաձայն: Կրթական ընթացիկ տարուան համար հիմնարկութիւնը պիտի տրամադրէ 2·5 միլիոն լիբ. ոսկի՝ չքաւոր սաներու որպէս կրթաթոշակ: Այս գումարը պիտի բարձրանայ յառաջիկայ տարիներուն: Իսկ նոր տարուան առթիւ հիմնարկութիւնը կէս միլիոն լիբ. ոսկիի նպաստ մը յատկացուցած է չքաւոր ընտանիքներու:

×

ԳԱՀԻՐԷի ամերիկեան համալսարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, տեղի ունեցած է «Կռունկ» երգչախումբին համերգը, Հ. Բ. Ը. Մ.ի 80–ամեակին առթիւ: Խումբը՝ ղեկավարութեամբ Հայկ Սարգիսեանի, մեկնաբանած է ազգային, ժողովրդական եւ ազգադրական երգեր:

Բանախօսած է Ալբաքի Տէօվլէթեան, անդրադառնալով Հ. Բ. Ը. Մ.ի իրագործումներուն՝ մասնաւորաբար Եգիպտոսի մէջ: Խօսք առած է նաեւ Սերօ Խանզադեան:

Համերգի աւարտին, Գայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան Թէքէեան սրահին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը ի պատիւ երգչախումբի անդամներուն:

×

ԳԱՀԻՐԷի Հայկական Ընթերցասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 16–ին տեղի ունեցած է հանդիպում մը Սերօ Խանզադեանի հետ, որ խօսած է իր գրականութեան մասին: Հայրենի գրադէտը իր գրականութիւնը բաժնած է թեմաներու եւ ծանրացած իր պատմավէպերու վրայ: «Հողը» վէպին անդրադառնալով ան չէշտած է այն իրողութիւնը, թէ Բ. Աչխարհամարտէն ետք հայկական գիւղին վիճակը չատ ծանր եղած է գիւղերուն բնակչութիւնը լեցուած է քաղաքները: Ներկայիս հայկական գիւղին վիճակը այնքան բարելաւուած է, մակարդակը այնքան բարձրացած՝ որ ոչ միայն գիւղէն քաղաք հոսքը դրեթէ դադրած է, այլեւ հակառակ շարժումը սկսած է: Սերօ Խանզադեան վերլուծած է իր պատմավէպերը, անդրադարձած է անոնց լեզուին, հերոսներուն եւ վէպերու հետապնդած նպատակներուն:

×

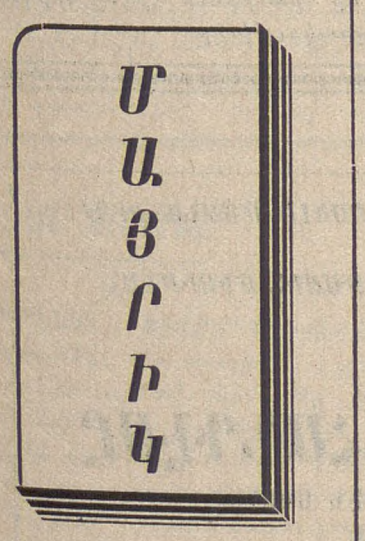
ԹԵՀՐԱՆի Հայ Համալսարանականներու Ընդհ. Միութեան կեդրոնատեղին, Դեկտեմբեր 12–ին, նչուած է Միութեան 43–րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են առաջնորդ Արտակ Սրբ. Մանուկեան, երեսփոխան Վարդան Վարդանեան եւ մեծ թիւով համալսարանականներ: Խօսք առած են Միութեան չրջանաւարտ վարչութեան նախագահ տոքթ. Օննիկ Սահակեան եւ Առաջնորդը:

×

ԳԱՀԻՐԷ այցելած է Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութեան տնօրէն Ռոպէր Կիւլպէնկեան՝ իր կնոջ հետ: Հիւրերը Գահիրէ ժամանած են Դեկտեմբեր 12–ին: Նոյն իրիկունը, ի պատիւ հիւրերուն, Ազգ. Իշխանութիւնը ճաշ մը տուած է «Նայլ – Սավոյ» ճաշարանին մէջ: Խօսք առած են Սերօ Խանզադեան եւ առաջնորդ Զաւէն Սրբ. Չինչինեան: Դեկտեմբեր 14–ին, հիւրերը ներկայ եղած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին: Ճաւարտ պատարագի, Առաջնորդարանի Դահլիճին մէջ ընդունելութիւն մը տրուած է: Հիւրերը Դեկտեմբեր 16–ին վերադարձած են Լիբանան:

— «ԾԱՂԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Վաճառորդուհիները պէտք է արդարացնէին «իննկլիշ սփոթըն»ը, հաշուակալները «ձեռնհաս» ըլլային, ապրանք յանձնող գործաւորները «երիտասարդ», կարուհիները՝ «մասնագիտացած» ... սակայն այս առաջարկները երբեք չէին վերածուեր «հիանալի մայր մը կը փնտռուի» կամ «նուիրեալ հրեչտակ մօրաքոյրեր» բանաձեւին:

Ռուվիէր փողոցի 4 թիւին առջեւ Մայրիկս ծանուցումը կը թարգմանէր Գայեանէին.

«Բանուորուհիներու պէտք կայ» ... յոգնակի գրուած էր, ուրեմն մէկէ աւելի կ'ուզէին. «...տունը աշխատող» ... ուրեմն երեք քոյր կրնային տունը միասին աշխատիլ:

Մարդ չհանգարեցու համար սպասեցին որ խանութը յաճախորդներէ պարպուի: Այն ատեն միայն մայրս ներս մտաւ, մինչ Գայեանէ երկչոտ կը սպասէր դրան առջեւ:

– Բարեւ պարոն. ծանուցումին համար կուգամ:

– Շապկազո՞րծ էք, տիկին:

Մայրս տատամսեցաւ պահ մը, յետոյ անկեղծօրէն պատասխանեց.

– Երեք քոյր ենք, պարոն: Եթէ մեզի նմոյշ մը յանձնէք, կը խոստանանք բացարձակապէս նոյն գործը ընել:

Երբեմն վստահութեան անբացատրելի պահեր կ'ըլլան, ուր տրամաբանութիւնը գործ չունի, երբ մարդ կը կարդայ յուսալքումով, անկեղծութեամբ ու պարկեշտութեամբ լեցուն նայուածք մը: Այդ անկրկնելի պահը, այդ օրը ոտհեցաւ ի նպաստ մօրս:

Այդ պահը պիտի տեւէր 20 տարի, որու ընթացքին ամբողջ ընտանիքը փոխադարձ հաւատարմութեան, բարեկամութեան ու յարգանքի մթնոլորտի մը մէջ աշխատեցաւ այդ մարդուն համար:

×

Այդ իրիկուն, մինչ Փարաոի փողոցը կը ննջէր, չորրորդ յարկի մեր պատուհանը մինչեւ արշալոյս լուսաւորուած մնաց:

Նմոյշ շապիկը բացուած, տարածուած, թեւերը կախուած սեղանին երկու կողմերէն թոյլ կուտար որ վրան հակած երեք մայրերուս ձեռքերը ուղածնին ընէին այս անկենդան մարմնին վրայ: Դիմաղննութիւնը կը կատարուէր Աննա մօրաքրոջս ցուցմունքներով, որ կարի մէջ աւելի ձեռնհաս ըլլալ կը թուէր քան՝ իր քոյրերը: Օձիքը, թեւերը, դաստակները, ուսնոցները, լանջապանը, օղակները, այնպիսի բծախնդրութեամբ, մանրադնին քննութեան ենթարկուեցան, որ անդլուխ ու անմարմին այս շապիկը ի վերջոյ մարդկային կերպարանք առացաւ:

Անոր իւրաքանչիւր մասը գծուեցաւ ծրարի դորչ թուղթի մը վրայ: Մայրս կը գծէր չրջագիծը. Աննա կարի բաժինը կ'աւելցնէր, Գայեանէ վերջնական ձեւին համաձայն կը կտրէր: Շապիկին մասերը թուղթէ կաղապարներու վերածելէ ետք անոնք սեղանին վրայ տարածեցին իրենց յանձնուած կերպասը:

Թեւեր կան, զոր յիշողութիւնը միանգամընդմիշտ կ'իւրացնէ· աղիւսակը, Մարինիանի ճակատամարտը՝ 1515, Ուաթերլօ՝ 1815...: Իսկ այդ կերպասին չափերն էին 2·80 մեթրի վրայ 0·80 մեթր:

Պարտադրուած այս տարածութեան վրայ երեք մայրերս տարածեցին թուղթէ կաղապարին կտորները: Իսկական հանելուկ մըն էր ասիկա· ապագայ շապիկին բոլոր կտորները տեղաւորել կերպասին լայնքի ու երկայնքի սահմանին մէջ: Երբ կերպասին ամբողջ մակերեսը կը ծածկուէր, Մայրիկիս ձեռքը տակաւին թեւ մը կը մնար, եւ Գայեանէ դաստակ մը եւ օձիք մը կ'ունենար տեղաւորելիք: Կը վերլսկային· ուղղութիւնը, դիրքը փոփոխելով որոշ կտորներու, որպէսզի տեղ բանան եւ մնացեալ կտորներն ալ տեղաւորեն:

Երբ վերջապէս բոլոր կտորները իրենց տեղը դրաւեցին, Աննա մօրաքոյրս առաւ մեծ մկրատը, անոր հատու ծայրերը հեռացան իրարմէ, Մայրիկս ու Գայեանէ ատուգեցին որ ոչ մէկ կտոր վրիպած է իրենց ուշադրութենէն, երկար լռութեան պահէ մը ետք, գործիքը ճզալով սկսաւ ագահօրէն խածնել կերպասը:

(Շար· 21)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Եւս Մկրտիչեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 18, Փարիզի Ս. Յով-հաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իր մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին եւ իր հարազատներուն՝

ԱՐԱՔՍԻ եւ ԵՐՈՒԱՆԴ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ, Օր. Եւս Մկրտիչեան 500 Ֆրանք կը նուիրէ Ս. Ղազարի Օժանդակ Մարմնին (ՍԻՒԱՄ) ստանալ «Յառաջ»էն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. –

Յունուար 15. – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Այսօր Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ անուան տօնն է:

Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն բարերար՝ Ա-ՂԷՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇՃԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ բոլոր ննջեցեալներուն համար:

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՔՒԹԷՑՈՎ

պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ, ընկերակցութեամբ թէյի տեղի պիտի ունենայ Յունուար 18, Կիրակի, ժամը 15–ին, Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան՝ սրահին մէջ:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Պիտի ըլլան նաեւ Մելքոնեան հաստատութեան մասին ելոյթներ:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Միհրան Էլմայեան, Բիւզանդ Ֆրնտրգեան, Անահիտ Սվաճեան, Սարդարեան Հոյբեր, փոքրիկն Սոֆի Համբարձումեան եւ անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Աչի Ակֆորվիլի մասնաճիւղը դաղութին տարեցները կը հրաւիրէ թէյասեղանի մը, Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 ռիւ տը Մատրիտ: Օթօբար մը կ'անցնի տարեցներու բնակավայրէն ժամը 14·30–ին: Վերադարձը ապահովուած է նոյն ձեւով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ· – Պետրոս Մանուկեան 200 Ֆ·:

×

ՈՄՆ՝ 50 Ֆ·:

×

ԼԻՈՆ· – Արման Ուզունեան 400 Ֆ·:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ· – Տիկին Ս· Սինանեան 400 Ֆ·:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ազատի Զիանի մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր ծնողքին Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Կամպարեանէ (Միրիպէլ):

RADIO ASK
98,5 MHz

SAMEDI 17 JANVIER à 10h45

Pierre-Jean VAILLARD

le chansonnier le plus prestigieux

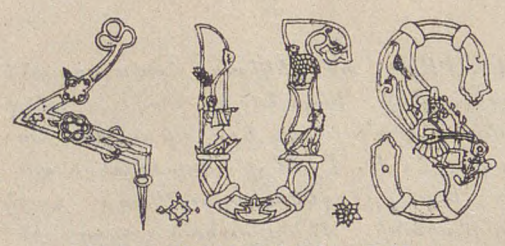
sera l'invité de

HUGUETTE AGEDERIAN

et de

ROLAND HEINTZELMANN

pour leur 100e EMISSION

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Տէսթինի «ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ» Հայ Մշակոյթի Տունը կը հրաւիրէ բոլոր հայ տարեցները իր տարեկան ճաշին՝ Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին:

Մասնակցութեամբ՝ Տարեցներու համար սիրայօժար աշխատող Կապոյտ Աչուհիներուն:

Արձանագրութեան համար Յունուար 16–էն առաջ հեռաձայնել՝ 78–49–42–97 թիւին բացի Կիրակի, եւ Երկուշաբթի օրերէն:

Մուտքը ազատ է:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Փարիզի մասնաճիւղ Խաչուհիներու ձեռքով պատրաստուած համադամ՝

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

կաղանդի մրգեղէն, չամբանեը...

Գեղարուեստական բաժին:

Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին,
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:
17, rue Bleue, 75009 Paris

Ճաշագին՝ 150 Ֆ·:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին:

Սալ Տը Լա Շիմի

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿՈՉ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

———×———

Սիրելի հայրենակիցներ, Ամանորի սեմին կեսարիոյ եւ շրջանի հայրենակցական միութիւնը կու գայ ձեզի չնորհաւորել նոր տարին, մաղթելով բարի կաղանդ, միասնականութիւն համայն Հայութեան, խաղաղութիւն աշխարհին եւ երջանկութիւն մարդկութեան:

Օտար ազգերու մօտ ընդունուած համազգամ մը կայ· ասոնք միաձայնութեամբ կ'ընդունին Հայուն աշխատասիրութիւնը, հաւատարմութիւնը եւ կառուցանելու ոգին, իսկ Հայերուս մէջ ալ առակի կարգ անցած է այն խօսքը, թէ կեսարացին ձեռներէց է, ազգանուէր, ստեղծող, գործունեայ...

Դարերէ ի վեր մեզի հասած այս բարի յատկութիւնները մենք կը ջանանք չարունակել ու փոխանցել յաջորդ սերունդներուն:

Ուստի, այս նպատակին համար ըլլա՛յ Սփիւռքի մէջ, ըլլա՛յ Հայաստանի հողին վրայ կեսարացիներս միշտ ալ մեր մասնակցութիւնը բերած ենք ազգային, ղբօսքրոցական, եկեղեցական եւ բարեգործական բոլոր ձեռնարկներուն:

Շատ երկար պիտի ըլլայ հոս յիշել առանց ցանկը եւ անունները, քայց միայն թուենք մայր Հայրենիքի մէջ Նոր Կեսարիոյ վերակառուցումը 1969 թուականին, եւ ահա այսօր 17 տարի յետոյ Հայաստանի քարէսին վրայ աչքառու եւ պատուաւոր տեղն ունի այս տաւնը իր 2000 բնակչութեամբ, մշակոյթի պալատով, թանգարանով, դրադարանով, երաժշտական ու թատերական սրահով, բուժարանով, մանկապարտէզով, երկրորդական վարժարանով եւ մանաւանդ երկու գործարաններով, ուր մտաւորականներ եւ աշխատաւորներ մեղուաջան գործ կը կատարեն ղեկավարներու խղճամիտ մատակարարութեան տակ:

Առանցքէ զատ արդէն կառուցուելու վրայ է երրորդ գործարան մըն ալ, ուր խորդենիի ծաղիկէն անուշաբոյր հեղուկ եւ օծանելիք պիտի պատրաստուի: Նախապէս Նոր Կեսարիոյ հողին վրայ բուսած այս ծաղիկները կը փոխադրուէին հեռաւոր վայրեր, Հայաստանէն դուրս, հոն վերածուելու համար անուշահոտութեան: Հիմա որոշուած է տեղւոյն վրայ հիմնել գործարան մը, նախ խնայելով տեղափոխութիւնն ու ժամանակը, ապա Հայաստանի ապահովելով գնահատելի հասոյթը:

Միութիւնս երկու տարի առաջ քառասուն երեք հոգիէ բաղկացած խումբով ճամբորդութիւն մը կազմակերպած էր դէպի Հայաստան, Նոր Կեսարիոյ մէջ կեդրոնական հրապարակին վրայ կառուցուած չորս մեթր բարձրութեամբ ցայտաղբիւրին բացումը կատարելու համար, եւ որը կը խորհրդանչէ Հին եւ Նոր Կեսարիոյ միջեւ նետուած ոսկեղէն կամուրջ մը: Այսօր Նոր Կեսարիան զբօսաշրջիկներու այցելութեան վայր դարձած է իր այլազան հիմնարկներով եւ Աբաթաեան դաշտին տեսարժան գեղեցկութիւններով:

1987 տարուան Սեպտեմբերին ալ Միութիւնս նպատակ ըրած է նոյնանման ճամբորդութիւն մը կազմակերպել դէպի Հայաստան, երկու չաբթուան ընթացքին այցելելու Նոր Կեսարիան, այլ աւաններ ու վայրեր, համակուելու համար Հայրենիքին օդով ու ջուրով, ականատես ըլլալու անոր յառաջդիմութեան եւ վերելքին, ապա վերադառնալու անմոռանալի յիշատակներով: Անոնք, որոնք կը փափաքին մեր խումբին մաս կազմել, կրնան հիմակուընէ արձանագրուիլ գրելով կամ հեռաձայնելով Յակոբ Վիգրեանին՝

84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
Tél. : 47 - 80 - 82 - 58

Մանրամասնութիւնները կ՚ը տեղեկացրնենք յետագային թերթերով եւ անհատական շրջաբերականով:

Իսկ անմիջական մեր գործունէութիւնը պիտի ըլլայ աւանդութիւն դարձած մամառութեան հանդիսութիւնը, որը մեզի հասած է չատ հին դարերէն, Հայաստանի հեթանոսական շրջաններէն:

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յ. Գ.– Նոր Կեսարիոյ թանգարանը նոխացնելու նպատակով կը փնտռուին հին նկարներ, ազգային եւ գաւառական տարազներով, գիրքեր, ընտանեկան յիշատակներ, առարկաներ, մասնաւորներ...

Վերջերս փարիզաբնակ կեսարացի Միհրան Եփրեմեան իր գծած իւղանկարներէն 55 պաստառ նուիրեց Հայաստանին եւ Նոր Կեսարիոյ թանգարանին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ կրթարանը չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Զերչեանի մահուան առթիւ 300 Ֆ· Օհանեան ընտանիքէն եւ 200 Ֆ· Տիկին Մարիամ Մամասէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ· – Գարուն երգչախումբին համերգներ եւ տարեդարձ՝
Մարտ 15 եւ 29

Հ· Բ· Ը· Մ· Վիէնն

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 19–ին՝ Ս· Աբովեան Մշակութային Տան մէջ:
(1 ՓԷ Բաժո Վիէն)

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հ· Բ· Ը· Մ·ի միօրեայ դպրոցին աշակերտները:

Մուտքը ազատ է:

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի կրթական հասարակութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԱՒՏՈՒՎԻԼ ՍԱՐՍԵԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ԵՒ
ԱՒՏՈՒՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17, ԺԱՄԸ 21–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
SALLE MARCEL PAGNOL
RUE GOUNOD, VILLIERS LE BEL

avec la participation

de l'Orchestre ANI

ENSEMBLE TZIGANE
ENSEMBLE GREC

Տոմսերը ապահովել, հեռաձայնելով· –
Նպարավաճառ Արեւտուր· – 39 – 85 – 31 – 08
Նպարավաճառ Գարաճեան· – 39 – 85 – 39 – 29
եւ
39 – 85 – 39 – 54 – 39 – 87 – 44 – 61

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
15
JEUDI
15 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.400 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.400

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԻՒՆ-ՁՄԵՌ ՍԱՌՆԱՄԱՆԻՔ

———×———

ԵՐԹԵՒԵԿԸ
ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԴԱՐՁԱԾ Է
ԵՒ 9 ՄԵՌԵԱԼ ԿԱՑ

Պէտք է ըսել որ 1987–ի բոլոր «Շնորհաւոր նոր տարի»ները բախտ չբերին ոչ ոքի, գլխաւորաբար Ֆրանսայի մէջ, ուր անտանելի գործադուլներէ հետք, սաստիկ ցուրտին յաջորդեց տեղատարափ ձիւն մը, որ մանաւանդ մեծ քաղաքներու մէջ, անդամալոյծ ըրաւ երթեւեկը: Շորեքշաբթի օր, փարիզեան շրջանն ալ թաղուած էր 30 սանթիմեթր ձիւնի տակ, Փարիզի մէջ երթեւեկը դիւրացած, որովհետեւ չատեր չէին կրցած իրենց կառքը ճամբայ հանել կամ խոհեմութեամբ՝ չէին հանած: Այն «քաջերը» որոնք փորձած էին արուար – ձաններէն կառքով Փարիզ պալ, յաճախ կէս ճամբան մնացած էին, արկածներու տուն տուած եւ արդէն կարգ մը կառուցիներ ալ փակուեցան Շորեքշաբթի առաւ, անկարելի երթեւեկի հետեւանքով: Քալելն ալ փորձանք է, դեռիններըը կը սահին եւ անկումները բազմաթիւ են: «Փոքրիկ Սկպերիոյ» մէջ, որ Տու նահանգին անունն է, ջերմաչափը 0–էն վար 42 աստիճանի իջած էր:

Այս կացութեան հետեւանքները չատ են անշուշտ եւ յաճախ՝ ազէտալի:

Նախ կան մեռեալները, որոնց թիւը արդէն 9–ի հասած էր Շորեքշաբթի առաւու: Հազարաւոր անապաստան մարդիկ, ոչ միայն թափառաշրջիկները, այլեւ գործազուրկները, աղքատները, թշուառները: Պզտուղներու եւ բանջարեղէններու գիները անհամեմատօրէն կը բարձրանան եւ պարենաւորումն ալ դժուար է:

Ելեկտրականութիւնն ալ թէեւ գործադուլի հետեւանքով ընդհատում չունեցաւ, բայց գէր – սպառումը պատճառ կ'ըլլայ անակնկալ անհաճոյ ընդհատումներու: Այսպէս, երեքշաբթի, Յունուար 13–ին, «Յառաջ»ի թաղամասը ելեկտրականութենէ զրկուեցաւ ժամը 13·15–էն մինչեւ Շորեքշաբթի առաւու 6·20, անդամալոյծ ընելով տպարանը եւ զգալի յապաղում պատճառելով յաջորդ օրուան թերթին պատրաստութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Ֆրանսացի պատանի մը աւելցաւ լրագրողի մը առեւանգումով: Ոճրէ Օք, անկախ լրագրող մըն է, որ թղթակից կը Լիւքսանպուրկի ձայնասփիւռին եւ վերջինիս երկն մէկը, որ կը համարձակէր արեւմտեան – Պէյրութ մնալ: Տաքուպաղի այս քաղաքականութիւնը նոր դժուարութիւններ կը ստեղծէ Ֆրանսական կառավարութեան համար, որ դործի դլուխ դայլն ի վեր, 4 պատանդի ազատ արձակումով, նոր յոյսեր ունէր: Իր բնականին առջեւ է, որ Ոճրէ Օք առեւանգուած է, երկու հոդիի ներկայութեան, մէկը՝ Ֆրանսացի լուսանկարիչ մը պատմած է տեսածը: Ռիվիերա պանդոկէն դուրս ելած են տեսնուելէ ետք անպլիացի բանակցացին՝ Թէրի Ուէյթի հետ, երբ Օք ուզած է տունէն անցնիլ ու ընկերը դուրսը սպասած է: Այդ պահուն, կառք մը կեցած է, երկու զինեալ երի – տասարդներ իջած են ու սպառնալիքներ ընելէ ետք լուսանկարիչին, յաջողած են առեւանդել Օքը:

ՄԱՌՔԸ, հակառակ 3% վերարժեւորումի, կը չարունակէ ալ աւելի զօրանալ, մինչ՝ Ֆրանքը կը տկարանայ: Այս կայցոյթինը կը բացատրուի տոլարին տկարութեամբ, քանի որ անիկա պատճառ է որ չահագործումները ըլլան մառքի եւ իչխի վրայ:

ԺԱՐՈՒԶԵԼՍկի ԵՒ ՑՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. 70 վայրկեան խօսած են, գլուխ – գլխի, թէեւ այս երկու Լեհերը նոյն լեզուն չեն խօսիր: Պապը կ'ուզէ որ լեհ եկեղեցին իրաւական կանոնագիր մը վայելէ, մինչ Ժարուզելսկի դեսպանի փոխանակութիւն կ'առաջարկէ:

Ժ. Ֆ. Քիվլի դահուկի ոդիմպիական երրեակ ախոյեան, հաւանեցաւ դեկա – վարելու 1992–ի Ալպերվիլի ձմեռնային ոդիմպիականներու կազմակերպիչ յանձնախումբը:

«ԱՇԽԱՐՀԻ ճնշուածներու կազմակերպութիւնը» յայտարարեց թէ հրեայ պատանդ մը եւս սպանուած է: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս արարքը հետեւանք է սիոնական յարձակողական քաղաքականութեան հարաւ Լիբանանի չիիներու դէմ:

ՍԵՐԳԻՑ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑի կինը կը պնդէ որ, եթէ իրեն արտօնութիւն չի տրուիր ամուսինը տեսնելու, կը նչանակէ որ տեսնուելիք վիճակի մէջ չէ: Սերգէյ Գրիգորեանց նախկին լրագրող էր, գրական մարզի մէջ, ապա «ընթացիկ դէպքերու քրոնիք» դպրոնի հրատարակութեան հիմնադիրներէն մին մը հետ: Անդամ մը արդէն բանտ մնացած է, 1975–էն 80 «հակախորհրդային գործունէութեան» համար: 1984–ին, կամաւոր ծոմի դիմած է եւ չատ դէչ վերաբերումի ենթարկուած բանտապահներուն կողմէ, որոնք մէկ թեւը կոտրած են եւ անկէ ի վեր փորձած է դատի դիմել: Ըստ կնոջը, մօտ երկու ամիս է որ, երրորդ անգամ ըլլալով, կամաւոր ծոմի դիմած է:

ՓՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐՅԻՒ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Տարեգլխու առթիւ կատարուած ընդմիջումէն վերջ, Փութպոլի ախոյենական մրցումները վերսկսան քանի մը շրջաններու մէջ:

Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին ի հաչիւ, Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ արժէքաւոր յաղթանակ մը տարած է Մարթիկի մէջ (1 – 0), բայց Սէն – թ'Անթուան պարտուած է Ֆոնթոննէ (3 – 2):

Հայանուն երկու ակումբները կը մնան դասաւորումին վարի աստիճաններուն վրայ, հիմակուհիմա:

Այս Կիրակի, Յունուար 18, եթէ օդը նպաստաւոր ըլլայ, Փրովանսի շրջանի հայ մարզասէրները առիթը պիտի ունենան միասնաբար տեսնելու Մարսէյլի հայ երկու խումբերը: Արդարեւ, միշտ ախոյենական դծով, Սէն – թ'Անթուան եւ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ կը մրցին իրարու հետ: Խաղը տեղի կ'ունենայ Արծիւի դաշտին վրայ: Ներկայիս Արծիւ մէկ կէտով միայն առաջ է Սէն – թ'Անթուանէն: Կարելի է նախատեսել հաւասար եւ խիստ մրցում մը: Մաղթենք որ ամէն ինչ անցնի խաղաղ...

Լիոնի շրջանի մէջ մրցումները չեն վերսկսած տակաւին: Փարիզ, Վալ – որ – Մարն առաջին դասակարգ, քանի մը մրցումներ յետաձգուած են· Ալֆորվիլ ալ չէ խաղացած: Իսկ Օ – որ – Սէնի մէջ, Իսի պարտուած է Շաթիյոնի մէջ (3 – 2), ինչ որ կ'ընդհատէ Հայ Մարզական Ընկերակցութեան յաղթանակներու չարքը:

Վ· Մ·

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ, – ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
(ՅՈՒՆՈՒԱՐ – 8 – 12)

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի
ԵՐԹԻ ԽԱՂԵՐՈՒՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑԸ

Մ Ա Ր Տ

10 Արարատ – Մետալիստ
13 Արարատ – Տորպեդօ Մ·
22 Դինամօ Կ· – Արարատ
29 Սպարտակ – Արարատ

Ա Պ Ր Ի Լ

3 Արարատ – Ժալգիրիս
7 Արարատ – Դինամօ Մինսկ
12 Կայրաթ – Արարատ

Մ Ա Յ Ի Ս

2 Զենիթ – Արարատ
10 Արարատ – Գուրիա
18 Դինամօ Թ· – Արարատ
26 Արարատ – Նեֆթչի

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

7 Արարատ – ԲԿՄԱ
10 Արարատ – Դինամօ Մ·
15 Դնեպր – Արարատ
22 Շախտեոր – Արարատ

Բացի այս խաղերէն «Արարատ» երեք հանդիպումներ կ'ունենայ Խորհ· Միութեան դաշնակցութեան բաժակի խմբային մրցաշարքի շրջագիծէն ներս: Ապրիլ 19–ին կ'ընդունի Թիֆլիսի «Դինամօ»ն, 25–ին՝ Լանչխութիի մէջ կը խաղայ «Գուրիա»ի դէմ, իսկ Յունիս 2–ին՝ Պաքուի մէջ, «Նեֆթչի»ի դէմ:

×

ԳԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐՈՎ,
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 10 ԼԱԽԱԳՈՑՆ
ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

Խորհ· Միութեան 1986–ի տասը լաւագոյն մարզիկներու ցանկին մաս կը կազմէ ճատրակի աշխարհի ախոյեան Գարիկ Գասպարով: Խորհրդային մարզական լրագրողներու դաշնակցութեան հարցումներուն տրուած պատասխաններուն մէջ յիչուած են աւելի քան 70 մարզիկներու անուններ, որոնց մէջ նաեւ Ռոբեր Խմմիեանի:

×

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Հրապարակուած են 1986–ի ճարտարապետական լաւագոյն գործերու համամիութենական մրցումի արդիւնքները: Ներկայացուած 84 աշխատանքներու հեղինակներն են խորհրդային բոլոր հանրապետութիւններու ներկայացուցիչները: Պարգեւատրուածներու կարգին են նաեւ երեւանցի նախագծողները: Խորհրդային – Միութեան ճարտարապետներու միութեան մեռալին ու վկայականին արժանացած է Երեւանի Գեներատակ առեւտրական կեդրոնը՝ հեղինակներու համար անցքերով: Անոր հեղինակներն են ճարտարապետներ՝ Է· Արեւշատեան, Ս· Աբեւշատեան եւ ճարտարագէտ Ա· Շաքարեան: Վկայականով մը նչուած է Երեւանի օդակայանի դբօսայդիի դլխաւոր մայրուղիին մինչեւ Հոկտեմբերեան պողոտայ հատուածը, որուն հեղինակներն են ճարտարապետներ Մ· Հայրապետեան, Ն· Սոլոդկովա, Մ· Բաղդասարեան, ինչպէս նաեւ Ս· Աղաբաբեան եւ Կ· Սարոյեան: Յատուկ վկայական չնորհուած է մարզական – համերգի համադրոյթի հեղինակ – ներուն՝ ճարտարապետներ Կ· Յակոբեանի, Ա· Թարխանեանի, Գ· Պօղոսեանի, Ս· Խաչիկեանի, Գ· Մուշեղեանի եւ ճարտարագէտներ՝ Ի· Յատուրեանի եւ Գ· Ազիզեանի:

×

ՓՐՈՖ· Վ· ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ
ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԹՂԹԱԿԻՑ ԱՆԴԱՄ

Երեւանի բժշկական հիմնարկի ռեկտոր, մանկաբուժութեան լսարանի ամպլիոնի վարիչ փրոֆ· Վիլէն Աստուածատրեան ընտրուած է Խորհրդային Միութեան բժշկագիտութեան ակադեմիայի թղթակից անդամ: Ան աւելի քան հարիւր գիտական աշխատութիւններու, այդ կարգին՝ չորս մենագրութիւններու, բժշկական հիմնարկի ուսանողներու համար նախատեսուած «Մանկական հիւանդութիւններ» դասագիրքի հեղինակ է: Դասագիրքին համար արժանացած է Հայաստանի պետական մրցանակին:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱԶի ԽՈՒՄԲԸ
ՊԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական ճազի նուագախումբը Պաքուի մէջ տուած է քանի մը երեկոյթներ եւ արժանացած տեղական մամուլի ու մասնագէտներու ուչադրութեան եւ գնահատանքին: Նուագախումբը 30 տարի է, որ կը ղեկավարէ Կոնստանտին Օրբելեան:

×

ԳԵՂԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԷԿ ԵԻ ԱՑՍՕՐ

Խորհ· Միութեան Գիտութիւններու ակադեմիան «Իսկուստվօ» («Արուեստ») հրատարակչութեան հետ ձեռնարկած է «Գեղագիտական մտքի պատմութիւն» բազմահատորնոց աչխատութեան իրականացման: Հին, միջնադարեան եւ արդի չրջաններու գեղագիտական մտքի հարցերուն նուիրուած այս մատենաչարի ըստեղծման մասնակցած են Խորհ· Միութեան գիտա – հետազոտական հիմնարկներու, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու ծանօթ գիտնականներ եւ մասնագէտներ: Արդէն լոյս տեսած են երկու հատորները, որոնցմէ մէկուն մէջ ներկայացուած է հայկական միջնադարեան գեղագիտական միտքը· խօսուած է Եզնիկ Կողբացիի, Դաւիթ Անյաղթի, Յովհան Որոտնեցիի եւ Ստեփանոս Լեհացիի մասին:

×

ԵՐԳԻԾԱՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի Իմաուտի Տունը բացուած է երգիծանկարչութեան համամիութենական ցուցահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Լենինականի իմաուտի տան եւ Երեւանի ծաղրանկարիչներու ակումբին: Ցուցադրուած են Դաչնակցային Ռուսիոյ, Ուկրանիոյ, Ղազախստանի, Լատվիոյ, Լիթուանիոյ, Էստոնիոյ եւ Հայաստանի երիտասարդ ծաղրանկարիչներու գործերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐՄԻՆ ՎԵԿՆԵՐ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Ռ. Գ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ,
Լ. Կ. ՄԵԼԻՔ – ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արմին Վեկները սակայն աւելի սիրելի ու հարազատ է մեզի իր հայապաշտպան ազնիւ ու անշահախնդիր գործունէութեամբ: Կէս դարէն աւելի ժամանակ ան մօտէն կը հետաքրքրուէր հայ ժողովուրդի կեանքով, կ'ապրէր անոր ճակատագրով, կը խորհէր անոր անցեալին ու ներկային մասին՝ ներկայացնելով զայն իր բազմաթիւ ստեղծագործութիւններուն մէջ:

Մարդասէր գրողին առաջին հանդիպումը Հայերու հետ, տեղի ունեցաւ Միջագետքի անապատներուն մէջ, ուր բռնադատուած էին արեւմտահայութեան այն բեկորները, զորս իթթիհատական մարդասպանները տեղւոյն վրայ չէին ոչնչացուցած, դատապարտելով տանջալից «դանդաղ մահուան»: Արմին Վեկներ՝ այդ ազնիւ հոգիի ու մեծ խղճի տէր մարդը, չէր կրնար անտարբեր դիտել ամբողջ մշակութային ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը, չէր կրնար չընդվզիլ անմարդկային ոճիրի հեղինակներու դէմ: Ու ան զբեց կատարուածին մասին, լուսանկարեց զարհուրելի տեսարաններ, ֆաշիստական բարբարոսութիւններուն նախորդած պատկերներ, ցասումի ու բողոքի իր ձայնը բարձրացուց, սակայն Թուրքիոյ դաշնակից կայսերական Գերմանիոյ մամուլը տեղ չտուաւ իր ազնիւ զաւակին բողոք – թղթակցութիւններուն, իսկ հայրենիք վերադառնալէ յետոյ կառավարութիւնը փորձեց լռեցնել իր անհանգիստ հայրենակիցը: Սակայն, դիւրին չէր լռեցնել Արմին Վեկները, ամէն մէկ անարդարութեան դէմ ընդվզող գրողը: Առաջին աշխարհամարտէն անմիջապէս յետոյ, երբ Օսմանեան կայսրութիւնը եւ անոր դաշնակից Գերմանիան խայտառակ պարտութիւն կրեցին, Արմին Վեկները բուռն գործունէութիւն ծաւալեց՝ իր հայրենակիցներուն ու միջազգային հասարակայնութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով հայ ժողովրդի հանդէպ գործադրուած ցնդուածային ցեղասպանութեան վրայ, պահանջելով մերկացնել ու դատապարտել միջազգային չափանիշի այդ յանցագործութեան պատասխանատուները:

1919 Յունուարին Արմին Վեկներ Պերլինի «Ուրանիա» թատրոնը (ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ այլ քաղաքներուն մէջ) հանդէս կուգայ «Հայ ժողովուրդի տարագրութիւնը անապատ» թեմայով դասախօսութեամբ՝ ականատեսի իր վկայութիւնները միացնելով իր նկարահանած սարսափազդու տեսարաններուն: «Գերմանա՛ցինե՛ր, – կը սկսի ան իր զեկուցումը, – այն իրաւարձութիւնները, որոնց մասին ես կ'ուզեմ այսօր ձեզի պատմել, եւ ձեզ հոս հրաւիրելուս պատճառը մահուան պատմութիւն է: Հայ ժողովուրդի ղըժբախտութիւնները, եւ այն ահաւոր տառապանքները, որոնցմէ ան անցաւ այս տարիներուն, նմանը չունին ներկայ պատերազմին, թերեւս առհասարակ մարդկութեան պատմութեան մէջ»: Վեկների դասախօսութիւնը ցնցող տպաւորութիւն կը թողու հասարակութեան վրայ, լայն արձագանգ կը գտնէ մամուլին մէջ: Ակադեմիկոս Կ. Մելիք – Օհանջանեան կը վերյիշէ, որ Ա. Վեկների այդ դասախօսութեան ժամանակ, երբ ան մոգական լապտերով ցոյց կուտար իր նկարահանած պատկերները, «հասարակութեան մէջ յաուցմ յառաջ եկաւ դէպի բարբարոս երիտթուրքերը»: Ճիչեալ դասախօսութիւնը աւելի ընդարձակ ծաւալով լոյս կը տեսնէ առանձին հրատարակութեամբ:

Նոյն 1919 Յունուարին Արմին Վեկներ կը գրէ իր հռչակաւոր «Բաց նամակ Հիւսիսային – Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներուն նախագահ Ուիլսընին հայ ժողովուրդը անապատ աքսորելու մասին» ուղերձը, որ արեւմտահայութեան Գողգոթային խաչուած, անկրկնելի նկարագրութիւնն է օտար ականատեսի կողմէ: «Բաց նամակ»ը լոյս տեսաւ ինչպէս առանձին պրակով, նոյնպէս «Պերլներ Թակէսլայտ» օրաթերթին մէջ, որմէ արտատպուեցաւ Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ շարք մը ազդեցիկ թերթերուն մէջ, ինչպէս նաեւ թարգմանուեցաւ Ֆրանսերէն, անգլերէնի, իտալերէնի եւ այլ լեզուներու:

Մարդասէր գրողին հայապաշտպան այդ վաստաթուղթը հրապարակուեցաւ այդ պահուն, երբ Փարիզի մէջ իր աշխատանքը կը սկսէր Հաշտութեան վեհաժողովը, եւ Արմին Վեկներ դիմելով «Մեծ քառեակ»ի (ԱՄՆ, Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա) զեկավարներէն մէկուն, անհիմ լաւատեսութիւն կը տածէր, թէ եւրոպական մեծ տէրութիւնները կրնային գործնական որեւէ օգնութիւն ցոյց տալ ցեղասպանութեան զոհ դարձած արեւմտահայութեան, «որովհետեւ աշխարհի ոչ մէկ ժողովուրդ անարդարացի կերպով այնքան չէ տառապած, որքան հայ ազգը»: Հայկական հարցը անուանելով «համայն մարդկութեան հարցը», Արմին Վեկներ դեռ կը հաւատար, թէ փոքր ժողովուրդներու ճակատագիրը անօրինող մեծ տէրութիւնները կրնային անչահախնդիր, ձեռք երկարել այդ ժողովուրդներէն մէկուն՝ հայ ժողովուրդին, հաշուի առնելով նաեւ այն հանգամանքը, որ՝ «այստեղ մեր առջեւ կանգնած է բարձր քաղաքակրթութեան հասած ժողովուրդ մը, որու ծառայութիւններն արուեստին, դրականութեան ու գիտութեան, երբեք չեն կրնար մոռցուիլ, ազգ մը, որ տուած է բազմաթիւ երեւելի ու մտածող մարդիկ...»: Ջանալով չարժել «խաղաղասէր»ի ու «հաշտարար»ի համբաւ հանած Ուիլսընի դուքը, Արմին Վեկներ իր նամակին մէջ կը ներկայացնէ բռնադատուած ենթարկուած բիւրաւոր կիներու, ծերերու, եւ երախաներու անմարդկային վիճակի զարհուրելի տեսարաններ, թուրք դահիճներու կողմէ անոնց դէմ կիրառուած դաժանութիւններու ծանր պատկերներ: «Պաշտօնական անձեր, – կը գրէ ան, – զինուորական սպաները, ասքեարները, մահմեդական հոգեւորականները կը մրցէին իրարու հետ՝ իրենց վայրենի ու արիւնոտ խրախճանքներուն մէջ: Դրսրոցներէ դուրս կը քաշէին որբացած քոյր-քոյր օրիորդները՝ իրենց անառնական տոփանքին յագուրդ տալու համար, մահակի հարուածներ կը տեղացնէին մահացող կամ ծննդաբերող կիներու գլուխն, որոնք հազիւ կրնային քաշկռտուիլ, մինչեւ որ կ'իյնային ճանապարհին ու կը մահանային՝ իրենց տակի փուչին վերածելով արիւնախառն ցեխի: Այդ տեղերէն անցնող ճանապարհորդները կը չրջէին սարսափով լի իրենց աչքերը սառնասրտութեամբ քշուող այդ ամբոխէն»:

Նկարագրելով տառապած ազգի նահատակութիւնը, Ա. Վեկներ միաժամանակ կ'ընդվզէր Եղեռնի իրողութիւնը ժխտողներու, կամ կատարուածը որեւէ կերպ արդարացնողներու դէմ:

«Ամէն ոք, որ ծանօթ է այս պատերազմի իրաւարձութիւններուն, Անատոլուի մէջ, ով որ հետեւած է այդ ազգի բախտին քայ աչքերով, գիտէ, որ այն բոլոր մեղադրանքները, որոնք խարդախօրէն ու ճարպիկութեամբ յարուցուած էին հայ ժողովուրդի դէմ, սոսկ անոր անարեխիղճ բռնակալներու կողմէ սարքուած նողկալի յերիւրանքներ են, որոնք կոչուած են զիրենք պաշտպանելու իրենց խելայնոր ու դաժան գործողութիւններու հետեւանքներէն եւ քօղարկելու իրենց իսկ անկարողութիւնը հաշուի նստելու անկեղծութեան ու մարդկայնութեան ոգիին հետ»: «Բայց եթէ նոյնիսկ այդ բոլոր մեղադրանքները խարխուած ըլլային ճշմարտութեան վրայ, – կը շարունակէ Արմին Վեկներ, – անոնք երբեք չեն կրնար արդարացնել այն դաժան գործողութիւնները, որոնց ձեռնարկեցին հարիւր հազարաւոր անմեղ մարդոց դէմ»:

Արմին Վեկներ ծայր աստիճան արդարամիտ էր, խղճի, արդարութեան ու ճըշմարտութեան մարմնացում կարծես, ուստի չախուռն չէ իր մեղադրանքներուն մէջ. «ես չեմ մեղադրեր Թուրքիոյ հասարակ մարդիկը, սակայն ես չեմ կարծեր, որ կառավարող դասակարգի ներկայացուցիչները պատմութեան ընթացքին երբեք ընդունակ ըլլան իրենց երկիրը երջանիկ գարձնելու, որովհետեւ անոնք մեր մէջ սպաննեցին հաւատքը՝ քաղաքակրթութեան հասնելու իրենց սովորութեան հանդէպ»:

Արմին Վեկներ առաջիններէն մէկն էր որ բարձրացուց Եղեռնի զոհերուն փոխհատուցում տալու հարցը. «Հազարաւոր Հայերու, ուժով սոխակեցին մահմեդական կրօնք ընդունիլ, հազարաւոր տղաներ ու աղջիկներ առեւանգուեցան, հազարաւոր կիներ տարին տարկուհիներ գարձնելու թրքական հարեմներու մէջ: Անոնց բոլորին պէտք է ապահովութիւն տրուի, որ ազատութիւն կը տանան: Հեռապրոմներու բոլոր զոհերը, որոնք վերադարձած են իրենց տուները, աւելի քան երկու տարի անապատը անցընելէ յետոյ, պէտք է փոխ – հատուցում տանան կորսուած տացուածքի համար, պէտք է հոգ տարուի բոլոր որբերուն: Այն բանը, որու կարիքը կը զգան այդ մարդիկը, սէրն է, որմէ այնքան ժամանակ զրկուած էին: Այդ՝ մեր բոլորին համար մեղքի խոստովանութիւն է»:

Արեւմուտքի տէրութիւնները, սակայն, հեռու էին արեւմտահայութեան նիւթական կամ բարոյական փոխ – հատուցում տալու գաղափարէն: Անոնք իրենց առանձնայատուկ չահը կը հետապնդէին քայքայուած Օսմանեան կայսրութեան մէջ: Աւելին: Անոնցմէ ոչ մէկը չմտահոգուեցաւ գործադրել տալու հայկական Եղեռնի գլխաւոր պատասխանատուներու նկատմամբ Պոլսոյ թրքական ռազմական առեանին կողմէ տրուած դատավճիռը: Եւ ժողովրդական վրիժառուներն էին, որ յանձն առին իթթիհատական յանցագործներուն արժանին հատուցելու առաքելութիւնը, եւ արիւնարբու Թալէաթ փաշան սպաննող Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութիւնը Պերլինի մէջ օրինաչափօրէն վերածուեցաւ Թալէաթ փաշայի յետմահու դատավարութեան: Բնական է, որ Արմին Վեկներ չէր կրնար սոսկ ունկնդիրի դերին մէջ մնալ: Ան ներկայացաւ 1921 Յունիս 2 – 3–ին Պերլինի նահանգային դատարանին մէջ տեղի ունեցած դատին որպէս վկայ, ապա նոյն 1921–ին դործօն մասնակցութիւն բերաւ այդ դատավարութեան սղագրութիւնը հրապարակ հանելու եւ զրեց հայկական Եղեռնը դատապարտող այդ փաստաթուղթին փայլուն յառաջաբանը՝ «Արդար վճիռ» խորագրին տակ:

1922 Սեպտեմբերին տեղի ունեցած Զմիւռնիայի կոտորածներուն մեծ մարդասէրը արձագանգեց «Ճիչ Արարատէն» խորագիրը կրող յօդուածով.

«Դո՛ւք, ժողովուրդի ծառաներ:

Փոքր Ասիոյ լեռներէն կրկին մեր ականջին կը հասնի սարսափի ճիչը: Այն ժամանակէն սկսած, երբ երիտթուրք կառավարութիւնը ահաւոր որոշում տուաւ հայ ազգարնակչութիւնը ոչնչացնելու, այդ երկիրը չարունակ կ'ենթարկուի յարձակումներու եւ սուզուած է կրակի եւ արեան մէջ:

Փախստականներու վերջին մնացորդները տունդարձի ճանապարհին խարէութեամբ զրկուեցան իրենց ազգատացած հողակտորէն...:

Իսկ ի՞նչ ըրին Արեւմուտքի յաղթական տէրութիւնները ի սպառ բնաջնջումէ պաշտպանելու իր հաւատքի եւ ոգիի համար նահատակուած այս փոքր ժողովուրդը: Թոյլ կուտա՞ք յիշեցնելու ձեզի, այդ պետութիւններու ղեւրը կանդնածներուդ, հանդիսաւոր այն խոստումները, որ պատերազմի ժամանակ, որպէս երաշխիք տուեր էիք Հայաստանին: Թոյլ կուտա՞ք անգամ մը եւս ձեզի եւ աշխարհին իմացնելու այն խօսքերը, որ Քլեմանսոն՝ Ֆրանսայի վարչապետը՝ 1918 Յուլիս 14–ին ուղղեց Հայաստանի, յայտարարելով, թէ դաշնակից կառավարութիւնները միշտ իրենց պարտքը կը համարին այս երկրի ճակատագիրը տնօրինել ըստ բարձրագոյն մարդկայնութեան եւ արդարութեան օրէնքներու: Եւ մի՞թէ օդը դեռ լի չէ փուանքարէի խօսքերով, որ ան գրեր էր Կիլիկիոյ կաթողիկէ Հայերու պատրիարքին: Խօսքեր, որ չուտով ցնդեցան անոր յիշողութենէն: ... Որքան հպարտ անուններ, որոնք չքեղ հաղուստներու երթ կազմած, կ'անցնին մեր քովէն, թողլով ոչ այլ ինչ, քան միայն դատարկ արձագանգի քրքիջը հիասթափած սրտերու մէջ:

Եւ ի՞նչ եղաւ այդ հանդիսաւոր խոստումներու արդիւնքը, որոնք յայտրդեցին իրարու, ինչպէս սուրբ խաչակիրներու արշաւանքի աւետումները: Նոր կողոպուտներ, սով, սպանդ: Պատերազմի արիւնալի իրազարձութիւններուն դումարուեցան 1918–ի Ղարաքլիսիայի եւ Ալեքսանդրապոլի կոտորածները, 1921–ին՝ Փամպակի ու Սամսունի սարսափները, 1922–ի վերջին կոտորածները աքսորները Անդորայի մարզին մէջ. եւ չէ՞ որ Սեւրի պայմանագրի ընդունած որոշումները չէին պահպանուեր նոյնիսկ անոնց կողմէ, որոնք թուրք ժողովուրդին պարտադրած էին այդ օրէնքը...: Հայ եւ սուրիացի քրիստոնեաներու ոչնչացման անմիջապէս յաջորդեց յոյն բնակչութեան բնաջնջումը...: Զանոնք տեղափոխեցին անմարդաբնակ կղզի մը, ուր անոնք անօթութենէ ու ծարաւէ ոչնչացան: Զմիւռնիան հիմնովին այրեցաւ: Միջերկրական ծովու այդ փայլուն քաղաքը, հարստութիւնը եւ դանձերը, որոնք քրիստոնեաներ իրենց չանասիրութեամբ կուտակեր էին դարերու ընթացքին, վերածուած են ծխացող մոխրակոյտի: ... Մարդկային երեւակայութիւնը ի վիճակի չէ պատկերացնելու այն տառապանքները, որոնց մատնուած էին փախստականներու ամբոխներ այրող ու թշնամիէն պաշարուած քաղաքներու մէջ»:

1972–ին Վեկներ Տէր – Գաբրիէլեանի միջնորդութեամբ կ'այցելէ Հայաստան, – հոս կը մնայ մէկ ամիսէն աւելի՝ ուսումնասիրելու համար վերածնած Հայաստանի մշակութային տնտեսական վերելքը, նիւթեր կը հաւաքէ Հայերու նուիրուած եղերերգութեան համար, որ պիտի ընդգրկէր 1894 – 1920–ական թուականներու հայ կեանքը: Պետական համալսարանին մէջ ան քանի մը դասախօսութիւն կը կարդայ գերմանական նոր քերթողութեան եւ հին Յունաստանի թատրոնի եւ թատերգութեան մասին: Ան միջոց մը կ'ապրի փրոֆ. Յակոբ Զօրեանի եւ կնոջը տունը, որոնց հետ մտերմացած էր դեռ 1920 – 1921–ին Պերլին՝ Թալէաթ փաշայի դատավարութեան ժամանակ: Իսկ իր մտերմութիւնը Կարապետ Մելիք – Օհանջանեանի հետ կը վերաբերի 1918 – 1920 թուականին՝ երբ վերջինս Պերլին կ'ուսանէր: Վեկներ իր տպաւորութիւնները կը հրատարակէ առանձին գիրքով՝ «Պատուի առնել» (1930):

«Հայերու արտաքսումէն յետոյ անցած է 12 տարի, բայց երբ կը նայիմ անոնց սեւ բաճկոններուն, լուրջ, գուսպ դէմքերուն, ինծի կը թուի թէ, անոնք դեռ նոր են թողած իրենց սարսափներու գերեզմանը անապատին մէջ», – կը գրէ ան իր օրագրին մէջ (Հոկտեմբեր 10, 1927):

1963–ին վերադարձաւ Վեկների կապը Խորհրդային Հայաստանի հետ: 1966–ին Արտաշէսեան երկիրներու հետ բարեկամութեան հայկական ընկերութիւնը հանդիսաւոր կերպով նշեց Վեկների 80–ամեակը: Հրատարակուեցան յօդուածներ: 1968 Սեպտեմբերին Վեկները իր երկրորդ կնոջ՝ նկարչուհի Իրենա Կավալիակա – Վեկների հետ նոյն ընկերութեան հրաւէրով այցելեց Հայաստան, հանդիպումներ ունեցաւ գրողներու, դիտնականներու, հասարակական գործիչներու հետ, ելոյթ ունեցաւ Երեւանի պետական համալսարանը: Մինչեւ իր կեանքի վերջը Վեկներ կը հետաքրքրուէր Հայաստանով, Հայերով, հանդէս կուգար Հայաստանի եւ Հայերու նուիրուած զեկուցումներով, յօդուածներով, փորձագրութիւններով, յուշերով:

1965 Ապրիլին ան «Նայիրի» թերթին (Պէյրութ) միջոցով դիմեց հայ ժողովուրդին, «Բարի լոյս» ողջոյնի ուղերձով, որ արտատպուեցաւ զուիցերական «Վէլթվոխէ» եւ Լոնտոնի «Արեգակ» թերթերուն մէջ՝ անդլերէն:

1972–ին 86–ամեայ ծերունին Միացեալ – Նահանգներու տարբեր քաղաքներուն մէջ զեկուցումներ կարդաց հայ ժողովուրդի անցեալի եւ Խորհրդային Հայաստանի բարգաւաճման մասին: Արմին Վեկներ մեռաւ 1978 Մայիս 17–ին, Հռոմ:

ԼԻՔԱՆԱՆ՝ ԱՅՍՕՐ

ԻՍԿ ՎԱՂԸ

«Լիպերասիոն» բառախաղով մը (Պէյրութի մէջ՝ սովի (փէն) սկիզբը) կը ներկայացնէր (Յունուար 8–ի թիւով) Պէյրութի պարզած պատկերը, իր տաթօրինակ պատերազմին 12–րդ տարեդարձի նախօրեակին:

×

Քաղաքին մէջտեղը պարպուած հրայաններ. հաշտութեան բանակցութիւն-

ներ, լիբանանեան ոսկին որ կ'իյնայ, տոլարը կամ տարադրամը որ կը բարձրանայ անընդհատ: Ու հարստութիւններ, որոնք կը դիզուին երկրի մը աւերակներուն վրայ: Ահա՛ ներկայի Լիբանանի պատկերը, որ տարբեր չէ քնաւ աւելի քան տասը տարուան պատերազմի մը թատերաբեմ դարձած որեւէ երկրէ:

Դիզուած հարստութիւններու քով հետզհետէ աւելի տարածուն թշուառութիւններ: Շատեր ալ ոչինչ ունին կորսնցնելիք· «Անկարող եմ զիրենք ապրեցընելու, կ'ուզեմ ծախել ուր գաւակներս» այս ծանուցումը ընտանիքի հայր մը տուած է, վերջին խնայողութիւնը յատկացնելով անոր փոխարժէքը վճարելու:

Տասներկու տարուան պատերազմէ մը ետք ամէն կողմ դրեթէ նոյն պատկերն է պարզուածը· օր օր միջին դասակարգի պատկանողներ կ'երթան սուսերացընելու «նոր աղքատներու» չարքերը:

Տարուան մը ընթացքին լիբանանեան ոսկին համեմատելով դլխաւոր տարադրամներու կորսնցուցած է 300% արժէք: Անցեալ Յունուարին երբ տոլարը 20 լիբանանեան հաւասարեցաւ, Լիբանան – ցիներ դառն կարօտով յիշեցին այն «լաւ ժամանակները» երբ, 1982–ի վերջաւորութեան ամերիկեան դրամը 3 – 3·5 լիբանանեան կ'արժէր: Այսօր մինչեւ 155 լիբանանեանի բարձրացած է ան· ու անկարելի չէ, որ մինչեւ 1987–ի վերջաւորութեան մարդ լիբանանեան 300 ոսկիով միայն տոլար մը կարենայ գնել:

Երկրի մը մէջ որ կը նեռածէ իր սպառած ապրանքին 90%–ը, ահազանգը սկըսած է հնչել: Տնտեսագէտներու կարծիքով 1985 Սեպտեմբերի եւ 1986 Սեպտեմբերի միջեւ 100% եղած է դրամահոսքի համեմատութիւնը:

Պաշտօնական տուեալներով երեք լիբանանցիէ մէկը անգործ է: Սակայն մօտաւոր թիւ մըն է միայն այս· անգործութիւնը տարածուն է յատկապէս երիտասարդներու, եւ արդէն աննպատակ պայմաններու տէր չրջանակներու միջեւ, ինչպէս՝ հարաւի արուարձաններու չիի – ներուն մօտ: Անոնք ոչ միայն կորսնցուցած են իրենց գործը, այլ նաեւ բնակարանները, որոնք քանդուած են 1983 – 84ի բախումներու ընթացքին:

Նուազ ողբերգական չէ նաեւ Շուֆի քրիստոնեայ ապաստանեալներուն վիճակը, որոնց դիւղերը հիմնայատակ եղան տիւրզի քաղաքացիներուն կողմէ: Լիբանանի քրիստոնեայ կազմակերպութիւնները կը յայտնեն, թէ իրենց կրօնակիցները, մեծ մասով անգործ ու առանց եկամուտի, կը պատսպարուին յաճախ վանքերու մէջ կամ լեռնային չրջանները:

Լիբանանցիներու նուազագոյն աշխատավարձը 2000 ոսկիի չուրջ է· իսկ քիլօ մը միսը կ'արժէ 300 ոսկի:

Բարձրատիճան պաշտօնատար մը ամիսը 12 հազար ոսկի կը ստանայ· նոյնն է պրեթէ, նախարարի մը պարագան: Անոնցմէ մէկը որ ամսական 200 տոլարի փիլիպպանցի ծառայ մը վարձած էր, տեսած է թէ լիբանանցի կառավարութեան անդամ մը կը չահի վեր ի վերոյ իր ծառային չափ դումար մը:

Լիբանանցի բազմաթիւ ընտանիքներու օրական ճաշացուցակին մնայուն անդամներէթերը դարձած են ձեռնախնձորն ու ընդեղէնները: Սուրճը, որ լիբանանցի ընտանիքներու հիւրամեծութեան պայմանադրական նշանն է, քիչ անգամ կը մեծարուի այլեւս: Լիւքս բանի մը վերածուած է հանքային ջուրը, որ խորքին մէջ անհրաժեշտ տարր մըն է, որովհետեւ ծորակի ջուրը – երբ կարած չէ – պահանած է վտանգաւոր ըլլալու աստիճան:

«Տակաւին չենք կրնար սովի մասին խօսիլ, կ'ըսէ արեւմտեան – Պէյրութէն քաղաքական պատասխանատու դէմք մը, սակայն սովի պիտի մատնուին ամեհուան ընթացքին բազմաթիւ ապաստանեալներ: Այսուհետեւ հարցը այլեւս աղքատութիւն չէ, այլ՝ թշուառութիւն»:

Քրիստոնեայ ուժմահմետական ղեկավարներ խոստիւ կը մերժեն պատասխանատուութիւնը· առաջիններուն համաձայն ամէն բան սիւննի վարչապետ Ռ. Քարամէի դլխաւորած կառավարութեան յանցանքն է, իսկ երկրորդները յանցաւոր կը նկատեն մարոնի Ա. ձէմայէլը, որ անձնական չահերու սիրոյն երկիրը վերստումի կ'առաջնորդէ: Գալով Լիբանանի կեդրոնական դրամատան, ան ալ կ'ամբաստանէ տնտեսական նախարար Ֆ. Շամունը:

Երկրին մէջ, տնտեսական տագնապին դոհերն են նաեւ թերթերը: Երկու դլխաւոր օրաթերթեր՝ Ան – Նահար եւ Ա. – Սաֆիր անանկութեան դուռը հասած են: Թերթերու ծախուած դինը – 10 ոսկի, որ հնդապատկուած է երկու տարուան մէջ – չի դիմադրեր նոյնիսկ թուղթի ծախքը:

Տեղացի մասնագէտներ կ'ապահովցնեն այսուհանդերձ, թէ այնքան յուսահատական չէ երկրին տնտեսական կացութիւնը: Իսկ մասնագէտ մը կ'ըսէ· «տոլարը պէտք չէ անցնի 35–էն 38 լիբանանեան ոսկիի սահմանը: Կը բաւէ ձէմայէլ – Ասատ վեհաժողով մը, որպէսզի տոլարը սկսի արժէք կորսնցնել Լիբանանի մէջ»:

Այսօր, սակայն, «Լիբանանի մէջ հարուստ ըլլալ կը նշանակէ հարստութիւնը տարադրամով ունենալ, իսկ պարտքերը՝ լիբանանեան ոսկիով»:

Դժուար չէ եզրակացութեան յանգիլ· այնքան ատեն որ քաղաքական կացութիւնը այսքան անորոշ կը մնայ, Լիբանանեան դրամը միշտ պիտի արժեզրկուի:

Ու պատերազմը, այնպէս կը թուի, թէ կրնայ տակաւին երկար ատեն չարունակուիլ:

Ա. Թ. Թ.

ՃԱՏՐԱԿ

ԿՐՕՍՄԱՅՍԹԷՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը, Տուպայ տեղի ունեցած ճատրակի ողիմպիական խաղերու օրերուն իր դումարած նիստին, կազմած է «Կրօսմայսթէներու Խորհուրդ» մը՝ աշխարհի ախոյեան Գարիկ Գասպարովի գլխաւորութեամբ: Խորհուրդը կը նպաստէ ճատրակի յեռադայ զարգացման եւ «կը կառավարէ» առաջնակարգ խաղացողներու դրծերը: Խորհուրդին ծրագիրներուն մէջ կը մանեն աշխարհի ախոյենութեան կանոններու կատարելագործումը եւ «Կան Փրի» մրցաշարքերու Ֆոնտի հիմնադրութիւնը, որոնց կը մասնակցին 24 ամէնէն դօրաւոր կրօսմայսթեռները (մարզանքի այլ ձեւերու աշխարհի բաժակի մրցաշարքի նման): Խորհուրդին անդամներուն կարծիքով, այդ ծրագիրներուն իրագործումը նիւթական օգնութիւն կ'ապահովէ ոչ միայն կրօսմայսթէռներուն, այլեւ անտեսական ժանդակութիւն կը բերէ ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան, ինչպէս նաեւ զարգացող երկիրներուն:

Բացի Գասպարովէ Խորհուրդին մաս կը կազմեն Անատոլի Կարպով, Եասէր Սէյրաւան (Միացեալ – Նահանգներ), ձոն Նան (Անգլիա), Լայչ Պորտիչ (Հունգարիա) եւ կարգ մը այլ անուանի վարպետներ:

Խորհուրդին առաջարկները կը քննարկուին ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան գործադիր կոմիտէի արտակարգ նստաշրջանին, որ կը գումարուի Յունուար 29–ին՝ Պրիւսէլ: Նպատակայարմար կը նկատուի աշխարհի ախոյենութիւններու մէջ դարձեալ անցնիլ եռամեայ հանդրը – ւանի, սակայն անոր համար կը պահանջուի կարգ մը հարցեր լուծել, ամէնէն առաջ պէտք է մշակուի աշխարհի անհատական ախոյենութեան յատակ համակարգը:

«Թագ»ի համար մրցաշարքը կազմակերպել յաւակնող քաղաքներու ընտրութիւնը այսուհետեւ կը դառնայ իրենց՝ մրցակիցներու առանձնաչնորհը: Աշխարհի ախոյենութեան միջամտելու հարցին մէջ նախագահին իրաւունքը վերջ կը դտնէ մրցումի վայրը յայտարարելու պահէն, որմէ ետք բոլոր հարցերով կը զրաղի միայն մրցումին կազմակերպիչ կոմիտէի նախագահը:

ԱՇՏԱՐԱԿԸ ԿՐՆԱՑ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻԼ

Պոնիքաուզէն ընտանիքը տեղացի մըն էր զերմանական էյֆէլ չրջանին· անոնք 1879–ին որպէս մականուն պաշտօնապէս ընդունած էին իրենց ծննդավայրին անունը: Կիւսթաւ Ալեքսանդր էյֆէլ ծնած է 1832 Դեկտեմբեր 15–ին: Լիսէի ուսումը Տիժոնի մէջ կատարելէ ետք 1850–ին կը կը մտնէ Փարիզի Արհեստից Կեդրոնական Վարժարանը: Երկաթուղային ընկերութեան մը մէջ ճարտարագէտ կը դառնայ, ու իրեն կը յանձնուի Պորտոյի մէջ ժիրոնա դետին վրայ մեռաղէ կամուրջ մը կառուցանելու գործը:

1886–ին ճարտարագէտ Ժան Շառլ Ալֆոն էյֆէլի ներկայացուցածը կ'ընտրէ 8 ուրիշներու միջեւ, որ յատակագիծն է 1889–ի ցուցահանդէսին համար կառուցուելիք աշտարակի մը: Մեռաղէ այս աշտարակը 300 մեթր բարձրութիւն պիտի ունենայ, պիտի կշռէ 7 միլիոն քիլօ, եւ պիտի արժէ 8 միլիոն ֆրանք: Ան այնպէս մը չինուած պիտի ըլլայ, որ արդելք հանդիսանայ հովուն մեծ ազդեցութեան: 1887 Յունուար 8–ին Փարիզի քաղաքապետարանը յատկացումը կը վաւերացնէ· աշտարակին բացումը տեղի կ'ունենայ 1889 Մայիս 15–ի կէսօրին: Ցաջողութիւնը չատ մեծ կ'ըլլայ· միայն այդ տարին մօտ 2 միլիոն այցելուներ կ'ունենայ աշտարակը: էյֆէլ երբ կը ծրագրէր իր աշտարակը, առաւելապէս նկատի ունէր անոր գիտական աշխատանքներու մատուցանելիք օգտակարութիւնը: Իրաւ ալ գիտական բազմաթիւ փորձարկումներ տեղի կ'ունենան հոն:

Ան կը մասնակցի նաեւ Փանամայի ջրանցքին կառուցումի յատակագիծերուն, ինչ որ բաւական տագտուկներու աղբիւր կ'ըլլայ իրեն համար: Աւելի բախտաւոր կ'ըլլայ սաւառնակներու վրայ կատարած իր հետազօտութիւններով, որոնց կը ձեռնարկէ 1909–էն սկսեալ: Հետեւելով քաղաքական դէմքի մը ըսածին, «ան է որ փորձառական գիտութիւն մը ըլլալէ կը հանէ սաւառնողի արհեստը, եւ կը վերածէ զայն պատճառական գիտութեան մը»:

Կիւսթաւ էյֆէլ մեռաւ Դեկտեմբեր 1923–ին իննիսունմէկ տարեկանին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«Ապաստանեալ՝ ծագումով հայ»:

Ինքնութեան եռածալ թուղթերուն վրայ, զոր կ'երթային առնել ոստիկանապետութենէն, ձեռագիրով այսպէս արձանագրուած էր «հպատակութիւն» հարցումին դիմաց:

Փայտէ նստարաններով ընդարձակ սրահներու մէջ, կը սպասէինք ամբողջ օրեր, մինչեւ որ նախ Ֆրանսական առողանութեամբ, ապա դրութեամբ ալ ձեւազեղծուած անունով մը կանչէին մեզ:

Քանի՛ անդամ մօրաքոյրներուս կամ մօրս ընկերացած եմ թշուառութեան այս նստարաններուն վրայ, վախէն դողդոջ՝ դրասենեակի պաշտօնեաներու առջեւ, որոնք մեր Ֆրանսերէն չգիտնալուն ղայնացած, յաճախ իրենց հեղինակութեան սահմաններէն անդին կ'անցնէին:

– Ձգեցէ՛ք որ տիկինը խօսի:

– Տիկինը մօրաքոյրս է պարոն, եւ Ֆրանսերէն լաւ չի խօսիր:

– Է՛հ, այն ատեն, թող դպրոց երթայ· դպրոցները չուներուն համար չե՛ն:

– Պիտի երթայ, պարոն:

– Ինքնութեան թուղթե՞րը, ծննդեան վկայագի՞րը:

– Մենք ապաստանեալներ ենք պարոն, Ֆրանսական վիզայով անցագիր ունինք:

– Ինծի ինքնութեան փաստաթուղթ պէտք է· դրեցէ՛ք ձեր ծննդավայրի քաղաքապետարանին:

«Ցաղո՛ղը» վերջ կուտար հարցուփորձին: Ու մենք կ'անցնէինք սպասման այլ սրահներ, ուրիշ նստարաններու վրայ, փնտռելով այդ անգտանելի կեանքի վկայագիրը:

Մեղի համար, դիմել մեր ծննդավայրի քաղաքապետարանը, կը նշանակէր երկուտան մեր դահիճներէն խնդրել որ վկայեն թէ ողջ ենք, թէ փրկուած ենք հաւաքական մահէն 1·5 միլիոն Հայերու, զորս իրենք դեռ նոր բնաջնջած էին:

(Շար· 22)

— «ԾԱՌԱՉ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

«Ձեռական աշխատանք»ով չինուած այդ չապիկին անծանօթ զբնորդը, պիտի չգիտնաս երբեք թէ այդ պիչերը որքան երկար տեւեց աշխատանքին վրայ կորացած այս երեք կարուհիներուն համար, որոնց հազարամատ ձեռքերը կը թեւածէին չնորհալիօրէն, տոտիկ տոտիկ, մեքենայի մը գործը ընելու համար: Գիչերային ասեղնագործուհիներ՝ անոնք ոչինչ պիտի գիտնան քու մասիդ, քացի անուանդ սկզբնատառերէն, որոնք երկու դոյնով բանուած էին կուրծքիդ ձախ կողմը:

Այդ առաւօտուն դպրոց մեկնելէ առաջ վերջին անդամ մըն ալ նայեցայ ձեռագործ այս գլուխ գործոցին: Սատափէ կոճակներով, մաքրուած կարերով, նոր արդուկուած, ան փառաւորապէս կը հանդչէր խաւաքարէ տուփին մէջ, յանձնուելու պատրաստ:

Նմոյշ չապիկէն այս մէկը, փորձը յաջողած էր:

Անկէ ետք աշխարհի ամէն տեսակ կերպասները՝ չինական քրէփ կամ ճափոնական մետաքս, չղարչ, Օքսֆորտի բրդեղէններ, ասուիններ տողանցեցին այս բախտաւոր աշխատանոցէն, զոր կարելի էր կոչել· «Au bonheur des hommes».

Երէկ՝ թագուհիներ ընտանեկան պալատին մէջ, այսօր՝ իրենց խեղճ վանդակներուն մէջ անչուք գաղթականներ, յաւելեալ քանի մը Ֆրանքի համար, այն երեկոները, երբ քիչ մը պիտի հանգստանային օրուան աշխատանքէն ետք անոնք կը մնային տակաւին իրենց աթոռներուն վրայ, իրենց քունը ծածկելով ժպիտի մը տակ, հակած՝ առեղէն ծակծկած ու կարծրացած մատներուն վրայ:

Գիչերներու ոգիներս, դուք որ ուրուականներու նման կ'երեւէիք այն փարաւանին եաին, զոր գետեղած էիք անկողինիս դէմ, ձեր տրտմոյն լամբէն պատսպարելու համար զիս, ձեզ կրկին կը տեսնեմ մի չնորհօք իմ Մարիամներս, իմ աննման կուռքերս, մինչ հայրս իր տիւանին վրայ կը քնանար յոգնած գաղրած:

Տէր եւ Տիկին Մաքս Պործաքեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժերար Պործաքեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ԱՃԻԻ ՏԻԿԻՆ ԵՆՈՎՔ ՊՈՐԾԱՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 10–ին, 79 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունուար 16, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին։

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

34, rue Notre Dame de Lorette — Paris 9e

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵԶԱՍԿԻ

Օր· Օր· Լիւսի եւ Աստղիկ Տէր – Պարսամեան իրենց կնքահօր՝ Կարապետ Եսայեանի *մահուան եւ Ս· Կարապետի առթիւ կը նուիրեն 200 Ֆ· Ազգասիրաց Նամին, 200 Ֆ· Ռատիօ – Ազդ–ին, 200 Ֆ· Ալֆորվիլի Ս· Մ· Կրթարանին, 200 Ֆ· Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան, (առանձալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ· «Յառաջ»ին։*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Երանդիկ Բապուճեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Բապուճեան ընտանիքի մերձականներուն՝ Յարութիւն Բապուճեանի մահուան առթիւ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Փարիզի մասնաճիւղ Խաչուհիներու ձեռքով պատրաստուած համադամ՝

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

Կաղանդի մրգեղէն, չամբաներ···

Գեղարուեստական բաժին։

Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին,
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։
17, rue Bleue, 75009 Paris

Ճաշագին՝ 150 Ֆ·։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Ծաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը զաղութին տարեցները կը հրաւիրէ թէյասեղանի մը, Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 rիւ տը Մատրիտ։ Օթօբար մը կ'անցնի տարեցներու բնակավայրէն ժամը 14·30–ին։ Վերադարձը ապահովուած է նոյն ձեւով։

ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

EXCEPTIONNEL

RECITAL DE VIOLON

Sous le Patronage de
Monseigneur Kude NAKKACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris

HAROUTUNE BEDELIAN

PREMIER PRIX
DU CONCOURS DE VIOLON DE LA BBC

NARINÉ HAROUTIUNIAN
PIANO

BEETHOVEN
CESAR FRANCK
KOMITAS
KHATCHADRIAN
HAROUTIOUNIAN

MERCREDI 21 JANVIER à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT
78, rue Cardinet Paris 17e
Métro . Malesherbes
Retrait des places : **aux églises arméniennes**

Հ· Բ· Ը· Մ· Վիէն

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

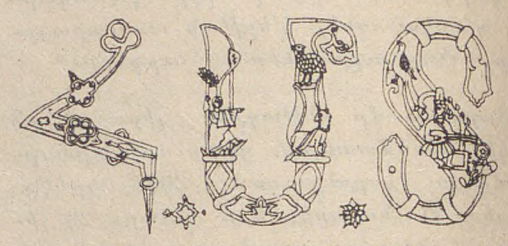
ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 19–ին՝ Ս· Աբովեան Մշակութային Տան մէջ։
(1 Քէ Բաժօ Վիէն)

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հ· Բ· Ը· Մ·ի միօբեայ դպրոցին աշակերտները։

Մուտքը ազատ է։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի կրթական հասարակութիւնը։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Տէսինի «ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ» Հայ Մշակոյթի Տունը կը հրաւիրէ բոլոր հայ տարեցները իր տարեկան ճաշին՝ Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին։

Մասնակցութեամբ՝ Տարեցներու ամսօրեայ հատուցումներուն սիրայօժար աշխատող Կապոյտ Խաչուհիներուն։

Սրճանապրութեան համար Յունուար 16–էն առաջ հեռաձայնել՝ 78–49–42–97 թիւին բացի Կիրակի, եւ Երկուշաբթի օրերէն։

Մուտքը ազատ է։

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՓԷԹԷՑՈՎ

պատրաստուած Կեսարացի տիկիններու կողմէ, ընկերակցութեամբ թէյի տեղի պիտի ունենայ Յունուար 18, Կիրակի, ժամը 15–ին, Հ· Բ· Ը· Մ· «Ալեք Մանուկեան՝ սրահին մէջ։

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Պիտի ըլլան նաեւ Մելքոնեան հաստատութեան մասին ելոյթներ։

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Միհրան Էլմայեան, Բիւզանդ Ֆրնտրգեան, Անահիտ Սվաճեան, Սարդարեան Ճոյքեր, *փոքրիկն* Սոփի Համբարձումեան *եւ անակնկալներ։*

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ·։

L'ECOLE
TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*

KATCH NAZAR

COMÉDIE MUSICALE D'APRÈS UN CONTE ARMÉNIEN
LE DIMANCHE 25 JANVIER 1987 A 18h30 PRÉCISES

THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009- PARIS

AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE

MISE EN SCÉNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy	43810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris	42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart	46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris	48782279

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ԾԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին։

Սալ Տը Լա Շէմի

A l'occasion des dix ans d'activité de l'Organisation Terre et Culture

Un Dîner-Réception

se déroulera le samedi 24 janvier à 20 heures 30 dans les
Salons Hoche
9, avenue Hoche, 75008 Paris

Durant la soirée, en présence de nombreuses personnalités, le Conseil d'administration présentera une rétrospective des activités de l'association.

Projection d'un film documentaire tourné en 1986 à Kessab (zone à peuplement arménien au nord de la Syrie) :
Հողին ձայնը
(45 mn, couleurs, sous-titrage français).

Exposition photographique (135 agrandissements couleurs) et apéritif à partir de 19 heures 30.

Réservations : 48 55 40 74 ;
M. Loussignan 45 04 63 00 (journée); 47 02 99 45 (soir)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՍԱՐՍԵԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՒ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17, ԺԱՄԸ 21–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
SALLE MARCEL PAGNOL
RUE GOUNOD, VILLIERS LE BEL

avec la participation

de l'Orchestre ANI

ENSEMBLE TZIGANE
ENSEMBLE GREC

Տոմսերը ապահովել, հեռաձայնելով·–
Նպարավաճառ Աբեւտուր·– 39 – 85 – 31 – 08
Նպարավաճառ Գարագեան·– 39 – 85 – 39 – 29
եւ
39 – 85 – 39 – 54 – 39 – 87 – 44 – 61

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
16
VENDREDI
16 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.401 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62' ANNÉE — No 16.401

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՒՆ – ՉՄԵՌԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՐԱՒԸ՝ ԱՆԴԱՄԱԼՈՅԾ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ, ՁՈՀԵՐ

ՓԱԿՈՒԱԾ ԿԱՌՈՒԻՆԵՐ
ԵՒ
ԱՆՁՐԿԱԾ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԷԵՒ ԲԱՆԱԿԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ

Ֆէզանի ծաղրանկարը, Հինգշաբթի առտուան «Ֆիկարօ»ի մէջ, իսկապէս կը խորհրդանշէր ամբողջ կացութիւնը: Չիւն – ձմրան մէջ սառած, Մառիանն (այսինքն՝ Ֆրանսա) կը տրտնջար՝ «կարծես թէ լաւ օդը հանրային սպասարկութենէ մը կախում ունի»:

*Արդարեւ, տարին դէչ սկսաւ Ֆրանսայի համար, որ մէկ ամսուան գործադուլներէ հետք, կը մխրճուի ցուրտի մը մէջ, որու վարժուած չէ եւ առաջին օրէն իսկ կը յայտնուի որ իշխանութիւններն ալ ոչինչ կը նախատեսեն եւ անմիջապէս կ'անձրկին: Ձորեքշաբթի օր, ամբողջ Տարաւ – արեւելեան Ֆրանսան անդամալոյծ էր, Մարսէյլի կեդրոնը երթեւեկը կեցած է ժամերով, մէկէն ըլլալով ոստիկանական կառքերը, հիւանդատար կառքերը, որոնք 4 – 5 ժամ մնացած են Քանլիէռի չուրջ: Մարսէյլի օդակայանը – Մառիներան – փակ էր եւ փակ կը մնար Հինգշաբթի օր, մինչ շրջանի բոլոր կառոյցները փակ էին: Ամէնէն ծանրակշիռ վիճակին մէջ գտնուող նահանգներն են՝ կառ, Հեռօ: Հարիւրաւոր կառքեր ճամբան մնացած եւ Պուզիկի (Հեռօ) փոքրիկ պիւղին թաղապետութիւնը յանպատրաստից ընդունելութիւն մը կազմակերպած է, տաք ուտելիքներով, խմիչքով, բայց յամառներ նախընտրած են իրենց կառքին մէջ մնալ եւ Հինգշաբթի առտու արթնցած են քանի մը մեթր ձիւնակոյտի տակ եւ ջանք պիտի թափուի թռաններով օգնութեան փութալ: Հինգշաբթի առտու, Փարիզ – գոնէ բազմաթիւ թաղեր – մաքրուած չէին, հակառակ անոր որ բանակը օգնութեան կը հասնէր եւ ամբողջ դիչերը 1100 զինուոր ձիւնը մաքրած էին: Այս առթիւ, հետաքրքրական էր լսել Հինգշաբթի առտու, Ֆրանս – Էնթէռի մէկ հարցազրոյցը «ճամբաներու ապահովութեան» անօրէնին հետ, որ բնաւ ինքզինքը չարեցնով, ընդունեցաւ թէ ապրը թափելէ ետք միայն անդրադարձած էին թէ սխալ էր եւ հարկ էր աւազ թափել: Բայց գլուխ – գործոցը իր մէկ ուրիչ պատասխանն էր: Երբ լրագրողը հարց տուաւ թէ ինչո՞ւ ձիւնը առենին չէր մաքրուած, մինչ օրերէ ի վեր նախատեսուած էր ցուրտին սաստկացումը, լափալիսեան տրամաբանութեամբ, ան ըսաւ բառացի.– «կարելի չէ ձիւնը մաքրել, նախքան որ դայ» կամ ֆրանսերէն՝
«On ne peut pas déneiger avant que la neige ne soit tombée».
Անկասկած փոլիթեքնիսիէն կամ էնարք է նման յայտարարութիւն մը ընողը:

×

Իրաց այս կացութեան մէջ, կառավարութիւնը տաղնապի «պայմակոյտ» մը մէջտեղ դրած է: 21 տարի է Փարիզ նման ձիւն չէր տեսած: Հանրակառքերը, հասարակաց վարպետ վարորդներու խոհեմութեան թէ փորձառութեան չնորհիւ ճամբայ հանել:

× *Ցուրտին հետեւանքները բազմաթիւ են եւ բազմազան: Սեպտեմբերին դիները 91% յաւելում կրած են, պրասէն դիները 54%, քանի որ կարելի չէ ոչ ժողվել, ոչ ալ փոխադրել:*

× *Ընդհ թեքնիք գործազրկութեան դըրաւ 8500 հոգի, որովհետեւ կառքերու հարկ եղած կազմածները չեն հասած գործատուները:*

Հարկ է հաստատել որ ժաք Շիրաքի բախտը բացուած չէ, ոչ միայն իբրեւ նախարարապետ, այլեւ իբրեւ Փարիզի քաղաքապետ, քանի որ մայրաքաղաքին վիճակին չերարելաւուելը եւ իշխանութեանց անճարկիլը պատճառ են, որ մեղադրուի որպէս՝ անպատասխանատու: Եւ հոս, համաձայն են ձախէն ... ազգ· ճակատ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼԱՏԻՒՐ տոլարը կ'ամբաստանէ, որովհետեւ պառիսթներն ու նոյնիսկ բազմաթիւ Շիրաքեաններ զինքը կ'ամբաստանեն...: Ֆրանքը արժեզրկելու իր մերժումը փորձանքի պիտի վերածուի չուտով, եթէ տոլարը չարունակէ իյնալ, ինչ որ կը քաջալերէ Ուաշինկթընը, քանի որ զարկ կուտայ արտածումին եւ կ'օգնէ իր արտաքին հսկայ բացը պակսեցնելու (այս Նոյեմբերին, բացը կտրած էր մըրցանիշը հասնելով 19·2 միլիառ տոլարի):

ՄԻԼԱՆՕԻ օդակայանը ձերբակալուած է Լիբանանցի մը, որ ժամանած էր 11 քիլօ պայթուցիկով ճամպրուկներուն մէջ: Ենթական ծայրայեղ չիի Հեզպոլլահի անդամ է, 26 տարեկան: Վրան ցանկ մըն ալ գտնուած է Իտալիոյ իսրայելեան թիրախներու եւ դատախազի մըն ալ անունը:

ԱՆԱՏՈԼԻ ԷՖՐՈՍ, Մոսկուայի Տականկա յառաջապահ թատրոնի տնօրէնը մեռած է 61 տարեկան: Այդ պաշտօնին դըրաւ անցած էր 1984–ին, յաղորդելով Լուբիմովի որ մերժած էր Խորհրդային Միութիւն վերադառնալ, երբ արեւմուտք եկած էր Դոստոյեվսկիի «Ոճիր եւ պատիժ»ը ներկայացնելու:

ԵՐԵՒԱՆ, – ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
(ՅՈՒՆՈՒԱՐ – 8 – 12)

ԱՇՈՏ ԱՆԱՍՏԱՍԵԱՆ
ՁԱՏՐԱԿԻ
ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Ճատրակի Անդրկովկասի ախոյեանութեան մրցաշարքին յաղթական հանդէս – սացած է Հայաստանի ախոյեան, մարզանքի վարպետ Աշոտ Անաստասեան, 15 հանդիպումներէ չահելով 11 կէս:

×

ԳՐՔԻ ՏՕՆ
ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ստեփանաւանի Ալեքսանդր Վերմիշեւ մշակոյթի տան սրահներուն մէջ տեղի

կառակ վարպետ վարորդներու խոհեմութեան թէ փորձառութեան չաճախ ճամբան կը մնան եւ օգնութեան հասնողներ կը չանան հրելով ճամբայ հանել:

× *Ցուրտին հետեւանքները բազմաթիւ են եւ բազմազան: Սեպտեմբերին դիները 91% յաւելում կրած են, պրասէն դիները 54%, քանի որ կարելի չէ ոչ ժողվել, ոչ ալ փոխադրել:*

× *Ընդհ թեքնիք գործազրկութեան դըրաւ 8500 հոգի, որովհետեւ կառքերու հարկ եղած կազմածները չեն հասած գործատուները:*

Հարկ է հաստատել որ ժաք Շիրաքի բախտը բացուած չէ, ոչ միայն իբրեւ նախարարապետ, այլեւ իբրեւ Փարիզի քաղաքապետ, քանի որ մայրաքաղաքին վիճակին չերարելաւուելը եւ իշխանութեանց անճարկիլը պատճառ են, որ մեղադրուի որպէս՝ անպատասխանատու: Եւ հոս, համաձայն են ձախէն ... ազգ· ճակատ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼԱՏԻՒՐ տոլարը կ'ամբաստանէ, որովհետեւ պառիսթներն ու նոյնիսկ բազմաթիւ Շիրաքեաններ զինքը կ'ամբաստանեն...: Ֆրանքը արժեզրկելու իր մերժումը փորձանքի պիտի վերածուի չուտով, եթէ տոլարը չարունակէ իյնալ, ինչ որ կը քաջալերէ Ուաշինկթընը, քանի որ զարկ կուտայ արտածումին եւ կ'օգնէ իր արտաքին հսկայ բացը պակսեցնելու (այս Նոյեմբերին, բացը կտրած էր մըրցանիշը հասնելով 19·2 միլիառ տոլարի):

ՄԻԼԱՆՕԻ օդակայանը ձերբակալուած է Լիբանանցի մը, որ ժամանած էր 11 քիլօ պայթուցիկով ճամպրուկներուն մէջ: Ենթական ծայրայեղ չիի Հեզպոլլահի անդամ է, 26 տարեկան: Վրան ցանկ մըն ալ գտնուած է Իտալիոյ իսրայելեան թիրախներու եւ դատախազի մըն ալ անունը:

ԱՆԱՏՈԼԻ ԷՖՐՈՍ, Մոսկուայի Տականկա յառաջապահ թատրոնի տնօրէնը մեռած է 61 տարեկան: Այդ պաշտօնին դըրաւ անցած էր 1984–ին, յաղորդելով Լուբիմովի որ մերժած էր Խորհրդային Միութիւն վերադառնալ, երբ արեւմուտք եկած էր Դոստոյեվսկիի «Ոճիր եւ պատիժ»ը ներկայացնելու:

ունեցած է գրքի տօն մը: Ցուցադրուած եւ վաճառուած են խորհրդային եւ արտասահմանեան հեղինակներու գործեր: Տեղւոյն ժողովրդական թատրոնի դերասանները ներկայացուցած են բեմադրութիւն մը, նուիրուած՝ ժողովուրդներու ճակատագրին մէջ գիրքի ունեցած դերին: Կարդացուած են հայ գրողներէ բանաստեղծութիւններ եւ արձակ գործեր:

×

ԳԱԶԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆ
ԳԷՈՐԳ ԹԱԹԱՐԵԱՆԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

*Մոսկուա հրատարակուող «Սովետական Կուլտուրա» («Խորհրդային Մշակոյթ») թերթին մէջ յօդուած մը ստորագրած է Յովսէփ Վերդեան, խորագրելով՝ «Բարի երեկոյ, դիրեկտոր»: Լրագրողը կը խօսի «Հայգազարդիւնաբերութիւն» ձեռնարկութեան տնօրէն Գէորգ Թաթարեանի արդիւնաւէտ գործունէութեան մասին: – Թաթարեանի կորովն ու եռանդը կուգան նախկին աշխատանքէն, – կը գրէ լրագրողը: Թաթարեան ղեկավարած է միութենական մակարդակով գազի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւն մը: Նոր ղեկավարը գործը սկսաւ բարեկարգ չէնքի մը չինարարութեամբ: Այն տունը, ուր կ'աշխատին մարդիկ, պէտք է հաճելի ըլլայ: Թաթարեան կ'ուզէր այդ տան մէջ ինքզինք զգալ նաեւ անտեսապէս վստահ: Կառուցանեցին «Կարին» ամարանոցը Արզաքան դեղատեսիլ վայրը· գալ տարի Ծաղկաձորի մէջ կը բացուի պիոներական ճամբարը՝ զահոյքի կայանով: Ձեռնարկութիւնը ունի բաւարար օժանդակ տնտեսութիւն: Վերջերս հանգստեան գօտի մը բացաւ աշխատաւորներուն համար: Հայաստանի մէջ գազագիծեր կան ամէնուրեք: Երբ Թաթարեան եկաւ «Հայգազարդ» ձեռնարկութիւն, կազմակերպեց երկու միաւորներ, նաեւ վարչութիւն մը Իվանօ – Ֆրանկովսկի մէջ: Գազաւորման աշխատանքները ընդարձակուեցան Անդրկովկասի մէջ, Հիւսիսային – Կովկաս եւ Ուրենգօ: Պէտք էր հասնիլ ամէնուրեք: Կապալային գործունէութեան տարեկան ծաւալը կազմեց 70 միլիոն ռուբլի: Ձեռնարկութեան մէջ բացուեցաւ ժողովրդական սպառումի ապրանքներու արտադրամաս, իրենց փուռին մէջ կը թխեն հացը՝ բանուորական ճաշարանին համար: Թաթարեան ստեղծեց ջերմոցներ: Թաթարեանի հետ չատ չրջած եմ աշխատաւորներ եւ համոզուած, որ «Հայգազարդ»ի ղեկավարը իսկապէս նախաձեռնող մարդ է: Միշտ նոր բան կը հնարէ ու հետամուտ կ'ըլլայ անոր իրագործման: Երկու տարի օգնեց Աշտարակի չրջանի Փարպի գիւղի կոլտնտեսութեան: 45 օրուան ընթացքին հիմնովին նորոգեցաւ դպրոցը, որ դարձաւ եռայարկ, նիստերու հոյակապ դահլիճով եւ մարզասրահով, լուսաւոր դասարաններով: Կառուցուեցան 75 տեղնոց երիտասարդական սրճարան եւ մանկապարտէզ· մօտ ատենէն կը կառուցուի հատ մը եւս: Հին գիւղին դիմագիծը կը փոխուի: «Հայգազարդ»ը մեծ օժանդակութիւն ցոյց կուտայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻ ՆՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

×

Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիան ամբողջացած է նոր՝ իսկական եւ թղթակից անդամներով: Համաձայն ակադեմիայի կանոնադրութեան 19–րդ յօդուածին, գիտական հիմնարկներու եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու խորհուրդները, ակադեմիայի իսկական եւ թղթակից անդամները թեկնածուներ կ'առաջարկեն ակադեմիայի թափուր մնացած տեղերու համար: Այդ թեկնածուներու ցանկը հրապարակուած էր «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Դեկտեմբեր 11–ի թիւով:

Արդ, «Արմէնփրէս»ի Ցունուար 12–ի լրատուութենէն կ'իմանանք, թէ ընտրութիւնները կատարուած են եւ տուած հետեւեալ արդիւնքները:

×

ՆՈՐ ԻՍԿԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ընտրուած են. –

Ուսղագիտութիւն՝ *Ռաֆայէլ Արամի Ալեքսանդրեան, որ նախապէս արդէն թղթակից անդամ էր ակադեմիայի:*

Աստղաբնագիտութիւն՝ *Գրիգոր Արամի Գուրզադեան, նախապէս թղթակից անդամ ակադեմիայի:*

Բնախօսութիւն՝ *Յովհաննէս Գեղամի Բակլաւաճեան, նախապէս թղթակից անդամ ակադեմիայի: Այս աթոռին համար թեկնածու էր նաեւ Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար եւ ակադեմիայի թղթակից անդամ Էմիլ Գաբրիէլեան:*

Երկրաբանութիւն՝ *Աշոտ Տիգրանի Ալանեան, նախապէս թղթակից անդամ:*

Արեւելագիտութիւն՝ *Գագիկ Խորէնի Սարգսեան, պատմաբան, նախապէս թղթակից անդամ էր ակադեմիայի: Միակ թեկնածուն էր այս աթոռին համար:*

Տնտեսագիտութիւն՝ *Միքայէլ Յակիչի Քոթանեան, նախապէս թղթակից անդամ ակադեմիայի:*

Արուեստագիտութիւն՝ *Ռուբէն Վարոսի Զարեան, արուեստաբան, նախապէս թղթակից անդամ: Միակ թեկնածուն՝ այս աթոռին համար:*

×

Միւս կողմէ, 27 անձեր դարձած են ակադեմիայի թղթակից անդամներ, որոնց կարգին՝ փրոֆ· Լիւդվիդ Վասիլի Միրզոյեան, Բիւրականի աստղադիտարանի փոխ – տնօրէն, Արման Թաղւորի Քուչուկեան՝ հաշուողական թեքնիքի գծով:

Գրականագիտութեան մարզէն ներս ակադեմիայի թղթակից անդամ ընտրուած է Հրանտ Սմբատի Թամրազեան: Այս աթոռին համար թեկնածու էին նաեւ Լեւոն Ահարոնեան, Պիոն Յակոբեան, Լեւոն Մկրտչեան եւ Սերգէյ Սարինեան:

Գրականութեան ճիւղին մէջ ակադեմիայի թղթակից անդամ ընտրուած է բանաստեղծ Վահագն Դաւթեան: Նոյն աթոռի համար թեկնածուներ էին նաեւ Գէորգ Էմին, Հրանտ Մաթեւոսեան եւ Վարդգէս Պետրոսեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԷՋԷՆ

1986Ի ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԴԷՄՔԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

1986–ը իբրեն հետ տարաւ հայկական աշխարհէն ազգին ու մշակոյթին սպասարկու նուիրեալները, Աստուծոյ ու Ազգին հաւատաւոր ուխտեալները, մեր գրականութեան ածուն ծաղկեցնող մշակները, կրթական եւ մշակութային վաստակաւոր դէմքեր, արուեստագէտներ, հանրային գործիչներ ու տակաւին ուրիշներ որոնք հաւաքական մեր վարկին, ազգային արժանապատուութեան, գաղութներու գոյապայքարին եւ հայ ոգեկանութեան յաւերժութեան սատար դարձան:

×

Տերեւաթափը մասնաւորապէս գալի եղաւ յետ եղեռնեան առաջին սերունդին մէջ: Բնական երեւոյթ է, այս պարագային: Եւ սակայն...: Համազգային ողբերգութենէն ճողոպրած այս սերունդը արժեւորեց իր կեանքը, աւանդ մը ձգեց ու փոխանցեց յետնորդներուն: Մանաւանդ գրական ու գեղարուեստական ամայութեան մէջ իմացական կեանք մը ստեղծեց իր գործերով: Անապատի սերունդէն, այս վերջին տարին, մահացած, ահաւասիկ քանի մը անուններ, քերթող, արձակագիր, արուեստագէտ. – Պետրոս Զարոյեան (1903 – 1986), Արամ Հայկազ (1900 – 1986), Սիմոն Սիմոնեան (1914 – 1986), Կարօ Փոլատեան (1911 – 1986), Հրաչ Զարդարեան (1898 – 1986), Արա Պարթեւեան (1902 – 1986), Մանուէլ Մանրուեթեան (1901 – 1986):

× *Յունուար 29–ին, Մարսէյլի մէջ, դրեթէ մոռացութեան մէջ, իր մահկանացուն կնքեց՝* **ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՕՑԵԱՆ**: *Աշխատակցած է սփիւռքեան հանդէսներու եւ օրաթերթերու: Հիմնած է «Մշակոյթ» ամսագիրը, եւ «Լուսաբաց» հանդէսը: Իր հրատարակած գործերէն յիշենք՝ «Մեր նոդնները», «Ակսել Բակունց», «Սեւ ու հերմակ», «Մենք ալ Հայրենիք ունինք»:*

× *Մարտ 10–ին, Նիւ – Եորքի մէջ, մեռաւ գրագէտ՝* **ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ**: *Իր գրական հունձքը ամփոփուած է վեց հատորներու մէջ: Հրատարակած է նաեւ իր ծննդավայրին, Շապին Գարահիսարի ինքնապաշտպանութեան պատմութիւնը, «Շապին Գարահիսար եւ իր հերոսները»: Աշխատակցած է գլխաւորաբար «Հայրենիք»ին, նաեւ՝ «Յառաջ»ին: Արամ Հայկազ պարզ, հաղորդակից ոճի մը տէր գրագէտ էր:*

× *Մարտ 24–ին, Պէյրութի մէջ, իր մահկանացուն կնքեց «Սփիւռք» չարաթաթերթի հիմնադիրը՝* **ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ**: *Իր գրական գործերն են՝ «Կը խնդրուի... չխաչաճեւել», «Լեռնականներու վերջալոյսը», «Սիփանայ քաջերը»: Որպէս բանասիրական աշխատանք ունի մանաւորապէս «Արեւելահայ գրականութիւն» եւ «Արեւմտահայ գրականութիւն» հատորները: Մանկավարժ, երկար տարիներ ուսուցչական պաշտօն վարած է Անթիլիասի Դպրեվանքը: Հիմնած է «Սեւան» տպարանն ու հրատարակչատունը:*

× *Մայիս 21–ին, Մարսէյլ, «Արեւելքի Տգան»* **ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ** *հրաժեշտ տուաւ կեանքին: Սիրուած, ժողովրդական, ջերմ եւ համեստ անձնաւորութիւն մը: Վիպագիր, իր գործերն են՝ «Արեւելքի տգաքը», «Կը հրաժարիմ Հայութենէ», «Արծիւները անապատի մէջ», «Վերադարձը», «Կրակէ չսպիկը»...: Զրուցագիր, ունի Զրոյցներու յաջորդական հինգ հատոր: Թարգմանիչ, Լիւք – Անդրէ Մարսէլի հետ թարգմանած է, Ֆրանսերէնի, յատկապէս՝ Վարուժան, Զարենց, Նարեկացի: Բանախօս, ազգային գործիչ, աշխատակցած է Սփիւռքի մամուլին եւ ի մասնաւորի «Յառաջ»ին, «Ազդակ»ին, «Բագին»ին եւ «Յուսաբեր»ին...:*

× *Մայիս 26–ին, Սէն – Ռաֆայէլի Հանդստեան Տունը, մեռաւ Փարիզի տոքտոր վերջին ներկայացուցիչը՝* **ՀՐԱԶ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ**: *Կանուխէն աշխատակցած է հայ մամուլին, «Յառաջ», «Բագին», «Աշխարհ»...: Իր գործերն են՝ «Մեր կեանքը», «Ողբացեալ մարդիկ», «Ժամանակ, եւ Խորհուրդք իւր»:*

× *Սեպտեմբեր 7–ին, Փարիզ, իր մահկանացուն կնքեց երաժիշտ, երգահան՝* **ԱՐԱ. ՊԱՐԹԵԻԵԱՆ**, *որ 60 տարիներու ստեղծագործութեամբ մեծ վաստակ ունի եւ իր արժանի տեղը կը գրաւէ հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ: Ղեկավարած է «Սիփան», «Սիփան – Կոմիտաս» երգչախումբերը եւ հիմնած է «Փարիզի հայկական երգչախումբը»: Հեղի – նակն է աւելի քան 200 գործերու՝ երգչախումբերու, նուագախումբի, դաշնակի, լարային նուագարաններու, երգչոնի, օփերայի, պատարագի, օրաթորիոյ...: Վարած է 40 տարի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ երգչախումբը: Տուած է բազմաթիւ համերգներ:*

× *Հոկտեմբեր 19–ին, Լոս – Անճըլըսի մէջ, իր կեանքի վարագոյրը փակեց ծանօթ դերասան՝* **ՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ**: 1918–էն 1920, *հետեւած է Հայաստանի տրամաթիք առաջին արուեստանոցի դասընթացքներուն եւ առացած Ա. մրցանակ. ապա իր արուեստը կատարելագործած է Վիէննա եւ կատարած չորս – ջապտոյտներ Պարսկաստան, Միջագետք, Սուրիա, Յունաստան, Աւստրիա, Ռումանիա եւ այլուր: Փարիզ եղած է 1949–ին: Ներմաղրած է ի մէջ այլոց «Պատուի համար», «Կորրատօ»ն, «Պաղտասար Աղբար»: Այս բեղուն բեմական գործունէութեան հետ նաեւ ունի գրական վաստակ. ինչպէս՝ «Դերասանի ցնորք», «Կոմիտաս», «Խաւարի մէջէն», «Երբ իջնում է վարագոյրը», «Փակուած վարագոյր»:*

Այս խումբին կը միանայ, որպէս կըրտսեր գրչեղբայր, բանաստեղծ եւ հրապարակագիր՝ **ԳԱՌՆԻԿ ԱԴՌԱՐԵԱՆ**, *մահացած Պէյրութ, Հոկտեմբեր 30–ին: Իր բանաստեղծութիւնները լոյս տեսած են առանձին հատորներով՝ «Պատնէշի վրայ», «Մատեան ցաւի եւ հատուցման», «Ապրիմ մեռնիմ»: Վարած է «Ագգայինն Մշակոյթ» չաբաթաթերթի խմբագրութիւնը: Ցաճախ եղած է Հայաստան եւ մասնակցած Գրողներու Միութեան համագումարին:*

Մնալով Սփիւռքի անձայրածիր տարածքին վրայ ուր Հայը ամէն տեղ կը չինէ, կը շէնցնէ, կը բարձրացնէ եկեղեցիներ, դպրոցներ, մշակութային կեդրոններ, ակումբներ, տուներ բայց նաեւ չիրմներ, այսպէս՝ նոր փոսեր բացուեցան, յատկապէս՝ Պոլիս, ուր Հայ պատմութիւնը կորնչուց արժէքաւոր երիտասարդ թէ երէց անդամներ. –

× *Մարտ 19–ին,* **ՊԵՆՈՆ ԳՈՒԶՈՒՊԱՇ** *երիտասարդ արուեստագէտ մը, որ կը ղեկավարէր «Մարալ» երգի – պարի համոյթը. համոյթ մը, որ վերջին տարիներուն մեծ չարժում մը ստեղծած է հայ կեանքին մէջ:*

× *Սեպտեմբեր 30–ին,* **ՕՐ. ԱՇԽԷՆ ՃԻՋՎԻՃԵԱՆ**՝ *կոչուած կեդրոնականի մայրը: Ամբողջ կեանք մը ի սպաս ուսուցչութեան եւ սերունդներու դաստիարակութեան: Նախ Պէգճեան Մայր Վարժարանը, ապա կեդրոնական վարժարանը մեծ ճեռնհասութեամբ գաղաւանդած է Ֆրանսերէն եւ անգլերէն:*

× *Հոկտեմբեր 7–ին, գրագէտ – քննադատ՝* **ՕՆՆԻԿ ԲԱԼՈՒՅԵԱՆ**: *Շրջանառութ կեդրոնականի, գրած է բանաստեղծութիւններ, պատմուածքներ: Ըրած է թարգմանութիւններ: Աշխատակցած է «Մարմարա»ի գրական թիւերուն, իր գրախօսականներով:*

Ամերիկաներուն մէջ, հիւսիսէն՝ հարաւ, կեանքէն, հայ կեանքէն հրաժեշտ առին՝

× *Ապրիլ 20–ին, Լոս – Անճըլըս, հայ բեմի վաստակաւոր դէմքերէն՝* **ՍԵԴՐԱԿ ՎԱՐԴԵԱՆ**: *Մարմնաւորած է կարեւոր դերեր ծանօթ թատերախաղերու եւ օփերաներու մէջ, ինչպէս՝ «Հին Աստուածները», «Պազտասար Աղբար», «Արշին մալ Ալան»...:*

× *Մայիս 15–ին, Սան – Փաւլօ, Հ. Օ. Մ.Ի վեթերան անդամուհի եւ պատուոյ տեսնապետուհի՝* **ԼՈՒՍԻԱ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ**:

× *Մայիս 23–ին, Նիւ – Ճըրզի, Հ. Օ. Մ.Ի վաստակաւոր երէց անդամուհի որ պատասխանատու եւ կարեւոր պաշտօններ վարած է՝* **ԱՐՓԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ**:

× *Յուլիս 21–ին, Նիւ – Եորք,* **ՍՈՆԱ ՏԷՐ – ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԹՆԿՐԵԱՆ**, *ծանօթ դէմք մը, որ կը պատկանէր Պոլսոյ գրական շրջանակներուն: Կանոնաւոր կերպով աշխատակցած է «Մարմարա»ի: Վարած է կրթական պաշտօններ: Իր գրութիւններէն յիշենք՝ «Տապալած ծառը», «Կեանքի պատկերներ», «Կեանքի հետ»:*

× *Հոկտեմբեր 21ին, Քլիվլենտ,* **ԳԷՈՐԳ ԹՕՓԱԼԵԱՆ** *ըշանունով* **ՄԵԼԻՏԻՆԷԻ**: *Հ. Ց. Դաշնակցութեան չարքերէն ներս ունեցած է բեղուն գործունէութիւն: Աշխատակցած է «Հայրենիք», եւ «Ասպարէզ» թերթերուն մէջ: Հիմնադրամ մը տրամադրելով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին հատատած է «Գ. Մելիտինեցի» գրական մրցանակը:*

× *Հոկտեմբերին, Լոս – Անճըլըս, բարեբարուհի՝* **ՌՈԶ ՓԻԼԻՊՈՍ (ԹՈՐՈՍԵԱՆ)**, *Այրին Ալեք Փիլիպոսի, հիմնադիրներէն Հայ Կրթական Հիմնարկութեան եւ Պըրքլիի Հայկական Ուսմանց ամպիոնին: Ռոզ Փիլիպոս չարունակած է իր ամուսնոյն բարեբարութիւնները յատկապէս լայն օժանդակութիւններ բերելով կրթական գործին: Հոլիվուտի Ազգային Վարժարանը կը կոչուի՝ «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս»:*

Իսկ, հոս ու հոն, այլ անձեր կ'անհետանան:

× *Ապրիլ 11–ին, Գահիրէ, դպրութի ծանօթ դէմքերէն՝* **ՍՈՆԻԱ ՄԻՒՃԻՍԻՄԵԱՆ**, *որ տարիներու վաստակ ունի բարեսիրական, մարզական, կրթական կեանքին մէջ:*

× *Ապրիլ 12–ին, Թեհրան, պարսկահայ դպրութի հանրային, քաղաքական, եւ մշակութային կեանքի տիրական դէմքերէն՝* **ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆ**: *Եղած է նախագահ՝ «Արարատ» կազմակերպութեան: Հիմնած է «Նայիրի» գրատունը եւ տպարանը: Կը հրատարակէր «Նայիրի» օրագոյցը: Ղեկավար դեր կատարած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան չարքերը վարելով պատասխանատու պաշտօններ: Աշխատակցած է «Ալիք»ի:*

× *Սեպտեմբեր 13–ին, Անվերս, լիբանահայ գաղութի ծանօթ եւ անձնուէր դէմք՝* **ԲԺԻՇԿ ԱՐԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ**: Հ. Ց. Դաշնակցութեան չարքերէն ներս, Համազգայինի մէջ, ազգային, եկեղեցական մարզէն ներս իր լայն եւ ճեռնհաս մասնակցութիւնը բերած է: Ազնիւ նկարագրի տէր անձնաւորութիւն մը որ սիրուած ու գնահատուած էր բոլորէն:

Նաեւ Անվերսի մէջ, Դեկտեմբեր 26–ին, իր մահկանացուն կնքած է ազգային բարերար **Մելանթոն Ալանեան**:

×

ՎԵՆԵՏԻԿ
– «ՄԻԱԲԱՆՔ ՎԱՍՏԱԿԵՑԱՆ ԵՒ ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻՆ» –

Հայոց կղզիին փոքրիկ դերեզմանատունը, ուր այնքան մեծեր կը ննջեն, 1986–ին, իր ծոցին մէջ ընդունեցաւ երկու նոր եւրեալ միաբաններ:

× *Մայրավանքին մէջ, Մայիս 10–ին, իր աչքերը փակեց Վենետիկի Միխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Աթոռակալ եւ Առաջնակարգ՝* **ՀԱՅՐ ԲԱՐՍԵՂ ՎՐԴ. ՋԻՓԻՃԵԱՆ**: *Խոնարհ, բարեպաշտ, օրինակելի վանական որ համակ կեանք մը նուիրեց Աստուծոյ եւ Ազգին: Հայ դիրին, հայ մշակոյթին, հայ ոգեկանութեան սէրը արթնցնելով եւ ծաղկեցնելով մատղաշ հոգիներուն մէջ, դաստիարակեց յաջորդական սերունդներ: Վենետիկ, Հռոմ, Փարիզ, ահա իր գլխաւոր առաքելավայրերը, ուր վարեց Ընդհ. Աթոռակալի, Առաջնակարգի, Մեծաւորի, Մատենադարանի, ուսուցչի, վերակացուի պաշտօնները:*

× *Փարիզի մէջ, Նոյեմբեր 20ին, վախճանեցաւ՝* **ՆԻԿՈՂՈՍ Ծ. ՎՐԴ. ՔԵՇԵԱՑԵԱՆ**: *Արժէքաւոր մշակ որ տասնեակ տարիներ ծառայեց իր միաբանութեան, մշակութային թէ կրթական դեսնի վրայ: Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան եւ Սեւրի՝ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանները եղած է ուսուցիչ, ուսումնապետ եւ տեսուչ: Իսկ, Պոլիս եղած է մեծատուր եւ մատենադարան Միխիթարեան վարժարանի եւ Վանատան: Ծանօթ դէմք մը Ֆրանսահայ գաղութին, ուր վարած է հովուական պաշտօն, որպէս օգնական Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցութեան եւ ապա որպէս Առաքելական կառավարիչ: Լոյս ընծայած է տասնեակ բաւարար մը՝ հայերէն – իտալերէն եւ իտալերէն – հայերէն:*

(Շար.)

կերութեան նաւերը տարին 600 անգամ կը հանդիպին Լարնաքա, ու չար լեզուները կ'ըսեն, թէ տեղական իշխանութիւնները նկատի ունենալով անոնց հասութերը հանդամանքը, կը նախընտրեն աչք գոցել անոնց գործունէութեան:

Անցեալ տարի Կիպրոսի մէջ 17 թոն հաշիշ յայտնաբերուեցաւ, իսկ Հոկտեմբերին քննութեան ենթարկուեցաւ նաւ մը, որ սկզբունքով օճառ բեռցած պէտք է ըլլար· սակայն նաւուն վրայ պտնուածը չատ աւելի, քան՝ արդուզարդի առարկաները ունէր, հրթիռ ու հրացան եղաւ:

Արաֆաթի հազարաւոր մարդիկը որպէս կայք կը գործածեն Կիպրոսը: Անոնք յաճախ արաբական գանազան երկիրներու անցագրեր կ'ունենան ու դժուար է պիտնալ իրենց ճիշդ թիւը:

Պոլոռայի մը վրայ իրարմէ երկու հարիւր մեթր միայն հեռու կը գտնուին իսրայէլեան առեւտրական չէնք մը ու ՊԱԿ-ի կեդրոնը, եւ երկու չէնքերը նոյն պահապան ունին, քան Լանտոն կամ Փարիզ· սակայն ոչ ոք կ'ուզէ կարծես Կիպրոսը բախտմներու պաշտի մը վերածել:

Կիպրական կառավարութիւնը յաւ յարաբերութիւններ կը մշակէ բոլոր արաբ երկիրներուն հետ, յատկապէս որպէսզի անոնք պաշտօնապէս չճանչնան Կիպրոսի թուրք կառավարութիւնը:

Կիպրական իշխանութիւններու համար դժուար հարցը կը մնայ «ապպային», որուն համար լուծումի ոչ մէկ հեռանկար կայ, ու անոնք կը մերժեն միջամտել ըլլալ իրենց դրացիներու բախտմնեբուն, չնայելով կզզին պահել որպէս խաղաղ գօտի մը: Սակայն դիւրին գործ չէ ասիկա: Մարդ երբ անդին կ'անցնի երկու համայնքները բաժնող «կանաչ գիծ»էն, կը հանդիպի թուրք կիպրացի պատասխանատուներու անդիջող կեցուածքին հարաւի Յոյներուն հանդէպ, որոնք ապաստան կ'ընծայեն ամէն տեսակ ահաբեկիչի, եւ անշուշտ, գլխաւորաբար ԱՍՍԱՍ-ի հայ մարտիկներուն:

Սակայն հակառակ ամէն բանի, Կիպրոս կը շարունակէ մնալ Մերձաւոր – Արեւելքի բաց դուռը դէպի Արեւմտեան Եւրոպա:

Քաղուած՝ «Մաթէն»էն

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԽԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՏՈՒԷ ԵՐԷՑՆԵՐԸ

o—o—o—○—o—o—o

Կար առեն մը՝ ուր հայկական Մնուն-ը, Ֆրանսայի մէջ, գաւառը, կը ծնունդը ընդհանրապէս Կիրակի մը: Քանի մը տարիներէ ի վեր, վերադարձ առանգման Յունուար 6–ին: Գոնէ Լիոնի մէջ: Մեր կարծիքով, լաւագոյնն է այսպէս, եթէ նոյնիսկ գանուին զործի մարդիկ՝ որոնք չկրնան կամ չուզեն մասնակցիլ կրօնական ծնունդեան ծէսերու:

Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին ամբողջովին լեցուն էր երեքշաբթի առաւօտ: Նորվան եպիսկոպոս պատարագեց եւ կարգաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին քարոզը՝ որ էջմիածին, ամէն տարի, առենին, կը հասցնէ Սիւրբի եկեղեցիներուն: Գրութիւնը արեւելահայերէն էր: Քիչ մը աւելի դժուար հասկնալի հայկազեան լեզուն քիչ հազրդ Ֆրանսահայերուն համար· եպիսկոպոսը, ֆրանսերէն լեզուով առաւ բացատրութիւններ օրուան արարողութիւններուն մասին: Նախապէս, Զատիկ Արեգայ կարգացած էր Կաթողիկոսական բարեմաղթութիւնները Լիոնի եւ չրջանին Հայերուն ուղղեալ:

Համեմատաբար բարձր էր Հազորդութեան մասնակիցներուն եւ օրհնուած ջուրէն բաժին մը ուզողներուն թիւը: Հաւա՞ք թէ հաւատարմութի՞ւն սրբազան սովորութեան մը: Ինչ որ ալ ըլլայ, եկեղեցիներու համար ուրախալի է նկատել աւանդական արարողութիւններու կենսունակութիւնը օտար հողերու վրայ:

Արարողութիւններէն վերջ, եպիսկոպոսարանի սրահին մէջ, եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կազմակերպեց, սեղմ չրջանակի մէջ, ընդունելութիւն մը – աշխամբոյը, որուն ընթացքին Նորվան եպիսկոպոս անգամ մըն ալ չեչտը դրաւ մայրենի լեզուին պահպանման անհրաժեշտութեանը վրայ, եթէ Սիւրբը կ'ուզէ տեւել· եւ պէտք է տեւէ:

Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ, յետարարոզութեանց, հրաւիրեց երէցները զարդարուն եւ ճոխ սեղաններու չուրջ: Աւելի քան հարիւր մամլիկներ եւ պապիկներ կերան, խմեցին ու պարեցին ալ ... Նկատեցինք որ ճաշացուցակը քննադատներ չունեցաւ, ինչ որ հազուագիպ է այսպիսի հաւաքոյթներու մէջ: Ամէն ինչ պատրաստուած էր տիկիններուն ձեռամբ, խնամքով: Իրաւ է որ Տիկնանց Միութիւնը՝ որ այս տարի կը ծօնէ իր տասնամեակը, տէր է արդէն մեծ փորձառութեան իր գործունէութեան մէջ՝ որ կը ձգտի հաճոյք պատճառել տարէցներու:

Հակառակ որ, պահ մը, եղեկտրական լոյսը խափանեցաւ, սրահին մթնոլորտը մնաց ուրախալից· զաւեշտ, երգ, – նուագ ու պար, յիշատակներ արթնցուցին ոմանց մօտ: Տիկին Միքայէլեան եւ Տիկին Մաս զաւեշտով մը արժանացան լռութեան եւ յետոյ՝ ծափերու: Ինչպէս նաեւ՝ Տիկին Տէյիրմէնճեան՝ որ երգեց «Կռունկ» եւ «Կիլիկիա»:

Վարդան եւ Համօ, Հայաստան – Զայնասփիւռի գործակիցները, խնդացուցին ներկաները չարք մը զուարճաբանութիւններով:

Այս առթիւ նշենք որ Հայաստան – Զայնասփիւռը – Ռատիօ – Արմէնի 103·9 Միութիւնը՝ որ այս տարի կը ծօնէ իր տասնամեակը, տէր է արդէն մեծ փորձառութեան իր գործունէութեան մէջ՝ որ կը ձգտի հաճոյք պատճառել տարէցներու:

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ «Յուսաբեր» ակումբի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Սերօ Խանզադեան՝ «Հայ պրակտութեան դերը հայ – բենիքի եւ ափիւռքի կապերու ամրապնդման մէջ» նիւթին չուրջ: Դասախօսին կեանքն ու գործը ներկայացուցած է «Յուսաբեր»ի խմբագիրներէն Թովմաս Կորկիսեան: Սերօ Խանզադեան ներկայացուցած է Հայութեան բռնագաղթերու պատմութիւնը, ցեղասպանութիւնն ու տարագրութիւնը Արեւմտեան Հայաստանէն, հուսկ՝ Սփիւռքի ծնունդը: Ապա անդրադարձած է ափիւռքեան թեմայով արտայայտուած հայրենի պրոդներու դրծերուն, ներկայիս արեւմտահայ դպրատէաններու նպատակին, հայրենիք – ափիւռք մտաւորական յարաբերութիւններուն, վեր առած է Հայաստանի մէջ ըսփիւռքի հայ պրակտութեան դիտակնոբէն ուսումնասիրման պարագան եւայլն:

×

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Դեկտեմբեր 15–ին իր մահկանացուն կնքած է Սմբատ Յոխիկեան: Ծնած էր 1901–ին՝ Բազէշ (Պիթլիս): Տասը տարեկանին փոխադրուելով Գահիրէ, յաճախած է Պօղոսեան վարժարան եւ Ֆրանսական Սկնթ – Քաթրին բարձրագոյն վարժարան: Աւելի քան 40 տարի պաշտօնավարած է «Մորատանճեան» հայկական հաստատութեան մէջ: 1963–ին հաստատուած է Մոնրէալ: Կանուխէն մրատած Հ. Յ. Դ. չարքերը, Սմբատ Յոխիկեան վարած է գանազան պաշտօններ եւ պիսպոսի մէջ: 1915 – 1960 թուականներու դէպքերու եւ հանրային գործերու մասին իր յուշերը լոյս տեսած են հայ մամուլին մէջ:

LE COIN DU JURISTE

QUELQUES PRECISIONS SUR LA LOI DE FINANCES POUR L'ANNEE 1987

Donations partages : Elles bénéficient d'une réduction de 25 % lorsque le donateur est agé de moins de 65 ans; cette réduction est de 15 % entre 65 et 75 ans. Au-dessus il n'y a pas de réduction.

Cette disposition s'applique aux donations partages consenties à partir du 1er Décembre 1986.

Fonds de commerce : En cas de vente de fonds de commerce inférieure à 200.000 Francs, il est pratiqué un abattement de 50.000 Francs pour le calcul des droits d'enregistrement, à compter du 1er Janvier 1987.

Baux commerciaux : Comme chaque année le coefficient de majoration des baux commerciaux arrivés à terme est fixé par un décret.

Il en résulte que pour les baux renouvelés en 1987, le coefficient à appliquer est de 2.

Soit pour un loyer fixé à 1.000 Francs en 1978, celui-ci sera porté à 2.000 Francs.

Il est bien évident que ce coefficient ne s'applique pas aux révisions triennales, qui sont calculées en fonction de la variation de l'indice du coût de la construction publié par l'institut de la Statistique et des Etudes Economiques.

Levon DJOLAKIAN
Marseille

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի վէրնէօյ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Քչուած դէպի ապաստանեալներու զրասենեակ մը, ուր հինգ վկաներ իրենց պատուոյ վրայ երդում կ'ընէին, թէ մենք կը կոչուէինք «Այսինչ», թէ զաւակն էինք այնինչին ... ծնած ... այսինչ տեղը, սա թուականին ... ու մեր անցեալը վկայուած կնքուած, կը զատնայինք դէպի երկար սպասումներու սկզբնակէտին՝ ոստիկանապետութիւն:

Սրահին խորէն մէկը պոռաց·

– Ֆրանսական երկնքին տակ էք:

Իր զրասեղանին ետին, չափազանց հայրենասէրը ու fօfարտիէ մէկը կ'առարկէր փաստաթուղթի մը վաւերականութեան դէմ:

Վանդակապատ պատուհաններէն աչխարհի փառահեղ երդիքին մէկ բեկորը կը յիշեցնէր, թէ ամէն ժողովուրդ հոնկէ կտրած էր երկնքի իր բաժինը, իր դրօշակը պարզելու համար, եւ թէ մենք կը զբաղուէինք եռագոյն եւ վեցանկիւն երդիքի մը տակ:

Երկնակամարի մէկ կտորէն դէպի ուրիշ մը ամէն անգք ճամբորդին արիւնը կ'ողողէր «օտարական» կոչուած մանրատարրով, երկնքի ազգայնացած այս կտորին բաժնեէրերուն մօտ զգոյշ կենալու, եւ կանխամիջոցներու դիմելու տրամադրութիւն մը պատճառելով, «նոբեկ»ին դէմ:

Օրինաւոր կացութիւն մը ունենալու համար պէտք էր՝ անցագիր մը, բնակութեան եւ աշխատութեան արտօնագիրները, գործատիրոջ համաձայնագրութիւնը, բնակարանի փաստաթուղթ, ելեկտրակա – նութեան հաչուեցոյց, լուսանկարներ, վաւերաթուղթ մը, որ պիտի կրկնէր միւս թուղթերուն վկայածը եւ հարցաթերթիկներ, որոնք բծախնդրօրէն պէտք էր լեցուէին, այլապէս ամէն բան ծայրէն վերսկսիլ պէտք կ'ըլլար:

Ծնողքս, թուղթերու այս իրարանցումին ու խուժապահանջութեան առջեւ անդամալուծուած, կը զատնային ընտանիքին միտունին, որ հիմա կարդալ – գրել դիտէր այլեւս:

Միշա բազմաթիւ օրինակներով, տարրեր գոյնով թուղթերու վրայ հակած, որպէս խոհեմութիւն մատիտով կը պատասխանէի· «Մայրիկ Անուն...ին դիմաց· ՋԻԱՂՈՒՄ–ը բանաձեւած էի, գրեցի, «պարոններու համար չատ գեղեցիկ չապիկներ կը կարէ», սակայն սահմանուած տեղը չատ նեղ էր հոն աւելցնելու համար նաեւ մօրաքոյրներս, ինչ որ անարդարութիւն թուեցաւ ինծի: ՀԱՍՑԷ–ին առջեւ Փարատի փողոցի 109 թիւին մշուկները նչելով վրէժս կը լուծէի, ԱՋՓԵՐՈՒ ԳՈՑՆ ... հոս քնարերգակ զարձայ, մինչ ՑԱՏՈՒԿ ՆՇԱՆՆԵՐ–ուն դիմաց ըսի թէ կը սիրէի գինք:

Սակայն անճնաթուղթը լուրջ բան մըն է ու ինձմէ աւելի դիտուն մարդիկ թելադրեցին, որ ուրիշ կերպ պատասխանեմ: Ռեժինս սրբեց տղայական պատասխաններս ու ինքնահոս գրիչով մը կրկին ընդօրինակեցի աւելի յարմար պատասխաններ, այդ միջոցին նկատելով թէ ՑԱՏՈՒԿ ՆՇԱՆՆԵՐ–ու դիմաց գրուած ՈՉԻՆՉ–ը վճռաբար նուազ սիրուն էր, քան իմ պատասխանս:

Սահմռկեցայ, երբ հասայ հարցաբանի վերջին տողին· «վախճան» ... որուն կը յաջորդէր «պաշտօնատան կողմէ լրացնելի» արձանագրութիւնը: Բառամթերքս նոր ճոխացած էր Լա Ֆոնթէնի մէկ առակով, ուր հերոսը կը վախճանէր, պահ մը կարծեցի թէ կար պարտադիր վախճան մը, զոր կանխաւ պիտի վճռէին այս պարոնները, որոնք ինծի կը թուէր, թէ իրենց ձեռքն ունէին իշխանութեան կնիքը:

Ինծի համար, մայրիկը առընչուած էր տեսակ մը յաւերժութեան եւ մարդիկ կանխահասօրէն զայն ինձմէ խլել կ'ուզէին: Անշուշտ, իմ դիտցած կարգալս բաւարար չէր որ ըմբռնէի թուղթի մը զանազան նչանակութիւնները եւ դիտնայի, թէ սա վախճանը կը նչանակէր թուղթերու այն խառնիճաղանճին, զորս պէտք էր երեք տարին անգամ մը նորոգել: Սակայն տղայական այս վախը աւելի հեռուէն կուգար: Ան կուգար ժողովուրդի մը հոգիին խորքէն: Այս բանին դիմաց, որ գիս տղայարար խուճապի մատնած էր, նախարարներ օր մը գրեր էին· – Ապրիլ 24, 1915, մարդկային որսի մը ամենավայրագ ոռնոցը ...

«...Անոնց բացատրելու կիները, տղաքը եւ անկարները ... պէտք է վերջ տալ իրենց գոյութեան:

Ստորագրուած՝ Ներքին գործոց նախարար Թալաթ Փաչա»:

(Շար· 23)

Օր. Լէթիսիա Այալընեան,
Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տիւզեան
եւ զաւակները,
Պր. Գրիգոր Քէշիշեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Պաղտասարեան
եւ զաւակը,
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՋԱՏԻԿ ԱՑՏԸՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 13–ին, 61 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունուար 16, ժամը 14–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, 4 Կոմիտաս փողոց:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԵՏԱՋՈՒԱԾ Է

Տէսինի Մշակոյթի Տան տարեցներու ճաշը, որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 18–ին, յետաձգուած է:

HORLOGERIE - BIJOUTERIE

BAIL A CEDER

à Paris 9e

CAUSE RETRAITE

Magasin bien agencé avec arrière boutique — 1 pièce et cuisine à l'entresol, affaire familiale depuis 1936.

tél. :
48 - 74 - 28 - 74

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մեսրովբ Մարաճչեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Աւետեան եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 500–ական Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

«ՑԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Բրիտթին Ալապեան մէկ տարեկան «Ցառաջ» կը նուիրէ իր մեծ – հօր՝ Արիստակէս Պետրոսեանի:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Էսքիճեան, իրենց խնամիին՝ Թագուհի Մելիքեանի (Ծնեալ՝ Գազանճեան) մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ «Ցառաջ»ի բարեաշման կը նուիրեն 100 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Ոմն, ուխտ մը առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ Աղբատախնամին (ստանալ «Ցառաջ»էն):

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՋ ՄԱՐՄՆԻ
19–ՐԴ ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Վ. Վ. Բարմաքսըզեան 10.000 Ֆր.:
Տէր եւ Տիկին Վիչէն Բարմաքսըզեան (Տիկին Էօժէնի Պենտիրճեան – Բարմաքսըզեանի յիշատակին) 1000
Տիկին Օռթանս Տորումեան (Ժաքլին Տորումեանի յիշատակին) 1000 Ֆ.:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՑ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՍԱՐՍԵԼԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻ
ԵՒ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17, ԺԱՄԸ 21–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
SALLE MARCEL PAGNOL
RUE GOUNOD, VILLIERS LE BEL

avec la participation

de l'Orchestre ANI

ENSEMBLE TZIGANE
ENSEMBLE GREC

Տոմսերը ապահովել, հեռաձայնելով. –
Նպարավաճառ Արեւտուր. – 39 – 85 – 31 – 08
Նպարավաճառ Գարագեան. – 39 – 85 – 39 – 29
եւ
39 – 85 – 39 – 54 – 39 – 87 – 44 – 61

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA–ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

— CUISINE SOIGNEE —

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՔԼԻՔՅՈՎ

պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ, ընկերակցութեամբ Թէյի տեղի պիտի ունենայ Յունուար 18, կիրակի, ժամը 15–ին, Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Պիտի ըլլան նաեւ Մելքոնեան հատուցումի մասին ելոյթներ:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Միհրան Էլմայեան, Բիւզանդ Ֆրնտըգեան, Աւետիս Սվաճեան, Սարդարեան Հոյբեր, փոքրիկն Սոֆի Համբարձումեան եւ անակնկալներ:

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Փարիզի մասնաճիւղ Խաչուհիներու ձեռքով պատրաստուած համադամ՝

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

Կաղանդի մրգեղէն, չամբաները...

Գեղարուեստական բաժին:

Կիրակի, Յունուար 18, կէսօրին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:
17, rue Bleue, 75009 Paris

Ճաշագին՝ 150 Ֆ.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը զաղութին տարեցները կը հրաւիրէ թէյասեղանի մը, Կիրակի, Յունուար 18, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 ռիւ տը Մատրիտ: Օթօբար մը կ'անցնի տարեցներու բնակավայրէն ժամը 14.30–ին: Վերադարձը ապահովուած է նոյն ձեւով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
17-18
SAMEDI-DIMANCHE
17-18 JANVIER
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՍ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.402 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.402

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՁԻԿՆ - ՁՄԵՌԸ

200 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻ

— o —

Հակառակ սրուած հանդարտեցուցիչ լուրերուն, կացութիւնը բնաւ փայլուն չէ Ֆրանսայի մէջ, ուր ճամբաներ կան ո-րոնք դեռ մաքրուած չեն, ուրիշներ՝ փակ կը մնան, ինչպէս նաեւ օդակայանները: Ելեկտրական հոսանքը միշտ ընդհատում-ներ կ'արձանագրէ, որոնք արդարօրէն կը զզպրդռեն ժողովուրդը: «Յառաջ»ի թաղամասը (10–րդ), անդամ մը եւս ելեկտրական հոսանքէ զրկուեցաւ Հինգ-շաբթի օր (Յունուար 15) եւ ընդհատումը տեւեց ժամը 13ին Ուրբաթ առաւօտեան 1, անդամալոյծ ընելով տպարանը եւ թեր-թին պատրաստութիւնը: Մէզոն – Ալֆոր ելեկտրականութենէ զրկուած է երեք օրէ եւ բազմաթիւ շրջաններ, փարիզեան թա-ղամասեր թէ արուարձաններ ու գաւառ կացութիւնը նոյնն է, եւ մանաւանդ ա-նոնք որոնց չեռուցումը ելեկտրականու-թեամբ կ'ապահովուի, շատ ծանր վիճա-կի մէջ են:

Եւրոպայի մէջ, մեռելներու թիւը ար-դէն 200–ի հասած է: Անգլիական իշխա-նութիւնները կը հրաւիրեն ժողովուրդը միայն սոխոզական պարագաներու դուրս ելլել, նոյնն է Հոլանտայի վիճա-կը: Խորհրդային համայնավար կուսակ-ցութեան կեդր. կոմիտէն «ազդարարու-թիւններ» բրած է հինգ նախարարներու, որոնց անփութութեան պատճառաւ ջե-ռուցումի ծանր խանգարումներ պատա-հած են բազմաթիւ քաղաքներու մէջ, մէջն ըլլալով Մոսկուա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆի անցուդարձը կը չարու-նակէ լայն տեղ դրաւել խորհրդային մա-մուլին մէջ եւ թղթակցութիւններ ու վը-կայութիւնները կը վիճան: «Լիտերա-տուրնայա կազետա», առաջինը կ'արձա-գանգէ մեռելի մը լուրին, «դրուժինիկ» մը, այսինքն՝ ապահովութեան ուժերու կամաւոր օգնական մը, որ սպաննուեր է ապստամբներուն կողմէ: Թերթը կ'ըսէ թէ ոչ մէկ մեռեալ կայ խռովարարներուն մօտ, մինչ մամուլի Ֆրանսական գործա-կալութիւնը Ալմա – Աթայէն առած էր տեղեկութիւններ, ըստ որոնց 14–էն 50 մեռեալ կար: Օտար թղթակիցները ար-տօնութիւն չեն տրուած Ղազախստան երթալու «օդը աննպաստ» ըլլալով: Ի-րաց այս պայմաններու մէջ, կարելի չէ ճշդրիտ պատկեր մը ունենալ:

ԽՕՋԱԼ, մամուլի պատւիրա մը տուաւ անակնկալ կերպով եւ բացարձակապէս հերքեց թուրք մամուլին լուրերը, ըստ որոնց ազդարարութիւն մը եղած էր Խո-րհրդնի, բանակին բարձրացութեան տարբե-րուն կողմէ, զգուշացնելով նախագահը կրօնական հակազդեցութեան վտանգին դէմ: Պնդեց թէ բոլորովին համակարծիք է Խորհրդի հետ աշխարհականութեան եւ կրօնական հակազդեցութեան հարցերուն շուրջ: Այս ճշդումները կ'ըլլան, մինչ-ալ կողմը՝ Տէմիրէլ կը պատասպարակ հակասահմանադրական բնոյթը «Աթա-թիւրքեան ուժերու», ուր Խորհրդը կը տես-նէ աշխարհականութեան պատնէշը եւ ձախ կողմն ալ էճեվիթ յիշեցուցած է թէ աշխարհականութիւնը «չի կրնար ծագկիլ ժողովրդավարութեան մէջ» եւ չի դիմանար «փրկարար նոր զօրծողու-թեան մը»:

ԵՐԿԱԹՈՒԴի եւ մեթրօ – հանրակառք իրենց յաճախորդներուն «սիրտը առնելու» համար, որոշած են կարգ մը նուէրներ ընել, հատուցանելու համար զօրծադուլ-ներուն պատճառած վնասը: Այսպէս, Փետրուարի դպրոցական արձակուրդնե-րուն համար, 12 տարեկանէն վար երա-խաները ձրի պիտի ճամբորդեն: Նաեւըն-ջադոյն քառթի տէրերը, մէջն ըլլալով 4 եւ 5 շրջագօտիները (հեռաւոր արուար-ձան) որոչ զեղչեր պիտի վայելեն: Այդ զեղչը 100 ֆրանք է (Բ. կարգ) Փարիզի եւ անմիջական արուարձաններու համար (1 – 5 եւ 2 – 5) եւ 50 ֆրանք միւսներուն (1 – 4, 2 – 4, 3 – 4, 3 – 5 եւ 4 – 5): Որպէսզի այս որոշումները կիրարկուին, Փետրուարի քարթերը հրապարակ պիտի ելլեն միայն Յունուար 26–ին (եւ ոչ՝ 20–ին):

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի նախագահը յայտարա-րեց թէ մանակի ներում պիտի ըլլայ քա-ղաքական բանտարկեալներուն: Անդամ մը եւս կ'առաջարկէ որ զէնքերը լռեն և կը հաւատացնէ թէ Խորհրդային Միութիւն տրամադիր է զօրքերը քաշելու, երբ ... երբ կեռիլլան բարիկամեցողութիւն ցոյց տայ:

ՇԱԼԱՆՏՈՆ, Արդարութեան նա-խարարը, յայտարարեց թէ հը-պատակութեան օրինագիծը պիտի վերաքննուի եւ տարբեր դիմագիծ առնէ: Շալանտոն չուզեր ընդունիլ թէ, հա՛ս ալ, կառավարութիւնը կը նահանջէ, ի լուր ծագած իրարանցումին: Ինք կ'ըսէ թէ երկդիմի կողմեր ունէր, զոր պէտք է սրբագրել:

ԳԻՆԵՐը 2·2 յաւելում կրած են 1986–ին, ինչ որ լաւ համեմատութիւն մը ըլ-լալով հանդերձ, կրկին լաւ չէ բազդատ-մամբ Ֆրանսայի պլիւսաւոր ընկերակիցին՝ Գերմանիոյ, որու դրամահոսութիւնը ընդհակառակն 0–էն ալ վար է:

ԼՈՆՏՈՆի մէջ, ուր կը մասնակցէր Հը-ռոմի համաձայնագրին 30–ամեակին, Ֆ. Միթերան դատախօսութիւն մը տուաւ արուեստի հարցերու արքայական հիմ-նարկին առջեւ, ուր որպէս Եւրոպայի փաստաբանը, հրաւիրեց իր ընկերակից-ները որ քաղաքական կամք ցոյց տան, դիմաւորելու համար հասարակաց ներքին մեծ չուկան իրագործելու եւ պաշտպանու-թեան մարզին մէջ գործակցութիւնը ա-պահովելու համար: Յայտնեց նաեւ թէ դէմ չէ Հասարակապետութեան նախա-գահի մը գաղափարին (ժիսքար մէջ տեղ դրած էր), բայց չի կրնար երեւակա-յել կարճ ժամանակի ընթացքին հան-րաքուէով ընտրութիւններ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ, – ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
(ՅՈՒՆՈՒԱՐ – 8 – 12)

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՈՍԿԷ ԳՐԻՉ» ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐը

Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան բարձրագոյն «Ոսկէ Գրիչ» եռամեայ (1984 – 85 – 86) մրցանակի դափնեկիր-ներ դարձած են հետեւեալ երեք լրագը-րողները. –

1. – Վազգէն Մնացականեան, «Պրաւ-դա» եւ «Սովետական Հայաստան» թեր-թերու մէջ իր ստորագրած հրապարա-կագրական յօդուածներուն համար:

2. – Վալէրի Այդինեան, «Կոմունիստ» թերթին մէջ իր ստորագրած հրապարա-կագրական յօդուածներուն եւ «Բումե-րանգ» ակնարկներու դիրքին համար:

3. – Արամայիս Սահակեան, «Ոգնի» երկշաբթերթին մէջ հրատարակուած եւ առանձին գիրքով լոյս տեսած «Ջուարճա-լի հարցազրոյցներ» հատաքածոյին հա-մար:

×

ԱԿԱԴ. ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱԳԻՐը

Երեւանի մէջ դումարուած է Յովսէփ Օրբելիի ծննդեան հարիւրամեակը նշող յոբելենական յանձնախումբի նիստը, նա-խագահութեամբ Եուրի Յովհաննիսեանի: Ժողովին քննարկուած են ակադեմականին յոբելենական հանդիսութիւններու հետ կապուած հարցերը: Որոշուած է Օրբե-լիի կեանքին ու գիտական վաստակին մա-սին յօդուածներ հրատարակել Հայաստա-նի մամուլին մէջ, ձայն – հեռատեսիլէն հաղորդումներ սփռել: Հայաստանի ա-կադեմիային յանձնարարուած է յոբելե-նական ձեռնարկներ կազմակերպել: Ա-կադեմիան, Սեպտեմբերին, Ծաղկաձորի մէջ գիտական նստաշրջան մը կ'ունենայ: Կը հրատարակուի Յովսէփ Օրբելիի կեան-քին ու գիտական գործունէութեան մա-սին գիրք մը: 1988 – 1990 թուականներու ընթացքին կը տպագրուին ակադեմականին անտիպ աշխատութիւնները: Երեւանի քա-ղաքապետարանը յուշատախտակ մը կը փակցնէ այն չէնքին, ուր ապրած է ակա-դեմականը: Երեւանի համալսարանի պատմութեան ճիւղի ուսանողներու հա-մար կը հաստատուի Օրբելիի անունով կրթաթոշակ մը: Խորհրդային Միութեան եւ Հայաստանի ակադեմիաներու խոհա-կան անդամ Յովսէփ Օրբելիի յոբելենա-կան հանդիսութիւնները վերջ կը գտնեն Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ Սեպտեմբերին տեղի ունենալիք երե-կոյթով մը:

×

ԵՈՎԱՆՏԱ ՏԷՐ – ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐը ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայաստանի ձարտարապետներու Տու-նը բացուած է Եոլանտա Տէր – Յարու-թիւնեանի նկարչական ցուցահանդէսը՝ «Հայաստանի ծաղիկները» խորագրին տակ: Մայրը՝ Յոյն, հայրը՝ Ռումանացի, ինք՝ ծնած Նիւ – Եորք, Եոլանտա կինն է արձանագործ Խորէն Տէր – Յարութիւ-եանի: Վերջին ութ տարիները Տէր – Յա-րութեան գոյգը տարուան մեծ մասը կ'անցընէ Հայաստանի մէջ: «Ամուսինս կը քանդակէր, – կ'ըսէ Եոլանտա Տէր – Յա-րութիւնեան, – իսկ ես տնային գործերը

ՀՈՂՎԱԾՔ

ՊՈԼԻՍ

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՃԷԼԱԼԵԱՆ

«Մարմարա»ի Յունուար 10–ի թիւէն կ'իմանանք թէ իր մահկանացուն կնքած է Պոլսոյ մտաւորական շրջանակի ծանօթ դէմքերէն Վարդուհի Ճէլալեան, որ իբրեւ լրագրող իր կանոնաւոր աշխատակցու-թիւնը բերած է «Մարմարա»ի:

Բարձրագոյն ուսումը ստացած է Փա-րիզ, Սորպոնի համալսարանը, ծանօթ անգլերէնի եւ ֆրանսերէնի կատարած է բազմաթիւ թարգմանութիւններ: Ուրար-տական քաղաքակրթութեան եւ հայկա-կան պատմութեան ու մշակոյթին մասին յօդուածներ լոյս ընծայած է նաեւ օտար մամուլի մէջ: Արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է, Յունուար 12–ին, Պէյօղլուի Ս. Երրոր-դութիւն եկեղեցին, եւ մարմինը փոխա-դրուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

×

ԼԻԻՍԻ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԵԱՆ

«Մարմարա»ի նոյն թիւը կը հաղորդէ նաեւ մահը Տիկին Լիւսի Եալչըէր – Իս-թանպուլեանի, ծանօթ երաժշտական շըր-ջանակներու որպէս պետական Երաժըշ-տանոցի ուսուցիչ եւ տաղանդաւոր դաշ-նակահարուհի: Երկար տարիներ երգչուն նուագած է հայկական եկեղեցիներուն մէջ:

աւարտելէ ետք պարապ չէի մնար: Բա-կին մէջ շատ ծաղիկներ կային. զանոնք կը նկարէի: Այդ միջոցին ծաղիկներու հանդէպ ունեցած սէրս աւելի խորացաւ. ես սիրեցի ամուսնոյս հայրենիքը ու ա-նոր բարի, աշխատասէր ժողովուրդը: Ժամանակ գտայ շրջելու, նկարելու դաշ-տերու, բլուրներու, պուրակներու, մայ-թեզրերու, հին յուշարձաններու քարե-րուն վրայ եղած ծաղիկները: Այո, ես դիս Հայ կը զգայի, եւ այդ ծաղիկներու բոյրին մէջ Հայոց երդի դեղեցկութիւնն ու հմայքը կը զգայի: Եւ ահա այդ ծա-ղիկները հաւաքուեցան սրահի մը մէջ»: Յուցահանդէսի բացման օրը դրուատան-քի խօսքեր արտասանած են արտասահ-մանեան երկիրներու հետ բարեկամութ-եան եւ մշակութային կապերու հայ-կական ընկերութեան նախագահ Նորա Յակոբեան, լրագրող Շաքէ Վարսեան, նկարիչ Յակոբ Յակոբեան, երգիչ Խորէն Պալեան:

×

ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի մէջ բացուած է «Բառարան-ներ ու տեղեկատուներ» միջազգային ՌԻ-յուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են վերջին երեք տարիներուն Անգլիա հրա-տարակուած ուղեցոյցներ, տեղեկատու-ներ, ատլասներ, բառարաններ, հանրա-գիտարաններ եւ այլ ձեռնարկներ: Յու-ցադրուած 280–է աւելի հրատարակու-թիւնները ընդգրկած են արուեստի, լեզ-ուարանութեան, գրականութեան, պատ-մութեան, ճանապարհորդութեան, բը-ժշկութեան, դիտութեան, մարզանքի, դիւցազնուհեուութեան ու արդիւնաբերու-թեան մարզերը:

ՄԵԼԱՆԹՕՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Գրեց՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

... Օննիկին գտած նոր ընկերն է, Հալէպէն բացակայութեանս: Արթնամիտ եւ ուշիմ տղայ մը, ինծի պէս ուսուցիչ: — Միակ թերութիւնը բռնոտական ըլլալն է, ըսաւ Օննիկ, ինծի ծանօթացուցած ատեն, եւ աշխատեցանիք Մելանթօնը խաժակի վերածել շարբերը մտնելուն առիթով, բայց ցայինիք պիտի բռնէ՞...

Խաժակը չբռնեց, որովհետեւ Մելանթօնը Մելանթօն մնաց, բայց ուսուցիչ չմնաց: Օժտուած սուր իմացականութեամբ եւ ձեռներէց ոգիով, կեանքի մէջ մեծ յաջողութիւններ ունեցաւ ու երբեմն հանոյքով կը կարդամ թերթերու մէջ ազգային իր լաւ գործերը, ինչ որ անգամ մը եւս կը փաստէ թէ կուսակցական – խաժակ ըլլալը պայման չէ իր ժողովուրդին օգտակար ըլլալու համար, եւ ոչ ալ բողոքական – Մելանթօն մնալը արգելի՛ լաւ Հայ մնալու...

(ԵՐԱԶԱՑԻՆ ՀԱԼԷՊԸ)

Մահէն առաջ, չորս – հինգ տարիէ ի վեր, առողջական պատճառներով զեղչուած կեանք մը ունեցաւ: Պատանեկան տարիներէն սկսեալ մտերիմ ընկերը եղած ըլլալով, ինծի համար դժուար էր պատկերացնել այնքան ուշիմ, սրամիտ ու կենսախայտ Մելանթօնը այդ լռակեաց եւ անտարբեր վիճակին մէջ: Ֆիզիքապէս նրբակազմ, տարիքը ցոյց չէր տար, այնպէս որ զինք համարած էի իմ կրտսերս: Մահուան առթիվն է, որ կ'իմանամ թէ ծնած ենք նոյն տարին:

Ձեմ կարծեր որ ուրիշ մէկը գտնուի որ կարենայ վկայել թէ ինչ պարագաներու տակ ուռճացաւ եւ թռիչք առաւ Մելանթօնին անտեսապիտական տաղանդը, ու եթէ պատշաճութիւնը չարգիլէր, կըրնայի ըսել հանճարը: Պատմութիւնը այսպէս սկսաւ:

×

Մելանթօնը Հալէպ ուսուցիչ էր համեստ նախակրթարանի մը մէջ: Այն օրերուն Լոնտոնի մէջ մահացած էր հրոշակաւոր «Արաբիոյ Լօրէնսը», մօթօսիքլէթի արկածով մը: Միջազգային մամուլը տեղ–տեղ կասկած կը յայտներ այդ մահուան շուրջ, վերապահութիւն յայտնելով: Իրրեւ թէ քօղարկուած այդ մահով առասպելական լրտեսապետը նոր առաքելութեան մը կը լծուէր: Զարմանազան հէքեաթներ կը պատմուէին: Ամիսներով այս լուրը կ'երեւէր մեծ թերթերուն մէջ: Ցասակցնելու համար, տեսակցութիւն մը ունեցայ անուանի ֆիզիկապետ Մէյճըր Ալֆունեանի հետ, որ առաջին աշխարհամարտին մտերիմ դործակիցը եղած էր Լօրէնսի: Իմ հարցազրոյցս երկու յօդուածներով տպուեցաւ «Աղդակ»ի մէջ: Ահա ամփոփումը.

Ծ.– Կրնա՞ք ըսել, Լօրէնսը մեռած է թէ ոչ:

Մ.Ա.– Il est mort et bien mort!

Ծ.– Բայց դուք Հալէպ էք, դէպքը պատահեցաւ Լոնտոնի մէջ, ի՞նչպէս կրնաք այդ֊քան վճռական ըլլալ:

Մ.Ա.– Պարապայ մը կայ որ ինծի իրաւունք կու տայ, որ այդպէս ըսեմ: Ճորճ Թադաւորը յատկապէս հեռագիր ղրկեց Լօրէնսի եղբօրը: Մենք, Անգլիացիներս (ես կռմէ Հայ ըլլալով, երբեմն Հայ կ'ըլլար, երբեմն Անգլիացի: Այդ օրը Անգլիացի էր...) դիւանագիտութեան եւ քաղաքականութեան մէջ չատ բաներ կ'ընենք, բայց երբեք Թագաւորին անունը չենք խառներ: Երբ Թագաւորը հեռագրեց, կը նշանակէ թէ Լօրէնսը մեռաւ: Ու ես վստահ եմ, իրրեւ թէ ձեռքովս Թագած ըլլամ:

Ընելիք չկայ: Անցողակի ըսած ըլլամ, որ այս «կէս Հայը» լման... Թրքասէր մըն էր եւ բաւական աշխատեցաւ ներդաղթի դործը ձախողեցնելու: Անցնինք:

Երբ յօդուածներս տպուեցան, Մելանթօնը, խանդավառ գոչեց.

– Կ'արժէ որ ես ասոնք անդլերէնի թարգմանեմ:

– Տպուելու չափ անդլերէն դիտե՞ս, չեմ կարծեր:

– Եթէ կ'ուզես դրաւի դանք:

– Գանք: Ինչէն ինչ:

– Մէկ չիշ դինի:

Գրաւի եկանք, յօդուածները թարգմանեց եւ ղրկեց Ամերիկա «Հայրենիք Ուիքլի»ին: Տպուեցան առաջին էջի վրայ, եւ Մելանթօն գրաւը չահեցաւ: Շահելու համար ծնած էր Մելանթօն...:

×

Ֆրանսական լայիք վարժարանի անդլերէնի ուսուցիչը, Միսակ Եավէրեան, որ ոսոիկանական վէպեր կարդալու չափ անդլերէն մը դիտէր եւ արդէն Ֆրանսայիներուն ալ հոդը չէր թէ աչակերտները անդլերէն կը սորվին թէ ոչ, օր մը ըսաւ ինծի.

– Աչակերտներուս մէջ կան որ դպրոցէն դուրս կ'ուզեն մասնաւոր դասեր առնել: Ես ժամանակ չունիմ: (Ժամանակ չունէր, գլխաւոր պատճառը.. Թղթախաղը ըլլալուն): Ընկերներուդ մէջ լաւ անդլերէն գիտցող մը եթէ ունիս, ինծի ղրկէ: Անչուշտ որ ղրկեցի Մելանթօնը:

Գործի սկսաւ երկու–երեք հրեայ աչակերտներու հետ եւ բարեկամացաւ անոնց ծնողքներուն: Վրայ հասան Երկրորդ պատերազմի օրերը եւ անդլիական բանակը Սուրիա մտաւ: Կարեւոր թիւով կայազօրք մը բանակատեղի ընտրեց Հալէպը եւ հայթայթիչներուն դործ բացուեցաւ, որոնց գլխաւորները, աւելորդ է ըսել, Հրեաներն էին, Մելանթօնի աչակերտները: Եւ որովհետեւ անդլերէն չէին գիտեր, ստիպուեցան դիմել Մելանթօնին, որ իր կարգին բնականաբար արթուն գտնուեցաւ կարկանդակէն իր բաժինը ապահովելու...

Աւեն մը այսպէս դործակցելէ ետք Հրեաներուն հետ, անցաւ Պէյրութ եւ ըսկսաւ իր սեփական թեւերովը սաւառնիլ, մանաւանդ որ իրեն հասաւ կրտսեր եղբայրը, Հայկը, որուն հետ սկսան հրաշքներ դործել անտեսական մարդին մէջ: Այսքան: Մնացեալը յարատեւ վերելք մը եղաւ իրենց համար, չնորհիւ երկուքին ալ փնտուտը ուշիմութեան, հոգիտնի լայնութեան եւ յարատեւութեան, մինչեւ որ հասան Պէյրութէն Անվերս, դրաւելով պատուոյ դիրք մը ազամանդի միջազգային մայրաքաղաքին մէջ եւ անկէ ալ ոստում ընելով Նիւ Եորք...

×

Երբեմն թերթերու մէջ կը տեսնեմ Մելանթօնի անունին կապուած բարերար տիտղոսը եւ դժգոհութեան զգացում մը կ'արթննայ մէջս: Մելանթօնը սովորական բարերար մը չէր, այլ կչռատար բարեգործ մը: Նոյն բանները չեն, եւ տարբերութիւնը աւելի մեծ է քան լեզուական նրբութիւնը:

Ո՞վ է բարերարը: Բարերարը բարի մարդ մըն է որ դրամ ունի եւ լաւ սիրտ մը: Եւ զարգացումով սահմանափակ ըլլալուն, իր դրամը կը տրամադրէ հասկացողներուն, որպէսզի օգտակար դործեր մէջտեղ բերեն:

Բարեգործը՝ լայն հորիզոնով եւ արթուն միտքով անձն է, որ ուշադրութեամբ կը դիտէ ազգային կեանքը, պակասներ կը ճշդէ եւ այդ պակասները լրացնելու համար իր դրամով կ'օժանդակէ:

Քերականութեան լեզուով, ներելի է ըսել որ բարերարը կրաւորական բայն է, բարեգործը՝ ներդործականը:

Իր ձեռներէց ոգիով, մտքին ուժով եւ Հայկին բազուկով Մելանթօնը յաղթելէ ետք դրամի ուժին, նոյն արժանիքներով կրցաւ դառնալ տիպար բարեգործը, Պէյրութէն մինչեւ Ս. Էջմիածին, եւ իր անունը պիտի ապրի իր գործերուն հետ:

Ինծի համար, դարնանային խենթ օրերու ընկեր մըն է եւ հասուն տարիներու անդաւաճան բարեկամ մը, որ այսպէս կ'անհետանայ յաւիտենական Ձմեռին մէջ...:

ԼԱԻ Է ՈՒՇ՝ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

Եթէ այսօր ունէ մէկը Հայերուն նիւթական վիճակը վերլուծէ, բնաւ պիտի չհաւատայ որ դեռ հազիւ 70 տարիներ առաջ ազդովին պաղթականութիւն տեսած է, թէ մեծ մասամբ կոտորուած է, թէ մէկուկէս միլիոն զոհ տուած է: Ո՞վ կրնայ հաւատալ որ այսքան զուլումներ տեսած ազգ մը, այսքան կարճ ժամանակի ընթացքին կրցած է վերականդնիլ, վերքերը բուժել, դպրոցներ եւ եկեղեցիներ կանդնել, եւ զէրոյէն յառաջ եկած միլիոնատէր ազդայիններ ունենալ: Կարելի՞ է բաղդատութեան եղր գտնել ի սիիւռս աշխարհի ցրուած Հայերու վիճակին եւ բազում անկախ Պետութեանց ժողովուրդներուն միջեւ. ժողովուրդներ՝ որոնք աւօթի եւ ծարաւ, հազարաւոր զոհեր կուտան ամէն օր, հակառակ հարուստ Պետութեանց օգնութեանց, եւ անկարող կ'ըլլան ոտքի կանդնելու. ժողովուրդներ՝ որոնց մանուկները չունին յոյսը վաղուան, ժողովուրդներ՝ որոնց արեւը արդէն խաւարած է:

Բայց արդեօք հրաշքի համապօր չէ՞ Հայ ժողովուրդին վերածնունդը: Ես կ'ըսեմ՝ ո՛չ: Հայեր իրենց աշխատասիրութեամբ, ժրաջանութեամբ ձիրքով եւ ձեռներէցութեամբ կրցան յաղթահարել յետստարադրութեան դժուարութիւնները եւ հազիւ օրուան հացը ապահոված, քով – քովի գալով՝ չինեցին միութիւններ, դրպրոցներ եւ եկեղեցիներ, որոնք գոյատեւեցին չնորհիւ պատուական հոդարարձու եւ խնամակալ մարմիններու եւ հուսկ ուրեմն Հայ ժողովուրդի ծոցէն ծնած Բարեգործական միութեան, Կիւլպէնկեան Ֆոնտի կամ Հայրենակցական չրջանակներու:

Փարիզ եւ չրջակաները ունին միայն երկու դպրոց որոնց գոյութիւնը կը նրմանի քաշքշուքի, որոնք այնքան անտեսուած են ժողովուրդին կողմէ, որ չատեր իրենց զաւակները ուրիշ դպրոց կը ղրկեն, այսպէսով վնասելով թէ մեր տատուութեանց եւ թէ Հայութեան: Ալ ինչո՞ւ զարմանալ որ նոր սերունդը Հայերէն չի կրնար խօսիլ: Բայց ինչո՞ւ այս ապերախտ կեցուածքը,, ինչո՞ւ այս եասախրութիւնը: Եթէ մենք մեր ծաղիկները չինամենք, ինչպէ՞ս կրնանք յուսալ որ այդ բոյսը աճի: Եթէ մեր դպրոցներուն նիւթապէս եւ բարոյապէս չօգնենք, ինչպէ՞ս այդ հաստատութիւնները կրնան յառաջդիմել եւ մեզ զոհացնել: Ինչո՞ւ անտեսել մերը: Ինչո՞ւ չօժանդակել անոնց, ինչո՞ւ զլանալ մեր օգնութիւնը եւ յետոյ սպասել հրաշքի: Պէտք է արթնցնել մեր արժանապատուութիւնը, ամօթ է դուրսէն օգնութիւն սպասել: Մեր գաղութը հարուստ է, բայց տալը չի սիրեր, չէ սորված: Բայց չէ՞ որ ըսած են. – «Զգիտնալը ամօթ չէ, չսորվիլը ամօթ է»: Սորվինք տալ, օգնել, օժանդակել, նուիրել, ինչպէս կ'ընեն ուրիշ գաղութներու մէջ եւ մենք պիտի ունենանք դպրոցներ՝ աւելի բարձր մակարդակով, եկեղեցիներ՝ աւելի պայծառ, միութիւններ՝ աւելի կենսալի, եւ գաղութ մը՝ աւելի առողջ. գաղութ մը, որ հպարտանայ իր հայութեամբ եւ ձեռք ձգած իր արդիւնքով: Շատ չատ է թիւը հայ բժիշկներու, հայ նկարիչներու, հայ դեղագործներու, հայ երկրաչափներու, հայ առամնաբոյժերու, հայ արուեստագէտներու եւ երաժիշտներու, եւ հայ վաճառականներու կամ դործատէրերու: Բայց ո՞վ են անոնցմէ օգտուողները: Մեծաւ մասամբ օտարները:

*Ի՞նչ պէտք է ընենք պատկերը աւելի լուսաւոր ընելու համար: Նախ պէտք է սթափինք մեր քունէն եւ մեր աչքերը բանանք տեսնելու ինչ որ կը դառնայ մեր չուրջը, հետաքրքրուինք ազդին ցաւերով եւ անոնց ճար ու դարման մտածենք: Մենք մեզի պարտականութիւն տանք տարեկան որոշ դումար մը նուիրել ազդին, հայ դպրոցին եւ չսպասենք որ դուրսէն օգնութիւն ղրկեն մեզի, անոր կարիքը չունինք: Դարերով դիր, դրամականութիւն, դպրոց եւ եկեղեցի պահած ենք: Հիմա կը գտնուինք նիւթական չատ աւելի լայն պայմաններու մէջ: Բայց առհասարակ մարդիկ ինքնաբուխ չեն տար, պէտք է ուզուի, որ տան եւ ուզելու համար պէտք է կազմել յանձնախումբ մը եկեղեցւոյ հովանաւորութեամբ, բայց իր գործելակերպին մէջ անկախ, իր ուրոյն կանոնագրով եւ կազմուած յարգուած ազդայիններ եւ առանց խտրականութեան, ազատ՝ կաշկանդումներէ եւ նկատառումներէ եւ որուն պարտականութիւնը ըլլայ, օժանդակել բոլոր Հայերու մասնակցութեամբ յառաջ եկած Ֆոնտին՝ հայ դպրոցին, հայ մամուլին, հայ եկեղեցիին: Եւ վստահ եմ որ ունէ հայ սիրով պիտի ուզէ մասնակից ըլլալ այս սրբազան գործին: Կը հրաւիրեմ բոլոր սրտցաւ ազդայինները որ պատասխանեն այս կոչին չուտով կազմելու յանձնախումբ մը, որ իրագործէ խիստ այժմէական այս պարտականութիւնը:**

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ

ԿԱՀ Ի ՊԱՏԻՒ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յունուար 10–ի իրիկունը, Անթիլիասի քաղաքապետարանի մեծ սրահը լեցուն էր ծայրէ ծայր: Փարիզի բոլոր չրջաններէն Հայեր հաւաքուած էին իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելու հանդէպ հայ արուեստագէտի մը, յանձին Գէորգ Եանպէկեանի, որ երգի ու երաժշտութեան ճամբով իր դրոշմը դրած է մեր դաղութի մշակութային կեանքին վրայ: Արուեստագէտին ղեկավարած զանազան երդչախումբերու անդամ – անդամուհիներն էին, որ կազմակերպած էին Յունուար 10–ի կեսլան, ի պատիւ խմբավարին, որ այսօր կը գտնուի առողջական ծանր պայմաններու մէջ:

Ներկայ էին կալան հովանաւորողները՝ Այտա Աղնաւուր եւ Ժորժ Կառվարենց:

Հանդիսութիւնը ձեռնհասօրէն կը վարէր Տոմինիք Կուպաթեան, որ կալայի բացումը կատարելով կ'ողջունէր ներկայութիւնը Գէորգ Եանպէկեանի կնոջ, ու բարի գտնուած էր քանի մը ժամ բացակայելով իր ամուսնոյն անարչն՝ ըլլալու մեզի հետ:

Բեմ կը հրաւիրուէր Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Վարդան Վրդ. Քէչիչեան՝ յաւուր պատշաճի երկու խօսք արտասանելու: «Հաւաքուած ենք այս իրիկուն, կ'ըսէր տեսուչ վարդապետը, արտայայտելու համար չնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան մեր զգացումները հանդէպ հայ արուեստագէտի մը, յանձին Գէորգ Եանպէկեանի, որ իր երիտասարդական օրերէն մինչեւ այսօր իր անձը նուիրեց հայ երգին ու երաժշտութեան: Եղաւ բառին իսկական առումով զոհաբերող եւ անսակարկ նուիրեալ երաժիշտ – խմբավար մը: Եանպէկեան նաեւ ստեղծագործող մը, յօրինող մըն է, որուն երգերը հարազատ արտայայտութիւնն են հայ ոգիին, հայ ապրումներուն եւ մեր աւանդական երաժշտութեան բոյրին: Ինք՝ որ տարիներ չարունակ երգչախումբեր բեմ հանելով հնչեցուց հայ երգը, այսօր բացակայ է մեզմէ, առողջական ծանր պայմաններու պատճառով, սակայն վստահ ենք, որ հոգւով ու սրտով մեզի հետ է, իրենն – րուն, իր աշակերտներուն եւ իր երգչախումբերու անդամներուն հետ: Մենք՝ մեր կարգին, մեր ներկայութեամբ կ'ուզենք հաւաստիացնել, որ իրեն հետ ենք, կը բաժնենք իր տառապանքը, իր ցաւը, նեցուկ ենք իրեն»:

Ցայտագիրը կը բանար Նաւասարդ պարախումբը՝ պարաշարքով մը, ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը: Ապա խրարու կը յաջորդէին Անոյշ Եորիթա՝ քանի մը երգերով, Ցարութ Պէզճեան՝ կիթառի ընկերակցութեամբ իր երգերով, Ստեփան Ագեան՝ սանթուրի վրայ իր նուագներով, Զեփիւռ երկեակը՝ կիթառներու ընկերակցութեամբ իրենց երգերով եւ Նազարէթ Հեքիմեան՝ իր երգերու մեկնաբանութեամբ:

Նախ քան դադարը, տեղի կ'ունենար վիճակահանութիւնը, որմէ կը բախտաւորուէին կարդ մը անճեր արժէքաւոր առարկաներով, զորս նուիրած էին հայ առեւտրականներ:

Ցայտագրի երկրորդ բաժնի սկիզբը Դպրոցասէրի աչակերտները կը ներկայացնէին հատուած մը «Քաջ Նազար» երաժշտական կատակերգութենէն, բեմադրութեամբ Նարեկ Տուբեանի: Էլիա Փեհլիվանեան՝ քանոնի վրայ իր մեկնաբանութեամբ, ապա Արթօ Փեհլիվանեանի դհոլի ընկերակցութեամբ իր նուագով, Լին Տուրեան՝ Տըլէ եամանով ու ժողովրդական քանի մը երգերով, Բիւզանդ Ֆնտըքեան՝ Եանպէկեանի գրած երգերու մեկնաբանութեամբ, Էվելին Ալթունեան՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն իր երգերով, հուսկ՝ Ախթամար պարախումբը՝ քանի մը պարերով, խանդավառ պահեր կը ստեղծէին սրահին մէջ:

Ցայտագիրը վերջ գտած էր:

Հոս կ'ուզենք չեշտել դնահատելի երիտ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱԼԿԸՐԻԻ (Ալպերթա, Քանատա) մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, իր մահկանացուն կնքած է վաստակաւոր ուսուցչուհի Աչխէն Զաքարեան (Պարոնվարդեան)։ Ծնած էր 1909–ին՝ Կիւզ, Շապին Գարահիսարի ծնողքէ։ Ցաճախած է եւ աւարտած անգլիական միսիոնարական երկրորդական վարժարանը, ուր 16 տարի դասաւանդած է արաբերէն լեզու։ 1941–ին ամուսնացած է մչեցի Լօրիս Զաքարեանի հետ։ 1952–ին դարձեալ նուիրուած է ուսուցչականասպարէզին, որպէս արաբերէն լեզուի դասատու Գահիրէի Գալուստեան ազգային վարժարանը, 19 տարի։ Ետք ազգային վարժարանը, 19 տարի։ 1971–ին հաստատուած է Ալպերթա, ուր չարունակած է ուսուցչական իր պաշտօնը։

×

ՍՈՖԻԱՑԻ «Պուլկարիա» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9–ին, տեղի ունեցած է համերգ մը՝ նուիրուած Կոմիտասի գործերուն։ Խօսք առնելով Ստեֆան Լազարով չեչած է Կոմիտասի վաստակին արժէքը եւ անոր տեղը համաչխարհային երաժշտական գանձարանին մէջ։ Սոֆիայի «Երեւան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գրիգոր Գրիգորովի հնչեցուցած է Կոմիտասի «Գութանի երգ», «Սարերի վրով», «Կուժն առայ», «Եար Ջան, արի», «Կալի երգ» գործերը, ինչպէս նաեւ Բարսեղ Կանաչեանի «Օրօր»ը։ Երգչուհի Մարի Գրիգորեան մեկնաբանած է «Կռունկ»ը։ Հանդէս եկած են «Կոմիտաս» լարաւոր նուագախումբը, քոյր ու եղբայր Արուսեակ եւ Սարգիս Պալթայեան (ջութակ եւ դաշնակ), մեկնաբանելով Կոմիտասէն գործեր։

իրողութիւններ։ Նախ, դնահատանքի արժանի են Գէորգ Եանպէկեանի ղեկավարած երգչախումբին անդամները, որոնք՝ լի երախտապիտական զգացումներով, գիտցան մեծարել իրենց ուսուցիչ-խմբավարը, որ Սփիւռքի դժուար պայմաններուն մէջ աւելի քան քառասնամեակ մը նուիրուեցաւ հայ երգին ու երաժշտութեան, յօրինեց, մշակեց, սորվեցուց եւ հնչեցուց բեմերէ։ Ու այսօր, երբ քայքայուած է արուեստագէտին առողջութիւնը, աշակերտներ ձեռք կ'երկարեն ու նեցուկ կ'ըլլան իրենց ուսուցչին։

Դնահատելի է նաեւ կալային մասնակցող բոլոր խումբերուն եւ արուեստագէտներուն ոգին։ Անոնք սիրայօժար իրենց մասնակցութեամբ համակամութիւն մը ցուցաբերեցին իրենց արուեստակիցին հանդէպ։

Մեզի կը մնայ ըսել՝ վարձքդ կատար, սիրելի Եանպէկեան։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԼԻՈՆ

ՀԱՑԱԽՕՍ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ...

«Մանուկներու Օր»ուան առթիւ, Լիոնի կապոյտ Խաչի տիկիններն ու օրիորդները պատրաստած էին գրաւիչ յայտագիր մը՝ որ զոհացուց, կը կարծենք, թէ՛ պզտիկները – ապրի՛ կազանդ պապան... – եւ թէ՛ ծնողքները՝ որոնք լեցուցած էին, Յունուար 11–ի կիրակի օրը, Ս. Ցակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահը։

•Նախագահուհի Տիկին Մարիամ Հաբէշեանի բարի գալուստի խօսքերէն ու Նորվան Եպիսկոպոսի աղօթքէն ու մաղթանքներէն վերջ, Տիկին Եւփիմէ Գասապեանի, Տիկին Տընիզ Ազայիկեանի եւ Օրիորդ Անի Թաշճեանի փոխն ի փոխ ղեկավարութեան տակ, աղջնակներ եւ մանչուկներ իրենց արտասանութիւններով, երգերով, բեմախաղերով ցոյց տուին թէ ուսուցչուհիներու աշխատանքը պարապը գացած չէ, եւ թէ Ֆրանսահայ մանուկը չի մերժեր իր մայրենի լեզուն եթէ, մանաւանդ, իր մայրը այդ լեզուով խօսի իրեն հետ, ինչ որ սովորական բան չէ մեր իրականութեան մէջ ... կրկնենք՝ դժբախտաբար։

Ցայտագրին հետաքրքրական մասը կը կազմէին պզտիկներու նորակազմ երգի – պարի համոյթին ելոյթները։ Քանի մը շարաթներու միայն փորձերէ վերջ, ըստացուած արդիւնքը քաջալերական է։ կը մնայ չարունակել, նախ՝ պահելու համար խումբը տոհմիկ մթնոլորտի մէջ եւ յետոյ՝ ինչո՛ւ չէ, մօտենալու դնահատելի մակարդակի մը։

Ցայտագրին մէջն էր նաեւ Սէն – Շամոնի հայ մշակոյթի կեդրոնին թատերական խումբը, բեմադրեց Յովհաննէս Թումանեանէ (Փետրուար 1879 – Մարտ 1923) առակախազերէն մէկ քանին, յայտնի կերպով։ Ֆրանսերէն լեզուով, ինչ որ չատ հաճելի չեղաւ սրահին մէջ գտնուող երէցներէն ոմանց։ Ինչո՞ւ Ֆրանսերէն հայ մանուկին յատկացուած հանդէսի մը մէջ...

Անշուշտ կայ նաեւ հակառակ մտածելակերպը։ մեր երախաները – ու մեծերն ալ – պէտք է գիտնան որ հայ գրականութիւնը հարուստ է առակներով, համով – հոտով զուարճալի պատմութիւններով, եւ ատոր համար, ինչպէս որ դիտել տուաւ մեզի Գեղամ Կանանեան, պզտիկներէն ամբողջովին, դիւրաւ հասկնալի լեզուով մը միայն կարելի է արտայայտուիլ։

Ամէն պարագայի տակ, մեծ ու պզտիկ զուարճացան պահ մը, չնորհիւ Սէն – Շամոնի խումբին՝ որուն մաս կը կազմէին Վարդօ Աքէլեան (դեկավար), Մակի Նալպանդեան, Ալէն և Պերնար Գիզիրեան։

Մէջնարարին ներկաները հիւրասիրուեցան սուրճով եւ Խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած խմորեղէններով։

Հաւաքոյթին երկրորդ մասին սկիզբը, Տիկին Գասապեան, մասնաճիւղին քարտուղարուհին, հայերէն ելոյթով մը, բացատրեց 1910–էն ի վեր զանազան ազգերու տակ վերապրող ու գործող կանացի այս կազմակերպութեան գլխաւոր նպատակները որոնց մէջ, չեշտեց Տիկինը, էական է նոր սերունդի հայապահպանումը։

Ամէն պզտիկ կը սպասէր կազանդ պապային։ Նուէրներու բաչխումը տեղի ունեցաւ ուշ։ մինչ այդ, Սարգիս Տօնապետեանի առաջադրութեամբ կատարուած հանդանակութիւնը փակուեցաւ 6000 Ֆրանքի դումարով մը։

Ցաջող հաւաքոյթ մը՝ որ կը մտնէ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին երկարամեայ պատմութեան մէջ։

Մասնաճիւղը ունի երէց, բայց միշտ գործօն անդամուհիներ որոնցմէ է նախագահուհին։ Ունի հին օրերու համակիրներ՝ որոնք մէջտեղ կ'ելլեն պարբերաբար։ Ունի մանաւանդ երիտասարդ ուժեր՝ ոմանք զաղթած Միջին – Արեւելքէն։ Բոլորը միացած կը կազմեն միատարր ամբողջութիւն մը, կարող արդիւնաւէտ աչխատանքի՝ ի սպաս Լիոնի հայութեան։ Գոնէ այդ տպաւորութիւնը ունեցանք կիրակի, Յունուար 11–ին։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

Ջութակի բացառիկ համերգ՝ կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան կողմէ՝ հովանաւորութեամբ՝ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Եպիսկոպոս Նազդաչեանի։

Վերոյիչեալ յայտարարութիւնը որուն օրերէ ի վեր յաճախ կը հանդիպինք՝ «Յառաջ»ի մէջ, որմնազդներու վրայ, Ռատիօ – Ազգ–էն եւ կամ խօսակցութիւններու միջոցին՝ տեսնենք թէ ի՞նչ է եւ որո՞ւ համար։

Այս ձեռնարկին նպատակն է՝ մեր զուտքին բոլոր երաժչտասէրներուն անխտիր՝ միջազգային բարձր մակարդակ ունեցող հայ ջութակահար մը ունկնդրելու վայելքի առիթ մը ընծայել եւ միեւնոյն ժամանակ առիթը ստեղծել տաղանդաւոր հայ արուեստագէտի մը եւ արուեստասիրի մը՝ փարիզի մէջ ա՛լ համերգ մը տալու։

Ո՞վ է լոնտոնարնակ, որքան տաղանդաւոր, նոյնքան համեստ եւ համակրելի Ցարութիւն Պէտէլեանը։

Ցայտագրէն կը տեղեկանանք թէ ան ծնած է Կիպրոս՝ 1945–ին։ Պզտիկո՛ւց ըսկսած է ջութակի դաս առնել իր հայրիկէն՝ հանրածանօթ երաժիչտ եւ երգահան Վահան Պէտէլեան, որուն 90–ամեակը 1984–ին մեծ չուքով տօնած է Կիպրոսի Ցոյն կառավարութիւնը՝ առ ի գնահատութիւն, չնորհիւ իրեն, երաժչտութեան սէրը կզդին մէջ տարածուած ըլլալուն։

Ցարութիւն, մինչեւ 15 տարեկան, Նիկոսիայի Ազգային նախակրթարանը աւարտելէ վերջ, քանի մը տարի յաճախած է Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը։

Հազիւ 15 տարեկան, Միջերկրականեան երկիրներու յատուկ կրթաթոշակի մը արժանանալով մտած է Լոնտոնի Ռոյըլ Ակատեմի օֆ Միւզիքը, ուր աչակերտած է Տ. Մարթինի եւ Մանուկ Բարիքեանի եւ յաջողած բոլոր մրցումներուն։ Այդ միջոցին մասնակցած է չատ մը համերգներու որոնցմէ մէկը, Լոնտոն Սէյնթ ձէյմս փալասի մէջ, ի պատիւ Արքայական Ընտանիքին։

20 տարեկանին Պի – Պի – Սիին ջութակի մրցումին դափնեկիր հանդիսացած է, իբր մենակատար Պի – Պի – Սիի համանուագային նուագախումբին՝ Պի – Պի – Սի փրոմընատ համերգներուն մէջ։

Ցնորհիւ Եհուտի Մենուհինի եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի կրթաթոչակներուն, ուսումը չարունակած է Նիւ–Եորք, Իվան Գալամեանի եւ յետոյ Նադան Միլչթայնի հետ։

Շատ յաճախ համերգներ տուած, ձայնափուռի կայաններէն նուագած եւ պատկերասփիւռէն ելոյթներ ունեցած է՝ Միացեալ – Նահանգներու, Գանատայի, Եւրոպայի եւ Միջին – Արեւելքի մէջ։

Վերջերս Լոնտոն Գուին Էլիզապէթ Հօլի մէջ տուած մենանուագ – համերգը քննադատներու բարձր դնահատանքին արժանացած է։

Իր համերգներու գործունէութեան կողքին ջութակի ուսուցչապետ է Լոնտոնի Ռոյըլ Ակատեմի օֆ Միւզիքի մէջ։

Ցարութիւն Պէտէլեան կը նուագէ Ժ. Պ. Ռոճէրի, 1699–ին չինուած ջութակի մը վրայ։

Ինչպէս անցեալ անգամ Ֆաքիւլթէ տը Տրուա է էքոնոմիի տնօրէնուհին՝ Մատամ Տընիզ Ռուզօլ ըսաւ, «Ցարութիւն ինքզինքը ինք պիտի ներկայացնէ մեզի»։ Սակայն մինչ այդ, թերեւս չահեկան ըլլայ իմանալ, իր տաղանդին մասին եղած հետեւեալ դնահատական արտայայտութիւնները. –

«Տաղանդը իրեն երկրորդ բնութիւնը եղած է, սակայն օգտագործուած իբր միջոց մեկնական համարձակութեան եւ ոճի զգացումի որ ամէն բանէ աւելի, իր նուագելու կարողութիւնը կը յատկանչէ» (Տը Թայմզ, Լոնտոն)։

«Տաղանդաւոր երաժչտագէտի արուեստագիտական եւ երաժչտական կարողութիւններ ունի» (Լոս – Անճըլըս Թայմզ)։

«Զուսպ, ջինջ եւ երեւութապէս առանց ճիգի նուագելով ամէնէն զարհուրելի դժուարութիւնները թեթեւցնելով» (Կառիէրն, Լոնտոն)։

«Ուժգնութիւն, համարձակութիւն եւ ուղղութիւն ունեցող ջութակահարի մը խառնուածք» (Եհուտի Մենուհին)։

Կը խորհիմ թէ ջութակի այս բացառիկ համերգը Փարիզի մեր զաղութին համար (որ միշտ առիթը չի փախցներ հիանալու օտար համայնքներու իրերօգնութեան ոգիին) առիթ մըն է ցոյց տալու թէ ինք ալ գիտէ գնահատել իր ազգին իրական արժէքները։

Գ. Պ. Գ.

Երեկոն սկսած էր ծածկագիր այն հեռագրին ընթերցումով, զոր Թուրք հրէշը յղած էր իր բոլոր կառավարիչներուն։

Այդ երեկոյեան սրահի մը մէջ, որու բեմը ծածկուած էր սեւ պաստառներով, այդ կոտորածէն վերապրող մօտ երկու հազար հոգի հաւաքուած էին, ոգեկոչելու համար իրենց մեռեալները։ Բոլոր այս հրաչքով փրկուածները լուրջ, ցաւագին դէմքերով, ու զարմացած որ կենդանի են տակաւին մինչ իրենց բնաջնջումին համար ամէն բան մինչեւ յետին մանրամասնութիւն ջնջախնդրութեամբ ծրագրուած, կազմակերպուած էր, լուռ կ'ունկնդրէին տարեց հայ քերթողի մը ըսածները։

Ապրիլ 24, 1927։ Եօթը տարեկան էի։ Հայրս բաւական վարանած էր դիս այդ երեկոյթին տանելու, սակայն մեր ընտանիքին մէջ որոչում մը պարտադրելու համար երբեք մեծերու առանձնաչնորհումին չէին դիմեր, «դուն տունը կը մնաս ու չես վիճաբանիր»։

Աննա մօրաքոյրս ազնուօրէն առաջարկած էր հետս տունը մնալ։ մայրս կը խօսէր բազմաթիւ ու երկարատեւ ճառերու մասին։ Գայեանէ կ'ըսէր թէ տարիքս փոքր էր։ Վերջապէս, այդ երեկոյ եօթնամեայ անչափահասներու համար արգելքներու անտեսանելի հոսանք մը կը ծփար օդին մէջ։ կացութիւնը դիմադրաւեցի վերջին ընթերցումներէս փոխանցուած հեղինակութեամբ մը։ Նոր աւարտեր էի տիկին որ Սէկիւրն ու իր «Վարդագոյն գրադարան»ը, արկածախնդրութիւններու իր ճամբուն վրայ հետեւելու համար Միշէլ Սթրոկոֆի, ու մը– տադիր էի «80 օրէն աչխարհի չրջանը» ընելու պարոն Ժիւլ Վէռնի հետ։ Ուրեմն ի՞նչ էր այդ պատմութիւնը, զոր կը չանային գաղտնի պահել ինձմէ։

Հանդարտ սակայն կտրուկ ոճով մը հայրս պատասխանեց ինծի։

– Գիտե՞ս մանչս, քեզի այս երեկոյ պատմուելիք պատմութեան մէջ վստահ չեմ որ կռունկդ իր անկումին մէջ սպիտակ նաւու մը թեւերուն պիտի հանդիպի։ Այնպէս որ, եթէ կը խոստանաս չվախնալ, ես կո՛ւր։

Երկար պահ մը մտածեցի. պիտի կարենայի՞ այդքան փխրուն սիրտ մը պրոնզէ ձուլուածով մը փոխարինել։ Կարուկ ու վճռական պատասխանեցի.

– Պիտի չվա՛խնամ։

Աթոռի մը ծայրը նստած, հօրս սեղմուած, ուս ուսի չարուած մարդոց եաին անկիւն մը, երկու գլուխներու միջեւ զոյացած բացուածքէ մը կը տեսնէի բեմը։

Ու մարդիկ խօսեցան աչխարհի վախճանի պատմութեան մը մասին. խօսեցան պալենական իր հողին վրայ խաղաղօրէն ապրող ժողովուրդի մը, ու մոլեռանդ, մոլեզնած, նախճիրէն գինով հորդայի մը մասին, որ չարաչուք առաւօտ մը կը յարձակէր անոր քաղաքներուն, գիւղերուն ու ծիծղուն բնակավայրին վրայ...։ Ցետոյ՝ մահուան համասփիւռ լռութիւնը, մոխիրի դաչտեր, աւերակներ ու խանձած հողեր, եւ իրենց հրկիզուած եկեղեցիներով այլեւս անպէտ դարձած կիրակիներ։

Որպէս սուգի նչան բեմին վրայ պարզուած սեւ վարագոյրին եաին այդ իրիկուն ես տեսայ յառնումը՝ դէմքերը մտրակի հարուածներով խեղդուած նահատակներու ուրուականներուն, ժայռերու դէմ գանկերը ջախջախուած մանուկներ, փորը ճեխքուած մայրերու դողդոջան, երիտասարդուհիներ՝ որոնք քննաբարոյէ փրկուելու համար ինքնակամ մահուան կը դիմէին եւ Եփրատը՝ որ կը քչէր կը տանէր բիւրաւոր հաչմուած դիակներ։

Պանթուրքականը իրենց զառանցանքէն ինքնակորոյս, մտազար բռնապետներ, որոնք ամբողջ Աչխոյ տարածքով Օսմանեան Պետութիւն մը կ'երազէին, քանդեր էին իրենց ծաւալապաչտ ցնորքին դէմ ցցուած առաջին պատուարը. Հայը։ Արեւելքի այդ եւրոպացին, առաքելական եկեղեցիի մը տէր այս քրիստոնեան, ան զոր անհնար էր մահմետականացնել, պէտք էր բնաջնջուէր, բարբարոս տիրակալներուն ձգելու համար Հայաստան մը ... առանց Հայու։

(Շար. 24)

«ԾԱՂԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Մ Ա Ց Ո Ւ Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Հէքիմեան,
Տէր եւ Տիկին Ազատ Հէքիմեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆելի Ֆասիօ,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Լիւք Տէրտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Ստեվան Ֆասիօ,
Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սանոսեան,
Տէր եւ Տիկին Զաւիկ Հէքիմեան,
Պր. Քրիսթոֆ Հէքիմեան,
Օր. Ալեքսանտրա Հէքիմեան,
Ֆելիփ Հէքիմեան,
Ֆելիսիա, Ճոնաթան Սանոսեան,
Միշա, Ժերեմի Ֆասիօ,
Սեպաստիէն Տէրտէրեան,
Այրի Տիկին Լուիզ Ղուկասեան,
Այրի Տիկին Պօյաճեան,
յաւուղ կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, նանիին, տալոջ եւ հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Պօյաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ցունուար 13–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, երեքշաբթի, Ցունուար 20, ժամը 14–ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահուզդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, Ցունուար 18, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ԿԱՐԱՊԵՏ (ՆԱԶԱՐԻԹ)
ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՅԵՏԱՁԳՈՒՄ Է

Խիստ եղանակին հետեւանքով, Կապոյտ Աչէի Փարիզի մասնաճիւղին Կիրակի օրուան (Ցունուար 18) ճաշը յետաձգուած է Ցունուար 25–ին։

այցելութիւն Հալիգստեան Տուն

Ֆրանսահայ Կապոյտ Աչէի Անիէռ – Պուա – Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի Հանդստեան տունը Ցունուար 25, Կիրակի, ժամը 14·30–ին։

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան (Օչ) կը փնտռեն իրենց մէկ աղջականը՝ Արամ Յովսէփեան, որ կը բնակէր Այնճար – Զահլէ (Լիբանան) եւ ըստ իրենց առած լուրերուն Լիբանանի Հայոց առաջնորդարանէն եւ Ֆրանսական Կապոյտ Աչէն, Ամերիկա փոխադրուած է։

Իրմէ կամ զինքը ճանչցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել։ –

M. Mme Hampartzoumian
8, rue Marcel Proust, 32000 AUCH
France

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒԹԻՒ

ՕՈՒՄԵՄՈՆ· – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ռահանեան 150 Ֆ։

ՎԱԼԱՆՍ· – Ցակոբ Խապայեան 100 Ֆ։

ՄԱՐՍԷԼ· – Պր. Գրիգոր Պօյաճեան 100 Ֆ։

ՕՇ· – Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան 200 Ֆ։

ԷԿԻՒՑ· – Պր. Տօնապետեան 100 Ֆ։

ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

EXCEPTIONNEL

RECITAL DE VIOLON

Sous le Patronage de
Monseigneur Kude NAKKACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris

HAROUTUNE BEDELIAN

PREMIER PRIX
DU CONCOURS DE VIOLON DE LA BBC

NARINÉ HAROUTIUNIAN
PIANO

BEETHOVEN
CESAR FRANCK
KOMITAS
KHATCHADRIAN
HAROUTIOUNIAN

MERCREDI 21 JANVIER à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT
78, rue Cardinet Paris 17e
Métro . Malesherbes
Retrait des places : **aux églises arméniennes**

L' ECOLE

TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*

KATCH NAZAR

COMÉDIE MUSICALE D'APRÈS UN CONTE ARMÉNIEN
LE DIMANCHE 25 JANVIER 1987 A 18h30 PRÉCISES

THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 PARIS

AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE

MISE EN SCÉNE ET ADAPTATION NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES : CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy	43 810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris	42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart	46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris	48782279

A l'occasion des dix ans d'activité de l'Organisation Terre et Culture

Un Dîner-Réception

se déroulera le samedi 24 janvier à 20 heures 30 dans les
Salons Hoche
9, avenue Hoche, 75008 Paris

Durant la soirée, en présence de nombreuses personnalités, le Conseil d'administration présentera une rétrospective des activités de l'association.

Projection d'un film documentaire tourné en 1986 à Kessab (zone à peuplement arménien au nord de la Syrie) :
Հողին ձայնը
(45 mn, couleurs, sous-titrage français).

Exposition photographique (135 agrandissements couleurs) et apéritif à partir de 19 heures 30.

Réservations : 48 55 40 74 ;
M. Loussignan 45 04 63 00 (journée) ; 47 02 99 45 (soir)

UNION DE LA JEUNESSE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

U. J. A. ALFORTVILLE

L'U.J.A. FETE EN 1987
LE CINQUANTIEME ANNIVERSAIRE DE SA CREATION

Pour marquer cet événement important pour notre Communauté, L'U.J.A. a décidé d'emmener deux équipes de jeunes en ARMENIE :
— Une équipe de poussins
— Une équipe de pupilles
— DU 11 AU 25 AVRIL —

Ils séjourneront deux semaines, visiteront les sites historiques et auront l'occasion de rencontrer sur le terrain, en matchs amicaux, des équipes similaires.

Les supporters et amis qui désirent accompagner ce groupe de jeunes sont chaleureusement attendus et peuvent d'ores et déjà s'inscrire sur une liste d'attente, le nombre de places étant limité.

L'organisation du voyage est assurée par l'AGENCE

OPTIMA TOURS

Pour tout renseignement, téléphoner à :
M. Hovannès KOUYOUMDJIAN 42 07 74 21
M. David PABOUDJIAN 43 78 23 99
Mme Sonia COUMRYANTZ 47 42 10 35
OPTIMA TOURS

Lic. A 130

ԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱ

ՅԱՒԱՋ 60

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

512 էջ

Ներդիրով մը (աւիաո)՝ **ՇԱՐԹ ԷՆ**
ևուիրուած «Ցառաջ»ի վաթսունամեակին

ԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
20
MARDI
20 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.403 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.403

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«ԿՈՏԱՅՔ» ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Անցեալ մրցաշարքին, «Արարատ»ի նման, «Կոտայք» եւս մեծ ջախտարութեամբ իր դիրքը պահպանեց Ա. դասակարգին մէջ: Տկար էին խումբին բոլոր օպակնեըը, յատկապէս՝ յարձակողական գիծը: Այս եւ այլ դաեր նկատի կ'առնուին խումբի մարզիկներու նախապատրաստութեան ընթացքին:

Զորագրիւրի մէջ, Դեկտեմբեր 23–ին սկսած են «Կոտայք»ի ապագ մարզումները: Գլխաւոր չէշտը դրուած է մարզիկներու արագութեան յատկութիւններու բարելաւման, ինչպէս նաեւ թեքնիք եւ թաքթիք ունակութիւններու յղկումին վրայ:

Խումբի կազմին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ կան: «Արարատ» փոխադրուած են Ա. Անտոնեան, Է. Օսիպեան, Գ. Ենգիբարեան եւ Բ. Սաֆարեան: «Կոտայք»էն հեռացած են նաեւ Ա. Ալանեան, Ռ. Յակոբեան եւ Մ. Խաչատրեան: Միւս կողմէ, խումբը ամբողջացած է նոր տարրերով: Այսպէս, Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»էն եկած են Ս. Հայրբարամեան, Վ. Ազատեան, Ն. Մելքոնեան, «Օլիմպիա»էն՝ բերդապահ Ռ. Մանուկեան եւ միջնապահ Երուանդ Սուքիասեան: «Կոտայք» վերադարձած է նաեւ Մ. Ասատրեան:

Մինչեւ փետրուար «Կոտայք» կը մնայ Զորագրիւր, ապա ուսումնական – մարզական աշխատանքները կը շարունակ Գազրայի մէջ: Այս առթիւ, խումբին մարզիչը՝ Ֆելիքս Վերանեան, ըսած է. – «Այս մրցաշրջանում մեզ սպասում է չատ աւելի ծանր քննութիւն: Կը ձգտենք անել հնարաւոր ամէն ինչ, որպէսզի խումբը լաւ մարզուած դիմաւորի առաջնութիւնը, ցոյց տայ անհամեմատ աւելի արդիւնաւէտ փութպոլ»:

×

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄՐՑԱՇԱՐԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Ներքրգային ախոյեանութեան Բ. դասակարգի խումբերու այս տարուան մրցաշարքի կանոնները փոփոխութեան ենթարկուած են: Սահեցուած են երեք չրջաններ՝ Հիւսիս – եւրոպական, Արեւելեան, Հարաւ – եւրոպական: Առաջին երկուքին մէջ առնուած են 52–ական, իսկ երրորդին մէջ 58 խումբեր:

Չրջանները իրենց կարգին բաժնուած են 3–ական դօտիներու՝ գլխաւոր (որուն մաս կը կազմեն աւելի դօրաւոր խումբերը) եւ երկուական տարին: Նախատեսուած է, որ Ա. դասակարգ բարձրանան երեք գլխաւոր դօտիներու մէջ լաւագոյն արդիւնքի հասած երկուական խումբեր: Իսկ այն խումբերը, որոնք կը գրաւեն 19 – 22–րդ տեղերը, չաչորդ մրցաշարքին դասակարգ կ'իջնեն:

Հայաստանի երեք խումբերը առնուած են Հարաւ – եւրոպական չրջանին մէջ: Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը մաս կը կազմէ գլխաւոր դօտիին, իսկ Լենինականի «Շիրակ»ն ու Աչտարակի «Օլիմպիա»ն՝ չորրորդ տարին դօտիին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՅՈՒՐՏԸ կը չարունակէ աւեր գործել Եւրոպա եւ մանաւանդ Ֆրանսա, որ ինչպէս միչտ՝ «առանկ բան չէր տեսած»: Փարիզի բազմաթիւ թաղամասեր, ի չարս որոնց «Յառաջ»ի թաղամասը երրորդ անդամ ըլլալով եւեկարական հոսանքէ զրկուեցան: Ուրբաթ օր, Յունուար 16–ին, հոսանքը կտրեցաւ ժամը 12·10–ին եւ վերահաստատուեցաւ Շաբաթ առաւօտ 5–ին: Այս պայմաններու տակ, իսկական հրաչքի արդիւնք է որ «Յառաջ»ի տպագրութիւնը կ'ապահովուի, չնորհիւ առաւօտեան քանի մը ժամուան հոսանքին, գոնէ առայժմ...:

ՊԻՒԼԻՆԹ ԼՃԼՎԻԹ, Թուրքիոյ նախկին վարչապետը, 11 ամիս եւ 20 օր բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Շաբաթ օր, Իզմիրի դատարանին կողմէ, այն ամբաստանութեամբ որ դէմ գործած է օրէնքին որ կ'արգիլէ որեւէ քաղաքական գործունէութիւն մինչեւ 1992: Էճեվիթ 61 տարեկան է եւ երեք անգամ վարած է Թուրքիոյ նախարարապետութիւնը 1974–էն 1979, ինչպէս նաեւ լուծուած կուսակցութեան՝ Հալքի ղեկավարութիւնը:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԻՑՐՈՒԹի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Գերմանացի մը առեւանգուեցաւ՝ Ռուտոլֆ Քորախ, պատասխանատուներէն քիմիական հանրածանօթ՝ Հէօքսթ ընկերութեան: Ոմանք կասկած մը կը տեսնեն այս առեւանգումին եւ պաղեստինցի ահաբեկիչի մը ձերբակալութեան արեւմտեան – Գերմանիա, այն վարկածով թէ այս պատանդը սակարկութեան կրնայ ծառայել:

ՊԻՑՐՈՒԹի թուրք դեսպանը, նամակով մը Արտաքին նախարարութեան, յայտնած է թէ Թուրքիայէն ներածուած կարգ մը ուտեստեղէններ վարակուած են Զերնոբիլի արկածին հետեւանքով եւ չորս – գործօն են, ուրեմն հարկ է զգոյշ ըլլալ:

ՔՐԱԶԻԻԻի յայտարարեց թէ գործադուլի չարժումներուն սկիզբն ենք միասին: Սէ – ժէ – Թէ–ի քարտուղարը այս «խըրախուսիչ» լուրը տուաւ Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի «մամուլի ակումբ»ի յայտերին ընթացքին: Զխուսափեցաւ պատասխաններու նաեւ անձնական հարցումի մը, ճշդելով թէ զաւակն է լեհ հրեայ պաղթականներու, եկած Ֆրանսա հաստատելու եւ թէ Ֆրանսա իր երկիրը կը նկատէ:

ԻՎ ՇԱԼԻԻ ընկերվարական նախարարին դրասենեակին պետը, որ Պրազիլէն վերադարձաւ եւ արդարութեան յանձնուեցաւ Քառըֆուր տիւ տեվլոփըմանի գեղծարարութիւններուն համար, յայտարարած է դատաւորին թէ Փոսքուալի հետ տեսնուած էր Ապրիլի կիսուն: Ներքին նախարարը կը հերքէ:

ԼԻԲԱՆԱՆի Պաչտօնաթերթին մէջ լոյս տեսաւ այն հրովարտակը, որ աչխատավարձերու վերակարգում մը կը նախատեսէ: Որոչուած յաւելումները 40% եւ 30% են ամսական 6000 լիբանանեանէն վար եւ վեր աչխատավարձերուն համար: Նուազագոյնն ալ 3200 լիբանանեան ոսկիի

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Գրեթէ ընթացիկ գործած բանաձեւում մը, երբ սիբելիի մը կոչուասը պիտի հաղորդենք՝ «խոր ցաւով իմացանք»: Պիտի ուզէինք տարբեր բառեր գտնել: Ի՞նչ բառեր: Մահը, այնքան անողոք իրականութիւն մըն է, որ բառերը անզօր են եւ այսօր ալ ուրիչ ձեւ չունինք արտայայտելու համար մեր վիչտը, ի լուր մահուան՝ Արշամ Պապայեանի:

Պարզ է, անակնկալ չէր: Ամիսներէ ի վեր, իր մտերիմ շրջանակը պիտէր թէ գաստապարտուած է: Անկասկած ինքն ալ պիտէր: Մինչեւ վերջը ջանաց ինքզինքը խաբել, մեզ ալ խաբելու համար: Արտակարգ քաջութեամբ դիմագրաւեց ճշմարտութիւնը, որու տեղեկացած էր Մարսէյլէն Մառինեանի օգակայանի ճամբուն վրայ, իր կրտսեր զաւկին կողքին, երբ կը կարդար բժչկական տեղեկագիրը, զոր պիտի ներկայացնէին Փարիզի մասնագէտ փրոֆէսէօրի մը: Անկէ ի վեր՝ ամապատրեց: Սովորականէն միչտ աւելին ուզեց ընել, որեւէ գործ չգետաձգել: Երբեք ակարութիւն ցոյց չտուաւ, երբեք յոգնած չերեւաց: Եւ այդ երեւոյթը պահպանելու համար, մեծ, այլ թաքուն ճիգ թափեց:

Արշամ Պապայեան, Ֆրանսահայ մեր գաղութի այն սակաւաթիւ դէմքերէն էր, որոնց բացակայութիւնով բան մը – կարեւոր բան մը – պիտի պակսի այլեւս մեր հասարակական կեանքին մէջ:

×

Արշամ Պապայեան, ծնած էր Իզմիթ, 1921–ին: Դեռ մանուկ, 4 – 5 տարեկանին կը հաստատուէր Մարսէյլի Սէն – Ժերոմ թաղամասը եւ յամառ ու չարաչար աչխատանքով, տարիներու ընթացքին կը յաջողէր բարեկեցիկ դիրք մը հաստատել, որու չնորհիւ, յետագային, իր լայն օժանդակութիւնը պիտի բերէր զանազան ազգօգուտ ձեռնարկներու, նախաձեռնութիւնն իսկ տանձնելով նոր հիմնարկներուն սահմանման:

Հայկական հանրային կեանքին իր առաջին մասնակցութիւնը կը սկսի եօթանասնական թուականներուն, երբ նախ Մարսէյլ, ապա Փարիզ (Թէաթր տէ Շան – զ'Էլիզէ) ներկայացումները կ'ապահովէ «Ազոյշ»ի:

Իր մասնակցութիւնը, աւելին՝ իր նախաձեռնող ոգին, մասնաւորաբար երաժչտական ասպարէզին մէջ, Ֆրանսական թէ հայկական, մեծ նպաստ բերած են գեղարուեստական կեանքին:

1977–ին, իր մղումով, Մարսէյլի մէջ, կեանք կ'առնէր Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ինք էր կրկին, որ նոյն ոգիով, կը սաստարէր Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մշակութային կեդրոնի գեղարուեստական կեանքին:

1981–ին կը հիմնէր «Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկը», որ կը վայելէր պատուոյ նախագահութիւնը ողբացեալ քաղաքապետ՝ Կասթոն Տըֆլէռի: Հիմնարկը կանոնաւորաբար կրթաթոշակներ կ'ապահովէ երաժչտութեան ուսանողներու եւ ձեռնարկած է նաեւ երաժչտական եւրկոյթներու: 1985 Սեպտեմբեր 28–ին, Մարսէյլի Երաժչտանոցին մէջ, կը տեղուէր Արամ Խաչատրեանի կիսանդրին, որու պաչտօնական բացումը կը կատարէր Ծրագրի նախարար եւ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Կասթոն Տըֆլէռ, ի ներկայութեան Հայաստանի կոմպոզիտորներու նախագահ՝ Է. Միրզոյեանի եւ երաժիչտ՝ Ա. Յարութիւնեանի: Նոյն իրիկունը, Օփերային մէջ մեծարանքի երեկոյթ մը կը տրուէր նուիրուած՝ Արթօ Բարայեանի: Միչտ Արշամ Պապայեանի չնորհիւ է, որ առաջին անգամ ըլլալով Խաչատրեանի քոնչերթօն լըսուած է Մարսէյլ Ռոստրոբովիչի կատարմամբ: Երկու անգամ, Մարսէյլ հրաւիրած է Հայաստանի ակադեմական երգչախումբը (Յովհ. Չեքիչեան), երկրորդը՝ հազիւ քանի մը ամիս առաջ, 1986 Սեպտեմբերին: Կարեւոր նուիրատուութեամբ մը մայր աթոռին, ապահոված է ձեմարանի չէնքին ընդլայնումը, երկյարկանի չինութեամբ մը: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, այս առթիւ իրեն չնորհած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի Ա. կարգի չքանչանը: Կասթոն Տըֆլէռ ալ, իր կարգին, մեծարած է Արշամ Պապայեանը Մարսէյլ քաղաքի Մեծ մետալով:

Արշամ Պապայեան նախագահն էր Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ դեռ քանի մը չաբաթ առաջ է, որ միաձայնութեամբ վերընտրուած էր:

×

Ուրբաթ, վաղ առաւօտեան, յանկարծ մեկնեցաւ: Մնացողներուն մխիթարանքն է խորհիլ, թէ լաւ որ այդպէս եղաւ եւ իրեն խնայուեցաւ անողոք հիւանդութեան մը անընդունելի տառապանքները: Դեռ քանի մը օր առաջ, մինչեւ վանս գացած էր համոզելու համար Գառզուն, որ ըստանձնէ Գայեանէ բեմադարի հագուստներու եւ տեքորներու գեղազարդումը: Մինչեւ վերջը մերժեց համակերպիլ ու աւելի քան երբեք՝ վազը ծրագրեց: Եւ այդպէս զնաց, հեռը տանելով իր ծրագիրները ու մեզի ձգելով իր ջերմ ներկայութեան կարօտը:

×

Շաբաթ առաւօտ, Մարսէյլի «Փրովանսալ»ն ու «Մեռիտիոնալ»ը լայն սիւնակներ կը նուիրէին Արշամ Պապայեանի, նկարով եւ դրուատալից տողերով, չեչտելով սուգը՝ Մարսէյլի հայ գաղութին:

×

Մեր ցաւակցութիւնները սիրելի Մարի Պապայեանին եւ զաւակներուն:

բարձրացած է: Այս յաւելումները յետադարձ կիբարկում մը ունին եւ պիտի վճարուին 1986 Յուլիս 1–էն:

«ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ԼՈՒՐԵՐԸ» չաբաթաթերթը Լենինի «քաղաքական կտակ»էն հատուածները հրատարակած է, ինչ որ նախընթաց չունի: Գրուած մահէն տարի մը առաջ, Լենինի կտակին մէջ կը կարդացուի. – «Ընկեր Սթալինը, չատ զանազանարոյ իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած է անսահման իչխանութիւն մը եւ վստահ չեմ որ կարենայ միչտ զայն օգտագործել չրջահայեցութեամբ: Կ'առաջարկեմ ընկերներուն ձեւ մը խորհիլ իր պաչտօնէն հեռացնելու համար»: Այն ատեն Սթալին կեդր. Կոմիտէի ընդհանուր քարտուղար էր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԻՋԷՆ

1986Ի՝ ԱՆՀԵՏԱՁԱԾ ԴԷՄՔԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՓՐԱՆՍԱ

Փարիզէն – Մարսէյլ գաղութը կորսընցուց ծառայասէր անձեր, որոնք նպաստեցին ազգային թէ հանրային կեանքին ու ձեռնարկներուն: Կորսնցուց գաղափարապաշտ անձեր, որոնք նուիրուեցան իրենց ժողովուրդին: Կորսնցուց Ապրիլեան սերունդի վերջին վկաներէն որոնք իրենց հետ տարին ահաւոր ցաւերը մեր պատմութեան:

×

× Յունուար 22–ին, Մարսէյլ, գաղութին հին ղեմքերէն՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎԱՐԹԱՊԵՏԵԱՆ, որ ունեցած է հանրային գործունէութիւն, վարած է ուսուցչական պաշտօն եւ տարած գրական գործունէութիւն, յատկապէս հրապարակագրութեան մէջ:

× Յունուար 27–ին, Փարիզ, Տիկին Քաթիա ՄԵՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, կինը Հայ Աբիներու ընդհ. պետ՝ Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեանի որ կը բաժնէր իր ամուսնոյն բազմամեայ հանրային գործունէութեան ուրախութիւնները, գոհունակութիւնն ու նաեւ դժուարութիւնները:

× Փետրուար 21–ին, Փարիզ, Տիրամայր՝ Արաքսի ՆԱԳԱՇԵԱՆ, մայրը Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս Նազդաչեանի:

× Մարտ 1, Փարիզ, Ծանօթ արուեստագէտ եւ տաղանդաւոր արձանագործ՝ Տարիա ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ: Ունի բազմաթիւ դիմանկարներ: Տուած ու մասնակցած է քանիցս ցուցահանդէսներու: Արժանացած է ոսկէ մետալներու, յատկապէս Վենետիկի Պիէնալէին (1947): Իր վերջին գործերը ներկայացուեցան Փարիզ, երկու տարի առաջ, Սքիւլպիւր ցուցասրահին մէջ:

× Մարտ 25–ին, Փարիզ, Նկարիչ եւ տաղանդաւոր արուեստագէտ՝ Բաբկէն ՊՕՏՈՍԵԱՆ: Փարիզի հայկական երբեմնի այն չքնաղ տղոցմէ, որ Մոնփարնասէն Քաաէ, Բիւզանդ Թօփալեանի տպարանը ամբողջ կեանք մը սպառեցին խօսելով արուեստի, թատրոնի եւ հայութեան մասին: Աշխատակցած է «Յառաջ»ի եւ այլ հանդէսներու եւ թերթերու:

× Յունիս 7–ին, Մարսէյլ ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐ – ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ (Բիւզանդ Վաղինակ): Կը պատկանի մանկութիւն չունեցող բանակին: Ունեցած է հանրային գործունէութիւն. վերջին չրջանին եղած է քարտուղար Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին: Աշխատակցած է հայ մամուլին՝ «Աշխարհ», «Զարթօնք», «Պայքար», բայց նաեւ «Յառաջ»ի, սակայն նախապատերազմեան չրջանին:

× Յուլիս 21–ին, Փարիզ, Ծառայասէր եւ ազգային թէ հանրային ձեռնարկներուն նպաստող՝ ՎԱՀՐԱՄ ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆ: Վարած է Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի նախկին Աշակերտաց Միութեան նախագահութիւնը եւ յաջորդն բերած իր նիւթական օժանդակութիւնը Մխիթարեան վարժարաններուն: Կեանքի վերջին տարիները սակայն եղան քաշուած տարիներ եւ չատ չուտ մոռցուեցաւ իր չրջապատէն:

× Յուլիս 31–ին, հմուտ գիտնական՝ փրոֆ. ՅՈՎՍԷՓ ՍՎԱՃԵԱՆ: Փասթէօրեան հաստատութիւնը մտած է 30–ական թուականներուն եւ քառասուն տարի իր ձեռնհասութիւնը ի սպաս դրած է քիմիական ճիւղերու զեղազործութեան տարբեր – լուծարանը: Հետեւած է նաեւ փիլիսոփայութեան եւ գրականութեան ճիւղերուն: Մօտէն հետեւած է հայկական կեանքին:

× Օգոստոս 17–ին, Պօվալոն (Տոմ), «Յառաջ»ի սաներէն՝ ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ (Շինական): Երկար տարիներ աշխատակցած է «Յառաջ»ի եւ այլ թերթերու եւ հանդէսներու: Սաները 1939–ին, «Յառաջ»ի 15–ամեակին առթիւ գիրք մը հրատարակած էին, ի երախտապիտութիւն Շաւարշ Միսաքեանի:

× Օգոստոս 24–ին, Փարիզ ՍՈՆԱ ԹՕՓԱԼԵԱՆ, այրին Բիւզանդ Թօփալեանի: Նկարիչ, մասնակցած է բազմաթիւ հաւաքական ցուցահանդէսներու, ինչպէս նաեւ անհատական, կիրարկելով փիկիւրաթիֆ նկարչութիւն մը:

× Սեպտեմբեր 18–ին, Մարսէյլ, ԱՐԱՄ ՊԵՏԻԿԵԱՆ: Դաշնակցական, Զ.Ո.Մ.Ը անդամ, կը պատկանի սերունդի մը որու համար հայկական ազգային կեանքը եւ իր զաղափարական ընտանիքը ամէնէն նուիրական ասպարէզը եղաւ:

× Հոկտեմբեր 25–ին, Փարիզ, ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՐՕՆԵԱՆ: «Յառաջ»ի ընթերցողներուն համար Գ. Տ. սկզբնատառերը: Այսքան, իր կամքը կատարած ըլլալու համար:

× Հոկտեմբեր 31–ին, Նիս, ԼԻԻՍԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ: Իր կեանքի լեցուն տարիները անցուցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ կապոյտ Խաչի չարքերուն մէջ: Գիտակից կին, վարած է պատասխանատու պաշտօններ:

× Նոյեմբեր 23–ին, Փարիզ, Ապրիլեան սերունդէն, ճաշակած աքսոր եւ որբութիւն, ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ: Իր հայ մարդու կեանքը արժեւորած է ծառայելով Զ.Ո.Մ.Ը.ի եւ Հ. Յ. Դ.եան չարքերէն ներս: Մահ կը կազմէր այն համեստ հոյլին որ աշխատեցաւ չուքի մէջ, տալով իր լաւագոյնը:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանը եւս, 1986–ին, իր տուրքը տուաւ ճակատագրին արձանագրելով կորուստներ երկրի քաղաքական, ընկերային, մտաւորական կեանքին դերակատարներով:

Գրական աշխարհի կորուստներ. –

× Արձակագիր, թարգմանիչ եւ թատերագիր՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԵՀ (Գարեգին Սարինեան): Ծանօթ անուն մը «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, որ աւելի քան կէս դար ծառայած է հայ գրականութեան: Գրած է նորավէպեր, ինչպէս՝ «Հարազատներ», «Երգը կանչում է»: Իր գրական վաստակին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ՝ «Իմ Զարենց» գործը: Իր թատերգութիւնն – րէն յիշենք՝ «Հերոսներու ստուերում», «Գրաւոր մարդիկ»...: Իսկ, թարգմանած է Տուրգենեւ, Վ. Պանովա, Գ. Նիկոլայեւան եւ այլ հեղինակներ:

× Թատերագիր, բայց նաեւ ճարտարապետ, ԼԵՒՈՆ ԳԱՐԱԿԵՕԶԵԱՆ: Իր գործերէն են՝ «Այս աստղերը մերն են», «Սպիտակագեստ կինը», «Կայծակի հարուածը», եւ նաեւ գրած է չարժանըկաբի վիպակներ «Սուզուած նաւը», «Արեւին հաւասար»...:

× Հրապարակագիր եւ արձակագիր՝ ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆ: Հեղինակն է բազմաթիւ վէպերու, վիպակներու, յօդուածներու. յիշենք՝ «Լեռնաչխարհի դուստրը», «Հեռախոյզները», «Հայրենի լեղեղները»...: Կարեւոր վաստակ ունի արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութեան ուսումնասիրութեան եւ տարածման գործին մէջ:

× Գրաքէտ, բանաստեղծ՝ ՍՈՒՐԻՆ ԱՂԱԲԱԲԵԱՆ: Ունի գրական քննադատական եւ բանասիրական երկեր: Ծանօթ էր Ն. Զարեանի, Ա. Զօրեանի, Ա. Բակունցի, Գ. Մահարիի, Ե. Զարենցի գրական վաստակին: Հրատարակած է անոնց մասին առանձին մենագրութիւններ, խմբագրած է՝ «Սովետահայ գրականութեան պատմութիւնը» (2 հատոր):

× Բանաստեղծ եւ թարգմանիչ՝ ԱՇՈՏ ԼՈՒՍԵՆՑ: Ցաջորդաբար աշխատակցած է «Գրական Թերթի» եւ «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի խմբագրութիւններուն եւ եղած է պլխաւոր խմբագիր՝ «Հայաստան» հրատարակչատան: Հեղինակն է կարգ մը գործերու՝ «Երգեր յաղթական վերելքի», «Սիրոյ գիրք»...: Ունի նաեւ թարգմանութիւններ՝ Զինգիզ Այթմատովէ:

× Պատմաբան՝ ԱՇՈՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ: Հեղինակն է գիտական կարգ մը աշխատութիւններու նուիրուած Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերու պատմութեան: Խմբագրապետն է «Բանբեր Հայաստանի արխիւների» հանդէսին: Նաեւ, Ակտա Յարութիւնեան Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի առընթեր պլխաւոր պետական է:

× Բանասէր ՄՈՒՇԵՂ ՆԱՐԵԱՆ, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի հիմնարկի գիտական ճիւղի ատենապետ աշխատասէր: Աշխատակցած է «Բանուոր» թերթի խմբագրութեան: Իր պլխաւոր բանասիրական գործն է՝ «Ս. Նովայի հայերէն խաղերի» ուսումնասիրութիւնը: Ի նաեւ բանաստեղծ. ունի արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ՝ Գ. Սունդուկեանի, Ա. Իսահակեանի, Սայաթ Նովայի ստեղծագործութիւններու մասին:

×

Դիւանագիտական, քաղաքական աշխարհի կորուստներ. –

× Ներգաղթող Հայերու ընդունման եւ տեղաւորման կոմիտէի նախագահ՝ ԼԵՒՈՆ ՊԵՏՐՈՍ ՄԱՆԱՍԷՐԵԱՆ: Վարած է դիւանագիտական պաշտօններ, ի մէջ այլոց, Փարիզ, որպէս Խորհրդային դես – պանատան Ա. քարտուղար:

× Նախկին նախարար՝ ԳՈՒՐԳԻՆ ԱՐՏԱՇԷՍԻ ՓԵՀԼԻՒԱՆԵԱՆ: Վարած է կուսակցական եւ կառավարական զանազան պաշտօններ:

× Գիւղատնտեսութեան մասնագէտ՝ ՀՐԱՆՏ ԱՐՇԱԿԻ ԱԻԱԳԵԱՆ: Վարած է քաղաքական եւ հանրային կեանք. յատկապէս եղած է կուսակցութեան Շամչադինի չրջանին Ա. քարտուղար, Անտառային տնտեսութեան պետական կոմիտէի նախագահ:

Գիտական աշխարհի կորուստներ. –

× Հոգեբոյժ՝ փրոֆ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ: Թղթակից անդամ Խորհրդային Միութեան բժշկական ակադեմիայի, հեղինակն է աւելի քան 200 գիտական աշխատութիւններու:

× ՄԻՀՐԱՆ ՍԵՄԵՐՋԵԱՆ՝ տնօրէն Երեւանի ուսողագիտական մեքենաներու գիտա–հետազօտական հիմնարկին: Ընտրուած է ՄԱԿ–ի հաշուիչ թէքնիքի փորձագէտ, Պուլկարիոյ մէջ: Հեղինակն է չատ մը գիտական աշխատութիւններու:

Արուեստի աշխարհի կորուստներ. –

× Դերասան՝ ԲԱԲԿԷՆ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ: Կ'աշխատէր Երեւանի Սունդուկեան թատրոնը, ուր մարմնաւորած է բազմաթիւ եւ այլազան կերպարներ՝ Պէն Ալեքսանդր, Աբա Գեղեցիկ, Արտաւազդ, Նափոլէոն...:

× Նկարիչ՝ փրոֆ. ԱՐԱ ՎԱՂԻՆԱԿԻ ԲԵՔԱՐԵԱՆ, դասախօս Երեւանի գեղարուեստա – թատերական հիմնարկին մէջ: Իր գործերով ստեղծած է հայրենի բր – նաչխարհը, աչխատասէր մարդը, իր ժամանակակիցը եւ այլ պատկերներ: Նկարազարդած է բազմաթիւ հեղինակներու գրական գործերը:

× Նկարիչ՝ ՍԵՐԳԷՅ ԱՐՈՒՏՋԵԱՆ: Սունդուկեան թատրոնի գլխաւոր նկարիչ, ունի յատկապէս քաղաքական ծագրանկարներ: Որպէս բեմադիր նկարիչ մասնակցած է կարգ մը չարժանկարներու պատրաստութեան, ինչպէս՝ «Քաջ Նազար», «Պատուի համար»: Եղած է «Ոգնի» հանդէսի գլխաւոր նկարիչը:

× Ձայն հեռատեսիլի պետական կոմիտէի փոխ – նախագահ՝ ՌԱԴԻԿ ԱՐՏԱՇԻԱՋԻ ԽԱԼԱԹԵԱՆ:

«ԱԼԲԱՏՐՕՍԸ»

ՎԱՐՕՍ ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

(1940 — 1977)

Նկարիչ Վարոս Շահմուրադեանը ապրեց ընդամէնը 37 տարի: Նրան թերեւս վիճակուած էր լինելու այն բացառիկ անհատականութիւններից, որոնք բնութեան չգրուած օրէնքով պարտաւոր են արուեստի մնայուն արժէքներ ստեղծել իրենց սահմանուած կեանքի խիստ սուղ ժամանակահատուածում:

Ծնուել է 1940–ին՝ Լենինականում, բազկեցիկ, մտաւորական ընտանիքում: Ծնողների աւագ որդին էր, մանկուց տարբերւող պզոյն հոգով ու արտիստիկ խառնուածքով: Միջնակարգ եւ մասնագիտական կրթութիւնը ստացել է Երեւանում, որտեղ արդէն հաստատուել էր Շահմուրադեան ընտանիքը, իսկ 1967–ին աւարտում է Մոսկուայի Գեղարուեստա – արդիւնաբերական բարձրագոյն ուսումնարանը:

Լինելով 60 – 70ական թուականների երիտասարդ արուեստագէտների «էլիտին» (Երեկեան եղբայրներ, Վարուժան Վարդանեան, Վիգէն Թադեւոսեան, Սէյրան Խաթլամաջեան) բնորոշ որոնումների եւ նորարարութեան առաջատարներից, Վարոս Շահմուրադեանը երբէք չձգտեց փառքի ու ճանաչման: Անահման համեստ էր իրրեւ մարդ եւ նոյնքան չամառ ու հետեւողական որպէս արուեստագէտ: Տքնաջան աչխատանքի, բնօրինակի խորքային ուսումնասիրութեան, գեղանկարչական ոճի ու արտայայտչական լեզուի չղկուածութեան լաւագոյն դրսեւորումներն եղան նրա «Ինքնադիմանկար» (1963), «Տեսակցութիւն» (1963), «Բնանկար» (1965) կտաւները:

Ստեղծագործական կեանքի առաջին իսկ տարիներից նկարիչը ձուլուեց երկրի բուռն ու հետաքրքիր արտիստական չրջանին. նա մասնակից էր Հանրապետութեան, միութեան, ինչպէս նաեւ արտասահմանեան նկարահանդէսների, գեղանկարչութիւն էր դասաւանդում Երեւանի մասնագիտական հաստատութիւններում, չարունակելով հետեւողական պրպտումները հայ մանրանկարիչների եւ դարասկիզբի ֆրանսական արուեստի առանձնայատկութիւնների չուրջ, որոնցից Մատիսը եւ Պիկասոն գործան նրա հոգեւոր աչխարհի տեւական կուռքերը:

60–ական թուականների կէսերից նրա կարչի վրձնահարուածները դառնում են առաւել համարձակ ու վստահ, ճկուն դիծը եւ հաստատ դունաչարը վարպետօրէն ենթարկելով չօրինուածքի ներքին հաւասարակչռութեանը: Եթէ «Հին Օրհնութիւնը» (1965) հարազատ է միջնադարի մանրանկարչութեան ցայտուն արտայայտչականութեանը, ապա «Իմ Նախնիները» (1969), «Կէսօր, Ընտանիք» (1970) կտաւները նորովի դրսեւորումն են դիմանկարի 19–րդ դարու հայ վարպետների դասական, աղնուաչուք պատկերաչարին: Հեզհետէ հարստացնելով ներկապնակի դունաչարը եւ դեկորատիւ– արտայայտչական մոտիվները, նկարիչը հասնում է հոգեկան ծայրագոյն լարուածութեան արտայայտման, որը գնալով ուժգնանում է, դառնում դրեթէ տագնապալի: Աւօրեայ իրերն ու պիտոյքները չօրինուածքի մէջ խորհրդանչական իմաստ են ստանում, դառնում նկարչի ներքնաչխարհի դրսեւորման պատկերաւոր ձեւամիջոց:

Մթագնած, անհանգիստ կապոյտին նայող պատուհանները, վարագոյրի ծալքերը կերպասները, սենեակի յարդարանքի մանրամասները, որոնք արուեստագէտի նախընտրած թեմայի տարածա – պլաստիկական լուծումների հոյակապ միջոց հանդիսացան. «Գիշերային Պատուհան» (1970), «Պատուհան» (1970), «Երկնագոյն Նատիւրմորթ» (1971), «Սենեակ թ. 13» (1972), «Արուեստանոցի Պատուհանը» (1974): Պատուհանների այդ չարքը տարածական տարբեր հեռանկարներով դիտողին հաղորդակից է դարձնում դրսի տաղնապած ու անորոշ անստգմանութեանը: Խորհրդաւոր, բազմանշանակ ու խոովայոյզ այդ տարածութիւնը ստեղծում է բանաստեղծական սպասման արբանդրութիւն, ձգում դէպի անհայտ անորոշութիւնը: Բանաստեղծականութիւնը, որպէս դեղանկարչական մտածողութեան ձեւամիջոց՝ յատուկ էր Վրոյի արուեստին, իսկ բանաստեղծութիւնը առհասարակ՝ ներշնչանքի հարուստ աղբիւր նրա համար: Պատահական չէ, որ այս շրջանում նա ստեղծում է Բոդլերի բանաստեղծութիւնների թեմաներով բարձրարուեստ գծանկար թերթեր, որոնք մտադիր էր տպագրել բանաստեղծի հայերէն առաւել ամբողջական հրատարակութեան մէջ:

70-ականի սկիզբներին Շահմուրադեանը ստեղծում է քնարական, ընդգծուած անհատականութեամբ օժտուած հերոսուհիների ամբողջ մի չարք. «Մերկ կինը», «Հայելու մէջ», «Սպասում», «Դեղատանուհին», «Վերոնիկայի դիմանկարը»:

Շահմուրադեանի փիլիսոփայական ընդհանրացումներով բնորոշուող խոշոր շափերի յօրինուածքները՝ «Զանգեզուր», «Նկարչի արուեստանոցում», «Մոնատ. Գարուն – Աշուն» տպաւորիչ են դարդոմոտիվների ու մանրամասների մշակուածութեամբ, առաւել եւս համարձակ՝ դուռնաչարի (փիրուզ-կապոյտ, բոսոր-կարմիր, նարնջա-ոսկեդոյն, արծաթա-մոխրագոյն) ընտրութեամբ, որոնք յաճախ լուսաստուերների ներդաշնակ անցումներով փոխում են գունային յարաբերութիւնները, ընդգծում թեմայի ներքին բովանդակութիւնը: Ընտիր ճաշակը եւ ներդաշնակութիւնը առանձնայատուկ էր ոչ միայն Շահմուրադեան արուեստագէտին, այլեւ Շահմուրադեան անհատին: Իր անձը եւ արուեստը նոյնպէս ունէր այդ ներդաշնակութիւնը. համեստ նկարագիր, ազնուապարմ, վայելուչ կեցուածք, խօսակցին լսելու եւ կարեկցելու ներքութիւն, բարի, քաղցր ժպիտ, մեղմ, հանդարտ ձայն եւ այդ ամէնով կարծես օրինակն էր «մարդու մէջ ամէն ինչ կատարեալ լինելու» Ջեխովի յայտնի արտայայտութեանը:

Զարմանալի բեղուն եղաւ արուեստի կեանքի յատկապէս վերջին շրջանը, երբ նա զրեթէ չէր հեռանում իր այնքան սիրելի ներկապնակից ու վրձիններից: 1976-ին նա ստեղծեց «Թիթեռ» մեծադիր, տոնական կտաւը, որտեղ ապարդիւն ճիգերով ազատութեան ձգտող գունագեղ թիթեռին զուգադրուած է լուսաւոր, դեղեցիկ պահին ընդառաջ զնացող կնոջ ազնուաչուք կերպարը: Եւ վերջապէս կանխահաս մահուան տագնապի զգացումը չէ՞ր արդեօք, որ մղեց նրան վրձնելու «Ինքնադիմանկարը», կամ էլ վերստին (այս անգամ դեղանկարչական միջոցներով) անդրադառնալու Բոդլերի «Ալբատրոս»ին:

Le Poète est semblable au prince des nuées
Qui hante la tempête et se rit de l'archer,
Exilé sur le sol au milieu des huées.
Ses ailes de géant l'empêchent de marcher.

Նկարի ֆոնի (չափսերը՝ 80 × 100) երկնքի լուրթ կապոյտի վրայ պատկերուած է վիրաւոր, արիւնաքամ լինող խոշոր, դեղեցիկ թռչունի չեչոտակի վայրընթացը, որ ընկալւում է իրրեւ արուեստագէտի փոթորկուող հոգու պոռթկուն ճիչ: Արտայայտչական մեծ թափով վրձնուած այս գործը, որ նկարչի կարեւոր երդն էր, անմոռաց տպաւորութիւն է թողնում:

Վարոս Շահմուրադեանի թողած դործերը, որոնք արժանի տեղ պտան Հայաստանի եւ Մոր-Մ. Մութեան թանդարաններում, հարստացրին այդ դանձարանները, դառնալով հատուցումը նաեւ նրա չապրած տարիների:

ՅԱՄԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՍՈՒՐԻԱՀԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՈՂՋԵՐԹԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13-ի երեկոյեան Հալէպի Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ողջերթի ճաշ մը, ի պատիւ հայերէն լեզուի վաստակաւոր ուսուցիչ Պր. Մկրտիչ Մկրտիչեանի, դէպի Ամերիկա իր մեկնումին առիթով: Հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ: Սոյն ճաշը իրենց ներկայութեամբ պատուած էին եւ բեկոյթի հովանաւորը՝ Բերիոյ թեմի Հայոց առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթաճեան, ազգային իշխանութեան ներկայացուցիչներ ու տարօնցի հայրենակիցներու հոծ բազմութիւն մը, չուրջ 350 հոգի:

Հանդիսութիւնը սկսաւ «Դարձեալ փայլեց» փառերգով, որմէ ետք, Հայկ Ահարոնեան, յանուն Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութեան, բացատրութիւններ տուաւ ճաշին խմաստին ու անոր հետապնդած նպատակներու մասին: Ապա, Լեւոն Շառոյեան, տարօնցի երիտասարդներու զգացումներուն արտայայտիչը հանդիսանալով, նախ յիշեց թէ 70 տարիներ առաջ, Տարօն աշխարհը պարպուեցաւ հայութենէ. փլաւ՝ ֆիզիքական, աշխարհը, բայց կ'ապրի՛ հոգեկանը ամէնուրեք, Հայրենիքի թէ Սփիւռքի տարածքին: Ո՛ղջ է Տարօնը, «որովհետեւ Մաշտոցներու ու Մամիկոնեաններու սերունդը կրցաւ իր մէջ վերստեղծել պայքարի եռանդը, յանուն կեանքի, յանուն վարդահեղեղ արշալոյսի»: Ապա անդրադառնալով Մ. Մկրը – տիչեանի 40 տարիներու հայանուէր վաստակին, Լ. Շառոյեան չէշտը դրաւ ա՛յն իրողութեան վրայ, թէ հաղուագէպօրէն աշակերտ մը իր ուսուցչին կը կապուի այնքան սերտօրէն ու ջերմութեամբ, որ – քան կապուած են Պր. Մկրտիչեանի աշակերտները իրենց ուսուցչին:

Հուսկ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան մեծարեալը Քարէն Եփփէ Ազգային – Ճեմարանի երկարամեայ ուսուցիչ Մկրտիչ Մկրտիչեան, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, իր անձին հանդէպ ցուցաբերուած յարդալիր եւ սիրալիր այս ջերմ վերաբերմունքին համար, ապա յիշեց, թէ տարիներ առաջ երբ հիմը կը դրուէր Տարօնի Հայրենակցական Միութեան, հիմնադիրները ի մաի ուներին լոկ բարեսիրական ու մարդասիրական ամենապարզ նպատակներու իրագործումը: Մէջբերեց անուններ, Տիգրան Մակարեան, Օննիկ Սարգիսեան, Սիմոն Սիմոնեան, ինք եւ ուրիշներ, որոնք տարիներու հետք մը ետք, միութեան դէկը յանձնեցին նորերուն:

Բանախօսութիւններէն ետք սկսաւ տոհմիկ խրախճանքը, որու ընթացքին, մէջընդ մէջ, տասնեակ մը երիտասարդ – երիտասարդուհիներ ներկաներուն հրամցուցին Սասնոյ խմբապարերը (Կովանտ, Եարխուչտայ) եւայլն, պարու – սոյց Իսրայէլ Սարգիսեանի դեկավարութեամբ ու աւանդական փող ու թմբուկի զուգորդութեամբ:

Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին, խօսք առաւ Հալէպի Տարօնցիներու աւագ ներկայացուցիչներէն Լեւոն Ղազէլ, ինչպէս նաեւ թեմիս առաջնորդ Սրբազանը, որ ջերմօրէն պնահատելով այս ձեռնարկը, Տարօնի վարչութեան կողմէ յուշանուէրով մը պատուեց Մ. Մկրտիչեանը:

Խրախճանքը ջերմ մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտեան կանուխ ժամերը:

×

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Ընդառաջելով Հ. Ե. Ընկերակցութեան Գործադիր Մարհուրդի հրաւէրին, Նոյեմբեր 22-ին Հալէպ ժամանեց հայրենի տաղանդաւոր դերասան Սօս Սարգսեան, երկամեայ այցելութեան մը համար: Ան, Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Ադամեան» թատերախումբին հետ գործակցաբար, մօտերս Հալէպի մէջ պիտի բեմադրէ Ուիլիըմ Սարոյեանի «Իմ սիրտը լեռներում է» թատերախաղը: Ցիշեալ թատերախաղի պատրաստութեան համար իր տարած աշխատանքներուն առընթեր, Սօս Սարգսեան առիթ ունեցաւ այցելելու զաղութիս հայկական հաստատութիւնները անխտիր (Ազգային Առաջնորդարան, երկրորդական վարժարաններ, Համազգայինի սրահը եւայլն), մտերիմ հանդիպումներ ունենալով ցիշեալ հաստատութեանց պատասխանատու մարմիններուն հետ: Հայրենի դերասանը ներկայ գտնուեցաւ նաեւ «Զատարեան» թատերախումբին կողմէ բեմականացուած Շահան Շահնուրի «Նահանջը Առանց Երգի»ի ներկայացման ու խօսք առնելով դնահատեց բեմադիր՝ Մանուէլ Գէչիչեանի աշխատանքներն ու Հալէպի հայ թատրոնի բերած նպաստը մեր դրական արժէքներու ծանօթացման:

× Հալէպի Արաբական Մշակ. կեդրոնը, Սօս Սարգսեանի Սուրիա այցելութեան առիթով, Դեկտեմբեր 22-ին կազմակերպեց հայկական ֆիլմերու փառատօն մը: Երկու չաբաթ չարունակ, յարդարական քանի մը ներկայացումներով Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ ցուցադրուեցան «Ինճորի Այդին» (հեղինակ՝ Ստ. Զօրեան), «Սպիտակ Անուրջներ» եւ «Գիքորը» (հեղինակ՝ Յովհաննէս Թումանեան) ժապաւէնները, որոնց մէջ գլխաւոր դերերը ստանձնած է Սօս Սարգսեան:

Լ. ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ԳՐԱԳԱՒՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԳԱՒՈՒԹ

Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքին մէջ, Դեկտեմբեր 30-ին, սարքուած է Կաղանդի աւանդական սեղանը: Ներկայ եղած են Շնորհք Պատրիարք, համայնական ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Խօսք առած են տեսուչը՝ Հայկ Նշան, փոխ – տեսուչին՝ Սուրէն Ալթունեան, իսկ նամակալութեան ատենապետ Անդրանիկ Մուրատ ձիներկօղ անդրադառնալով Դպրեվանքի անցեալին ու ներկային: Դպրեվանքի աշակերտները՝ երգչախումբ թէ նուագախումբ, խանդավառ պահեր ստեղծած են: Սրտի խօսք արտասանած է նախկին տեսուչը՝ Մկրտիչ Մարկոսեան: Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան ծանրացած է Դպրեվանք բառին նշանակութեան վրայ: Հուսկ՝ Շնորհք Պատրիարք անդրադարձած է Դպրեվանքի այսօրուան պայմաններուն, յիշելով որ Խաչատուրեան Պատրիարքի երազը այսօր դժբախտաբար չի ծառայեր այն նպատակին որու համար հիմնուած էր: Նեչտելէ ետք Դպրեվանքին կատարած դերը Շնորհք Պատրիարք ցաւով յիշած է, թէ Դպրեվանքը, կարգ մը պատճառներով, միջոց մը մոռցուած է համայնքին կողմէ եւ մերնացած երկրորդական մակարդակի վրայ: Այդպէս ալ կը չարունակուի, մինչդեռ Դպրեվանքը պէտք է պահէ իր առաջնակարգ կարեւորութիւնը, ըսած է Շնորհք Պատրիարք աւելցնելով, որ ժողովուրդը դարձեալ պէտք է առատօրէն օգնէ այս հաստատութեան:

Մթագնած, անհանգիստ կապոյտին նայող պատուհանները, վարագոյրի ծալքերը, սենեակի յարդարանքի մանրամասները, որոնք արուեստագէտի նախընտրած թեմայի տարածա – պլաստիկական լուծումների հոյակապ միջոց հանդիսացան. «Գիշերային Պատուհան» (1970), «Պատուհան» (1970), «Երկնագոյն Նատիւրմորթ» (1971), «Սենեակ թ. 13» (1972), «Արուեստանոցի Պատուհանը» (1974): Պատուհանների այդ չարքը տարածական տարբեր հեռանկարներով դիտողին հաղորդակից է դարձնում դրսի տագնապած ու անորոշ անստգմանութեանը: Խորհրդաւոր, բազմանշանակ ու խոովայոյզ այդ տարածութիւնը ստեղծում է բանաստեղծական սպասման արբանդրութիւն, ձգում դէպի անհայտ անորոշութիւնը: Բանաստեղծականութիւնը, որպէս դեղանկարչական մտածողութեան ձեւամիջոց՝ յատուկ էր Վրոյի արուեստին, իսկ բանաստեղծութիւնը առհասարակ՝ ներշնչանքի հարուստ աղբիւր նրա համար: Պատահական չէ, որ այս շրջանում նա ստեղծում է Բոդլերի բանաստեղծութիւնների թեմաներով բարձրարուեստ գծանկար թերթեր, որոնք մտադիր էր տպագրել բանաստեղծի հայերէն առաւել ամբողջական հրատարակութեան մէջ:

70-ականի սկիզբներին Շահմուրադեանը ստեղծում է քնարական, ընդգծուած անհատականութեամբ օժտուած հերոսուհիների ամբողջ մի չարք. «Մերկ կինը», «Հայելու մէջ», «Սպասում», «Դեղատանուհին», «Վերոնիկայի դիմանկարը»:

Շահմուրադեանի փիլիսոփայական ընդհանրացումներով բնորոշուող խոշոր չափերի յօրինուածքները՝ «Զանգեզուր», «Նկարչի արուեստանոցում», «Մոնատ. Գարուն – Աշուն» տպաւորիչ են դարդոմոտիվների ու մանրամասների մշակուածութեամբ, առաւել եւս համարձակ՝ դուռնաչարի (փիրուզ-կապոյտ, բոսոր-կարմիր, նարնջա-ոսկեդոյն, արծաթա-մոխրագոյն) ընտրութեամբ, որոնք յաճախ լուսաստուերների ներդաշնակ անցումներով փոխում են գունային յարաբերութիւնները, ընդգծում թեմայի ներքին բովանդակութիւնը: Ընտիր ճաշակը եւ ներդաշնակութիւնը առանձնայատուկ էր ոչ միայն Շահմուրադեան արուեստագէտին, այլեւ Շահմուրադեան անհատին: Իր անձը եւ արուեստը նոյնպէս ունէր այդ ներդաշնակութիւնը. համեստ նկարագիր, ազնուապարմ, վայելուչ կեցուածք, խօսակցին լսելու եւ կարեկցելու ներքութիւն, բարի, քաղցր ժպիտ, մեղմ, հանդարտ ձայն եւ այդ ամէնով կարծես օրինակն էր «մարդու մէջ ամէն ինչ կատարեալ լինելու» Ջեխովի յայտնի արտայայտութեանը:

Զարմանալի բեղուն եղաւ արուեստի կեանքի յատկապէս վերջին շրջանը, երբ նա զրեթէ չէր հեռանում իր այնքան սիրելի ներկապնակից ու վրձիններից: 1976-ին նա ստեղծեց «Թիթեռ» մեծադիր, տոնական կտաւը, որտեղ ապարդիւն ճիգերով ազատութեան ձգտող գունագեղ թիթեռին զուգադրուած է լուսաւոր, դեղեցիկ պահին ընդառաջ զնացող կնոջ ազնուաչուք կերպարը: Եւ վերջապէս կանխահաս մահուան տագնապի զգացումը չէ՞ր արդեօք, որ մղեց նրան վրձնելու «Ինքնադիմանկարը», կամ էլ վերստին (այս անգամ դեղանկարչական միջոցներով) անդրադառնալու Բոդլերի «Ալբատրոս»ին:

Le Poète est semblable au prince des nuées
Qui hante la tempête et se rit de l'archer,
Exilé sur le sol au milieu des huées.
Ses ailes de géant l'empêchent de marcher.

Նկարի ֆոնի (չափսերը՝ 80 × 100) երկնքի լուրթ կապոյտի վրայ պատկերուած է վիրաւոր, արիւնաքամ լինող խոշոր, դեղեցիկ թռչունի չեչոտակի վայրընթացը, որ ընկալւում է իրրեւ արուեստագէտի փոթորկուող հոգու պոռթկուն ճիչ: Արտայայտչական մեծ թափով վրձնուած այս գործը, որ նկարչի կարեւոր երդն էր, անմոռաց տպաւորութիւն է թողնում:

Վարոս Շահմուրադեանի թողած գործերը, որոնք արժանի տեղ պտան Հայաստանի եւ Մոր-Մ. Մութեան թանդարաններում, հարստացրին այդ դանձարանները, դառնալով հատուցումը նաեւ նրա չապրած տարիների:

ՅԱՄԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

×

Պատմութեան դպրոցական դիրքերով մանկական յիշողութիւնը յաճախ կը մոռնայ կամ կը չփոթէ պարտութիւններ ու յաղթանակներ, առաքինութիւններն ու յիմարութիւնները արքաներու, որոնք Լուդովիկոսէն Հանրի նոյն անունով ու յաջորդական թիւերով կը հետեւին իրարու:

Ընդհակառակն, ան սիրով կը յիշէ զուարճալի կամ արիւնալի, անսովոր պատմութիւն մը յուշող պատմական անձնաւորութեան մը անունը:

Ան Սուասոնի ծաղկամանին պատճառով կը յիշէ Ֆրանքներու Քլովիս արքան: Մեծն Կարոլոս կը յիշուի իր «ծաղկած մօրուք»ով, եւ Պայար ասպետը՝ որովհետեւ «անվախ էր ու անբասիր»: Ատոիղաս հռչակաւոր պիտի մնայ անով, որ «իր ձիուն անցած հողին վրայ այլեւս խոտ չէր բուսներ»:

Աբեւելքէն պիտի յիշուի Ալտիւլ Համիտը՝ «կարմիր Սուլթան» կոչուան այն արեան պատճառով, որ չէր չորնար իր ձեռքերուն վրայ: Ան էր որ սկսաւ ցեղասպանութեան արիւնալի արարքը, 300 հազար Հայ կոտորել տալով:

Ալտիւլ Համիտի դահընկէցութեամբ կը դծուէր եղերայրութեան, խաղաղութեան եւ բարօրութեան նոր Թուրքիոյ մը պատկերը: Ցետոյ 1909-ի գարնան առաւօտ մը երկրին նոր տէրերը «Թուրքիա՝ միայն Թուրքերու» մտասեւեռումով, Կիլիկիոյ մէջ 30 հազար Հայ կոտորեցին:

Վերջնական արիւնահեղութիւնը վերապահուած էր 1915-ին:

Ատոիղաս՝ վայրագ պատերազմներու այս պարագլուխը, որ ինքզինք «Ատուծոյ պատուհաս»ը կը կոչէր, եւ որ սարսափ տարածած էր արեւելքէն՝ արեւմուտք, այսուհանդերձ գիտցած էր խնայել Հռոմի, տեղի տալով պապի մը միջամտութեան:

15 դար ետք ուրիշ պապ մը՝ Բենեդիկտոս ԺԵ. խօսք ուղղելով անոնց, որոնք իրենց սուրով վճռած էին ժողովուրդի մը ճակատագիրը, ներկան նախատեսելով կը մարգարէանար.

«Թող քալ դիտնան, որ Աղդերը չեն մեռնիր: Անարգուած, ճզնուած, անոնք սարսռալով կը տանին իրենց պարտադրուած լուծը, կը պատրաստեն իրենց վրէժը ու սերունդէ սերունդ կը փոխանցեն ատելութեան ու թշնամութեան տխուր աւանդ մը»:

Ատոիղաս ուղղակի հրեշտակային տիպար մըն էր բաղդատմամբ նոր բարբարոսներու, որոնք ոչ մէկ բանի խնայեցին:

1915-ի վերջաւորութեան, 1·5 միլիոն մեռեալով, Հայերու բնաջնջումի հոլովոյթին հիմնական մասը աւարտած էր:

×

«Լա՛ւ առիթ է այս անգամ...»:

Այս խօսքերով կը սկսէր այդ տարին Թուրք դեկավարներու համագումարը:

Թուրքիա Գերմանիոյ կողքին դիրք գրաւած էր Ա. աշխարհամարտին: Այլեւս առանց վախնալու օտար տէրութիւններու միջամտութենէն կամ համաշխարհային մամուլի բողոքներէն, սրբազան պատերազմ յայտարարուեցաւ ու մոլեռանդ մահմետականները քրիստոնեաներու դէմ հանուեցան: Նախարար Թալէաթ կ'եդրակացնէր. – «...Գալով Հայուն, իր տպրած վայրը այլեւս պիտի չճանչնայ զայն եւ Թուրքը պիտի ժառանգէ անոր ստացուածքն ու բնակարանը»:

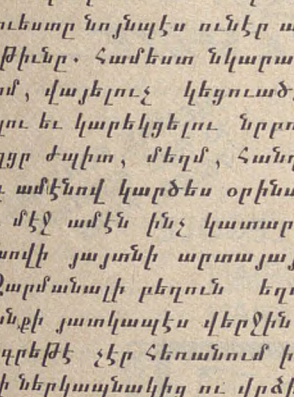
Ցեղասպանութիւնը որպէս «Պետական արարք» դործադրուեցաւ կանխամտածուած ծրագրի մը համաձայն, որ փորձարկուած էր նախկին կոտորածներով:

Ինամքով պատրաստուած ցանկի մը համաձայն, առաջին մաքրագործումներու զոհ դարձան մտաւորականներ՝ – մամուլի մարդիկ, բժիշկներ, փաստաբաններ, արուեստագէտներ, գրողներ – որպէսզի լռեն ամէն անունք, որոնք կրնային իրենց ձայնը արտաքին աշխարհին լսելի դարձնել:

(Շար. 25)

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

ՄԱՐՍԷՅԼ. –
Այրի Տիկին Աբշամ Պապայեան,
Տէր եւ Տիկին Ժորժ եւ Անի Տէվոս – Պապայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժերար Պապայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Շառլ Պապայեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սիւզան Անտրանեան,
Այրի Տիկին Կարապետ Տաժեան,
Տէր եւ Տիկին Արման Ենորքեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Օհանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վահան Գուլումճեան եւ զաւակները,
Սերոբեան եւ Ալեքսանեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

դաճնակահիծ մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 16–ին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, երկուշաբթի, Յունուար 19, ժամը 14·30–ին Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն – Ժիւլիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼ. –
Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան վարչութիւնը կ'ողբայ իր բազմամեայ նախագահին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 16–ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ. –
«Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկը» խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր հիմնադիր – նախագահին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 16–ին:
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Յունուար 19–ին, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

– ԿՈՉ –

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի, – Ցաղթական, – հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 12, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ:

Հերոսամարտի տօնակատարութիւնը նուիրուած է մեծ հոգեւորական Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին:

Կեդրոնական վարչութիւնս որոշած է «Խրիմեան Հայրիկի յիշատակը յաւերժացնելու համար հիմնել «Խրիմեան հիմնադրամ փոնտ» որուն միջոցաւ պիտի պահուին հայկական դպրոցներու մէջ սաները, եւ միեւնոյն ժամանակ օգնութիւն պիտի կատարուի կրթական եւ դրական ձեռնարկներու:

Ուստի, կոչ կ'ընենք Ֆրանսահայ գաղութի բոլոր մեր հայրենակիցներուն, զօրավիգ կենալու այս պատուաբեր եւ օգտակար ձեռնարկին իրենց նիւթական սրտաբուխ նուէրներով: Նուիրատուներու ցանկը կը յայտարարուի «Ցառաջ»ով:

Դրամական առաքումները պէտք է ըլլան հետեւեալ հասցէին. –

UNION DE VAN
Mr Gracian
40, ave. de la Petite Suisse
13012 *Marseille, France*

Կանխայց շնորհակալութիւններով՝

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(կնիք)

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ – Մարք Զէլվէեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Քափըրն եւ աղջիկը,
Տոքթ. Քրիսթոֆ Զէլվէեան,
Տիկին Հայկանոյշ Զէլվէեան,
Եւ Պէօճէքեան ընտանիքը

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ – հօր, պապին, խնամիին եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՕՃԷՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ, Յունուար 17–ին, 97 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Յունուար 21–ին, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նէօյիի նոր գերեզմանատունը (Փլեթօ):

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՑԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Զէլվէեան ընտանիքին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Փիէր Պիւրթէ իրենց սիրելի եղբօր՝ Կարպիս Կարապետեանի մահուան առթիւ, 500 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, անոր թարմ յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Տիրուհի Կէլէկեանէ 100 Ֆր. Տիկին Էպրուհի Դաւիթեանի մահուան տարելիցին առթիւ եւ 100 Ֆր. իր աչքի բուժման համար, Պր. Ալպէր Դաւիթեանէ 300 Ֆր.:

×

Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Եկեղեցւոյ պայծառութեան եղած նուէրները. – Տիկին Անահիտ Սարաճեան 100, Տիկին Գազանճեան 100, Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Քաֆէճեան 200, Տէր եւ Տիկին Սուվինյէ 200, Տիկին Փափազեան 500 Ֆ. իր աղջկան պսակին առթիւ:

Ամենայն Սբբոց Տօնին բարերարներու հոգեհանգիստին առթիւ. – Այրի Տիկին Զուարթ Վարպետեան 50, Մի Ոմն 200, Փէթէնեան ընտանիք 100, Անտրէ Խաչիկեան եւ Գրիգորեան ընտանիքներ 100 Ֆ., Վերգին Ժամկոչեան 100 Ֆր., Վարդուհի Ժամկոչեան 100, Յովհաննէս Գուլումճեան 100, Տիկին Տէօ Վալ 200, Տիկին Աղաւնի Ճըլըզեան 100, Տիկին Բերուզ Տէր-Մարգարեան 150, Զալկըճեան Նիկողոսեան 50, Շըլտեան – Կարապետեան 100, Ազապի Յովհաննէսեան 50, Օր. Անահիտ Հացագործեան 300, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100, Ա.Թեփէեան 100, Օր. Խանոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Տրդատ Տէր – Պօղոսեան 1000, Տիկին Սոզոմենեան 200, Տիկին Մատլէն Էօքսիւզեան 500, Նահարեան 150, Տիկին Պայծառ Յակոբեան 100, Հայկազ Պօղոսեան 100, Հ. Ա. Ւեանան 200, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Փափազեան 500, Տիկին Շաքէ Թաշճեան 200, Տէր եւ Տիկին Հայկ Փըլէնկեան 100, Յարութիւն Զագամեան 500, Տիկին Ալիս Շահում 300, Պր. Րիսթիկեան 300, Պր. Ռոժէ Զըրաչեան 500, Տիկին Զապէլ Սարաֆեան 200, Պր. Գէորգ Պաղըճեան 1000, Պր. Ժան Քէչէեան 500, Պր. Մարտիրոս Ունանեան 100, Մաշոյեան ընտանիք 100, Տէյիրմէնճեան 200, Այրի Տիկին Զուարթ Վարպետեան 50 Եկեղեցւոյ դպրոցին, 50 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Զարմայր Ալիքսանեան 1000 Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին: Կարապետ Խաչատուրեան 250, Մի Ոմն 200, Ֆիլիփ Գասպարեան 100 Ֆ.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՑԹԸ

կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին:

Սալ Տը Լա Շիմի

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

Վիէննայի Օփերայէն եւ վկայեալ Վիէննայի երաժշտական Ակադեմիայէն

ՇԱԲԱԹ, ՑՈՒՆՈՒԱՐ 24,
ԺԱՄԸ 20·30–ԻՆ:
Eglise St. Germain l'Auxerrois
2, Place du Louvre — 75001 Paris

ՑԱՅՏԱԳԻՐ՝

Ա. մաս՝ *Եկեղեցական երգեր – Պախ, Հայտըն, Փերկոլէզի, Եկմալեան... – երգչախումբի ընկերակցութեամբ*

Բ. մաս՝ *Օփերայի արիաներ եւ աշխարհիկ երգեր՝ Հէնտըլ, Շուպէրթ, Մոցարթ, Տվորժաք եւ Ռ. Մելիքեան – դաշնակի ընկերակցութեամբ:*

Տոմսերու համար հեռաձայնել՝
45 – 49 – 37 – 72 թիւին՝
ժամը 10·30 – 13·30
կամ տեղւոյն վրայ:
Գինը՝ 70 – 80 – 90 Ֆր.
Ուսանողական՝ 55 Ֆր.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան (Օշ) կը փնտռեն իրենց մէկ ազգականը՝ Արամ Յովսէփեան, որ կը բնակէր Այնճար – Զահլէ (Լիբանան) եւ ըստ իրենց առած լուրերուն Լիբանանի Հայոց առաջնորդարանէն եւ Ֆրանսական Կարմիր Խաչէն, Ամերիկա փոխադրուած է:

Իրմէ կամ զինքը ճանչցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել. –

M. Mme Hampartzoumian
8, rue Marcel Proust, 32000 AUCH
France

այցելութիւն Հաւգստեան Տուն

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Քոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը Յունուար 25, Կիրակի, ժամը 14·30–ին:
Փափաքողները կրնան մասնակցիլ:

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

L'ECOLE
TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*
KATCH NAZAR
COMÉDIE MUSICALE D'APRÈS UN CONTE ARMÉNIEN
LE DIMANCHE 25 JANVIER 1987 A 18h30 PRÉCISES
THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 PARIS
AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE
MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. NAREK DOURIAN
ASSISTANTE METTEUR EN SCÈNE: ETVARTA PAROUNAKIAN
DÉCOR ET COSTUMES: KARIM MEKHTIGIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN
VENTE DES BILLETS
Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy 43 810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris 42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart 46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris 48782279

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
21
MERCREDI
21 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.404 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.404

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔ – ԻՐԱՆ պատերազմը բաւական աստկացած է վերջին օրերը եւ քաղաքներու պատերազմը մանաւանդ բազմաթիւ զոհեր կը խլէ բնակչութենէն: Երկուշաբթի գիշեր ռումբ մը պայթած է Պաղտատի կեդրոնը, մինչ պարսկական ազբիւրները կը հաղորդեն որ, Պասրայի դուռներն են եւ թէ նաւահանգիստը կըրնայ իյնալ մէկ ժամէն միւսը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ բացարձակապէս հերքեց «Մաթէն» օրաթերթի կարգ մը լուրերը, ըստ որոնց Շիրաք ձախողեցնել տուած կ'ըլլայ Փըրանասցի պատանդներուն ազատ արձակումը Մարտ 16–ի նախօրեակին: Մինիոնի զեկոյցը կը չեշտէ որ կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ իրաւունքի բոլոր եղանակները, որոնք թոյլ կուտան պատժելու եւ կանխելու ատապատիր նման ակնարկութիւնները:

ՋԻՒՆ – ՋՄԵՌԸ կը չարունակէ եւ Ֆրանսա միշտ անելէն դուրս չելլեր: Փարիզի կեդրոնական փողոցներն ու մայթերը ձիւներու տակ կը մնան (մէկ գիշեր ամբողջ ձիւնեց Փարիզի վրայ, անցեալ չաբթու) եւ դեռ թաղեր կան զրկուած ելեկտրական հոսանքէ: Մխիթարելու համար Ֆրանսարնակները, ըսենք թէ ըստ պիտոս տաքի բոլոր մրցանիշները կոտրած է եւ Ցունուար 18–ին, Գահիրէցիները հրապարակաւ հանուած են, որով – հետեւ 20 աստիճանի սովորական ջերմութիւնը այս չրջանին 30–ի բարձրացած էր: Ամէն կարմիր ազդալոյսի, վարդներն քիչ – քիչ հանուիլ սկսած են, ու բաճկոնէն եւս աշխատավայր հասած են թեւերը սոթաած չապիկներով: Ազեքանդրիոյ ծովափները տեղ չէ մնացած: Հոն ալ անչուշտ դժբախտներ կան՝ կենդանաբանական պարտէզի բեւեռային արջն է···:

ՓԱՐԻԶի վրայ նոր ռճրափորձերու սպառնալիք կայ ըստ «Լը Փուէնի»ի, որու տեղեկութեանց համաձայն Ժորժ Իպրահիմ Ապտալլայի «բարեկամները» կազմու պատրաստ են հարուածելու, եթէ վերոյիշեալին դատավարութիւնը երկար տեւէ եւ Մարտէն առաջ չսկսի: Այդ առթիւ հարեւկեան նոր չաբթին համար «Արաբական քաղաքական բանտարկեալներու համակարծութեան կոմիտէն» միջազգային ահաբեկչութեան ամէնէն սարսափազդու խմբակներէն մէկը գործի լծեր է:

ՏՈՂԱՐԸ կը չարունակէ իյնալ, մտահոգելով միջազգային շուկաները: Ճապոնի փորձագէտ մը ըրկած է Ուաշինկթընի բացատրութիւններ պահանջելու համար ամերիկեան կառավարութենէն: Միաժամանակ Ֆրանկը կը տկարանայ, մանաւանդ գերմանական մառքին համեմատութեամբ եւ արժեզրկում մը անհաւանական չէ, վասնզի այս ընթացքով անխուսափելի կը դառնայ:

ԱՏԱՆԱՑի զինուորական դատարանը եռչաբթի մահավճիռ արձակած է, Ցունուար 19–ին, Տեւ – Եոլ–ի անդամներուն դէմ բացուած հաւաքական դատավարութեան առեն: Տասը ուրիշ ամբաստանեալներ ալ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ...

ԿԵՍԱՐԻՈՅ 150ԱՄԵԱՅ ՄԵՐ ԱՂՕԹԱՎԱՅՐԸ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՔԱՌԱԹԷԻ, ԺԻՒՏՈՅԻ ԵՒ ՕՔԷՅԻ

ԲՈՂՈՔՈՂՆ Է... «ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»

ՊՈԼՍՈՑ ԿԵՍԱՐԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ ԴԻՄՈՒՄ ԿԱՏԱՐԱԾ ԵՆ ՎԵՐՍՏԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

— o —

Ցունուար 13–ի «*Ճումհուրիյէթ*»ն է որ, ընկարագրդ յոդուածով մը կ'արձագանգէ այս խայտառակութեան, որ մեզ անշուշտ կրնայ վրդովել, բայց երբեմ՝ զարմացնել:

×

«Ճումհուրիյէթ» իր մարզական յաւելուածին վերջին էջին վրայ կուտայ պատկերազարդ յոդուած մը՝ կեսարիոյ Հայոց Ս· Աստուածածին Եկեղեցւոյ այսօրուան վիճակին մասին, զրելով որ 150 տարուան պատմական աղօթավայրը այսօր կը դրծածուի մարզական միութեան մը կողմէ, ուր քարաթէի եւ ժիւտոյի փորձեր կը կատարուին եւ մէկ մասին մէջ ալ օքէյ կը խաղան: Թերթը այս առթիւ դիտել կուտայ, թէ Մշակոյթի եւ Զբօսաչրջութեան Գործավարութիւնը ի՞նչպէս կը թոյլատրէ նման չէնքի մը օգտագործումը այսպիսի նպատակներու համար եւ հետեւեալը կը գրէ· – «Թանզիմաթ»էն վերջ պոլսաբնակ ոչ – իսլամ Օսմանցի հայրենակիցներու կողմէ կեսարիոյ մէջ կառուցուած պատմական եկեղեցին այսօր կ'օգտագործուի քիչ մը իբրեւ մարզական միութիւն եւ քիչ մըն ալ իբրեւ խաղարան օքէյի համար:

1924–ին, Լօզանի համաձայնագրով Պետական Գանձին փոխանցուած էր այս աօթատեղին, որ աւելի վերջ ալ դրուած էր կուսակալութեան տրամադրութեան տակ: Պատմական այս չէնքը, 1960–ին՝ խորհրդանշական գումարով մը միայն ծախուեցաւ Մարմնակրթանքի Նահանգային Տնօրէնութեան: Նորոգութեան անուշին տակ ալ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուեցան չէնքին մէջ, ուր պատմական հնութիւն ունեցող եւ արժէք ներկայացնող ամէն ինչ սկսաւ անհետանալ ու քանդուիլ եւ ի վերջոյ մարզասրահի մը վերածուեցաւ:

Մօտաւորապէս երկու հազար քառակուսի մեթրի վրայ հիմնուած այդ պատմական եկեղեցիին մէջ, այսօր թէքվանտոյի, քարաթէի, ժիւտոյի փորձեր կը կատարուին, ինչպէս նաեւ մարմնամարզական եւ նշանառութեան աշխատանքներ, իսկ յարակից մասին մէջ ալ խումբ մը մարզիկ օքէյ եւ գնդամուղ կը խաղան:

Նոյն չէնքին մէջ կը գտնուին նաեւ իրաւարարի, վարչական, մարզիչի եւ այլ ճիւղերու դրասենեակներն ու հանդիսատեսենեակները, իսկ հոս յաճախորդները ամէն ինչ կը գործածեն իսկական ակումբի մը պէս ինչ որ կամենան եւ երբ որ ուզեն:

Պոլսաբնակ կեսարացի Հայեր հիմա դիմած են վարչիններու տնօրէնութեան, որպէսզի արտօնութիւն տրուի իրենց եկեղեցին կրկին պաշտամունքի բանալու համար:

×

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՑԱՌԱՋԴԻՄԷ ԴԷՊԻ ԵՏ

ԿՐՕՆԱՄՈԼՆԵՐՈՒ ԹԻՐԱԽՆ Է՝ «ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԱԹԱԹԻՒՐՔ»

«*Միլլիյէթ*»ի Ցունուար 18–ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք ցոյց կուտան թէ ի՛նչ յառաջդիմութեան մէջ է այս երկիրը որ որպէս «հարազատ Եւրոպացի» ժամ առաջ կ'ուզէ մաս կազմել Հասարակաց Շուկային: Այնքան խօսուն է ինչ որ կը կատարուի, որ խորհրդածութեան իսկ չի կարօտիր:

Զինուորական իշխանութեան կողմէ 1980–ի պետական հարուածէն ետք լուծուած կուսակցութիւններէն Միլլի Սէլամէթի (Ազգ· փրկութիւն) զեկավար Ն· Էրպաքանի Պոլիս այցելութեան ընթացքին միջադէպեր պատահած ու ձերբակալութիւններ կատարուած են: Պէյազիտի մզկիթէն ելքին չորս հազար հոգինոց բազմութիւն մը հաւաքած է իրեն ու յանպատրաստից, ապօրինի ցոյց մը կատարած համալսարանին դռնուած հրապարակին վրայ: Ամբոխը յեղափոխութեան ու կրօնամոլութեան չատագով լոզունգներ արձակելով քալած է մինչեւ Գոց – Շուկայի չրջանը: Ապա էրպաքան մամլոյ ասուլիս մը տուած է, որու ընթացքին քննադատած է ներկայիս իշխանութեան պլուին դռնուող կուսակցութեան (ԱՆԱՓ) գործունէութիւնը: Հաւաքուած բազմութիւնը ցրուելու համար միջամտած է ոստիկանութիւնը ու ձերբակալութիւններ կատարած: Ձշդուած է որ ձերբակալուած եօթը հոգիէն երկուքը պարսիկներ են:

×

Յետադիմական ու կրօնամոլ չրջանակներ այլապան ուղղութիւններով կը չարունակեն իրենց կործանարար գործունէութիւնը, որ ուղղուած է Թուրքիոյ աչխարհական Պետութեան: Ապահովուած թեան ուժեր ձեռք անցուցած են երեք մեծ քաղաքներու մէջ (Անգարա, Պոլիս, Իզմիր) ցրուած թռուցիկներ ուր «ամէն մահմեդականի սրբազան պարտքը» կը նկատուի կործանել աչխարհական անկրօն Պետութիւնը, ու զայն փոխարինել կրօնական պետութեամբ մը:

Թռուցիկներու բնագիրը թիրախ ընտրած է Աթաթիւրքը, եւ կ'ըսէ· –

«Այս օրերուն աշխարհականութեան հարց մը օրակարգի նիւթ դարձած է Օսմանեան կայսրութեան բեկորներէն այն մէկուն մէջ, որ Թուրքիա անունը կը կրէ· այս կայսրութիւնը կործանեցաւ գաղթատիրական մտայնութեան տէր, անհատատ Արեւմուտքի դաւերով ու անոնց գործակալ Մուսթաֆա Քէմալի ձեռքով»:

Յետադիմական կազմակերպութիւնները ցրուած այս թռուցիկներով ճշդած են նաեւ այն պատիժները, որոնք պիտի կիրարկուին անապատողներու, կրօնական Պետութիւն մը հիմնուելէ ետք·

«Պաշտամունքի ազատութիւն գոյութիւն չունի, ամէն մահմետական պէտք է պաշտամունք կատարէ, ան որ նամազ չըներ կը բանտարկուի, ան որ չի վճարեր կրօնական տուրքը, կը պատժուի:

«Կը խարազանուի ան որ ոգելից ըմպելի կը գործածէ:

«Կը խարկոծուի այն կինը որ հոլանի հագուստներ կը հագուի փողոցը:

«Չկայ գաղափարական ազատութիւն:

«Ան որ կը համարձակի տարածել ոչ – իսլամական գաղափարներ ու բարոզչութիւն կ'ընէ այս ուղղութեամբ, կը պատժուի»:

Պոլսոյ ապահովութեան պետական տեսանը դատական հետապնդումի ձեռնարկած է Ն· Էրպաքանի դէմ, այս ապօրինի ցոյցին պատճառով:

×

Ցունուար 16, Ուրբաթ օր, նախարարապետ Թ· Իօզալ իր պաշտօնավայրը հրաւիրելով Իրանի աւագ դեսպանը, տեսակցութիւն մը ունեցած է անոր հետ վերոյիշեալ միջադէպերուն առընչութեամբ: Մամլոյ կեդրոնէն տրուած լուրերու համաձայն Իօզալ չեչտած է թուրք-եւրարաբիկ յարաբերութիւններու կարեւորութիւնը, ու ըսած թէ պէտք է խուսափիլ ամէն տեսակ ընթացքէ, որ կրնայ այս յարաբերութիւններուն վրայ ժխտական ազդեցութիւն ունենալ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅՈՒՐՏՆ ՈՒ ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ

— o —

Ամէն հարց, ամէն լուր կորսնցուցած է իր կարեւորութիւնը, այժմէութիւնը· բոլորին հետաքրքրութիւնը, ցասումը, անհամբերութիւնը կեդրոնացած է ձիւնին ու ցուրտին վրայ: Միայն գանգատելու համար կը բացուին բերանները:

Գանգատներու, տրտունջներու ձայներ կը բարձրանային երէկ, ուրբէն, ընկերական շրջանակի մը մէջ, ուր մէկը կատակելով ըսաւ, թէ լաւ առիթ մըն էր մեզի համար այս խստաշունչ ձմեռն ու շատցած ջերմաստիճանը, բանի որ հոն՝ «Մեր հողեր»ուն վրայ բոլոր ձմեռները այսպէս կ'անցնէին· ցուրտի վարժըննթաց մը օգտակար կ'ըլլար բոլորիս, որպէս նախապատրաստութիւն այն օրերուն···

Ընկեր մը, որ մեր միօրեայ վարժարաններէն մէկուն մէջ հայերէն կը դասաւանդէ պատանիներու, եւ որ իր աշակերտներէն ոչ մէկը դասարանը գտած էր անցեալ օր «ձիւնին պատճառով», միջամտեց·

– Ի՛նչ հող, ի՛նչ ցուրտ եղբայր· ո՛վ, ո՞ւր կ'երթայ· մերինները տասը սմ· ձիւնին իրենց զաւակները տունէն մինչեւ դպրոց չեն ղրկեր···:

×

«Արեւելեան Անատոլուի մէջ խիստ ձմեռը կեանքը անդամալուծած է· բազմաթիւ գիւղեր բոլորովին կզգիացած կը մնան···: Կարսի շրջակայքը մինչեւ –20 իջած է ջերմաստիճանը···» կը գրեն թուրք թերթեր:

Իսկ Էրթրողը գրեր է·

... «Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ,
Ջրերը ջինջ, լիճը լուսէ,
Արեւն ամրան ու ձմեռուայ
Վիշապաձայն բուքը վսեմ···»:

Իսկ մենք ի՞նչ կը սիրենք արդեօք:

ԱՐՓԻ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Margaret FITZHERBERT

THE MAN WHO WAS GREENMANTLE (*)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոհթէօր)

Անգլիոյ մէջ աւանդութիւն եղած է, աւելի քան մէկ դարէ ի վեր, պետական դէմքերու, կարող գինուորականներու կամ հանրային գործունէութեան մէջ աչքառու դեր կատարող անհատներու կեանքի ընկերական դրեթէ անմիջապէս իր մահէն յետոյ: Առհասարակ հանգուցեալի մը առաջին կենսագրութիւնը պատրաստողը կ'ըլլայ իր շրջանակէն հեղինակութիւն վայելող մտերիմ անձնաւորութիւն մը: Այդ անձնաւորութիւններէն ոմանց կենսագրութիւնը յետագային կ'արժանանայ նանայ աւելի խոր եւ դիտական բարձր չափանիշ կրող ուսումնասիրութիւններու առարկայ ըլլալու, ինչպէս Փալմէրսթընի, Կլատսթոնի, Տիսրայէլիի, Լորտ Սալըսպըրիի, Լոյտ Ճորճի, եւայլն:

Պարագան նոյնը չէ անշուշտ երկրորդական դէմ վրայ գտնուող, թաքուն բայց խիստ կարեւոր քաղաքական եւ դիւանագիտական ասպարէզի մէջ դերեր կատարող անձերու համար, որոնց գործունէութիւնը, յաճախ տասնեակ տարիներ յետոյ միայն հեղինակներու կամ պատմաբաններու ուշադրութեան կ'արժանանայ եւ քննարկումի կ'ենթարկուի իր բազմակողմանի երեսներով: Այս կարգի անձերէն մին է անտարակոյս Օպրի Հէրպէրթ որուն կենսագրութիւնը կ'ուզենք այսօր «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել:

Օպրի Հէրպէրթի կարճ, բայց արկածալից կեանքը հետաքրքրական դրուագներ կը պարունակէ, եւ ոչ թէ միայն կը չահագրգռէ Անգլիոյ ժամանակակից պատմութիւնը, այլ՝ նաեւ Մէյնին – Արեւելքի բազմաթիւ ժողովուրդները, ընդ որս մեզ Հայերս:

×

Օպրի Հէրպէրթի հայրը Լորտ Գարնարվոն Անգլիոյ արքայական դերդաստանին հետ եւս ազգականական կապեր ունէր եւ Բրիտանական կայսրութեան ամենագործուր չրջանին ալ, Ժ. դարու երկրորդ կիսուն, Տիսրայէլիի դահլիճին մէջ երկու անգամ գաղթավայրերու նախարարի պաշտօնը վարեց: 1877 – 78–ի ռուս եւ թուրք պատերազմի վերջին օրերուն երբ Տիսրայէլի Ռուսաստանի սպառնաց յայտարարելով թէ «եթէ Ցարին բանակները Պոլիս մտնեն Ուրիմի պատերազմը սկսի վերսկսի», Լորտ Գարնարվոն չդաժնելով անոր մարտահրաւէրի գաղափարը հրաժարեցաւ: Պատկանելով Անգլիոյ ազգողմեան պահպանողական կուսակցութեան ճախ թեւին, Գարնարվոն եղաւ նաեւ Ներսէս Պատրիարքի հայկական դատին անվերապահ բարեկամ մը, նեցուկ մը: Սան Սթէֆանոյի դաշնագրին պատմական օրերուն, Լորտերու պալատին մէջ ան հայկական դատը պաշտպանեց:

Օպրի Հէրպէրթի այս կենսագրութիւնը գրի առնուած է իր թոռնուհիին Մարկարէթ Ֆիցհէրպէրթի կողմէ: Ան առանց դգացական տրամադրութիւններէ տարուելու եւ օգտուելով նաեւ իր մեծ – հօր անձնական արխիւներու փաստաթուղթերէն, շատ հաճելի ու սահուն ոճով մը ընթերցողին կը ներկայացնէ անոր կենսագրութիւնը, մանկութիւնէն մինչեւ իր վերջին օրերը, իր վաղահաս մահը:

Օպրի Հէրպէրթ ծնաւ 1880, Ապրիլ 3–ին, Անգլիոյ համար պատմական նշանակութիւն ունեցող չարաթ մը, երբ մեծանուն անգլիացի պետական դէմք՝ Կլատսթոն, 1880–ի գարնան ընտրութիւնները չահելով երկրորդ անգամ ըլլալով կը պատրաստուէր կայսրութեան գեկը ձեռք առնելու: Իր ժամանակուան պատմաբաններու տպաւորութեան համաձայն Օպրի լաւ եւ բծախնդիր ուսում մը կը ստանար, յաճախելով նախ համբաւաւոր Իթըն Գոլէճը եւ ապա Օքսֆորդի համալսարանը: Ան տակաւին հազիւ քսան տարեկան էր երբ արդէն սահուն կերպով կը խօսէր ֆրանսերէն, սպաներէն, իտալերէն, որոնց վրայ քանի մը տարի յետոյ պիտի աւելցնէր նաեւ յունարէն, արաբերէն, թրքերէն եւ ալպաներէն լեզուները:

Իր ժամանակակից սերունդի «առանձնաշնորհեալ» դասակարգի պատկանող երիտասարդ Անգլիացիներուն նման Օպրի Հէրպէրթ եւս երկար ճամբորդութիւններ կատարեց արտասահման: Ան այցելեց Ճափոն, Քորէա, Չինաստան, Ռուսաստան: Բայց, մեր դարու սկզբին համաշխարհային քաղաքականութիւնը իր աչքերը յառած էր Միջին – Արեւելքի պատմական քաղաք Պոլսոյ վրայ, եւ Օպրի Հէրպէրթ եւս չկրցաւ այդ մաղնիսական կեդրոնէն իր ուշադրութիւնը հեռացնել:

Մարկարէթ Ֆիցհէրպէրթ հետաքրքրական տողերու մէջ կը ներկայացնէ իր մեծ – հօր՝ Օպրի Հէրպէրթի, 1904 տարւոյ Մարտին Մակեդոնիա այցը: Այդ ժամանակներուն կը գրէ ան, երբ քրիստոնեան եւ մահմետականը գիւրաւ կը կռտորէին, Սելանիկ համեմատաբար խաղաղ եւ բարգաւաճ քաղաք մըն էր, որուն ժողովուրդին մեծամասնութիւնը Հըրեաներէ կը բաղկանար: Անոնք աւելի լայն ազատութիւն մը կը վայելէին քան ուրիշ օսմանահպատակ ցեղ: «Մեծ թիւով Հրեաները» դիտել կուտայ հեղինակուհին «անուանապէս խլամացած էին եւ ծանօթ էին տէօնմէ անունին տակ (այսինքն «դարձած»): Իսկ այս ոչօնմէկներէն չատեր ազատ – որմնադիրներ էին, որոնք յառաջիկային Երիտ – Թուրքերու յեղափոխութեան իսկական ծնողները եղան» (տե՛ս էջ՝ 45):

Նիքոլա Օ'քօնօր–ի Պոլսոյ դեսպանութեան օրով է որ Օպրի Հէրպէրթ անգլիական դեսպանատան մէջ 1904–ի աշնան պաշտօնավարել սկսաւ: Օպրի Հէրպէրթ դեռ Թուրքերու հետ չփում չունեցած հակաթուրք էր, բայց Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին եղաւ թրքասէր հակա – սուլթանական մը: Այս պատճառաւ Երիտ – Թուրքերու յեղափոխութիւնը ինք եւս ջերմօրէն դիմաւորեց եւ կայսրութեան նոր վարիչներուն հետ սերտ յարաբերութիւններ մշակեց: 1908–ի յեղափոխութենէն յետոյ, Թալէաթի հետ իր առաջին հանդիպումին տպաւորութիւնները խիստ հետաքրքրական են: Օպրի Հէրպէրթ զայն նմանցուցած էր, անոր ֆիզիքականը եւ նայուածքը մեկնաբանելով, վերջալոյսի մթնշաղին յայտնուող անասունի մը: Իսկ, Էնվէրի մասին ան համակրալից տողերով կ'արտայայտուի (տե՛ս էջ՝ 83):

Ա. համաշխարհային պատերազմին, Օպրի Հէրպէրթ գտնուեցաւ յաջորդաբար երեք զլխաւոր ճակատներուն վրայ: Ան նախ ծառայեց Ֆրանսական ճակատին վրայ կռուող անգլիական բանակին մէջ: Յետոյ ան մասնակցեցաւ Տարտանէլի կռիւներուն Անզաք զօրախումբերու կողքին Թուրք – գերման զօրքերուն դէմ: Երբ դաշնակից բանակները Տարտանէլի ճակատը լքեցին ու հեռացան, Օպրի Հէրպէրթ Միջագետքի ճակատին պատերազմող անգլիական ապայակոյտին մաս կազմեց: Ի տես երկարատեւ պատերազմին, ուր Օպրի Հէրպէրթ յաճախ կ'իմանար նաեւ իր բազմաթիւ բարեկամներու մահուան լուրը, Լոնտոնի իր ընտանեկան պարտականերու անգամ մը կը դրէր· – «...Մարդ ամօթ կը զգայ դեռ ողջ մնացած ըլլալուն համար»:

Օպրի Հէրպէրթ իր ժամանակակից սերունդի զլխաւոր դէմքերուն հետ ջերմ բարեկամութեամբ կապուած էր: Առանձին ոմանք պատմական դէպքերու ընթացքին որոշ եւ կարեւոր դերեր ունեցան: Յիշենք միայն մի քանին, Սըր Մարք Սայքս, Լոյտ Ճորճ, Լորէնս (1), որոնք իրենց յանդուգն նախաձեռնութիւններով Ա. աշխարհամարտին Մեծն – Բրիտանիոյ փառքը հիւսեցին:

Երբ 1918–ի Հոկտեմբերի վերջը վնասադարը կնքուեցաւ եւ Պոլսոյ մէջ հայկական զողզոթային եւ ջարդերուն պատասխանատու Երիտ – Թուրքերու դատավարութիւնը սկսաւ ու Թալէաթ իրը դլխաւոր ոճրագործ ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցաւ, ան ուզեց Օպրի Հէրպէրթի թրքասէր հակումներէն օգտուիլ եւ անոր միջոցաւ ինքզինքը անգլիական հանրային կարծիքին առջեւ արդարացնել: Բայց հայկական եղեռնի արձագանգները այնքան խորապէս ազդած էին Անգլիոյ հանրային կարծիքին վրայ որ Օպրի Հէրպէրթ չուզեց Թալէաթի ցանկութեան ընդ առաջ երթալ եւ մերժեց զայն տեսնել:

Բայց Թալէաթ դիւրաւ վհատողներէն չէր: Տարի մը յետոյ կրկին Օպրի Հէրպէրթի լուր կը ղրկէր եւ այս անգամ երկու վաղեմի ծանօթներ դիւրաւ կը վերապրտնէին Տիւսլտորֆի մէջ: Թալէաթ չնայած իր խօսակիցը համոզել թէ· – «...ինք հայկական եղեռնին պատասխանատուն չէր»: Հետեւեալ օրը մին Լոնտոն կը վերադառնար, իսկ միւսը Պերլին: Երեք չաբաթ յետոյ արդէն հայկական ցեղասպանութեան դլխաւոր պատասխանատուն Պերլինի մայթերուն վրայ դիտապատռ դեռին կ'իյնար հայկական վրիժառու զինգակներուն տակ, հետը տանելով անտարակոյս մեր ժողովուրդի զողզոթային դաղանիքներուն մեծագոյն մասը:

Թալէաթի սպանութիւնը պատճառ եղաւ որ անգլիական մամուլը անգամ մը եւս հայկական տարապրութեան եւ ջարդերուն մասին անդրադառնայ: Օպրի Հէրպէրթ պատասխանելով Թալէաթը ամբաստանող յօդուածներուն, կը գրէր՝ «չեմ դիտեր թէ հայկական ջարդերէն Թալէաթ պատասխանատու էր թէ ոչ, բայց դիտեմ թէ ան անվախ մէկն էր»: Անանկ կը թուի թէ Անգլիացին բան բաւականի համոզուած էր Թալէաթի անմեղութեան (*) բացատրութիւններէն:

Մարք Սայքս՝ Սայքս – Փիքօ զաղտնի համաձայնութեան կերտիչը, որ Արեւմտահայաստանի դաշնակիցներու միջեւ բաժանումը թուղթի վրայ կատարած էր 1916 Մայիսին, 1919 գարնան կռիւի համաձարակի մը զոհ կ'երթար յանկարծակիօրէն, իր մտերիմ բարեկամը՝ Օպրի Հէրպէրթ եւս քանի մը տարի յետոյ, 1923 Սեպտեմբերին, երբ դեռ հազիւ 43 տարեկան էր, երկու – երեք օրուան մէջ կը մեռնէր արեան թունաւորումի մը պատճառաւ: Այդարեւ, ան վերջերը ըսկըսած էր իր տեսողութիւնը հետզհետէ կորնցնել: Բժիշկներուն կարծիքը այն էր որ գինինի երկարատեւ դործածութիւնը իր աւերը գործել սկսած էր: Օքսֆորտի իր ուսուցիչին խորհուրդին անսալով, Օպրի Հէրպէրթ ուզեց իր բոլոր ատամները մի առ մի հանել տալ: Բայց այս գործողութեան ընթացքին վտանգաւոր անուշադրութեան մը հետեւանքով իր կեանքը վտանգուեցաւ: Այդ ժամանակները հիմակուան պէս չկային դեռ ան-թիպիոթիֆներ եւ ախտաճանաչումը եղաւ արեան թունաւորում մը, որ մահացու պիտի ըլլար: Ատամահանութեան իրը հետեւանք պալար մը յառաջ եկած էր որ անդուժելի եղաւ:

Օպրի Հէրպէրթ որ այնքան արկածալից դէպքերէ կրցած էր միշտ ազատիլ պատերազմի ճակատներուն վրայ իր խմացականութեան եւ բախտին չնորհիւ, քանի մը օրուան մէջ իր ճակատագրին տնօրինած մեկ դէշ անակնկալի առջեւ Լոնտոնի մեկ հիւանդանոցին մէջ տեղի կուտար ու կը մեռնէր: Օպրի Հէրպէրթի գործունէութեան դաշտը մասնաւորաբար Ալպանացի հայրենասէրներու ազատագրական պայքարին ալջացիլ եղած էր: Այս պատճառաւ ալ, երկիցս իրեն առաջարկուեցաւ Ալպանիոյ թագը, բայց ան մերժեց նախընտրելով Անգլիա մնալ:

«Իրօք հետաքրքրական դիրք» օժտուած բան անսխեւ ազգասէր հեղինակներու կանոնին, լաւ անուանացանկով մը: Ցանձնարաբելի է ամէն անոնց որոնք Օսմանեան կայսրութեան վերջին տասնամեակի դէմքերուն եւ դէպքերուն մասին կ'ուզեն աւելի տեղեկութիւններ ունենալ:

(*) John Murray (Publishers) Ltd., London, 1983, £ 15.

(1) Արաբներու ազատագրական պայքարին մասնակցող Լորէնս–ն է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱՂԱՆԵԱՆԻ ՀՄԱՅՔԸ

1937–ի աշնան էր:

Երգով մտայ Թատրոն ու «Հաստատուեցայ» այնտեղ: Բարեբախտութիւնն այն էր, որ ես ինքս պատանի, ազնիւ պատանեակի դեր ստանձնած էի բեմին վրայ: Փոքր Սմբատն էր ան «Հայի խնդիրը» ներկայացման մէջ, որ կ'երեւէր միայն առաջին գործողութեան բարեկենդանի տեսարանին մէջ:

Գիւղամէջի տուներէն մէկուն տանիքին նստած՝ կ'երգէի սրտալի, ապա տանիքէն իջնելով, «անթոյլատրելի» չարաճճիութիւն կ'ընէի ձիշդ այն պահուն, երբ վիս պաշիկֆեարթմա կ'ընէին Հեղնարի հետ: Բեմական հանդիսաւոր իրադրութիւն, եւ յանկարծ՝ պոռթկուն ծիծաղ թատերասրահէն: Ու թէեւ այդ ծիծաղը վիս ալ կը վարակէր ներքուստ, բայց ես նոյնիսկ չէի ժպտեր: Բեմին վրայ կը կենայի տարիքիս անհամապատասխան լրջութեամբ: Եւ, առհասարակ, այն ամէն ինչը կ'ընէի բեմադիր Արմէն Գուլակեանի ցուցումներով, այնքան բնական կը հնչէր, որ, կարծես ոչ թէ բեմի վրայ, այլ մեր բակին մէջ կը խազայի: Իսկ այդ աւելի կ'աշխուժացնէր թատերասրահը:

Պոռթկուն ծիծաղին մեծապէս կը նպաստէր ինք՝ երջանկայիշատակ Համբարձում Խաչանեան, որու Տէր–Հայրը ոգեորուած էր նաեւ հումորի նուրբ զգացողութեամբ:

Լեւոն Մարլեան – խեչանենց Խեչոն, Աչտարակի ունեւոր դիւղացիներէն մէկը, համայնած փոքր Սմբատի քաղցր ու ախորժալուր երգով, կ'առաջարկէ վերջինիս պաշիկֆեարթմա ընել իր կրտսեր աղջկան հետ: Եւ երբ անակնկալէն չուտրած աղքատ չինական ծուխկենց Աղաջան-Գրիգոր Աւետեան վերջապէս ուշքի գալով, երախտապէտ մարդու խորին շնորհակալութեամբ իր համաձայնութիւնը կու տար, ամբողջ բեմը, կարծես, մէկէն կը հրավառէ ուրախ զացագանչութիւններէ ու ողջագուրանքներէ: Այդ միջոցին, սեւ աքեմով պարուրուած, հասուտփոր Տէր–Հայրը, ամբոխէն անջատուելով, առնուտէր Սիմոնի ուղեկցութեամբ դանդաղաքայլ կը յառաջանայ եւ տիրաբար կ'արձանանայ բեմի կեդրոնը: Խեչաննենց Խեչանի յորդորանքով ես ծունկի կու գամ անոր առջեւ՝ աւետարանի եւ խաչի հովանիին տակ: Համագիւղացիներու հրճուալից ազմուկ – աղաղակն անմիջապէս տեղի կու տայ ու իսկոյն կը պատանձի: Համբարձում Խաչանեան – Տէր–Հայրը կը սկսի իր օրհնութիւնը: Իսկ ես՝ Սմբատս, որ ոչինչ կը հասկնամ այդ բոլորէն, անհանդիստ կ'օրօրուիմ ծունկերուս վրայ ու զարմացած մերթ ասոր, մերթ անոր կը նայիմ: Տէր–Հայրը առանց օրհնութիւնը ընդմիջելու՝ խաչին ծայրով կը փորձէ դլուխս հակել կուրծքիս, բայց ի զուր: Այս անգամ դահլիճէն գաղտնի, աւետարանի տակէն՝ թրբրինկ, խաչով կը խփէ դլխուս: Այդ հաճելի է ինծի, ու ես նորէն կը բարձրացնեմ դլուխս: Ջիս կարգի հրաւիրեալ համար ան ստիպուած կ'ըլլայ կրկնել հարուածը, բայց այս անգամ այնպիսի ուժով մը, որ ես ձեռքս կը տանիմ ցաւցուցած տեղին ու ապշած կը նայիմ Խրեն: Թատերասրահը կ'աշխուժանայ: Տէր–Հայրը մխամիտ կերպարանք առած կը խաչակնքէ վերեւէն ու ձայնին այլ եւրանգ տալով, կը շարունակէ օրհնութիւնը: Բայց այդ միջոցին կարծես սառնայ մը ըլլայ մէջս, դաղտնազդի կը բառնամ անոր սքեմին փէշերը ու գլուխս ներս կը տանիմ:

Պէտք էր միայն տեսնել Խաչանեան – Տէր–Հայրը՝ իր չչմած դէմքի զարմացատուն արտայայտութեամբ եւ նաեւ այն չարժումը, որով ան կ'աշխատէր իր փէշերը չուտափոյթ իրար բերել՝ ոտքերուն եւ մնացած մասերուն մերկութիւնը ծածկելու համար: Մինչեւ հիմա ալ չեմ կրնար ծիծաղս զսպել, երբ կը յիշեմ այդ պահը: Բայց ինչո՞ւ միայն այդ պահը յիշելուս...: Ցետագայ տարիներուն ես

առիթներ ունեցած եմ տեսնելու Համբարձում Աչեանեանը՝ Ռասպլիւեի, Պապասար Ազբօր, Ֆալասաֆի, Արիստոմ աղայի եւ այլ դերերու մէջ (չեմ խօսիր Ժապաւէններու մէջ անոր մարմնաւորած Շորի, Ղազի, Դարչոյի մասին), որոնց յարուցած ծիծաղը՝ տարիներու հեռատեսութենէն, կարծես, մինչեւ հիմա ալ լսելի է ինծի: Եւ այդ բոլորը, ամենայն հաւանականութեամբ, այն պատճառով, որ իր ամբողջ բեմական գործունէութեան ընթացքին Աչեանեան արուեստագէտի արուեստը անունդ կ'առնէր Աչեանեան մարդէն:

Կենսախէր էր չատ: Ազնիւ ու բարի: Մանկական հեռատքրքրասիրութեամբ կը նայէր աշխարհին ու մարդոց: Զուարճանալ պիտէր ու զուարճացնել: Ամէնէն չատ կը սիրէր ծաղրիչներ ու երախաները: Ընբռանկատ էր ու զգայուն: Անհրաժեշտութեան պարագային նաեւ հանդուգն: Զերծ էր ամէն տեսակ արհեստականութիւններէ: Եւ մարզկային այդ առաքինութիւներն իսկ ան իր հետ բեմ ալ կը հանէր: Ահա թէ ինչու անոր կերտած կերպարները իւրաքանչիւրը իր տեսակին մէջ այնքան բնական էր ու վարակիչ: Թատերասրահը նստած, կը մոռնայիր ուր ըլլալը: Այնպիսի պատրանք կը ստեղծէր, որ դիմացինդ ոչ թէ կերպար է՝ իր բեմական պայմանականութիւններով, այլ ուղղակի անցած – դացած ժամանակներու հեռաւոր ծանօթ մը, զոր ինչ–ինչ պատճառներով չես կրցած դեռ լաւ ճանչնալ: Եւ ան քայլ առ քայլ, վերլրնթաց զարգացումով, կը ծանօթացնէր զայն քեզի, քու առջեւ բանալով մարդկային խառնուածքին տարաեռակ ու ամենաբնորոշ կողմերը: Եւ այս բոլորը՝ արտակարգ լրջութեամբ, ոչ նման այն քոմիքներուն, որոնք զոյները թանձրացնելով, կ'աշխատին ամէն կերպով ծիծաղ կորզել թատերասրահէն, այլ մեծագոյն հաւատքը ներշնչելով իր ըրածին ու ըսածին նկատմամբ ներքազոյն հումորով եւ չափի արտիստիկ զգացողութեամբ:

Հիմա լաւ չեմ յիշեր, թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս, բայց երջանիկ դիպուածով մը ականատեսներէն մէկը զարձայ ներկայացման մը, որու կը մասնակցէին Հրաչեայ Ներսիսեան, Արուս Ոսկանեան, Մկրտիչ Ջանեան եւ Օլկա Գուլազեան: Համբարձում Աչեանեան՝ Պապասար էր այդ դիշեր: Տէր իմ, ասուած, այդ ի՛նչ անսահմանել էր···: Հզօր, առինքնող, չացուցիչ···: Արեւմտահայ լեզուի ինչպիսի իմացութիւն, արտաբերման ինչպիսի վարպետութիւն, բարեկրթութիւն, համբ···: Պարզապէս կատարեալ համերդ մըն էր՝ խօսքի ու ռիթմի բացարձակ ներդաշնակութեամբ: Ես հիմա ալ կը մտածեմ, որ պարոնեանական ոչ մէկ ներկայացում այնքան համահնչիւն չէ եղած հեղինակի թատերական ոգիին, որքան այդ հրաչքը: Կեդրոնը, անշուշտ, Աչեանեան – Պապասարն էր, բայց ո՞վ կրնար համարձակօրէն պնդել, թէ Ոսկանեան – Անուշն ու Ներսիսեան – Կիպարը կամ Գուլազեան – Սոզոմէն եւ ,մանաւանդ «Նրբագուցիչ դէպք յանգանաց» Ջանան – Օզանը՝ մէկմէկ կեդրոններ չէին ներկայացումի այն տեսիլներուն մէջ, ուր կը յառնուէին անոնք: Արդարեւ, դերասանական արուեստի կատարելութիւններ՝ մէկը միւսէն գունեղ, մէկը միւսէն հիւթեղ, եւ այնքան կենդանի ու բնական, որ կը թուէր, թէ աներեւոյթ ուժ մը՝ իրական կեանքէն զանոնք քշելով, բերած՝ հաստցուցած է մինչեւ բեմ:

Թատերասրահը ալիք – ալիք կը պայթէր ծիծաղէն: Շատեր նոյնիսկ թաշկինակ կը խցկէին իրենց բերանը, արտասուալից հրճուանքը զսպելու համար:

ՆՈՐԱՅՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԻՇԷԼ ՆՈՒԱՐ ՀԱՑ ՈՒՆԿՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

«Ազգ մը իր գոյութիւնը կը պահէ իր մշակոյթով: Հայերը, Ֆրանսայի մէջ, պիտի վիճա՞ն պահապանը մնալ իրենց հին մշակոյթին: Պէտք է որ պահեն զայն, ինչ որ արդելք մը չի կրնար ըլլալ որ անոնք կատարելապէս մաս կազմեն Ֆրանսական հասարակութեան: Մէկը եւ միւսը կը զօրանան իրարմով: Այդպէսով է որ կազմուած է Ֆրանսան. պէտք է ամբողջովին ընդունիլ հինէն եկած ժառանգութիւնը»:

Այսպէս ըսաւ Ֆրանսայի Արտաքին Առեւտուրի նախարար Միշէլ Նուար, մեծ մասամբ Հայերէ բաղկացած հասարքոյթի մը մէջ: Ու ըսաւ ուրիշ բաներ ալ:

Հասարքոյթը – ընթրիք մը Լիոնի Սոֆիթել պանդոկին մէջ – կազմակերպուած էր «Ֆրանս – Արմէնի» ամսաթերթին կողմէ, Հինդշաբթի, Յունուար 8–ին: Ներկայ էին, եկած զանազան քաղաքներէ չուրջ հարիւր երեսուն հոգիներ՝ որոնց մէջ շրջանին հայ գործատէրերուն մեծամասնութիւնը՝ Սանճեան (Սեդրակ), Քէլեան, Ալէն Մանուկեան, Շարլ Մկըրեան, Ղազարեան Մանուկեան (Հադուստ), Միքելի (ակնոց), եւ ուրիշներ ալ, իւրաքանչիւրը ընդհանրապէս ընկերակցութեամբ իր կնոջը:

Բանալով երեկոյթը, ամսագրին խմբագրապետ Վահէ Մուրատեան, բարի պատուտի խօսքերէ վերջ, ներկայացուց օրուան հիւր նախարարը եւ Տիկին Նուարը: Ցիշեց քանի մը կէտեր եւ անուններ Հայերու բերած մասնակցութեան մասին Ցրանսայի կեանքին, քաղաքական, առեւտրական մշակութային, մարզական, ճարտարարուեստական մարզերու մէջ: Վահէ Մուրատեան նշեց որ «Ցրանս – Արմէնի» կը հրատարակուի արդէն անխափան զրեթէ հինգ տարիներէ ի վեր, շնորհիւ վստահութեանը բաժանորդներու եւ զործի մարդոց՝ որոնք կը նպաստեն իր զոյութեանը, լեցնելով իր էջերը առեւտրական ծանուցումներով: Ներկայ տպաքանակ՝ չուրջ քսան հազար:

Ազնդերէն առաջ, նախարարը տուաւ երկար բացատրութիւններ արտաքին առեւտուրը զարգացնելու կարեւորութեանը եւ դժուարութիւններուն մասին: Ցետոյ պատասխանեց հարցումներու:

Ինչ որ կը հետաքրքրէր ամէնէն աւելի ներկաները, նախարարին տեսակէտն էր հայկական պահանջներուն հանդէպ, Ցրանքեւթուրք յարաբերութեանց լոյսին տակ:

Կ'ամփոփենք Միշէլ Նուարի տեսակէտը՝ որ է նաեւ անկասկած իր կուսակցութեանն ալ, Էն – Փէ – Էն, մեծամասնութիւն ներկայ կառավարութեան մէջ:

○ Թուրքիա ներկայիս փոքր քայլեր առած է դէպի ժողովրդավարութիւն (Տէմոքրասի). պէտք է օգնել իրեն որ չարունակէ այդ ուղղութեամբ:

○ Միայն ժողովրդական, ժողովրդավար վարչաձեւով թրքական կառավարութիւն մը կրնայ նկատի առնել հայկական պահանջները:

○ Եթէ աշխարհի բոլոր կառավարութիւններն ալ միաբերան ուզեն բիրտ կերպով Թուրքիոյ ներկայացնել հայկական հարցը, այդ դիմումը օրեւէ արդիւնք չի կրնար ունենալ ներկայ պայմաններու մէջ:

Մէկ խօսքով՝ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ անոր հետ կապուած հատուցումներու հարցը կապուած է թրքական վարչաձեւին հետզհետէ դէպի Տէմոքրասի յառաջանալէն ու այդ կրնայ ըլլալ միայն չատ պզտիկ, պզտիկ քայլերով···:

Միշէլ Նուար յիշեց նաեւ որ ինք եւ իր կուսակցութիւնը չատոնց է որ ընդունած են հայկական պահանջներու իրաւացի ըլլալը եւ այդ մասին յայտարարութիւններ եղած են: Աւելցնենք մեր կողմէ որ այդ յայտարարութիւնները աւելի բացայայտ եղած են, երբ ներկայ կառավարութեան անդամները ընդդիմութեանը մէջ էին տակաւին:

Ասուլիսին վերջաւորութեան, Պր. Արթիւր Պասմէն (լիոնցի, հայ) արտասանեց տպաւորիչ խօսքեր ···. Ըսաւ որ Ցրանսայի դեսպանատուները, օտար երկիրներ, ոչինչ կ'արժեն առեւտրական մարզի մէջ: Պէտք է բարեփոխել այդ կացութիւնը: Ցրանսա չունի ծախողներ: Յորհուրդ տուաւ նախարարին ուժ տալ ծախող պատրաստելու աշխատանքին: «Ծախողներ պէտք են մեզի» եզրակացուց Պր. Պասմէն, հուժկու չեչտով մը, ինչ որ, անկասկած, Միշէլ Նուարին տրաւ այն համոզումը թէ Ցրանսահայերը չատ աւելի տեղեակ են իր ընելիքին եւ չընելիքին, քան իր բուն ազգակիցները···

Ի յիշատակ այս երեկոյթին, Միշէլ Նուար եւ կինը ստացան, Վահէ Մուրատեանի ձեռամբ, քանի մը նուէրներ՝ որոնց մէջ ծրար մը ձկնկիթ՝ զրկուած Պետրոսեան հատատուութեան կողմէ:

Կէս գիշերը անցած էր, երբ կարգը եկաւ ցուցադրութիւններու: Արհեստավարժ մանրըզէններ ցուցադրեցին ներկայ զործարանատէրերուն արտադրութիւնները՝ կօշիկ, հագուստեղէն, զոհարեղէն, ակնոց:

Այս արտասովոր երեկոյթը «Ցրանս – Արմէնի» ամսագրին առաջին հանրային ձեռնարկն էր: Ի տես անոր յաջողութեանը, կարելի է յուսալ որ պիտի կրկնուի տարին մէկ – երկու անգամ, մասնակցութեամբ պետական, բնականաբար, ուրիչ անձնաւորութիւններու:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԸ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Գրիզոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբն ու Մ. Մկրտչեան Մշակ. Ցանձնախումբը միասնաբար նշած են Կոմիտասի մահուան յիսնամեակը եւ Բարսեղ Կանաչեանի ծնընդեան հարիւրամեակը: Բացումը կատարած է Սելմա Փէքլիկեան: Նախ հանդէս եկած է Կոմիտաս մանկանց երգչախումբը, գեկավարութեամբ Արա Թօշիկեանի մեկնարանով Կոմիտասէն եւ Կանաչեանէն չորս երգեր: Ապա Կոմիտաս երգչախումբը, դարձեալ գեկավարութեամբ Արա Թօշիկեանի, մեկնաբանած է Կոմիտասէն եւ Կանաչեանէն երգեր: Հանդէս եկած է նորակազմ լարային քառեակ մը: Վերջին բաժնին մէջ, զոյգ երգչախումբերը միացած, մեկնաբանած են «Շուշօ» եւ «Շողեր Ջան» երգերը Մանուէլ Մարութեանի «Կոմիտաս» ողբերգութենէն հատուածներու արտասանութեամբ (Յակոբ Թօշիկեան): Փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը (Էջմիածնական) Վազգէն Եպիսկոպոս Գէչէեան:

թիւր Պասմէն (լիոնցի, հայ) արտասանեց տպաւորիչ խօսքեր ···. Ըսաւ որ Ցրանսայի դեսպանատուները, օտար երկիրներ, ոչինչ կ'արժեն առեւտրական մարզի մէջ: Պէտք է բարեփոխել այդ կացութիւնը: Ցրանսա չունի ծախողներ: Յորհուրդ տուաւ նախարարին ուժ տալ ծախող պատրաստելու աշխատանքին: «Ծախողներ պէտք են մեզի» եզրակացուց Պր. Պասմէն, հուժկու չեչտով մը, ինչ որ, անկասկած, Միշէլ Նուարին տրաւ այն համոզումը թէ Ցրանսահայերը չատ աւելի տեղեակ են իր ընելիքին եւ չընելիքին, քան իր բուն ազգակիցները···

Ի յիշատակ այս երեկոյթին, Միշէլ Նուար եւ կինը ստացան, Վահէ Մուրատեանի ձեռամբ, քանի մը նուէրներ՝ որոնց մէջ ծրար մը ձկնկիթ՝ զրկուած Պետրոսեան հատատուութեան կողմէ:

Կէս գիշերը անցած էր, երբ կարգը եկաւ ցուցադրութիւններու: Արհեստավարժ մանրըզէններ ցուցադրեցին ներկայ զործարանատէրերուն արտադրութիւնները՝ կօշիկ, հագուստեղէն, զոհարեղէն, ակնոց:

Այս արտասովոր երեկոյթը «Ցրանս – Արմէնի» ամսագրին առաջին հանրային ձեռնարկն էր: Ի տես անոր յաջողութեանը, կարելի է յուսալ որ պիտի կրկնուի տարին մէկ – երկու անգամ, մասնակցութեամբ պետական, բնականաբար, ուրիչ անձնաւորութիւններու:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

«ՁԱՐԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՁ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Դիմադրութեան կամ ինքնապաշտպանութեան ամէն չարժում կանխելու համար 18 – 40 տարեկան փոքր այրերը նախ զինուորական գործունէութեան, ապա զինաթափ ու կեդրոնացած աշխատանքի համբարներու մէջ, հարիւրական հոգինոց խումբերով զնդակահարուեցան:

Երբ միայն կիները, տղաքն ու ծերունիները մնացին, որոշուեցաւ «ապահովութեան պատճառով» բնակչութիւնը տարագրել դէպի Միջագետքի անապատները. ամենադաժան չրջանը Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

Մարդուս սարսափ կ'ազդեն դեպաններու, օտար հիւպատոսներու, եւ թէեւ Թուրքիոյ դաշնակից՝ նաեւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն՝ վկայութիւնները, պատմարաններու կամ կարմիր խաչի պարզ հիւանդապահուհիներու պատումները, որոնք լեցուն են ձիւաւոր ժանտարմաներու չաչող մտրակին տակ յառաջացող սովահար, դաժան, ծիւրած արարածներու երկար չարքերուն նկարագրութեամբ:

Անոնք տասնեակ հազարներով կուգան Զէյթունէն, Մէաքէնէէն, Ուրֆայէն, Տէր Զօրէն ··· այդ կենդանի կմախքները կ'իյնային ճամբաներու եզերքին, ուր անմիջապէս կը յօշոտուէին ոռնացող չուներու կողմէ, որոնք ակնդէտ կը սպասէին անոնց վերջին չունչին:

Կարուկ հրամաններով որոշուած անվերադարձ այս ճամբորդութեան ընթացքին, վերապրողները Հալէպէն կ'անցընէին, ահռելի իրականութիւնը քօղածածկելու, եւ հիւպատոսներու միջոցաւ համաչխարհային հանրային կարծիքին յոյց տալու համար, թէ տարագրուածները կենդանի էին ահա, եւ հարցը պարզապէս կը վերաբերէր բնակչութեան տեղափոխութեան մը:

Կմախացած դէմքերով, դունատ, հիւանդութիւններու ճարակ դարձած վերջին ուրուականները երբ անապատ բնաջնջումի այդ ընդարձակ ճամբարը կը հասնէին, հոն կը լքուէին սովին ու համաճարակներու աւերին:

Նախարար Թալէաթի «ընթացքը արագացնել»ու կրկնակի պընդումներուն վրայ կայինը, քարհատ գործիքներ ու բահեր կը փոխարինէին յամրընթաց մահը:

Զինուորական բժիշկ մը պիտի դրէր. – «Ցոյս կուտամ, վհատած՝ այլեւս տառապանք ամոքելու անզօրութենէս»:

Մահուան այս ճամբաներուն վրայ քերթող մը զոչած էր ամբողջ աշխարհին.

«Օ՛հ, չսոսկաք երբ անպատմելի պատմութիւնս
ձեզի պատմեմ ···
«Թո՛ղ մարդերը հասկնան, մարդուն ոճիրը
մարդուն դէմ ···

Սպաննուած ժողովուրդի մը մոխրացած քերթողը պիտի չդիտնայ թէ մարդկային աչխարհը սարսափահար խոյս տուած էր դժոխքին վրայ բացուած այս պատուհանին առջեւէն:

Ա.ր 1927 Ապրիլ 24–ին, այն տարիքին մէջ, ուր տղաք կեանքը կը ձեւեն ընթերցումի իրենց հերոսներուն տիպարներով, ես բրտօրէն խլուած էի իմ դիւթաչխարհէս:

Աթոռիս դամուած մտիկ կ'ընէի ախորժակէմ այս մարդիկը, որոնք իրենց մեռեալները կ'ոգեկոչէին, մինչ աչխարհը դէմս կը յայտնուէր յանկարծ, իր իրական տարածքով· արիւնարբու իր բնազդով, արդարութեան հանդէպ անվերջութեամբ, յանուն պետական չահուն գործուած վատութիւններով, ազգային եսասիրութեամբ չյարդուած խոստումներով եւ զինասրութեան ճաւերով մեկ մանուած իր վեհանձնութեամբ:

(Շար· 26)

(Շար· Ա· էջէն)

5–էն 13 տարի բանտարկութեան դատապարտած են:

ԱՄԻՆԻ ԵՒ ՄԷՍԻ չրջաններու ուղե – վարները զործադուլի նոր կանխազդ մը տուած են, այս անգամ ալ բողոքելու համար կարգապահական այն ենթադրեալ միջոցներուն դէմ, որոնք կրնան առնուիլ չուրջ տասնեակ մը ուղեվարներու դէմ, որոնք խափանարարական աշխատանք տարած են եւ փճացումներ զործած: 146 բողոք կայ:

ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌի այրին՝ Խամոնտ Շառլ – Ռու պայքարի անցած է «բարոյականացնելու համար Մարսէյլի քաղաքական կեանքը»: Պուշ տու Ռոնի նահանգին մէջ ընկերվարական անդամատեարերու հարց մը կայ որ կը մտահոգէ Տիկին Տըֆէռը: Ի՞նչ է պատահածը· արշաւանք մը կայ անդամակցութեան: 18640 արձանագրութիւն եղած է (10·500ի դէմ, նախորդ տարին) ինչ որ կասկածելի կը թուի: Տիկին Տըֆէռի որ Բըրուտոսի – այսինքն՝ Միշէլ Փըղէի – մարը կը տեսնէ այս անբնական ընկերվարատիրութեան մէջ:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԼԻՑՐՈՒԹի կեանքը բոլորովին անդամալոյծ է քաղաքազօրքերու բազմացման հետեւանքով, մինչ առեւանդում եւ հակառեւանգումները մեծ թափ առած են: Բախումներու աստակացման եւ մթնոլորտի այս լարուածութեան դրդապատճառն է՝ տիւրզի ղեկավարի մը սպանութեան փորձը:

ԻՏԱԼԱՑի ծանօթ նկարիչը՝ Ռենաթօ Ճութուզօ մեռած է, առջի օր, 75 տարեկանին: Գլուխն էր նոր իրապաշտ հոսանքին եւ սկսած էր նկարել երեսունական թուականներուն: Կառավարութիւնը որոշեց ազգային յուզարկաւորութիւն կատարել: 1975–ին համայնավար ծերակուտական էր:

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՑ Պրիզպէյն քաղաքին մէջ է որ թակարդ – կառք մը պայթած է: 9 վիրաւոր կայ: Մտահոգիչ կը թուի իշխանութենց համար ահաբեկչութեան այս «ներածումը» եւ «Փիկասօ»ի թղթակիցն ալ այս առընչութեամբ կը յիշէ Նոյեմ – բերին Մելպուրն զործուած ռճրափորձը, թրքական հիւպատոսարանին առջեւ եւ որու հետեւանքով մեռած էր ոճրափորձը զործողը եւ ձերբակալուած ուրիշ Հայ մը:

այցելութիւն Հանգստեան Տուն

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի հանգստեան տունը Յունուար 25, Կիրակի, ժամը 14·30–ին:

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Գարուն երգչախումբին համերգներ եւ տարեդարձ՝

Մարտ 15 եւ 29

Մեզմէ կը խնդրուի տեղեկացնել՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆի
մահը, որ պատահած է Վիշիլ (Իզէռ) Յունուար 13–ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր· Վահրամ Մոստիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մոստիչեան եւ զաւակը, Պր· Լօրիս Մոստիչեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պուրմայեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի–րենց կնոջ եւ մօր՝
ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ
մահուան Գ· տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Գէորգ եւ Բերուզ Մոստիչեանի, կիւլինիա Տամլամեանի, վարուժան եւ Հրայր Տամլամեանի յիշատակին, Կիբրկի, Յունուար 25, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները· – Եկեղեցւոյ պայծառութեան եղած նուէրներ· -

Արպոյեանի հոգեհանգիստին առթիւ·– Արտաշէս Արպոյեան 300 Եկեղեցւոյ դպրոցին, Եափուճեան ընտանիք 500, Ռոպէր Թորիքեան 250, Մէհէթեան եւ Քէչքէչեան 250, Արտաշէս Մաթիկեան եւ Կարպիս Պօղոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Վահան Արպոյեան 100 Եկեղեցւոյ դպրոցին, 100 «Յառաջ»ին:

Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան առթիւ՝ Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը 500:

Սանտրգեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Տագէս Օհանեան 200 Ֆ· Հայ Մշակոյթի Տան, Կրէկուար Արիճեան ընտանիք 200:

Տէր – Պետրոսեանի հոգեհանգիստին առթիւ· – Տէր եւ Տիկին Տէր – Պետրոսեան 100 Ֆ·:

Ձուլֆեեանի հոգեհանգիստին առթիւ·– Տէր եւ Տիկին Վարթուքեան, Տէր եւ Տիկին Մասիս Աւետեան 100 Ֆ·, Լիւլէճեան ընտանիք 100 Ֆ· Համազգայինի դպրոցին, Այրի Տիկին Վարդուհի Մարկոսեան 100 Ֆ· Համազգայինի դպրոցին Տէր եւ Տիկին Անարէ Պաղտասարեան 200 Ֆ· Համազգայինի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէրտէրեան 100 Ֆ·:

Մարզուվանլեեանի հոգեհանգիստին առթիւ· – Ժիրայր Գագանճեան 10 տոլար, Շաքարեան ընտանիք 200 Ֆ·, 200 Ֆ· Եկեղեցւոյ դպրոցին, 200 Ֆր· Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Օհաննէսեան ընտանիք 100 Ֆ·:

Աբրահամեանի հոգեհանգիստին առթիւ· – Աբրահամեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պապուչեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Նիքոլ Տէր – Պօղոսեան 100 Ֆ·:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ· Գուրգէն Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Լօրան եւ Միշէլ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիբրակի, Յունուար 25, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր՝
ՔԱԹԻԱ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆի
մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՔԱՌԻԼՈ· – Պր· Զէննոզեան 100 Ֆր·:

×

ՎԱԼԱՆՍ· – Տէր եւ Տիկին Աչոտ Առաքելեան 300 Ֆր·:

×

ՓԱՐԻԶ· – Տէր եւ Տիկին Փիէր Թերկանեան 300 Ֆր·:

×

ՎԻԼԸՆԷՕՎ· – Պր· Ս· Ներկարաբեան 200 Ֆ·:

×

ՓԱՐԻԶ· – Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 200 Ֆ·:

×

ՓԱՐԻԶ· – Տիկին Ա· Թորոսեան 150 Ֆ·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնոջ Վարժարանը խորին չնորհակալութեամբ ստացած է 10·000 Ֆրանք Պր· Արամ Պեարոսեանէ, որ խորապէս ազդուած է վարժարանին ներկայ տագնապէն:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի՝ Մառանչեանի իր ամուսնոյն մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուխ	300	(355,80)
Մկունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· դումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

A l'occasion des dix ans d'activité de l'Organisation Terre et Culture

Un Dîner-Réception

se déroulera le samedi 24 janvier à 20 heures 30 dans les Salons Hoche
9, avenue Hoche, 75008 Paris

Durant la soirée, en présence de nombreuses personnalités, le Conseil d'administration présentera une rétrospective des activités de l'association.

Projection d'un film documentaire tourné en 1986 à Kessab (zone à peuplement arménien au nord de la Syrie) :
Հողին ձայնը
(45 mn, couleurs, sous-titrage français).

Exposition photographique (135 agrandissements couleurs) et apéritif à partir de 19 heures 30.

Réservations : 48 55 40 74 ;
M. Loussignan 45 04 63 00 (journée); 47 02 99 45 (soir)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱ

ՅԱՌԱՋ 60

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿի ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԻՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

512 Էջ

Ներդիրով մը (աւետառ)՝ ՇՈՒՐԹ ՏՆ ԱՒՐԱՐԱԾ «Յառաջ»ի վաթսունամեակին

ԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ··· ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
22
JEUDI
22 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.405
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.405

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15 – 19)

ԴԱՒԱՌԻ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՐԵԶԻՏԻՈՄԻ
ՊԱՏՈՒՀՈՅ ԳԻՐՈՎ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի Դեկտեմբեր 31–ի հրամանագրով, Ֆրանսահայ նկարիչ Գառզու (Գառնիկ Զուլումեան) պարգեւատրուած է պրեզիտիումի պատուոյ գիրով, «Սովետական Հայաստանի հետ սիւրեքահայ համայնքների կուլտուրական կապերն ամրապնդելու ուղղութեամբ կատարած ակտիւ աշխատանքի համար, ինչպէս նաեւ ծննդեան ութսունամեակի կապակցութեամբ»:

×

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻ ՄԱՐԶԻՉ
ԱՐՄԷՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՊՈԼԻՎԻՈՅ ՄԷՋ

Կոփամարտի մարզիչ, երեւանցի Արմէն Անտոնեան Լա Փաս (Պոլիվիա) զացած է քանի մը դասախօսութիւններ տալու: Ան խօսած է Խորհրդային պղպջոյի, մարզական կեանքի ու իրագործումներու մասին, ինչպէս նաեւ փորձառութեան փոխանակում կատարած Պոլիվիոյ մասնագէտներու հետ: Հայ մարզիչը այցելած է նաեւ Սանթա Քրուզ, ուր ցուցադրական դասեր տուած է մարզական պղպջոյներէն մկրտուն մէջ: Պոլիվիոյ մամուլը դրուատանքով խօսած է Արմէն Անտոնեանի վարպետութեան մասին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Ձիւնին պատճառաւ ոչ մէկ պաշտօնական մրցում անցեալ Կիրակի, հաւանական է որ այնպէս ըլլայ նաեւ յաջորդին: Նշենք, այսուհանդերձ, Յունուար 25–ի համար նախատեսուած պլխատոր մրցումները, Ռոման – Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսթին, Տրակինեան – Արծիւ, Սէն · Թ'Անթուան – Կափ:

րակուտականէ եւ 12 երեսփոխանէ եւ կոչուած է դատելու Հանրապետութեան նախագահը՝ ծանր դաւադրութեան պատրաստի եւ կառավարութեան անդամները այն յանցանքներուն եւ ոճիրներուն համար, զորս գործած են իրենց պաշտօնին ընթացքին: Որոշումը Խորհրդարանը կուտայ եւ անհրաժեշտ է որ առնուազն երկու երրորդ մեծամասնութիւն ստանայ երեսփոխաններու մէկ տասներորդին կողմէ (ներկայիս չուրջ 60 երեսփոխան) եւ ընդունելի հռչակուի դիւանին կողմէ: Յարդ, այս առեանը միայն 1960–ին դատ տեսած է եւ տասը տարի աքսորի դատապարտած էր Վիշիի կրթական նախկին նախարարը՝ Ասէլ Պոնար: Նման փորձ մըն ալ եղած էր 1980–ին Փոնիաթովսկիի (Ներքին նախարար) համար Տը Պրոյի սպանութեան կապակցութեամբ, բայց մինչեւ բարձր առեան չէր հասած: Ամէն պարագայի մէջ, հարցը դեռ չատ վերիվայրումներ կրնայ ունենալ եւ եթէ նեղը կը դնէ ընկերվարականները, կրնայ նաեւ ոչ այնքան հրճուալի հարցեր ստեղծել կառավարութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ թեթեւ վերակազմութեան մը ենթարկուեցաւ առջի օր: Տարաբախտ Տզվաքէի ատեանին նշանակուեցաւ ուրիշ համալսարանական մը՝ Ժաք Վալատ, Շապանի աջ բազուկը եւ հաւանական յաջորդը Պորտոյի քրջանը: Ծնած է 1930–ին: Շրջահայեաց, մօտ երիտասարդութեան, կը ներկայանայ որպէս՝ պէտք եղած մարդը, պէտք եղած տեղը: Ուրիշ նշանակում մըն ալ կատարուած է Պալատիւրի նախարարութեան մէջ, ուր կը փոխադրուի Ժան Արթիւիս, որպէս ենթանախարար «Սպառումի եւ մրցակցութեան»: Նախապէս Սրկէնի քով էր աշխատանքով զբաղելու համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ տնօրէնը բաւական տափակ ձեւով ներողամտութիւնը խնդրեց սպառողներուն, որոնք օրեր շարունակ, Փարիզ թէ արուարձանները, ելեկտրական հոսանքէ զրկուած են: Զմարանեցաւ խոստովանելու թէ եթէ նորէն չատ ցուրտ ընէ, կըրկին կը պատահի, որովհետեւ չեն կրնար նախատեսել թէ ո՞վ որքան պիտի սպառէ··· : Ամէն պարագայի մէջ, ուէք սըբամաքանող կ'առարկէ որ կը բաւէ ելեկտրականութեան տնօրէնութեան կարեւոր հայթայթել ինչ որ խոստացած է··· : «Քանաո Անշէնէ» կ'անդրադառնար անչուշտ այս անընդունելի կացութեան, քանի որ զաղտնիք չէ որ ամէն ինչ ծածկած է, որովհետեւ Սէն – Լօրան տէ գ'Օ–ի հիւլէական բարդերէն մէկը դադրած է բանելէ սառի հետեւանքով: Քընտութիւն բացուած է եւ մասնագէտներ պատճ են որ ··· հիւլէական բարդի մը բանելուն հիմնական հրամայականն է՝ պաղելը, ինչ որ կը կատարուի ուղղակի կամ անուղղակի՝ ջուրով, ուրեմն անհրաժեշտը՝ ջուրն է եւ պէտք է դեռ ուրիշ բլլալ, որ սառը ամբողջովին չեն փակած ջուրին բերանները եւ նուազագոյնը ապահովուած է: Ի՞նչ պէտք է բլլել: Կան զանազան վարկածներ, օրինակ՝ քիչ մը տաք ջուր խառնել սառած ջուրին, այսինքն, կը դրէ «Քանաո»ը, Ֆրանսայի ելեկտրականութիւնը դադրէ ջուր հնարեց··· : Հարցը հոն է որ հոսանքը չէ որ պակսած է, այլ ելեկտրաժափոխ հինցած գործիքներ, յաւելեալ ալ՝ աւելի մաշած ելեկտրաթելեր չտոկացին եղած սպառումին:

ԵԻՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ նոր նախագահ ընտրուեցաւ պահպանողական Անգլիացի մը՝ Սըր Հէնրի Փլըմպ, 61 տարեկան, վիւպատնաես: Երկու ու կէս տարուան համար կը յաջորդէ Ֆլիմլէնի: Տիպար Անգլիացի, պաղ իւմուռի տէր, միայն անգլերէն կը խօսի:

ՔԱՒՐՖՈՒՌ ՏԻՒ ՏԷՎԼՈՓԸՄԱՆԻ հարցը նոր հանդրուանի մը հասաւ երեքշաբթի օր, երբ հարցաքննիչ դատաւորը յայտնեց թէ հարկ եղածին չափ տուեալներ կան նախկին նախարար՝ Քրիսթիան Նուէլի դէմ եւ թղթածրարը յանձնեց Արդարութեան նախարարութեան, որպէսզի փառէն ձէր դատնայ եւ հետապնդէ: Ընկերվարական նախարարին դէմ մեղադրանքները կը վերաբերին հանրային դրամի մատակարարութեան, այլ եւ անձնական նպատակներու: Նուէլի կրնայ արդարութեան բարձր ատեանին առջեւ դատուիլ, ինչ որ չատ հազուագիւտ պարագայ մըն է: Բարձր ատեանը կը բաղկանայ 12 ծե-

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՂԳՈԹԱ՞ ԹԷ ՄԿՐԱՏ

Հայ մամուլի մարդիկը նստած կարեւոր ժողով մը կը գումարէին· այդ օրուան օրակարգը միակ նիւթ մը ունէր: Հայ մամուլի պատասխանատուները պիտի որոշէին, որպէսզի այնուհետեւ տրուի հայ մամուլին ծառայած արժանաւոր անուններու: Այսքանին ամէն մարդ համամիտ էր ու որոշումը տրուեցաւ բացարձակ միաձայնութեամբ: Կը մնար պատասխանատուներուն ընտրութիւնը եւ ձեւաւորումը· ի՞նչ բան կրնար լաւագոյնս խորհրդանշել հայ մամուլի արժանաւոր անուններու հանդէպ երախտագիտութեան զգացումը: Թեր ու դէմ կարծիքներէ, երկար վէճերէ, բազմազան առաջարկներէ ետք այս մասին երկու գլխաւոր գաղափար տիրական մնացին ու հարցը այլեւս անոնցմէ մէկը ընտրելու մէջ կը կայանար:

Ժողովականներէն մէկ մասը հռետորական ոճով մը կ'առաջարկէր մանրանկար Գողգոթա մը խանդակել պատուանշանին վրայ, որ պիտի խորհրդանշէր հայ մամուլի ծառաներուն դժուարին աշխատանքը, կրած ծանր բեռը, աննպաստ այնքա՜ն պայմաններ եւայլն, հոգ չէ թէ կարգ մը չարամիտներ այդ Գողգոթային վրայ խաչը հանուած տեսնէին մեր լեզուն··· : Իսկ երկրորդ խումբ մը կը պնդէր, թէ անցած է վերացական բաներու ժամանակը, ու պէտք է այսօրուան Հայն ալ իրապաշտ ու գործնական ըլլայ· անոնք ալ կ'ուզէին պատասխանատուին վրայ գետեղել մկրատ մը, քանի որ ա՛ն էր ժամանակակից հայ մամուլին ամէնէն մեծ երախտաւորը, իր տճնաջան աշխատանքով ու «անմնացորդ նուիրում»ով:

Նկատի առած հարցին կարեւորութիւնն ու գիշերուան յառաջացած ժամը, ներկաները մեկնեցան, վերջնական բուէարկութիւնը յետաձգելով յաջորդ նիստին:

ԱՐՓԻ

ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ԵՒ ՌԱԿԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՕՔԹ. ՀԻՒԷՅՆ ԵԹԻՄ ԱՅՑԵԼԵՑ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Կիրակի, Յունուար 11, կէսօրէ առաջ ժամը 11·30–ին, «Ամալ»ի կրթական եւ մշակութային բաժանմունքի պատասխանատու տօքթ. Հիւսէյն Եթիմ նախօրօք արուած ժամադրութեամբ մը, այցելեց Ազգային Առաջնորդարան (Ս· Նշան Մայր Եկեղեցի), եւ «Ամալ»ի անունով, շնորհաւորեց Հայ համայնքի Նոր Տարին ու Ս· Ծնունդը:

Անակնկալ կերպով, տօքթ· Եթիմի կ'ընկերանային խորհրդային դեսպանատան փոխ – հիւպատոս Պր· Լեւոն Սլնանեան եւ Սփիւռքահայութեան հետ կապի Կոմիտէի ներկայացուցիչ Պր· Ստեփան Աւագեան, իսկ ՌԱԿ–էն՝ մեթր Հրաչեայ Սեդրակեան, փրոֆ· Գրիգոր Գրիգորեան եւ Պր· Արթիւր Ոստապայեան:

Այցելուները դիմաւորուեցան Ազգային Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, Տէր Վրդ. Ա· Քհնյ· Թոնթեանի, Ս· Նշան Մայր Եկեղեցւոյ Թաղականներու եւ այլ ազգայիններու կողմէ:

Տօքթ· Հ· Եթիմ գնահատեց Հայ համայնքի կեցուածքը՝ լիբանանեան տագնապին տեւողութեան ու չէշտեց Հայութեան ունեցած չինիչ դերը, մանաւանդ՝ այժմու տագնապալի օրերուն: Ան մատնեց, որ հայութիւնը չարունակէ դործել նոյն ոգեղիծով եւ չլքէ Լիբանանը:

Տ· Վրդ. Ա· Քհնյ· Ազգային Իշխանութեանց անունով, շնորհակալութեան խօսք ուղղեց տօքթ· Եթիմի եւ բոլոր այցելուներուն:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կէսօրէ ետք ժամը 1–ին, տօքթ· Հ· Եթիմ եւ անոր վերոյիշեալ ընկերակիցները շնորհաւորական այցելութիւն մը տուին Հ· Յ· Դաշնակցութեան Լիբանանի Կեդրոնական Ակումբը, ուր դիմաւորուեցան շրջանի պատասխանատու ընկերներու կողմէ: Ան զարձեալ դրուատեց Հայութեան կեցուածքը եւ շնորհաւորեց Կուսակցութիւնը՝ Ամանորի եւ Ս· Ծնունդի առիթով:

Հ· Յ· Դ·ի կողմէ ընկեր մը յայտարարեց, որ մեր յարաբերութիւնները միշտ դրական եղած են «Ամալ» շարժումին եւ յատկապէս տօքթ· Հ· Եթիմի հետ, որ ճիշդ չէ խնայած, երկու կազմակերպութեան յարաբերութիւնները չինիչ մթնոլորտի մէջ պահելու համար:

«ԱԶԴԱԿ»
Յունուար 12

«ԱՐԱՐԱՏ» ԵՒ «ԿՈՏԱՅՔ»
ԽՈՒՄԲԵՐԻՆ

ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ ԵՄ

Զէ՞ք կարծում, որ մեր արարքը
Եւ մեր վարքը
Անարդար ու
Անյարմար է:
Շատ եմ խնդրում
Խորհէք խորունկ այս խնդրում:
Ո՞ւր են հապա մեր պատիւը,
գովքն ու փառքը···

Ինչո՞ւ էք մեր յոյսը մարել
Հանգած յոյսին հոգս գումարել:
Շա՞տ էք արդեօք մթագնելու
հանգիստը մեր
Ու դարձնելու մեզ բնաւեր···

Պահանջում եմ·
Երբ կը պատկէք դուք բնելու,
Խորհէք մի բիչ,
Օգտուեցէք մեզ պէս դուք էլ
Անբծութեամբ տանջուելու
Ծանրութիւնից:
Ձեր «շնորհիւ»
Գիշեր ու տիւ
Ես այդ բեռը շատ եմ կրել
Ու կրում եմ:

Ձե՛զ, մարզիչներ ու մարզիկներ՝
Յարձակուողից – դարպասապահ···
Ձեզ եմ դիմում, պահանջելով
Խորհէք խորունկ ամէն մի պահ
Խորհէք թէկուզ, որ դուք այդպէս
նահանջելով
Ամէն անգամ աղ էք լցնում
Ձեր՝ մեզ տուած
Վէրքին դեռ բաց···
Պահանջում եմ· եթէ պարտուէք,
Պարտուէք այնպէս,
Որ նախանձեն
Յաղթ ու վար ձեր պայքարին:
Բայց մի պարտուէք հեշտ ու անգէն,
Որ բիւրերի սրտեր խանձուեն:

Պահանջում եմ·
Թէ կ'ունենաք դուք պարտութիւն,
Թող լինի այն խիստ դժուարին,
Հազուադէպ ու պայքարով լի:
Յաղթօրէն ձեր պարտուելը
Չի բերի ձեզ անպատուութիւն:

Ժ· ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Օրջոնիկիձէ

ՄՇՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

ՄՈՒՇ, ԿՐԹԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Մօտ երկու տարուան բացակայութենէ մը վերջ, 1911–ի Յունիսին, մայրս եւ ես, անհո՛ն կարօտով ողջունեցինք մեր պաշտելի ծննդավայր, Տարօնի Աչխարհը…:

Սահմանադրութիւնը հռչակուած էր, երեւութապէս դադրած էին հարստահարութիւնները, հալածանքներն ու ջարդերը: Հայկական ներքին գաւառներու հետ, Տարօնի աչխարհն ալ ազատ չունչ մը կը քաշէր…: Ոգեւորութիւն ամէն կողմ, ազգային ու յեղափոխական երգեր կը լսուէին տուներէն ու փողոցներէն: Դպրոցները վերաբացուած էին, ազգային բոլոր կազմակերպութիւնները եռանդով լծուած էին կրթական աչխատանքին: Պոլսէն, Հայուհեաց ընկերութիւնը Մուշ ղրկած էր վառվռուն եւ չնորհալի օրիորդ Իսկուհի Զիթճեանը, յետագային Իսկուհի Գարմէնը, իբր տեսչուհի Մշոյ աղջկանց վարժարանին: Պոլսէն ժամանած խօսուն ու սրամիտ Օր. Իսկուհի Զիթճեանը նոր չունչ եւ եռանդ մտցուց Մշոյ աղջկանց վարժարանին մէջ եւ սիրուեցաւ բոլորէն: Բարձր դասարանի աչակերտները երգ մըն ալ չինած ու նուիրած էին պոլսեցի նորելուկ օրիորդին, որուն մէկ տունը միայն միաքս մնացած է դժբախտաբար:

Թէեւ բարձրահասակ չէր Իսկուհի Գարմէնը, սակայն իր համբյքը իր հասակը բարձրացուցած էր գաւառի իր փոքրիկ սաներու աչքին:

«Բոյդ բարձր սալվի չինար
«Աչէդ նախշուն (խումար) ունիդ կամար,
«Դու ստեղծուած ես մեզի համար
«Անգին օրիորդ մեր նոր քուսած:

Կարինէն նոյնպէս, հասած էին ուսուցչուհիներ, օրիորդներ՝ Վարսենիկ, Վերոնիկ եւ Տիգրանուհի, որոնց մականունները չեմ յիշեր դժբախտաբար, սոսկ բոլորն ալ անձնուիրութեամբ եւ սիրով պաչտօնավարեցին Ս. Մարինէի Թաղի աղջկանց վարժարանին մէջ, մինչեւ 1914–ի ամառը:

Այդ տարիներուն Մշոյ մէջ կը գտնուէին գաչնակցական գործիչներ, Սիմոն Զաւարեան, իբր կրթական ընդհանուր տեսուչ. Ռուբէն Տէր – Մինասեան եւ Վանի Գարմէնը:

1910–ին Գարմէն Վանի մէջ ամուսնացաւ Օր. Իսկուհի Զիթճեանի հետ. նորապսակ ամուլը մօտ երկու տարի մնաց Վասպուրականի չրջանը:

Այդ ժամանակին Կովկասէն Մուշ կը վերադառնային Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէր – Ստեփանեան: Աղնիւ եւ համակրելի Տիկին Սիրանոյշ Տէր – Ստեփանեան եւ ամուսինը ստանձնելով Մշոյ աղջկանց վարժարանի տնօրէնութիւնը, երկու տարի համբերութեամբ եւ անձնուիրութեամբ վարեցին գայն:

Մկրտիչ, գաւակն էր Մշոյ Մկռտիչ դիւղի Շանթ յեղափոխական ծածկանուն – նով, Տէր – Մովսէս քահանայ Տէր – Ստեփանեանի:

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէր – Ստեփանեան, 1912–ին մեկնեցան Կովկաս: Վանի Գարմէնն եւ կինը՝ Տիկին Իսկուհին, վերադառնալով Տարօն, կրկին ստանձնեցին Մշոյ աղջկանց վարժարանի տնօրէնութիւնը: Բացի զուրկէն եկող կարող ուժերու եւ կրթական վարիչներու, տեզացի հին եւ անձնուէր ուսուցչուհիներ կը չարունակէին դասաւանդել աղջկանց դպրոցին մէջ, ուր կը յաճախէի: Ասոնցմէ կը յիչեմ Տիկին Իւզարեր Աբրահամեան, Տիկին Ազատնի Բարսեղեան, Տիկին Արուսեակ Պետրոսեան, աւելի վերջ Տիկին Սաթենիկ Անդրէասեան (ծնեալ՝ Բաչեան) եւ Տիկին Սաթենիկ Խարախանեան (ծնեալ՝ Մեսրիկեան): Մէկը դրաչէտ Գալուստ Անդրէասեանի եղբօր կինը, իսկ միւսը՝ Ներսէս Եպիսկոպոս Խարախանեանի եղբօր Միսաքի կինը:

Դժբախտաբար չեմ կրնար լրիւ տեղեկութիւն տալ Մշոյ Զորու Թաղի մանչերու կեդրոնական վարժարանի եւ Ս. Մարինէ Թաղը գտնուող Միխիթարեան դպրոցին գործունէութեան եւ ուսուցչական կազմին մասին. միայն դիտեմ թէ կրթական մեծ գործիչ ողբ. Մկրտիչ Սարեանէն վերջ, վերոյիչեալ դպրոցներուն մէջ դասաւանդած են Գալուստ Անդրէասեան, Գեղամ Տէր – Կարապետեան, Անդրանիկ Սայեան, աւելի վերջ մեր օրերուն հայր Անտոն Ջընդոյեան, հօբելեայրս Եղիչէ Տէր – Կարապետեան, ինչպէս նաեւ ուրիչ կարող ուսուցիչներ, որոնց անունը չեմ դիտեր դժբախտաբար:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ

1910–ին Խասեան վարժարանին մէջ արժանացած եմ, կեանքիս մէջ մէկ անգամ միայն, տեսնելու լոյս երեսը մեր սուրբ եւ անմահ Կոմիտաս Վարդապետին:

Այդ տարին, Խասեան դպրոցի վերի յարկին մեծ սրահին մէջ, Կոմիտաս Վարդապետ իր երգչախումբին փորձերը կը կատարէր: Չեմ յիչեր երկսե՞ռ էին, թէ միայն դպրոցին աչակերտուհիներէն կազմուած էր այդ երգչախումբը: Կը յիչեմ միայն մեծ սրահին մէջ խռնուած մեծ ու փոքր աչակերտութիւնը եւ սրահին մէջտեզ, դրասեղանի մը վրայ կանգնած սեւազգեստ երիտասարդ կրօնաւոր մը, սեւ գդակը գլխուն, որ ջազային չարժումներով չափ կուտար…: Հարիւրաւոր դեռատի հայ կոկորդներ կը թնդացնէին սրահը եւ կ'երգէին ղեկավար մոդին ճըպռտին ներքեւ, կշռութաւոր, թըռվռուն ու սիրուն Սոնա Եարը:

Վարդավառը գալիս ա,
Ծաղիկը ցնծալիս ա,
Այ գիւղիւմ կանչող աղջիկ
Ջէնդ ծլըվըլալիս ա…

Սոնա եար, սիրուն եար
Սոնա սիրուն, Սոնա եար…:

Սրահին մուտքին ձախ կողմը, պատին տակ չարուած, փոքրերու խումբին մէջ կեցած ես ալ կը մասնակցէի երգչախումբին: Աւա՛ղ սակայն, այդ տեսիլքը երկար չտեւեց … Բայց հանճարեղ կրօնաւորին լուսաւոր դէմքը եւ Սոնա եարը քանդակուած մնացին մտքիս եւ հոգւոյս մէջ:

Միջանկեալ ըսեմ թէ յետագային, Լոսանեան Վարժարանի մէջ, տեսչուհին Օր. Սիրանոյշ Տէր – Աբրահամեանի սիրական «Մշեցի պզտիկ երգչուհին» էի:

1915–ին, գաւառէն նոր հասած Պոլիս, երբ սկսայ յաճախել Խասեան դպրոցը քանի մը ամիս վերջ, տեսչուհին ձեռքէս բռնած դիս կ'առաջնորդէր դասարանէ – դասարան եւ կը սոխկէր որ երգեմ աչակերտներուն համար:

Ամէնուն եւ չիկնուն, կը կենայի դասարաններուն քարեսախտակին առջեւ, դրկոտ կախ, նայուածքս գամած տախտակամածին, կ'երգէի Կալին երկը, այնպէս ինչպէս լսած էի զայն հայրենի արտերուն ու կալերուն մէջ: Թէեւ ծիծաղելի դիրքով, այս բռնագրօսիկ երգեցողութիւնը ամէն ժամանակ հաճելի չէր ինծի, սակայն ամօթխածութեանս եւ դէպի տեսչուհին ունեցած ակնածանքիս պատճառաւ, անկարող էի մերժելու:

Հետեւեալ տարին բախտը չունեցայ մաս կազմելու անմահ Վարդապետին երգչախումբին եւ չարունակելու Խասեան Վարժարանը, բախտը ունեցայ սակայն վերադառնալու Տարօնի աչխարհ, եւ հոն մնալու չորս տարի, վերջին անգամ տեսնելու արշալոյսը ծիրին կատարին, Վարդավառ, Ս. Կարապետին: Այդ անմոռանալի չորս տարիները անցուցի բնաւ գաւառի լեռներուն, պատմական յիչատակարաններուն հովանիին ներքեւ…: Տեսայ ուխտաւորներու եւ հարսնեւորներ – րու խանդավառ բազմութիւններ, ունկընդրեցի կոյր աչուղներու տամպուրչին, լսեցի լուսնակ գիչերով մահկալին երգը կալերէն, հովիւին սրինգը սարերէն ու այս բոլորը դրոչմուած մանկական հոգւոյս խորերը, մասունքի պէս պահեցի մինչեւ այսօր…:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(*) ԾԱՆՕԹ. – Ծնողքը՝ Տիկին Աշխէն Քէշիշեանի, Հ. Օ. Մ.ի կեդրոնական մարմնի անդամ: Լոս – Անճելըսի համալրարանի մէջ գրականութեան – փրանսերէնի – դասախօս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՄԱՄՈՒԼ

ԽԱՉԱՆԵԱՆԻ ՀՄԱՅՔԸ

(Շար. 2 եւ վերջ)

Մինչ այդ «կոչտ ու ապուշին մէկը» երեւցող Խաչանեան – Պաղտասարը, որ կրակ կտրած ինքզինք պատէպատ կը զարնէր անտառակ կնոջը սիրականին առնուն ու մականունը գիտնալու համար, որպէսզի օր առաջ գտնարան քաչէ «վատահամբաւ տունէ մը դուրս ելած սա երկու լիբրն ալ», յանկարծ չանթահար – ւածի նման կը մխուի տեղը, լսելով փաստարան Օգսէնի յայտնութիւնը.

– Կնկանդ սիրականը Կիպարն է:

Ի՞նչպէս թէ…

– Կիպա՞ր ըսիք:

Ու իրեն կը թուի, թէ սխալ լսած է անունը:

– Կիպա՞րն է, ըսիք:

Սակայն փաստարանը, որ մինչ այդ եռանդագին մոլուցքով սկսեր էր խօսիլ մաս – մաս իրեն տրուելիք վարձքի մասին, առանց կարեւորութիւն տալու անոր կրկնուող հարցումին, կը չարունակէ հարիւր չիսուն ոսկիի պատմութիւնը, որ «չնչին զումար մ'է անհատատարիմ կնիկէ մը բաժնուելու համար»: Մինչդեռ Խաչանեան – Պաղտասար խսկապէս ապուշ կարած՝ տակաւին չէր կրնար հաւատալ ականջներուն:

– Սխալ չհասկնամ, կարծեմ Կիպար ըսիք, այնպէս չէ՞:

Փաստարանը ստիպուած ընդմիջելով իր պատմութիւնը, կը մօտենայ անոր եւ սիրականի անունը հեզելով ու վանկարկելով՝ կը փորձէ հատիկ – հատիկ ըսել անոր ականջին.

– Այո՛, կեն ինի՝ կի՛, պէ այր բէ՝ պա՛ր – Կիպար…:

Խաչանեան – Պաղտասար, կարծես, հաւատարակչութիւնը կորնչուցած մարդու նման պահ մը կ'օրօրուի տեղւոյն վրայ, ու այնպիսի արտամօրմոք ձայնով կ'արտաբերէ «Այ, թչուառակա՛ն», որ կը թուի, թէ ուր որ է, գետին կը տապալի: Օդը, կարծես, չի բաւեր իրեն: Ու թէեւ ձեռքը կը տանի դէպի օձիքը, բայց ինքնամոռացումի մէջ, կարծես երազ ըլլար, կը չարունակէ աւերուած հոգիի հառաչանքը:

– Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէ՛ր … ու տասը տարիէ ի վեր կը սիրէ եղեր…

Եւ … կը փլի աթոռին վրայ:

Խոր լռութիւն կը տիրէ: Կը քարանայ նաեւ թատերասրահը:

Բայց այդ պահուն Խաչանեան – Պաղտասարի ամպամած եւ ողորմելի դէմքին վրայ կը սկսի խաղալ դառնադէտ, թախծալի ժպիտ մը՝ զուգէ նաեւ վերյուչը անցեալ ժամանակներու, որոնք իրենց հետ անվերադարձ տարին է՛ւ տուն, է՛ւ տեղ, է՛ւ ընտանեկան երջանկութիւն … եւ ան ալ որո՞ւ կողմէ· աղնիւ ու բարի, պարկեչտ ճանչցուած մէկու մը, որու անկեղծութեան կատարելապէս վստահ էր ինքը:

Այդ պահէն սկսեալ, կարծես ամէն ինչ կը փոխուի: Կը փոխուի նաեւ թատերասրահին տրամադրութիւնը: Ձեռնածալ դիտողէն կամ անմիտ զուարճացողէն, – կամայ կը դառնայիր կարեկցող ու մեդադրող, որովհետեւ քու աչքի առջեւ կը յառնուի՝ թէեւ գաւառացի ու սահմանափակ, բայց եւ կենդանի մարդը իր բարդամատիկ, խոր տպրումներով: Աւելին: Մոզական ուժով մը, կարծես, կը վերնար թատերասրահն ու բեմը անչքացող չղարչը եւ դուն աւելի մօտէն ճանչնալով Խաչանեան – Պաղտասարը՝ կը դառնայիր անոր դատին իսկական պաչտպանը: Եւ ինչպէ՞ս կրնայիր անտարբեր մնալ կնոջը կողմէ խարուած ու բոլորին ծաղր ու ծանակին ենթարկուած խեղճ ու անօգնական մարդու մը հանդէպ, որ արդարութիւն գտնելու փոխարէն՝ ի վերջոյ, կ'անիրաւուի որպէս յիմարանոց երթալիք խենթ:

Արդարեւ, խենթանալ կարելի էր: Իսկական ողբերգազուեչտ՝ խաչանեանական մեկնարանութեամբ: Եւ հետաքրքրականն այն էր, որ խոր տրամատիպմով յատկացած այդ պահերը աւելի ցայտուն կը դարձնէին կերպարի կատակերգական կողմերը:

Չափլինեան լրջութիւն կար անոր Պաղտասարի մէջ, եւ այդ Խաչանեան արուեստագէտին ամենահզօր զէնքն էր: Նոյնիսկ չատ տարիներ յետոյ՝ Հրաչեայ Ներսիսեանի կողմէ ողբերգական չունչի հասած ու երիցս տաղանդաւոր՝ այդ կերպարի նորովի մարմնաւորումը եւս աւուեր ածելու Խաչանեան – Պաղտասարի վրայ: Ընդհակառակն, բարերար ազդեցութիւններ նկատուեցան եւ դուգահեռներ եղան: Եւ այդ բնական էր: Չէ՞ որ երկար տարիներ ան կիպար եղած էր Խաչանեան – Պաղտասարի կողքին:

Ախոռս միայն, որ անոր Սպանդարեզը չտեսայ: Եւ ինչպէ՞ս տեսնէի, երբ այդ ժամանակ ընդամէնը քանի մը օրուան էի: Բայց աչխարհահռչակ Փափազեանը այդ դերակատարումին մասին գրած է.– «Սեզոնի մեծը «Տոն Ժուան» եղաւ, իսկ «Տոն Ժուան»ի մեծը՝ ինքը Խաչանեանը»: Իրօք, զարմանալի բան: Ապազ Փափազեանի նման մեծութեան հետ ու ներկայացումին մեծը լինե՞լ … Եւ նոյնիսկ տեզատեղ նսեմացնել զայն, ան ալ բեմի՞ վրա յ… Անուսաղն աներեւակայելի է: Բայց ան միմիայն դրուատական խօսք չէ, որ չռայլած է հանճարեղ դերասանը իր կրտսեր խաղընկերոջ նկատմամբ, այլ ազնիւ խոստովանութիւն, որու մասին կը վկայեն նաեւ ուրիչները: Կ'բսեն, թէ ամէն դիչեր Խաչանեան – Սպանդարեզ անակնկալներ կը մատուցանէր իր հռչակաւոր Տոն Ժուանին: Եւ զարճեալ չափ-լինեան լրջութեամբ: Ստիպուած, Փափազեան խնդրած է իբրեւ՝ «Գոնէ այդ բոպէներուն աչքերուս մէջ մի նայիր, դժուար է այդ վիճակով քեզ տեսնել եւ ծիծաղը զսպել, չէ՞ որ ես ալ մարդ եմ վերջապէս…»: Եւ քանի – քանի անգամ ան կռնակը զարճած է հանդիսատեսին՝ պոռթկացող ծիծաղը պահելու համար:

Այո՛, արդարեւ, սարսափելի վարակիչ է բեմական ծիծաղը, այնքան վարակիչ, որ աստուած հեռու տանի: Գերմարդկային ճիգեր պէտք են առաջքն առնելու համար: Այն ալ հարց է՝ մարդ կը յաջողի՞, թէ ոչ: Կը յիչեմ այդպիսի երկու դէպք, ոնցնգմէ մէկը կապուած է նոյնինքն Խաչանեանի:

«Մեծապատիւ Մուրացկաններ» կը խաղային:

Ներկայացումը սկսեր էր դրեթէ ժամ մը առաջ բեմադիր Վարդան Ամէմեանի յայտնի զարճաւ, որ Լոսանկարիչի դերակատարը անակնկալ հիւանդութեան պատճառով չի կրնար ներկայանալ թատրոն: Այ քեզ բա՞ն…: Հակառակի պէս փոխանորդ ալ չկար: Ներկայացումը յետաձգե՞լ…: Բայց ինչպէ՞ս, ընդամէնը մէկ ժամ մնացեր էր, գուչէ աւելի պակաս…: Ամէմեան յուզուած կը քալէր առանձնասենեակը ու իրարու հետեւ կը ծխէր: Յանկարծ կանգ առաւ ու ակնոցներու տակէն այնպէս չեզ նայեցաւ յուրը բերող տեխնիկական բեմադիրին, որ վերջինս զգաստացաւ:

– Գետնի տակէն ալ ըլլայ, պէտք ու անմիջապէս ինծի կանչեցէք Հենրիկ Յովհաննիսեանը, – կարգադրեց եւ անմիջապէս աւելցուց, – բայց այս մասին՝ ոչ մէկուն ոչ մէկ խօսք:

Տեխնիկական բեմադիրը ժպտեցաւ եւ դուրս ելաւ առանձնասենեակէն: Անչուչտ, ո՞վ կրնար կասկածիլ փրկիչ, եթէ ոչ Հենրիկը: Չէ՞ որ ան հազուագիւտ կատակարան էր, հնարամիտ ու սրամիտ: Ո՞վ չէր ճանչնար զայն: Կարեւորն այն էր միայն, որ յուչարար Սոխակը իր կրչումի բարձրութեան վրայ ըլլար: Մնացածը … ան չուրը չրամանէն կերպով մը կը հանէր:

Եւ հանեց: Հազիւ Լոսանկարիչը ներս մտնելով՝ «Բարե՛ւ, վսեմափա՛յլ տէր» բարբառեց, երբ կատարուեցաւ անսպասելին: Յաղընկերոջ անակնկալ փոփոխութիւնը, եւ Քուազիմոտոն յիչեցնող անճոռնի կերպարանքն ու ոչ սովորական քալուածքը այնպիսի ծիծաղ մը պատճառեցին Խաչանեանի, որ Աբիսողոմ ապա ես զարձեր՝ եկուր տակս: Այնպէս կը ցնցուէր ամբողջ մարմնով, որ, կարծես, ելեկտրական հոսանք անցնէր իրմէ: Մինչդեռ Յովհաննիսեան – Լոսանկարիչը ըսես, բացառիկ լրջութիւն կուլ տուած՝ կը չարունակէր մնալ ճիշդ այն դիրքով, որով յայտնուած էր: Կացութիւնը աւելի անտանելի զարճաւ, երբ չարաչտիկ Լոսանկարիչը խօսքն ծունկի դալով՝ չոքչոք, բայց եւ արագ – արագ մօտեցաւ անոր եւ վաւաչուտ մանչիններով սկսաւ աչը համբուրել: Խաչանեանի ինքզինք զսպելու ոչ մէկ հնարը կրցաւ կացութիւնը փրկել: Անոր խելայեղ ծիծաղը փոխանցուեցաւ թատերասրահ, եւ ստիպուած՝ վարագոյրը իջեցուցին:

Աննախադէպ երեւոյթ նչանաւոր կա-

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԾՆՈՒՆԴԸ Միաւորի մէջ

Այս տարի եւս Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնը լաւագոյն առիթ հանդիսացաւ Միլանոյի, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն ու շրջաններէն հայ ժողովուրդի զաւակները իրարու – Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբազան յարկին տակ եւ ամբողջովին ըմբռնելու հայ քրիստոնէական ծէսին ու ոգեկանութեան առանձնայատուկ գեղեցկութիւնները ու կրօնական մթնոլորտը:

Երեքշաբթի, Յունուար 6–ին Եկեղեցի եկած էր հաւատացեալներու խումբերամ բազմութիւն մը, Միլանոյէն, Լոմպարդիոյ նահանգի տարբեր աւաններէն, հիւսիսային – Իտալիոյ մեծ ու փոքր քաղաքներէն, Գոմոյէն, Վարեզէն, Պերգամոյէն, Բաւիայէն ինչպէս նաեւ լատինական Լուկանօ քաղաքէն ու Լոմոնէ դիւղէն: Ժողովուրդին կէսը արարողութեան ամբողջ ընթացքին ոտքի կեցած էր...: Այդ օր եկեղեցին փոքր ու նեղ էր հայութեան համար, որ փոքրաթիւ է ու չատ տարածուած հիւսիսային – Իտալիոյ զանազան շրջաններուն մէջ: Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէր Իտալիոյ Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեան: Երգեհոնումբը կը դեկավարէր Պր. Հրանտ Բամպակեան, երգէոնի ընկերակցութեամբ՝ Տիկին Սիլվա Ալեքսանեանի:

«Հայր Մեր»էն առաջ պատարագիչը Սարգիս Քահանայ ներշնչումով խօսուած իր քարոզին մէջ ծանրացաւ Յիսուս – Քրիստոսի մարդեղութեամբ ու անոր աստուածային առաքելութեամբ կեանքի կոչուած սիրոյ ու խաղաղութեան աւետարանական մշտանորոգ պատգամներուն վրայ՝ բնաբան ունենալով «Մորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» ծննդեան շարականի բառերը, որոնք կուգան հինգերորդ դարէն, գրուած Մովսէս Խորենացիի ձեռքով: Մինչեւ հինգերորդ դար հայ ժողովուրդի պատմութեան Հայր Մովսէս պատմիչի կոմկ գրուած սքրատուչ ու գմայլելի շարականը բանաստեղծական իր ամբողջ գեղեցկութեամբ հազար հինգ հարիւր տարուան ճամբայ կտրած է եւ այսօր հայ ժողովուրդի նոր պատմութիւնը կը կապէ հինին միչտ նորոգուելով ու միչտ թարմանալով – ըսաւ Սարգիս Քահանայ: Ան իր քարոզի վերջաւորութեան ակնարկեց Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ չէնքին վրայ վերջին վեց ամիսներուն կատարուած ու չարունակուող վերանորոգութեան հիմնական աշխատանքներուն ու կոչ ըրաւ ներկայ հաւատացեալ հայութեան նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ կանգուն, չէն ու պայծառ պահելու իր ազօթքի տունն ու եկեղեցին թէ որպէս նիւթեղէն կառոյց եւ թէ որպէս ոգեղէն մարմին:

Այս գնահատական խօսքերով դրուատեց բարերարուհի Տիկին Մարի Մնակեանի եւ Տիկին Եօլանտա Սէֆէրեանի գեղեցիկ ժեստը այդ օր առաջին անգամ օգտագործուող ճերմակ – ոսկեզօծ պատարագի լման զգեստ մը նուիրելուն առիթով, ինչպէս նաեւ Պր. Սարօ Խուատվերտեանին որ օրինակելի գաղափարը ունեցած էր եկեղեցւոյ կեդրոնական նոր սիրուն ջահը նուիրելու՝ վերջերս: Սարգիս քահանայ իր խօսքի աւարտին հրաւիրեց Լոնատոնէն հիւրաբար քաղաքս գտնուող Ս. Սեղանին սպասարկող՝ Կայծակ Սարկաւագ Մահտեսեանը՝ կարդալու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Հայրապետի հոգեւոր հովիւին եւ Իտալիոյ հայ հաւատացեալ ժողովուրդին ուղղուած Ս. Ծննդեան դիրն ու պատգամը: Ժողովուրդը յառնկայս լսեց Հայոց Հայրապետին պատգամը, որ կուգար Ս. Էջմիածնէն, Հայոց Մայր Աթոռէն:

Պատարագի աւարտին ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս մեծ թիւով հաւատացեալ հայորդիները՝ երիտասարդ ու փոքրիկ հաղորդութիւն ստացան:

Այնուհետեւ կատարուեցաւ Քրիստոսի մկրտութեան յիշատակին նուիրուած «Ջրօրհնէքի»ի հոգեպարար արարողութիւնը: Այս տարի մկրտութեան խաչի հնգաճայրն էր վերջերս Քուէյթէն Միլանօ հաստատուած՝ Յարութիւն եւ Սիլվա Իսթանպուլլիի անդրանիկ զաւակը՝ Յակոբ:

Կէսօրէն ետք ժամը 5–ին Հայ Տունին մէջ տեղի ունեցաւ հայ դպրոցի փոքրիկներու եւ աշակերտներու նոր տարուան ու Ս. Ծնունդի հանդէսը: Եղան արտասանութիւններ, կատակախօսութիւններ, երգեր զուարթ մթնոլորտի մը մէջ:

Ապա մուտք գործեց կաղանդ պապան, կաղանդչէքերու տոպրակով բեռնաւորուած: Նուէրներու բաշխումէն յետոյ հանդիսավար Տիկին Սիլվիա Ալեքսանեան հրաւիրեց հոգեւոր հովիւ Սարգիս քահանայ Սարգիսեանը փակման խօսքը ընելու ու խօսքը ուղղելու յատկապէս պատանիներուն ու փոքրիկներուն: Սարգիս քահանայ անոնց յատուկ հոգեբանական մօտեցումով խօսեցաւ Մանուկ Յիսուսի Ծնունդին, ու ամէն տարի նորոգուող մարդկային աշխարհը յեղաշրջող մեծ հրաշքի հոգեւոր խորհուրդին ու անոր բերած պարգեւներուն բուն նշանակութեան մասին չեչտելով նաեւ կազմակերպչական բերած ու դալ տարի Հայաստանէն բերելիք նուէրները:

Ապա խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ հրաւիրուեցաւ բանալու չամփայի չիչը ու կենաց առաջարկելու համայնքէն ներս գործող միութիւններու ու կազմակերպութիւններու պատասխանատու անձերուն, որոնք իր հետ բաժակ բարձրացուցին առողջութեան, երջանկութեան ու արեւչատ օրերու սրտաբուխ մաղթանքներով:

Այս տարի եւս նուէրներու բաշխումը իրագործուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղի վարչութեան գործակցութեամբ: Իսկ հանդէսի աւարտին զանազան տեսակի ուտելիքներով, անուշեղէններով, գինիով ու զովացուցիչներով լեցուն սեղանի պատրաստութիւնը առանձնած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը:

Բոլորը գոհ եւ ուրախ էին, որ Իտալիոյ հայ համայնքը կազմող գործօն անդամներուն զգալի մէկ մասը, մեծով – փոքրիկով աստուածային օրհնութիւններով ու ազգային տոհմիկ զգացումներով լեցուն Ծնունդ մը տօնեց Յունուար 6–ին:

ԹԼԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԱՍԵԼՈՎ ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԻՆ

«Հէքեաթ է սա՝ փոքր մեծերի եւ մեծ փոքրերի համար:

Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

Հէքեաթը ժողովրդիս յիշողութիւնն է. եթէ նա միչտ ճչմարիտ չէ, սակայն միչտ ճչմարտանման է:

Ամէն մի հէքեաթ վկայում է նաեւ ժողովուրդի իմաստութեանը, որով նա կարող է ճչմարտութիւնը տարածել՝ ծաղրելով կամ հեգնելով մարդկային թերութիւնները:

Հէքեաթը հանդարտ այն գետն է որ հոսում – անցնում է դաժան դարերի միջից եւ չի կորչում մոռացութեան ովկիանոսում:

Քաջ – Նազարը մեզ ծանօթ հայկական ժողովրդական հէքեաթներից մէկին է որը անմահացրեց Յովհաննէս Թումանեանը եւ թատերախաղի վերածեց Դ. Դեմիրճեանը: Առաջին անգամ լինելով Ֆրանսիայում պիտի ներկայացուի երջ երաժշտական կատակերգութիւն, Ֆոնթէն թատրոնում, ի նպաստ Դպրոցասէր վարժարանին:

Այս հէքեաթի պարզութիւնը եւ այժմէականութիւնը ընդգրկում է ի հարկէ խեղկատակութիւնը եւ տիպարների այլանդակութիւնը (կրոթէսք) որոնց մէջ կարելի է գտնել երբեմն մեր յատկութիւնները եւ ուելի յաճախ այն թերութիւնները զորս ժառանգել ենք անցեալից:

Քաջ – Նազարին դիտելիս կարող ենք որոշ բաւարարութեամբ յիշել թէ Թարթիւֆը թէ Թարթարէն տր Թարասմոն: Մի զուցէ մեր Նազարը աւելի միամիտ է ու աւելի դիւցազ, սակայն նա էլ է վտանգաւոր իր պոռոտ ու անբարեաւան արտայայտութիւններով, որոնց չնորհիւ դիտէ չահագործել իր շրջապատի տըխմարութիւնը:

Քաջ – Նազարի այս ինքնատիպ փարատին ինչ որ չափով դրաւի բնոյթ էլ ունի, 1987–ի Սփիւռքում ի վիճակի ե՞նք արդեօք ստեղծելու այնպիսի նոր հայկական թատերախաղեր, որոնք կարող են հետաքրքրել 3–րդ եւ 4–րդ սերունդի հաարակութիւնը: Ու նաեւ, մի զուցէ, ոչ – հայ հանդիսականները...

Այնուամենայնիւ, մեր գոյատեւման պայքարում, մենք համոզուած ենք որ արուեստը ամէնէն ազդեցիկ ու ազնիւ դէնքերից մին է: Սակայն արուեստը պահանջում է նաեւ յանդգնութիւն, որին դիմեցինք ստեղծելու համար այս քաջ – Նազարի նոր մշակումը, սպասելով որ Յունուար 25ին Ֆոնթէն թատրոնում տաք ձեր վճիռը...

Ա. Տ.

տակերպակի կեանքին մէջ, որ, սակայն քարի պէս ծանրացաւ անոր սրտին վրայ: Եւ, արդարեւ, այն մարդը, որ թատերասրահը կը թնդացնէր հոմերեան քրքջիվով, հիմա բեմի վրայ, ինք ինկած էր նոյն վիճակին մէջ, ուրիչի մը պատճառով: Բայց ի՞նչ կրնար ընել, չէ որ ան ալ մարդ էր, վերջապէս...: Ու թէեւ թատերասրահն ու թատրոնը բարեհոգի դրաւեցան անոր հանդէպ, սակայն ինքը՝ Պաչանեան չկրցաւ ներել իրեն: Երկար ժամանակ կը տանջուէր դէպքին համար եւ բացարձակապէս չէր ուզեր լսել, երբ ուրիշները, հոգ չէ թէ կատակի համար, կը փորձէին յիչեցնել իրեն: Եւ այդ հասկնալի էր: Բեմը իրեն համար սրբութեան սրբոց էր, ուր պէտք էր մտնել միայն հաւատացեալի երկիւղածութեամբ: Որեւէ չեզոք կամ խաթարում՝ անոր համար հաւասարազօր էր սրբապղծութեան: Այդպէս էր իր հաւատամքը, սրտագող ակնածանքին չափն ու կչիռը:

ՆՈՐԱՑՐ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ՝ մահէն վերապրողներու խոնուած այս քաղաքը այդ իրիկուն ներկայացուցիչ մը ղրկած էր, որ յիչեց հայ իշխանուհիները, որոնք անցեալին ամուսնացած էին Լուսինեան իշխաններու հետ: Յետոյ ան մեզի խօսեցաւ Ֆրանքեւհայ բարեկամութեան ու խաչակիրներու շրջանէն մնացած պատմական ու մշակութային անքակտելի կապերու մասին...:

Սեւագոյն երիտասարդուհի մը «Կոմունկ»ը երգեց իր հարազատ ձեւին մէջ: Երկու կամ երեք անգամ հօրս խուսափողական նայուածքը խաչաձեւեց իմս: Չէինք համարձակեր երկար նայիլ իրարու: Ան նեղուած էր իր ստեղծած տարբերակին համար: Իսկ ես, այնքան հպարտ չէի իմ մանկական արցունքներովս:

Սակայն, իրականութեան հետ ճակատ ճակատի բախումով մը, հէքեաթներու շրջանը կ'ետաքաշէ իր վազանցուկ դոյութիւնը:

Ես կորսնցուցած էի այլեւս մանկական նայուածքս:

Ոգեկոչումի այդ երեկոյթին տեսարանները դպրոցական դրասեդաններու վրայ երկար տեսեւեցան ինծի:

Այդ շրջանի ընկերներէս ոչ մէկուն անունը կը յիչեմ: Մեր յարաբերութիւնը կանգ կ'առնէր դպրոցէն ելքին, երբ կը դանէի Մայրիկը, Աննան կամ Գայեանէն, որ հեռուն, հանդիպակաց մայթին վրայ կը սպասէր: Լեզուական պատուարը աննպատակ դեր մը կը կատարէր ծնողներու կարճատեւ այս հանդիպումներու ընթացքին, որոնք կը վերջանային Հինգշաբթի օրուան նախընթացի հրաւէրով մը:

Ես երբեք չհրաւիրուեցայ:

Պարտադիր առանձնութեան մէջ առանց ընկերոջ խաղեր կը յօրինէի: Պատերը՝ որոնց դէմ դնդակս կը նետէի, կը փոխակերպուէին անողոք հակառակորդներու, եւ առագաստները պարզած նաւերու վրայ ես թէ՛ նաւապետ կ'ըլլայի, թէ փոխ – նաւապետ, թէ՛ թնդանօթաձիգ զինուոր կամ պարզ նաւաստի:

ԵԹԷ միանգամայն խաղացող տղոց ճիչերը, ծիծաղներն ու խանդավառութիւնը կը ջնջեն անոնց խաղի կանոններուն մանկունակ բնոյթը, քիչ մը տխուր է սակայն այն տղան, որ առանձին կը խաղայ ու պարզունակութիւնը այն բանին՝ որ զինք կը զուարճացնէ, աւելի ակնյայտ է:

Մանկական այդ տարիներէս, ուրկէ բացակայ է խմբական խանդավառութիւնը, ես կը պահեմ անուշոր յատակատեսութեամբ մը խառն, ժամ առաջ մեծնալու մեծ փափաքի մը յիչատակը:

Կը զգայի թէ լուրջ ո՛չ մէկ բան կարելի էր նախատեսել, այնքան ատեն որ ուսէս պայուսակ մը կախած տոմսակավաճառի խաղը կը խաղայի ու տոմսակ կը բաչխէի պարապ աթոռներու, որոնք ճամբորդներու նստարաններու նման չարուած կ'ըլլային: Սակայն այն չուանը զոր կը քաչէի «տրիլինկ, տրիլինկ» դոչելով, ճամբայ հանելու համար երեւակայական փոխադրամիջոցը, երազային լիմուզինը՝ զոր կը վարէի, ֆիլհարմոնիք նուագախումբը՝ զոր կը ղեկավարէի դպրոցական քանակս ձեռքս բռնած, միչտ պիս կը տանէին մանկութեանս, որ աւելի ապրեցիկ ներկայութիւն մըն էր մէջս, քան՝ հանդերուանները նուաճելու կիրքը: Ակնդէտ կը սպասէի այն ժամուն, երբ վերջապէս այս խաղերը փուճ ու անիմաստ պիտի թուէին ինծի:

Ամէն իրիկուն խաղալիկներս անկողնիս ոտքի կողմը կը դնէի, այլեւս անոնց ձեռք չդպցնելու հաստատ որոչադրումով: Ամէն առաւօտ կ'արթննայի սաւառնակովս թռելու անդիմադրելի փափաքով: Մէկ հոգինոց սաւառնակ մըն էր դէմ – դիմաց դրուած երկու ատամոռի ձեւով, որոնք կը զրկէին արագափոխի թեւ մը: Սաւառնորդի խուցս վահանակ մը ունէր, որու վրայ լոյսի ընդհատիչներ կը գետեղէի եւ այրած լամբեր կ'ամրողջացնէին օդաչուի իմ խցիկս: Ինծի կը պակսէր կենսականը՝ օդաչուի խոչոր ակնոցներ:

(Շար. 27)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

ՎԱԼԱՆԱ. –

Տիրամայր Անահիկ Վարդանեան, Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան, Նարեկ Քհնյ. եւ երէցկին Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւագ Սարգաւագ Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գալոյեան եւ որդին,

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօրեղբօր, հօր, աներհօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 19–ին, 91 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Յունուար 22–ին, ժամը 14·30–ին Վալանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Ըստ ննջեցեալին փափաքին՝ ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փափաքողները կրնան փոխան ծաղիկի նուէրներ բնել նոր եկեղեցիին եւ զպրոցին շինութեան Ֆոնտին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Սէմէրճեան եւ զաւակները, Տիկին Ոնտանեան եւ զաւակները 500–ական Ֆրանք կը նուիրեն Ազգապահպանմին (ըստանալ «Յառաջ»էն) Տիկին Էլիզ Հոգտանեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է 100 Ֆր. Պր. Մեհրան Պալեանէ Աբրահամ Մանկասարեանի մահուան առթիւ։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.–

Պր. Ժապ Մուրատեան 100, Պր. Կարապետ Խաչատուրեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժապ Սեյրէի 1000 Ֆ., Տիկին Արշալոյս Խանտանեան ամուսնոյն յիշատակին 500, Պ. Վազգէն Անդրէասեան 250, Պ. Հայկազուն Յակոբեան 1000 Ֆ., Պ. Բ. Աւետիքօղլու 250, Պ. Թ. Շէքէրճեան 250 Ֆ., Տիկին Ա. Պաշըպէօյլեքեան 500, Տէր եւ Տիկին Ն. Նիկողոսեան 250, Պ. Ժան Թորոսեան 100, Պ. Վահէ Չիլինկիրեան 3000, Տիկին Համասիւռ Փափազեան 1000 Ֆ., Տիկին Վարսենիկ Արմէնեան 300, Տիկին Համասիւռ Փափազեան 1000 Ֆ., Տիկին Վարսենիկ Արմէնեան 300, Տիկին Սեդա Մեսճեան 250 Ֆ.։

×

Խիղ Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղիկի, չքաղանի զպրոցին շինութեան համար. – Տէր եւ Տիկին Նշան Սայիմ 400 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Գէօսէտաղ 200, Տիկին Բուլուր Սիրանիք 200 Ֆ. Ոսկիան Սէրխոշոլուի յիշատակին։

Հ. Բ. Ը. Մ

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍ – ՔՕՔ Տ'ԱԶԻՒՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԹԷՅԱՍԵԶԱՆ ԿԱԼԱ

Հ. Բ. Ը. Միութեան 80–ամեակին առթիւ, Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 15·30–ին՝

Dans les Salons de l'Hôtel MERIDIEN
1, Promenade des Anglais — NICE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ Խաչիկ եւ Ժիւլիէթ Եըլմազեանի, Աբթիւր եւ Մարինէթ Իպէճեանի, Քրիստիան Փափազեանի, Հ. Պոչնակեանի և Մակի Պոչնակեանի։

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

Մուտքը ազատ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Պնուեր	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին։

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

Վիէննայի Օփերայէն եւ վկայեալ Վիէննայի երաժշտական Ակադեմիայէն

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24, ԺԱՄԸ 20·30–ԻՆ։

Eglise St. Germain l'Auxerrois
2, Place du Louvre — 75001 Paris

ՅԱՅՏԱԳԻՐ՝

Ա. մաս՝ Եկեղեցական երգեր – Պախ, Հայտըն, Փերկոլէզի, Եկմալեան... – երգոնի ընկերակցութեամբ

Բ. մաս՝ Օփերայի արիաներ եւ աշխարհիկ երգեր՝ Հէնտել, Շուպէրթ, Մոցարթ, Տվորժաք եւ Ռ. Մելիքեան – դաշնակի ընկերակցութեամբ։

Տոմսերու համար հեռաձայնել՝
45 – 49 – 37 – 72 թիւին՝
ժամը 10·30 – 13·30
կամ տեղւոյն վրայ։
Գինը՝ 70 – 80 – 90 Ֆր.
Ուսանողական՝ 55 Ֆր.

այցելութիւն Հաւիգստեան Տուն

Ֆրանսահայ Կաղոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը Յունուար 25, Կիրակի, ժամը 14·30–ին։

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 24, ժամը 15–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

L'ECOLE
TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*

KATCH NAZAR

COMÉDIE MUSICALE D'APRÈS UN CONTE ARMÉNIEN
LE DIMANCHE 25 JANVIER 1987 A 18h30 PRÉCISES

THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 PARIS

AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE

MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere:	1Bd. Du Nord	93140 Le Raincy	43810172
Styl-Honoré:	213 Rue Saint Hönoré	75008 Paris	42963252
Téle Condorcet:	175 Av. Jean Jaurés	92140 Clamart	46425617
Hay Disc:	35 Rue Lamartine	75009 Paris	48782279

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գեղ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԼԻ ՏԱԿ ... ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ... ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ... ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱ

ՅԱՌԱՋ 60

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԻՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

512 էջ

Ներդիրով մը (ամփառ)՝ ՇԱՐԹԱ էն նուիրուած «Յառաջ»ի վաթսունամեակին

ԼԻ ՏԱԿ ... ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ... ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ... ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱ

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
23
VENDREDI
23 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.406 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.406

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ, ՄԱՅՐԵՆԻ ԽՕՍՔ

— ո —

Սփիւռքի այնքան դժուարին պայմաններուն մէջ, երբ լեզուական մարզին մէջ արտառոց ուժեղութիւններ, թերուժիւններ կը տեսնենք հետզհետէ աւելի յաճախ քիչ մը ամէն կողմ, ամէնէն բնական մղումով կը դառնանք դէպի հոն, ուր այս հարցերուն մէջ խօսքի ակրը քմահաճոյքը չէ, ուր լեզուական ակադեմիա կայ, «աւերմինռանական կոմիտէ», յարդելի հեղինա – կութիւններ, վերջապէս անհրաժեշտ ա – մէն բան: Ու երբ մեր հոս հանդիպած այլանդակութիւնները երբեմն ծիծաղ, ու չատ յաճախ ցաւ ու տրամութիւն կը պատճառեն, լեզուի մասին թեթեւամտութիւն, կամ որոշ անպատասխանատուութիւնը ընթացք նշմարել հայրենի մամուլին մէջ, ընդհանրապէս զայրոյթի պղպիւր կը դառնայ:

Եթէ ոչ զայրոյթ, բաւական զարմացում պատճառող այս կարգի յօդուած մը հրատարակուած էր «Սովետական Հայաստան»ի Դեկտեմբեր 18–ի թիւին մէջ, Ցովհ. Բազդասարեան ստորագրութեամբ: Ցօդուածագիրը ամէն մէկուս պարտքը նկատելէ եթէ լեզուի զարգացման, մաքրութեան պարագան, կ'անդրադառնայ նոր չինուած բառերու, «որոնց կարիքը մեր լեզուն ամենեւին չի զգում». եւ օրինակներ կուտայ այս բառերէն, երդահան կոչել կոմպոզիտորը, դիրիժորը՝ նուագարար, ռադիօն՝ ձայնասփիւռ եւայլն: Նախ անհասկնալի կը մնայ լեզուին կարիք ունենալ – չունենալու պարագան. երբ լեզուի մը մէջ որոշ բառ մը գոյութիւն չունի, ու կը զործածուի օտարամուտ բառ մը, ի՞նչով կ'որոշուի, ո՞վ կը վճռէ թէ հարկաւոր է կամ ոչ, զայն փոխարինել հարազատ բառով մը: Այլ հարց, թէ տրուած օրինակները – երդահան, նուագարար, ձայնասփիւռ – բառեր են, որոնք տառնամեակներէ ի վեր կը գործածուին, ժողովուրդին մէկ հատուածին կողմէ, եւ ոչինչ ունին նոր: Հետաքրքրական պիտի ըլլար հարցնել յօդուածագիրը Բազդասարեանի, թէ ի՛նչն է առաջարկուածներու խոցելի, անընդունելի կէտը, կամ թէ միւսները – ռադիօ, կոմպոզիտոր եւայլն ի՞նչով գերակշիռ են մեր լեզուին համար:

Նոյն «նախանձախնդրութիւն»ը կը յայտնուի նաեւ «մաթեմատիկական տերմիններու մասին, յանգելով սանկ արտայայտութեան մը. «չի կարելի լեզուի հետ խաղ անել, սեփական ճաշակը բոլորին հրամցնել, լեզուն փորձադաշտ դարձնել»: Լեզուի հետ «խաղ անե՞լ» է երբ մարդ փորձէ – անչուշտ յարդելով անհրաժեշտ պայմանները – օտար բառեր հայացնել, փոխանակել ընդունելի հայերէն եզրերով:

Բայ Ցովհ. Բազդասարեանի, մեր լեզուն ո՛չ միայն կարիքը չի զգար որոշ օտար «տերմին»ներու հայերէններուն, այլ կարիքը չի զգար նաեւ հայերէն կարգ մը արտայայտութիւններու, ինչպէս՝ «այսպէս ասած», «հասկանում էք», եւայլն, որոնք կ'որակուին «մակաբոյծ բառեր»:

Եթէ լաւ հասկցանք, այո՛, ռադիոյին, կոմպոզիտորին, դիրիժորին, եւ ո՛չ՝ «հայերէն» կարգ մը բացատրութիւններու – թերեւս քիչ մը չատ ոամկօրէն–: Բացատրութիւններ՝ որոնք կը կոչուին «տերպական բարբառ», «անմարսելի զարմացած» եւ «մակաբոյծ»:

Լաւ պիտի ըլլար սահմանում մը տալ նաեւ սա «տեղական բարբառ» մկրտուածին: Եթէ խօսքը հայերէնը չրջապատող բազմազան լեզուներու մասին է – ռուսերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւայլն–, ուրեմն ի՞նչու չէմպիոնը, դիրիժորը ներս, եւ ախոյեանը, նուագարարը դուրս: Իսկ եթէ հայերէնի բարբառներու մասին է այս անցարդելը, կամ ժողովրդական խօսքին, քիչ մը ծիծաղելի ու ձախաւեր չէ՞ թուիր արտայայտուած բծախնդրութիւնը, երբ դպրոցական դրասեղաններու վրայ կը պատմուէր, թէ բարբառներ լեզուի մը հարստութիւնը կը կազմեն...:

Ցօդուածին մէջ չեչտուած այլ կէտ մըն ալ ռուսերէնի դերն ու դիրքն է. ան «մեր լեզուի բառապաշարի հարստացման գործում մեծ դեր է խաղացել», ապա այն լեզուն է, որ «սովետական մարդկանց կողմից կամաւոր ընդունուել է որպէս ազգամիջեան շփման միջոց»: Որեւէ ժողովուրդի համար յայտնի բան է, թէ չատ բնական է դրացի լեզուներէ կատարուած փոխառութիւնը. հայերէնի մէջ բազմաթիւ բառեր ունինք որոնք եկած են պարսկերէնէ, արաբերէնէ եւայլն, սակայն փոխառութեան պարագայ մը, աւելի բացայայտ է առնուղին այդ կէտին վրայ տկարութեան, քան թէ փոխառուղին առատաձեռնութեան: Մնաց որ, ռուսերէնի փոխառութեան պարագային, լաւ կ'ըլլար եթէ նկատի առնուէր մեծալին միւս կողմն ալ. լեզու մը «հարստացած» չըլլար եթէ իրեն հարազատ տարրեր մէկդի դրուին, գործածութենէ դադրին ու անոնց տեղը սկսին գործածուիլ այլ լեզուի մը բառերը, ոճերը, որոնք ոչ թէ հարստացնել, այլ կ'աղճատեն զայն: Գալով նոյն լեզուին որպէս «ազգամիջեան շփման միջոց» ընդունուելու պարագային. արդեօ՞ք «սովետական մարդկանց կողմից» կարելիութիւն կար անգլերէնը կամ չինարէնը ընտրելու որպէս աղգամիջեան շփման միջոց, որ այս ամէնէն բնական երեւոյթին մեծարանքի աւելորդ հանգամանք մը կը տրուի:

Ուրեմն, ի՞նչ կ'ըսէ այս յօդուածը, որ մեր լեզուին մասին կը խօսի հանգամանաւոր բաներ ըսելու ալ յաւակնութեամբ:

Կարծեմ, այն՝ թէ քաոսը ամէնուրեք է քիչ մը, ու միշտ լեզուի մասին ամէնէն նախանձախնդիր թուղներ, պատգամախօս ու պատգամագիրներ, ամէնէն աւելի իրաւունքը ունենալ կը կարծեն զայն «փորձադաշտ դարձնել»ու եւ անոր հետ «խաղ անել»ու:

Ա. Թ.

ՊՈԼՍՈՅ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՐԿԱՐ ՅԱՆԿ ՄԸ ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ԷՕՋԱԼԻ

ՈՐ ԿԸ ՎԱՏԱՀԵՑՆԷ ԹԷ ԻՆՔ ԴԷՄ Է ՈՐԵՒԷ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ...

Համբերութեամբ եւ յարատեւութեամբ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարբը կը շարունակէ ջանիւ թափել, որպէսզի վերջ դրուի այն բոլոր խոչընդոտներուն, որոնիւ կը ցցուին համայնիին առջեւ, ինչ – ինչ, կամաց – կամաց, անոյշ – անոյշ եւ որոնիւ կը ձգտին շատ յստակ նպատակի մը՝ արգելք հանդիսանալ որ փոքրամասնութիւնները իրենց տարրական իրաւունքները վայելեն: Այս անգամ ալ, Շնորհիւ Պատրիարք երկար ցանկ մը ներկայացուցած է վարչապետ Էօզալի: Նման ձեռնարկ ոչ առաջինն է, ոչ ալ – անկասկած – վերջինը: Վարչապետը (կամ նախագահը) մտիկ կ'ընեն, երբեմն կը զարմանան (ատանկ բաներ կ'ըլլա՞ն...) ու կը վստահեցնեն թէ որեւէ խտրականութեան դէմ են թուրք հայրենակիցներու միջեւ: «Հոգ մի՛ ընէք, Փաթրիք Էֆէնտի, կը կարգադրուի...»: Եւ ըսել թէ մենք Սեւր կը պահանջենք, անոնք մեր չընդունած լօզանն իսկ չեն յարգեր...:

×

Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայրը քանի մը չաբաթ առաջ ժամադրութիւն խնդրած էր Վարչապետարանէն: Վերջերս Վիլայէթէն հաղորդուած էր, թէ վարչապետը Պոլիս այցելութեան առիթով պիտի հանի ընդունել Նորին Ամենապատուութիւնը: Ուստի, Կիրակի, Յունուար 11, ժամը 17·30–ին Պատրիարք Հայրը հետը ունենալով իր խորհրդականը Տոքթ. Կարապետ Արմանը ներկայացաւ մեծայարդ վարչապետին «Օրտու Էվ»ին մէջ: Նորին Ամենապատուութիւնը, նախ իր չնորհակալութիւնը յայտնեց մեծայարդ վարչապետին, որ հակառակ իր չափազանց ըզբաղած վիճակին հաճած էր չնորհել այս ժամադրութիւնը. եւ ապա չարունակեց.–

«Այսօր Ձեր թանկագին ժամանակը մեր առնելուն առաջին նպատակն է յայտնել Ձեզի, թէ այս տարի Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքութեան հաստատման 525–րդ տարեդարձը կը կատարենք: Ցաթիհ Սուլթան Մէհմէտի ֆէրմանովը 525 տարիներ առաջ Թուրքիոյ մէջ հաստատուած Հայոց Պատրիարքութիւնը անընդհատ կերպով մինչեւ այսօր պահած է իր գոյութիւնը: Ասոր համար Թուրքիոյ անբաժան մէկ մասնիկը եղող եւ այս հայրենիքին հարազատ զաւակները հանդիսացող Թուրքիոյ Հայոց երախտիքը եւ չնորհակալութիւնները կուգանք յայտնել Ձեր անձին մէջ՝ Մեր Պետութեան»:

Ապա յայտնեց թէ ունին նաեւ ինչ ինչ համայնական հարցեր, զորս պիտի ներկայացնէ իր անձնական խորհրդականը:

Եւ ապա Տոքթ. Կարապետ Արման համառօտիւ մեծայարդ վարչապետի բարեհամ նկատառման յանձնեց համայնքին հետաքրքրող հարցերը, որոնք առ հասարակ կը բիւրին Վաղրֆներու Ընդհանուր Տնօրէնութենէն. –

1· – Հայ հայրենակիցներ կը զրկուին իրենց անչարժ կալուածները իրենց համայնքին հասատատութեանց նուիրելու կրօնական ու բարոյական մխիթարութենէն:

2· – 1936–էն յետոյ համայնքին հասատատութեանց նուիրուած կալուածները հետզհետէ եւս կ'առնուին:

3· – Համայնքապատական բոլոր հողերու վրայ նոր չէնքեր չինելու բնական իրաւունքէն զրկուած են: Նոյնպէս գոյութիւն ունեցող կալուածներու նորոգութեան ընթացքին զանոնք աւելի ընդարձակելու եւ աւելի եկամտաբեր վիճակի մէջ դնելու կարելիութիւնը չի չնորհուիր իրենց:

4· – Եկեղեցիներու վարչութեան ընտրութեան ընթացքին կը պահանջուի որ թէ՛ ընտրողներ եւ թէ՛ ընտրուողներ եկեղեցիի չրջանակէն ըլլան: Նկատի ունենալով որ ներկայիս հին դրութեամբ եկեղեցիի անմիջական չրջանակին մէջ բնակողներ քիչ մնացած են, միւս կողմէ նը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

*ԲԱՌԼՅՈՒՒ ՏԻՒ ՏԵՎԼԷՓՄԱՆի ապահանած թերթօնը կը չարունակուի: Ամէն օր նոր մէկը կը մեղադրանքի տակ կ'առնուի, եւ կը սկսի նոր չարք մը: Ամէն մէկը կը կը չանայ միւսին վրայ ձգել, ուրիշ մը արատաւորել: Վերջին մեղադրուածն էր Ժաք Տէլորս, ընդհանուր քննիչ – ոստիկանութեան, որ Զորեքչաբթի առաւու կը ձերբակալուէր եւ ազատ կը ձգուէր քանի մը ժամ յետոյ «գատական հակակշռի» տակ մնալով: Իրեն կը վերագրուի իվ Շալիէի յանձնած ըլլալ այն «խական – կեղծ» անցագիրը, որու չնորհիւ Շալիէ չուներ Պրազիլ կ'առնէր: Տէլորս չունչը հակայարձակումի կ'անցնէր անմիջապէս յայտարարելով թէ իրմէ անդին թիրախը՝ Ներքին նախարարն է, Շառլ Փասքուա, որպէսզի հարցը բուն ճամբան չբռնէ, այսինքն՝ էլիզէի ճամբան, քանի որ Շալիէ այդ առընչութեամբ կարեւոր յայտնութիւններ ըրաւ: Ընկերվարականները տրամադիր կը թուին, որ հարցը քննուի եւ մինչեւ ծայրը տարուի ու յստակացնայ: Ի վերջոյ, ի՞նչ կրնայ մէջտեղ ելլել: Նուէի եւ գրասենեակի իր պետը (Շալիէ) հիմնելով այդ ընկերութիւնը (Քառըֆուռ տիւ Տեվլոփըման) պետական գանձը օգտագործած են ոչ միայն անձնական նպատակներու, այլեւ՝ ընկերվարական ընտրապայքարի (հանրապետներ, թռուցիկ, եւայլն, եւայլն): Բայց, «Լիպերասիոն»ի մէջ սա հարցումը կը դրուի՝ «Ո՞ր երեսփոխանը (577–ի վրայ) ինք կը վճարէ իր հանրապետները» Շապան – Տէլմասի մը տերիմի մը բերնով: Կը փնտռուի...

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ Գերմանացի մը եւս առևանգուեցաւ, երեքշաբթի պիշեր, իր բնակարանին մէջ իսկ: Ալֆրէտ Շմիտ ճարտարապետ է Զիմբնս ընկերութեան եւ պաչտօն ունէր չորս – գիտութեան կազմած մը հաստատել Միտլ Իսթ Հոսփիթըլի մէջ: Պոնի կառավարութիւնը անմիջապէս հեռացուցած է աբեմտեան – Պէյրութի իր հպատակները (200):

ՊԱՐՍԻԿ բանագնացը որ Փարիզ եկած էր եւ ընդունուեցաւ Արտաքին նախարարին եւ Նախարարապետին կողմէ, կրկնած է թէ Իրան երեք պայման կը դնէ բնականոն զարձնելու համար իր յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ. – Ա) Ֆրանսա գտնուող Պարսիկ ընդդիմադիրներու պարագան եւ անոնց վայելած միջոցները: Բ) Մէկ միլիառ տոլարի փոխառութեան (Շահին կողմէ) հատուցումը: Գ) Ֆրանսական կառավարութիւնը պէտք է չեզոք դիրք բռնէ Իրաք – Իրան պատերազմին մէջ:

ՔՈՐՍիԿԱՑի համար երկու նոր նահանգապետեր նշանակուեցան եւ տեղւոյն վրայ այլ պաչտօնատարեր ալ պիտի փոխուին: Փասքուա կ'ուզէ ձախողութեան մատնել ահաբեկչութեան եւ աւազակութեան ծաւալումը գեղեցկութեան իր կըզպլին մէջ, ուր 1986–ին 542 ոճրափորձ եւ 152 հոլտ – ըփ գործածուած են: Կառավարութիւնը լուծեց նաեւ «ինքնորոշման քորսիքական չարժումը»: Վախ կայ սակայն որ այս կարգադրութիւնները կը-րակին վրայ իւղ թափեն փոխանակ՝ ջուրի:

ԵՒՐՈՊԱՑի «տաք գարուն» մը կը չպասնայ (հալճէպ ուրախութեան հարց չկայ, քանի օդին հետ կապ չունի) ահաբեկչական կազմակերպութեանց կողմէ: Թիրախներն են՝ Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա: Այս վերջինին վերջնագիր մը տրուած է եւ մահուան դատապարտուած է Պաչտպանութեան նախարարը՝ Սփատոլինի: Հարցը պազեստինցի բանտարկեալներուն կը վերաբերի:

ՄԵՐ ՀԻՆ ՈՒ ՀԱՐՈՒՍՏ ԼԵԶՈՒՆ

ՅՈՎՀ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.– «*Սովետական Հայաստան*» օրաթերթի Դեկտեմբեր 18-ի թիւին մէջ լոյս տեսած այս յօդուածը, այլապէս հետաքրքրական է իր եզրափակիչ հակասութիւններով: Արդարեւ, ի պաշտպանութիւն «Մեր հին ու հարուստ լեզու»ին, Յովհ.Բաղդասարեան այնպիսի գաղափարներ կը յայտնէ, որոնք խոտոր կը համեմատին իր իսկ կարգ մը հաստատումներուն հետ: Այս մասին տես՝ «*Ցառաջ*»ի այսօրուան խմբագրականը:

×

Մայրենի լեզու, մայրենի խօսք…:

Սրտի թրթիռով եւ ակնածանքով են արտասանւում այս բառերը, արտասանւում եւ մայրենի լեզուի սիրով խանդավառում ամէնքիս:

Դժուարին, բայց արդասաւոր ճանապարհ է անցել մեր լեզուն: Զնայած պատմական անբարենպաստ պայմաններին եւ օտարերկրեայ զաւթիչների անհամար ասպատակութիւններին, հայ ժողովուրդը սրբութեամբ ու գուրգուրանքով պահել ու պահպանել է իր մայրենին՝ իր ազգային անգնահատելի հարստութիւնը:

Մեզ լեզուափոխ անելու, մեր լեզուն վտանգելու շատ փորձեր են եղել, բայց՝

Բարբարոսները շատ են եկել ու
անցել անհետ,
Արեւայական խօսքը մեր՝ մնացել է
յաւէտ
(Վ. Տէրեան)

Մնացել եւ եղել է ազգի ինքնութիւնը պահպանելու, նրան հոգեւոր սնկութիւնից փրկելու, նրա գոյատեւման, պատուէրեան եւ անկախութեան համար պայքարի հզօր զէնք:

Ա., Բ., Գ., Դ. … Մեսրոպեան փառաւոր այբուբենով մարմին առած մեր լեզուն աշխարհի հնագոյն լեզուներից է, ժամանակի առաւել զարգացած լեզուներից, որն աչքի է ընկնում ժողովրդական իմաստութեան գոհարներով, ճշգրտութեամբ, մտաչելիութեամբ, հակիրճութեամբ, իր բառագարձուածքային կայուն կառուցուածքով, հնչիւնաբանական եւ քերականական ամուր համակարգով, ձեւերի եւ երանգների բազմազանութեամբ եւ փայլուն կերպով է կատարել հաղորդակցման միջոցի իր դերն ու խնդիրը:

Մենք չէ միայն, որ ասում ենք այդ մասին:

Ժամանակին ահա թէ ինչ է գրել Պայրընը· «Հայոց լեզուն հարուստ լեզու է, եւ արժէ, որ մարդ չարչարուի այն սովորելու համար…»: Եւ նա ոչ միայն հայերէն է ուսանել Մխիթարեանների մօտ՝ Ս. Ղազար կղզում, այլեւ պատրաստել է Հայոց լեզուի դասագիրքը:

Վիկտոր Հիւկոն մեր հնամենի լեզուի մէջ «Արեւելքն է զգացել, դարեր նշմարել այնտեղ, տեսել անցեալի խորհրդաւոր նչոյլի չոզարձակում»ը եւ իր համար պարծանք է համարել հայերէն թարգմանելը:

Հիմա էլ ուրիչ ազգութիւնների պատկանող մարդիկ բարձր են գնահատում մեր լեզուն, ականաւոր գիտնականներ, հայագիտական կեդրոններ եւ ամպիոններ ուսումնասիրում են այն:

Հայ միջնադարեան գրականութիւնը նուիրուած գիտաժողովում, որը տեղի ունեցաւ Երեւանում այս տարուայ Սեպտեմբերին, կրկին մեծարման խօսքեր ասուեցին մեր լեզուի եւ գրականութեան մասին: Հայկական հեռուստատեսութեամբ ելոյթ ունեցաւ գիտաժողովի մասնակից, Ֆրանսիայի համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ Ժ. Փ. Մահէնը, որը մեզ հիացրեց հայերէնի իր իմացութեամբ եւ լաւ արժանուոյն գնահատելով մեր լեզուն, ասաց.–

«Հայերէնն աշխարհի ամենահին լեզուներից մէկն է: Խորենացու «Հայոց պատմութիւն»ը, Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան ողբերգութեան» պոէմը համաշխարհային գրականութեան թանկարժէք գոհարներ են»:

Դարաւոր պատմութիւն ունեցող մեր լեզուն խորհրդային իշխանութեան տարիներին, կուսակցութեան լենինեան ազգային քաղաքականութեան շնորհիւ, էլ աւելի զարգացաւ, հարստացաւ եւ դարձաւ պետական լեզու:

Նրա՝ իբրեւ պետական լեզուի, իրաւունքը վաւերագրուած է Հայաստանի սահմանադրութեան մէջ, ուր ասուած է· «Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է: Հայաստան պետական հոգատարութիւն է իրականացնում Հայոց լեզուի բոլոր ամենայնի զարգացման նկատմամբ եւ ապահովում նրա գործածութիւնը պետական ու հասարակական մարմիններում, կուլտուրայի, լուսաւորութեան եւ այլ հիմնարկներում»:

Հանրապետութիւնում լեզուաշինութիւնը պետական մտահոգութեան առարկան է դարձրել եւ այն, որ Հայաստանի Նախարարներու Խորհրդին առընթեր վաղուց ստեղծուել եւ գործում է տերմինաբանական կոմիտէ, որի կազմում են լեզուաբաններ, գրականագէտներ, գրողներ, պատմաբաններ, լրագրողներ, պետութեան միւս բնագաւառների ներկայացուցիչներ:

Կոմիտէն, համաձայն իր կանոնադրութեան, մշակում է մեր գրական լեզուի նորմաւորման եւ տերմինաշինութեան սկզբունքները, ըստ անհրաժեշտութեան կազմում նոր տերմիններ ու բառեր, բառակապակցութիւններ ու յարաւումներ, գրաւում է տերմինների ճշգման, փոխառութիւնների կարգաւորման, զուգահեռ գրութիւն ունեցող բառերի ուղղագրութեան միօրինականացման, քերականական առանձին ձեւերի ճշգրտման, ուղղագրութեան եւ ուղղախօսութեան կանոնների մշակման եւ առաջադրութեան հարցերով՝ հաշուի առնելով հայերէնի հնչիւնական եւ բառակազմական առանձնայատկութիւնները:

Մայրենի լեզուի տերմինաշինութեան, նրա մաքրութեան եւ զարգացման հարցը չի կարող չմտահոգել մեզանից իւրաքանչիւրին: Մեր ժամանակներում ժողովուրդների փոխադարձ կապերի ամրապնդման, հասարակական նոր յարաբերութիւնների զարգացման եւ գիտատեխնիկական յեղափոխութեան հեռեւանքով տեղի է ունենում տերմինաբանութեան բուռն զարգացում: Բաւական է ասել, որ տեխնիկայի միայն մի բնագաւառի՝ էլեկտրոնիկայի բառապաշարի մէջ ներկայումս մտնում է աւելի քան 60 հազար տերմին:

Ահա թէ ինչու այսօր տերմինաշինութեան հարցերն ամենուր լայնօրէն քննարկւում են մամուլի էջերում, լեզուաբանների աշխատութիւններում: Տերմինների չուրջը մերթ ընդ մերթ վէճեր են լինում· ո՞ր տերմինին՝ մայրենիին, թէ՞ փոխառեալին տալ նախապատուութիւնը: Մեզ մօտ էլ այդ մասին շատ է գրուել ու խօսուել: Ոմանք կողմնակից են օտար տերմինների եւ բառերի անհարկի դուրս ծածմանը, պաշտպանում են նրա անթարգմանելիութեան «տեսութիւն»ը, գտնում են, որ Հայոց լեզուի գաբպասները պէտք է փակել նոյնիսկ ամենաբարեացակամ «հիւր»ի առջեւ:

Դա չի բխում մեր լեզուի զարգացման շահերից: Զէ՞ որ ամէն մի լեզու, նմանապէս հայերէնը, կարիք ունի եւ ընդունակ է ընկալելու եւ ստեղծելու նոր տերմիններ, նոր բառեր եւ դա միանգամայն օրինաչափ է: Ոչ մի լեզու չի կարող հարբուխանալ եւ զարգանալ, եթէ պարփակուի ազգային կեղեւի մէջ: Ուրեմն չպէտք է արգելակել այն բառերի եւ տերմինների ներմուծմանը մեր բառացանկ, որոնք արդի պայմաններում օրկանապէս մերւում են մեր լեզուին, համապատասխանում են նրա ներքին կանոններին եւ, հետեւաբար, նպաստում նրա հարստացմանը:

Օտար տերմինների թարգմանութիւնը եւ տուեալ լեզուի համարժէքներով դրանց ստեղծումը լեզուի զարգացման օրէնք է, ժամանակի պահանջ: Իւրաքանչիւր ժամանակակից ձեւ ստանալն անցել է տարբեր աստիճաններ, կրել է բաւականին փոփոխութիւններ եւ հարստացել նոր տերմիններով ու բառերով: Այդ պրոցեսը, բնականաբար, տեղի է ունեցել նաեւ մեր լեզուում, որը շարունակում է կատարելագործուել եւ հարբուտանալ՝ իր մէջ ներառելով այն ամէնը լաւն ու օգտակարը, ինչ կայ միւս լեզուներում: Մեր լեզուի բառապաշարի հարստացման գործում մեծ դեր է խաղացել եւ խաղում է Ռուսաց հարուստ լեզուն:

Սակայն տեղի ունեցող լեզուական փոփոխութիւնները, փոխառեալ տերմիններն ու ներհոսը եւ միջազգային բառերի տարածումը լեզուն բնաւ էլ չեն զրկում ազգային իւրայատկութիւնից: Գիտատեխնիկական յեղափոխութեան դարաշրջանում նոյնպէս ազգային լեզուն զարգանում է սեփական հիմքի վրայ, յաջորդայնութիւն պահպանելով անցեալի հետ: Լեզուն կայուն համակարգ է եւ հասարակութեան ամենանշանակալից, ամենայեղափոխական – վերափոխումներն անգամ «լեզուի յեղափոխութեան» չեն յանգեցնում:

Լեզուն յաւիտենական է:

Միաժամանակ պէտք է յաղթահարել փոխառման պրոցեսի տարերայնութիւնը, չի կարելի ամէն ինչ թարգմանել, ամէն ինչ «հայացնել»:

Երբեմն յօրինւում են այնպիսի բառեր, թարգմանւում է այնպիսի տերմիններ, որոնց կարիքը մեր լեզուն ամենեւին չի զգում: Այսպէս, առաջարկւում են կոմպոզիտորին կոչել երգահան, դիրիժորին» ւուագարար, չեմպիոնին՝ ախոյեան, ռասսամպլը՝ համոյթ, ռատիօն՝ ձայնասփիւռ, կոնեակը՝ բարկօղի եւայլն: Մշակոյթը, որ կուլտուրա բառի թարգմանութիւնն է, չի կարող բոլոր դէպքերում համարժէք լինել եւ ամէնուրեք գործածւել (հօ չէ՞ս ասի՝ արտադրութեան մշակոյթ, աշխատանքի մշակոյթ, մշակութային մարդ): Կան մարդիկ, որոնք առաջարկում են հայերէնի թարգմանել մաթեմատիկական այնպիսի տերմիններ, որոնք վաղուց մտել են մեր բառացանկը եւ յաջողութեամբ կատարում են իրենց դերը: Այսպէս, պահանջում են, որ ասենք ոչ թէ թէորեմ, այլ՝ յետասոյք, ոչ թէ փունկցիա, այլ՝ առոյթ, ոչ թէ ինտեգրալ, այլ՝ բոլորակ, ոչ թէ մաթեմատիկա, այլ՝ վերուռն, ոչ թէ կիբեռնետիկա, այլ՝ կառաքանութիւն, ոչ թէ աբսիոմ, այլ՝ յենասոյթ եւայլն, եւայլն:

Զեզո՞ւ, չէ: Զի կարելի լեզուի հետ խաղ անել, սեփական ճաշակը բոլորին հրամցնել, լեզուն փորձադաշտ դարձնել: Ժամանակին լաւ է ասել Ղ. Ալպայեանը· «Մայրայեղ մաքրասիրութիւնը ծայրայեղ օտարութեան չափ արհամարհելի է»:

Լեզուն մտածողութեան գործիք է, մեր մտքերը, զաղափարները, զգացմունքներն ու յոյզերն արտայայտելու անփոխարինելի միջոց: Պէտք է այնպէս անել, որ այդ միջոցը լաւ ծառայի մեզ:

Հանրապետութիւնում մեծ ուշադրութիւն է դարձւում մայրենի լեզուի զարգացմանն ու հարստացմանը: Հայաստանի կոմկուսակցութեան կենտկոմը մէկ անգամ չէ, որ անդրադարձել է հանրապետութեան դպրոցներում Հայոց լեզուի դասաւանդման դրուածքին, խնդիրը դրել արմատապէս բարելաւել այդ առարկայի ուսուցումը, հասնել այն բանին, որ միջնակարգն աւարտած երիտասարդը հիմնաւորապէս տիրապետի մայրենի լեզուին՝ անկախ իր ապագայ մասնագիտութեան ընտրութիւնից, զգայ մայրենի լեզուի գեղեցկութիւնն ու հմայքը:

Կենտկոմը պատշաճ ուշադրութիւն է նուիրում նաեւ Ռուսաց լեզուի՝ մեծ եղբայրութեան լեզուի դասաւանդման բարելաւմանն ու ուսումնասիրութեանը, լեզու, որը սովետական մարդկանց կողմից կամաւոր ընդունուել է որպէս ազգամիջեան շփման միջոց:

1983 թուականից լոյս է տեսնում «Հայոց լեզուն եւ գրականութիւնը դպրոցում» ուսումնամեթոդական հանդէսը, որը շատ բանով նպաստում է սովորողների լեզուական եւ գրականագիտական ունակութիւնների զարգացմանը:

Մայրենի լեզուի պրոպագանդման գործում խթանիչ աշխատանք է կատարում «Մեր լեզուն, մեր խօսքը» հեռուստատեսային հաղորդաշարը, որի հեղինակ Աբրեմ Սարգսեանին եւ գիտական ղեկավար Նուարդ Պառնասեանին շնորհուեց Հանրապետութեան պետական մրցանակ:

Վստահաբար չլինենք եւ ասենք, որ մեր ժողովրդի կրթական մակարդակի բարձրացման շնորհիւ մարդկանց մեծ մասն այսօր պրում եւ խօսում է վայելուչ հայերէնով: Ցաճախ մենք ականատես ենք լինում, թէ ինչպէս շարքային բանուորը, դիւղացին, ամպիոնից, մամուլի էջերից, ռատիոյով եւ հեռուստատեսութեամբ իրենց մտքերն արտայայտում են զեղեցիկ հայերէնով, մի բան, որ մեզ ուրախութիւն է պատճառում:

Միաժամանակ ընդունենք, որ ոչ բոլոր դէպքերում ուշադիր եւ յարգանքով ենք վերաբերւում մայրենի լեզուին, ոչ բոլորն են կատարելագործում տիրապետում մեր լեզուին: Աւելին՝ յաճախ լեզուն խճողւում է անըմբռնելի գարձուածքներով, տարբ է տրւում մակարոյծ բառերի գործածութեանը՝ «այսպէս ասած», «հասկանում էք», «տեսնում էք», «կը նշանակի» եւայլն:

Ազատագուած հայերէնով հրամաններ են տրւում, գրութիւնները, չրջաբերականները, որոշումներ գրւում, գաւառաճխոսներ արձակւում: Ոչ բոլոր դէպքերում են ճիշդ թարգմանւում կինոնկարների անունները, գրւում յայտարարութիւնները, ցուցանակները, իրերի եւ առարկաների անունները:

Մայրենի լեզուի անպատութեան դէմ երբեմն մեզանում են ինֆորմացիայի մասսայական միջոցները: Լեզուական անճշգրտութիւնների, անտրամաբանական գարձուածքների, խրթին եւ բիւրոկրատական ոճի չատ օրինակներ կը գտնէք մեր թերթերի եւ ամսագրերի էջերում, հեռուստատեսութեան եւ ռատիո – հաղորդումներում: Տպագիր որոշ օրգաններում հիմա էլ հանդիպում ենք ընթերցողին անծանօթ օտարամուտ բառերի՝ պսիխոգեն, սիտուացիա, սուբստանցիա, դեֆեկտ կոմպենսացիա, ռեստավրացիա, միֆոլոգիա, հիպերբոլա եւայլն:

Վ. Ի. Լենինը, հանդէս գալով այլալեզու բառերի անհարկի օգտագործման դէմ, նչում էր, որ «դա գժուարացնում է մեր ազդեցութիւնը մասսայի վրայ»: Լենինը պահանջում էր «պատերազմ յայտարարել օտար բառերի աւելորդ ներմուծմանը»:

ՄԱՅՐԵՆԻ՛ լեզու, մայրենի՛ խօսք…

«Զեզ եմ ասում, Զեզ, Հայոց նորահաս երիտասարդք, ձեր անունին մեռնիմ, ձեր արեւին զուրբան, տաք լեզու սովորէք, ձեր լեզուն, ձեր հաւատքը պայծառ բռնեցէք…» պատգամել է Յաչատուր Աբովեանը, պատգամել են մեր լուսաւոր նախնիները: Եւ մեզ՝ յետնորդներիս, եւ դալիք սերունդների պարտքն է՝ սրբազան պարտքը, հաւատարիմ մնալ նրանց պատգամներին, ուշադիր եւ խնամքով վերաբերուել մեր լեզուին, ժամանակի ոգուն եւ պահանջներին համապատասխան զարգացնել եւ զեղեցկացնել այն, այնպէս, որ մայրենին մեր չուրթերից հնչի պարզ ու անպարտ, բովանդակալից եւ պատկերաւոր, օգտագործուեն մեր լեզուի հարուստ երբերանգները եւ ժողովրդական իմաստութեամբ յագեցած թեւաւոր խօսքը, միտքն ու ոճորիզմը, որոնք նպաստում են նրա ճոխութեանը: Թոյլ չտալ, որ լեզուն խճողուի տեղական բարբառով, անըմբռնելի գարձուածքներով, կազապարած, տաղտուկ դրամենեակային գարձած, մակարոյծ բառերով, որոնք լեզուն զրկում են ինքնատիպութիւնից, կենդանութիւնից, աշխուժութիւնից: Բացատրել ոճական, չարահիւսական, չեչտաղրական սխալները:

Մայրենի լեզուի մաքրութեան, անպարտութեան եւ կուլտուրայի բարձրացման համար պայքարը համաժողովրդական, համահասարակական գործ է, ամէն մէկի եւ բոլորի գործը: Ներելի չէ, որ կրթութեան, գիտութեան, եւ մշակոյթի զարգացման մեր ժամանակներում մարդ «եալա գնայ» առանց գրելու եւ խօսելու հմտութեան, առանց մայրենի լեզուին տիրապետելու: Ով ինչի մասին էլ որ խօսի եւ գրի, պարտաւոր է խնամքով եւ սիրով վերաբերուել իր լեզուին՝ իր ժողովրդի հոգեւոր հարստութեանը: Չէ որ, ինչպէս մեծ դեմոկրատ Միքայէլ Նալբանդեանն է ասել՝ «Լեզուն ազգային դրօշն է … ազգն ինքնուրոյնութեան ազդ չէ, եթէ չունի լեզու… ազգը չի կորչի, եթէ նորա լեզուն պատշաճաւոր ճոխանայ, արմատանայ եւ հասունանուի հոգու եւ սրտի մէջ»:

Վերջապէս, հարկաւոր է յիշեցնել, որ մայրենի լեզուի նկատմամբ սէրն անբաժանելի է իր երկրի, իր ժողովրդի նկատմամբ տածուղ սիրուց:

ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ԵՌԱՆԿԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Յունուար 16, ժամը 20·30–ին տեղի ունեցաւ «Երեւակայական Եռանկիւնը» կազմակերպութեան ինը դասախօսութիւններու չարքին առաջինը։ Այս չարքը պիտի աւարտի Յունիսին, երկլեզու դասախօսութիւնները յատկացուած են հայ գրականութեան նիւթերու։ Դասախօսներն են՝ Գ. Պըլտեան եւ Մ. Նշանեան։

Յունուար 16–ի երեկոյեան յանուն կազմակերպութեան նախ բացման խօսքը արտասանեց Լիլիան Տարօնեան. ան ներկայացնել ներկաներուն, խօսեցաւ իրենց ծրագիրներուն մասին. հայ գրականութեան դասընթաց եւ զայն կարելի ամենալայն ընդգրկումով մը նկատի ունենալու, ներկայացնելու փափաքով մը ծրագրուած էին այս դասախօսութիւնները։ Կազմակերպութեան համար կարեւոր պարագայ մըն էր հայկական եւ ֆրանսական կազմակերպութիւններէ դուրս, չէզոք վայրի մը ընտրութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլար պահպանել անկախ կեցուածք մը։ Ու այս նպատակին յարմար վայր որպէս, երեկոյթները տեղի պիտի ունենային Փարիզի բողոքական ուսանողներու միութեան չէնքին մէջ։

Առաջին դասախօսն էր Գ. Պըլտեան, որու նիւթն էր, – «Ինչո՞ւ հայ գրական նուիթիւնը» (Ֆրանսերէն)։ Ան նախ չեշտեց, թէ հայերէնով գրի առնուածը կ'ընդունի միայն որպէս հայ գրականութիւն. յետոյ համառօտ ակնարկով մը անդրադարձաւ պատմութեան ընթացքին գրականութեան ներկայութեան, ներկայացումին, բաւ թէ ան ամէն չրջանի դեր – ներզրումի վայր մը եղած է Սփիւռքի Հայերուս համար. ան նկատած է ինքնապահպանումի ազդակ, հայրենիք, ապրելու վայր եւայլն, զանազան դրոշներու կոզմէ։ Նկատում՝ որ իրեն տուած է բացառիկ իշխանութիւն մը։

Իսկ օրուան երկրորդ դասախօս Մ. Նշանեանի ընտրած նիւթն էր «Ազէտ եւ գրականութիւն՝ նորերու պարտականութիւնը»։

Մ. Նշանեան ընդհանուր դիծերով ներկայացուց չրջանի իր ծրագիրը, որու զանազան նիւթերու հասարակաց եզրն էր Ազէտը, անոր տեղը, ներկայացումը, յարաբերութիւնները գրականութեան հետ։

Ան ըսաւ, թէ իր ընելիքը կերպով մը «խօսեցնել» էր զանազան բնագիրներ, հարցումներ ուղղելով անոնց, քանի որ գրականութիւնը սորվիլ, չէր նշանակեր պանդ խօսեցնել։

Իսկ գալով Ազէտի ներկայացումին մեր գրական գործերուն մէջ, ան յանկարծակի վրայ հասած բան մը չէր, անոր ակնարկութիւնը կար արդէն նախորդող չորս դասախօսներու խօսքերուն մէջ։

Ան ըսաւ, թէ Ազէտը ներկայ է մեր գրականութեան մէջ, ինչպէս նաեւ եկեղեցական արեւմտեան դասական երգերէ։ Երկչոտ – հին մերթ դաշնակով եւ մերթ երգչախումբով ընկերացած է Սաեփան Չմշկեան։ Խօսք առնելով Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ի մէջ այլոց նշած է. – «Այս ձեռնարկը ես կը նմանցնեմ անապատին մէջ յանկարծ ծագող եւ կանաչցող ովասիսներու։ Մասնաւորաբար այս վերջին տարիներուն, մենք սկսանք կորնցնել դեղարուեստական բարձր ստեղծագործութիւններու համբ, հոգ, չունչը։ Երգահանդէսները հոգեկոչումներու հետ եղբայրացան, երգը ճաշի սեղանին հետ բարեկամացաւ, կարծես թէ իր ինքնութիւնը չէր բաւեր ու նեցուկի պէտք ունէր, որպէսզի երգը ապրէր»։

×

ՊՈԼՍՈՑ «Գոնաք» չարժանկարի սրահին մէջ, Յունուար 12–ին, տեղի ունեցած է Սայթ Նովա երգչախումբին համերգը։ Ներկայ եղած են Շնորհք Պատրիարք, հոգեւորական եւ աչխարհական անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը։ Խօսք առնելով Կեդրոնական Վարչութեան Միութեան նախագահը՝ Սարգիս Գիւլէկչէ, նչած է թէ այս համերգով բացումը կը կատարուէր Սանուց Միութեան քառասնամեակին։ Յայտագիրը ամբողջովին բազկացած է Թաթուլ Ալթունեանի երգերէ՝ Հոպինա, Տղայ Զաւէն, Ղափամայ, Ֆորկա, Նազան եար, Սիրեմ կը եւայլն, որոնց ընկերացած է ժողովրդը – դական նուագարաններու խումբ մը։ Երգչախումբը, զոր դեկավարած է Պետրոս Դամճեան, իր մեկնաբանութիւններով արժանացած է մեծ գնահատանքի։ Դաշնակով ընկերացած է Սայաթ Զաման։

×

ՊԻՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Դեկտեմբեր 28–ին, նչուած է Լեւոն Շանթի մահուան 35–ամեակը։ Ներկայ եղած են չուրջ հարիւր հոգի։ Առաջին բանախօսը՝ Գառնիկ Բանեան, ներկայացուցած է Շանթի կեանքը, չեշտելով անոր դերը՝ մասնաւորաբար իբրեւ Համազգայինի Նչան Փալանճեան ձեմարանի հիմնադիր եւ 21 տարիներու տնօրէն։ Երկրորդ բանախօսը՝ Մուշեղ Իշխան, ներկայացուցած է Լեւոն Շանթ մարդը՝ սկզբունքի տէր, աչխատանքի հերոս, ուղղամիտ եւ վեհանձն։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Ուիլթըն Փալաս» պանդոկին մէջ, Դեկտեմբեր 11–ին տեղի ունեցած հանդիպումի մը ընթացքին հիմը դրուած է Արժանթինահայ Տնտեսական Խորհուրդին։ Հաւաքոյթին ներկայ եղած են հայկական կարեւոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչները։ Խորհուրդի հիմնադիրներուն նպատակն է քաջալերել արժանթինահայ համայնքի տնտեսական գործունէութիւն ունեցող անդամներուն միջեւ իրերօգնութիւնը՝ ձգտելու համար համայնքի յաւելեալ բարօրութեան։ Այս գծով, Խորհուրդին աչխատանքները պիտի միտին հետեւեալ կէտերու իրագործման։

1· – Քանակական թէ որակական տեսակէտէ բարելաւել ազգային չուկայի տնտեսական գործունէութեան մաս կազմող արտադրութիւններու եւ սպասարկութիւններու հայթայթումը։

2 – Բոլոր մարզերու մէջ արհեստագիտական նոր միջոցներ ներմուծելով զարգացնել իր անդամներու տնտեսական գործունէութիւնը։

3· – Միջազգային նոր չուկաներ ճարելով ընդլայնել իր անդամներու գործունէութիւնը։

4· – Երկրին մէջ աչխատանքի նոր կարելիութիւններ ստեղծել։

5· – Իր անդամներու տնտեսական գործունէութեանց բարօյականը պաչտպանել։

6· – Քաջալերել երկրին մէջ օրինական եւ օգտակար նոր գործունէութիւններու զարգացումը, չուկաներու հաւասարակչռուած եւ ներդաչնակ ընդարձակման համար։

Խորհուրդին նպատակն է մնայուն կապ պահել արժանթինահայ համայնքի բոլոր հաստատութիւններուն հետ, ինչպէս նաեւ տարածել իր ստեղծումն ու անոր տուող նպատակները՝ այլ երկիրներու հայ համայնքներուն մէջ, հոն եւս նմանօրինակ տնտեսական խորհուրդներու կազմութեան եւ անոնց հետ յարաբերութեան ստեղծման ձգտումով։

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4–ին, տեղի ունեցած է Արաքս Չէքիճեանի երդահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ դպրոցներու վարիչ տնօրէնութեան։ Բացումը կատարած է վարիչ տնօրէնը՝ Սեպուհ Ծ. Վրդ. Սարգիսեան։ Երգացանկը բազկացած է հայկական չարականներէ եւ մեղեդիներէ, ինչպէս նաեւ եկեղեցական արեւմտեան դասական երգերէ։ Երգչուհին մերթ դաշնակով եւ մերթ երգչախումբով ընկերացած է Սաեփան Չմշկեան։ Խօսք առնելով Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ի մէջ այլոց նչած է. – «Այս ձեռնարկը ես կը նմանցնեմ անապատին մէջ յանկարծ ծագող եւ կանաչցող ովասիսներու։ Մասնաւորաբար այս վերջին տարիներուն, մենք սկսանք կորնցնել դեղարուեստական բարձր ստեղծագործութիւններու համբ, հոգ, չունչը։ Երգահանդէսները հոգեկոչումներու հետ եղբայրացան, երգը ճաշի սեղանին հետ բարեկամացաւ, կարծես թէ իր ինքնութիւնը չէր բաւեր ու նեցուկի պէտք ունէր, որպէսզի երգը ապրէր»։

×

ՊՈԼՍՈՑ «Գոնաք» չարժանկարի սրահին մէջ, Յունուար 12–ին, տեղի ունեցած է Սայաթ Նովա երգչախումբին համերգը։ Ներկայ եղած են Շնորհք Պատրիարք, հոգեւորական եւ աչխարհական անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը։ Խօսք առնելով Կեդրոնական Վարչութեան Միութեան նախագահը՝ Սարգիս Գիւլէկչէ, նչած է թէ այս համերգով բացումը կը կատարուէր Սանուց Միութեան քառասնամեակին։ Յայտագիրը ամբողջովին բազկացած է Թաթուլ Ալթունեանի երգերէ՝ Հոպինա, Տղայ Զաւէն, Ղափամայ, Ֆորկա, Նազան եար, Սիրեմ կը եւայլն, որոնց ընկերացած է ժողովրդը – դական նուագարաններու խումբ մը։ Երգչախումբը, զոր դեկավարած է Պետրոս Դամճեան, իր մեկնաբանութիւններով արժանացած է մեծ գնահատանքի։ Դաշնակով ընկերացած է Սայաթ Զաման։

×

ՊԻՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Դեկտեմբեր 28–ին, նչուած է Լեւոն Շանթի մահուան 35–ամեակը։ Ներկայ եղած են չուրջ հարիւր հոգի։ Առաջին բանախօսը՝ Գառնիկ Բանեան, ներկայացուցած է Շանթի կեանքը, չեշտելով անոր դերը՝ մասնաւորաբար իբրեւ Համազգայինի Նչան Փալանճեան ձեմարանի հիմնադիր եւ 21 տարիներու տնօրէն։ Երկրորդ բանախօսը՝ Մուշեղ Իշխան, ներկայացուցած է Լեւոն Շանթ մարդը՝ սկզբունքի տէր, աչխատանքի հերոս, ուղղամիտ եւ վեհանձն։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Ուիլթըն Փալաս» պանդոկին մէջ, Դեկտեմբեր 11–ին տեղի ունեցած հանդիպումի մը ընթացքին հիմը դրուած է Արժանթինահայ Տնտեսական Խորհուրդին։ Հաւաքոյթին ներկայ եղած են հայկական կարեւոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչները։ Խորհուրդին նպատակն է քաջալերել արժանթինահայ համայնքի տնտեսական գործունէութիւն ունեցող անդամներուն միջեւ իրերօգնութիւնը՝ ձգտելու համար համայնքի յաւելեալ բարօրութեան։ Այս գծով, Խորհուրդին աչխատանքները պիտի միտին հետեւեալ կէտերու իրագործման։

1· – Քանակական թէ որակական տեսակէտէ բարելաւել ազգային չուկայի տնտեսական գործունէութեան մաս կազմող արտադրութիւններու եւ սպասարկութիւններու հայթայթումը։

2 – Բոլոր մարզերու մէջ արհեստագիտական նոր միջոցներ ներմուծելով զարգացնել իր անդամներու տնտեսական գործունէութիւնը։

3· – Միջազգային նոր չուկաներ ճարելով ընդլայնել իր անդամներու գործունէութիւնը։

4· – Երկրին մէջ աչխատանքի նոր կարելիութիւններ ստեղծել։

5· – Իր անդամներու տնտեսական գործունէութեանց բարօյականը պաչտպանել։

6· – Քաջալերել երկրին մէջ օրինական եւ օգտակար նոր գործունէութիւններու զարգացումը, չուկաներու հաւասարակչռուած եւ ներդաչնակ ընդարձակման համար։

Խորհուրդին նպատակն է մնայուն կապ պահել արժանթինահայ համայնքի բոլոր հաստատութիւններուն հետ, ինչպէս նաեւ տարածել իր ստեղծումն ու անոր տուող նպատակները՝ այլ երկիրներու հայ համայնքներուն մէջ, հոն եւս նմանօրինակ տնտեսական խորհուրդներու կազմութեան եւ անոնց հետ յարաբերութեան ստեղծման ձգտումով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Հակառակ եղանակի հետ կապուած բոլոր դժուարութիւններուն (ձիւն եւ փոթորիկ), Կիրակի, Յունուար 11–ին Սէն – Թէօսոր մատուռը հաւաքուած էին յիսունէն աւելի հաւատացեալներ մասնակցելու համար Ծննդեան արարողութեանց։ Օրուան պատարագիչն էր Զատիկ Արեղայ Աւետիքեան, որուն՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան Վիէն այցելելու պարտականութիւնը տուած էր։

Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց տեղւոյն դպրաց դասը։

Արարողութեան ընթացքին Զատիկ Արեղայ Վազգէն Հայրապետին Ծննդեան Տնորհաւորագիրը կարդաց, ուղղուած մեր եկեղեցւոյ թեմակալ առաջնորդներուն, «ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աչխարհի»։ Հուսկ պատարագիչը կարճ ու կոկիկ քարոզ մը խօսեցաւ Ծննդեան խորհուրդի չուրջ։

Պատարագի աւարտին կատարուեցաւ աւանդական Զրօրհնէքի արարողութիւնը։ Հոգեկան բաւարարութիւն ստանալէ վերջ Վիէնի հայ հաւատացեալները տուն վերադարձան։

ԿՈՐԻԻՆ

Վիէնի եւ շրջակայքէ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ զաւակներուն կը յիչեցուի որ Վիէնի մէջ գոյութիւն ունի հոգաբարձութիւն մը, որուն կարելի է դիմել բոլոր կրօնական արարողութիւններուն համար (մկրտութիւններ, պսակադրութիւններ, յուղարկաւորութիւններ)։

Հոգաբարձութեան կազմը հետեւեալ անձերէն բաղկացած է։ –

Պր. Մամբրէ Ալթունեան
Հեռաձայն։ – 74 – 85 – 88 – 26

Պր. Սամուէլ Գութունեան
Հեռաձայն։ – 74 – 31 – 52 – 51

Պր. Համբարձում Հաճենեան
Հեռաձայն։ – 74 – 58 – 01 – 37

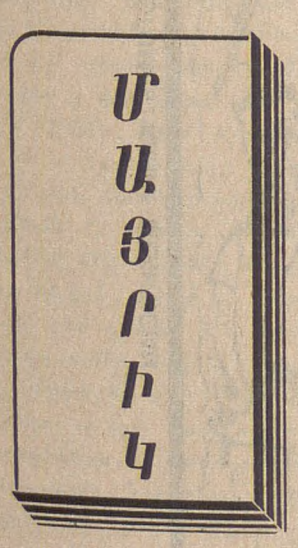
Պր. Հայկ Մինգեան
Հեռաձայն։ – 74 – 85 – 81 – 18

Պր. Սուրիաս Սուրիասեան
Հեռաձայն։ – 74 – 85 – 72 – 34

×

Վիէնի մէջ պատարագ կը մատուցուի ամսուան երկրորդ Կիրակին, ժամը 10–ին, Սէն – Թէօսոր մատուռն մէջ, ուրեմն՝ յաջորդ պատարագը՝ Փետրուար 8–ին։

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ամիսներէ ի վեր աչքս թափանցիկ միքայէ տափակ, կլոր տուփի մը վրայ էր, որ լեցուն էր սպիտակ դեղահատներով։ Համբերութեամբ կը սպասէի որ պարպուի, որպէսզի պահակը սաւառնորդի հանդերձանքս, սակայն հաւաքական ու յամառ դիմադրութիւններէն որպէսզի յանկութեանս առարկան ազատէր պարունակած տուփերին։

Գաղտնօրէնն հարցս պարզեցի Աննա մօրաքրոջս, որ կամացուկ մը անհետացուց դեղահատները։

Տուփն ու կափարիչը, միացած մետաղէ թելով մը, փոխակերպուեցան ակնոցի մը, զոր կը դնեի գլխուս վրայ, առաձգական երիզի կտորով մը։

Այդ ժամանակներուն խազալիկները էլեկտրոնիկի մանրագէտի վկայական մը չէին պահանջեր։ Երկնքի հերոսներու չրջանն էր։ Նէօնժէնէր ու Քոլի իրենց սպիտակ թռչունին վրայ անհետացած էին Ատլանտեանի մէջ, Լինտպէրկ Պուրժէ կ'իջնէր, Փէլրթիէ – Տուազի Փարիզը 46 օրէն Թոքիոյի կը միացնէր, մինչ Մէրմոզ կը կտրէր Անտեան լեռնաչղթան։

Ճակատիս խոչոր ակնոցով պատրաստ էի սլանալու դէպի նոր մրցանիչեր։ Ինքզինքս դեռնէն վեր կ'արձակէի, սաւառնակս տիւանին վրայ երկարելով։ Նաւուղիղի իմ դիրքս կ'իչխէի իրենց կարին վրայ հակած երեք մայրերուս գլուխներուն։

Որոտացող ձայն մը չարժակը կը փոխարինէր. չոր չարժումով մը պաչտպան ակնոցս կը քաչէի աչքերուս։ Անոր միքայէ «ապակի»ներուն անթափանցութիւնը չուտով կը չփոթէր իրական չրջապիճերը, ու կը մխրճուէի մետաքսի եւ մուլինի սպիտակ ծուէններու մէջ։ Ամպածածկ երազային երկնքիս մէջ էի այլեւս։ Անկողնիս առաձգութիւնը օդի պարապութիւններ կը ձեւացնէր ու չուտով ովկիանոսին վրայն կը թռչէի դէպի Ամերիկա, յաղթանակս սոնելով։ Էջքին ամէն բան կը խանգարուէր. դուրս գալով կեղծ լուսնի լոյսէս, երբ խանդավառ ամբոխը բարեւելու համար վեր կ'առնէի ակնոցս, դէմս կը գտնէի միայն Գայեանէին, Աննային կամ Մայրիկիս զորովագեղ նայուածքները, որոնց դէմքերը կ'ըսեն ինծի. «խաղա՛ տղաս, տարիքդ է»։

Սակայն գիտէի թէ իրենց ներող աչքերը ակնդէտ կը սպասէին անոնցմէ այս փափուկ տարիներուս աւարտին, ու աւելի փառաւոր ապագաներ կ'երազէին։ Այսպէս յանցանքի վրայ բռնուելէ նուաստացած մեծերու այս աչխարհին մէջ, զոր ես կերտեր էի արուեստական կերպով, կ'իջնէի թառէս, զայրոյթը սրտիս, խենթութիւններէս ամօթ զգալով ու կանխահասօրէն մերժուած չափահասութեան մը բեկանուած թեւերով։

Շուարած՝ դիս մանուկ պահող հաճոյքներու, եւ միւս կողմէ անոնց հետեւող զղջումներու զուգահեռներուն միջեւ, կը նստէի իրենց դործին վրայ հակած իմ սրբուհի դերձակներուս առջեւ, որոնց ասեղները փոքր ոստումներով կը կոցէին ճեղքի մը եղերքը, ուրկէ աստիճ կոճակը պիտի անցնէր, ձեռքով չինուած այդ օղակները առանձնաչնորհը կը կազմէին «չափի վրայ» կարուած չապիկներուս։

Օր մը սպասեցի որ փոքրիկ օղակը աւարտի ու թելը փրցուելուն պէս հարցուցի Մայրիկիս.

– Չե՞ս կարծեր որ ժամանակ մը ի վեր աւելի քիչ կը խաղամ։

Աննա եւ Գայեանէ որոնք զիս մխիթարող ու յոյս ներչնչող անմեղ սուտեր յօրինելու վարպետ էին, սրտանց պատասխանեցին, թէ մեծնալէս ի վեր զրեթէ այլեւս ընաւ չէի խաղար։ Ու ատելու իրենց ձախաւորութիւնը պարտկելու եւ աւելի «իրական» ընոյթ մը տալու համար այդ սուտին, թաւելուածական մանրամասնութիւն մըն ալ տուին։

– Տակաւին այս առտու խակ մօրդ հետ այդ մասին կը խօսէինք։

Մայրիկս ժպտելով անցաւ նոր օղակի մը ու այդ պահուն կարծեցի լսել լռութեան թեւառումը։

(Շար· 28)

(Շար· Ա· էջէն)

կատի ունենալով որ մէկը ընտրուելէն յետոյ ալ կրնայ հեռանալ եկեղեցիի շըրջանակէն, ինչ որ յաճախ կը պատահի, ուստի կը խնդրուի որ այլ երկիրներու մէջ եղածին պէս՝ իւրաքանչիւր եկեղեցի ունենայ իր արձանագրեալ պաշտօնական անդամները անկախաբար իրենց բնակութեան շրջանակներէն, որոնց կողմէ՝ եւ որոնց մէջէն ընտրուին Թագային Խորհուրդները:

5· – 1970–ական թուականներէն սկսեալ հայ համայնական հաստատութեանց վրայ դրուած 5 առ հարիւր յատկացուածական տուրքը, որ ծանօթ է «հակակշռումի տուրք» անունով, հակառակ որ վերցուած էր 1980 թուականին Ազգային Մեծ Ժողովի որոշմամբ, եւ հրատարակուած էր այս որոշումը Պետութեան «Պաշտօնական կազմէն» մէջ, մինչեւ օրս կը պահանջուի համայնքին հաստատութիւններէն:

6· – Համայնքին հաստատութեանց կալուածներէն առնուած վարձքերը ներկայիս չատ ցած եւ ծիծաղելի գումարներ են: Ինչպէս որ բոլոր պետական վարչութիւնները արտօնուեցան մէկ անդամուան համար բարձրացնել իրենց կալուածներուն վարձքերը, նոյն արտօնութիւնը չնորհուի նաեւ մեր համայնքային վարչութիւններուն, որպէսզի իրենց կալուածներուն վարձքերը բարձրացնեն այսօրուան իրական արժէքը եղող օրինական գումարներու:

Իսկ կրթական հարցերէն հետեւեալները յանձնուեցան մեծայարգ վարչապետի նկատառման· –

Ա· – Երբեմն քննիչներ հայ աշակերտին անձնագրին վրայ կրօնքը լոկ «Քրիստոնեայ» գրուած ըլլալէն, եւ իր յարանուանութիւնը եղող «Հայ» բառին գրուած չըլլալէն կասկածի տակ կը դնեն հայ աշակերտին ինքնութիւնը եւ կ'արգիլեն անոր հայ վարժարան արձանագրուիլը: Մինչդեռ ամէնքին ծանօթ իրականութիւն է որ Պետական որոշումով ներկայիս զանց կ'առնուի անձնագրի մէջ յարանուանութեան յայտնումը:

Բ· – Պետական վարժարաններու յատուկ «ձրիանի – Հեվրէ – օրէնքը» կը պարտադրուի նաեւ հայ վարժարաններուն, որով կարգ մը վարժարաններու աշակերտութիւնը կ'ուտի – օրինակ Պագըրգիւղ եւ Եշիլգիւղ – իսկ ուրիշներունը կը նօսրանայ: Հայ վարժարաններ (մանաւոր – Էօզել) վարժարաններ ըլլալով, այդ օրէնքը կիրարկելի պէտք չէ ըլլայ մեր դպրոցներուն համար:

Գ· – Պետական կամ օտար վարժարաններու մէջ այս տարիէն սկսեալ կիրակի – կութեան դրուած է իսլամական կրօնքի դասաւանդութիւնը: Այս դասաւանդութեան կը պահանջուի որ ներկայ ըլլան նաեւ ոչ – իսլամ աշակերտները: Խնդրուեցաւ որ ոչ – իսլամ աշակերտներ ազատ ըլլան այս պարտադրանքէն:

Դ· – Ներկայիս Թուրքիոյ Հայ Քրիստոնեայ համայնքը զրկուած է կրօնական-ներ պատրաստելու որեւէ կրթական հաստատութենէ: Արտասահմանէն այ այստեղ պաշտօնավարելու նպատակով հոգեւորականներ հրաւիրելը երկրի կանոններուն հակառակ է· ուստի կը խընդրուի որ կամ նախկին Ս· Խաչ Դպրեվանքը վերստին վերաձուի կրօնական վարժարանի եւ կամ արտօնել որ Պատրիարքարանս իր միջոցներով կրօնական դասընթացք մը բանայ եկեղեցական ըլլալու փափաք եւ կոչում ունեցողները պատրաստելու իրենց ապագայ ասպարէզին համար:

Այս բոլորը, օրինական հիմքերու վրայ դրուած բացատրութիւններով եւ բաւածները հաստատող վաւերագրերով դրաւոր ձեւով եւս յանձնուեցան մեծայարգ վարչապետին:

Վերջաւորութեան ըսուեցաւ նաեւ որ Գըրըգ խանի Հայոց Եկեղեցին, իր կալուածներով, տոմարներով եւ դրամներով դրաւուած են Խվգաֆի վարչութենէն, առանց որեւէ պատճառաբանութեան, երբ տեղւոյն վրայ դեռ ունինք 18 հոգիներէ բաղկացած հայ համայնք մը, որուն անուանացանկը հասցէներով միասին՝ կցուած էր այս եկեղեցին վերստին մեր համայնքին վերադարձնելու խնդրանքին:

Մեծայարգ վարչապետը հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ ներկայացուած հարցերուն, եւ իւրաքանչիւր խնդիր յանձնեց իր հետ ներկայ եղող մասնագէտներու նկատառման, ուզեց գիտնալ թէ ինչ օրինական հիմքերու վրայ եղած են այդ տնօրինութիւնները: Իրեւ եզրակացութիւն հաւաստիացուց, որ ինք հակառակ է ամէն տեսակ խտրականութեան թուրք հայրենակիցներու եւ հաստատութեանց միջեւ· կ'ուզէ որ ամէն քաղաքացի եւ ամէն հաստատութիւն վայելեն նոյն քաղաքացիական իրաւունքները՝՝ միչտ երկրի օրէնքներու չրջանակին մէջ:

Աւելի քան քառասունըհինգ վայրկեաններու տեւակցութենէ յետոյ հրաժեշտ առաւ Ամենապատիւ Ս· Պատրիարք Հայրը մեծայարգ վարչապետէն, յայտնելով իր մաղթանքները հայրենիքի վերելքին համար ամէն մարզի մէջ անոր թափած գրեթէ վերմարդկային ճիգերուն լիակատար յաջողութեան:

ԴԻՒԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

OFFRE D'EMPLOI

Cherche garde - malade pour monsieur de 75 ans, toute la journée. Prendre soin et l'accompagner chez le kinésithérapeute.
Téléphoner : 42 - 96 - 09 - 82
47 - 03 - 93 - 44

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ
Ի· ՅԱՆԿ

Գ· Արապիկեան	1·000
Ժ· Անթարամեան	1·000
Ա· Արութեան	1·000
Կ· Գամպուրեան	500

Ֆ· Տակառեան, Ժ· Պէժեան, Տիկին Լ· Զրբաչեան, Կ· Սարեան, Պ· Քիւրքճեան, Տիկին Շ· Մարաշլեան 300–ական Ֆ·, Տիկին Բ· Մարզարեան, Ս· Մնակեան, Ժ· Յակոբեան, Կ· Մարիքեան, Մ· Թորոսեան, Ս· Թորոսեան, Ա· Յակոբեան, Տոքթ· Ա· Մաթիկեան, Ա· Տէմիրճեան 200–ական Ֆ·:

Ա· Տէրտէրեան, Ֆ· Յարութքեան, Հ· Պալիքեան, Տ· Մնակեան, Մ· Մերուժեան, Ժ· Խաչիկեան, Ժ· Գամպուրեան, Ս· Գամպուրեան, Ռ· Գաբրիէլեան, Ա· Սահաճեան, Շ· Տէվէճեան, Տոքթ· Ժ· Շեմամա 100–ական, Ֆ·, Գր· Գրիգորեան 50 Ֆ·:

այցելութիւն Հալիգստեան Տուն

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անիվ – Պուա – Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը Յունուար 25, կիրակի, ժամը 14·30–ին:

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 24, ժամը 15–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է:

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

Վիէննայի Օփերայէն եւ վկայեալ Վիէննայի երաժշտական Ակադեմիայէն

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24,
ԺԱՄԸ 20·30–ԻՆ:
Eglise St. Germain l'Auxerrois
2, Place du Louvre — 75001 Paris

ՅԱՅՏԱԳԻՐ՝

Ա· մաս՝ *Եկեղեցական երգեր – Պախ, Հայտըն, Փերկոլէզի, Եկմալեան··· – երգչախումբի ընկերակցութեամբ*

Բ· մաս՝ *Օփերայի արիաներ եւ ազնաւիկ երգեր՝ Հենըլ, Շուպէրթ, Մոցարթ, Տվորժաք եւ Ռ· Մելիքեան – դաշնակի ընկերակցութեամբ:*

Տոմսերու համար հեռաձայնել՝
45 – 49 – 37 – 72 թիւին՝
ժամը 10·30 – 13·30
կամ տեղւոյն վրայ:
Գինն՝ 70 – 80 – 90 Ֆր·
Ուսանողական՝ 55 Ֆր·

Հ· Բ· Ը· Մ

Հ· Բ· Ը· ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՆԻՍ – ՔՕՔ ՏԱԶԻՒՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԿԱԼԱ

Հ· Բ· Ը· Միութեան 80–ամեակին առթիւ, Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 15·30–ին՝
Dans les Salons de l'Hôtel MERIDIEN
1, Promenade des Anglais — NICE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

մասնակցութեամբ Խաչիկ եւ Փիլիպէ Երմագեանի, Արթիւր եւ Մարինէթ Իպէճեանի, Քրիսթոֆըն Փափազեանի, Հ· Պոչնակեանի և Մակի Պոչնակեանի:

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ

Մուտքը ազատ է:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ

ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

— CUISINE SOIGNEE —

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

L'ECOLE
TEBROTZASSERE *PRÉSENTE*
KATCH NAZAR
COMÉDIE MUSICALE D'APRÉS UN CONTE ARMÉNIEN
LE DIMANCHE 25 JANVIER 1987 A 18h30 PRÉCISES
THEATRE FONTAINE
10 RUE FONTAINE
75009 PARIS
AVEC LA PARTICIPATION DES ÉLÈVES DE L'ÉCOLE
MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

RÉALISATION COSTUMES : CHOUCHANE TCHERPACHIAN

VENTE DES BILLETS

Ecole Tebrotzassere: 1Bd. Du Nord 93140 Le Raincy	43 810172
Styl-Honoré: 213 Rue Saint Hönoré 75008 Paris	42963252
Téle Condorcet: 175 Av. Jean Jaurés 92140 Clamart	46425617
Hay Disc: 35 Rue Lamartine 75009 Paris	48782279

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
24-25
SAMEDI-DIMANCHE
24-25 JANVIER
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.407 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.407

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Շ.

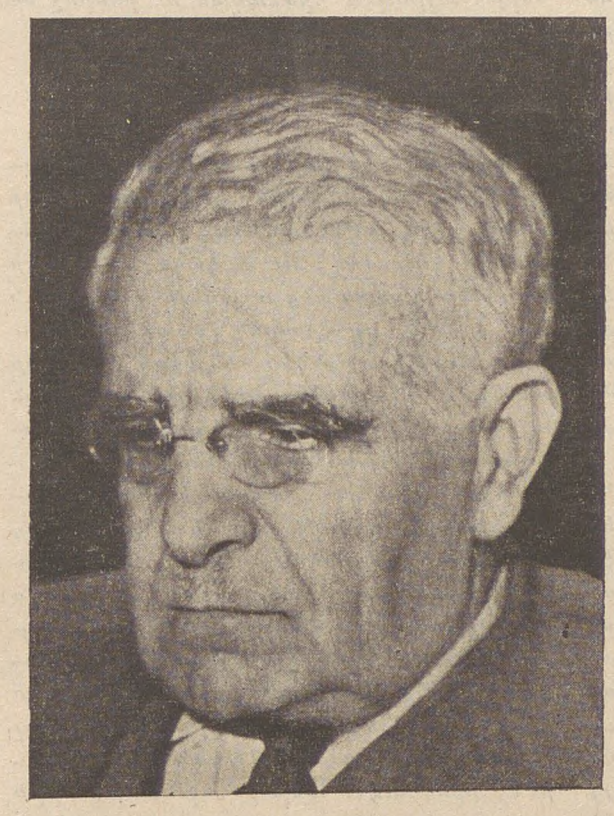
Սկզբնատառ մը, որ տարիներով որպէս առորագրութիւն երեւցած է այս նոյն սիւնակին տակ, իր մահուընէն երեսուն տարի ետք, այսօր, կը դառնայ անոր խորագիրը:

Մահուան մը տարելիցը, որ սակայն որպէս սուգի, զգացական վերյումներու կամ պայմանագրական յարգանքի օր մը չէ որ կը ներկայանայ. այլ՝ նախ հրաւէր մը ինքն – անդրադարձումի որպէս պահի մը անդամը, ապա աւելի լայն պարզկումով մը դառնալու ամբողջ հայ Սփիւռքին: Ու այս հրաւէրը կուգայ ոչ թէ երեք տասնամեակի բացակայութենէ մը, այլ Շ.ի յոտակատես ու տրամաբանող անճնաւորութենէն, որ ինչպէս երէկ, իր խօսքն ունի նաեւ այսօրուան մեր զանգուածներուն:

Հազուագիւտ բրտութեան մը հովերով ճզակոտոր ու ցրուած ժողովուրդ ենք: Քաղաքական հարց մը ունինք. դատ մը: Ինչպէս սիրտ կը մաշեցնենք. ոմանք աչքի լոյս, մտքի ուժ, ուրիշներ կզակ կը սպառեն որպէսզի աւելի չուշանայ արդար լուծումը մեր այնքան չարչրկուած, անտեսուած, արհամարհուած ու մանաւանդ այնքանի՛ր չհաւատքուած դատին: Որո՞ւ դառնալ. միջազգային ո՞ր առեանէն, ո՞ր բարեացակամ քաղաքագէտէն համակրանք, քաջալերանք կամ յուսառու երկու խօսք ակնկալել, մեր հարցին ի նպաստ երկու խօսք կամ ժպիտ մը արձանագրելու համար մեր պատմութեան տոմարին «պահանջի էջին մէջ. այս չէ՞ մեր ըրածը: Ու այսօր իսկ, չենք կրնար ըսել, թէ մեծ է թիւը Շ.ի երեսուն տարի առաջ գրածը նոյն համոզումով իւրացնողներու. «ժամանակները մեզմէ կը պահանջեն ոչ միայն արթնութիւն եւ շարժում, այլեւ ծրագրեալ աշխատանք: Յարատեւ ճիգ՝ բոլոր ճակատներուն վրայ»: Ու այս բոլորը ամփոփուած հետեւեալ տարազին տակ, որ արդէն կ'ըսէ ամէն բան. «ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ ԱՒԱԶՆՈՐԴ»:

Այսօր, երբ մեր մտաւորական դասէն մինչեւ զազութներու ամէնէն յետին անհատը կը պահանջէ, կամ գոնէ կը զգայ, մեր մօտ կազմակերպչականութեան պակասը, կառոյց ունենալու, Սփիւռքին սահմաններ գծելու կարիքը, հո՛ս է Շ. ամէնէն մօտէն հետեւողն ու հսկողը ժողովրդական խմորումներու, եւ կ'ըսէ. – «Աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ ելբեր կը փնտռէ, երկարաձգելու համար իր գոյութիւնը օտարութեան մէջ: Ելբերէն մէկն է՝ ստեղծել կեդրոնական իշխանութիւն մը, շրջանային բաժանումներով – Եւրոպա – Ամերիկա – եւ Միջին Արեւելք» (1955): Ահա՛ իր առաջարկած լուծումը. – իրագործելը մէկդի – կրցա՞նք ուրիշ բան մտածել կամ ուրիշ եզրակացութեան մը յանգիլ. այսօր եւս երբ աւելի քան մէկ միլիոնը եղած է աւելի քան երեք միլիոն, մենք կը չարունակենք ըսպասել չեմ դիտեր ի՛նչ բանի:

Հակասութիւններով լեցուն սփիւռքեան մեր ներկային մէջ, ուր ժխտական ազդակներ աւելի բազմութիւն են, քան՝ դրականները, քաղաքական, կազմակերպչական, կրթական, տնտեսական մեր հարցերուն քով մենք երբեմն կը պարտաւորուինք նաեւ զբաղելու մեր վանքերով, վանականներով. երէկ ժողովուրդ մը թեւերը տոթտեց Երուսաղէմէն Սոթպի գացած հայկական ձեռագիր մատեանները վերագնելու եւ զանոնք իրենց պահպաններուն վերադարձնելու համար. այսօր նոյն ժողովուրդը – անշուշտ հետզհետէ աւելի անտարբեր ու սկեպտիկ – կը հրաւիրուի թիկունք կանգնելու Ս. Ղազարին: Ու կարելի չէ չճայնակցիլ Շ.ի հարցումին. «Հաւատա՞նիք թէ վերագնահատման փորձ մը պիտի կատարեն վերյիշեալ միաբանութիւնները, որպէսզի մեծ նաստաւնները չդառնան հասարակ ճգնարան կամ ծուլաբան»:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿ

— 1957, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26 —

ԱՌԱՒՕՏ ԼՈՒՍՈՅ

Ամէն Ամանոր չողշողուն հեռանկարներ կը բանայ, ի վերջոյ թաղուելու համար մշուշին մէջ, մոայլ ու միօրինակ:

Մանաւանդ երբ արեւը կ'ողջունենք օտարութեան մէջ, արմատախիլ եւ ծփուն:

Արդէն մեր կռնակն ունինք աւելի քան երեսուն տարուան բեռ, եւ սարսուռ մը կը համակէ մեզ, երբ կը մտածենք մնացեալի մասին:

Մինչեւ ե՞րբ: Ի՞նչպէս: Ինչո՞ւ այսպէս...

Իսկապէս լոյս կը ծագէր մեր ղլխուն վերեւ, երբ կը լսէինք դարերէն բխած եղանակը – «Առաւօտ Լուսոյ»:

Հաւատքի եւ աշխատանքի արեւը ջերմութիւն կը ցանէր մեր բոլորտիքը:

Եւ կը քալէինք ու կը քալէինք, մեր հայեացքն ուղղած դէպի լեռները, – դէպի բարձունք եւ խորութիւն:

Այսօր մեր ծունկերը կը կթոտին լուսացնցող պողոտաներու զառիթափին վրայ եւ մեր աչքերը կը յոգնին օրը իրիկուն չեղած:

Եւ սակայն պիտի քալենք: Ձամբաները պիտի կարենք անընդհատ ու անվհատ, միշտ ջահ ի ձեռին:

Ջահը դիտութեան, ստեղծագործութեան եւ ինքնապաշտպանութեան:

Մեր երդը պիտի ըլլայ միշտ – «Առաւօտ Լուսոյ»: Բոլոր ճակատներուն վրայ: Բոլոր ցամաքներուն վրայ: Ծովուն դիմաց թէ լերան ստորոտը:

Որքան խուսափի «Արեգակն արդար», այնքան պիտի դառնանք ժիր: Ըմբոստ եւ տոկուն:

Նախ՝ մենք մեզի հանդէպ, որպէսզի կարենանք ուրիշէն իրաւունք պահանջել ճակատագրոյ:

Պիտի ունենանք պայծառ տեսակէտներ եւ քաջութիւն՝ զանոնք պաշտպանելու:

Պիտի դիտանք լողալ, որպէսզի կարենանք մէկ ափէն միւսն անցնիլ մեր սեփական ուժերով:

Պիտի դիտանք երիտասարդացման աւիշը ներարկել ցիրուցան բազմութեանց, որպէսզի կարենայ թօթափիլ հնութեան եւ թմրութեան փոշիները:

Ձամբան պիտի հարթենք յառաջապահ երիտասարդութեան մը համար, անոր ներշնչելով ազգային հպարտութիւն եւ հայրենասիրութիւն:

Պիտի կազմենք միացեալ ճակատ՝ յանուն տարազիր բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան եւ ինքնուրոյն, բազմադոյն մշակոյթի:

Ոչ ծոյլ եւ նկուն համակերպում, ոչ ալ քարացած սովորամոլութիւն:

Երիտասարդացում՝ նաե՛ւ զրականութեան, դեղարուեստի, դիտութեան եւ հանրային գործունէութեան մէջ:

Թող Նոր Տարուան եւ բոլոր զալիք տարիներու ընթացքին մեր մաղթանքն ըլլայ միշտ «Առաւօտ Լուսոյ», բայց երբեք «Աչխարհ Ամենայն»:

Երէկ՝ օրուան պահանջն էր երգելով մեռնիլ:

Այսօր՝ ապրիլ երգելով: Աչխատանքի եւ ստեղծագործութեան երգի մը վերածելով մեր կեանքը:

Հայրենիքի կարօտն անդամ պէտք է պրկէ մեր ջիղերը, լաւագոյնս կազմակերպելու համար մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը, ցամաքէ ցամաք:

Լոյս, լո՛յս մեր բոլոր ընդունակութեանց յարաճուն եւ ներդաշնակ զարգացումով:

Յարատեւ ճիգ ու պրպտում՝ մեր անցած ճամբաներուն վրայ: Ինչպէս երէկ՝ դժոխային պայմաններու տակ:

Մշուշը ուշ – կանուխ պիտի փարատի մեր հորիզոնին վրայ, քանի կը մնանք հաւատարիմ՝ մեր արեւահամ երգերուն:

1956, Յունուար 1

Վերջին պարագայ մըն ալ. 72 տարիէ ի վեր, հակառակ ամէն բանի, Ապրիլ 24–ը – յատկապէս մեր զաղութին մէջ – է՛ եւ կ'ըլլայ սուգի, ոդեկոչումի օր մը. օր մը նաեւ, ուր ամէն տարի քիչ մը աւելի խիզախ քայլերով կը տողանցէ զանգուածին պառակտումը, անմիաբանութիւնը, որուն առաջնորդ, դրօչակակիր ալ կ'ըլլայ կեդրոնական վարչութեան մը, իշխանութեան մը չողշողուն բացակայութիւնը:

«Երգի վերածենք վէրքը» գրած էր Շ. երեսունըմէկ տարի առաջ. երգի չկրցանք վերածել, գոնէ կարելի չէ՞ր արդեօք վէրքը չխորացնել:

Կարելի է երկարել չարքը ու առիթները չեն պակսիր – ամէն օր – անդրադառնալու, թէ որքան աչխոյժ ներկայութիւն է Շ. մեր զաղութի կեանքին մէջ, զինքը լսել ուզողին ու դիտցողին համար: Սակայն մեր ճակատագրական հակասութիւնը հո՛ս ալ կը ծիծաղի մեր չուարուն վիճակին. ուրախանա՞լ որ Շ. իր հեռատեսութեամբ, նախանձախնդիր կեցուածքով, յստակ բանաձեւումներով մեզի հետ է այսօր եւս, թէ՞ տխրիլ՝ ի տես այն իրականութեան, որ մեր հաստատակամ տեղքայլին վրայ խարսխած, մնացած ենք միշտ, երեսուն, յիսուն, եօթանասուն տարի առաջուան դիրքերուն վրայ:

Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Նախագահ Միթերան ներկայ եղաւ Պետութեան խորհուրդի 1987–ի բացման նիստին եւ ելոյթ ալ ունեցաւ ուր չեչտեց հաստատուութեան «երկդարեայ հարուստ եւ արդիւնաւոր գործունէութիւնը»: Ողջոյնի իր խօսքին մէջ, փոխ – նախագահը առաւելաբար ծանրացած է Խորհուրդին դժուարութիւններուն եւ միջոցներու չգոյութեան վրայ, զոր ներկայացուցած է Նախարարապետին, որ կ'ընկերանար Նախագահին, բայց միայն լուռ ներկայութիւն մը կ'ապահովէր: Հիմնուած է. տարուան (1799) Սահմանադրութեամբ եւ ժառանգորդը արքային Խորհուրդին, Պետութեան Խորհուրդը կրկնակ պաշտօն ունի. – խորհրդատու է կառավարութեան եւ ուրեմն կարծիք կրնայ յայտնել օրինագիծերուն եւ դլխաւոր քննդրերուն մասին: Վարչական ատեան է եւ այդ հանգամանքով ալ, իրեն կ'ենթայ հաւաքականութեանց կամ անհատներու միջեւ ծագած վէճերը կարգադրել եւ այդ առընչութեամբ վերաքննիչ դատաւոր է վարչական դատարաններու:

Փիլիպպեաններուն մէջ հրացանաձգութեան մը հետեւանքով, ոստիկաններու եւ ցուցարարներու միջեւ 12 հոգի մեռած են եւ չուրջ հարիւր հոգի ալ վիրաւորուած: Գիւղացիներ էին, որոնք Մանիլլայի նախագահական պալատին մօտ հաւաքուած էին: Համայնավար ապըստամբական չարժումին եւ կառավարութեան միջեւ տարուող բանակցութիւնները ցնոր տնօրինութիւն ընդհատուեցան: Ծանօթ է որ չաբաթէ մը հանրավճիռ մը կայ նուիրագործելու համար Քորի Աքուինոյի իշխանութիւնը: Գալով գիւղացիներուն կ'ուզէին որ հողերու նոր բաշխում մը կատարուի Լիւսոնի չրջանը, որ ծննդավայրն է նաեւ նախագահու – հիին:

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ Լուիզ Միշէլ մրցանակին արժանացաւ, ինչ որ բաւական հակասական կը թուի, եթէ, պահ մը, յիշենք թէ ո՞վ էր Լուիզ Միշէլ: Անիշխանական վարժուհի մը, ծնած 1830–ին, կապուած «Միջազգայնական»ին, մասնակցեցաւ Փարիզի Կոմիւնին (1871) եւ տարագրուեցաւ Նոր – Քալետոնիա: Իր անունը կրող մրցանակը կը չնորհուի, ամէն տարի, քաղաքական այն անձին, որ «տիալոկի, հանդուրժողութեան եւ ուրիշներուն զաղափարներուն հանդէպ բաց մտքի ձգտումներ ցոյց տուած է եւ իր քաղաքական գործունէութիւնը համապատասխանած է իր համոզումներուն»:

Մանկամարդ 22 տարեկան հայ կնոջ մը դատավարութիւնը նիւթ հայթայթած էր, Ուրբաթ առտու, փարիզեան մամուլին եւ «Լիպերասիոն» չէր վարաներ իսկ սա խորագրով ներկայացնելու հարցը. – «Մանկասպանութիւն Աբրահամի բարկութեան վախէն. – հօրը Պր. Աբրահամի եւ հայ համայնքին ննչումին ներբեւ, Անի նախընտրած է սպանանել զաւակը, ծնած՝ ամուսնութենէն առաջ: Խուլերու զրոյց մը ոճրային ստեանին առջեւ»: Ենթական՝ Անի Աբրահամ նչանուեր է ու ամուսնութենէն առաջ սեռային յարաբերութիւն ունեցեր է նչանածին հետ ու յղի մնացեր: Ընտանիքը չէ անդրադարձեր, բայց երբ գիշեր մը երախան աչխարհ եկեր է, հօրը բարկութեան վախէն, պատուհանէն նետեր է, որովհետեւ կ'ըսէ. – «Ուրիչ լուծում չունէի: Աւելի ծանրակչիռ էր հօրս հետ աւրուիլ, քան՝ մանուկը սպաննել»: Ֆրանսացի լրագրողները յետամնաց բարքերու չարքին դնելով «հին դլուխ» Հայերու ճնչումին տակ գործուած այս ոճիրը, քիչ մըն ալ հեղնանքով կը նկարագրեն կատարուածը: Աղբիւրն ըսեր են՝ այս տղան պիտի առնես, ու թեկնածուն չեռսած իսկ, համակերպեր է ծնողքին հրահանգին:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

«ԳԻՐ ՍԻՐԷ, ՂԱԼԱՄ ՍԻՐԷ...»

Կը թուի թէ հարկադրուած ենք տարին տասներկու ամիս յիշեցնել Սայաթ Նովայի այս պատուէրը, որ պատգամի մը ուժն ունի այսօր:

Նոյնիսկ պիտի թելադրէինք տախտակի կամ թուղթի վրայ արձանագրել զայն, երկաթ կամ ոսկի տառերով: Արձանագրել կամ փորագրել եւ կախել բոլոր ընտանեկան յարկերուն, սենեակներուն մէջ:

Շատ բան կորսնցուցինք տարիներուն ընթացքին: Եթէ գիրն ու գրիչը, «զալամ»ն ու «տաֆթար»ն ալ կորսնցնենք, ահագին անդունդ պիտի բացուի երէկուան ու այսօրուան միջեւ:

Ըսենք թուն բառով, – պիտի դառնանիք փիւնիկեցիներ, որոնց ամբողջ աշխատանքը եւ իմաստութիւնը կը ձգտէր մէկ նպատակի, – առեւտուր ընել եւ դրամ դիզել:

Տեսանք թէ ուր յանգեցան այդ ճիգն ու վաստակը, դարերու ընթացքին:

Այսօր գպրոցներու մէջ միայն կ'արտասանենն Փիւնիկեցիներու անունը: Միայն պատմութեան դասագիրքերու մէջ:

Կարուած ենք հայրենիքէն: Հայրենի հողերու, լեռներու, ջուրերու եւ յիշատակարաններու կարօտը կը մրկէ բոլորիս միտքն ու սիրտը:

Հակառակ մեր կամքին եւ զանազան ձեռնարկներու, խմբովին, զանգուածօրէն դէպի համայնակուլ ձուլարան կը հոսին հազարաւոր նորահասներ:

Հինը կը մաշի սրընթաց: Արդէն ուժասպառ եւ չնչատ, անձկութեամբ կը սպասէ «գալիք օրերուն»: Կը սպասէ նորերուն, որպէսզի կրակը արծարծեն եւ ճրագը վառ պահեն:

Դժբախտաբար սպասուած արդիւնքը չի համապատասխաներ կատարուած աշխատանքին:

Երեսուն տարուան փորձառութիւնը կ'ապացուցանէ որ նոյնիսկ հինները նահանջի ճամբան բռնած են:

Ոչ թէ երկու քայլ յառաջ, մէկ եա: Այլ երկու տեղ – քայլ, տասը քայլ դէպի եա:

Հին թէ նոր, փաստօրապէս կը փայլին գործի, առեւտրական վաստակի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Բոլոր ճակատներուն վրայ: Ցաւախտ ասպարէզ կարգալով բնիկներուն:

Բայց, հետզհետէ երկուքն ալ իրար կը լրացնեն: Կը պատռնան դառնալ հասարակ փիւնիկեցիներ:

Երկուքն ալ հարեւանցի կը նային մեր մտաւոր վաստակին վրայ: Հետզհետէ կը կորսնցնեն «զալամ»ի, «գիր»ի եւ «տաֆթար»ի ճաշակը:

Շատերուն համար, այդ բոլորը կը սահմանափակուին օրաթերթի մը սիւնակներուն մէջ: Լուր – լրագիր: «Զգայացունց» դէպքեր եւ համով – հոտով պատմութիւններ:

Մնացա՞լը: Գիրն ու գրականութի՞ւնը: Մշակոյթի զարգացման պահա՞նջը: Սեռունդներու տքնութեան, ժառանգութեան պահպանումն ու զարգացո՞ւմը:

Թող վարժապետն ու վարդապետը մտածեն: Իրենք ժամանակ չունին: Ոչ ալ տրամադրութիւն:

Երբեմն կը բարեհաճին գիրքեր գնել, «ազգասիրաբար»: Կամ պարզապէս քեզի հաճոյք պատճառելու համար:

Բայց, քանի՞ն էջերը կտրած, գոնէ թղթատած կ'ըլլան: Քանի՞ն, կարդացած եւ օգտուած:

Կան մեծամիտներ եւ ամէնագէտներ: Կան թմբածներ եւ բթացածներ: Ու վերջապէս այլասերածներ: Կենդանաբանական պարտէզներու թեկնածուներ, որոնք օտարին հոտած գարին կը նախընտրեն հայրենի ցորենէն:

Եւ կան «հոգեւոր հայրեր», գրոց – բրոցներ ալ, որ անչրպետ կը բանան, հայկական մշակոյթը ստորագասելով զանազան փարախներու սահմանափակ պահանջներուն:

Աբթնցի՛ր, տարապիր եղբայր:

Տարեց ըլլաս թէ երիտասարդ, եղածն ալ պիտի կորսնցնես, եթէ չսորվիս «գիր սիրել, զալամ սիրել»:

Եթէ չվճռես ինքնապաշտպանութիւնդ ապահովել գրիչով ու գիրքով:

Եթէ չզառնաս տէր՝ հայրենի մշակոյթին:

Կիրակի, Փետրուար 25, 1951

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

Ի՛նչքան ալ բարեհաճ տրամադրութիւններով ուզենք դիտել վերջին երկու տարուան գրական չարժումը – եթէ իրապէս այդ տեսակ բան մը գոյութիւն ունի – պիտի խոստովանինք, նոյնիսկ հակառակ մեր կամքին, չափազանց մոլմոքալի երեւոյթ մը: – Գրական – գեղարուեստական արտադրութեան սաղմը՝ փոխանակ նեղուժ ու լիալիր բեղնաւորութեամբ կեանաւորուելու, աճելու, ընդհակառակն կը մատնէ մեռելածին գոյութիւն մը: Երկունք չկայ, – թերեւս կարելի ըլլար առանց խղճահարութեան դիտել տալ թէ չկայ եւ աւետաբեր նշանը՝ վաղուան համար:

Հրատարակութիւններ, ի հարկէ եղան, դեռ կրնան ըլլալ: Բայց նոյնիսկ այդ կէս մխիթարական իրողութիւնը պայծառօրէն երեւան կը հանէ թշուառ ու անփառունակ պարագայ մը: Հրատարակութիւններու պատկառելի մէկ մասը – գոնէ անոնք որ իսկապէս գրական արժէք ունին – արտատպումներ են, գործերը շրջանի մը ուր տպագրական տառն իսկ կը դողդողար համափիւռ սարսափէն: Միւս մասը – բայց ի՛նչքան մխամտութիւն պիտի ըլլար զանոնք յիշելն իսկ, – իբրեւ իրապէս անտիպ եւ թարմ մեկնուով, վերջին երկու տարուան ընթացքին ունեցանք առաւելապէս բանաստեղծութիւններ, – գոնէ ինչպէս կը սիրեն կոչել անոնք, բիւրագունակ երամը արհեստաւոր – պուէտներուն: Հին վէրքն է այս, – անպատճառ բան մը ստեղծելու այդ ունակութիւնը, եւ երեւոյթները կը ցուցնեն թէ գոնէ երկար ժամանակի համար խնայուած է մեզի՝ անոնց միամիտ խանդերը եւ գաղափարի արուեստի զարհուրելի չգաւորութիւնը թօթափելու ըմբռնումին մէջ: Ձեմ դիտեր թէ ի՛նչպէս կ'արտադրեն այդ պարոնները, բայց ընդհանուր գիծ մը կայ որ կը միացնէ զիրենք, – բոլորն ալ անհուն խանդագատանքով մը կը ստորագրեն իրենց մանկունակ յոյզերը, իրենց լզձերն ու անուրջները, իրենց լուսնակ զիշերները եւ մտամոլոր թափառումները, ու կ'աղերսեն անոնց հրատարակութիւնը՝ սրտառուչ միամտութեամբ մը կցելով մոգական խօսքը, «Ցաւէտ երախտապարտ պիտի թողուք զիս»...:

Ու մինչ այս տողերը կը գրեմ, չար զուգադիպութեամբ մը, ձեռքս կ'ինկայ անգլերէն ուսումնասիրութիւն մը՝ իրլանտական բանաստեղծութեան մասին: Հեղինակը՝ անգլեւսաքսոն գրականութեան նոր ուժերէն մէկը, լայն հայեացք մը ձգելով այդ տաքարիւն ազգի բանաստեղծական սկզբնական շրջանին վրայ, որուն մէկ մասը թաղուած կը մնայ աղջամուղջին մէջ, դիտել կուտայ թէ այդ երջանիկ օրերուն, բանաստեղծները կը շինուէին, ո՛չ թէ կը ծնէին:

«Առտուն կանուխ, ուսանողները կը համախմբուէին, եւ, ճառ մը լսելէ ու նիւթ մը առանալէ յետոյ, նախաճաշ կ'ընէին եւ իրենց սենեակները կը քաշուէին: Պատուհան չկար, որովհետեւ «Օլյամ» – ները (բանաստեղծութեան վրոֆէսօրները) այնպէս կը հաւատային թէ ցերեկ – ւան լոյսը եւ դուրսի աշխարհին տեսքը անհաչտ են բանաստեղծական չարագրութեան համար անհրաժեշտ ինքնամփոփման հետ: Ուսանողը անկողնին վրայ կը նետուէր եւ իր միտքը կուտար բանաստեղծական ստեղծագործման: Իրիկնամուտին սպասուր մը կուգար ձեռքը մոմ մը բռնած, եւ իւրաքանչիւր բանաստեղծ դրի կ'առնէր ինչ որ չարագրած էր»:

Որքան ալ անծանօթ իրենց մտերմութեան, ներքին աշխատանքի պայմաններուն, հոգեբանական պահերուն, գոնէ իրենց արտադրութիւններէն դատելով, կը մղուիմ ենթագրել թէ վերի հատուածը կարելի է ապահովապէս պատչաճեցնել մեր օրերու նորընձիւղ պուէտներու մեծամասնութեան: Ըսէ՞նք թէ անոնք բան մը չեն խոստանար վաղուան համար: Ու թերեւս այնքան խոր չըլլար մեր կրկիտը, եթէ կարենայինք յափշտակուիլ այն ինքնախաբէութեամբ, թէ իրենք ալ դիտակից են իրենց ափսոսալի ամլութեան եւ զժբախտ քմահաճոյքներուն:

Բայց դեռ ունինք մեր նկատողութիւնները՝ այլապէս հիմնական ու բնորոշ երեւոյթի մը մասին:

×

Գրական – գեղարուեստական կեանքը նուիթեան մը առաջին յատկանիշը պիտի ըլլար աշխատանքը, բառին բարձրագոյն առումով: Եւ սակայն, մենք կը նկատենք չափազանց աւազելի կացութիւն մը. – Անոնք որ գրական դաշտը ակօսելու յատկանութիւն ունին, նոյնիսկ չատերը անոնցմէ որ հարազատօրէն ընծայուած են այդ կոչումին, իբրեւ կանոն՝ կը նախընտրեն հեշտ զբաղումները: Կը խուսափին տաժանքէ, պատասխանատու աշխատանք եւ կորովի սպառում պահանջող հետապնդութիւններէ: Եթէ ունին բնածին ընդունակութիւնը գրելու, այլեւս չեն վրդովուիր անգրագոյն մտահոգութիւններով: Կը գրեն այնպէս եւ այնքան, որ կը թոյլատրէ իրենց ինքնուրոյն ձիրքը, ինչքան որ կարելի է արտադրել վայրկեանի տրամադրութեան տակ, յուլօրէն, երանաւէտ անչարժութեամբ, միշտ զղոյշ՝ գիտակից ու չարքաշ տքնութիւններէ, խորապէս սակաւապետ ու դիւրահաճ:

Թերեւս ա՛յս է մէկ հիմնական պատճառը որ նորահաս գրողները՝ զարհուրելի մեծամասնութեամբ մը՝ կը հակին բանաստեղծութեան: Ի հարկէ աւելի հեշտ պիտի ըլլար ոտանաւոր մը յարդարել ու առորագրել – կ'ուզեմ ըսել նմոյշ մը առանուն միջակութիւններէն որ մեր ամէն մէկ քայլին լայնատփիւռ ցրուած կը տեսնենք մեր չուրջը, տպուած կամ ձեռագիր – քան ակուել արձակով մը, որ անպայման քրտնալի ճիգեր պիտի պահանջէր, եւ որ կրնար վճռել լինել թէ չլինելու քախտը:

Ապահովաբար, աշխատանքի եւ որոշ հետապնդութեան այս պակասն է պատճառը, որ մեր հիմնապէս գրական խառնուածքներն իսկ, մեծամասնաբար, կը չնչեն չատ կարճատեւ գոյութիւն մը: Թերեւս չատ կանուխ կը սկսին գրել, բայց, ընդհանրապէս, չուտով կը հիւծին, կ'ամլանան, եթէ դիտակցօրէն չեն ծուլանար: Որքան կրցած եմ նկատել, Եւրոպա, մասնաւորելու կարիք չկայ, երեսունեւհինգ – քառասուն տարեկանէն վերջն է որ գրագէտները կ'արտայայտուին իրենց մտածումին ու արուեստին բովանդակ թափով եւ հասունութեամբ: Մեր մէջ այդ շրջանէն յետոյ արդէն հանգստի են քաշուած, ու կը սփոփուին երբեմնի իրենց փառքերով, երազ օրերու ինքնաբեր, թերեւս ակամայ յորդումներով:

Եւ աշխատանքը կը պակսի ո՛չ միայն իրենց հայեացքը խորացնելու, նոր հորիզոններ խուզարկելու, պաշարը նորոգելու, կենսաւորելու համար, այլեւ գոնէ ժամանակին հետ համընթաց երթալու, առուգանալու եւ բեղնաւորուելու համար:

Միջավայրի պայմանները կրնան իրենց որոշ դերը ունեցած ըլլալ այս տխուր իրողութիւններուն մէջ. սակայն առանք չեն զօրեր հերքելու հիմնական փաստը: Եթէ երէկ դժուար էր գրել, բայց դեռ կարելի էր դիտել, ղրուագներ, էջեր յուշագրել գերագոյն կատակերգութենէն որ մարդկային կեանքն է, որ հայ կեանքն է, ու զօտեպնդուիլ լաւագոյն օրերու համար, որ ահա եկեր են:

×

Հինները առեն մը կ'անդրադառնային անոր, պատմուածքին – թերեւս ամէնէն արդիւնաւոր սեռը՝ գրականութեան: Իսկ նորերը, առաւելապէս նորահասները, կը մատնեն տեսակ մը անփոյթ վերաբերում: Ու եթէ երբեմն կը փորձեն զրաղիլ այդ մասիր մտահոգութեամբ, ընդհանրապէս սպարկուած ճամբաներու վրայ է որ կը թափառին, – սիրային առամբ՝ իր ամէնէն նախնական դրուագներով, եւ այդ՝ չատ աւելի նախնական, խարխուլ, ծիւրած արձակով մը: Որոնումներ, խիզախ հետապնդութիւններ, չարժուձեւ մը փակ վարագոյրներ վերցնելու, մոռացութեան տրուած էջեր թղթատելու, – այս բոլորը կը մնան տարապարշակ աշխատանքներ իրենց համար:

Եւ սակայն, կեանքը, նոյնիսկ հայ իրականութիւնը, կը ներկայացնէ մշակութեան, պեղումի անսահման դաշտ մը, կոյս ու բեղուն. եւ իր՛նչ տարակոյս, որ պատմուածքը, նոյնիսկ աւելի քան վէպը, պիտի կրնար վերարտադրել անոր իւրաքանչիւր հատուածակողմը: Այդ սեռը՝ պահանջուած ընդունակութեամբ եւ բարեխղճութեամբ, մշակուելով, պիտի կրնար նոյնիսկ առանձինն կազմել գրական վերածնունդ մը: Ուստի նորագոյն գրականութիւնը ամէն բանէ առաջ պատմուածքներու գրականութիւն մըն է: Անոնք որ Իտալիոյ արդի առոյգ եւ կենսաբաթախ գրականութիւնը ստեղծեցին, իրենց պատմուածքներով է որ նկատելի դարձած են: Եւ պատմուածքներու գրականութիւն մըն է որ կը մշակեն Իրլանտայի մէջ, Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, – եթէ պէտք է յիշել բոլորն ալ: Մեր իրականութեան մէջ իսկ, Արաքսի միւս ափը, վերջին ժամանակներու գրականութեան հատուածն արժէքը կը կազմեն պատմուածքները, կամ պատկերները, ինչպէս կ'որակեն իրենք: Ահարոնեան եւ Վրթանէս Փափազեան, Շիրվանզադէ եւ ուրիշներ այդ ուղղութեամբ արտադրած են Գործ մը, որ կրնայ տակաւ ամէնէն խտացրոն վերադնահատման:

Եւ հորիզոնը անհուն է Պատմուածքին համար:

Մանրանկար վէպը, սակայն, կը ներկայանայ չատ աւելի բազմապատկանիք: Թերեւս բառը սահմանափակ ու պիրկ իմաստ մը կ'արտայայտէ. բայց իր էութեամբ, ու մանաւանդ նորագոյն, լայնօրէն գեղարուեստական առումով, ունի խոր հասողութիւն: Այս սեռն է որ պիտի ձգտէր, ո՛չ միայն փշուրներ, պիծեր հաւաքել բիւրերանդ, աւշալիր, ազմկալի կեանքէն, այլապէս ըսենք՝ ցերեկուան կեանքէն, այլեւ պիտի գահավիժէր դէպի մըռայլ ու անդորրաւէտ խորութիւններ, այնտեղ ուր միամիտ, երկչոտ հծծիւններ դարերու խորհուրդը կը սնուցանեն. պիտի խոյանար դէպի գերեզմանային հեռատրութիւններ, վիհէն ու խաւարէն արեւին բերելու համար բեկորները ժողովուրդներու իմաստութեան եւ ստեղծագործութեան, – հէքեաթները, զրոյցները, աւանդավէպերը, առասպելները: Այս ուղղութեամբ փորձեր ունի մեր անդրանիկ սերունդը. բայց արօրը դեռ հազիւ հողին դպած, ահա ընդհատումը, որ կը տեւէ, որ կ'երկարաձգուի՛, ճանապարհը մոռացութեան տալու աստիճան:

Պատմուածքներու ներոյժ գրականութիւն մը, պարզ է, իր զարգացումի ընթացքին պիտի սնուցանէր եւ՛ վէպը, այլապէս կամաւոր ամլութեան դատապարտուած սեռ մը՝ հայ իրականութեան մէջ:

Դիտողներու, վերլուծողներու, խորհողներու սերունդ մը՝ թաթաւուն գեղարուեստական խոր ու լայն ընդունակութեամբ, եւ անհանդիստ՝ առաքելութեան մը հնհնուքովը, – ահա քանի մը տարբական պահանջները ցանկալի վերածընունդին համար:

Իրբեւ ցեղ, մեր խառնուածքը թերեւս եղակի է դէթ մէկ տեսակէտով. –

Կ'ուզէի առորագծել տարապայման կլլուտրականութիւնը, ենթարկուելու, նոյնիսկ առանց արտասուքի, տիրական ճիգի՝ հպատակելու այն պատկեի առաքինութիւնը, որ, սերունդ սերունդ, պերակշռած է մեր միւս բոլոր հակումներուն վրայ, յաճախ ինքնին փոխարինելով զանոնք: Եւ այդ առաքինութիւնն ալ, ապահովաբար արտաբանական հետեւանքն է մեր պատմութեան, բիւած անոր հաւեստ, ոչ – խոստմնալից ակնարքիւրէն, անած ու արմատացած՝ անոր գահավիժումներուն, եւ աւելի վերջը՝ միապաղաղ տատանումներու ընթացքին:

Ցեղը իր անհատականութիւնը հազիւ թէ ուզած ըլլայ հռչակել գժնէ, հեթանոս առնականութեամբ մը, իր համբքը հարկադրելով դարերու ընդմէջէն: Ընդհակառակն, ինքնայօժար, առհասարակ հլութեամբ մը՝ ան մարմնացուցած է կենդանի պատկերը բազմութեան մը, որ

այդուն ինչպէս իրիկնամուտին՝ հազար մպղծանք կը հծծէ դպղղպղին, որովհետեւ աւելի զօրաւորներ, անանուն բարերարներ, հանդուրժա՛ծ են իր գոյութեան, թո՛յլ են տուած որ արեւուն տակ իր տեղն ունենայ, բայը մըն ալ ինք չնչէ կեանքէն, միշտ նկուն ու երախտաւոր:

×

Եթէ այնքան խորունկ է ներգործած հզօրի հայեացքը՝ մեր ծիւնն էութեան վրայ, նոյնիսկ ազատագրելով ու բնաշէրջելով զայն, ի՛նչքան ուժեղ ու արգասաւորող պրոշմ կարող էր ձգել ճշդօրէն ըմբռնուած ու հետապնդուած դրական – գեղարուեստական գործունէութիւն մը, ի հարկէ, Արուեստը գաւանելով հզօրացողը բոլոր զօրութեանց, ամենայաղթողը ու արարչագործ:

Եւ ապացոյցի համար, կարիք չկար մի՛ջազգային մատենադարաններ քրքրելու: Մեր պատմութիւնն իսկ, ինչքան ալ ուժգնն ու վտիտ, կը ներկայացնէ մէկէ աւելի վաւերագիրներ:

Ագահօվաթար գրերու պիւռէն և Թարգմանիչներու ու մեկնիչներու մոլեռանդ այպէս ըսենք՝ բնազդական գործունէութենէն վերջն է որ կրօնական ջիղը՝ հայ էութեան մէջ՝ կ'ամճի խելայեղ արագութեամբ, կը հրէ ,եա կը մղէ միւս բոլորը, ու լայնօրէն կը տեղաւորուի ,կը զարգանայ, ապահովելով յաւերժական գոյութիւն մը այնտեղ, հայ խառնուածքին մէջ, նեարդ կազմած, միս ու արիւն դարձած անոր հետ:

Եւ աւերը աւելի կը լայննայ, կ'արմատանայ ժամանակի ընթացքին հետ, երբ ահա երեւան կուգան հեղինակներ, մտենազիրներ, որոնք դիւրահասկնալի նախանձախնդրութեամբ մը, կը շարունակեն հարթուած ճամբան, աւելի խորը կը մխեն խոփը, պատռելով դեռ ինչ որ կոյս էր մնացած, ինչ որ համակրելի էր, թէեւ բարբարոս, ու ձգտելով միօրինակ, անխղով մակարդակի մը վերածել բոլոր հոգեկան ծալքերը: Փառաբանութիւնները զօրս դիչերային աքնութեամբ ու խըտամբեր հաւատքով կ'արտադրէին ի պատիւ Եահվէին, տաղերը զօրս կ'երկնէին անապատական ճղնութիւններով, ու ալէլուները, երգերը, ամբողջ հիւսքը շաբաթներուն, – յաճախ Թրթռուն՝ դեղեցիկ, կենդանի արուեստով մը, – չափանց զարդացուցին երկիւղած, ճակատագրապաշտ, յամրերը, հպատակութեան նախատահմանուած անհատը որ մերօրեայ Հայն է:

×

Այս չարաչուք ուղղութիւնը եւ անոր հետեւորդ ազդեցութիւնը տեւեցին անխափան, հազիւ կայծկլատած երկչոտ ընդհատումներով, որոնք անզօր էին յետաշրջելու, հիմնովին վերանորոգելու յատուկ խնամով մշակուած, խաւ կապած մտայնութիւնը:

Եւ դեռ այսօր, երբ կրնանք համեստ հպարտութեամբ մը աչք թարթել դէպի ետ, համբերելու համար տարբեր՝ իսկապէս մարդկային եւ դեղարուեստական արտադրութիւններու ըրադարան մը, – պատուղը՝ վերջին չիսուն կամ հարիւր տարիներու գործունէութեան, – կը զգանք որ, բորբոսը կը մնայ նոյնը. եւ տարաժամ հպումներով չէ որ պիտի կատարելի բարերար քանդումը, – ստեղծումը եւ կենսաւորումը՝ ինքնուրոյն, հարազատ հոգեբանութեան, յաջորդելու համար միականի աշխարհահայեացքին եւ նախնական հոգեբանութեան:

Պիտի ստեղծենք, ուրեմն, գրականութիւն մը հզօր ու կենսաւէտ, որ, իր հպէս գեղարուեստական արժանիքներովն իսկ, ձգտէր իրարու, բարեգործ ոգիով գեանի մը վրայ, հովին տպաւորական խառնուածք մը թաթաւել բոլոր ցանկալի յոյզերով, էզդացնել՝ որքան հնարաւոր է այդ՝ անցեալի ջլատ լկումները, ու զանգուածները առաջնորդել դէպի նոր մարզեր:

«Ազատամարտ», 1911

ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐ

Քալելով կ'երթանք Հայաստան:

Ու կը քալենք ... կը քալենք Կարինէն Մուշ եւ Մուշէն Սասուն: Օ՛, հեշտութիւնը այդ գնացքին: Կուրծքդ հեւալիր միամիտ խանդով մը, միշտ ակնապիշ ու միշտ ալ անհամբեր, թափ կուտաս ոտքերուդ, թափ կուտաս թեւերուդ, եւ կ'երթաս, կ'երթա՛ս անդորր, գրեթէ բնազդաբար: Կը յառաջանաս առանց ետ նայելու, անահման անջրպետներ կը կտրես, սար մը կը բարձրանաս 2 – 3 ժամ, յետոյ կ'իջնես զահավէժն ի վար, քիչ անդին ժեռուտքէ մը մագլցելու համար:

Ու կ'երթաս, միշտ կ'երթաս, առուն կամ դետակն անցնելին ալ նկատելով այնքան պարզ գործողութիւն մը, ինչպէս, քաղաքին մէջ տղմուտէ մը անցքը: Բայց ահա, հեռուէն, կարաւանէն ձայն մը կ'ազդարարէ որ կենաս: Սպասէ՛, ա՛յ տղայ, սպասէ որ ետ մնացողներն ալ հասնին...

Հա՛, հա՛, հա՛: Սպասել ... որպէսզի միւսներն ալ հասնին: Բայց արդա՞ր է որ այդպէս ըլլայ: Բնակա՞ն է այդ, – կասեցընել քու թափդ, յանկարծ, ճամբու ընթացքին կքիլ, որպէսզի ետ մնացողները, անկարողները, կթոտներն ալ հասնին:

Ափսո՛ս: Այդ նոյն տրամաբանութիւնն է որ ըսել կուտայ մեր երիտասարդ թուրք հարեւաններուն, ըսել կուտայ մեր թանկագին պահպանողականներուն, թէ մենք պարտաւոր ենք սպասել՝ որ ժողովուրդն ալ յառաջանայ, զարգանայ եւ հասնի մեզի ... Այսինքն պարտաւոր ենք դաւաճանել մեր խառնուածքին, մեր տեղերուն, անբնական ճիգեր փորձել, սեփական ձեռքերով փեսրատել մեր թեւթափը:

Կը պահանջեն ինչ որ վեր է մեր ուժերէն: Մենք կը քալենք, կը քալենք անընդհատ ու հաստատակամ, մեզի ի՛նչ փոյթ թէ ետ մնացողներ կան: Եւ պահէ պահ, դէպի ետ ակնարկներ ալ, ինչո՞ւ չէ: Բայց դէպի ետ կը նայինք կարուած անջրպետը չափելու եւ մեր յառաջխաղացութեան դիտակցութիւնովը ոգեւորուելու համար:

×

Կը քալենք օրերով, կ'անցնինք անապատներ, եւ հազիւ 1 – 2 դիւղեր կը դիմաւորենք: Չկա՛յ բնակչութիւն, չկայ կեանք, չկայ ոչ իսկ ծառ: Աւեր աւեր, թռչուն մըն է որ անջրպետը կը ճեղքէ սուր ճիչով, ու մենք կը մըննանք դարձեալ, միակ չնչաւորները՝ զարհուրելի ամայութեան մէջ: Հայաստանը ոչ միայն առանց Հայու, այլ եւ առանց մարդու ...

×

Քաղաք թէ դիւղ, – փողոցները, չորչապատը, տուները, մարդիկը – բոլորը Արեւելք կը բուրեն. բայց մանաւանդ մայրերու կայքը, դիւղին մէջ կամ քաղաքին չուրջը: Եագմաներու թանձր փաթթաթ մը գլուխներուն, ձեռքերը չալվարին մէջ խորասոյզ, ծերն ու երիտասարդը հաւասարապէս նոյն հոգեբանութիւնը կը մարմնացնեն իրենց արտաքին հանդամանքով իսկ: Դիտէ անոնց դէմքերը, քալուածքը, անորակելի զանդազութիւնը, եւ արդէն վերլուծեր ես անոնց բովանդակ էութիւնը: Այլեւս ծածուկ բան չկայ: Ինչ որ ունին՝ հոն է, աչքիդ առջեւ, օրը ցերեկով պարզուած: Մարմիններ են որ կը տատանին, չարժելու բնազդն իսկ կորսուած:

Ո՛ւհ, մանաւանդ իրենց նայուածքը: Նայի՞լ ... անոնք սէյի՛ր կ'ընեն անկենդան հայեացքով մը, եւ ամբողջ Արեւելքը սէյիրճիներու արքայութիւն մը չէ՞ արդեօք: Աչխարհ մըն է որ կը խլրտի, կը փոթորկի, կը տապալի ու կը ստեղծագործէ իր չուրջը, եւ Արեւելքը, զառածմած Ասիան՝ տիմարական համրութեամբ մը, ափ ի բերան, չմորուն, կը նայի՛ թարթափուն աչքերով, կը նայի՛ անխըլրդ ու անվախճան: Շրջապատի ալեկոծութիւնն իսկ հազիւ թէ կը վրդովէ իր միապաղաղ, իր զարաւոր անդորրութիւնը, որ մեռելներու հանգստեան խաղաղութիւնն ալ չունի, ափսո՛ս...

×

Զուլո՛ւմ ... Շարունակ ահուդողի մէջ ենք, որ Թուրքերն ահա պիտի ձուլեն մեզ, պիտի ազատագեն մեր ինքնութիւնը: Թչուա՛ռ ազմկարարներ:

Զուլո՛ւմ: Բայց արդէն իրականութիւն մը չէ՞ այդ: Օհօ՛, նայեցէ՛ք մեր աչքերով, կոյս խղճմտանքով: Նայեցէ՛ք ձեր չուրջը, – երկրի խորերէն մինչեւ ճաճանչագեզ արուարձանները – բայց մանաւանդ երկրի խորերը: Հայն ու Թուրքը՝ աւելի անուններով է որ կը դանդաղին: Հպատասան իսկ չատ քիչ փոփոխութիւններ կը յայտնէ: Իսկ իրենց նիստուկացով, իրենց տեսլութիւններով ու համակրութիւններով, իրենց ձգտումներով ու բաղձանքներով, այո՛, նոյնիսկ իրենց խօսուածքովը մէկ ընտանիքի զաւակներ են անոնք, արտադրութիւնը նոյն միջավայրին: Տարբերութիւն կայ այնքան որքան, օրինակի համար, տարաշխարհ զացած, եւ տունը մնացած՝ դիւղէն դուրս չելած երկու հարեւաններու միջեւ:

Զուլումը փաստ է արդէն: Իսկ մեր ճիգը պիտի ըլլայ լուծել այդ անճանաչ, դորչ զանգուածը, զտել ու կազմել նոր Հայութիւնը: Անդրանիկ սերունդը կատարեց իր պարտքը, եւ կրտսերը պարտաւոր է առանձնել իրենը, մեր աչխարհի քաղաքնեալի ամայութեան մէջ, երգելով ուս բանաստեղծին հետ, – «Ես լալիս եմ լացողների հետ, տանջւում եմ տանջը – ւղների հետ եւ ընկճուածին ձեռք եմ մեկնում»:

Հոկտեմբեր 30, 1911
(Թէոդիկի Տարեցոյց)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

286 ՏԵՍԱԿ ՊԱՆԻՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Տեղական թերթ մը զօր. տը Կոլի կը վերագրէ հետեւեալ յայտարարութիւնը, որ իբրեւ թէ եղած է բարեկամական շըրջանակի մը մէջ:

– «Ի՞նչպէս կրնամ միւթիւն հաստատել Ֆրանսայի պէս երկրի մը մէջ որ 286 տեսակ պանիր ունի»:

Մեղքը պատմողին վիզը:

Ամէն պարագայի մէջ, կը զարմանամ զօրավարին յոռետեսութեան վրայ:

Ո՞վ պիտի կրնար ապացուցանել թէ պանիրի տեսակներուն բազմազանութիւնը չարիք է եւ ոչ թէ բարիք:

Թող փորձեն Կիրակի օր մը Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ սարբել հարիւր կամ երկու հարիւր տեսակ պանիրներու ցուցահանդէս մը, ժողովուրդին վերապահելով թիկնաթոռները եւ վերնատունը:

Եւ թող մուտքը ազատ հոչակեն: Առանց դաւանանքի, դասակարգի, սեռի եւ տարիքի խտրութեան:

Որքան ալ հակամարտ եւ այլազան տարրերէ բաղկացած ըլլայ հանդիսատես բազմութիւնը, տասը վայրկեանէն պիտի վերածուի միացեալ ճակատի մը:

Պիտի տեսնէիք որ երկու – երեք հազար ներկաները անմիջապէս պիտի կազմեն միատարր եւ միաձոյլ զանգուած մը, խելօֆիկ եւ մեղրանոյշ ճայուածքներ փոխանակելով:

Բազմազան պանիրներուն միայն հոտը բաւական է այս հրաշքը գործելու:

Ո՛ւր էր որ մենք ալ եթէ ոչ 286, գոնէ 86 տեսակ պանիր ունենայինք:

Այն ատեն ոչ միայն մեր ճաշարաններ միւթիւն կը գոյանար, այլեւ Արարատ բարձրացած կ'ըլլայինք, մեր եռեւէն քաշելով միջազգային բազմութիւն մը:

Թող աճոնք Նոյի Տապանը փնտռէին, մենք ալ «Միացեալ»ի ճամբան հարթած կ'ըլլայինք:

Մինչդեռ այսօր ֆառասուն ճակատներու բաժնուած ենք, ի սիրուս աշխարհի:

Պարզապէս աճոր համար որ, ոչ թէ պանիրի բազմազան տեսակներ ունինք, այլ երեք անգամ 286 տեսակ ... «ունսումնական»:

Եւ ի՛նչ տեսակներ կան որ հասարակ պանիրի մը համն ալ չունին:

1952, Նոյեմբեր 8

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

«ՍԻՐՏՍ ՆՄԱՆ Է ԷՆ ՓԼԱԾ ՏՆԵՐ»

... Վարդապետին բոլոր արժանիքներուն մէջ – տաղանդ, արուեստ, գիտութիւն, կամք եւ խանդավառութիւն – տիրական պիտի մնայ ոգին, այնքան վճիտ, խորունկ եւ ծաւալուն:

Ի՞նչ պիտի ըլլար արմատախիլ բազմութեանց հոգեկան պատկերը այսօր, եթէ Վարդապետը դուրս ելած չըլլար էջմիածնէն կամ Կովկասէն: Եթէ հանդիպած չըլլար Պոլիս, Բիւթանիա, Փոքր – Ասիա, Եգիպտոս եւ այլուր:

Վարդապետին առաքելութեան չէ՞ք պարտիր ինչ որ կը թրթռայ ձեր ականջին, կը սարսռայ ձեր չրթունքներուն վրայ մինչեւ այսօր: Ծովերէ ծով եւ ցամաքէ ցամաք:

Ի՞նչ ունէիք երբեմնի սուլթանախնամ ոստանին մէջ, Կոմիտասի գալուստէն առաջ:

Եւ, բոլոր երգերուն ինչպէս երգիչներուն կամ երգչախումբերուն մէջ, ո՞րն էր այն բացառիկը, որ ամէնէն աւելի ոգի, խռովք, ուժ արեւ եւ արցունք ցանեց սիրտերու մէջ, ծաւալեցաւ ու տեւեց. – կը տեւէ՛ մինչեւ այսօր:

Երգեր չա՛տ էինք լսեր, մինչեւ Կոմիտասի գալուստը: Ու կը լսենք մինչեւ այսօր:

Եւ սակայն, ո՞ր կանչը, նոյնիսկ մըրմունջը այնքան ուժգնօրէն ճեղքեց խաւարը, անդգալաբար լեցնելով անջրպետը, փարթամ այլ անամէջ քաղաքները խոնարհեցնելով գիւղին առջեւ:

Վարդապետը յաղթեց, վարդապետը դերազանցեց, որովհետեւ իրեն հետ ունէր լեռն ու դաշտը, հովն ու արօրը, սէրն ու աշխատանքը, ժպիտն ու արեւը, վտակն ու «Կռունկ»ը, խոյանք ու սարսուռ ամբողջ ժողովուրդի մը իր հարազատ յոյզերով, փոթորիկներով, ուրախութեամբ եւ տրտմութեամբ:

Սիրտս նման է էն փլած տներ,
Կոտրեր գերաններ, խախտեր է սներ...

Նոր Կոմիտասի մը կարօտն ունինք մենք այսօր, անուցանելու համար մեր սիրտը, որ ահա կը փլի, չառերու համար փլա՛ծ է արդէն «նման էն տներ» – հեռո՛ւ դիւղէն ու դաշտէն, աղօտ յիշատակի մը վերածելով հայրենի լեռն ու գետն ու գեղանդին:

Կարօտն ունինք խանդակաթ սրտի մը եւ հզօր արուեստի մը, որ կրկին ու կըրկին պեղելով անապատ ակունքը ժողովրդական երգին, քիչ մը չող, պուտ մը աւիշ հեղուր մեր հոգիներուն մէջ:

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ այնքան խմորուած, նոյնացած է իր երգերուն հետ, որքան այս հալածական բազմութիւնը:

Եւ ոչ մէկ ժողովրդական երգ այնքան հրաշագործ ազդակ մը եղած է ինքնապաշտպանութեան համար, որքան հայկականը:

Կոմիտաս խորապէս ըմբռնեց այդ խորհուրդը, – եւ առով իսկ յեղափոխութիւն մը կատարած եղաւ, տիրական եւ ինքնուրոյն:

Մենք այդ յեղափոխութեան չարունակութիւնն է որ կը սպասենք տարապիր երիտասարդութենէն, – իր սաներէն, բոլոր երգչախումբերէն ու երգիչներէն:

Եթէ Անդրանիկի գործը կէս մնաց բլուռնօրէն, նոյն չքմեղանքը չունինք վարդապետին ժառանգութեան համար:

Որեւէ զանցառութիւն՝ պիտի նշանակէր երկրորդ անգամ թաղել վարդապետը:

Հոկտեմբեր 27, 1935

Շ.

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԼՒՐ ԼԱՇԻԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նուիրատուներու Ա. ցանկ. –

Գէորգ Պագրճեան 1000, Վարդգէս եւ Վարուժան Մեքենաճեան 500, Աւոմ Ադամեան 300, Սարգիս Եողուրգճեան 200, Սրբուհի Փէչտիմալճեան, Մովսէս Մազմանեան, Յարութիւն Արզումանեան, Գէորգ Ալիքանեան, Ազատիկեան, Նազարէթ Փշիկեան, Պետիկեան, Պապուճեան, Տէրտէրեան, Մի Ոմն 100-ական ֆրանք, Կազէրեան 50 Ֆ.:

(Դուամբ՝ 3050 Ֆրանք)

Նուիրատուները կրնան իրենց չէքերը ղրկել հետեւեալ հասցէով. –

A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09

կամ՝

U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

– ԿՈՉ –

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի, – Ճաղթականի, – հերոսամարտի 72-րդ տարեդարձը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 12, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ:

Հերոսամարտի տօնակատարութիւնը նուիրուած է մեծ հոգեւորական Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80-ամեակին:

Կեդրոնական վարչութիւնս որոշած է «Խրիմեան Հայրիկի յիշատակը յաւերժացնելու համար հիմնել «Խրիմեան հիմնադրամ փոնտ» որուն միջոցաւ պիտի պահուին հայկական դպրոցներու մէջ սաները, եւ միեւնոյն ժամանակ օգնութիւն պիտի կատարուի կրթական եւ գրական ձեռնարկներու:

Ուստի, կոչ կ'ընենք Ֆրանսահայ գաղութի բոլոր մեր հայրենակիցներուն, զօրավիգ կենալու այս պատուաբեր եւ օգտակար ձեռնարկին իրենց նիւթական սրտաբուխ նուէրներով: Նուիրատուներու ցանկը կը յայտարարուի «Ցառաջ»ով:

Դրամական առաքումները պէտք է ըլլան հետեւեալ հասցէին. –

UNION DE VAN
Mr Gracian
40, ave. de la Petite Suisse
13012 *Marseille, France*

Կանխայոյս չնորհակալութիւններով՝

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(կնիք)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Ճաղթական Հերոսամարտի 72-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12-ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80-ամեակին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

– CONCERT –

Organisé par
MUSIQUE ET FOI CHRETIENNE

à
l'Egilse Réformée de France de Cannes
7, rue Notre Dame de Cannes

CHORALE
SAHAK - MESROP
Direction
KHATCHIG YILMAZIAN

Dimanche 1er Février à 15h30

Au programme :

Komitas — Mozart — Schubert
E. Hovhannissian — Bartevian
Haroutiounian — Yegmalian
Sarxian — Altounian

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները Ազգային Միութեան կը նուիրեն. –

Անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մակէսեան 500 Ֆ., եւ չատ պզտիկ զորգ մը նուիրած են եկեղեցւոյ:

Քնար Թէրզեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Ֆիլիպ եւ Նուպար Փափազեան ընտանիք 1000 ֆրանք, Սարգիսեան ընտանիք 250 Ֆ., Արման Պահատուրեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին ձէպրայէլ Պահատուրեան 250 Ֆ., Փափազեան եղբայրներ 500 Ֆ., Տիկին Փափազեան եւ Տէր եւ Տիկին Տիւմէճեան 500 Ֆ.:

Սրապ Պաշեանի մահուան առթիւ.– Պաշըպէօյիւքեան ընտանիք 1000 Ֆ. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Մարզար Մարգարեան 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին ձէպրայէլ Պահատուրեան 250 Ֆ., Տիկին Փէհլիվանեան Դպրոցին 1000 Ֆ., Տիկին Տօլմաճեան 1000 Ֆ., Ոմն 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին ձէպրայէլ Պահատուրեան Դպրոցին 1000, Տիկին Սիրանոյշ Շահինեան 100 Ֆ.:

×

Ս. Մեսրոպ կրթարանը չնորհակալութեամբ առաջիկայ՝ Յարութիւն Այտընեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի 200 ֆրանք Տիկին Մարիամ Օհանեանէ, որ 100 Ֆ. ալ կը նուիրէ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մեծարանքի հատաքոյթը Շահան քահանայի քահանայութեան 25-ամեակին առթիւ, Փետրուար 22-ին:

ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՋ

Փարիզի մանանճիւղ Խաչուհիներու ձեռքով պատրաստուած Համադամ՝

ՏՕՆԱԿԱՆ ՃԱՇ

Կաղանդի մրգեղէն, չամբանները...

Գեղարուեստական բաժին:

Կիրակի, Յունուար 25, կէսօրին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Ճաշագին՝ 150 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կարապետ Եսայեանի թարմ յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. –

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Եսայեան 500 Ֆ. Ռատիօ Ազգ–ին, 500 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 500 Ֆ. Աղքատախնամին, 200 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Անասալ (Քանաան) 200 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 200 Ֆ. Աղքատախնամին, 200 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարաօղլանօղլու 300 Ֆ. Աղքատախնամին, 300 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին:

(Մտանալ «Ցառաջ»էն):

Grégoire à CAPPADOCE
La Cuisine Libanaise

SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR
Paul BAGHDADLIAN
— IL EST PRUDENT DE RESERVER —

Tél. : 43. 78. 56. 34 **Tél. : 43. 75. 05. 30**
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

UNION DE LA JEUNESSE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

U. J. A. ALFORTVILLE

L'U.J.A. FETE EN 1987
LE CINQUANTIEME ANNIVERSAIRE DE SA CREATION

Pour marquer cet événement important pour notre Communauté, L'U.J.A. a décidé d'emmener deux équipes de jeunes en ARMENIE :
— Une équipe de poussins
— Une équipe de pupilles
— DU 11 AU 25 AVRIL —

Ils séjourneront deux semaines, visiteront les sites historiques et auront l'occasion de rencontrer sur le terrain, en matchs amicaux, des équipes similaires.

Les supporters et amis qui désirent accompagner ce groupe de jeunes sont chaleureusement attendus et peuvent d'ores et déjà s'inscrire sur une liste d'attente, le nombre de places étant limité.

L'organisation du voyage est assurée par l'AGENCE
OPTIMA TOURS

Pour tout renseignement, téléphoner à :
M. Hovannès KOUYOUMDJIAN 42 07 74 21
M. David PABOUDJIAN 43 78 23 99
Mme Sonia COUMRYANTZ 47 42 10 35
OPTIMA TOURS

Lic. A 130

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին:

Սալ Տը Լա Շիմի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուխք	300	(355,80)
Մկնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. դումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
27
MARDI
27 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.408 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.408

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ ԶԱՏ՝
ՍՈՄԱԼԻ

Երկու Գերմանացիներէն եւոք, որոնք Մոհամետ Ալի Համաաէի ընտանիքին ճեռքը կը պտնուին, առեւանգումները նոր թափ մը առին չաբաթավերջին, երբ չորս դասատուներ՝ երեքը Ամերիկացի, մէկը՝ Հնդիկ, առօք – փառօք առեւանգուեցան Համալսարանէն իսկ, ուր կը դասաւանդէին: Ոստիկանական համագործակցութեամբ չորս անձեր ներկայացած են «Պէյրութ Նունիվերսիթի Քոլէճ», Շաբաթ, կէսօրէ եւոք, ուր ուղած են տեսնել արեւմուտքցի դասախօսները, ապահովութեան հրա – հանգներ փոխանցելու համար: Երբ ըսած է թէ ժողովի մէջ են, մեկնած են, քիչ եւոք կրկին գալու համար եւ այս անգամ պահանջած որ օտար բոլոր դասատուները տեսնեն: Ուսանողի մը վկայութեան համաձայն, ճիշդ ոստիկանական ջոկատի մը անդամներուն վերաբերումը ունեցած են: Երբ դէմ առ դէմ գտնուած են դասատուներուն եւ իրենց կիներուն հետ, զէնքի սպառնալիքով չորսը առած տարած են: Ասիկա, անշուշտ, ասպարէզ կարդալ է Ռեկընի, որ Պոնի կառավարութենէն պահանջած էր ձերբակալուած պատճառնդի ահաբեկիչին յանձնումը, քանի որ կասկած կայ թէ ինք ալ մասնակցած էր ամերիկեան օդանաւի մը առեւանգումին 1985–ին: Նաեւ Շաբաթ օր, կ'ըսուէր թէ երկու Գերմանացի եւս առեւանգուած էին արեւմտեան – Պէյրութ, յետագային կ'ըսուէր թէ Գերմանացի չէին, այլ՝ Հայ, Ռումանացի կամ Պուլկար եւ առեւանգողները թիւրիմացութեամբ Գերմանացի կարծած էին: Այս ամբողջը կը ձգտի ճնշում բանեցնել դերման կառավարութեան վրայ, որպէսզի ահաբեկիչը չյանձնէ Ուաշինկթընի եւ նոյնիսկ բանակցի իրենց հետ եւ փոխարինէ պատանդներուն հետ: Ինչ որ անկարելի ալ չի նկատուիր: Այս առընչութեամբ, Նախագահ Ձեմայէլ դժգոհ է արեւմուտքէն, որ փոխանակ անպէտող ըլլալու առեւանդողներուն հետ, կը բանակցի, մինչդեռ պէտք է որ խօսի միակ օրինաւոր իշխանութեան հետ, որ լիբանանեան Պետութիւնն է:

Ռեկընի համար, հոդ մը եւս եւ որքան ալ Միացեալ – Նահանգներու Նախագահը կրկնէ թէ տեղի պիտի չտայ ահաբեկիչներուն, «Իրանկէյթը» դեռ թարմ է եւ չատ է թիւը այն Ամերիկացիներուն, որոնք այլեւս իմաստ չեն տեսներ Լիբանան մնալու եւ կ'ուզեն որ փակուի դեսպանատունն իսկ:

Այս ամբողջին վրայ կ'աւելնայ այլ մտահոգութիւն մը, որ անդլիացի բանագնացը՝ Թէրի Ուէյթի բացակայութիւնն է քանի մը օրէ: Երեքշաբթի օր, առանձին մեկնած է Ռիվերիա պանդոկէն, ուր հասած էր Յունուար 12–ին եւ անկէ ի վեր մարդ չէ տեսած զինքը:

×

Նոյն դրդապատճառներու հետեւանք չէ անշուշտ, բայց նաեւ պատանդներու այս տղաքանջին մաս կը կազմէ նաեւ Սոմալիի մէջ «Առանց սահմանադրութիւն բժիշկներ»ու Ֆրանսական խումբին տասը անդամներու առեւանգումը: Երկուշաբթի առաւս, ոչ ոք տէր եղած էր, բայց կը կարծուի որ ընդդիմադիր խմբակի մը դործն է: Վախ չկայ անոնց կեանքին համար, քանի որ կը կարծուի որ աւելի բրենց մասին խօսել տալու համար է որ դործուած է այս արարքը: Հաւանաբար Եթովպիա տարուած են: Ամէն պարագայի մէջ, մխիթարութիւն փնտռողները կ'ըսեն՝ «Սոմալին Պէյրութ չէ»:

×

ՊԷՅՐՈՒԹ

Տուրէն Յանամիրեան եւ Տոքթ· Մելքոն Էպլիղաթեան, յանուն «Հայ Երեսփոխանական պլոք»ին այցելութիւն մը տուած են նախկին նախագահ Ֆրէնճիէի, Ուրբաթ, Յունուար 24–ին, Զղորթա: Տեսակցութեան ատարին, Պր· Տուրէն Յանամիրեան յայտարարած է որ խօսակցութիւններու նիւթ եղած են. – Ապահովութիւնը, զլխաւորաբար արեւմտեան – Պէյրութ, զղթակայաններու պատերազմը, լիբանանեան ոսկիին անկումը եւ անհրաժեշտ ապրանքներու գիներու յարատեւն յաւելումը: Տուրէն Յանամիրեան աւելցուցած է թէ անդրադարձած են նաեւ Սմար – Ժպէյլ հանդիպումին, որ համախմբած էր Ֆրէնճիէ, Շամուն եւ Հելու:

×

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Մ Ա Հ
ԱՐԱՄ ԱԻԱԳԵԱՆԻ

«Ինքէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ը Յունուար 26–ի իր թիւով, կը հաղորդէ Արամ Ա· Աւագեանի մահը, որ պատահած է Շաբաթ օր, սրտի տագնապի հետեւանքով Մանհաթանի իր բնակարանը: 60 տարեկան էր:

Արամ Աւագեան ծանօթ անուն մըն է ամերիկեան չարժարուեստի մէջ: 1970–ին դեկավարած է «Ճամբուն վերջը» ֆիլմը: 1955–էն 1958, կը վարէր հեռատեսիլի Լոսանճըլըս Մըրըզի լուրերու յայտագիրը՝ Սի իք նաու (հիմա դիտեցէք): 1958–ին արտադրած, ապա Պերթ Շթերնի հետ միասին վարած է՝ «Ձէզ օն է սրմըրզ տէյ» որ առաջին երկար փաստանկար ֆիլմը կը նկատուի երաժշտական փառատօնի մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ընդդէմ Սրկէնի օրինագիծը, հակասահմանադրական նկատելով այն ձեւը, որ օգտագործուած էր մեծամասնութեան կողմէ: Ծանօթ է որ Հանրապետութեան նախագահը մերժած էր ստորագրել այն հրամանագիրը, որ կը վերաբերէր աշխատանքի ժամանակացոյցին կարգաւորման եւ մեծամասնութիւնն ալ զայն «տեղաւորած» էր օրինագիծին մէկ զլուխին սրբագրութեան ձեւին տակ: Սահմանադրական Խորհուրդի այս որոշումը չատ խիտ կերպով քննադատուեցաւ մեծամասնութեան կողմէ, բայց, կիրակի օր, Ռ· Պատ առիթը օգտագործեց իր տարբերութիւնը յայտնաբերելու եւ չեշտեց թէ Սահմանադրական օրէնքը աւելի վեր է, քան՝ Խորհրդարանի օրէնքը: Պորտոյի իր ելոյթը նախագահական ընտրապայքարի մը սկիզբը կը թուի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ Քոհլ թէեւ կը պահէ իր համախմբման բացարձակ մեծամասնութիւնը, բայց յաղթանակը դժուար եղաւ: Ընտրողներու 62·2%–ը միայն քուէարկեցին, ամենացածր տոկոսը Դաշնային Հանրապետութեան պատմութեան մէջ: Ազգային ժողովի 496 պատգամաւորներէն 44–ը միայն կանայք են, որ կը նշանակէ 8·8%–ը: Ընտրութեան ամենամեծ յաղթողը Կանանց Կանաչ Շարժումն է, որ 8·2%–ով ներկայացուցիչներ կը ղրկէ Պոնի ժողովը: Ընտրութեան ամենամեծ պարտուողը Սոցիալ Դեմոկրատ Կուսակցութիւնն է, որ 37·1%–ով ամենացածր տոկոսը կը գրանցէ 1949–էն ի վեր: Ազատական Կուսակցութիւնը 9·1%–ով կը գրաւէ իր նախկին տեղերը: Կանաչները 42 տեղ կը գրաւեն, Սոցիալ Դեմոկրատները՝ 193, Քոհլ կը կազմէ Ազատական – Քրիստոնեայ Դեմոկրատ կոալիցիոն կառավարութիւն մը, որ 45 տեղ աւելի կ'ունենայ քան նախկին կոալիցիան:

ՀՈԳԻ ունի՞ն առարկաները, ունի՞ն վերժի զգացում: Դաս կուտա՞ն իրերը:

Դրական պէտք է ըլլայ պատասխանը, այլապէս ի՞նչպէս իմիճաշարժս առաւոտուն կը մերժէ աշխատիլ, երեկոյեան, երբ այլեւս պէտք չունիմ իրեն, կրկին ծառայելու տրամադրութիւն ցոյց կու – տայ, յաջորդ առաւօտ դարձեալ գլուխ բունելու համար:

Վերջապէս ան կը լքէ զիս, պարտադրելով որ ես ալ բոլորին պէս ենթարկուիմ գործադուլի եւ ձիւնի տաղտուկներուն, ես ալ բարեւամ բարեփներու վրայ ու ես ալ, բոլորին պէս, հեռաւոր լոյսերը շփոթեմ չհասնող կառաշարներու լոյսերուն հետ:

Կ'որոշեմ դուրս գալ սովորական ճամբաներէ ու մտնել անկոխ ուղիներու մէջ: Ձեռք կ'ընեմ որեւէ պատահական իմիճաշարժի ու կը սպասեմ համակրական արարքներու:

Առաջին տիկինը, որ կ'ընդունի զիս իր տաճուկ իմիճաշարժին մէջ, Հայուհիի կը ճամաին, բայց անմիջապէս երեւան կուգայ որ Սպանացի է: Երբ հասցէիս մէջ կը յիշեմ հայկական վարժարանը, ժպիտ մը կ'ուրուագծուի դէմքին վրայ, կ'ըսէ, թէ այդ վարժարանը հեռու չէ իր բնակավայրէն, թէ իմիճ կը ճանչնայ Հայերը, թէ երկու – երեք գիրք կարդացած է անոնց մասին ու երբ կ'իմանայ, որ կուգամ արարական աշխարհէն, բնականաբար խօսակցութիւնը կը դառնայ Արաբներու մասին: Տիկինը կը յիշէ Արաբներու կեցութիւնը Սպանիոյ մէջ, կ'ըսէ, թէ մինչեւ այսօր ալ սպանական կարգ մը դատարաններու մէջ կը գործադրուի արարական կանոնագրութիւնը, վերջապէս նշելու, թէ մինչ Սպանիոյ մէջ ջրտուիի որոշ միջոցներ արարական են, ի՞նչպէս ան ոնիմ, Արաբները չեն յաջողիր իրենց ըստեղծած միջոցները գործածել ու բարեբեր դարձնել իրենց սեփական խոպան հողերը:

– Մի մոռնաք, որ նոյն Արաբները դարերով մնացին Թուրքերու տիրապետութեան տակ ու մեծ, շատ մեծ տարբերութիւն կայ երկու տիրապետութիւններուն միջեւ, – կ'ըսեմ տիկնոջ ու ան տրամաբանական կը գտնէ բացատրութիւնս, երբ արդէն հասած եմ հասցէիս:

Մէկ – երկու ուրիշ անշահ տեղափո – խութիւններէ ետք, այս անգամ երիտասարդ մը ազնուօրէն կը կեցնէ իմիճաշարժը, այո, կրնայ տանիլ զիս մինչեւ Ավենիւ Թիէր ու կը խօսի իր միւս աւելի շէեղ իմիճաշարժին մասին: Հին, թանկարժէք առարկաներու առեւտուրով կը զբաղի, լաւ են գործերը ու երբ ճշգրիտ հասցէս կը յայտնեմ, առանց խանդավառութեան, կը յարէ·

– Իմ մեծ հայրս ալ հայ եղած է:

Հակառակ շրջանի բնակիչ ըլլալուն, չի գիտեր, որ այստեղ հայկական վարժարան կայ:

Էհ, բնական է, չէ՞: Կար ժամանակ, երբ մարդիկ կ'ըսէին, թէ իրենց հայրը հայ եղած է ու ժամանակին հետ, հիմա այլեւս մեծ հայրերն են որ հայ եղած են:

Մինչ այս ու տարբեր երկիրներու մէջ տպագրական մեծ ճեռնաները կը դառնան մեր մասին փրանսերէն, անգլերէն, սպաներէն, նոյնիսկ շուէտերէն լեզուներով օտարներու համար գիրքեր տպելու, տակաւ կը վերածուինք կենդանաբանական այգիի հետաքրքրութիւն շարժող կապիկին:

Հապա մե՞ր մեծերը···:

Աւելի առաջ չեմ երթար խուսափելու համար փուճ մեծախօսութիւններէ ու կը դիմեմ կառատուն մը՝ իմիճաշարժս նորոգել տալու համար: Երբ կը խօսիմ առարկաներու հոգիին մասին, ճիչ ետք պատասխանատուն փիլիսոփայօրէն կ'ըսէ·

– Առարկաները ոչ վրէժ ունին, ոչ ըմայէ, ոչ ալ դաս կուտան: Եթէ կը փըճաճան, եթէ կ'աշխատին – չեն աշխատիր, միակ մեղաւորը անհատն է: Սիրելի պարոնս, ձեր իմիճաշարժին լոյսերը բաց մոռցած էք:

Կ'ընդունիմ մարդուն ըսածը, բայց չեմ կրնար իմիգինիս արգիլել այն մխիթարութիւնը թէ Անգլիացի մըն ալ, տասըեակ տարիներ Հնդկաստան մնալէ ետք, կ'ըսէ·

– Մեծ հայրս անգլիացի եղած է: Ե՞ս, ես Հնդիկ եմ:

Մ· ՊԶԱՌՃԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ

ՓԱԿԱԳԻԾ

Հոգի ունի՞ն առարկաները, ունի՞ն վերժի զգացում: Դաս կուտա՞ն իրերը:

Դրական պէտք է ըլլայ պատասխանը, այլապէս ի՞նչպէս իմիճաշարժս առաւոտուն կը մերժէ աշխատիլ, երեկոյեան, երբ այլեւս պէտք չունիմ իրեն, կրկին ծառայելու տրամադրութիւն ցոյց կու – տայ, յաջորդ առաւօտ դարձեալ գլուխ բունելու համար:

Վերջապէս ան կը լքէ զիս, պարտադրելով որ ես ալ բոլորին պէս ենթարկուիմ գործադուլի եւ ձիւնի տաղտուկներուն, ես ալ բարեւամ բարեփներու վրայ ու ես ալ, բոլորին պէս, հեռաւոր լոյսերը շփոթեմ չհասնող կառաշարներու լոյսերուն հետ:

Կ'որոշեմ դուրս գալ սովորական ճամբաներէ ու մտնել անկոխ ուղիներու մէջ: Ձեռք կ'ընեմ որեւէ պատահական իմիճաշարժի ու կը սպասեմ համակրական արարքներու:

Առաջին տիկինը, որ կ'ընդունի զիս իր տաճուկ իմիճաշարժին մէջ, Հայուհիի կը ճամաին, բայց անմիջապէս երեւան կուգայ որ Սպանացի է: Երբ հասցէիս մէջ կը յիշեմ հայկական վարժարանը, ժպիտ մը կ'ուրուագծուի դէմքին վրայ, կ'ըսէ, թէ այդ վարժարանը հեռու չէ իր բնակավայրէն, թէ իմիճ կը ճանչնայ Հայերը, թէ երկու – երեք գիրք կարդացած է անոնց մասին ու երբ կ'իմանայ, որ կուգամ արարական աշխարհէն, բնականաբար խօսակցութիւնը կը դառնայ Արաբներու մասին: Տիկինը կը յիշէ Արաբներու կեցութիւնը Սպանիոյ մէջ, կ'ըսէ, թէ մինչեւ այսօր ալ սպանական կարգ մը դատարաններու մէջ կը գործադրուի արարական կանոնագրութիւնը, վերջապէս նշելու, թէ մինչ Սպանիոյ մէջ ջրտուիի որոշ միջոցներ արարական են, ի՞նչպէս ան ոնիմ, Արաբները չեն յաջողիր իրենց ըստեղծած միջոցները գործածել ու բարեբեր դարձնել իրենց սեփական խոպան հողերը:

– Մի մոռնաք, որ նոյն Արաբները դարերով մնացին Թուրքերու տիրապետութեան տակ ու մեծ, շատ մեծ տարբերութիւն կայ երկու տիրապետութիւններուն միջեւ, – կ'ըսեմ տիկնոջ ու ան տրամաբանական կը գտնէ բացատրութիւնս, երբ արդէն հասած եմ հասցէիս:

Մէկ – երկու ուրիշ անշահ տեղափո – խութիւններէ ետք, այս անգամ երիտասարդ մը ազնուօրէն կը կեցնէ իմիճաշարժը, այո, կրնայ տանիլ զիս մինչեւ Ավենիւ Թիէր ու կը խօսի իր միւս աւելի շէեղ իմիճաշարժին մասին: Հին, թանկարժէք առարկաներու առեւտուրով կը զբաղի, լաւ են գործերը ու երբ ճշգրիտ հասցէս կը յայտնեմ, առանց խանդավառութեան, կը յարէ·

– Իմ մեծ հայրս ալ հայ եղած է:

Հակառակ շրջանի բնակիչ ըլլալուն, չի գիտեր, որ այստեղ հայկական վարժարան կայ:

Էհ, բնական է, չէ՞: Կար ժամանակ, երբ մարդիկ կ'ըսէին, թէ իրենց հայրը հայ եղած է ու ժամանակին հետ, հիմա այլեւս մեծ հայրերն են որ հայ եղած են:

Մինչ այս ու տարբեր երկիրներու մէջ տպագրական մեծ ճեռնաները կը դառնան մեր մասին փրանսերէն, անգլերէն, սպաներէն, նոյնիսկ շուէտերէն լեզուներով օտարներու համար գիրքեր տպելու, տակաւ կը վերածուինք կենդանաբանական այգիի հետաքրքրութիւն շարժող կապիկին:

Հապա մե՞ր մեծերը···:

Աւելի առաջ չեմ երթար խուսափելու համար փուճ մեծախօսութիւններէ ու կը դիմեմ կառատուն մը՝ իմիճաշարժս նորոգել տալու համար: Երբ կը խօսիմ առարկաներու հոգիին մասին, ճիչ ետք պատասխանատուն փիլիսոփայօրէն կ'ըսէ·

– Առարկաները ոչ վրէժ ունին, ոչ ըմայէ, ոչ ալ դաս կուտան: Եթէ կը փըճաճան, եթէ կ'աշխատին – չեն աշխատիր, միակ մեղաւորը անհատն է: Սիրելի պարոնս, ձեր իմիճաշարժին լոյսերը բաց մոռցած էք:

Կ'ընդունիմ մարդուն ըսածը, բայց չեմ կրնար իմիգինիս արգիլել այն մխիթարութիւնը թէ Անգլիացի մըն ալ, տասըեակ տարիներ Հնդկաստան մնալէ ետք, կ'ըսէ·

– Մեծ հայրս անգլիացի եղած է: Ե՞ս, ես Հնդիկ եմ:

Մ· ՊԶԱՌՃԵԱՆ

նախատեսուածին չափ փայլուն չէ: Արդարեւ, կիրակի օր, Քոհլի Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ կուսակցութիւնը 5% համեմատութեամբ նահանջեց եւ իր պատմութեան ամէնէն ցած արդիւնքը արձանագրեց 43·6%–ով: Ազատական կուսակցութեան հետ կ'ապահովէ 52·8 առ հարիւրի մեծամասնութիւն մը, ինչ որ կը նշանակէ 266 աթոռ 496–ի վրայ: Կը յառաջդիմեն փոքրերը, մանաւանդ կանանչները, բայց նաեւ ազատ դեմոկրատ կեդրոնը: Առաջինները 5·6–էն 8·2–ի հասած են, միւսներն ալ՝ 7%–էն 8·8% բազդատմամբ 1983–ի արդիւնքներուն:

ԱՆԻ ԱԲՐԱՀԱՄ, 22–ամեայ Հայուհին, որ նորածինը պատուհանէն նետած էր, հօրը բարկութեան սարսափին տակ, 5 տարի յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտուեցաւ եւ ազատ զնաց, ինչպէս եկած էր: Հնամենի բարքերու վերադրուած այս արարքը, լայն տեղ գրտած էր մինչեւ իսկ «Մոնտ»ի մէջ, որ կիրակի օրուան իր թիւով «Մահացու մեղք» խորագրին տակ բաւական կը խօսի այս դատավարութեան մասին, նկարագրելով այն խուճապը, որու մատնուած է Անի, երբ ամուսնութիւնը կ'ուշանայ եւ կը զիտակցի որ յղի է: Պաշտպան վարձուներու կարգին, կուգայ ընտանիքին մէկ բարեկամը որ սակայն կը նկարագրէ աղջկան մտայնութիւնը· – «Իր մանկութեան առեն, միշտ լսած է տարեց կիները որոնք կ'ըսէին թէ ի՛նչ կը պատահի այն աղջիկներուն, որոնք «կ'իյնան», ջարդի եւ սպանութեանց նկարագրութիւններով: Մեր մշակոյթին (քիլթիւր) մէջ, չի փորձուիր տրամաբանութեամբ համոզել, սարսափը ի գործ կը դրուի»···:

ՔՈՒԻՆԹի մէջ ոճրափորձ մը գործուեցաւ իսլամական համագումարին բացումէն քանի մը ժամ առաջ: Արարքին տէր եղաւ ցարդ անծանօթ խումբ մը՝ «Ցեղափոխական – կազմակերպութիւն – Քուէյթի մէջ՝ Մոհամէտ մարգարէի ուժեր»:

ԼՕԶԱԼի կուսակցութիւնը կը մերժէ ընդդիմութեան յանձնախումբ մը ստեղծել կրօնական մոլեռանդութեան համար: Խօզալ կ'ըսէ որ «ձախ ամիկոս»ները (վարչապետին համար՝ ձախը կեվառխոթ է) կ'ուզեն հարց մը ստեղծել, որ գոյութիւն չունի:

ՓԵՆՍԻՎԱՆԻՈՑ նահանգին պետական դանձին պատասխանատուն անձնասպան եղած է մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին: Ենթական, որու ասուլիսը ուղղակի կը տրուէր հեռատեսիլէն, նախապէս ալ զգուշացուցած էր ամէն մարդ որ հեռանան քովէն, չվիրաւորուելու համար: Տայուէր այս արարքին դիմած էր կարդալէ ետք անկապ յայտարարութիւն մը, որ կը հաղորդէր իր դատապարտումը կաչառակերութեան հարցի մը մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՇՈՒՂ ՎԱՀԱՆ

ՆԱԶԱՓ ԿՈՒԼԻԵՒ

Ինչպէս յայտնի է, աշուղական պոէզիան ժողովրդական ստեղծագործութեան ամենատարածուած ու հանրամատչելի ձևն է Անդրկովկասում: Շատ դարերի ընթացքում աշուղների արուեստը հանդիսութիւնների, հարսանիքների ու տօնակատարութիւնների դարձն է հանդիսացել Հայաստանում, Ադրբեջանում ու Վրաստանում: Աշուղի խօսքն ու երգն ունկնդրում էին որպէս իմաստուն մարդուն, ժամանակի ամենատաղանդաւոր դաստիարակների կրողի ելոյթ: Այդպիսին են եղել եւ՛ Սայաթ – Նովան, եւ՛ Ալասկեարը եւ՛ աշխատասէր մարդու երջանկութեան, մեր ժողովուրդների անթեատամ բարեկամութեան ու եղբայրութեան բոցավառ երգիչները:

Մի ամբողջ բանաստեղծական դպրոց էր կազմում ադրբեջաներէն գրող ու երգող հայ դուսանների արուեստը: Դրանցից լայնօրէն յայտնի են անուններն այնպիսի նշանաւոր աշուղների, ինչպիսիք են Ղուլ Յարութիւնը, Ասատա Շիրինը, Միսկին Բուրջին (նրա չիրիմը, ասանդութեան համաձայն, գտնւում է Լեռնային Ղարաբաղում, Ակերան գիւղի գերեզմանատանը), Քէշիշ Օղլին, Աշուղ Սայաթը եւ շատ ուրիշներ: Բայց, ըստ երեւոյթին, առայժմ կատարուած բազմաթիւ որոնումներն ու հետազօտութիւնները դեռեւս չեն յայտնաբերել բոլոր այն աշուղներին, որոնց ստեղծագործութիւնը նշանակալից հետք է թողել ժողովրդական պոէզիայի մէջ: Հնագոյն ձեռագրերը ժամանակ առ ժամանակ մեզ են հասցնում անցած օրերի ձայների:

Մեր առջեւ անցեալ հարիւրամեակի մի փոքրիկ ձեռագիր դրքոյկ է, որը եւ պատմեց մեզ Շամախիում ապրած ու ստեղծագործած առ այսօր անյայտ Աշուղ Վահանի մասին:

Գտնուած ձեռագիրը, ինչպէս երեւում է նրա վրայ կատարուած նշումից կազմըւել է Շամախիում, գրականութեան սիրահար ոմն Հաջի Ալի Սանիի կողմից, 1202 թուականի Փետրուարին ըստ Հիջրիի, որը համապատասխանում է նոր թուարկութեան 1823 թուականին: Այդ փաստաթուղթում որոշ տեղեկութիւններ կան նաեւ անծանօթ աշուղի մասին:

Ձեռագիրը կազմելու պահին, դրա հեղինակի վկայութեամբ, այսինքն՝ 1823 թուականին, Վահանը եղել է 50 – 55 տարեկան: Այստեղից կարելի է ենթադրել, որ նա ծնուել է 1760 – 1770–ական թուականներին: Բայց նրա ստեղծագործութեան ծաղկումը ամենայն հաւանականութեամբ եղել է 19–րդ դարի առաջին կէսին, երբ նշանակալիօրէն աճեց աղրբեջաներէն ստեղծագործող հայ դուսաննէրի թիւը, որոնց արուեստը, մեծ ժողովրդականութիւն վայելելով ադրբեջանցիների ու Հայերի մէջ, ձեւաւորուեց որպէս հասուն աշուղական դպրոց:

Ցաւօք, դրքոյկի հեղինակն այլ մանրամասներ չի հաղորդում Աշուղ Վահանի կեանքից: Որոշ տեղեկութիւններ կարելի է քաղել իր իսկ՝ Վահանի բանաստեղծութիւններից: Երգերից մէկում նա ասում է. –

Աշխարհ գիտէ, ես շիրվանցի
Վահանն եմ,
Կարապետն է հայրս՝ մայրս
Սոնան է,
Ինչ եմ ըսղել, որ ասեմ իմ նշանն է,
Ի զուր տեղը ոդջ ջահանը ման եկայ:

Դժուար չէ հասկանալ, որ ճանաչուած դերգաստանի զաւակ է ինքը, յիշում է Կարապետ հօրն ու Սոնա մօրը, որոնց չրջապատում լաւ դիտէին: Դրանից կարելի է ենթադրել, որ Աշուղը ծընուել է զրպէտ, իր ժամանակի համար առաջադիմական ընտանիքում, ուր սիրում էին գրականութիւնը, առանձնապէս աշուղական պոէզիան: Իսկ աշուղական արուեստում չամախեցի սազի վարպետները մեծ նուաճումների էին հասել, արդէն ստեղծել էին աշուղների իրենց հասուն Շերվանի դպրոցը: Ժողովրդական երգիչները մեծ ճանաչում ունէին տեղի բնակչութեան մէջ:

Քառատողից պարզ երեւում է նաեւ, որ Աշուղ Վահանի ստեղծագործութիւնը մեծ ժողովրդականութիւն էր վայելում Շիրվանի սահմաններից շատ հեռու: Իսկ «ինչ եմ թողել, որ ասեմ իմ նշանն է» տողը բացատրւում է նրա ոդբերգական սիրոյ պատմութեամբ:

Վահանը կոյր է եղել: Երիտասարդ տարիներին նա սիրահարուել է մի ադրբեջանցի աղջկայ: Բայց չարիքի վայրագ օրէնքները, ժամանակի ազգային սահմանափակութիւնն ու կրօնական մոլեռանդ նախապաշարմունքները խանգարել են սիրահարներին միաւորելու իրենց ճակատագրերը: Թափած ծով արցունքներից, ինչպէս ինքն է ասում, կուրանում է: Այդ ոդբերգական իրադարձութիւնները վշտի ու տխրութեան անջնջելի հետքեր են թողնում Վահանի բանաստեղծութիւններում: Մեզ հասած չատ տողերում նա իրեն անուանում է դժբախտ ագաւոր:

Շատ լացելուց զոյգ աչերս
կուրացան,
Արցունքներս հոսեցին ու ծով
դարձան,
Ինչ դավրաև է, զորքաները
զօրացան,
Առան նաեւ իխթիյարս, ինչ անեմ:

Մէկ այլ բանաստեղծութեան մէջ Վահանն ասում է, որ կորցրել է բոլոր ընկեր – բարեկամներին. «Ախ, ով պիտի մի օր հոգայ թաղուելն իմ»:

Ամենայն հաւանականութեամբ բարեկամների ու հարազատների կորուստը, ինչպէս նաեւ դժբախտ սէրը Վահանին ստիպել են մխիթարութիւն գտնել ճամբորդութիւնների մէջ: «Ման եկայ» տողի մէջ նա նկարագրում է իր ճամբորդութիւնը Մերձաւոր ու Միջին – Արեւելքի չատ երկրներում՝ Մէքքա, Հնդկաստան, Աֆղանիստան, Հարաւային Ադրբեջան, Միջին Ասիա, Հայաստան: Հետաքրքիր է, որ այս ճամբորդութեան նկարագրութեան մէջ աշուղը պարզ անկեղծութեամբ գրում է այն մասին, թէ ինչպիսի անկեղծութեամբ են իրեն ընդունել Թաւրիզում, Քաթուլում, Երեւանում, Բուխարայում:

Շարունակելով բանահիւսութեան միջազգայնական լաւագոյն աւանդոյթները, նա գովերգում է այն ժողովուրդների հայրենասիրութիւնը, բարեկամութեան ղգացումը եւ եղբայրութիւնը, որոնց ինքն այցելել է, նրանց բնութեան անկրկնելի գեղեցկութիւնը: Ժողովուրդների մի – ջազգայնականութեան ու եղբայրութեան նուիրական ղգացմունքները կարմիր թելի պէս անցնում են աշուղի միւս ստեղծագործութիւնների միջով եւս: Նոյնիսկ մուսուլման աղջկայ նկատմամբ ոդբերգական սէրը, որ այնքան տառապանք է պատճառում Վահանին, չի կարողանում սպանել նրա մէջ մարդու, սիրոյ եւ մարդասիրութեան յաղթանակի նկատմամբ հաւատը: Ընդհակառակը, իր ոդբերգութեան ակունքները նա տեսնում է չար ուժերի, աշխարհի անարդարութեան մէջ, որտեղ ինչպէս ինքն է գրում, մէկին ուրախութիւն է վիճակուած, միւսին՝ դառը արցունք:

Վահանի վերջին խօսքը վայ դարձաւ,
Իմ եարը՝ ինձը նուիրեց ինձ ցաւ,
Նա՝ մուսուլմանի աղջիկ, իսկ ես՝
հայ,
Ասեմ՝ կը սպանեն, չասեմ՝ կը
մեռնեմ:

Ի հարկէ, թէկուզ եւ լաւ թարգմանութեամբ դժուար է զգալ Վահանի բանաստեղծութիւնների քնարականութեան ոդբ հմայքն ու գեղարուեստական վարպետութիւնը: Մինչդեռ, առանց չափազանցութեան կարելի է ասել որ գեղարուեստական կատարելութեամբ, մտքի խորութեամբ ու ձեւերի արտայայտչականութեամբ Վահանի բանաստեղծութիւնները արժանի չարունակութիւնն են Սայաթ – Նովայի ու Վազիֆի բանաստեղծական դպրոցների: Դրանք կարող են պատուաւոր տեղ գրաւել 19–րդ դարի Ադրբեջանի ժողովրդական բանաստեղծների լաւագոյն ստեղծագործութիւնների չարքում:

Մեր կողմից գտնուած Վահանի վոքրաթիւ բանաստեղծութիւններում պարզորոշ դրսեւորում են աշուղի ստեղծագործութեան մի քանի բնորոշ գծեր: Դրանցում բաւականին յայտնաւորէն արտայայտուած են բարութիւնը, հաւատը լուսաւոր ապագայի նկատմամբ: Նրա սիրային ու բնանկարային քնարերգութեան մաեմիկ հնչերանգը լրացնում է կրքոտ քաղաքացիական պաթոսով: Վահանը չօչափում է իր ժամանակի կարեւոր սոցիալ – պատմական խնդիրները: Նկատելով սեփական վիշտը, նա միաժամանակ խորհում է մարդու երջանկութեան, – բարօրութեան մասին ընդհանրապէս:

Վահանը մի տաղ ունի, որտեղ նա հիացած գովերգում է հայրենի լեռների ու դաշտերի գեղեցկութիւնը, արցունքի նման զուլալ աղբիւրների խոխոջը, անծայրածիր պարտէզներն ու սոխակի յուղիչ երգը վարդի թփին: Բայց այդ բոլորը պարզ հիացական հիմն չէ քարացած բնութեանը: Ընդհակառակը, գովերգուելով կախարդող բնութեանը, Վահանը ներթափանցում է մարդու հետ ունեցած նրա փոխկապակցութեան մէջ, այդ պատճառով էլ մարդու նկատմամբ սէրը միաժամանակ վերածւում է բնութեան նկատմամբ սիրոյ:

Բնանկարը տուեալ դէպքում նոյնպէս ծառայում է մարդու բարդ աշխարհի ապրումների ու յուզումների բացայայտմանը: Եւ ամպերը, ծառերը, լեռները, երգող թռչունները դառնում են աշուղի մօտիկ, բարի ընկերները: Պատահական չէ, որ բնութեան մէջ, նրա հետ ներքին միասնութեան պահերին, աշուղն իրեն զգում է ազատ ու բնական:

Դատելով բանաստեղծութիւնների կատարելութիւնից, լեզուական նրբերի հարբուսութիւնից եւ դեղարուեստական բարեւակայութեան բարձր մակարդակից, Վահանը զրագէտ ու կրթուած աշուղ էր, լաւ գիտէր դասական ու բանաւոր դրականութիւնը, հաւասարապէս յաջող էր ստեղծագործում ժողովրդական պոէզիայի տարածուած չատ ժանրերով:

Առանձնապէս զարմացնում են ադրբեջաներէնի նրա կատարեալ տիրապետումը, դասական արեւելեան պոէզիայի բանաստեղծական արտայայտչամիջոցների բազմազանութեան ոդջ զինանոցի վարպետ օգտագործումը նրա բանաստեղծութիւններում:

ԺԸ. – ԺԹ. դարերում չատ բանաստեղծների կարելի է հանդիպել, ովքեր ստեղծել են ինքնատիպ բայաթիներ՝ ադրբեջանական ֆոլկլորային պոէզիայի այդ չատ տարածուած ձեւերից մէկը: Ադրբեջանական աշուղական պոէզիայում այդ ժանրի դասական է համարւում Սարի Աշուղը: Այժմ համարձակօրէն նրա արժանի չարունակողներից կարելի է համարել Աշուղ Վահանին: Դրա պերճախօս վկայութիւններից են վարպետօրէն ստեղծուած նրա ինքնուրոյն բայաթիների նմոյշները, որ տեղ են գտել յայտնաբերուած դրքոյկի մէջ: Դրանք չատ օգտակար կարող են լինել: Ժամանակակից ֆոլկլորագիտութեան մէջ այդ ժանրի որոշ տեսական հարցերի լուծման գործում:

Ժամանակի ընթացքում գեղնած ժլատ դրառումները մեզ համար բացայայտեցին աշուղական պոէզիայի եւս մէկ ներկայացուցչի՝ ժողովուրդների բարեկամութեան, աշխատասէր մարդու երջանկութեան ու ազատութեան գաղափարների ոգեշունչ երգչի անուն:

Ինչպէս երեւում է մեզ հասած բանաստեղծութիւններից, Վահանն այցելել է Հայաստան, որտեղ նա հանդիպել է ջերմ ընդունելութեան: Սա յոյս է ներշնչում, որ նրա ստեղծագործութեան նմոյշները դուցէ եւ պահպանուած լինեն հայկական ակզբնաղբիւրներում:

Աշուղի կեանքի ու ստեղծագործութեան համակողմանի քննութեան, նրա բանաստեղծական ժառանգութեան հաւաքման ու հրապարակման համար, բնականաբար քիչ հետազրքրութիւն չեն ներկայացնում նաեւ նրա՝ մայրենի լեզուով գրած բանաստեղծութիւնները: Դրանց որոնումն ու յայտնաբերումը անհրաժեչտ են նաեւ այն պատճառով, որ մեր կողմից նչուած ձեռագիրը բովանդակում է միայն ադրբեջաներէն գրուած ստեղծագործութիւններ:

Այժմ խօսքը հետազօտողներինն է:

Ձասես Կը Մեռնես

ԱՇՈՒՂ ՎԱՀԱՆ

Լսէք, տղաներ, մի ցաւ ունեմ ես,
Ասեմ՝ կը սպանեն, չասեմ՝
կը մեռնեմ,
Վշտից ու սգից մոխրանում եմ ես,
Ասեմ՝ կը սպանեն, չասեմ՝
կը մեռնեմ:

Ոչ խինդ ունեմ ես եւ ոչ էլ ժպիտ,
Ձեմ երգում ուրախ, իմ դավրանն է
բիրտ,
Միանգամից էլ չի տանում մահն
ինձ,
Ասեմ՝ կը սպանեն, չասեմ՝
կը մեռնեմ:

Թաւուն Սէր կայ իմ սրտի լարերին,
Էլ չեմ դիմանում կեանքի դաւերին,
Դեղն էլ չի օգնի սիրոյ ցաւերին,
Ասեմ՝ կը սպանեն, չասեմ՝
կը մեռնեմ:

Վահանի վերջին խօսքը վա՜յ
դարձաւ,
Իմ եարը՝ ինձը նուիրեց ինձ ցաւ,
Նա մուսուլմանի աղջիկ, իսկ ես՝
հայ,
Ասեմ՝ կը սպանեն, չասեմ՝
կը մեռնեմ:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՋԱԼԳՈՑԻ Տայնըսթի փալատ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, տօնուած է Ամանորը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Համօ Օհանջանեան» մանկական-պատանեկան միութեան, մասնակցութեամբ Լիբանանի զանազան չրջաններէ աւելի քան 650 մանուկների: Երգ, պար, արուեստանոցներ ստեղծած են խանդավառ պահեր: Կաղանդ Պապան իր նուէրներով ուրախացուցած է մանուկները:

×

ՊՈՒՐԾ ՀԱՄՈՒՏԻ Արարատեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 21–ին, տեղի ունեցած է Թէքէլեան նախապատրաստական երաժչտանոցի երեսուն աչակերտներու նուագահանդէսը: Ներկայ եղած են ծնողքներ, ուսուցիչներ եւ երաժչտասէրներ: Աչակերտներու մեծ մասը՝ 27 հոգի, դաչնակի վրայ նուագած են հայ եւ օտար երաժիչտներէ դործեր, յուցաբերելով չնորհք եւ ինքնավստահութիւն:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հայոց առաջնորդ Արամ Արք. Քէչիշեան, Յունուար 6–ին, Ս. Ընծան եկեղեցւոյ մէջ պատարագելէ ետք, Առաջնորդարանին մէջ ընդհատանքի յատուկ դիրեր չնորհած է չրջանի հոգեւոր հովիւ Վրթանէս Ա. Քհնյ. Թոնդեանի եւ Թաղականութեան ատենապետ Գրիգոր Արմէնեանի, Լիբանանեան տաղնապի 12 տարիներուն ընթացքին չրջանի հայութեան եւ եկեղեցւոյ իրենց մատուցած ծառայութեանց համար:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պիւֆէ Քրիսթալ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 24–ին, Թէքէեան Մչակ-Միութիւնը տօնած է Ծնունդը: Ներկայ եղած են 500 հոգի: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հրաչ Թորիկեան: Միութեան ատենապետը՝ Հրայր Տէր – Գէորգեան, անդրադարձած է Միութեան գործունէութեան զանազան երեսներուն: Այս առթիւ հրաւիրուած երգիչ Մարթէն Եորկանց, ընկերակցութեամբ «Մաժակ եւ ընկերները» նուագախումբին, խանդավառութիւն ստեղծած է ներկաներուն մէջ:

ԱՊՐԻԼ 24Ը ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ

Մօտ է Ապրիլ 24–ը:

Հարկ կա՞յ կրկնելու որ բոլոր Հայերը պիտի յիշեն կոտորածը, տարապրումները եւ այն բոլոր վայրագութիւնները որոնց զոհ դացին մէկուկէս միլիոն Հայեր:

Հարկ կա՞յ յիշեցնելու որ այս թուականը կրկին պիտի ոտնենք, օտարին փաստելու համար որ Հայը անմխիթարն է: Թէ իւրաքանչիւր հատուած պիտի մեկնի այնինչ կէտէն, հասնելու այնինչ կէտը: Հարկ կա՞յ ըսելու որ իւրաքանչիւր հատուածին ընտրածը պիտի ըլլայ անշուշտ «վատոյն» ձեւը յարգելու մեր բիւրաւոր զոհերուն յիշատակը:

Բայց արդեօք բաւ չէ՞ այսքան տարաբաժանութիւն յիշատակի օրուան մը համար որ կը պատկանի բովանդակ հայութեան, առանց կուսակցական կամ յարանուանական խարուեթեան:

Բաւ է:

Հերիք է առանձին – առանձին ցոյցեր եւ ոտնակատարութիւններ: Եթէ չենք կրնար միաձայն պոռթկալ, պոռնէ լռենք: Գոհանանք մեր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգիստ կատարելով, Ապրիլ 24–ի մեր թերթերը սեւ երիզով չրջանակելով եւ ի նշան սուգի այդ օրը սեւ քօքարտով մը զարդարելով մեր կուրծքերը:

Կը կարծեմ որ գոնէ այսպէսով միասնաբար ոտնած կ'ըլլանք Ապրիլ 24–ը:

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԴԱՃԵԱՆ

Գորեճի ամուսնութիւնը

«Սխա»էն, «Հորաս»էն ետք, յաջողութեան զագաթնակէտին վրայ Գորնէյ կը վայելէր իշխանութեան չնորհը: Ռիչըլիէօ, որ իր հովանաւորութեան տակ առած էր զայն, կը հետաքրքրուի ու օր մը հարց կուտայ թէ ի՞նչ կը պատրաստէ: «Ոչի՛նչ» կը պատասխանէ ան, ակնարկութեամբ մը: Կարդինալը կը զարմանայ· երիտասարդ հեղինակը կ'ըսէ անոր, թէ գրելու անհրաժեշտ անդորրութիւնը կորնցուցած է ու սէր մը գրաւած իր էութիւնը: Երիտասարդուհին աղջիկն է ընդհ· տեղակալի մը, որ կրտուկ ոճով մը յայտնած է, թէ չուզեր ինքզինքը որպէս փեսայ ունենալ: Հոս, դէկը ձեռք կ'առնէ Ռիչըլիէօ· ան կ'ուզէ որ այդ զժուարահաճ հայրը զայ, ինքզինքը փեսայ փարիզ: Մարդը կը հանի այս անակնկալ հրամանէն զոզահար, սակայն կը մեկնի այնքան արժանաւոր փեսացու մը ունենալ ըլլալու գոհունակութեամբ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՑԿ. ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Կիրակի, Յունուար 4, ժամը 16–ին, արդէն լեցուած էր Ս· Թադէոս Եկեղեցին, ուր տեղի պիտի ունենար հայկական միօրեայ զպրոցին տօնածառի հանդէսը: Ոչ միայն աշակերտներուն ծնողքները, այլեւ Թաղէն եւ չրջաններէն եկած էին վայելելու համար տօնածառի հանդէսը: Ներկաները անհամբեր կը սպասէին կազմող պահուն ժամանման, քանի որ ութ տարիներէ ի վեր զգրած էր այս հանդէսը զանազան պատճառներով: Մանաւանդ որ այս տարի հայկական զպրոցը օժտուած էր եռանդուն նոր ուժերով՝ երկու չնորհալի օրիորդներով՝ Օրդ· Հայկուհի Գազանճեան, Օրդ· Ազատուհի Մանուկեան եւ զպրոցիս տեսուչ՝ Վաչէ Ծ· Վրդ· Իղնատիոսեան: Պէտք է ըսել որ տօնածառի հանդէսը եւ կազմող պահուն, ոչ միայն աշակերտներուն, այլեւ ծնողքներուն եւ տարեցներուն մեծ ոգեւորութիւն եւ խանդավառութիւն առեղծեցին այն իմաստով որ ամէն ոք իր մանկութեան օրերը յիշեց, թէ՝ ժամանակին կազմող պահուն իրենց ալ բերած էր զանազան նուէրներ, եւ արձակուրդի օրեր, իսկ այսօր ալ՝ նոր յոյսեր եւ մաղթանքներ յաջողութեան եւ խաղաղութեան: «Երբեմն կեանքի մէջ պէտք է մանկանալ անկարելին զգալու եւ յուսալու համար», ըսած է ընկերաբան մը:

Հանդէսը բացաւ զպրոցիս տեսուչ՝ Վաչէ Ծ· Վրդ·, նախ՝ չնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, որոնք իրենց ներկայութեամբն իսկ քաջալերած եղան աշակերտները: Ապա՝ դիտել տուաւ թէ այս յայտագիրը միայն երկու ամսուան ընթացքին կրցած էին պատրաստել աշակերտներով, որոնք բաժնուած են երեք դասարաններու· – Փոքրիկներու դասարան, Միջակներու դասարան եւ Մեծերու դասարան: Աշակերտներու թիւն է 35 : «Ամէն ճիգ կը թափենք հայերէն դասախօսութիւն ջամբել այս օտար ափերը եկած հայ տղոց»:

Ապա յաջորդաբար խօսք առին երկու ուսուցչուհիները, որոնք իրենց կարգին չնորհակալութիւն յայտնեցին ծնողքներուն եւ ներկաներուն, Նոր Տարին եւ Ծնունդը չնորհաւորելով:

Եւ վերջապէս կազմող պապան ժամանեց «Կազմող – Պապա»յի երգով: Կազմող պապան նախ իր խորին չնորհակալութիւնը յայտնեց զպրոցի տնօրէնուհութեան որ ութ տարիներէ ի վեր զարձեալ յիշած ըլլալով՝ զինք հրաւիրած էին այս տօնածառի հանդէսին: Ողջոյններ բերաւ Մայր Հայրենիքէն Հայաստանցիներուն, Լիբանանէն՝ Պէյրութցիներուն, Սուրիայէն՝ Հալէպցիներուն, Թուրքիայէն՝ Պոլսեցիներուն:

Կազմող Պապան իր զոհունակութիւնը յայտնեց աշակերտներուն թիւը 35–ի հասած ըլլալուն համար: Դուք, տղաք, տակաւին ձեր եկած երկիրներուն ոգին, խանդավառութիւնը կը պահէք ձեր սըրտերուն մէջ· անտարբեր մի ըլլաք տեղացի Հայերուն պէս, այլ սիրեցէք մեր լեզուն, մեր մշակոյթը եւ մեր Հայաստան-եայց Եկեղեցին: Ահաւասիկ, ձեզի տեսնեմ բարի օրինակ եղէք:

Յաջորդաբար բոլոր աշակերտները բեմ ելան, այսպէս՝ արտասանութիւններով, երգերով եւ խմբային երգերով, որոնք բուռն ծափահարութեան արժանացան ներկաներուն կողմէ:

Պէտք է ըսել որ բոլոր աշակերտները չատ լաւ պատրաստուած էին, իսկ ասոնց մէջ լաւագոյնները հանդիսացան Շիրազ Յակոբեան, մեծերու դասարանէն, ԵՐԵՒԱՆ – ԷՐԵՒՈՒՆԻ երգով, իսկ փոքրիկներու դասարանէն փոքրիկն՝ Գարեգին Իսայեան ՄՈՒՇՆ ու ՍԱՍՈՒՆ երգով:

Ապա խօսք առաւ եկեղեցիս առեղնապետ՝ Պր· Արթագին Յակոբեանի, որ մեծ յուզումով բեմ բարձրանալով՝ այսպէս սկսաւ· – «Իրապէս չատ յուզուած եմ այս վայրկեանիս, եւ չեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս կրնամ իմ ուրախութիւնս յայտնել այս սքանչելի, կոկիկ պատրաստուած տօնածառի հանդէսի յաջողութեան համար: Երբեմն առիններ կան որ մենք՝ մեծերս փոքրիկներէն պէտք է սորվինք, ինչպէս ամէն աշակերտ իր մանկական շրթունքներով մեղի կոչ ըրաւ մեր լեզուին, մեր մշակոյթին պահպանման եւ տարածման համար, կոչ՝ հայրենասիրութեան՝ քաջն Վարդանի եւ Զօրավար Անդրանիկի պատմութեամբ եւ երգերով, կոչ՝ սէր եւ անսասան հաւատք մեր պապենական Եկեղեցիին հանդէպ»:

Ապա կազմող պապան իր բերած նուէրները բաժնեց աշակերտներուն, որոնք ձեռքը համբուրելով՝ կ'ըսէին.– «Կազմող Պապա, կազմող պապա, յաջորդ տարի դարձեալ մեզի եկուր, մեզ մի՛ մոռնար»:

Հանդէսի աւարտին, ներկաները խորհրդարանը հրաւիրուեցան եւ իրենց կարկանդակներ եւ զովացուցիչներ հրամցուեցան յատկապէս պատրաստուած Օժանդակ Տիկնանց կողմէ:

Ներկաները մեծ զոհունակութեամբ բաժնուեցան սրահէն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՇԱՐՎԻԷՕԻ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունուար 18, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին Շարվիէօի Ս· Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանի Ամանորի հանդէսը խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ կատարուեցաւ, չրջանի ամբողջ հայութիւնը եւ Լիոնէն ալ եկողները, մանուկներու ընտանիքները եւ պարագաները լեցուցած էին եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան ձիպրայէլ Պահատուրեան սրահը:

Հանդէսը սկսաւ նախ Վրթանէս Ա· Քհնյ· Տէրտէրեանի Տէրունական ազօթքով, ապա ան վարժարանին աշակերտութիւնը ծանօթացուց եւ ըսաւ՝ այս տարի 13 աշակերտ կան վեցը մանչ իսկ 7–ը աղջիկ, մերթ ընդ մերթ աշակերտները սկսան հայերէն ոտանաւորները արտասանել անթերի կերպով եւ ժողովուրդին ծափահարութիւններուն եւ պնահատանքին արժանացան· աշակերտութեան ամէնէն փոքրը հինգ տարեկան է, իսկ ամենէն մեծը՝ 9 տարեկան: Վրթանէս Ա· Քհնյ· Տէրտէրեան բեմ հրաւիրեց Ազգ· Միութեան առենապետ՝ Պր· Աբէս Խաչատուրեան որ, ներկաներուն բարի գալուստ մաղթեց, ներկաներուն մէջ էին Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան իր ընտանիքով:

Պր· Ճիպրայէլ Պահատուրեան խօսեցաւ եւ իր անսահման ուրախութիւնը յայտնեց որ այս տարի բաւական չատ աշակերտութիւն մը տիրած է տեղւոյն վարժարանին մէջ չնորհիւ Վրթանէս Ա· Քհնյ· Տէրտէրեանի եւ Ազգային Միութեան, նաեւ խօսք առին նախկին նախագահ պատուական նախագահ՝ Պր· Աշոտ Ազէկեան· ան ալ իր զոհունակութիւնը յայտնեց, բազմքական համայնքի անդամներէն՝ Պր· Հրանտ Թիլպիլեան նաեւ խօսք առաւ իր երջանկութիւնը յայտնեց, ըսելով թէ այս թաղը հետզհետէ կը չատաչենի չնորհիւ տարուած աշխատանքներուն եւ յաջողութիւն մաղթեց Վրթանէս աւագ քահանայի:

Տիկին Թիլպիլեան ոտանաւոր մը արտասանեց ներկաներուն բոլորին կողմէ զնահատուելու:

Այս տարի եւս բոլոր սեղաններուն խըմիչքները եւ ուտելիքները նորէն տրամադրուած էին բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Սերժ Պահատուրեանի կողմէ:

Հանդէսին մէնոլորտը չատ հաճելի անցաւ, աշակերտութիւնը հաճոյքով ներկայ չարի պարեց եւ ներկաները չատ ուրախ ժամեր անցուցին մինչեւ ուշ ժամանակ: Տեղւոյն հոգեւոր հովիւը աշակերտներուն նուէրները տուաւ:

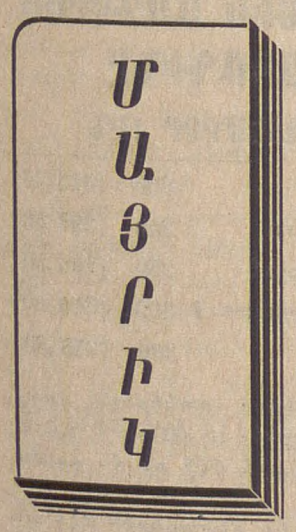
Այս տարի ամանորի հանդէսը չատ փայլուն անցաւ տեղւոյն հատատացեալ – ներէն Պր· Նիքօլա Եապլըքովի նուիրած դեղեցիկ մէկ պատառը աճուրդի դրուեցաւ: Նկարը Սերժ Պահատուրեանի վճահեցաւ:

Ապա տեղւոյն հոգեւոր հովիւը բոլոր ներկաներուն չնորհակալութիւն յայտնեց ու միաբերան երգուած Տէրունական ազօթքով վերջ դուաւ այս հանդիսութիւնը եւ ներկայ ժողովուրդը զոհ տպաւորութեամբ մեկնեցաւ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա· Թ·

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Ինչպէս մարդ կը զրէ իր «օրագիր»ին էջերուն մէջ, յետ մահու հրատարակութեան մը յոյսով, «Յուլիս 1929: Շաբաթէ մը ի վեր չեմ խաղար այլեւս: Անկիւն մը կը հանդիպին բոլոր այն առարկաները, որոնք արուեստական աչխարհս յօրինելու կը ծառայէին, ու ես ոչ մէկ փափաք կը զգամ անոնց մօտենալու»:

Դէպքը կարեւոր էր· յայտարարելու համար սպասեցի ընթրիքի ժամուն, որպէսզի ամբողջ ընտանիքը հաւաքուած ըլլար: Լուրջ չարժուձեւով մը վերցուցի աղրամանին կափարիչը, յետոյ երբ վստահ եղայ որ ամէնքը լաւ մը ըմբռնած էին չարժումիս խմաստը, աւելցուցի պարզապէս·

– Ահա ... այլեւս չեմ խաղար:

Տեսողական ոճը ընտրած էի, չեչտուած՝ կարճ, արտայայտութեամբ մը, տեսարանը աւելի ազդեցիկ դարձնելու համար:

Հայրս ու մայրս լակոնական պատասխանեցին·

– Լաւ ... չատ լաւ:

Սակայն իրենց աչքերուն մէջ վառող երկու փոքրիկ լոյսերը կը հակառէին իրենց խօսքին ընտանի ոճին:

Իր պատրաստած տերեւի համեղ լիցքը ինծի ցոյց տալու պատրուակով Աննա մօրաքոյրս պիս քաչեց խոհանոցին մէկ անկիւնը ու ձեռքը ճակտիս դրաւ: Առանց անդիկի այս ջերմաչափը, որ զարմանալի ճչդրտութեամբ մը ջերմութիւնս կը ճչդէր, զինքը ապահոված ըլլալով, ան գլխու թեթեւ չարժումով մը Գայեանէին հասկցուց թէ բնաւ ջերմութիւն չունէի:

Իմ քաղցր Աննաս ու Գայեանէս, մայրերու յոդնակիս, որոնք իրենց ճակատագիրը միանգամընդմիշտ միացուցած էին մերինին, իրենց ուրախութիւնը կապած իմ երջանկութեանս, խոնարհ ծառայողները մանկութեանս, որ այդ իրիկուն վերջ կը գտնէր, բոլորովին անտարբեր կը մնային լքուած խազերուս առջեւ· կարեւորը այն էր, որ առողջութիւնս տեղն ըլլար:

Տիկին Օրթոլիի վարժարանին չրջանս աւարտած էր զպրոցական տարւոյն հետ, օշարակով, նարինջի ջրախառն հիւթով եւ տնօրէնուհիին նուիրուած կարկանդակներով պատրաստուած հանդէսով մը: Ան մեղի վայլուն յաջողութիւններ մաղթեց մեր ապագայ դէպրոցներուն մէջ, սակայն իր ճառին վերջաւորութիւնը զնաց կորսուիլ վայրագ խուժումի մը դոռում – զոչումին մէջ, որ դէպի սեղան կ'արչաւէր:

Անչարժ կանգնած անկիւնս, արհամարհանքով կը զիտէի ազմկարար ու յափշտակիչ այդ խուժանը, որ զինուցած էր մեծ արճակուրզին երազով: Համարկումի քայլերուս իրենց մերժումին զիմաց, ես ալ համակամ ոչ մէկ մասնակցութիւն ցոյց տուի: Լուսանցքի վրայ մնացողի զերազոյն վրէժխնդրութեամբ, առանձնութեանս մէջ իմ տարբերութեանս հաճոյքը կը վայելէի:

Երբ անկուչա բազմութիւնը սեղանէն հեռացաւ, ոչ կարկանդակի փսրը մը մնացած էր, ոչ ալ կաթիլ մը օշարակ: Այն ատեն հպարտօրէն, սիրտս ուռած, լուռ, վերջնապէս բաժնուեցայ առաջին վարժարանէս, ընդհանուր անտարբերութեան մէջ:

– 13 –

– Ո՞րն է Մարսէյլի ամէնէն մեծ զպրոցը:

Այս հարցումը մայրս Արեւելք բուրող իր «ը»երով 20 անգամ ուղղած էր մեր թաղին մէջ: «Տելմաս» նպարատան տիկինը անվարան պատասխանած էր· – «Մէյլուան կրթարան»ը· առաջնակարգ դեղագործը հիացումով հաստատեց, մեր հացագործը թեւերը բարձրացուց, կարծես ըսել ուզելով· – «լաւագո՛յնն է», եւ զբացուհի մը, որու ամուսինը քաղաքապետարանի զբաստենեակներէն մէկուն մէջ կ'աչխատէր, եզրակացուց·

– Խորհեցէք անգամ մը, տիկին, այսինչին տղաքը, այսինչին զաւակները, տիկին Ֆ·ին քեռորդին, Զ·ին թոռները ... բոլորն ալ այդ վարժարանը կը յաճախեն:

(Շար· 29)

ԼԻՈՆ.– Ապրիլ Տիկին Կարապետ Սահակեան, զաւակներն ու թոռները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 22–ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, երկուշաբթի, Յունուար 26–ին:

Մահագդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

• ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՌՈՄԱՆ.– Ապրիլ Տիկին Զաթիեան հեռաձայնեց նուէրները կ'ընէ.– 500 Ֆ. կապոյտ Խաչին, 500 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 500 Ֆ. Հայ Դատի ռազմիկ բանտարկեալներու պաշտպան մարմնին (Ռիւ – Պլէօ) եւ 500 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

(Սառնալ «Յառաջ»էն):

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՏԷՍԻՆ.– Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաբէլեան իրենց սիրեցեալ հօր, Լիոնի եւ շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝ Տէր Անանիա Ծ. վրդ. Հաբէլեանի *վախճանման յիսնամեակի ի յիշատակ, կը նուիրեն 500 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:*

ՍԷՆ-Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Փետրուար 1, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Թերոմի մասնաճիւղը կ'ողբայ բարերար եւ գաղութին ժրաջան անդամներէն՝ Արշամ Պապայեանի *մահը եւ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ մասնաճիւղիս անդամուհի ընկերուհի՝ Մարի Պապայեանի, զաւակներուն եւ թոռներուն: Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղիկի մասնաճիւղը 500 Ֆ. նուիրած է Արամ Խաչատուրեան հիմնարկին:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Լոլա Սասունի մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Յունուար 31, Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 3–ին:

L'Association
«Le Triangle Imaginaire»

propose
«9 SEANCES SUR LA LITTERATURE ARMENIENNE»
2ème séance : Vendredi 30 Janvier de 20h à 23h.

— Introduction à Z. Vorpouni : «*Et l'homme fut*», par Marc Nichanian (en arménien)

— Krikor Naregatsi : le parler Dieu (I), par Krikor Beledian (en français).

Les séances se déroulent :
46, rue de Vaugirard, 75006 PARIS
métro : Saint Sulpice ou Odéon
R.E.R. : Luxembourg

— de 20h. à 23h. —
(chaque séance comporte 2 parties : 20h. et 21h30)

Participation aux frais : 30 F. par séance
Chômeurs, étudiants, moins de 18 ans 20 F
Prix forfaitaire pour les 9 séances : 240 F

RENCONTRE

organisée par
la Maison de la Culture Arménienne
de Grenoble et du Dauphiné
15 ,cours de la Libération — Grenoble
Tél. : 76 - 48 - 59 - 38
Vous êtes invités
le Samedi 31 Janvier à 20 h 30
à participer à une rencontre sur le thème.
«LA QUESTION ARMENIENNE AU PARLEMENT EUROPEEN»
animée par
— CHRISTIAN DER STEPANIAN
Solidarité Franco-Arménienne
— VAHÉ MURADIAN, *Comité de Défense de la Cause Arménienne*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մեծարանքի հաւաքոյթը Շահան քահանայի քահանայութեան 25–ամեակին առթիւ, Փետրուար 22–ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Գարուն երգչախումբին համերգներ եւ տարեդարձ՝
Մարտ 15 եւ 29

ՅԱՌԱՋ 60

ԾԱՂԿԱՓԱՂ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ

Օգոստոս 1975 — Օգոստոս 1985

512 էջ

Ներդիրով մը (աճառ)՝ **ՇԱՐԹԱՅՆ**
նուիրուած «Յառաջ»ի վաթսունամեակին

Գրութիւններ ընծայուած են հետեւեալներէ.–
Վ. Մավեան – Ա. Ծառուկեան – Ու. Սարոյեան – Գր. Քէօսէեան – Հ. Գեղամեան – Կ. Փոլատեան – Լիւֆ–Անտրէ Մարսէլ – Գուրգէն Պօյաճեան – Հրաչ Զարդարեան – Ժ. Մ. Թիէրի – Զարեհ Որբունի – Զուլալ Գագանճեան – Բաբգէն Գավէզ – Անն–Մարի Մուրատեան – Թ.–Փ. Մահէ – Ալեֆսան Պէրէնիֆլեան – Պետրոս Թերզեան – Տիգրան Հաճեան – Խաչիկ Թէօլէօլեան – Տիգրան Գույումճեան – Յակոբ Փափազեան – Գր. Պըլտեան – Հ. Լեւոն Զէֆիեան – Լեւոն Սոփուկեան – Գեղամ Ֆէնէրճեան – Արփի Թոթոյեան – Պերնար Ուքիէ – Մ. Պչաճեան – Ա. Պէյլէրեան – Վահէ Օշական – Գր. Տարօնեան – Մարկ. Նշանեան – Մարզպետ – Հ. Աճէմեան – Տիգրան Շիրվանեան – Կ. Զրբաշեան – Ժ. Միրիճեան – Վազգէն Անդրէասեան – Կարօ Յովսէփեան – Արփիկ Միսաճեան:

Գինն՝ 130 Ֆր. – Թղթատարի ծախքով՝ 150 Ֆր.:
Դիմել՝ «Յառաջ»ին:

– ԿՈՉ –

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Վասպուրականի, – Ցաղթական, – Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 12, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ:

Հերոսամարտի տօնակատարութիւնը նուիրուած է մեծ հոգեւորական Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին:

Կեդրոնական վարչութիւնս որոշած է «Խրիմեան Հայրիկի յիշատակը յաւերժացնելու համար հիմնել «Խրիմեան Հիմնադրամ Ֆոնտ» որուն միջոցաւ պիտի պահուին հայկական դպրոցներու մէջ սահմանները, եւ միեւնոյն ժամանակ օգնութիւն պիտի կատարուի կրթական եւ գրական ձեռնարկներու:

Ուստի, կոչ կ'ընենք Ֆրանսահայ գաղութի բոլոր մեր հայրենակիցներուն, զօրավիգ կենալու այս պատուաբեր եւ օգտակար ձեռնարկին իրենց նիւթական սրտաբուխ նուէրներով: Նուիրատուներու ցանկը կը յայտարարուի «Յառաջ»ով:

Դրամական առաքումները պէտք է ընլան հետեւեալ հասցէին.–

UNION DE VAN
Mr Gracian
40, ave. de la Petite Suisse
13012 *Marseille, France*

Կանխայոյս չնորհակալութիւններով՝

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(կնիք)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ԾԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 1-ին, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30-ին:

Սալ Տը Լա Շէմի

– CONCERT –

Organisé par
MUSIQUE ET FOI CHRETIENNE

à
l'Egilse Réformée de France de Cannes
7, rue Notre Dame de Cannes

CHORALE
SAHAK - MESROP
Direction
KHATCHIG YILMAZIAN

Dimanche 1er Février à 15h30

Au programme :

Komitas — Mozart — Schubert
E. Hovhannissian — Bartevian
Haroutiounian — Yegmalian
Sarxian — Altounian

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահագդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուխ	300	(355,80)
Մկնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒԻԹԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
28
MERCREDI
28 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.409 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.409

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՓԼՕՏ ՓՈՓԼԸՐԷՆ
ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ
ՓԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԻՒՐՈՅԷՆ
ԵՒ
ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈ՞Ղ ԹԷ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՂ

ԱՅՍ Է ՀԱՐՑԸ

Որքան ալ պատասխանատու համայնավարներ փորձեն տարբեր մեկնաբանութիւններ տալ, անուրանալի է որ համայնավար կուսակցութիւնը չատ մեծ տապնդում մը կ'ապրի: Վերջին տարիներու այս տագնապը (հատարակաց ծրագրով, ապա համայնավար – ընկերվարական գործակցութեան ձախողութեամբ) բոլորովին նոր դիմագիծ մը առաւ երկուշաբթի օր, երբ հինն ու ծանօթ կուսակցական մը՝ Փլօտ Փոփըրէն դուռը քաշեց գնաց հրաժարելով քաղաքական Բիւրոյէն եւ կեդր. կոմիտէէն, մինչ նամակով մը Մարսէլ Ռիկու կը պատնար նոյն դիրքը բռնել:

Ամէն ինչ ծագած էր անցեալ չաբթու, երբ Ժ. Մառշէ Անթէն 2–էն «Մարքսատոր-ծողներ» կ'որակէր այն համայնավարները, որոնց «Բարենորոգող» որակումը կը տրուի: Այս յայտարարութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ համայնավար նախկին նախարար՝ Մարսէլ Ռիկու նամակ մը ղրկէ կեդրոնական կոմիտէի դիւանին, որովհետեւ աչքի գործողութեան մը հետեւանքով չի կրնար մասնակցիլ կեդր. կոմիտէի նիստին: Նամակին բովանդակութիւնը չատ յստակ է.– եթէ ինք «մարքսատոր-ծող» (լիբիտաթէօր) մըն է, այսինքն եթէ քաղաքական Բիւրոն կ'իրագրնէ Ժորժ Մառշէի յայտարարութիւնը, ուրեմն այլեւս չի կրնար առանձնել այն ծանր պատասխանատուութիւնները, զոր ունի կուսակցութեան մէջ: Պատասխանի կը սպասէ: Պատասխանը տուեցաւ այն բանաձեւով զոր կեդրոնական կոմիտէն վաւերացնել տուաւ միաձայնութեամբ, պակաս՝ չորս ձեռնպահութիւն.– Փլօտ Փոփըրէն (որ ելաւ գնաց ալ), Փիէր Փիքէն, Քլօտ Լապը, Ֆելիքս Տանէթ): Այս բանաձեւ – պատասխանը ուղղուած «սիրելի ընկերոջ» (Ռիկու) կը բացատրէ Մառշէի պատասխանը ու կ'արդարացնէ, այսինքն՝ կ'իրացնէ: Սկիզբէն իսկ, կը պարզուի, ինչ որ նորութիւն չէ, որ քուն թշնամին՝ ձախը չէ, այլ ընկերվարական կուսակցութիւնը: Կ'ամբաստանուին ընկերվարական կուսակցութեան «կապուած» օրաթերթեր՝ «Մոնտ», «Մաթէն», «Լիպերասիոն», որոնք այդ մէկ քանի («չատ չեն», կը հաստատէ բանաձեւը) շարքայիններու տեղեկութիւնները, խորհրդապահական յայտարարութիւնները կը ժողվեն: Իրաց այս կացութեան մէջ, երբ հարցումներ կ'ըլլան համայնավար ղեկավարի մը, չի կրնար խուսափիլ պատասխանելէ եւ «կուսակցութեան ընդհարքառուղարը իրաւունք ունէր այդպէս պատասխանելու այն հարցումներուն, զոր Անթէն 2, եւ Լ'Ֆ – Լ'Ո 3 ըրին իրեն»: կը շարունակուի բացատրութիւնը.– Մառշէ առարկեց «բարենորոգող» բառին համար, զոր լրագրողները կը գործածեն, անոնց համար որոնք կը պայքարին 25–րդ համագումարին վերանորոգիչ քաղաքականութեան դէմ, փորձելով զայն փոխարինել ընկերվարական կուսակցութեան հետ անցեալի միութեան քաղաքականութեամբ, որ առաջնորդեց այն ահաւոր պատրանքներուն, որոնց դեռ կը բախինք ու մեր ակարութեան: Եւ դեռ երկար, երկար բացատրութիւններ կ'ամբողջացնեն այս պատասխանը, արդարացնելու համար «մաքրագործող» տարբը: Հուսկ «ամէնէն եղբայրական ողջոյնները եւ արագ ապաքինման մաղթանքներ» կը վերջացնեն զայն:

Այս պայմաններու մէջ է, որ ընկերվարական (նախկին – 15 տարի – համայնավար) Ժան Փոփըրէնի եղբայրը՝ Փլօտ Փոփըրէն դուռը կը քաշէ կ'երթայ: 56 տարեկան եւ կեդր. կոմիտէի քաղաքական Բիւրոյի աչքառու դէմք, Ռընոյի մէջ, Սէ – Ժէ – Թէ–ի նախկին պատասխանատու (կինը դեռ հոն է), Փոփըրէնի մեկնումը հարուած մըն է կուսակցութեան համար, նոյնիսկ երբ Ռոլան Լըրուա, երեքշաբթի առտու «Ֆրանս – Ինթէռ»էն կը բաղդատէ ինչ որ չի բաղդատուիր, երբ կ'ըսէ.– «Քրէվոյի հրաժարման առեն արմատական կուսակցութենէն ոչ ոք այսքան իրար կ'անցնէր եւ տագնապի մասին կը խօսի, տագնապ չկայ»: Համայնավարներու նման բանաձեւումները զարմանալի չեն, բայց բան չեն փոխեր իրականութենէն: Տագնապ կայ եւ եթէ Ռիկու ալ քաշուի, տագնապը կը ծանրանայ, որովհետեւ նախկին նախարարը, համակրելի բայ քաղաքականութեան խորհրդանիշ, բայց նաեւ մեծ դիմադրական (15 տարեկանին միացած է դիմադրականներուն) դէմք մըն է ներսը եւ դուրսը:

×

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՕՐԷ ՕՐ՝
ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ
ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Արեւմտեան – Պէյրութի մէջ, երկուշաբթի օր երկու հոգի եւս առեւանգուեցան, զինեալ տարրերու կողմէ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ օրէ օր, նոյնիսկ ժամէ ժամ, առեւանգողները ալ աւելի ասպրիզ կը կարդան արեւմուտքի: Այլեւս, ով որ օտարի եւ մանաւանդ արեւմտեան աշխարհին պատկանող օտարի դիմագիծ ունի, վտանգուած է:

Երկուշաբթի օր, մինչ այս երկու պատանդները կ'աւելնային Շաբաթ օրուան 4–երուն վրայ (2 շաբթուան մէջ թիւը 12–ի հասած է), Քուէյթի Քունա մամուլի դործակալութիւնը կը հաղորդէր որ անդլիացի բանագնացը՝ Թէրի Ուէյթ, որմէ քանի մը օրէ լուր չկայ, «բնակարանի մէջ ձերբակալուած» կը պահուի առեւանգողներուն կողմէ:

Ըստ այլ աղբիւրներու, Ուէյթի տարած բանակցութիւններն են, որոնք երկար կը տեւեն: Ինք միշտ յարաբերութեան մէջ է շիի վատահելի անձի մը հետ, որ, իր կարգին, տեղեկութիւններ կուտայ յառաջդիմական կուսակցութեան (Ճումպլաթ) պատասխանատու Ուէյթի ապահովութեան:

Այս կացութեան մէջ, Ուաշինկթըն այլեւս չուզեր տէր ըլլալ այն Ամերիկացի – ներուն, որոնք կը յամառին Պէյրութ մնալ, մինչ Պոն փակեց իր դեսպանատունը, որ արեւմտեան կողմը կը զտնուէր: Անձնակազմն ալ արեւելեան գօտի անցաւ:

Ուաշինկթըն, որ ձիւներու տակ թաղուած է, նախազգահին վրդովումը կը յայտնէ, բայց կը չեշտէ թէ Միացեալ Նահանգները ոչ մէկ զիջում պիտի ընեն: Թելադրանք մըն ալ կը տրուի Ամերիկացիներուն՝ ոչ երթալ, ոչ ալ մնալ Լիբանան: Այսինքն ով որ այդ վտանգը աչք կ'առնէ, իր պիտնալիքն է, ոչ ոքի վրայ պէտք է հաշուէ:

Այս ամբողջը, չատ յստակ կերպով, մէկ բան կը հաստատէ, թէեւ նորութիւն չէ, այն որ արեւմուտքը դուրս կը քշուի Լիբանանէն: Ամէն չանք կը թափուի, որպէսզի արեւմուտքը լքէ Լիբանանը, մինչ ինք կը կրկնէ թէ պիտի չլքէ ... զոնկ սկզբունքով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ մէջ, Մարկոսի կողմնակիցները պետական – զինուորական հարուած մը փորձած են երկուշաբթիէն երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը: Պաշտօնական աղբիւրները կ'ապահովեն թէ ձախողած է, բայց խմբակներ զրաւած են հեռատեսիլի երկու կայաններ:

ՇԻՄԱՓ պատոյի ելած է Ֆրանսայի զօրանային չքնաղները բացատրելու համար իր քաղաքականութիւնը: Սկսաւ Ալզասով, բայց հոծ բազմութիւն մը չկար, որպէսզի կարենար ականջ տալ գաւառի ձայներուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թուրք կառավարութիւնը որոշած է, որ այսուհետեւ այն հայրենակիցները որոնք հարցեր ունին, պիտի կարենան անհատաբար եւս դիմում կատարել Եւրոպայի Մարդկային իրաւանց յանձնախումբին: Որոշումը իշխանութեան կողմէ որպէս դրական քայլ մը կը նկատուի Ժողովրդավարութեան ապագային նկատմամբ:

Կը սպասուի, որ այս չարթու ընթացքին Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Վ. Հալէֆօղլու երթ նախագահէ Սթրազպուրկի Եւրոպայի Խորհուրդի Նախարարաց յանձնախումբին զեկուցում մը ներկայացնէ այս մասին:

×

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

– Նոյեմբեր 23–ին Մէլպուրնի Թրքական հիւպատոսարանի կառաւտունը պայթած ռումբը՝ մեծապէս վնասած է չէնքին, որ լուրջ նորոգութեան կը կարօտի. հիւպատոսարանի անձնակազմը մինչ այդ փորձած է ուրիշ չէնք մը վարձել, սակայն աւստրալական իշխանութիւններ մերժած են ընթացք տալ կատարուած դիմումներուն ու հիւպատոսարանի նոր չէնք մը յատկացնել Թուրքերուն: Այնպէս որ այս պատահարը «դիւանագիտական պայթակղութիւն» որակուած է Թուրք մամուլին կողմէ. հիւպատոսարանի անձնակազմը նախկին չէնքին պարտէզը կ'աշխատի առ այժմ:

×

Միտեաթի (արեւելեան – Անատոլու) մէջ Քիւրտեր յարձակում գործած են հարսնեաւտնի մը եւ բնակարանի մը վրայ, ու սպաննած 18 հոգի:

×

Յունուար 24, Շաբաթ օր Լիոնի Թուրք – իսլամ միութեան կազմակերպած բողոքի ցոյցին մասնակցած է երկու հազար հոգինոց բազմութիւն մը, որ բողոքած է Թուրքիոյ մէջ ուսանողուհիներու «գլուխ ծածկելու արգելք»ին դէմ: Լիոնի ցոյցին մասնակցած են նաեւ շրջակայ քաղաքներէն ու գաւառներէն եկողներ: Ցուցարարները թրքերէն ու ֆրանսերէն թռուցիկներ բաժնած են:

Նահանգները ոչ մէկ զիջում պիտի ընեն: Թելադրանք մըն ալ կը տրուի Ամերիկացիներուն՝ ոչ երթալ, ոչ ալ մնալ Լիբանան: Այսինքն ով որ այդ վտանգը աչք կ'առնէ, իր պիտնալիքն է, ոչ ոքի վրայ պէտք է հաշուէ:

Այս ամբողջը, չատ յստակ կերպով, մէկ բան կը հաստատէ, թէեւ նորութիւն չէ, այն որ արեւմուտքը դուրս կը քշուի Լիբանանէն: Ամէն չանք կը թափուի, որպէսզի արեւմուտքը լքէ Լիբանանը, մինչ ինք կը կրկնէ թէ պիտի չլքէ ... զոնկ սկզբունքով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ մէջ, Մարկոսի կողմնակիցները պետական – զինուորական հարուած մը փորձած են երկուշաբթիէն երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը: Պաշտօնական աղբիւրները կ'ապահովեն թէ ձախողած է, բայց խմբակներ զրաւած են հեռատեսիլի երկու կայաններ:

ՇԻՄԱՓ պատոյի ելած է Ֆրանսայի զօրանային չքնաղները բացատրելու համար իր քաղաքականութիւնը: Սկսաւ Ալզասով, բայց հոծ բազմութիւն մը չկար, որպէսզի կարենար ականջ տալ գաւառի ձայներուն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆՔԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 19 / 22)

ԺԱՆ ՔՈՔԹՕՅԻ
«ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՁԱՅՆԸ»
ՀԱՅԵՐԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ

Երեւանի մէջ հայերէն ներկայացուած է Ժան Քոքթօյի «Մարդկային ձայնը» մենախօսութիւնը, «Հայ համերգ»ի արուեստագիտուհի Զեփիւռ Ամրոյեանի մեկնաբանութեամբ: Մութ բեմին վրայ լուսարձակը կը լուսաւորէ բազկաթոռն ու հեռաձայնը: Սիրահարի կողմէ լքուած առանձին կինը յոյսով ու տագնապով կը սպասէ անոր հեռաձայնին: Կինը պատրաստ է ամէն բան ներել անոր, միայն թէ ան վերադառնայ: Առանց սիրահարին՝ կեանքը այդ կնոջ համար կը կորսնցնէ իր իմաստը: Դերասանուհին յաջողած է առեղծել կնոջ ողբերգականութեամբ ու իղձականութեամբ լեցուն կերպարը: Ներկայացումը տեւած է մօտ մէկ ժամ: Զեփիւռ Ամրոյեան տարիներ մարմնաւորած է Տոսթոյեւսքիի, Կորքիի, Շերվանդտէի, Պեռնար Շօյի հերոսուհիները: Ներկայիս ան հանդէս կուգայ առանձին՝ կ'արտասանէ Ցովհ. Թումանեան, Աւետիք Իսահակեան, Պարոյր Սեւակ, Սիլվա Կապուտիկեան եւայլն, ինչպէս նաեւ Կարսիա Լորգա, Վէրլէն, Պօտլէր:

×

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ
20 ՄԻԼԻՈՆ ՇԻԵ
«ԱՐՓԻ» ՀԱՆՔԱՑԻՆ ՋՈՒՐ
ԱՐՏԱԴՐՈՒԱԾ

Ազիզբեկովի «Արփի» հանքային ջուրի գործատան աշխատաւորները անցեալ տարին աւարտած են բարձր ցուցանիշներով: Գործատունը արտադրած եւ սպառողներուն ղրկած է աւելի քան 20 միլիոն շիշ հանքային ջուր: Ցաջողութիւնը ձեռք ձգուած է արդիական միջոցներու կատարելագործման, փորձառութեան եւ ներքին կարելիութիւններու օգտագործման չնորհիւ:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԱԼԲՈՄ ՄԸ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ
ՊՐԱԳԻՒԼԱԻԱ

Չեխոսլովաքիոյ Պրակիսլաւա քաղաքի «Տատրան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է գունաւոր albom մը՝ «Հայաստանի ներկապնակ» խորագրով: Albomին մէջ առնուած են հայ նկարիչներու գործերէն մօտ 200 գունաւոր վերարտադրութիւններ: Ներկայացուած են Մարտիրոս Սարեանի, Գէորգի Եակուլովի, Ալեքսանդր Բաժբէուկ – Մելիքեանի, Երուանդ Քոչարի, Ցովսէփ Կարալեանի, Ցարութիւն Կալենցի, Գէորգ Գրիգորեանի (Զոհրաբ) նկարներէն վերարտադրութիւններ: Հրատարակութեան նախարանին մէջ ներկայացուած է նկարիչներէն իւրաքանչիւրի արուեստը:

ԲԱՌԵՐ ԹԷ ՑՂԱՅԻՆԵՐ

Գրեց՝ ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

ՀԱՍԿ Հայագիտական հանդէսը՝ հրատարակութիւն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, իր վերջին թիւին մէջ հրատարակած է չահեկան «Իմաստասիրական եզրաբանութիւն մը», այսինքն՝ համառօտ, փիլիսոփայական կարգ մը եզրերու բառարան մը, ըսենք ատոր նախապիծը, գործ՝ Սեզա Պարսումեան – Տատոյեան (1):

Որքան գիտեմ տարիներէ ի վեր կը խօսուի փիլիսոփայական բառարանի մը մասին: Հեղինակը լինք կը յիշատակէ Շահան Պէրպէրեանի անունը, որ այս մասին խօսած ու գրած է եւ իր ուսուցչական ասպարէզի երկայնքին պէտքը զգացած է նման գործի մը: Պարապը կը չարունակուի տակաւին (2): Կայ, կը մնայ բազմանքը, որ ոեւէ լմացականով զբաղող մարդու բաղձանքն է, երբ կ'ուզէ հայերէնով մօտենալ որոշ հարցերու: Ի հարկէ Տիկին Պարսումեան գիտէ, որ իմաստասիրական եզրաբանութիւն մը ստեղծելու համար չի բաւեր լարուս մը ձեռք առնել եւ զայն հայերէնի փոխադրել, այլ կ'ենթադրէ՝ «իմաստասիրական աւանդութիւն»: Ես այս դարձուածքը կը թարգմանեմ իբրեւ՝ կայուն, հաստատուն, տեւական հիմնարկներ, որոնք տարիներու, եթէ ոչ դարերու երկայնքին փիլիսոփայական մտքի մը նիւթեղէն, ըսել կ'ուզեմ նաեւ հոգեղէն, ենթահողը տուած ըլլան: (Փիլիսոփայական միտքը կը ներառնէ նոյնիսկ մեկնաբանական, վերլուծական ձեռնարկներ, որոնք կը պահպանեն մտքին տեղը մարդոց մտաւորական գործունէութեան մէջ): Մեր միջնադարու «համալսարաններէն» մինչեւ արդի Երեւանի Համալսարանը լեռ ու ձոր կայ, իսկ բառի նոյնութիւնը կը խարէ ոչ ոք: Փիլիսոփայական բառարան մը էապէս հաստատութենական, հիմնարկեղէն երեւոյթ մըն է, նոյնիսկ եթէ զայն պատրաստողը անհատ մահկանացու մըն է: Հասկնալի է թէ ի՞նչու համալսարանի մը ունենանք միայն տասը տարիներէ ի վեր եւ ի հակուկս մեծադղորդ «Հայ փիլիսոփայական պատմութիւն» ախտոռին չունենանք փիլիսոփայ եւ փիլիսոփայական բառարան: Անկասկած փիլիսոփաները չեն զար պատուէրներով, սակայն չեն ալ զար հոն, ուր ոչինչ կայ:

Իր «Նախաբան»ին մէջ Տիկին Պարսումեան կ'ըսէ, թէ «եզրաբանութիւնը» (terminologie) ծնած է անհրաժեշտութենէ մը, եւ կը կազմէ լրացուցիչ մասը «արեւմտահայ մտածումին» յատկացուած հատորի մը (Հասկի մէջ տպուած է ինքնայի մասին գրուածէն հատուած մը): Կ'աւելցնէ, որ անոր պատրաստութեան համար օգտուած է Մխիթարեան նպիրներէն, արեւելահայ իմաստասիրութեան պատմաբաններէն եւ այլ աղբիւրներէ: Իր ձեռքին ունեցած է երկու բառարան անգլերէն լեզուով: Այս կէտը կը յիշատակեմ, որովհետեւ Պարսումեան հայերէն եզրերուն կից տուած է նաեւ անոնց անգլերէնը, երբեմն լատիներէն կամ յունարէն արմատը: Ըստ երեւոյթին հեղինակին յղումի լեզուն անգլերէնն է, եւ ի հարկէ փիլիսոփայութեան անկլօ – սաքսոն աւանդութիւնը: Արդարեւ՝ որքան ալ կարծուի, որ փիլիսոփայութիւնը մտածման «գիտութիւն» է, այդ գիտութիւնը կապուած է տուեալ լեզուի մը, ատոր բառային համակարգին ու կարելիութիւններուն, այդ լեզուով եկող մը-տածման աւանդութեան: Ուստի իմաստասիրական եզրաբանութեան մը ձեռնարկել կը նշանակէ նաեւ, ի միջի այլոց, փորձել լեզուի մը մէջ մտածման էատարբեր տեղեր: Ուրիշ խօսքով՝ եթէ չունինք փիլիսոփայական բառարան, պատճառը այն է, որ չէ եղած ու չկայ փիլիսոփայական մտածում, որը անշուշտ բաւական տարբեր բան է զաղափարներ չաղուելու, պլորելու գործողութենէն:

Այսուհետեւ՝ Տիկինին ձեռնարկը չահեկան փորձ մըն է: Հոն հաւաքուած են մօտաւորապէս 90 եզրեր, այբբենական կարգով: Որոշ բառերու դիմաց տրուած է միայն անգլերէնը, առանց որեւէ բացատրութեան. իսկ ուրիշ պարագաներու մի քանի նախադասութենէն մինչեւ քանի մը պարբերութիւն ընդլայնումներ:

Արդ՝ ա՞յս է փիլիսոփայական բառարան կոչուածը: Եզրի դէմ բառ դնելը մեր լեզուի բառարաններուն մասնագիտութիւնն է, որոնք յաճախ կը մոռնան բառերուն գործածութիւնը, չրջարկը, այլ խօսքով՝ գործնական առումները: Փիլիսոփայական բառարան մը կը տարբերի լեզուական սովորական բառարանէ մը անով, որ բառերը փիլիսոփայութեան մէջ յղացքներ են (Տիկինին բառով՝ իմացքներ) եւ հարկ է զանոնք բացատրել: Այսպէս՝ երբ հեղինակը մեզի կ'առաջարկէ ataraxia–ի համար անվրդովութիւն եւ հոն ալ կը կենայ, կը կատարէ լեզուական բառարան մը կազմողի դեր: Բայց երբ բանականութիւն բառը կը փորձէ բացատրել, կը կատարէ փիլիսոփայական աշխատանք մը:

Բառի դէմ բառ դնելը բոլորովին անհեթեթ չէ (զարմանալի է որ absurdeին համերջինը տրուած չէ), բայց անբաւական է: Իսկ երբ եզրի մը առթիւ յղացային վերլուծում մը տեղի կ'ունենայ, ինչպէս է պարագան օրինակ՝ «զեղազիտութիւն», «բնապաշտութիւն», «իրապաշտութիւն» բառերուն, հեղինակը պարտի տուեալ եզրի այլազան առումները նկատի ունենալ: Այսպէս՝ կարծել, որ գոյութիւն ունի մէկ իրապաշտութեան յղացք, առանց անոր այլազան առումներուն, ըստ գեղագիտութեան, ըստ մաածողին, ըստ երեմն վարչակարգին, կը նշանակէ հրաժարիլ փիլիսոփայական բառարանի մը անհրաժեշտ գործէն: Օրինակ, երբ վերացական եզրին դիմաց կը գրուի transcendental եւ կ'ըսուի «այն որ անդին եւ վեր է. յաճախ գերզգայական իմաստով. մասնաւորաբար՝ անջատ գոյութեան իմաստով», այն ատեն կը սկսի անլրջութիւնը: Վերացականին մասին այսպէս գրել եւ մոռնալ, գրչի մէկ հարուածով, որ յղացքը պատմութիւն ունի, ըսել կ'ուզեմ մոռնալ Քանթի, Շելլինկի եւ քանի մը ուրիշներու տուած սահմանումը եզրին, ուրիչ բան չէ եթէ ոչ բառարանային թարգմանութիւն:

Պարսումեանի առաջարկած ամէն մէկ եզրի լուսանցքին կարելի է նման դիտողութիւն: Ան պէտքը կը զգայ մեզի բացատրելու թէ ի՞նչ է երեւակայութիւնը: Հիանալի բան: Սակայն բառը փիլիսոփայականօրէն դերորոշագրուած յղացք մըն է. երեւակայութիւն՝ Քանթեա՞ն իմաստով, Սարթրեա՞ն, Օգոստինեա՞ն իմաստով: Դժուար է երեւակայել. իմաստասիրական բառարան մը, ուր կամք բառին դիմաց դրուի միայն will, ինչպէս կ'ըլլայ այստեղ, որովհետեւ այդ յղացքը հիմը կը կազմէ Շոփենհաուերի եւ Նիցչէի մտածողութեանց: Անշուշտ փիլիսոփաներու կամ փիլիսոփայական մտածողութեան ի գործ դրած յղացքներուն եզրաբանութիւնը կ'ենթադրէ հսկայական աշխատանք: Հասկնալի է թէ ի՞նչու հաստատութեան մը պէտք ունի իրականանալու համար: Սակայն՝ երբ նման գործի կը ձեռնարկուի, նկատի կ'առնուի մտածումը: Ի վերջոյ եթէ «երեւակայութիւն»ը է, ինչ որ Պարսումեան կը տարազէ, երբեք հարկ չկայ փիլիսոփայական եզրաբանութեան մը: Որովհետեւ մեզի առաջարկուած բացատրութիւնը ո՛չ թէ փիլիսոփայական իմաստն է բառին, այլ սովորական առումը, ինչ որ փիլիսոփայութեան մէջ կը կոչեն գոեհիկ իմաստը: Բոլոր այն պարագաներուն, երբ հեղինակը բաւարարուած է բառի դէմ բառ դնելով, դադրած է յղացային գործ տեսնելէ եւ ապաւինած է բառերուն սովորական իմաստներուն: Ուստի եզրեր չէ որ ունինք, այլ բառեր: Այսպէս երբ բարիին, բացարձակ, բնազդ բառերուն դիմաց կը կարդանք՝ the good, absolute, instinct, կրնանք մենք մեզ ապահովցնել, որ մեզի կը հրամցուի արդէն մեր գիտցածը եւ փիլիսոփայական բառարանը կը չփոթուի վերացական, բարձրաթռիչ, պիտի ըսէի, բառերու խճուղիի մը հետ: Ոչինչ այնքան վտանգաւոր եղած է փիլիսոփայական մտքին համար, որքան բառերուն սովորական, «գոեհիկ» առումները, արուած ըլլալով որ երկար ատեն այդ միտքը ինքզինք կը դաւանէր իբրեւ «գիտական»: Այլապէս բառական դըժբաղդութիւն է հասկնալ Սպինոզայի, Տէքարթի, Լայպնիցի որոշ աշխատութիւնները, որոնք կը սկսին բառերու սահմանումներով եւ կը զառնան յղացային գործունէութիւն: Ի հարկէ Տիկինէն եւ որեւէ իմաստասիրական բառարանէ մը այդ չենք պահանջեր: Ոչինչ կը պահանջենք: Պարզապէս կ'ուզենք կարդալ ծրագրին համապատասխանող իրագործում:

Փիլիսոփայական բառարանի մը համար փորձաքար են այնքան խրթին եւ խրթնըրէն հարուստ «յղացքները» կամ եզրերը որ են. – «է», «էակ», էութիւն, եւայլն: Առաջին երկուքին դիմաց գրուած է միայն անգլերէն being, որ իր կարգին երկդիմի յղացք մըն է եւ մեզ չատ չի լուսաբաներ: Հարց չեմ տար թէ ի՞նչ հիման վրայ նման հաւասարում եղած է, որովհետեւ ասիկա փիլիսոփայական, ներկայ ընտրութիւն մըն է (չեմ ըսեր չիմացութեան արդիւնք): Ի՞նչ են սա «է»ն եւ «էակ»ը, կրկին անգամ փիլիսոփայականօրէն ի՞նչ կը նշանակեն, ե՞րբ, ո՞ւր, ի՞նչ նշանակած են: Հնդեւրոպական գրեթէ բոլոր լեզուներուն մէջ գոյութիւն ունի էական բայի անորոշ դերբայ կամ անեղեւոյթ դերբայ, être, sein, ser, essere, առանց նկատի առնելու լատիներէնն ու յունարէնը: Հայերէնը, որքան մեզի ծանօթ է այս լեզուն, չունի նման բայ: Ժթ. զարուն, Պոլիս, Ուսումնական խորհուրդի Ուղղախօսութիւնը յօրիներ էր ել բայ մը, որ անչուշտ չմաաւ մեր լեզուին մէջ: Ուստի՝ Հայոց լեզուն, Դաւիթ Անյաղթի օրերէն, ստիպուած է յունարէն emmenai–ը վերածել էութիւն–ի կամ է–ի: Երկու պարագային ալ վերածումը կ'ենթադրէ փիլիսոփայական մեկնաբանութիւն եւ ընտրութիւն: Առաջին էութիւնը գոյական է, երկրորդ է–ն բային երրորդ դէմք եզակի ներկան: Որով է–ն կը հակադրուի մեկնելով ներկայութենէն:

Անլրջութիւն է առնուազն՝ «եզրաբանական բառարանի մը» մէջ տեղաւորել «կնոստիկ – gnostic» գոյզը, առանց որեւէ բացատրութեան: Կա՛մ այն է որ բառին իմաստը գիտենք արդէն եւ բառարանին պէտք չունինք, կա՛մ ալ այն՝ որ չենք գիտեր եւ այն ատեն բառարանը իր դերը չի կատարեր: Մնաց որ նման բառերու առջեւ յունարէնի եւ լատիներէնի նուազագոյն իմացութեամբ մը կարելի է ընթերցողը լուսաբանել եւ առաջարկուած եզրը հիմնաւորել, եթէ ոչ յղացային վերլուծմամբ մը, գոնէ արմատի առուգաբանութեամբ:

Հեղինակը անչուշտ այս աշխատանքին համար փնտռած, հաւաքած է քիչ ծանօթ հեղինակներու մօտ կիրառուած բառեր, ինչ որ ինքնին ապարդիւն գործ մը չէ: Ընթերցողը պիտի ուզէր երբեմն գիտնալ թէ ի՞նչ, ուրկէ՞ կուգայ, որպէս զի որոշադրէ բառին առումը, անոր ստեղծումին չրջանակը, զայն փոխադրող մտքին փիլիսոփայական ըմբռնումը: Եղիայի մը կամ Շ. Պէրպէրեանի մը կողմէ մտքի կալուածը մտնող բառ մը յղա՛ցք եւ իմացք կը դառնայ միայն մտածման համակարգով, որ կը ճշդէ, կը բնորոշէ տուեալ մտածողին մտածողական դիրքորոշումը փիլիսոփայական հարցերու առջեւ: Կարծել, որ յղացքները գոյութիւն ունին իրենք իրենց մէջ, առնկ ընդհանրական մարդկութեան մը վերին ըստեղծումներուն մէջ, կը նշանակէ անգիտանալ չատ մասնաւորեալ, կոնկրետ հարցեր, որ կը կազմեն փիլիսոփայական մտքի առօրեան, եթէ ունի:

Տիկինը մեզի կուտայ որոշ թիւով բառերու ցանկ մը, որոնց գործածութիւնը կայունացած է բարեբախտաբար: Բայց կարելի է տակաւին իր մօտ հանդիպիլ որոշ անհետեւողականութեան: Այսպէս՝ գեղագիտութիւն եզրին դիմաց դրուած է æsthetics: Բայց ապշեցուցիչ անհետեւողականութեամբ մը գեղարուեստա – կանին դիմաց դրուած է æsthetical: Ոեւէ հայ ընթերցող անվարան պիտի մտածէր արդէն լայն չրջագայութեան մէջ դտնուող գեղագիտական ածականին, գեղարուեստականը վերապահելով գեղեցիկ արուեստներուն:

Տարբեր դէպ մը կը ստեղծէ անհարկի չփոթ մը: Այսպէս՝ աւանդական խորհրդանիշի փոխարէն կ'առաջարկուի խորհրդանիշ (symbol), երբ հայերէնը այդ երկու բառերը խնամքով կը զանազանէ գործնական կիրարկումներու մէջ: Հեղինակը symbolismeին համար կուտայ խորհրդանիշապաշտութիւն բառը եւ խորհրդապաշտութիւնը կը տրուի mysticismeին: Անտեղի է հարցնել՝ ի՞նչ հիման վրայ: Ճիշդ է, որ երկրորդ բառին հայերէն եզր մը չկայ, (երբեմն կը գործածուի «միստիքականութիւն»), սակայն արդէն գործածուող բառ մը փոխադրութիւնը ուրիչ իմաստի մը համար դուռ կը բանայ ամէնէն անախորժ թիւրիմացութեանց, մանաւանդ որ խորհրդանիշապաշտութիւն նորաբանութիւնը դիւրին գործածուելու ոչ մէկ յատկութիւն ունի եւ ածանցման ժամանակ կը զառնայ խժալուր:

Ուրիչ պարագայ կը ներկայացնէ հեռաւորութիւն (տարածք) dimension տողը: Տողը ըսի, որովհետեւ ոչ մէկ բացատրութիւն տրուած է: Սակայն հարկ կա՞յ ճշդելու, որ հեռաւորութիւնը dimension ըլլալէ չատ հեռու է, որ հեռաւորութիւնը չատ որոշ, նոյն ատեն չատ տարտամ բան մըն է. անոր յանձնել թէքնիք յղացք մը համարժէք է յղացքի խակ թիւրըմբռնումին: Շատ աւելի գոհացուցիչ պիտի ըլլա՞ր «տարածք»ը:

Նպատակ չէ այստեղ քննութեան ենթարկել բացատրուած եզրերու պարապային տրուած բացատրութիւնները: Նման աշխատանք դիս չատ հեռուները պիտի տանէր: Որոշ բացատրութիւններ ընդունելի ընդհանրութիւններ են, որ պիտի ուզէինք մատնանշուած տեսնել: Ուրիշներ մեզի համար կը թուին տարակուսելի: Կան ալ որ կը բխին բառերուն տրուած անկլօ – սաքսոն իմաստներէն: Վերջիններ կան, որ կը դեգերին սխալի սահմաններուն: Կը նշեմ միայն իմացաբանութիւն ազուր նորաբանութիւնը, որ կը գործածուի հոս epistemologyի համար: Կը հետեւին յունարէն արմատները եւ ապա՝ «իմաստասիրութեան այն ճիւղը, որ կը զբաղի մարդուն ճանաչողութեան առընչուած հարցերով, ինչպէս՝ ծագումը, աղբիւրները, ճշդելիութիւնը, մեթոտները, կառոյցը, վաւերականութիւնը, սահմանները, եւայլն»: Այսպէս սահմանուած՝ մարդ չի գիտեր թէ հարցը կը վերաբերի ճանաչումի փիլիսոփայութեան թէ գիտութեան ու մեթոտաբանութեան փիլիսոփայութեան: Ինչպէս որ գրուած է ան վերը, կարելի է զայն տանիլ Քանթին եւ Պաչլարին, կամ անկլօ – սաքսոն չնաչխարհիկ philosophy of science Ասիկա այսպէս՝ որովհետեւ հեղինակը ո՛չ միայն չատ ընդհանրական տարազումներու վստահած է իր միտքը, այլեւ հրաժարած յղացքներու կոկրետ չրջայութեան գետիններէն:

Իմաստասիրական եզրաբանութեան մը ձեռնարկել մեր օրերուն անկասկած խանդաղատանքի արժանի գործ մըն է: Սակայն այս իրողութիւնը չի կրնար երբեք պատրուակը դառնալ գործին պահանջած հիմնական ու անհրաժեշտ տարրի անտեսումին: Փիլիսոփայական եզրաբանութիւնը, բառարանը կամ ինչ որ կ'ուզէք, մտածման գործիք մըն է, սակայն մտածման գործիք է: Այսինքն՝ արդիւնք է մտածումի եւ կը ձգտի անոր հաւանական ստեղծումին: Մտածման հանդէպ պատասխանատուութիւնը չի նմանիր աշխատասիրով հանդէպ սոսկական պարկեշտութեան: Անիկա մտածումի կոչին դիմաց եղող մտածումի պատասխան մըն է: Հեղինակը կը թուի զգացած ըլլալ պէտք մը: Պէտքը նախանշանն է պարապի մը: Սակայն կարելի չէ պարապը լեցնել բառերով:

«Եզրաբանութեան» մէջ մտածում մը կա՞յ: Պիտի ուզէի այո ըսել:

1· – Հասկ Հայագիտական Տարեգիրք, Նոր շրջան, Դ· – Ե· Տարի, 1983 – 1984, Անթիլիաս: Մեր նկատի ունեցած գրութիւնը կը գրաւէ հատորին 219–էն մինչեւ 233 գացող էջերը: Հատորը այլապէս հարուստ բովանդակութեամբ աշխատանք մըն է, լեցուն արխիւային նիւթերով, ուսումնասիրութիւններով անգլերէն, ֆրանսերէն թէ հայերէն: Տարեգրքին մուտքին տրուած է Գարեգին Բ. կաթողիկոսի մէկ ուսումնասիրութիւնը՝ «Եկեղեցւոյ ըմբռնումը հայ շարականներուն մէջ»:

2· – Հարկ է նշել, որ գոյութիւն ունի *Փիլիսոփայական բառարան* կոչուած հատոր մը (Երեւան, 1975), թարգմանութիւն Ռոզենտալի խմբագրած ռուսերէն բառարանին: Պարսումեան կը յիշատակէ այս բառարանին գոյութիւնը: Փիլիսոփայական եզրերու հայացումը այնտեղ տակաւին բաւական անբաւարար է, սակայն կրնայ անհրաժեշտ փուլը դառնալ աւելի լեզուականօրէն ստանձնուած աշխատանքի մը: Փիլիսոփայական բառարան մը մէկ օրէն միւսը, նոյնիսկ պետական որոշումով ստեղծուող բան մը չէ. անիկա կ'ենթադրէ կեդրոնի, տեւական բանող մտաւորական գործունէութիւն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԽՈՐՀ. ԲԱԺԱԿԻ 46ՐԴ ԽԱՂԵՐՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

Սորհրդային բաժակի 45–րդ խաղերը՝ որոնք սկսած էին անցեալ տարի եւ առեղմ մը ի վեր ընդմիջուած, վերջ կը գտնեն Յունիս 14–ին: Քառորդ աւարտականներուն մասնակցող խումբերն են՝ Դինամօ Մինսկ – Տորպեդօ Մ., Մետալուրգ – Տաւրիա, Դինամօ Կ. – Կոլոս, Դինամօ – ԲՄԱ կարպատեաններ: Այս հանդիպումները տեղի կ'ունենան Մայիս 14–ին: Ծանօթ է, որ «Աբարատ» դուրս մնացած էր այս մրցաշարքէն:

Մինչ այդ, սակայն, կատարուած է խորհրդային բաժակի 46–րդ մրցաշարքի վիճակահանութիւնը: Մրցումներու առաջին հանդրուանը տեղի կ'ունենայ անցեալ տարուան կանոններուն համաձայն, այսինքն՝ ասպարէզ կ'իջնեն Ա. դասակարգի 24 եւ Բ. դասակարգի ուժեղագոյն խումբերը: 1 / 64 աւարտական խաղերը տեղի կ'ունենան Յունիս 25–ին: Այդ օր, Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ Աբովեանի «Կոտայք»ը, կ'ընդունի Պերմի «Զվեզդա» խումբը:

Բարձրագոյն լիկայի խումբերը բաժակի մրցաշարք կը մտնեն 1/16 աւարտականներէն սկսեալ: Այս հանդրուանի խաղերը տեղի կ'ունենան փոփոխուած կանոնով: Մինչ անցեալ տարի մէկ խաղով կ'որոշուէր յաղթականը, այս տարի յաղթականը կ'որոշուի երկու հանդիպումներով (սեփական եւ մրցակիցի դաշտերուն վրայ): «Աբարատ» այս հանդրըւանի իր հանդիպումները կ'ունենայ Յուլիս 5–ին եւ 18–ին:

Սորհրդային բաժակի 46–րդ մրցաշարքի յաղթականը Յունիս կը դառնայ գալ տարի:

LIVRES REÇUS

THE ROLE OF TURKISH PHYSICIENS IN THE WORLD WAR I GENOCIDE OF OTTOMAN ARMENIANS

by Vahakn N. DADRIAN

State University of New-York
Pergamon Press, 1986.

(Reprinted from : Holocaust and Genocide Studies)

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸՆ

խառն կատակներ ճաշարակներէն

– Ո՞րն է աշխարհի ամենածանր կենդանին, որին չեն կարողանում տեղից չարժել:

– Կէտը, – պատասխանում է ընկերը:

– Ինչ միամիտն են, – պատասխանում է առաջինը, – ոչ թէ կէտը, այլ մեր հիմնարկի պետը:

ՆՈՐԱՅՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
(Իջեւան)

×

Տխուր կատակ է, բայց պիտի պատմեմ: Ծոզան զնացած ամուսինը մահանում է: Ընկերները բերում են դիւղ, բայց չգիտեն, թէ ոնց իմաց տան կնոջը: Որոշում են Սանասարին ուղարկեն, որպէսզի կնոջը հասկացնի:

– Ամուսինդ չեկաւ գիւղ, – ասում է Սանասարը, – ամբողջ օրը ռեստորանները ուրիշ կանանց հետ քէֆ է անում, էլ քեզ չի՛ սիրում...

– Վա՜յ, ես նրա մահը տեսնեմ, – Սանասարի խօսքը կիսատ թողնելով գոռում է նա:

Սանասարին էլ դա էր պէտք: Վազում է ընկերների մօտ:

– Տղերք, համոզել եմ, բերի՛ք...

ՄԱՐԻՆԷ ԱՐԱՄԵԱՆ
(Իջեւան)

×

Գիւղի ակումբում նոր կինոնկար էր ցուցադրւում: Կարոյի թոռը մօտենում է եւ խնդրում.

– Պապ, փող տուր գնամ կինո:

– Գնա, արի, նո՛ր կը տամ, – պէս – տասխանում է Կարոն:

×

Բուհ ընդունուելու համար դիմել էին Վանոն, Շաւոն, Գեւոն:

Վանոն՝ փողով էր, Շաւոն՝ ծանօթով, Գեւոն՝ գլխով:

Քննութիւնը սկսուեց պատմութեան առարկայից: Քննասենեակ կանչեցին Վանոյին:

– Պատմիր Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի մասին:

– Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմը սկսուել է 1951 թ. եւ աւարտուել՝ 1955 թ.:

– Ապրե՛ս, Վանո, հինգ:
Ներս է մտնում Գեւոն:

– Պատմիր Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի մասին:

– Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմը սկսուել է 1961 թ. եւ աւարտուել է 1965 թ.:

– Ապրե՛ս, Շաւո, չորս:
Ներս է մտնում Գեւոն:

– Պատմիր Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի մասին:

– Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմը սկսուել է 1939 թ. եւ աւարտուել՝ 1945 թուականին:

– Իյա՜...

– Բա՜...

– Պատրաստ չես՝ երկո՛ւս: Գնա՛:

Ռ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

×

– Քեռի՛ Օննիկ, – կանչում է հարեւանի տղան, – քնա՞ծ ես:

– Չէ՛, բալա ջան, ի՞նչ կայ:

– Հայրիկս տասը ռուբլի պարտք է ուզում:

– Հա՛, բալա ջան, քնած եմ:

ՎԱՉԳԻՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ
(Աբովեան)

×

– Աչօտ, կազմիր մի քանի կարճ նախադասութիւն:

– Ես գնացի կինո: Ես գնացի թատրոն: Ես գնացի այգի: Ես գնացի...

– Ինչո՞ւ անընդհատ «Ես գնացի...», ուրիշ նախադասութիւն կազմիր:

– Իյա՜, դու ուզում ես ուրիշը գնա, ե՞ս կազմեմ...

ՄԱՐԻՆԷ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ
(Դիլիջան)

×

– Ձեր տղան դասը չի իւրացնում:

– Վախեցել է հարեւանից. հինգերորդ տարին է, ինչ նա նստած է իւրացման համար:

×

Հիւրերից մէկը հանեց դլխարկը եւ դրեց տղայիս գլխին:

– Քեռի, իմ գլուխը քո համար կախարան չէ, – ասաց տղաս:

ՌԻՏԱ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
(Լեռնային Ղարաբաղ)

×

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

○ Օդում նա պայթեցրել է գերմանական ինքնաթիռներ եւ թանկեր:

○ Գաղանանոցում շատ կան տարբեր ազգերի կենդանիներ:

○ Ինքնաթիռը վայրէջք կատարեց օդում:

○ Սարոյի եւ Մոսիի կոխից յետոյ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԵՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՄԲԱՏ ԼՊՈՒՏԵԱՆ ԴԱՓՆԵԿԻՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Հասթինկս (Անգլիա) տեղի ունեցած ճաթարակի միջազգային մրցումներուն առաջին հանդիսացած են միւժմանակ չորս հոգի՝ երեւանցի կրոսմայսթեր Սմբատ Լպուտեան, Անգլիացիներ Ճոնաթան Սփիլման եւ Միւրէյ Ջանտլէր, Դանիացի Պենտ Լարսէն, որոնք 13 խաղերէ չհաած են 8–ական կէտ:

×

«ԳԼԱՋՈՐ» ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Ջերմուկի մէջ սկսած է բանել Հայաստանի մեծագոյն՝ «Գլաձոր» արհեստակցական միութեան առողջարանը: Գեղատեսիլ վայրը, Արփա գետի ափին վեր խոյացած 111 յարկանի երկու չէնքերը ամբողջացուցած են առողջարանային աւանի ճարտարապետական դիմանկարը: Նախագիծին հեղինակը՝ «Հայպետնախագիծ» հիմնարկի արուեստանոցի գեկավար, ճարտ. Մարտին Միքայէլեան ամէն բան նախատեսած է, որպէսզի 500 հանգըստացողներէն եւ սպասարկող անձնակազմի 300 անդամներէն իւրաքանչիւրը նպաստաւոր պայմաններ ունենայ արդիւնաւէտ աշխատանքի, բուժման եւ ժամանցի համար: Առողջարանը ունի բուժման սենեակներ ու ջրաբուժարաններ, պառ – սրճարան, տարբեր խաղասենեակներ, աւազան եւ այլն: Բժիշկ Ա. Գալըստեան նշած է, թէ առողջարանը նախատեսուած է ջրային, համակարգի, ատամոքսի եւ երիկամունքի հիւանդութիւններու բուժման համար:

Մոսիին կնոջ չորեր են հաղցնում, իլիկ են տալիս ճեռքը, որ պտտի:

○ Բեչիրի զօրքերը հանդիպում են Գէորգ Մարզպետունուն եւ երեք անգամ լրիւ կոտորուելուց յետոյ փախչում դիւղից:

○ Նրա գինուորները կուում էին մինչեւ իրենց մահի վերջը:

○ Այդ բանին հասնելու համար նա չի խնայում ոչ մի ատորնութիւն:

○ Նրա մտքում մի միտք ծագեց:
Սէր ... Ո՞ր վաղամեռ սիրահարի սիրտը չի մղկտում այդ բառը լսելիս:

Կ. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՄԱՅՐԻԿ

Աննի վէրնէօվ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Կառչեցայ օղնութեան այդ լաստին ու զայի արտաքնոց, ուր բացարձակապէս ոչինչ ունէի ընելիք: Այդ անօգուտ տեղափոխութիւնը արդարացնող տրամաբանական ժամանակամիջոցէ մը եաք, դլուխս կախ վերադարձայ մեր սենեակը: Հայրս ուսերէս բռնեց, երկար նայեցաւ ինծի ու ըսաւ պարզօրէն.

– Պիտի երթա՛ս այդ դպրոցը:

Զեմ գիտեր թէ ինչ էր այդ հրաշք լուծումը, որ հարթած էր բոլոր խոչընդոտները. այդ երեկոյ ես երկար ատեն երազեցի ինծի նուիրուած գիտութեանց այդ տաճարին մասին:

Մենք կ'անդիտանայինք, թէ հնորհիւ Պր. Ժիւլ Ֆէրիի մը Ֆրանսայի մէջ ձրի ուսուցում կար եւ թէ մեր շատ մօտիկը կը բարձրանար Պր. Թիէրի անունը կրող հոյակապ լիսէ մը:

– 14 –

Մեծ արձակուրդս կ'անցնէր Արդարութեան պալատին պարտէզը, ուր ամէն կէսօրէ ետք գիս կ'առաջնորդէր Աննա մօրաքոյրս, որպէսզի օդ առնէի:

Քով քովի կը նստէինք այն նստարաններէն մէկուն վրայ, որոնք միշտ կանանչ ներկուած կ'ըլլային, անկասկած փոխարինելու համար դալարիքի բացակայութիւնը: Մեր չուրջը, աւազին վրայ, իրենց անիւները կճրտացնելով հեծանիւներ, եռանիւներ, թրոթինէթներ կը դառնային: Տղաք, որոնք հակառակ անոր որ իմ տարիքս ունէին, շատ անհանդարտ էին. սուր ճիչեր կ'արձակէին ու առանց ոտքերնին դետին կը հնչեցնէին իրենց ճչակները: Աննա մօրաքոյրս հարուստ պատճառի կը հնչեցնէին իրենց ճչակները: Աննա մօրաքոյրս հարուստ պատճառի կը հնչեցնէին իրենց ճչակները: Աննա մօրաքոյրս հարուստ պատճառի կը հանէր, պայուսակէն քանի մը չապիկ կը հանէր, անոնց օղակները չինելու համար. արդէն գինքը ե՞րբ առանց իր ասեղին տեսեր էի, բայց այն պահերէն երբ իր փուռին առջեւ չէր դտնուեր:

Ան ինծի կ'երկարէր կերպասէ չինուած իր դրամապանակը, որ չոր ազմուկով մը իրարու միացող երկու կաուցներով կը փակուէր:

– Գնա ,քան մը գնէ քեզի համար:

Ինծի ցոյց կուտար զովացուցիչ ծախուած կրպակը, ուր քիչ մը օթեկ խմորեղէններէ, չաքարոտ ջուրէ բաղկացած պաղպաղակներէ, եւ չաքարեղէնէ զատ, կային նաեւ երկու կամ երեք անիւով վարձու հեծանիւներ:

– Հեծանիւ մը չե՞ս ուզեր:

Ոչ, իրապէս, ոչ մէկ դանի փափաք ունէի:

Տան մէջ երբեք չէինք խօսեր Ֆրանսա գալէ առաջուան մեր կեանքին մասին: Հաստարակաց մեր նստարանին վրայ, իր ասեղին երթեւեկին հետ Աննա մօրաքոյրս պուտ պուտ կը քօղաղերծէր ինծի այդ անցեալը. ծառաներով լեցուն մեր դեղեցիկ տունը, վարդի թուփերով պարտէզը, որոնց ծաղիկներուն թերթերով անոյշ կը պատրաստէին, աւազանի ձեւով փոքրիկ աղբիւրը, ուրկէ պաղ ու անապակ ջուր մը կը ժայթքէր...: Ու յանկարծ, խուսափուկ պատկեր մը կը յայտնուէր աչքերուս առջեւ. իր նկարագրութեան վրայ մանրամասնութիւն մըն ալ ես կ'աւելցնէի. փոքր աղբիւրը ու աւազանը շրջապատող վարդագոյն մարմարը ... անկէ եաք յիշատակներս կ'աղօտէին:

Երբ ան ինծի կը խօսէր հօրս արհեստին մասին, որ նաւատէր ձկնորս էր, ո՛չ իր քոյր նաւերը, ոչ ալ նաւատուները կը յիշէի, բացի մէկէն, որ գիս ուսերուն վրայ առած քաղաքը պտըտցնելու կը տանէր, ու կը գոչէի անոր անունը. Արդա՛ր: Ան երբեք չէր հաներ գործ ատրականէ իր դդակը ... յետոյ դարձեալ կը բացուէր սեւ փոսը:

Օր մը Աննա մօրաքոյրս ընդհատեց իր պատմութիւնը, ու իր ասեղը մեկնելով ինծի ,ըսաւ.

– Գիտես, միշտ ատանկ չէինք մենք:

Շատ կը սիրէի մտիկ ընել, երբ կը խօսուէր այդ «միւս» երկրին մասին, ուրկէ կուգայինք:

Երբ պալատին ժամացոյցը հինգը զարնէր, կ'ելլէինք մեր նստարանէն, ու ձգելով ուղղակի ճամբան, ամէն օր Ֆորթիւնէ փողոցէն կ'անցնէինք, պահ մը կանգ առնելու համար «Մէլիզան կրթարան»ին փակ վանդակորմին առջեւ:

(Շար. 31)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. – «Յառաջ»ի համակիրը Տիկին մը իր ամուսնոյն յիշատակին 4·500 Ֆր.:

×

ԿԱՓ. – Պր. Յովհ. Անթանոսեան 100 Ֆրանք:

×

ԿՐԱՆԺ – ԼԷ – ՎԱԼԱՆՍ. – Լեւոն Տէր – Սարգիսեան 100 Ֆ.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Աբշամ Պապայեանին, զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պատգաններուն, Աբշամ Պապայեանի մահուան մասին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Սէն–Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Շահան Ալկը. Քհնյ. Տէտէեան եւ Թաղական Խորհուրդը իրենց սրտագին վշտակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Աբշամ Պապայեանին եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Աբշամ Պապայեանի կսկծալի մահուան առիթով:

×

ՇԱՒԻԼ. –

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Վարդուհի Օհանեանի, Տիկին Լուսին Օհանեանի, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ակապաեանի Մարտիրոս Օհանեանի զառնակսկիծ մահուան առիթ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղիկի՝ Տիկին Ռեբեկա Բարսեղեանի մահուան առիթ.– Թ. Պօղոսեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ճէպէճեան 200, Տիկին Աստղիկ Պիւլպիւլեան 200 Ֆ.:

Մարտիրոս Օհանեանի մահուան առիթ.– Տէր եւ Տիկին Կ. Կարապետեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ճէպէճեան 400 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհ. Շահյեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պ. Պարոնեան 100, Տիկին Ա. Խաչատրեան 200 Ֆ. (Դըպրոցին), Տէր – Գալուստեան եղբայրներ 400 Ֆ.:

Նոյն առիթ.– Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկակարեան 500 Ֆ. ՍԻՐԱՄ–ին (ստանալ «Յառաջ»էն), Տէր եւ Տիկին Գնել Կօշկակարեան 200 Ֆ. Եկեղեցիին, 100 Ֆ. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.– Մելանթոն Ասլանեանի մահուան առիթ, (Անվերադէն) 2000 տոլար, Պր. Կառավարեան 200 Ֆ., Պր. Ս. Ներկարարեան 500 Ֆրանք, Փարիզահայ Տիկնանց Միութենէն (որպէս կրթաթոշակ) 10·000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա. Աճէմեան, Տիկին Գ. Սանոյեան եւ Տէր եւ Տիկին Վ. Սանոյեան Կարապետ Եսայեանի մահուան առիթ՝ 1·000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Զարըքեան 500 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Կոլոմպ եւ Աբժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի, Փետրուար 2, 20·30–ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Լոլա Սասունի մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Յունուար 31, Շաբաթ կէսօրէ ետք, ժամը 3–ին:

56-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique
métro : Invalides

պատրաստուած եւ մասնակցութեամբ Միութեան խմբապետերուն, խմբապետուհիներուն, թեւիկներուն, դայլիկներուն, արենուշներուն եւ սկաուտներուն կողմէ:

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց պետերը եւ սկաուտական խումբը, ինչպէս նաեւ Փարիզի օտար սկաուտական խումբեր

եւ

Հայ Արիներու Միութեան 4 Շրջանները

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Շրջանային ներկայացում, ուղերձ եւ ողջոյններ
Ջաւեչա մը՝ (Հայերէն) խմբապետերուն կողմէ
Ներկայացումներ, պաւէշներ, հայկական պարեր
Արտասանութիւններ: Բոլորովին նոր յայտագիր:

ՄՈՒՏՔ՝ 50 Ֆրանք — *Միջնաբերդին հիւրասիրութիւն եւ ցուցապրութիւն*

Grégoire à CAPPADOCE
La Cuisine Libanaise

SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR
Paul BAGHDADLIAN

— IL EST PRUDENT DE RESERVER —

Tél. : 43. 78. 56. 34 **Tél. : 43. 75. 05. 30**
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municipale)

Meubles **Ghazarian**
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

39-45 RECHERCHE

Je cherche à contacter d'anciens prisonniers de guerre soviétiques ayant été internés au camp de BITCHE (Est de la France occupé par les nazis) ou de KAISERSLAUTERN, notamment un certain LOWA, d'origine caucasienne. Pour témoignages et renseignements historiques. Merci d'écrire :
ROGER WILTZ
24, rue du Dr. Bardot —
57158 MONTIGNY-les-METZ

– CONCERT –
Organisé par
MUSIQUE ET FOI CHRETIENNE
à
l'Egilse Réformée de France de Cannes
7, rue Notre Dame de Cannes
CHORALE SAHAK - MESROP
Direction
KHATCHIG YILMAZIAN
Dimanche 1er Février à 15h30
Au programme :
Komitas — Mozart — Schubert
E. Hovhannissian — Bartevian
Haroutiounian — Yegmalian
Sarxian — Altounian

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Փետրուար 1, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 PARIS
SIGNATURE DE LIVRE
«PETIT FRERE»
d'Aïda Aznavour - Garwarentz
Vendredi 30 Janvier à 20 h 30
Suivi d'un dîner vers 22 h.
Réservation pour le dîner :
45 - 89 - 20 - 48

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանուած	300	(355,80)
Մեռնիդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ.ՎԷ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
30
VENDREDI
30 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Համը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.411 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.411

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍԻԿ

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20 – 22)

ՊԵՐՃ ՊՈՕՇԵԱՆԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 150–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Երեւանի մէջ դումարուած է Պերճ Պոօշեանի ծննդեան 150–ամեակի յոբելենական հանդիսութեանց կազմակերպիչ յանձնախումբին նիստը, նախագահութեամբ փոխ – վարչապետ Սուրէն Աւետիսեանի: Ըստ մշակուած ծրագրի, երեկոյթներ տեղի կ'ունենան Լենինական, Կիրովական, Աշտարակ եւ Հայաստանի միւս մեծ քաղաքներու մէջ: Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու, դպրոցներու, գրադարաններու, աշխատավայրերու մէջ կը կազմակերպուին դասախօսութիւններ, նուիրուած՝ Պերճ Պոօշեանի գրական ժառանգութեան: Մ. Աբեղեան գրական հիմնարկը կ'ունենայ գիտական նստաշրջան մը: Նախատեսուած է հրատարակել մենագրութիւն մը Պոօշեանի կեանքին ու գործին մասին: Հայաստանի հրատարակչական պետական կոմիտէն լոյս կ'ընծայէ Պոօշեանի ընտիր երկերէն հատոր մը: Հայաստանի մամուլը յօդուածներ կը հրատարակէ, իսկ ձայն – հեռատեսիլը հաղորդումներ կը նուիրէ Պոօշեանի: Գրադարաններէն մէկը կը կոչուի Պոօշեանի անունով: Յոբելենական հանդիսութիւնները վերջ կը դնեն Երեւանի օփերային մէջ Յունիսին տեղի ունենալիք երեկոյթով մը:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵՆԷՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՄԱՏԱԿԱՍՊԱՐ ԳԱՅԱԾ Է

Մատակարար գայած է Երեւանի քաղաքապետութենէն պատուիրակութիւն մը եւ ջերմ ընդունելութեան արժանացած՝ ցուցորդ մայրաքաղաք Թանանարիւի ներկայացուցիչներուն կողմէ: Պատուիրակութիւնը, զոր գլխաւորած է Երեւանի փոխ – քաղաքապետ Բենիամին Սարդսեան, հանդիպումներ ունեցած է պետական ու հանրային դէմքերու հետ, այցելած է տեսարժան վայրեր եւ արդիւնաբերական մեծագոյն կեդրոն՝ Անգլերաց քաղաքը: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է Արտաքին նախարար Ժան Պետմանեսարայի կողմէ: Իսկ քաղաքապետը՝ Ռ. Անարիանտիանա, ընդունելով պատուիրակութիւնը նշած է, թէ գուդորդ երկու քաղաքներու վերադարձ արտասահմանի կապերը յաջողութեամբ կը զարգանան ու կ'ամրապնդուին: Երեւանի քաղաքապետութիւնը Թանանարիւի նուիրած է տիպողական խնամքի կառք, մարզական պոյքեր եւ այլն:

×

ՆԿԱՐԻՉ
ՄԻՔԱՅԵԼ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ
ՅՈՒՅԱՓՈՒԱԾ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ամմանի Թագաւորական մշակութային կեդրոնին մէջ բացուած է Երեւանցի նկարիչ Միքայէլ Յովհաննիսեանի գործերու ցուցահանդէսը: Բացումին, որուն հրաւիրուած է նկարիչը, ներկայ եղած են խորհրդային դեսպանատան, հայ համայնքի ներկայացուցիչներ եւ օտար երկիրներու դիւանագէտներ: Միքայէլ Յովհաննիսեան Ամման տարած է 35 գործեր՝ «Մեր ժամանակակիցը» դիմանկարներու շարքը, շարադրանքներ, նատիւր մորթեր: Տեղւոյն հեռատեսիլը երկու հաղորդումներ նուիրած է արուեստագէտին, ներկայացնելով անոր արուեստը, տեսարանները ցուցահանդէսի բացման արարողութենէն, ինչպէս նաեւ հայկական կերպարուեստը: Նկարիչին գործերը ցուցադրուած են նաեւ Ամմանի ուսանողական կեդրոնին մէջ եւ այլ քաղաքներ:

1986–Ի
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԳ՝ ՇԱՒԻԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Ֆրանսայի Մշակութային նախարարութիւնը, աւանդութեամբ, Դեկտեմբերին կը բաշխէ ազգային մեծ մրցանակները: Այս տարի, այս բաշխումը յատկադրում կրեց ընկերային եւ քաղաքական լարուած մթնոլորտին իրբեւ հետեւանք: Զորեքշաբթի, Յունուար 28–ին է միայն որ յայտնի դարձան այն 18 անձերը, որոնք իրենց դրոշմը դրած են Ֆրանսայի մշակութային կեանքին վրայ 1986–ին, զանազան ճիւղերու մէջ:

Գծագրութեան արուեստներ՝ *Անտրէ Ֆրանքէն*:

Սինեմա՝ *Քլօտ Պէրի, Ալէն Քաւալիէ*:

Կրկէս՝ *Քրիսթիան Թակէ*:

Ձարտարարուեստական ստեղծագործութիւն՝ *Մարք Պէռթիէ*:

Թարգմանութիւն՝ *Ֆիլիփ Ժաքոթէ* (դերասիկա, *բանաստեղծ, Ժաքոթէ մեծ բրեկամ մըն էր Շահան Շահնուրի, այլ մանուանդ՝ մեծ գնահատող մը Արմէն Լիւպէնի բանաստեղծութիւնը, որու անդրադարձած է իր հատորներուն մէջ*): *Մեծ թարգմանիչ մըն է ռուսերէնէ, իտալերէնէ, պերմաներէնէ եւ սպաներէնէ: Զուլիցերլիա ծնած, Ֆրանսա կ'ապրի:*

Նկարչութիւն՝ *Փիէր Սուլաժ*:

երգ՝ *ՇԱՒԻԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ* :

(*Այս առթիւ, «Ֆիկարօ», նկարն ալ հրատարակելով դրուատիքը կ'ընէ Ազնաւուրի, որ լաւագոյնս ներկայացուցած է եւ կը ներկայացնէ Ֆրանսայի թէ արտասահմանի մէջ, ֆրանսական երգը*):

Թաւգարանագիտութիւն՝ *Ժերար Քոլօ*:

Արձանագործութիւն՝ *Ֆրանսուա Մորլէ*:

Արուեստներու արհեստներ՝ *Փիէր Պայլ*:

Լուսանկարչութիւն՝ *Ուիլիամ Քլայն*:

Երաժշտութիւն՝ *Ալէն Պանքառ*:

Պար՝ *Տոմինիք Խալֆունի*:

Ազգ· ժառանգութիւն՝ *Ռոպէր Վասաս*:

Գրականութիւն՝ *Քաթէյ Եասին, ալժերացի, ծանօթ գրող, որ նախ Ֆրանսերէն գրած է, ապա ժողովրդական արարներէնով արտայայտուած: Ունի նաեւ Ֆրանսերէն կարդ մը նոր գործեր:*

Պատմութիւն՝ *Ժան Տլուիմօ*:

Բանաստեղծութիւն՝ *Ժան Թորթել*:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԻՊՐԱՀԻՄ ԱՊՏԱԼԼԱՀ, մէկը այն երեք բանտարկեալներէն որոնց ազատ արձակումը կը պահանջէր «Ազատ եւ Մերձաւոր – Արեւելքի քաղաքական բանտարկեալներու համակամ կոմիտէն», պիտի դատուի ոճրային առեւանի առջեւ, Փետրուարի վերջ, միայն դատաւորներով: Ծանօթ է որ Ափսիոն Տիէէթի ամբաստանեալին դատը կարելի չեղաւ տեւանել դատական ժողովրդական երդուեալներու օրէ օր քաշուելուն հետեւանքով, սպառնալիքի պատճառաւ: Այս որոշումը որ մերկըրուած է, հետեւանքով, «Շէյէֆա սըրբագրութիւն» ամբաստանեալին անունով, աւելցուեցաւ օրէնքին, Ազգ· ժողովին կողմէ: Ոճրային առեւանի առջեւ քաշուելու որոշումը արագօրէն որուեցաւ «ամբաստանութեան առեւանին» կողմէ, որ նկատի առաւ երեք մեղադրանքները.– Սպանութեան մեղսակցութիւն Շառլ Ռէի եւ Եաքով Պարսիմանթովի, սպաննուած Փարիզ, 1982–ին, մահափորձի մեղսակցութիւն Ռոպէր Հոմի, որ 1984–ին ազատեցաւ Սթրազպուրկ: Պաշտպան փաստաբանն է՝ Վերժէս, զոհերու ընտանիքը եւ Մխայեալ – Նահանջներու կառավարութիւնը կը ներկայացնէ մէթր Քիէժման:

ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ դեկավար դէմքերէն եաք, պարզ չարքային-ները սկսան ձայն բարձրացնել եւ բազմաթիւ բջիջներէ դիմումնագրեր կը հասնին կեդր· Կոմիտէին, պահանջելով ժողովրդավար վերաբանութիւններ եւ մաքերու փոխանակութիւններ: Գաւառէն, մասնաւորաբար Հեռօ–ի նահանջէն է որ առարկութեան չարժումը ծնունդ առած է, նոր դիմագիծ մը տալով տագնապին, որ այլեւս կարելի չէ «մասնաւորականներու» միայն վերագրել:

ՄԱՆԻԼԼԱՑԷՆ հասած լուրերը կը հաստատեն որ ամէն ինչ կարգադրուած չէ եւ հոս – հոն դեռ կը մնան ապստամբական խմբակներ, որոնք անձնատուր չեն եղած:

ՏՈԼԱՐԸ կը շարունակէ իր անկումը եւ Զորեքշաբթի օր, հասած էր իր ամէնէն ցած սակին 1982 Փետրուարէն ի վեր, քանի որ Փարիզի սակարանը տոլարը 5,925 էր: Ամերիկացիներու այս քաղաքականութիւնը կը մտահոգէ եւմտական միջազգային շրջանակները: Այս կացութեան հետեւանքով է որ մարքին համեմատութեամբ Ֆրանքն ալ ինկաւ եւ մարքը 3,344 Ֆրանքի բարձրացաւ:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ նախագահը՝ Ալի Աքպար Հաշէմի Ռաֆսանճանի, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յոյժ տուած է Ամերիկայի մը, որու առաջին էջին վրայ, Նախագահ Ռեյկըն իր ձեռագրով ընդօրինակած է տուն մը եւ ստորագրած, Հոկտեմբեր 3–ին: Ռեյկըն այս առաքումը ըրեր է Իրանի զեկավարներուն յոյժ տալու համար ամերիկեան բարեկամեցողութիւնը, բարելաւելու համար Ուաշինկթընի եւ Թեհրանի յարաբերութիւնները: Արտայայտուելով այս մասին, Ռաֆսանճանի ըսած է· – «Վաւերագրային յարաբերութիւններ փոխանակելով Պարսկաստանի հետ, Ռեյկըն քաջութիւն յոյժ տուաւ: Բայց ամերիկեան գործադիր իշխանութեան պետը ծեր է, տակաւ վատառողջ եւ անկարող զէմ դնելու իր մրցակիցներուն հանրապետական կուսակցութեան ծոցը:

ԿՈՐԲԱՋՈՎ քաղաքական Բիւրոյէն հեռացուց Կունայէւը, որ Ղազախստանի երբեմնի զօրաւոր զէմքն էր եւ վերջերս կորսնցուցած էր արդէն Ա· քարտուղարի իր պաշտօնը իր հայրենիքին մէջ, ինչ որ պատճառ դարձած էր միջադէպերու, ցոյցերու, բախումներու, Ալմա Աթայի մէջ:

ԻՏԱԼԻՈՑ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ Ունիթա–ի եւ իր չարաթօրեայ երզիծական յաւելուածին՝ Թանկօ–ի միջեւ ծանր տարակարծութիւն մը ծագած է, որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Թանկօ–ի ինքնավարութեան իրաւունքի սահմանները: Թանկօ չէր վարանած ծաղրել՝ առջի չարթու մեռած եւ համայնավար կուսակցութեան առաջնորդական դէմքը եղող նկարիչը՝ Ռենաթօ Ճութթուզօ («Յառաջ», Յունուար 21), ձաղկելով անոր մեռտասանաերորդ ժամու վերադարձը կրօնքին, մինչեւ իսկ վերջին խորհուրդներ պահանջելով մահէն քանի մը օր առաջ, իր սիրային յարաբերութիւնները կոմսուհիի մը հետ եւ ժառանգորդներուն ընչաքաղցութիւնը: Այս ամբողջը նախատինքէն անդին բան մը կը նկատուի Ունիթա–ի կողմէ, որ «ա լա Պրաւդա» խմբագրականով մը խիստ կերպով կը պատասխանէ երզիծանք մը որ իրական «նախատինք մըն է պատշաճութեան»: Երկու խմբագրութիւնները տեսնուած են, բայց Թանկօ–ի պատասխանատուները պնդած են որ ոչ մէկ սահմանափակում կ'ընդունին խծբծանքի իր իրաւասութեան մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ, ԲԱԽՈՒՄՆԵՐՈՒ, ԱՒԵՐԻ ՏԱՐԻ

Վերջին տասնամեակին միջազգային կազմակերպութիւններու որոշումով նորոյթ դարձաւ տարիները մկրտել· այսպէս, ունեցանք երիտասարդութեան տարի, մանուկներու տարի, կիներու տարի, իսկ վերջինն ալ անուանուած էր խաղաղութեան տարի:

Եւ սակայն, նոյնիսկ իրենց անունով կոչուած տարիներուն, աշխարհի երիտասարդութիւնը մնաց հանգոյցներու նո՛յն տոպրակը, երկրագունտի բազմաթիւ ծագերուն մանուկներու անիրաւուած, զրկուած զանգուածները նոյն կաթսայով դարձան դէպի իրենց սերունդին երջանիկ արարածները, ու տգիտութեան, նուաստացումի կամ արհամարհանքի բեռը նո՛յն ծանրութիւնը ունեցաւ կիներու լայն խաւերու համար: Իսկ 1986–ին – խաղաղութեան տարիին – որպէս խորհրդանիշ աղաւնի՞ն աւելի կը «սազէր», քէ գիշատիչ անգղը:

Արդեօք աւելի տեղին չէ՞ր ըլլար – գոնէ փորձի համար – 1987–ը անուանել պատերազմի, աւերի ու բախումներու տարի· թերեւս այսպէսով, հակասութիւններու չաստուածը, որ մինչեւ այսօր ի դերեւ հանեց ամէն ակնկալութիւն, այս անգամ ափ մը խաղաղութիւն թափէ մեր աշխարհի ամէնէն փոթոր ակօսներէն մէկուն մէջ:

Թ. ԱՐՓԻ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԵԹԷ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ԼԵՋՈՒ ՈՒՆԵՆԱՐ

Հայկական պատմական եւ մշակութային յուշարձանները յաճախ ողբերգական ճակատագիրը ունեցած են. քանդուած են Թաթար – Մոնկոլներու, Թուրք – Սելճուքներու եւ Հայաստան աշխարհ ներխուժած այլ բարբարոսներու կողմէ: Դարուս սկիզբը անոնք արդէն իրենց վրայ կը կրէին մեր ժողովուրդի գլխէն անցած երկու մեծ ջարդերու ողբերգական վիճակով մատնանշուած վիճակներ: Ներկայիս, Հայաստանի յուշարձանները առնուած են պետական հսկողութեան տակ եւ ենթակայ են ամէնօրեայ հոգատարութեան: Տարիներէ ի վեր կը նորոգուին ու կը վերահաստատուին պատմական յուշարձաններ, պետական ծախքերով:

Դրական այս իրողութեան կողքին, սակայն, կայ ցաւալի այլ երեւոյթ մը, որ խոտոր կը համեմատի Հայու նկարագրի հետ: Գանձ փնտռելու նպատակով հայրենի սրբութիւնները պղծելու երեւոյթն է, որուն առաջքը առնելու համար տարիներէ ի վեր գործադրուած միջոցները արդիւնքի մը չեն յանգիր: Առանց աչքառելու եկամուտ ունենալու մտադրեալ տարուած մարդիկ կը քանդեն յուշարձանները, կը փորփրեն զանոնք, կ'այլանդակեն մակագրութիւնները եւայլն:

Տարիներ առաջ գանձախուզութեան նպատակով քանդումներ կատարուեցան Գոշավանքի մէջ՝ Մխիթար Գոշի վերադրուող դամբարանի եւ Եղվարդ գիւղէն քիչ մը հեռու գտնուող Զօրավար Եկեղեցւոյ աւերակներու տեղը: Յանցաւորները գտնուեցան եւ պատժուեցան: Գլաձորի համալսարանի հիմնադրութեան 700–ամեակին առթիւ մեծ ծախքերով վերահաստատուեցաւ վանքին դուռը: Սակայն չորս խուլիկաններ՝ դինով վիճակի մէջ, կրակի տակ առին զայն եւ «օձիքները ազատեցին» միայն հասցուցած վնասին դէնը հատուցանելով:

Նման եւ այլ չարագործութիւններ չատ կը պատահին Հայաստանի պատմա – մշակութային յուշարձաններու դէմ, սակայն քիչ անգամ կը յայտնաբերուին յանցաւորները: Մինչեւ հիմա չեն յայտնաբերուած պեղումներու հետեւանքով բացուած Հին Գեհիկի վանքին (Կրասնոսելսկի շրջան), Նոր Վարագավանքին եւ Թմուրաղի վանքին (Շամշադինի շրջան), Գեղահովիտի Ալբերդ ամրոցին (Մարտունիի շրջան), Ակունք գիւղի տաճարքին (Վարդենիսի շրջան) եւ կարգ մը այլ վայրերու մէջ գանձախուզութեան նպատակով քանդումներ կատարողները, խաչքարերը ջարդողները: Ոսկի փընտռելու մտադրեալ տարուած չարագործները, երբեմն յատուկ սարքերով զինուած, գայն կը փնտռեն նոյնիսկ ... խաչքարերու մէջ:

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յունուար 4–ի թիւին մէջ իր ստորագրած յօդուածով, Հայաստանի պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան ընկերութեան նախագահ, ճարտարապետ, փրոֆ. Վարազդատ Յարութիւնեան վերոյիշեալ տեղեկութիւնները փոխանցելէ ետք ընթերցողներուն, կը յիշատակէ չարագործներու դատավարութիւն մը եւ կը գանգատի դատավճռի մեղմութենէն: Փրոֆ. Յարութիւնեան կը նշէ, թէ յանցաւորները ազատօրէն կը գործեն, որովհետեւ թոյլ է տեղական իշխանութիւններու եւ յուշարձաններու բարեկամներու հսկողութիւնը:

Ահա՝ յիշատակուած դէպքը.

«1985 թ. Հոկտեմբերի 20–ին Խոսրովի անտառի պետական արգելոց էր թափանցել երեք հոգուց բաղկացած գանձախոյզների մի խումբ: Եկել էին այստեղ յատուկ նախապատրաստութեամբ, զինուած ականորս սարքով, իսկ մնացած գործիքները վերցրել էին տեղի հրշէջ պահակի մնակից: Այստեղ նրանք Մանդիւկի լճքում գիւղատեղում բազմաթիւ քանդումներ էին կատարել, չուռ տուել տապանագրեր ունեցող չատ գերեզմանաքարեր, «Զղին – գէօլ» տեղամասում փորել – խորացել էին միջնադարեան խաչքարի պատուանդանի տակ, որի պատճառով խաչքարը թեքուել – ընկել էր: Հէնց յանցանքի վայրում էլ խումբը յայտնաբերուել էր անտառային տնտեսութեան պետական կոմիտէի աշխատողների կողմից եւ իր սարքով ու գործիքներով էլ բերուել Արարատի դատախազութիւն, ուր կազմուել էր համապատասխան արձանագրութիւն:

«Կատարուածի մասին յայտնելով Յուշարձանների պահպանութեան հայկական ընկերութեանը, Արարատի շրջանի պատասխ Յ. Մարտիրոսեանն իր դրութեամբ, հետաքննութեանն օգնելու նպատակով, խնդրեց մասնագէտների մի յանձնաժողով ուղարկել: Ընկերութեան հանրապետական խորհրդի նախագահի տեղակալ Մ. Յարութիւնեանը, ճարտարապետ Ա. Աւետիսեանը, յուշարձանների պահպանութեան վարչութեան բաժնի վարիչ Ս. Սազոմեան ու տեսուչ Ա. Ասլանեանը ընդգրկուեցին յանձնաժողովի կազմում եւ Նոյեմբերի 26–ին, տեղազննութիւն կատարելով, եկան այն եզրակացութեան, որ կատարուածը պէտք է որակուի որպէս Գանձախուզութիւն:

«Գլխաւոր յանցագործի՝ Գարեգին Մելիքսէթեանի մէկ տարի վեց ամիս ազատազրկումը փոխարինուել է նոյն ժամանակով պարտադիր աշխատանքով: Ինչ վերաբերում է միւս յանցագործներին՝ Իրքահիմ Ալիեւին եւ Գուրգէն Մեժլումեանին, ապա նրանց համար դատարանը բաւարարուել է միայն զգուշապարտեալով առաջինին՝ երկու, երկրորդին՝ մէկ տարուայ ուղղիչ աշխատանքի՝ աշխատավարձի քսան տոկոսի բանդանձմամբ: Իրօք, կարելի է «չնորհաւորել յանցագործներին գլուխներն այսպէս հեշտ ազատելու համար»:

«Անհասկանալի է դատարանի որոշման տրամաբանութիւնը, այդպիսի «մարդասիրութեան» պատճառը: Անհասկանալի է, օրինակ, թէ ինչո՞ւ դատարանն իր որոշմամբ առանց հետաքննելու, թէ որտեղի՞ց եւ ո՞ւմ միջոցով է այն ձեռք բերուած: Այդ դէպքում, անտարակոյս, կը մեծանար յանցագործների կազմը, դուցէ մեզաւորներին առաջադրուէին ա՞յլ յօդուածներ»:

Հուսկ՝ փրոֆ. Վարազդատ Յարութիւնեան կ'եզրակացնէ. «Եթէ յուշարձանները լեզու ունենային, անպայման կը բողոքէին նման մեղմ դատավճռի դէմ, որը մի անգամ ևս վկայում է, որ դեռ ամէնուրեք եւ ամէնքը չեն պիտակցել յուշարձանի դէմ յանցանք գործելու ծանրութիւնը: Իսկ չէ՞ որ յուշարձանները մեր աշխատասէր ու ստեղծագործ ժողովրդի հոգու մի մասն են, նրա պատմութեան ու տաղանդի վկայագրերը, գրանք ժամանակների միջեւ նիւթական եւ հոգեւոր կապի ստեղծողներ են, մեր մարդկանց հայրենասիրական եւ բարոյական դաստիարակութեան կարեւոր միջոցներից մէկը»:

Հ. Ա.

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ ՄԱՀԸ ՈՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 19–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցին նեղ, չատ նեղ էր ընդունելու համար այն հոծ բազմութիւնը, հայ թէ օտար, որ անոնք ժամանած այլ քաղաքներէ, որ եկած էր անտոնվոր յուզումով մը վերջին յարգանք մը բերելու, Մարսէյլի հայ գաղութի ակրեան դէմք՝ Արշամ Պապայեանի:

Ականաւոր անձնաւորութիւն մը, յարգուած, պնդահաւատ եւ սիրուած անխտրաբար հայ հասարակութենէն, գինքը ճանչցող բոլոր Հայերէն, նոյնպէս օտարներէն, ի մասնաւորի երաժշտական եւ մշակութային ծիրէն ներս, որոնց հետ հաստատած էր անոնաձնաշնորհեալ յարաբերութիւններու ցանց մը, առեղծած էր բարեկամական ամուր կապեր:

Արշամ Պապայեան յաջողած ընկերային եւ արհեստագիտական կեանքին մէջ, կրնար պոհանալ այդքանով: Բայց բաւարար չէր այս պահանջքատ անձին, վեհանձն հոգիին եւ աննկուն նկարագրի տէր մարդուն: Ազգային, եկեղեցական, բարեսիրական, մշակութային ու յատկապէս երաժշտական կեանքն ներս բերած այս վերջին քսան տարիներուն տպաւէնն ու բոլորանուէր ծառայութիւններ: Ու այսպէս, իր տարաժամ մահը ազգ ամբողջ գաղութ մը եւ զգաց որ կորուստը ծանր է, առեղծուած բացը մեծ:

Եկեղեցւոյ վարչութեան անդամները Արշամ Պապայեանի գաղտը ուսամբարձ բերին եկեղեցւոյ դուռէն մինչեւ կոնքը: Զախին, տեղ գրաւած էին բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ առաջին կարգին՝ Մարսէյլի քաղաքապետ Ռ. Վիվուռու, Տիկին Էմմոնա Շաալ Ռու Տըֆէռ, երեսփոխաններ, Մերակոյսի անդամներ...: Թագման կարգին նախագահեց Փարիզի Առաջնորդը՝ Գիւտ եպիսկոպոս Նազդաչեան իր չուրջը ունենալով Յակոբ եպիսկ. Վարդանեան, Նորվան եպիսկ. Զաքարեան եւ Մարսէյլի բոլոր եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները: Սբրատայդ արարողութեան մասնակցեցան, ընթերցումներով, Կանոնիկոս Հայր Սէն-Թիւռիէ եւ Սէն Վիքթոր Աբբայարանի քահանան՝ Հայր Ժ. Փ. Էլլիւլ: Սահակ Մեսրոպ Երգչախումբը, գեկավարու – թեամբ Ա. Երզմազեանի կատարեց երգեցողութիւնը, Թագման կարգին, որուն աւարտին Գիւտ եպիսկ. Նազդաչեան կարդաց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի յատկացական հեռագիրը՝ «Վշտահար սրտով կ'ափսոսանք վազաժամ մահը եկեղեցական վարչութեան նախագահ՝ Արշամ Պապայեանի: Ս. Էջմիածնի խորանի առջեւ կ'աղօթենք որ Տէրը բաղցրութեամբ ընդունի բարի հոգին հանգուցեալի, յաւիտենական լոյսի աշխարհի մէջ: Ա. Պապայեան պիտի մնայ անմոռաց բոլորիս համար իբր արժանաւոր զաւակը մեր Մայր եկեղեցւոյ, իբրեւ առատաձեռն բարերար Մայր Աթոռիս եւ իբրեւ նուիրեալ մշակութային գործիչ ձեր համայնքի: Օրհնութիւն եւ լոյս անոր ազգանուէր վաստակին. օրհնութիւն եւ լոյս անոր պայծառ յիշատակին: Մեր խորին ցաւակցութիւնները հանգուցեալի սգակիր ընտանիքին եւ Ս. Հոգւոյ մխիթարութիւնը: Կիրակի, Ս. Պատարագ եւ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ Մայր Տաճարին մէջ, մեր նախագահութեամբ: Յիշատակի արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Ապա, Յակոբ եպիսկ. Վարդանեան, հակիրճ խօսքերով գծեց հանգուցեալին կեանքի ճանապարհը, Իզմիթէն մինչեւ Մարսէյլ, ուր նետուեցաւ կեանքի ասպարէզի մէջ, կազմեց ընտանիք, յաղթեց դժուարութիւններու եւ իր աշխատանքի ուժովը տիրացաւ պատկառելի ընկերային դիրքի մը: Դրաւ իր կարեւորութիւնները ի սպաս եկեղեցական, բարեսիրական եւ մշակութային կեանքին: Ծաք Վարժապետեան, յանուն Սբրոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութեան, նախ կարդաց հասած տասնեակ ու տասնեակ հեռագիրներէն մի քանի հատը եւ ապա բերաւ յարգանքի տուրքը եկեղեցւոյ իր նախագահին որ անսակարկ նուիրուեցաւ անոր պայծառութեան եւ ճառագայթումին: Արշամ Պապայեան, բծախնդիր եւ կատարելապաշտ, մասնաւոր փայլ եւ ոգի տուաւ եկեղեցւոյ ծիրէն ներս կազմակերպուած բոլոր ձեռնարկներուն, լինչպէս նաեւ ատաղձը հայ մշակոյթի արժէքներու տարածման: Քաղաքապետը՝ փրոֆ. Ռ. Վիվուռու ըսաւ.

«Je veux saluer un grand Marseillais. Arraché dès l'âge de 5 ans à sa terre natale, il a pu conserver dans cette ville ouverte à tous, toutes ses racines. Je le remercie au nom de tous les Marseillais pour son dévouement et sa simplicité. Le respect que l'on doit, au delà des cultures et des croyances doit être celui de notre ville que j'associe dans cette peine qui nous touche tous».

Յուղիչ դամբանական մը ըրաւ Մարսէյլ Ֆաուլի, Մարսէյլի քաղաքապետին կցորդը՝ երաժշտութեան համար, եւ մտերիմ բարեկամ մը ողբացեալին՝

«Marseille vient de perdre en la personne d'Archam Babayan, un de ses plus valeureux citoyens. Pourtant, elle ne l'avait pas vu naître. Mais, c'est le génie de notre cité, tout au long de ses 26 siècles d'histoire, que d'avoir su trouver, au sein de toutes les communautés d'adoption qui la composent, les meilleurs de ses fils. Celui que nous pleurons aujourd'hui honorait notre ville. Du peuple arménien, il avait hérité les vertus fondamentales : l'intelligence subtile, la fidélité, la générosité, le courage. Ce courage surtout, dont il a su faire preuve, jusqu'au dernier jour face à la maladie... La communauté arménienne de Marseille, son église, sa chorale, son association cultuelle et des manifestations diverses, avaient trouvé en lui, plus qu'un président : un travailleur acharné, un animateur efficace qui n'épargnait pour elles, ni son temps, ni sa peine... Il savait que c'est par le respect de sa culture propre qu'un peuple en exil sauvegarde son âme et, que c'est par son adhésion à la culture de son pays d'adoption qu'il sauvegarde son existence. Ce fût là, dans cette généreuse inspiration, que prirent naissance la création d'Anouche, et plus tard la Fondation Aram Katchadourian... Adieu, Archam, sache que pour inimitable que soit ton exemple, il sera néanmoins suivi. Sache que pour si exigeant que soit ton message, il sera entendu par beaucoup. Quant à toi, s'il est vrai qu'il est un lieu où Dieu accueille les cœurs justes et les âmes généreuses, nous sommes certains que ta place y est à jamais marquée».

Փրոֆ. Ռոպէր Ասատուրեան, յանուն Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկին վեր առաւ Արշամ Պապայեանի բերած նպաստը գաղութին, մշակութային գեանի վրայ եւ ըսաւ թէ իր յիշատակը յարկելու լաւագոյն ձեւը՝ չարունակել է իր աշխատանքը մանաւանդ երաժշտական գեանի վրայ. երաժշտութիւնը ըլլալով իր ամէնէն չատ սիրած զբաղումնքութիւնը:

Վերջին դամբանականը արտասանեց Կարօ Յովսէփեան յանելով. – «Ցուրտ վարագոյր մը կ'իջնէ մեր սրտերուն վրայ, ու կը համակէ բոլորս անհուն վիշտով մը. վարագոյր մը, որ կը փակէ վերջին արարը կեանքի մը բիւր վաստակով բեղուառ եւ արժանիքներով փայլուն, կեանքի մը բիւր իրագործումներով հարուստ եւ ծառայութիւններով ազգաշէն ու բոլորանուէր. սակայն կեանքի մը որուն համապատկերը կը մնայ անաւարտ, դեռ լիներեթեանը մէջ իր կորովին եւ եռանդին, դեռ ապագայ ծրագիրներով յղի հեռանկարներով շողշողուն»: Յետոյ, թուեց Արշամ Պապայեանի աշխատանքին արդասիքը եղող իրագործումները Անոյշ օփերային գանազան համերգներու կազմակերպութիւնը, եւ իր բերած գործօն մասնակցութիւնը համազգային բոլոր ձեռնարկներուն, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի ստեղծումը, Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի գործունէութիւններէն համանուն եկեղեցւոյ պայծառութիւնը եւ համապատասխան տեղը գաղութին մէջ, օտար շրջանակներու մէջ հայ մշակոյթի արժէքներու ծանօթացումին, իր հաստատած յարաբերութիւններէն իր ազգու մասնակցութիւնը քաղաքի երաժշտական կեանքին, իր անհամար բարեարութիւնները գաղութին մէջ, լիմփուքի այլ վայրերը, մինչեւ Հայաստան, Էջմիածին, գինքը արժանացուցին Մարսէյլի քաղաքի պատուոյ մեծ մետալին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Ա. կարգի չքանչանին եւ այլ պատիւներու: Ապա, Կարօ Յովսէփեան չեշտեց Արշամ Պապայեանի մահուան ժ. վարժապետեան, լինչպէս նաեւ ատաղձց հայ մշակոյթի արժէքներու տարածման: Քաղաքապետը՝ փրոֆ. Ռ. Վիվուռու ըսաւ.

«Je veux saluer un grand Marseillais. Arraché dès l'âge de 5 ans à sa terre natale, il a pu conserver dans cette ville ouverte à tous, toutes ses racines. Je le remercie au nom de tous les Marseillais pour son dévouement et sa simplicité. Le respect que l'on doit, au delà des cultures et des croyances doit être celui de notre ville que j'associe dans cette peine qui nous touche tous».

Յուղիչ դամբանական մը ըրաւ Մարսէյլ Ֆաուլի, Մարսէյլի քաղաքապետին կցորդը՝ երաժշտութեան համար, եւ մտերիմ բարեկամ մը ողբացեալին՝

«Marseille vient de perdre en la personne d'Archam Babayan, un de ses plus valeureux citoyens. Pourtant, elle ne l'avait pas vu naître. Mais, c'est le génie de notre cité, tout au long de ses 26 siècles d'histoire, que d'avoir su trouver, au sein de toutes les communautés d'adoption qui la composent, les meilleurs de ses fils. Celui que nous pleurons aujourd'hui honorait notre ville. Du peuple arménien, il avait hérité les vertus fondamentales : l'intelligence subtile, la fidélité, la générosité, le courage. Ce courage surtout, dont il a su faire preuve, jusqu'au dernier jour face à la maladie... La communauté arménienne de Marseille, son église, sa chorale, son association cultuelle et des manifestations diverses, avaient trouvé en lui, plus qu'un président : un travailleur acharné, un animateur efficace qui n'épargnait pour elles, ni son temps, ni sa peine... Il savait que c'est par le respect de sa culture propre qu'un peuple en exil sauvegarde son âme et, que c'est par son adhésion à la culture de son pays d'adoption qu'il sauvegarde son existence. Ce fût là, dans cette généreuse inspiration, que prirent naissance la création d'Anouche, et plus tard la Fondation Aram Katchadourian... Adieu, Archam, sache que pour inimitable que soit ton exemple, il sera néanmoins suivi. Sache que pour si exigeant que soit ton message, il sera entendu par beaucoup. Quant à toi, s'il est vrai qu'il est un lieu où Dieu accueille les cœurs justes et les âmes généreuses, nous sommes certains que ta place y est à jamais marquée».

Փրոֆ. Ռոպէր Ասատուրեան, յանուն Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկին վեր առաւ Արշամ Պապայեանի բերած նպաստը գաղութին, մշակութային գեանի վրայ եւ ըսաւ թէ իր յիշատակը յարկելու լաւագոյն ձեւը՝ չարունակել է իր աշխատանքը մանաւանդ երաժշտական գեանի վրայ. երաժշտութիւնը ըլլալով իր ամէնէն չատ սիրած զբաղումնքութիւնը:

Վերջին դամբանականը արտասանեց Կարօ Յովսէփեան յանելով. – «Ցուրտ վարագոյր մը կ'իջնէ մեր սրտերուն վրայ, ու կը համակէ բոլորս անհուն վիշտով մը. վարագոյր մը, որ կը փակէ վերջին արարը կեանքի մը բիւր վաստակով բեղուառ եւ արժանիքներով փայլուն, կեանքի մը բիւր իրագործումներով հարուստ եւ ծառայութիւններով ազգաշէն ու բոլորանուէր. սակայն կեանքի մը որուն համապատկերը կը մնայ անաւարտ, դեռ լիներեթեանը մէջ իր կորովին եւ եռանդին, դեռ ապագայ ծրագիրներով յղի հեռանկարներով շողշողուն»: Յետոյ, թուեց Արշամ Պապայեանի աշխատանքին արդասիքը եղող իրագործումները Անոյշ օփերային գանազան համերգներու կազմակերպութիւնը, եւ իր բերած գործօն մասնակցութիւնը համազգային բոլոր ձեռնարկներուն, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի ստեղծումը, Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի գործունէութիւններէն համանուն եկեղեցւոյ պայծառութիւնը եւ համապատասխան տեղը գաղութին մէջ, օտար շրջանակներու մէջ հայ մշակոյթի արժէքներու ծանօթացումին, իր հաստատած յարաբերութիւններէն իր ազգու մասնակցութիւնը քաղաքի երաժշտական կեանքին, իր անհամար բարեարութիւնները գաղութին մէջ, լիմփուքի այլ վայրերը, մինչեւ Հայաստան, Էջմիածին, գինքը արժանացուցին Մարսէյլի քաղաքի պատուոյ մեծ մետալին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Ա. կարգի չքանչանին եւ այլ պատիւներու: Ապա, Կարօ Յովսէփեան չեշտեց Արշամ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՆԴՈՆԻ «Լիրիք» թատրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9–էն Յունուար 3, ցուցադրուած են Վահէ Պատմագրեանէն 45 նկարչական գործեր: Յուցահանդէսի բացման եւ յաջորդող օրերը ներկայ եղած են աւելի քան երկու հարիւր հրաւիրեալներ՝ հայ թէ օտար, որոնք դրուատանքով արտայայտուած են նկարիչին ազնուական մասին: Վահէ Պատմագրեան ծնած է Թաւրիզ· նախակրթուածը ստացած Թեհրան, ապա՝ Ֆիրէնցէի համալսարանին վկայուած է որպէս ճարտարապետ: Ուսման աւարտին վերադառնալով Թեհրան՝ դասախօսած է համալսարանին մէջ, նոյն ատեն գրագիրով չինարարութեամբ: 1980–ին հաստատուած է Լօզան: Լոնտոնին ատաջ նկարիչը ցուցահանդէսներ տրուած է Ժընեւ, Լօզան եւ Ֆրիպուր:

×

ԿԼԻՆՏՅԻԻ Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, տեղի ունեցած է «Ցեղասպանական երգերու երեկոյթ» մը, Հընչակեան կուսակցութեան հարիւրամեակի շրջանակին մէջ: Հանդէսը կազմակերպած է Ս. Դ. Հ. Կ. «Կայծ» Երիտասարդական Միութիւնը: Ներկայ եղած են քաղաքական տարբեր հոսանքներէ շուրջ 1500 Հայեր: Յայտարարին մասնակցած են երգիչներ Յովիկ Գրիգորեան, Յարութ Բամպուքճեան, Լեւոն Գաֆըճեան եւ Աթիա Հարմանտեան, մեկնաբանելով ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Այս առթիւ, օրուան նախագահը՝ Սարգիս Սոզանալեան, մէկ միլիոն տոլար նուիրած է Փասատինայի մէջ հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու Ֆոնտին:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ մէջ, Դեկտեմբեր 26 – 27–ին, տեղի ունեցած է Հ· Ց· Դ· Ամենայն Երիտասարդաց Միութեան 5–րդ Պատգամաւորական Ժողովը, որուն մասնակցած են 48 երիտասարդներ, ներկայացընելով Պուէնոս – Այրէսի «Սեւեան Ծագիկեան», «Արշուիր Շիրակեան» եւ «Սոզոմոն Թեհլիրեան», Գորտոպայի «Արամ Երկանեան» եւ Մոնթէվիտէոյի «Միասք Թորլաքեան» մասնաճիւղերը: Քննարկուած են կազմակերպութեան ներպատակներուն առընչուող հարցեր:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած դաշնակահար Ստեփան Էմմիեանի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Նիկոլ Աղպալեան մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Յակոբ Դաւիթեանց: Գեղարուեստական յայտագրերին մասնակցած են երգիչ Գրիգոր Ճանկէօզեան եւ դաշնակահարուհի Կարինէ Գորուքեան: Բանախօսած է Զարեհ Եպիսկոպոս Ազնաւորեան, տալով մեծարեալին կենսագրականը եւ չեչտելով անոր վաստակին արժէքը:

Պապայեանի նկարագրի, խառնուածքի եւ անհատականութեան դիծերը յայտարարելով թէ ան իր գրոշմը գրաւ գաղութին վրայ ոչ միայն իր իրագործումներով եւ նուիրումով, այլ նաեւ մասնայատկութիւններ փոխելով, նոր մօտեցում եւ նոր հայեացք բերելով քարացած կացութիւններու, նոր գործելակերպ ներմուծելով, այլ խօսքով ըլլալով համադրող եւ կեդրոնական անձնաւորութիւն մը, ըլլալով համերաշխութեան եւ միութեան մարդը: Իր խօսքի աւարտին Կարօ Յովսէփեան ըսաւ· – Վարձդ կատար, սիրելի Արշամ, վերջին ճանապարհդ թող ըլլայ յաւիտենական պտոյտ մը հայ երգին, երաժշտութեան անպաստանին մէջ ու յաւիտենականութեան անլռելի զանգերու զօղանջները ոզոզեն ու լեցնեն հոգիդ կումիտասեան մեղեդիներու աստուածահաճոյ բաղդրութեամբը»:

Հրաժեշտի այս արարողութեան երաժշտութիւնը ներկայ եղաւ: Փրովանսի գործիական համոյթը ղեկավարութեամբ Քլէման Ջաֆինիի եւ մասնակցութեամբ՝ Ժան Տէր – Մերկերեանի, մեկնաբանեց Հայտրնի քոնչերթոյի մը դանդաղ չարժ-ընթաց մը, ինչպէս նաեւ Մոցարթէն, իսկ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը երգեց «Անոյշ» օփերայէն հատուած մը «Վուչ – վո՛ւչ, Անոյշ···»: Արմէն Տիգրանեանի երաժշտութեան արձագանգով է որ Աբշամ Պապայեանի դագաղը դուրս ելաւ եկեղեցիէն եւ մինչ վարչութեան անդամները ուսամարձ կրեցին մինչեւ մեռելակառք:

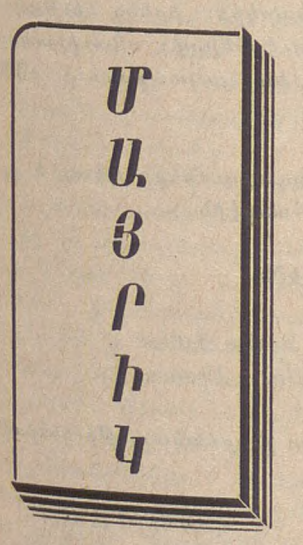
Թափօրը ուղղուեցաւ Սէն – Ժիւլիէնի դերեզմանատունը ձիւնով պատուած: Հոն, եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ կատարեցին թաղումը, արտասանեցին վերջին հոգւոցը: Դամբարանին «դուռը» կնքուեցաւ ու փակուեցաւ եւ ծաղկեպսակներու «լեռ» մը ծածկեց ամէն ինչ:

Իրիկուան մութը կը սկսէր կոխել եւ ձմեռուան ցուրտը իջնել երբ կը հեռանայինք դերեզմանատունէն, անսահման տխրութիւն մը մեր սրտերուն մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Պարտէզի մը խորը քաշուած բազմայարկ չէնք մըն էր ան, բակով մը՝ որ կ'ենթադրէի թէ զբօսանքի խաղավայրն էր, քանի որ հոն երկու եղերքը ոռնադունդի բերդեր կային:

Ինչպէս բոլոր վարժարանները, որոնք արձակուրդի մէջ կը զբոսնուին, իմ ապագայ վարժարանս ալ, պարպուած իր աշակերտութենէն, խոր թախիծ մը կ'արտայայտէր: Սակայն ուրիշ էր իմ մտահոգութեանս պատճառը: Աբդեօք Մարսէյլի այդ ընտանիքին մէջ տեղ պիտի տայի՞ն ինծի՝ ուրիշ դասակարգէ մը եկողին:

Չէի պիտեր թէ հայրս ի՞նչ կ'ընէր չաքարի գործատան մէջ, իսկ մայրս տունը չապիկ կը կարէր: Այս տուեալները, ի յառաջագունէ, ինծի համար մտգական ոչինչ ունէին: Այո, մենք Հանրապետական երկրի մը մէջ կ'ապրէինք, բայց աշխարհի բոլոր վարչաձեւերն ալ ունէին իրենց ազնուականներու դասակարգը, որուն մենք մաս չէինք կազմեր:

Վերադարձի ճամբուն վրայ բարիկամեցողութիւն ու լայնախոհութիւն կ'երազէի, երբ մէկէն զազափար մը լուսաւորեց մանուկի միտքս: Աննա մօրաքոյրս պիտի զար պ· ոնօրէնին ըսելու·– «Գիտէ՞ք պարոն, մենք միշտ այսպէս եղած չենք»:

×

Այդ արձակուրդը յատկանշական եղաւ երկու կարեւոր պատահարով: Առաւօտ մը, այն ժամուն երբ մայրս զիչերը ուշ ատեն աւարտած չապիկները կ'արդուկէր, հազուադէպ այցելութիւններու վերապահուած զգեստը վար առաւ կախուած տեղէն:

Մայրիկս խնամքով կը հագուէր, միշտ նախընտրելով մոխրագոյնի երանգները, որպէսզի աննշմար մնայ:

Ցետագային, չատ աւելի ետք, երբ ճակատագիրը բաւական բան փոխեց, կը յիշեմ մեծ զերձակի մը մօտ իմ զորովալի պնդումներս, իրեն ընդունիլ տալու համար ամառնային հագուստ մը, ուր որոշ յարդարանքի մը տեղ տրուած էր· ան ընդունեցաւ, այն պայմանով, որ չրջապիծերը հազիւ նչմարելի ծաղիկները միագոյն պէտ մը ըլլային:

Այդ առաւօտ երբ աւարտեցինք կիրակնօրեայ մեր արդուզարդը, Մայրիկս յայտնեց, թէ պիտի ընդունուէինք Պր· Մէլիգանի կողմէ: Հասած էր այնքան փափաքելի այդ պահը, ու ես տեղս զամուած մը-նացած էի, անդամալուծող խուճապի մը մատնուած: Աննա մօրաքոյրս մնացած էր իր ամէնօրեայ հագուստով, ինչ որ կը նչանակէր թէ մեզի պիտի չընկերանար: Որոշեցի ճամբան մօրս զգացնել, թէ նուազ փայլուն ներկային, կրնար մեր անցեա՛լը օգնութեան փութալ:

Ճամբան բաւական երկար էր զոզոջուն սրունքներուս համար, սակայն եւ այնպէս որոշեալ ժամէն առաջ հասանք հոն:

×

Շատ փոքր գրասենեակի մը դուռը բացուեցաւ ու յայտնուեցաւ Պր· Մէլիգան, մարմնեղ՝ առանց չափազանց դէր ըլլալու, անոր մարմինը տեղաւորուած էր քիչ մը կարճուկ երկու սրունքներու վրայ· խնամքով սանտրուած զորչ մազեր ունէր ու վերի շրթունքին վրայ թաւ պեխ մը· առաջին ակնարկով իսկ ենթադրեցի, թէ չիսունական տարիքներու չուրջ պէտք է ըլլար: Գիրքերով ու թղթածրարներով ծանրաբեռնուած գրասեղանին եաին կորսուելէն առաջ, ժամանակ ունեցայ դիտելու իր չատ լուրջ մոխրագոյն բաճկոնը, եւ գծաւոր տափատը որ արդուկի քիչ մը անխնամ ծալքով մը, կ'ոլորուէր սրունքներուն վրայ:

Սառն հեղինակութիւն արտայայտող իր արտաքինը դիս այն տիճան տպաւորեց, որ ինծի համար անկարելի զարձաւ նոյնիսկ իր ամենապարզ հարցումին պատասխանել: Սակայն բան չհարցուց ան:

(Շար· 32)

LE COIN DU JURISTE

COMMENT CRÉER UNE ASSOCIATION, POURQUOI?

×

Beaucoup de personnes se posent la question, comment créer une association, et à quoi peut-elle servir.

Je vais essayer d'expliquer brièvement, ce qu'est une association, quels en sont les divers types, et comment procéder à leur création. Nous passerons ensuite à certaines précisions relatives à l'utilité publique.

Le droit d'association est une liberté publique fondamentale, régi par la Loi du 1er Juillet 1901, permettant à deux ou plusieurs personnes de mettre en commun leurs connaissances ou leur activité dans un but *autre* que de partager des bénéfices.

Quand on parle de bénéfice, il s'agit de gain pécuniaires qui s'ajouterait à la fortune des associés.

Par la suite une association peut faire des bénéfices, s'ils n'ont pas pour objet l'enrichissement du patrimoine personnel des membres. Ces bénéfices après déduction des frais généraux, doivent être affectés au but visé par l'association.

C'est la différence essentielle entre l'association et la société.

Si la liberté d'association est fondamentale, elle n'est cependant pas sans limite : il est interdit à une association d'avoir un objet illicite, contraire aux bonnes mœurs, et aux lois.

Les finalités de la vie associative sont multiples; on relève les associations à caractère culturel, sportif, de bienfaisance toutefois il se révèle trois types par suite d'une réglementation et d'une jurisprudence de plus en plus rigoureuse :

1 — Les associations de fait

Ce sont des associations qui ne sont pas déclarées, et qui n'ont pas de personnalité juridique,

Ce type n'a que peu d'intérêt.

2 — Les associations déclarées

Ce sont les plus nombreuses, elles peuvent posséder un patrimoine, acheter ou vendre dans la limite des statuts. Mais leur capacité est limitée strictement aux immeubles nécessaires à l'accomplissement du but qu'elles se proposent.

— Elles peuvent ouvrir un compte en banque

— Employer du personnel salarié

— Solliciter un agrément ministériel et recevoir des subventions

— Solliciter une reconnaissance d'utilité publique, après trois ans d'existence.

3 — Les associations reconnues d'utilité publique

Ces associations peuvent posséder des immeubles autres que ceux nécessaires, elles peuvent recevoir en outre des dons et legs.

La reconnaissance d'utilité publique est prononcée par décret en Conseil dEtat.

Et les donateurs peuvent déduire les dons qu'ils leur font jusqu'à 5% de leur revenu imposable.

En contrepartie le contrôle de l'Etat sur leur fonctionnement est beaucoup plus poussé.

Pour créer une association, la première démarche consiste à rédiger des statuts.

Cette pièce constituera pratiquement la Loi de l'association, et chaque membre devra s'engager à les respecter et les appliquer.

La loi impose très peu de contraintes pour leur rédaction.

Les éléments essentiels, sont : le nom, le but, le siège social. La composition et le fonctionnement des organes sociaux, les ressources et le réglement intérieur.

Ces statuts dès qu'ils sont rédigés et signés, doivent être déposés en préfecture, avec une déclaration signée par tous les membres du bureau, contenant tous les renseignements sur l'association.

Cette demande s'accompagne d'un imprimé destiné à la publication au Journal Officiel.

Dans les cinq jours de ce dépôt, le service des associations à la préfecture délivre un récepissé de déclaration qui sera la seule preuve matérielle de la constitution de l'association et qu'il faudra conserver bien précieusement.

Par la suite, toutes les modifications statutaires ou les changements de siège, acquisitions, ventes, devront être déclarées à la préfecture du siège.

Par la suite l'association vivra sur les bases de ses statuts, les assemblées générales, les organes de direction auront tous un rôle à jouer. Il sera possible si certains lecteurs le désirent, de donner des explications sur la gestion, la représentation, l'action en justice, et toutes les initiatives qui peuvent être prises par une association.

Levon DJOLAKIAN

Marseille

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իբենց սիրելի մայրիկին՝
ԱՂԱՒՆԻ Ա. ԳԼՋԼԵԱՆԻ
մահուան առթիւ (1987 Յունուար 21) *Գլըպզլեան ընտանիքը փոխան ծաղիկի՝* 1000 *Ֆրանք կը նուիրէ Ազգաոգնութեան* (առաջնալ «Յառաջ»ին) *եւ* 500 *Ֆ. «Յառաջ»ին։*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

39 - 45 RECHERCHE

Je cherche à contacter d'anciens prisonniers de guerre soviétiques ayant été internés au camp de BITCHE (Est de la France occupé par les nazis) ou de KAISERSLAUTERN, notamment un certain LOWA, d'origine caucasienne. Pour témoignages et renseignements historiques. Merci d'écrire :
ROGER WILTZ
24, rue du Dr. Bardot —
57158 MONTIGNY-les-METZ

HOMMAGE AUX CINQ DE LISBONNE

Projection vidéo des dernières paroles
des cinq combattants de l'ARA
suivi d'un débat
organisé par la F.R.A. Nor Seround de Paris

Vendredi 6 Février à 20 heures

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue — 75009 Paris (métro : Cadet)

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ
ROGINA-ի *կողքին*
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս
JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49
3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne
AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.
— CUISINE SOIGNEE —
Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Grégoire à CAPPADOCE
La Cuisine Libanaise
SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
du 10 au 15 Février
AVEC LE CHANTEUR
Paul BAGHDADLIAN
— *IL EST PRUDENT DE RESERVER* —
Tél. : 43. 78. 56. 34 **Tél. : 43. 75. 05. 30**
67 bis, quai Auguste Blanqui — 94140 ALFORTVILLE
(près de la piscine municnpale)

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

organise
une *RENCONTRE* autour de
«...C'EST PAS CARRE» Tentative II
publié aux Editions Kirk
de
JEAN - JACQUES VAROUJEAN
le Samedi 7 Février à 20 h 45
— *Présentation*
— *Signatures*
— *Lectures d'extraits par l'auteur et Serge AVEDIKIAN, (comédien)*
dans le cadre d'une
EXPOSITION DE CARTE POSTALES ANCIENNES
«ARMENIE 1900 - 1920»
(Turquie, Caucase)
Collection privée
de Gilbert TOLMADJIAN
reproduites par Archo MELKONIAN

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

- CONCERT -

Organisé par
MUSIQUE ET FOI CHRETIENNE

à
l'Egilse Réformée de France de Cannes
7, rue Notre Dame de Cannes

CHORALE SAHAK - MESROP
Direction
KHATCHIG YILMAZIAN

Dimanche 1er Février à 15h30

Au programme :

Komitas — Mozart — Schubert
E. Hovhannissian — Bartevian
Haroutiounian — Yegmalian
Sarxian — Altounian

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ. – Գարուն երգչախումբին համերգներ եւ տարեդարձ՝
Մարտ 15 եւ 29

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցասէր Տիկնոջ երկարեւ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.– Տիկին Սալմաստեան 200, Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեան 1000, Պր. Վազինակ Մխքճեան 1000, Տէր եւ Տիկին Բամպակեան, Տիկին Պորթակեանի յիշատակին 500, Օր. Լիլիան Գույումճեան, Տիկին Պորթակեանի յիշատակին 500, Տէր եւ Տիկին Նեմիլեան 500, Տէր եւ Տիկին Վահիկ Տէր – Մինասեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պուլատեան 1000 Ֆ., Օրիորդ Մանիկ Մեծատուրեան (Ք. Մեծատուրեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ) 500 Ֆ.։

×

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղիկի՝ Հայկազուն Թիւթիւնճեանի մահուան առթիւ, չրջանի հայկական դպրոցին չինութեան համար. – Տէր եւ Տիկին Զաւիկ Ալանեան 2000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պարսեւ Սայրիմ 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վահէն Կարապետեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր – Յակոբեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիշեան 300 Ֆ., ինչպէս նաեւ Սրբուհի Հէճիմեանի մահուան առթիւ Տիկին Մարկրիթ Մխսաքեան 1.000 Ֆրանք կ ընուիրէ Իսիի Եկեղեցւոյ։

- ԿՈՉ -

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՑԲԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷԼ. – Վասպուրականի, – Ցաղթականի, – հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 12, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ։

Հերոսամարտի տօնակատարութիւնը նուիրուած է մեծ հոգեւորական Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին։

Կեդրոնական վարչութիւնս որոշած է «Խրիմեան Հայրիկի յիշատակը յաւերժացնելու համար հիմնել «Խրիմեան հիմնադրամ փոնտ» որուն միջոցաւ պիտի պահուին հայկական դպրոցներու մէջ սաները, եւ մեւնոյն ժամանակ օգնութիւն պիտի կատարուի կրթական եւ գրական ձեռնարկներու։

Ուստի, կոչ կ'ընենք Ֆրանսահայ գաղութի բոլոր մեր հայրենակիցներուն, զօրավիգ կենալու այս պատուաբեր եւ օգտակար ձեռնարկին իրենց նիւթական սրտաբուխ նուէրներով։ Նուիրատուներու ցանկը կը յայտարարուի «Յառաջ»ով։

Դրամական առաքումները պէտք է ըլլան հետեւեալ հասցէին. –

UNION DE VAN
Mr Gracian
40, ave. de la Petite Suisse
13012 *Marseille*, *France*

Կանխայոյս շնորհակալութիւններով՝

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի, Փետրուար 2, 20·30–ին։
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Լոյա Աստուածածնի մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Յունուար 31, Շաբաթ կէսօրէ եւք, ժամը 3–ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ. – Մէն – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մեծարանքի հատաքոյթը Շահան քահանայի քահանայութեան 25–ամեակին առթիւ, Փետրուար 22–ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 72–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 12–ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՄ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
31

SAMEDI
31 JANVIER
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.412

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNÉE — No 16.412

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՅՐԵՆԻՆ

Հայաստանեան մամուլի Դեկտեմբերի թիւերէն երկրորդ մըն ալ (Գրական թերթ, Դեկտեմբեր 19) կ'արձագանգէ լեզուական հարցին: Յօդուածագիրը՝ «Հայոց լեզուն եւ գրականութիւնը զարգացում» հանդէսի գլխաւոր խմբագիր Լիւդվիգ կարապետեան «Մայրենին» խորագրեալ իր գրութեան սկիզբը կը չեշտէ այն կարեւորութիւնը, զոր կ'ընծայէ հայերէն լեզուին կ. Դէմիրճեան, ըսելով· «Անկախ այն բանէն, թէ իւրաքանչիւր ազգ ունի՞ մասնագիտութիւն պիտի ընտրէ վաղը, պարտաւոր է դպրոցը խորութեամբ, կատարելապէս տիրապետելու մայրենի լեզուին»:

Այս մէկ յօդուածէն իսկ յստակ է, թէ դպրոցներէ ներս լեզուական հարցին պարզած պատկերը գրիչ չարժէ կուտայ Լ. Կարապետեանի:

Տիրապետել լեզուի մը, չի նշանակեր միայն խօսիլ, կարդալ, գրել այդ լեզուն, այլ կը նշանակէ ճի՛շդ խօսիլ, ճիշդ կարդալ ու ճիշդ գրել ··· կարելի չափով: Այս ընդհանուր սահմանումը ամէն լեզուի համար, եւ առհասարակ ամէն տեղ: Իսկ հոս, խօսքը այն լեզուին մասին է, որ «մայրենի» կոչած ենք, ու անոր պարզած պատկերին՝ մայր երկրին մէջ: Ու ինչ որ կը պարզուի յօդուածէն, այն է թէ հոն այս հանդրուանը նուաճելու միջոցները դպրոցական հաստուածին մէջ այնքան ալ փայլուն չեն: Կան նորարարութեան ձգտումներ, ձեռնարկներ, սակայն ինչ որ էականն է նման հիմնական սկզբունքի մը իրագործումին՝ – դասագիրքը – կը մնայ «հին» հեղինակներու մենաշնորհը. դպրոցին մէջ տիրապետելը կը չարունակէ մնալ քերականական կանոններու սերտումը, փոխանակ առողջ հաղորդակցութիւն հաստատուելու կանքի իրականութեան հետ: Այլ խօսքով՝ քիչ շատ ամէն բան կը չարունակուի նախկին ձեւով, ու միայն փոփոխութեան պահանջի գիտակցութիւնը չի բաւեր կացութիւն մը բարւոքելու, բան մը փոխելու: Արդարեւ, Լ. Կարապետեան կը յիշէ հոգերան Ֆ. Եունկի խօսքը· – «Եթէ կ'ուզէք տղոց մէջ բան մը փոխել, դուք ձեզի նպատակ դիր. արդեօք հարկաւոր չէ՞ ձեր մէջ բաներ մը փոխել···»:

Ի՞նչ, փոխե՞լ· մենք մե՞զ:

Բայց չէ՞ որ անսխալական, ամէն բանով կատարեալ ենք մենք: Նորե՛րն են որ պէտք է հետեւին մեզի· չէ՞ որ մե՛նք դիտենք բոլոր ուղիղ ճամբաները – որոնք թէեւ երբեմն յուսահատ կ'ընեն մեզ– : Մենք ի՞նչպէս հասանք հոս· ի՞նչ հարկ փոփոխութեան· Թող այսօրուանները ալ քալեն նոյն ճամբաներէն···:

Ու օրէ օր յեղաշրջուող բարքերու, ամէն վայրկեան ծնող ու մեռնող նորութիւններու թատերաբեմ սա աշխարհին իրականութիւնը անտեսելով, կը բաւականանանք չատ չատ փոփոխութեան մասին խօսելով: Ցեղոյ սակայն նորէն մեր գիտցածը կ'ընենք, ինչպէս հայատառնոցի այն դպրոցականները, որոնք այբուբենի յուշկոթողին առջեւ մայրենին անաղարտ պահելու երդումներէ ու հանդիսութենէ եաք կը դառնան իրենց առօրեայ կոտրած – թափած լեզուին:

Իր յօդուածին ուարտին Կարապետեան մեր լեզուին մասին օտարներէ զնահատական մէկբերումները կ'ընէ ու հարց կուտայ· – «Հապա մե՞նք»:

Այո՛, բազմաթիւ են օտարները, որոնք կը գնահատեն մեր լեզուն, հիացումով կ'արտայայտուին անոր մասին. իսկ մե՞նք· մենք՝ աւելին· կը սիրենք, կը պաշտենք զայն: Ամէն բանէ աւելի, հոգ չէ թէ միայն մեր երգերուն, ճառերուն մէջ:

Հարցը ունինք· յաճախ երկու հատ-

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՆՈՐ ՇՈՒՆՉ ԿԸ ՓՆՏՒԷ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԻՍԸ

Եօթը ժամ խորհրդակցելէ եաք իր նախարարներուն հետ, ժաք Շիրաք մամուլի ասուլիս մը տուաւ, որու գլխաւոր նպատակն էր հասկընել՝ հասկնալ չուզողներուն թէ պիտի վարէ իր քաղաքական նուիթիւնը, բայց պատրաստ է ընկերային տիալոգ-ի դիմելու: Մաթիւեոն պիտի ընդունի սենատքանները, բայց ոմանք կ'ապարկեն թէ ընդունիլը բան մը չի նշանակեր, եթէ ըսելիք չկայ:

Կառավարութիւնը երեք հրամայական ունի· – Ա) Իմաստութեամբ, յամառութեամբ եւ վճռակամութեամբ չարունակել մեր տնտեսութեան արդիականացումը եւ զարկ տալ գործազրկութեան դէմ պայքարին: Բ) Բոլոր Ֆրանսացիներուն տրամադրել նոր կարելիութիւններ նախաձեռնութեան, պատասխանատուութեան եւ ազատութեան ընկերութեան մը մէջ: Գ) Բարելաւել ամէնօրեայ կեանքի պայմանները եւ նոր չունչ մը տալ ընկերային տիալոգին:

Հարցումներ առիթ տուին որ արտայայտուի զանազան ծրագրերու մասին: Համակեցութիւնը խեչալ մը չէ իրեն համար, բայց միայն բացասական կոդմեր չունի և պէտք է որ իր վախճանին հասնի: Երբ մարդ կը կառավարէ, ուրիշ գործ ունի քան իր դիմագիծը կամ այս կամ այն ընտրութեան իր թեկնածուներուն թղթածրարը խնամել (ակնարկութիւնները՝ յստակ են եւ անշուշտ ընդդիմութեան չեն վերաբերիր): Կառավարութեան հոգը նախ եւ առաջ գործազրկութեան տապնադն է: Շիրաք չեշտեց թէ զօրավիգ է Փասքուայի եւ թէ Ներքին նախարարին նկատմամբ բացարձակ վստահութիւն ունի: Հոս, քիչ մը խիստ ալ պատասխանեց այն լրագրողին, որ պինքը կ'ուզէր նեղը դնել «կեղծ իրաւանցպրկին» առընչութեամբ: Զաղկեց ալ կարգ մը թերթեր, «որոնք անուանարկութեան արշաւները կը տանին անկայունացման քաղաքական նպատակներով»: Շիրաք հաստատեց թէ դասատու տեսուչի մը նշանակման որոշումը պիտի պոյծագրուի: Այս է որ իրար անցում առեղծած էր նախնական ուսման հաստատութեանց մէջ և տուն տուած «յանպատրաստից» գործադուլերու, որոնք ջնջուեցան Շիրաքի այս յայտարարութեան պատճառաւ եւ որոշուեցաւ մեծ չարժումի մը ձեռնարկել գալ չարթու:

Ֆրանքեւլարսկական յարաբերութիւններու մասին, նախարարապետը ըսաւ թէ վերջնական փուլի մէջ մտած են Փարիզի բանակցութիւնները, Թեհրանի ձախողութենէն եաք:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ – ԿԼՕՏ ՔԻԼԻ հրաժարեցաւ ձմրան ոլիմպիական խաղերու կոմիտէի նախագահի իր պաշտօնէն: Մեծ ազմուկ ծագած էր, որովհետեւ Մենիւիոը ջնջուած էր գահուկի կանանց մրցումներէն, մինչ սկիզբը նախատեսուած էր, բայց առջի օր վալ տ'Իզէռ նախընտրութիւն տըրուեցաւ, ինչ որ բուռն ցոյցերու առիթ տուաւ Մենիւիոի առեւտրականներու եւ գործի մարդոց կողմէ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Ա.հւսպ քաղաքի «Ռուսյալ Ասթորիա» պանդոկին անունը փոխուած է «Ֆահճ»ի· իսկ մուտքի դրան առջեւ զետեղուած են ամերիկեան, խորհրդային ու իսրայէլեան դրօշակներէ չինուած ոտնախոիրներ, որպէսզի պանդոկ մտնող ու ելլող ամէն մարդ պարտաւորուի ոտքի կոխան ընելու զանոնք:

«ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱՋԱՏԱԳՐՄԱՆ համար իսլամական ճիհատը» կը սպառնայ մեղքընել առեւանգած երեք ամերիկացի դասատուները, եթէ Միացեալ – Նահանգները չարձակում գործեն Լիբանանի վրայ: Պէյրութ հրապարակուած եւ գէշ արաբերէնով մը չարադրուած գեկոյց մըն է որ կը հաղորդէ իրանամիտ այս կազմակերպութեան ծրագրերը: Ըստ երեւոյթին, Ռեկընի ղրկած Ատուածաչունչը, ձեռագիր ընդօրինակուած տունով մը, ձօնագրուած պարսիկ այաթոլլաներուն, բանի չէ ծառայած: Ցիշենք որ Սպիտակ Տունը հաստատած է Ռաֆսանճանիի հեղնանքով յայտնած այս «նուէր»ին լուրը, բացատրելով թէ նախագահ Ռեյկըն Պարսիկներուն հասցուցած էր Ատուածաչունչ մը փոստելու համար որ Թեհրան ղրկուած ամերիկացի բանագնացները «իսկապէս նախագահը կը ներկայացնեն եւ թէ նախագահը, ինք ալ Ատուծոյ մարդ մըն է»: Նմա՞ն պարագաներու համար է արդեօք, որ Ամերիկացիք սա բանաձեւը գըտած են՝ No comment...

ԱԹԻՆԲի մէջ քանի մը հազար հոգի ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար նախագահ Սարցկեթաքիսի մերժումին դէմ զեղչելու միասեռականի մը պատիժը: Ենթական՝ Մրիսթոս Ռուսոս ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է որովհետեւ իր սիրահարը սպանած էր 1976ին, քանի այս վերջինը սպառնալիքով ուզեր է պինքը աշխատցնել ցոփութեան մղելով: Զօրավիգ կենալու համար բանտարկեալին, 23 մասնորական կամաւոր ծոմի դիմած են: Այս դատապարտեալին պատմութիւնը ֆիլմ մըն ալ ներշնչեր է՝ Անճելոս:

ՖՐԱՆՔՓԻԹՐՔԱԿԱՆ ՍԻՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

«Մխիթար», Յունուար 29-ին արձագանգ կը հանդիսանայ Շիրաք – Հալէփօղլու տեսակցութեան մը, որ կը միտի կորսուած ժամանակը շահելու եւ վերահաստատելու ֆրանքեւթրքական սերտ կապերը: Թէեւ ապրիւրը թրքական է, բայց եւ այնպէս, գոնէ ա՛յս պարագային պատեհառ չկայ կասկածի տակ առնելու Շիրաքի խօսքերը, որ վաղն ալ – ինչպէս երէկ – կրնայ Հայերուն սիրտը առնելու համար կրկնել· –

... Notre pays n'est pas sans mémoire. La France se souvient en effet que peu de peuples furent aussi durement marqués par l'Histoire, éprouvés dans leur chair, dans leur identité, dans leur traditions. Et pourtant, les Arméniens, malgré les drames qu'ils ont traversés, avec un courage trempé dans leurs épreuves, se retrouvèrent aux côtés de la France et des démocraties lors de la Grande guerre d'abord, puis de la seconde guerre mondiale».

Այս հատուածը բաղուած է այն ելոյթէն զոր բաղաբապետ – նախարարապետը ունեցաւ Նոյեմբեր 20-ին, Հօթել տը Վիլ, երբ կ'ընդունէր Հ. Բ. Ը. Մ-ի հիւրերը: Մեզի կը բաւեն նման հոգեշահ խօսքեր: Տասնեակ տարիներէ ի վեր բաւած են արդէն մեզ մխիթարելու համար ··· նաեւ ուրախացնելու, մեր ոտքը գետնէն կը կտրի ամիմիջապէս: Մնացեալը՝ բարձր բաղաբականութիւն է, եւ հոն՝ մենք գործ չունինք:

×

Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Վ. Հալէֆօղլու որ կը նախագահէ Եւրոպական Խորհուրդի ներկայ նստաշրջանին, քանի վայրկեանոց տեսակցութիւն մը ունեցած է Ժաք Շիրաքի հետ: Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւնները: Շիրաք ըսած է· – «Երբ մենք իշխանութեան գլուխ եկանք, ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւնները այնպէս չէին, ինչպէս պէտք էր ըլլային: Մենք կրկին ուղղութիւն տուինք այս յարաբերութիւններուն»: Շիրաք անդրադառնալով այն իրականութեան թէ չատ բարեկամներ ունի Թուրքիոյ մէջ, եւ անոնցմէ մէկն ալ վարչապետ Թ. Իոզալն է, չարունակած է: «Աւանդական բարեկամութիւն մը ունինք Թուրքիոյ հետ· պէտք է կրկին ամրացնենք զայն· երկու տեսակցութիւն ունեցայ վարչապետ Թ. Իոզալի հետ: Կը փափաքինք որ բարձրատիճան պաշտօնավարներու փոխադարձ այցելութիւնները բազմապատկուին· այլեւս հեռու մնացած է երկկողմանի կապակցներու չրջանը»: Շիրաք աւելցուցած է, նաեւ թէ ահաբեկչութեան դէմ մղուած պայքարին մէջ չատ կարեւոր է քրքական լուրջ կազմակերպութիւններու նեցուկը, եւ թէ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Հալէֆօղլուի Փետրուար 16 – 18 թուականներուն Ֆրանսա կատարելիք այցելութեան:

Իսկ Հալէֆօղլու պատասխանելով Շիրաքի, ըսած է թէ ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւններու ճամբուն վրայ պէտք չէ որ բազմաթիւ սերունդներու վատահակը խորտակուի մէկ սերունդի մը կողմէ: «Այսօրուան մեր նկատումները իրարու նման են· ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւններու ընթացքին մէջ նոր էջ մը բացուած է: Պէտք է չատ արագ չարժինք դարմանելու համար կորսուած ժամանակը· երկու կողմն ալ տէր է այս կացքին» ըսած է Հալէֆօղլու:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (113) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Փալէիտոսմոփ
Արուեստասէրի մը օրագրէն
ԴՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Préface *RAFFI OUCHAKLIAN*

ուածներ՝ ամէն մէկը իրը: Լեզուականը՝ – նոր սերունդին մօտ մանուանդ – այնպէս կը թուի թէ հասարակաց է սակայն երկու հաստուածներուս, անշուշտ համեմատութիւնները պահելով:

Մեզ բաժնող այնքան տուեալներու քով նման հարցով մը ստեղծուած միութեան դիծ մը, չենք կարծեր որ չատ մարդ խանգաւառէ:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՁՅՈՒՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՍԵՐ ՈՒԱՅՈՒՑՈՒԱԾՔՆ ԱՅՍՕՐ

Ղարսի թագավորության «Ֆոլկլորային» տարեկան տոնը

Ամառ, 23-րդ, փոքրիկ «Ձմերուկ» լճափնյա 600 աշխատավոր ընտանիքներ ամեն տարի հավաքվում են Ղարսի թագավորության «Ֆոլկլորային» տոնին։ Ամեն տարի նոր ու նոր հետաքրքրություններ են ծնվում, նոր ավանդույթներ են ստեղծվում։ Ինչպես ասում են «Ֆոլկլորային» տոնի կազմակերպիչները, ամեն տարի նոր ու նոր հետաքրքրություններ են ծնվում, նոր ավանդույթներ են ստեղծվում։ Ինչպես ասում են «Ֆոլկլորային» տոնի կազմակերպիչները, ամեն տարի նոր ու նոր հետաքրքրություններ են ծնվում, նոր ավանդույթներ են ստեղծվում։

Ամառվա տոնը ավանդաբար սկսվում է ժողովրդական ստեղծագործության ինքնագործ խմբերի համերգով։

ըիմ Մխիթեան, զգեստներու պատրաստութիւն՝ Շուշան Զրբաշեան, ձայնական վարիչ՝ Հ. Ազիզեան:

Ներկայացումը կը վայելէր նաեւ անբաւելի կերպով յաջող դերակատարութիւն մը: Անսպասելի՝ անոր համար որ բոլորն ալ սիրողներ էին, եթէ նոյնիսկ Նարեկ Տուրեան դերասանի բնածին տաղանդ մը ցոյց տուաւ, մէկ ծայրէն միւսը տիրապետելով բեմին: Եւ ինչ որ լաւ էր, նման պարագայի մը, այն էր որ չուրջն ալ, դերասանական բացառիկ յատկութիւններով օժտուած էին զրեթէ բոլորը, ի մասնաւորի՝ Գարիմ Մխիթեան, Յակոբ Յակոբեան, Խոմոն Արզումանեան: Մումբին մաս կը կազմէին նաեւ Վռամ Յակոբեան, Տիգրան Զրբաշեան, Ալէն Սարգիսեան, Րաֆֆիկ Վարդանեան, Զուարթ Ձիհանեան եւ Մաուէն Գրիգորեան: Թերեւս, քիչ մը ակար էր, մանաւանդ առաջին արարին, Անոյշ Տուրեան, որու բնաւորութիւնն ու խառնուածքը այնքան համապատասխան կը թուին իր անունին, որ հակառակ թափած ջանքին հարկ եղած հարազատութեամբ չկրցաւ մարմնաւորել Նազարին պոռոտոտ ու ամուսին ծեծող կինը:

Ձոխ բեմադրութիւն մը, վառ գոյներով, ճաշակաւոր զգեստներ վայել կուտային բեմադրութեան մը, որ պիտաւոր էր ամէն տեսակէտով: Գրեթէ երեք ժամ տեւող այս ներկայացումը քիչ մը դանդաղ ճամբայ ելաւ, բայց չուտով գտաւ իր բնականոն ընթացքը, լարուած պահելով հանդիսատեսը մէկ ծայրէն միւսը: Թէեւ, խաղը բան չկորսնցնէ հաւանաբար, եթէ յետագային, 15 – 20 վայրկեանի կրճատում մը կատարուի, խուսափելու համար մէկ – երկու երկարութիւններէ եւ ջնջուին քանի մը «պարապ»ներ: Աւելորդ են նաեւ այն գռեհիկ բացագանչութիւնները, որոնք կը ձգտին անշուշտ զաւեշտական բաժինը չեշտել, բայց շառաժին չաւը՝ չատ է:

Ամէն պարագայի մէջ, կրկնենք, յաջող իրագործում մը, որ արժանի է կըրկնելու եւ ներկայացուելու նաեւ Փարիզի դուրս: Նարեկ Տուրեան, որու չի պակսիր իւմուռը, հուսկ բանք մըն ալ յօրինած էր, ուր խմաւոն դառնութեամբ մը կամ զառն խմաւութեամբ մը կուտար նաեւ Նազարի պատմութեան բոցկականը: Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի աշակերտ – աշակերտուհիներու մասնակցութիւնն ալ, անկախ իրական վայելք մը ըլլալէ հանդիսատեսներուն համար, կը յիշեցնէր թէ ձեռնարկը կը տրուէր ի նպաստ դպրոցին, օգտակարը՝ մոռցնելով հաճելին: Եւ քանի որ ներկայացումը հայերէն էր, նպատակն ալ՝ օժանդակել հայ դպրոցի մը, չատ տարասրանական չծուեցաւ մեղի, որ բաժնուած փոքրիկ յայտագիրը միայն Ֆրանսերէն ըլլայ:

Ա. Մ.

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Յունուար 24–ի իրիկունը, Փարիզի Սէն – Ժերմէն լ'Օսէռուա եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Հերմինէ Երիցեանի երգահանդէսը: Ներկայ էին աւելի քան երկու հարիւր արուեստասէրներ, մեծ մասամբ՝ օտարներ: Հոն էին նաեւ Մշակոյթի նախարարութեան եւ Փարիզի Օփերայի ներկայացուցիչները:

Երգահանդէսը, զոր կազմակերպած էր Տէպէրթ Միւզիք ընկերակցութիւնը, յատկանշական էր անով, որ երգչուհին՝ տարիներու քաջակայութենէ ետք, կը վերադառնար բեմ: Հերմինէ Երիցեան՝ վկայեալ Վիէննայի երաժշտական ակադեմիայէն, երգած է Վիէննայի օփերայէն, Սալցպուրկի, Թեհրանի մէջ, արժանանալով մասնաւոր ուշադրութեան եւ գնահատանքի: Հաստատուելով Փարիզ, ան՝ վերջին տարիները, Իսի լէ Մուլինոյի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ միջոցայ վարժարանին մէջ մանկավարժական աշխատանքներուն առընթեր, նուիրուած է ձայնամարզութեան ուսուցման, հասցնելով աշակերտներ՝ որոնցմէ մաս մը հանդէս կուգար Յունուար 24ի իրիկունը:

Յայտագրի առաջին բաժինը կը սկսէր Պախի Մաննիֆիքայէն հատուածի մը մեկնաբանութեամբ, որուն կը հետեւէր Եկմալեանի «Յորժամ»ը: Հերմինէ Երիցեան թաւչային սոփրանոյի իր ձայնով կը յաջողէր իր ապրումները փոխանցել ներկաներուն, իսկ Հայտնի Պենետիքթուսի մեկնաբանութեամբ երգչուհին երեան կը հանէր իր տաղանդը:

Ապա, Հերմինէ Երիցեան իր աշակերտուհիին՝ Իզապէլ Տիւփիւիի հետ, կը մեկնաբանէր Փերկոլէզիի Սթապաթմաթէրէն հատուածներ: Աշակերտուհին, (մեծծօ) որ վերջերս արժանացած էր Փարիզի Երաժշտանոցի Ա. մրցանակին, օժտուած է զօրաւոր թեքնիքով, զոր կ'արտայայտէր Մոցարթի մէկ դործին մեկնաբանութեան մէջ:

Երկրորդ աշակերտուհին՝ Լիլիպէթ Միւլէը (սոփրանօ), Փուչինիի Սիւոր Անճելիքայէն հատուածի մը մեկնաբանութեամբ կը ցուցաբերէր ձայնի պայծառութիւն մը, բարձր ձայնանիշերու յատակ ու ինքնավստահ արտաբերում, ինչ որ ցայտուն կը դառնար Մանէի Հերոտիատ օփերայէն արիայի մը մեկնաբանութեան մէջ:

Յարաբերաբար նոր աշակերտուհի մըն է Տելֆին Սել (սոփրանօ), որ սակայն Մոցարթի կախարդական սրինդ գործի մեկնաբանութեամբ երեան կը հանէր զօրաւոր թեքնիք մը, հաստատելով որ փայլուն ապագայ կը սպասէ իրեն:

Պարիզեան Ֆիլիփ Սփորթէս հանդէս կուգար Հենտելի «Յուլիոս Կեսար» օփերայէն արիայի մը մեկնաբանութեամբ:

Յայտագրի վերջին բաժինին Հերմինէ Երիցեան մեծ յաջողութեամբ կը մեկնաբանէր Ռոմանոս Մելիքեանի «Վարդը», ճաշակ մը տալով հայկական երգարուեստին: Հենտելի եւ Տովորժաքի գործերու մեկնաբանութեամբ վերջ կը գտնէր յայտագիրը, որմէ դուրս, ունկնդիրներու ջերմ փափաքին ընդառաջելով երգչուհին կը մեկնաբանէր Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Երգիր անդին» երգը:

Հարկ է յիշել անունը արուեստագիտուհի Մէրի Փօլմէն Թարաֆի, որ երգչուհով եւ դաշնակով կ'ընկերանար բոլոր երգիչներուն, կարեւոր բաժին բերելով երեկոյթի յաջողութեան:

Հերմինէ Երիցեանի վերադարձը բեմ կարելի է նկատել յաղթանակ մը: Կ'ուզենք միայն յաճախ ունկնդրել, մանաւանդ հայկական երգարուեստի յայտագրով մը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼՈՒԻԵՐ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՄԷՋ

Վիլէօրպանի քաղաքապետութեան յարաբերութիւնները տեղւոյն հայ բնակչութեան հետ չատ բարեացակամ են: Իրաւ է որ քաղաքապետական խորհուրդին մաս կը կազմեն Վարուժան Գրիգորեան եւ Ստեփան Պուտոյեան, երկու Հայեր՝ որոնց դործունէութիւնը գնահատուած է քաղաքապետին կողմէ: Ծանօթ է որ քաղաքական է ընկերվարական – երեսփոխան, Ազգային պաշտպանութեան նախկին նախարար Շարլ Էռնիւ:

Վիլէօրպան, ինչպէս Լիոն, ունի Հայ Մշակութային ընկերակցութիւն մը՝ որուն պէտք էր հաւաքատեղի մը: Ընդառաջելով ընկերակցութեան եւ մանաւանդ Վարուժան Գրիգորեանի առաջարկին, քաղաքապետութիւնը պիտի օդնէ Հայերուն այս ուղղութեամբ: Համայնքին բեմադրութեան տակ դրուած է չէնք մը: Նորվան Եպիսկոպոս այցելեց վերջերս հայ մշակոյթի այս ապագայ տունը՝ որ պէտք ունի տակաւին նորոգութիւններու եւ կահաւորումի: Այդ այցելութեան առթիւ, Պր. Էռնիւ յայտարարեց նաեւ որ Վիլէօրպան պիտի ունենայ, հաւանաբար այս տարի իր Ռիւ ա'Արմէնին:

Միւս կողմէ, Հայաստանի Աբովեան քաղաքի հետ բարեկամական դաշինքը՝ որուն իրականացումը կը յապաղի, քիչ մը քաղաքական, քիչ մըն ալ Խորհրդային Միութեան մէջ տեղի ունեցող վարչական փոփոխութիւններուն պատճառաւ, կը

Երիցեան մեծ յաջողութեամբ կը մեկնաբանէր Ռոմանոս Մելիքեանի «Վարդը», ճաշակ մը տալով հայկական երգարուեստին: Հենտելի եւ Տովորժաքի գործերու մեկնաբանութեամբ վերջ կը գտնէր յայտագիրը, որմէ դուրս, ունկնդիրներու ջերմ փափաքին ընդառաջելով երգչուհին կը մեկնաբանէր Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Երգիր անդին» երգը:

Հարկ է յիշել անունը արուեստագիտուհի Մէրի Փօլմէն Թարաֆի, որ երգչուհով եւ դաշնակով կ'ընկերանար բոլոր երգիչներուն, կարեւոր բաժին բերելով երեկոյթի յաջողութեան:

Հերմինէ Երիցեանի վերադարձը բեմ կարելի է նկատել յաղթանակ մը: Կ'ուզենք միայն յաճախ ունկնդրել, մանաւանդ հայկական երգարուեստի յայտագրով մը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

մնայ սակայն, Վիլէօրպանի քաղաքապետութեան համար, միշտ օրակարգի վրայ:

×

ՌՕՊԵՐ ԹԷԼԵԱՆ

Պատանի դաշնակահար մը, 13 տարեկան, Ռոպէր Թէլեան արդէն ծանօթ է Լիոնի չրջանին մէջ, քանի մը ելոյթներով՝ որոնք, իրենց որակովը, զարմացուցին երաժշտութիւն գնահատել գիտցողները:

Հակառակ իր փոքր տարիքին, Ռոպէր Թէլեան վերջացուցած է արդէն Լիոնի երաժշտանոցը եւ Նոյեմբերէն սկսեալ, կը յաճախէ Փարիզի բարձրագոյն երաժշտանոցը, ինչ որ, բնականաբար, իր ծնողացը համար տնտեսական բեռ մըն է՝ զոր անոնք յանձն կ'առնեն, ի տես իրենց զաւկին ցոյց տուած կարողութիւններուն:

Հովանաւորութեամբը Լիոնի Հայ Տիկնոց Միութեան եւ քաղաքին մանուկներու օգնութեան ընկերակցութեան (Ֆրանսական), Ռոպէր Թէլեան, Զորեքշաբթի Փետրուար 18–ին, պիտի տայ նուագահանդէս մը՝ որուն յայտագիրը, ամբողջովին, ինքը պիտի ապահովէ:

Մաղթենք որ Լիոնի եւ չրջանի մեր ազգակիցները, երաժշտասէր կամ ոչ՝ մեծ թիւով ներկայ ըլլան այս երեկոյթին – ժամը 20·30–ին, սալ Մոլիէր, 20 Քէ – որ – Պոնտի – քաղաքերելու համար դաշնակի արուեստին մէջ նորարոյս, խոստումնալից հայ տաղանդ մը:

×

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՀՈՒԽՄԲ

Ծրագիրը նոր չէր, քանի մը ամիս առաջ ունեցած ալ էր սկզբնաւորութիւն մը: Շարունակելը կը պահանջէր ջանքեր եւ անձնուիրութիւն: Իսահակ Խաչակիր Քահանայ Հեքիմեան ունեցած է զանոնք, յաջողած է ի վերջոյ կազմակերպել մանկական փոքր երգչախումբ մը՝ կարող մասնակցելու կիրակնօրեայ երեցոյթներուն:

Կիրակի, Յունուար 18–ին, չուրջ երկու տասնեակ պզտիկներ, մանչ ու աղջիկ, Իսահակ քահանայի խմբավարութեամբ եւ չրջապատուած Հայկազեան միջոցայ վարժարանին ուսուցչուհիներով, կատարեցին Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ ժամերգութեան մեծ մասը, ուրախացնելով ներկաները, մանաւանդ ծնողքները:

Պատարագիչն էր Զաւրիկ աբեղայ՝ որ չնորհաւորելէ յետոյ պզտիկները եւ անոնց մարդիչները, ըսաւ որ ամիսը անգամ մը պիտի լսենք կանոնաւորաբար այս մանկական երգչախումբը: Զըսաւ՝ պարմանալ որ ծնողքները բերեն կամ զրկեն իրենց զաւակները, նոյնքան կանոնաւորաբար, անհրաժեշտ փորձերուն: Աւելցնենք այդ մեր կողմէ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի Վէրնէօճ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

Բաւական տարիներ եւաք, իր նախկին սաներէն մէկը, որ զինքը մօտէն ճանչցած էր, վստահեցուց զիս, որ ան չատ բարի ու քաղցրարարոյ մէկն էր: Ես զինքը ճանչցայ միայն իր պահանջկոտ ու խիստ երեւոյթին մէջ: Ըլլալով միաժամանակ թէ՛ անօրէն, թէ վերակացու, եւ թէ ընդհանուր հսկիչ, արդեօք ան ինքզինքին պարտադրած էր այս վերապահ արտաքինը, որպէսզի վախ ու հնազանդութիւն ներշնչէ այն երեք հարիւր աղմկարար լակոտներուն, որոնք չուտով պիտի դային չէնցնել իր վարժարանը: Ու յետոյ, տարիներու ընթացքին, չարունակ, որպէս լրջութեան դիմակ մը կաղապարուած այս դէմքը սառած մնացած էր այդպէս, նոյնիսկ իր ասպարէզին սահմաններէն դուրս:

Պր. Մէլիգան մօրս հարցումներ հարցուց ուսմանս մակարդակին մասին, հետաքրքրուեցաւ վերջին վարժարանովս, ծածուկ ակնարկութիւն մը ըրաւ դպրոցի վճարումին, ու երկար խօսեցաւ կրօնքի մասին: Կաթողիկէ՞ էինք, հաւատացեա՞լ, մաս կը կազմէի՞նք մեր թաղի ժողովրդապետութեան:

Մայրս յիշեց մեր ժողովուրդին ողբերգութիւնը, ուրիշներէ չատ կանուխ քրիստոնեայ, Առաքելական մեր եկեղեցին որ այնքան մօտիկ էր կաթողիկէ դաւանանքին:

Պր. Մէլիգան կզակը ափին մէջ, արմուկը սեղանին յենած մըտիկ կ'ընէր: Պահ մը լռութենէ ետք առաջին անգամ զարձաւ ինծի.

– Էհ, լա՛ւ երիտասարդ. ձեզ իններորդ դասարան պիտի արձակենք: Ձեր ուսուցչուհին կը կոչուի Օր. Փոզոլի: Ձեր դիրքերն ու տեարակները դպրոցին կողմէ պիտի տրուին ձեզի, վերամուտի օրը՝ Հոկտեմբեր 1, ժամը իններին:

Ոտքի ելաւ. աւարտած էր տեսակցութիւնը:

Դրան տակ մայրս իր պայուսակը բացաւ, որպէսզի առաջին եռամսեայի թոշակը վճարէ, բայց Պր. Մէլիգան արգելք եղաւ.

– Թնդրեմ տիկին, վերամուտին կը վճարէք:

Երբ դուրս ելանք, ունեցայ այն հանգստութիւնն ու ազատութիւնը զոր մարդ կը զգայ բժիշկի մը դարմանատունէն ելքին, որ հիւանդութեան մը կասկածով ձեր չղանկարները քննելէ ետք կը յայտնէ.

– Լա՛ւ, բան չունիք. ամենայն հանդստութեամբ կրնաք արձակուրդի մեկնիլ:

Երկինքը քիչ մը աւելի կապոյտ կը թուէր ինծի ու ծառերը՝ սովորականէն աւելի կանանչ: Այդ կէսօրէ ետք բացիկներուս վրայ Քոթ ա'Ազիւրին փոխակերպուած Արդարութեան պալատին պարտէզներուն մէջ, թերեւս ընդունելի Աննա մօրաքրոջս ժամուան մը համար հեծանիւ մը վարձելու առաջարկը:

×

Այս արձակուրդին նշելի երկրորդ պատահարը հանդիսացան «Վա Պէլ Ժարտինիէր» վաճառատունէն մեր ըրած գնումները, որոնք պիտի լրացնէին ապագայ քոլէժիս պատչամ պէսասաւորումս:

Կարի ձեռքի իր մեքենային առջեւ զամուած, զոր վերջապէս վարձած էինք, Գայեանէ մօրաքոյրս ղլուխը գործէն վեր չէր առներ այլեւս ու չապիկները կը դիպուէին իրարու վրայ: Մայրս ուզեց, որ Աննա մօրաքոյրս մեզի ընկերանայ, որպէսզի իր գաղափարն ալ առնէինք գնուելիք հագուստիս մասին:

Տղոց մասը ամբողջ յարկ մը կը գրաւէր, եւ քով – քովի կախուած հագուստներու անվերջանալի շարքերը նեղ անցքեր միայն ձգած էին, ուր կը չրչէինք: Աննա մօրաքոյրս կերպասները կը քննէր «զուտ բուրգ» փնտռելով, մայրս գիները կը սուդէր, զարձնելով գերձանի մը կտորով թեւերէն կախուած փոքր պիտակները: Հետաքրքրական էր, որ մենք երբեք կանգ չէինք առներ նոյն զգեստներուն առջեւ:

(Շար. 33)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ. – Օր. Եսթէր Ալանեան 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր մօր՝ Տիկին Նուարդ Ալանեանի (ծն. Խաչատուրեան) մահուան Գ. տարելիցին:

×

Տիկին Աղաւնի Գապատայեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գր. Գազանճեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. – 100-ական Ֆ. Իսիլ Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Կապ. Խաչէ Իսիլ մանուճիւղին, Ս. Ղազարի Օժանդակ մարմնին (ՍԻՔԱՄ), Դպրոցասէր Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Արշամ Պապայեանի մահուան առթիւ՝ «Յառաջ»ի բարգաւաճման հաղած են հետեւեալ նուէրները. – Մար – սէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն, Սէն–Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի, բժիշկ Յորժ Թադոյեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 500-ական Ֆ., Շալճեան ընտանիք եւ Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200-ական Ֆրանք:

ԿՈՉ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒՆ

Կը փափաքինք հաղորդակցութեան մէջ մտնել աշխարհով մէկ ցրուած Դպրոցասէրի նախկին սան – սանուհիներուն հետ՝ կազմելու անոնց ամբողջական ցանկը ու զանոնք տեղեակ պահելու վարժարանի կեանքին մասին:

Արդ պիտի խնդրէինք Դպրոցասէրի նախկին սան – սանուհիներէն որ մեզի ուղարկէին իրենց ներկայ հասցէները՝ ինքնակենսագրական քանի մը տողի ընկերակցութեամբ:

Նամակները յղել հետեւեալ հասցէին.–
ECOLE PRIVEE TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord — 93340 Le Raincy
FRANCE

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Աբրահամեան թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

organise
une *RENCONTRE* autour de
«...C'EST PAS CARRE» Tentative II
publié aux Editions Kirk
de

JEAN - JACQUES VAROUJEAN

le Samedi 7 Février à 20 h 45
— *Présentation*
— *Signatures*
— *Lectures d'extraits par l'auteur et Serge AVEDIKIAN, (comédien)*
dans le cadre d'une
EXPOSITION DE CARTE POSTALES ANCIENNES
«*ARMENIE* 1900 - 1920»
(*Turquie, Caucase*)
Collection privée
de Gilbert TOLMADJIAN
reproduites par Archo MELKONIAN

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Բաղթական Հերոսամարտի 72-րդ տարեդարձի ոճնակատարութիւնը Ապրիլ 12-ին «Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան» «Վասպուրական» սրահին մէջ, նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80-ամեակին:

HOMMAGE AUX CINQ DE LISBONNE

Projection vidéo des dernières paroles
des cinq combattants de l'ARA
suivi d'un débat
organisé par la F.R.A. Nor Seround de Paris

Vendredi 6 Février à 20 heures

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue — 75009 Paris (métro : Cadet)

Cabinet TERZIYAN

TOUTES ASSURANCES — TOUTES COMPAGNIES

21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

UNION DE LA JEUNESSE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

U. J. A. ALFORTVILLE

L'U.J.A. FETE EN 1987
LE CINQUANTIEME ANNIVERSAIRE DE SA CREATION
Pour marquer cet événement important pour notre Communauté,
L'U.J.A. a décidé d'emmener deux équipes de jeunes en ARMENIE :
— Une équipe de poussins
— Une équipe de pupilles
— DU 11 AU 25 AVRIL —
Ils séjourneront deux semaines, visiteront les sites historiques et auront l'occasion de rencontrer sur le terrain, en matchs amicaux, des équipes similaires.

Les supporters et amis qui désirent accompagner ce groupe de jeunes sont chaleureusement attendus et peuvent d'ores et déjà s'inscrire sur une liste d'attente, le nombre de places étant limité.

L'organisation du voyage est assurée par l'AGENCE

OPTIMA TOURS

Pour tout renseignement, téléphoner à :
M. Hovannès KOUYOUMDJIAN 42 07 74 21
M. David PABOUDJIAN 43 78 23 99
Mme Sonia COUMRYANTZ 47 42 10 35
OPTIMA TOURS

Lic. A 130

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՁԱՇ

Ֆէրիփուլի Սանուց եւ Բարեկամաց Միութիւնը կազմակերպած է բաժակի ճաշ – երեկոյթ մը, Յունուար 31, «Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնի սրահներուն մէջ, ժամը 20·30-էն սկսեալ
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ Քաչանի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է 500 Ֆ. Թեւանեան քոյրերու կողմէ, ի յիշատակ իրենց ծնողքին՝ Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Թեւանեանի, իսկ 200 Ֆրանք ալ Տիկին Մելինէ Մանուկեանի կողմէ:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տիկին Ծնունդ Մալաթեան 500, Տիկին Սրբուհի Յակոբեան 50, Պր. Ազատ Խաչատուրեան 100, Տիկին Ձորթունեան 50, Տիկին Բապուճեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խոսրով Մաթիւեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պառաւեան 200 Ֆ., Տիկին Զարուհի Քէշիշեֆ 200 Ֆ., իսկ Օհանեան ընտանիք 300 Ֆ. կը նուիրեն Հայոց Այտրնեանի եւ իր ընկերին՝ Զատիկի յիշատակին:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը Նոր Տարուան առիթով չնորհակալութեամբ առացած է՝ Տէր եւ Տիկին Վ. Մխիթճեանէ 200 Ֆ., Տիկին Մ. Օպոզճանէ 200 Ֆ., Տիկին Պ. Մամուրճանէ 100 Ֆ. եւ Տիկին Մ. Թաւչանճանէ 100 Ֆ.:

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր – Պետրոսեան ի յիշատակ իրենց ողբացեալ եղբայրներուն՝ Մամբրէ եւ Զաւէնի 200 Ֆ. նուիրած են մասնաճիւղիս:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անթէռ – Պուա – Կոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի, Փետրուար 2, 20·30-ին:
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մեծարանքի հատաքոյթը Շահան քահանայի քահանայութեան 25-ամեակին առթիւ, Փետրուար 22-ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Մեռնդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Գարուն երգչախումբին համերգներ եւ տարեդարձ՝
Մարտ 15 եւ 29

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935